

שבוע אחרון של פסח - בכל העולם

(17 - 23 April 2022)

ט"ז - כ"ב ניסן תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֲלִיִּתֶן לְמוֹט רִגְלִיךָ אֲלֵינוֹם שְׁמֹרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיְרַח בַּלַּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמֶּעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְדִּי: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחַד: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבַט־יִהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ד ניסן, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר מנחם זאב שי הלוי

שלום וברכה!

... אתענין לדעת מסיפורי התלמידים שי שביקרו כאן בחזירתם להשיבה במאנטרעאל, ובעיקר מה שסיפרו לחברים שלהם, שלאחר ככלות הכל, אפשר שכ"ז ישאר עליהם בדרך מקיף ורק בהשתדלות תלוי הדבר שהענין יתקבל בפנימיות לטוב להם לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, ומתאים למהות התלמידים הנה עליו להסביר להתלמידים אם בדבור עם כל אחד בפני עצמו, שאז יכול לדבר נאהגנטער או שאדרבה עם כולם ביחד שאז אפשר לדבר שארפער כיון שאין מבליטים איש אחד אלא מדברים עם רבים.

ולקראת ימי החג הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג הפסח כשר ושמח.

ולקיום היעוד המקווה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתנו האמיתית והשלמה, בימיו ובימינו ע"י משיח צדקנו.

בברכת החג.

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ג
- (ג) מאמר ד"ה והניף ידו על הנהר
אחרון של פסח, ה'תשי"א ה
- (ד) מאמר ד"ה ונחה עליו רוח הוי' גוי'
אחרון של פסח, ה'תשכ"ה טז
- (ה) שיחת שביעי של פסח ה'תשי"א כט
- (ו) שיחת אחרון של פסח ה'תשי"א כט
- (ז) שיחות שביעי של פסח ה'תשכ"ה לו
- (ח) שיחות אחרון של פסח ה'תשכ"ה לו
- (ט) לקוטי-שיחות חג הפסח כרך יז, א עב
- (י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל עו
- (יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת אחרי עח
- (יב) שיעורי חומש יומי לשבוע אחרון של פסח עט
- (יג) שיעורי תהלים לשבוע אחרון של פסח קג
- (יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע אחרון של פסח קד
- (טו) לוח "היום יום" לשבוע אחרון של פסח קטו
- (טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קיח
- שיעורי רמב"ם**
- (יז) – ג' פרקים ליום, לשבוע אחרון של פסח קכא
- (יח) – פרק אחד ליום, לשבוע אחרון של פסח קעט
- (יט) – ספר המצוות, לשבוע אחרון של פסח קצז
- (כ) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף ב עד דף ז ר
- (כא) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק יט-כ, דברי הימים פרק ב רכח
- (כב) משניות – מסכת כלאים
ביאור קהתי רל
- (כג) עין יעקב מסכת יומא רלז
- (כד) מסכת יבמות עם ביאורים
מדף מא עד דף מז רלח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן רסו
- (כו) שולחן ערוך הלכות עירובין
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רסז
- (כז) לקוטי תורה ביאור הדברים בענין "לטהר", "תטהרו"
אדמו"ר הזקן רסט
- (כח) תורת חיים
אדמו"ר האמצעי ערב
- (כט) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" רעג
- (ל) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ערה
- (לא) ספר המאמרים – המשך תער"ב
אדמו"ר מוהר"ש"ב ערה
- (לב) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו"ר מוהר"ש"ב רעו
- (לג) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק
אדמו"ר מוהר"ש"ב רעח
- (לד) ספר הזכרונות פרק קה רפ
- (לה) אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"ש"ב רפג
- (לו) קריאת התורה למנחת שבת-קודש רפד
- (לז) לוח זמנים לשבוע אחרון של פסח רפה
- (לח) עירוב תבשילין רפו
- (לט) סדר מצות הדלקת נרות לערב שביעי של פסח
וערב אחרון של פסח, שבת קודש רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 נאמר בנבואת ישעיה, והיא ההפסטה של יום אחרון של פסח:

2 והניף ידו על הנהר בעים בחוזק ובחוקף רוחו והקהו את הנהר
3 כך שיתחלק לשבעה נחלים¹, דפסוק זה קאי מכוון על משיח,
4 כמו שכתוב לעיל מיניה² בפסוק למעלה ממנו, לפניו יוצא חטר
5 מגזע ישי צאצאי דוד המלך שהוא
6 בן ישי ונצח משרשיו יפרה,
7 ונחה ותשרה עליו על מלך המשיח
8 רוח הו' רוח חכמה ובינה
9 רוח עצה וגבורה רוח דעת
10 ויראת ה', והריחו ביראת ה',
11 כדברי הגמרא שלמשיח תהיה יכולת
12 לחרוץ דין על-פי חוש הריח - "מורח
13 ודאין" (=מורח ודן). וכפי שמפרש
14 רש"י: "שמריח באדם ושופט ויודע מי
15 החייב" ולא למראה עיניו
16 ישפוט ולא למשמע אזניו
17 יוכיח, ושפט בצדק דלים
18 וגו'.

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשי"א (הנחה בלתי מוגה)

1 והניף ידו על הנהר בעים רוחו והקהו לשבעה
2 נחלים¹, דפסוק זה קאי על משיח, כמו
3 שכתוב לעיל מיניה² יוצא חטר מגזע ישי ונצח
4 משרשיו יפרה, ונחה עליו רוח הו' רוח חכמה
5 ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה',
6 והריחו ביראת ה', ולא למראה עיניו ישפוט
7 ולא למשמע אזניו יוכיח, ושפט בצדק דלים
8 וגו'. וצריך להבין מהו ענין והריחו ביראת הו',
9 שכל זה אמרו רז"ל³ דמורח ודאין, דלכאורה
10 אינו מובן, הלא ענין הדין הוא בירור הדבר,
11 ומה שייך ענין זה לריח. וגם צריך להבין מה
12 שענין זה הוא עיקר מעלתו של משיח, שלכן,
13 באשר הוצרכו לנסות את משיח בדיקו אי מורח
14 ודאין³, והיינו, שכל המעלות דרוח חכמה
15 ובינה עצה וגבורה דעת ויראת ה', אינם
16 מספיקים עדיין, אלא עיקר המעלה היא והריחו
17 ביראת הו', דמורח ודאין. ומטעם זה הנה בכל
18 שאר המעלות דמשיח, ונחה עליו רוח הו' רוח
19 חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת
20 ה', נאמר רק ענין החיוב, אבל בענין והריחו
21 ביראת הו', נאמר גם ענין השלילה, לא למראה
22 עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח, שמזה
23 מוכח שעיקר מעלתו של משיח היא בענין זה.

(ב) וביאור הענין⁴, דהנה אמרו רז"ל⁵ איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, הוי אומר זה הריח. וזהו ההפרש בין אכילה ושתיה לריח,

24 שהנשמה נהנית ממנו. ולכן חלוקים הם באופן פעולתם בהתקשרות הנפש
25 בגוף. דהנה, הנפש בעצם מהותה היא רחוקה מן הגוף, והתקשרותה בגוף
26 היא ממהות אחרת ושונה ממהות
27 הגוף, והתקשרותה של הנפש

(1) ישע"י, יא. טו. (2) שם, א"ד. (3) סנהדרין צב, ב. (4) בהבא לקמן - ראה המשך תער"ב ח"א פרי"ג. פרי"ח. פרכ"ב-ג. וראה גם ד"ה והי' ביום ההוא תשכ"ב פ"ג ואילך (סה"מ תשכ"ב ע' רכח ואילך). (5) ברכות מג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בגוף היא רק בכח הקדוש-ברוך-הוא המפליא לעשות⁶, וביכולתו
 2 לעשות דבר שמצד עצמו הוא דבר פלא שמקשר רוחניות הנפש
 3 וגשמיות הגוף ויוצר חיבור ביניהם. ולכן מאחר שכל עצמו של החיבור
 4 בין הנפש והגוף הוא דבר פלא וחידוש, כי בעצם מהותם הרי הם רחוקים זה
 5 מזה, יכולה להיות לפעמים
 6 חלישות או התעלמות
 7 בהתקשרות זו ויצור מצב שבו
 8 השייכות וההתקשרות של הנפש בגוף
 9 נחלשת או אפילו נעלמת לגמרי והגוף
 10 מרגיש שחסר לו כוח וחיות. ועל זה
 11 היא פעולת האכילה ושתיה,
 12 האדם אוכל ושותה כדי לחזק את
 13 התקשרות הנפש בגוף.
 14 וכידוע הפירוש⁷ בתורת
 15 החסידות בכתוב⁸ בתורה כי לא
 16 על הלחם לבדו יחיה האדם
 17 כי על כל מוצא פי הוי' יחיה
 18 האדם, שהפנונה בזה בדברי
 19 הכתוב שחיות האדם איננה מהלחם
 20 עצמו היא למוצא פי הוי' שבלחם,
 21 היינו הניצוץ
 22 האלקי שבלחם שנמשך ויורד על
 23 'מוצא פי הוי', הוא דבר ה' שמכוחו
 24 הלחם קיים, שהוא הניצוץ האלוני
 25 שבלחם, ולא גשמיות הלחם, מחיה
 26 את האדם, דכיון שבשרשו
 27 ומקורו למעלה באלוקות הוא ניצוץ
 28 זה בבחינת אור פנימי שיורד
 29 ונמשך למטה ופעולתו והארתו היא
 30 בהתלבשות פנימית במקום שבו הוא
 31 פועל ומאיר, לכן בכוחו של ניצוץ
 32 זה לחזק את התקשרות הנפש
 33 בגוף בבחינת חיות פנימי כך
 34 שהנפש תפעל ותאיר את הגוף ותחיה
 35 אותו בהתלבשות פנימית בתוכו.
 36 אמנם, בהסתלקות הנפש מן
 37 הגוף, שאז יש חלישות בהאר
 38 ופעולת הנפש בגוף והתקשרות הנפש
 39 עם הגוף כמו למשל בהתעלפות רחמנא-ליצלן, אזי כאשר
 40 ההתקשרות של הנפש והגוף נחלשת מאד, אין מועיל אכילה ושתיה
 41 כדי לחזור ולחבר את הנפש עם הגוף, כי אם ר"ת דוקא, אלא דווקא
- כשנותנים למתעלף להריח ריח חזק, שבכחו של הריח להמשיך את
 עצם הנפש שתפעל בגוף ותומשך בגוף להחיותו, כיון ששרש ומקור
 הריח למעלה הוא מבחינת אור מקיף הנעלה יותר מאור פנימי
 ובכוחו לפעול ולהאיר גם כאשר יש חלישות באור הפנימי. וזהו גם
 הטעם שהריח אינו פועל
 חסרון כלל בעצם הדבר
 שמריחים אותו (בשונה מאכילה
 שכאשר אוכלים דבר מסוים הרי הוא
 נחסר, הנה בריח אפשר להריח, למשל,
 פרי שיש לו ריח טוב, וההרחח לא
 מחסירה מהפרי כלל), שלכן קול
 ומראה וריח אין בהם משום
 מעילה⁹, כמבואר בגמרא שהנחנה
 מדברים שהם הקדש מעל, אבל אם
 נחנה משיענת קול (של כלי שיר) של
 הקדש, או ראיית חפץ של הקדש או
 שהריח את ריח הקטורת, אין זו מעילה
 להיותו כי הריח הוא בבחינת אור
 מקיף בלבד שאינו יורד למטה
 להיות נמשך בפנימיות. ולהיותו
 בבחינת אור מקיף שכוחו רב יותר
 מאור 'פנימי', בכוחו להגיע
 וללגעת' ולהמשיך מעצם
 הנפש. ולכן הדין הוא שמי
 שנפלה עליו מפולת ורוצים
 לברר האם הוא עדיין בחיים צריכים
 לבדוק אותו עד חטמו¹⁰,
 האבר שבו נמצא חוש הריח (ופירש
 רש"י בגמרא: "ואם אין חיות בחוטמו
 שאינו מוציא רוח, ודאי מת ויניחוהו")
 ואיתא מובא בבחינת¹¹ הטעם
 על זה, שבדיקת החיות היא דווקא
 בחוטם דכשם שהמשכת הנפש
 בגוף הוא על ידי החושים,
 כמו שכתוב¹¹ בתורה לגבי בריאת
 אדם הראשון ויפח הקדוש ברוך הוא
 באפיו האף שלו, הוא החוטם
 נשמת חיים, כמו כן גם
 סילוקה של הנפש מהגוף הוא על ידי החושים, ולכן גם אם
 בדקו את כל האברים של האדם שנפלה עליו מפולת, כדי לבדוק אם
 הוא חי, ואפילו בדקו את הלב, ולא מצאו בהם חיות, אין זה

(6) ראה רמ"א או"ח סימן ו סעיף א. (7) לקוטי תורה להאר"ז עקב ח, ג. כש"ט סימן קצד. לקו"ת צו יג, סע"ב. ובכ"מ.

(8) עקב שם. (9) פסחים כו, א. כריתות ו, א. (10) יומא פה, א. וראה סוטה מה, ב. וראה גם "רשימות" חוברת טו ע' 65

ואילך. (11) בראשית ב, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מִסְפִּיק, ויתכן שגם בליבו לא ניכרת שום חיות עדיין הוא חי אֲלֵא צָרִיף
 - 2 לְבָדוֹק עַד הַחוּטִם, כִּי, בְּאֶשֶׁר יֵשׁ חַיִּית בַּחוּטִם שֶׁהוּא
 - 3 הַחַיִּית הַעֲצָמִי כִי הַנֶּפֶשׁ נִמְשַׁכֶּת (וגם יוצאת) דרך החוטם, אֲזִי אֶפְשָׁר
 - 4 לְהִמָּשִׁיכוֹ אֶת עַצֵּם הַחַיִּית בְּגִילּוֹי עַל יְדֵי פְעוּלוֹת שׁוֹנוֹת שִׁיעוּרוֹ
 - 5 אֶת הָאֵדָם וְיִחְזֹק אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל נֶפֶשׁ
 - 6 וּגּוֹפּוֹ. וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁהַחוּטִם
 - 7 הוּא שֶׁעַר הַמוֹחִין¹², כִּמְבוּאָר
 - 8 בְּתוֹרַת הַסּוּד, שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה הִיא
 - 9 לְפָנִימִיּוֹת הַמוֹחִין, שֶׁהִרִי
 - 10 מִחֻלְקִים אוֹמְרִים שִׁישׁ חִילוּק וְהַבְדֵּל
 - 11 שֶׁהַחוּטִם הוּא שֶׁעַר הַמוֹחִין
 - 12 דּוֹקָא, וְאִילּוֹ שֶׁעַר הַלֵּב הוּא
 - 13 הֶפֶה, שֶׁהוּא הֶפֶה עֲנִין
 - 14 הַדִּיבּוּר, שֶׁהַתְּגִלוֹת הַמִּדּוֹת
 - 15 הָרְגוּשׁוֹת שֶׁבֵּלֵב הִיא עַל יְדֵי
 - 16 הַדִּיבּוּר, וְגַם גּוֹף וְעֶצֶם
 - 17 הַדִּיבּוּר שָׁרְשׁוֹ מִהֶבֶל הַלֵּב,
 - 18 וְלִכְאוּרָה, הַדִּיבּוּר הוּא גַם בֵּן
 - 19 שֶׁעַר הַמוֹחַ, וְלֹא רַק שֶׁעַר הַלֵּב,
 - 20 שֶׁהִרִי הַתְּגִלוֹת הַשֶּׁכֶּל הִיא עַל
 - 21 יְדֵי הַדִּיבּוּר, וְאִם-כֵּן לִמָּה נֹאמַר
 - 22 שֶׁהַחוּטִם הוּא רַק שֶׁעַר הַמוֹחִין וְלֹא
 - 23 שֶׁעַר הַלֵּב וְאִילּוֹ שֶׁעַר הַלֵּב הוּא הֶפֶה
 - 24 אֲלֵא שֶׁהַתְּגִלוֹת שֶׁל הַשֶּׁכֶּל
 - 25 שֶׁבִּרְאֵשׁ שֶׁעַל יְדֵי הַדִּיבּוּר הוּא
 - 26 עֲנִין חִיצוֹנִיּוֹת הַמוֹחִין שֶׁזֶּהוּ
 - 27 הַשֶּׁכֶּל, שֶׁהַשִּׁפְעָה הַשֶּׁכֶּל הִיא
 - 28 הַשִּׁפְעָה חִיצוֹנִית בִּלְבָד,
 - 29 שֶׁלֹּכֵן הַשִּׁפְעָה הַשֶּׁכֶּל הִיא רַק
 - 30 לְמִי שֶׁהוּא בֶּר שֶׁכֶּל מִצַּד
 - 31 עֲצָמוֹ, גַּם לֹלִי הַשִּׁפְעָה שֶׁל שֶׁכֶּל
 - 32 נוֹסֵף אֲבָל מִי שֶׁאִינוֹ בֶּר שֶׁכֶּל
 - 33 מִצַּד עֲצָמוֹ לֹא תוֹעִיל לוֹ
 - 34 הַשִּׁפְעָה הַשֶּׁכֶּל, וְעַל יְדֵי שִׁישִׁיעוֹ
 - 35 לוֹ שֶׁכֶּל לֹא יִהְיוּ לְחַיִּית בֶּר-שֶׁכֶּל, כִּי
 - 36 הַשִּׁפְעָה הַשֶּׁכֶּל אֵינָה מְחַדֶּשֶׁת
 - 37 דְּבָר שֶׁלֹּא הִיא קִיִּים לְפָנֶיהָ,
 - 38 לְהִיּוֹתָהּ הַשִּׁפְעָה חִיצוֹנִית
 - 39 בִּלְבָד. וְיִמָּה שְׁאוּמְרִים
 - 40 שֶׁהַחוּטִם הוּא שֶׁעַר הַמוֹחִין,
 - 41 הַפְּנוּנָה הִיא לְפָנִימִיּוֹת
- הַמוֹחִין עֲנִין הַשִּׁיף לְפָנִימִיּוֹת וְעַצֵּם הַנֶּפֶשׁ, וְכִמּוֹ הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה נִמְשָׁךְ (וְגַם יוֹצֵא) עַל יְדֵי הַחוּטִם (וְלֹא עַל יְדֵי הֶפֶה).
- וְהִנֵּה¹³ בַּחוּטִם עֲצָמוֹ יֵשׁ שְׁתֵּי מְדִרְיָנוֹת, כְּדֹאִיתָא בְּאֶדְרָא רַבָּא¹⁴ שְׁבַחוּטִם יֵשׁ וְנִקְבָּה הַשְּׂמָאֲלִי, מִחַד נִקְבָּה (נִקְבָּה הַיְמָנִי) חִיִּין, וּמִחַד נִקְבָּה (נִקְבָּה הַשְּׂמָאֲלִי) חִיִּין דְּחִיִּין. וּמִבּוּאָר בְּזָה, בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁבִּנְיָן הַיְמָנִי נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַמְּקִיף דְּאוֹר יֵשׁ, אֹר אֱלוֹקֵי הַנִּמְשָׁךְ בְּדֶרֶךְ הַרְגִּילָה וְהִשְׁרָה, הִינּוּ הַמִּשְׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שְׂמִינִי יֵשׁ 'נִגְעָה' וְהוּא פּוֹעֵל בְּבְּחִינַת חִיִּין, בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק, בְּבְּחִינַת 'עֵתִיק יוֹמִין' (שֶׁהִיא הַבְּחִינָה הַעֲמוּקָה וְהַפְּנִימִית יוֹתֵר בִּכְתוּר עֲלוֹן' שֶׁלְּמַעְלָה מִהַסְפִּירוֹת, וְלִפִּי אֶחָד הַפִּירוּשִׁים נִקְרָא כֵךְ עַל שֵׁם שֶׁבְּבְּחִינַת זֶה הָאוֹר הָאֱלוֹקִי נִעְתָק וְנִבְדֵּל מִיּוֹם' וְגִילּוֹ) יֵשׁ חִיצוֹנִיּוֹת וּפְנִימִיּוֹת, וְכִמּוֹכֵן הַפְּנִימִיּוֹת נִעְלִית מִהַחִיצוֹנִיּוֹת וּבִנְיָן הַשְּׂמָאֲלִי נִמְשָׁךְ בְּחִינַת מְקִיף דְּאוֹר חוּזֵר, הָאוֹר הַמֵּאִיר כֹּאשֶׁר יֵשׁ הַתְּעִלוֹת מִצַּד הַנִּבְרָאִים לְהַתְּעִלוֹת מִלְּמַטָּה, לְחוּזֵר וְלִהְיוֹת קֶרֶב לְשׁוֹרְשׁוֹ לְמַעְלָה שְׂמִינִי וְהַשִּׁפְעָה שֶׁל הָאוֹר חוּזֵר הִיא נִעְלִית יוֹתֵר 'נִגְעָה' וְיֵשׁ לָהּ הַשִּׁפְעָה בְּבְּחִינַת חִיִּין דְּחִיִּין, בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק שֶׁכֹּאמֹר נִעְלִית מִ'חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק'.
- וְעֲנִינוֹ שֶׁל שְׁנֵי אֹפְנִים אֵלֶּה בְּבְּחִינַת הַמְּקִיף, 'אוֹר יֵשׁ וְאוֹר חוּזֵר', כִּפִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּקֵּף בְּעִבּוּדָת ה' שֶׁל הָאָדָם, שְׂמִינִי דְּאוֹר יֵשׁ, שְׂמִינִי עֲנִינוֹ לְהִמָּשִׁיף גִּילּוֹי אֱלֹקוֹת מִלְּמַעְלָה בְּהַגְשָׁמִיּוֹת, וְעֲנִינוֹ זֶה מִגִּיעַ יֵשׁ לוֹ 'נִגְעָה' וּפְעוּלָה בְּבְּחִינַת חִיִּין, וּמִמְּקִיף דְּאוֹר חוּזֵר שְׁנֵינִי הַעֲלָא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה עֲנִינוֹ לְעֲשׂוֹת אֵת

(12) "וכ"מ בגמ' [יומא] שם" – המשך תער"ב שם. וראה גם ד"ה והריחו ביראת ה' במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' סג ואילך. אוה"ת בראשית ח"ג תקכ, ב. במדבר ח"ד ע' א'תסד. (13) בהבא לקמן – ראה גם סידור (עם דא"ח) ט, ב ואילך. אמרי בינה שער התפילין (חלק ג) פקנ"א-קנד. (14) בזהר ח"ג קל, ריש ע"ב – נתבאר במקומות שצויינו בהערה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העולם הגשמי כלי לאלקות, ועננן זה הוא בחינה נעלית יותר
2 ולכן הוא מגיע יש 'נגיעה' ופעולה בדרגה יותר גבוהה ויותר עמוקה
3 בבחינת חיין דחיין.
4 והמשל לדבר בגשמיות, שבהתעלפות רגילה מועיל לעורר
5 את האדם מהעילפון גם ריח סתם,
6 אבל בהתעלפות חזקה ביותר
7 כשהקשר בין הנפש והגוף נחלש ביותר
8 אינו מועיל ריח סתם, אלא
9 ניתן לעורר את האדם מהעילפון
10 דוקא על ידי ריח מדבר שיש
11 בו חימוץ וקיוהא, דבר
12 חריף, שיש לו ריח חזק שפכחו
13 להשיב את הנפש שתחזור אל
14 הגוף גם מהתעלפות חזקה
15 ביותר, כיון שמגיע ויש לו
16 'נגיעה' ופעולה בעומק הנפש
17 יותר מאשר ריח סתם.
18 וכן הוא דומה לאמור לעיל על
19 ההבדל בין מקיף של 'אור ישר' למקיף
20 של 'אור חוזר' לגבי התעוררות אדם
21 מהתעלפות גם בעבודה שהאדם
22 עובד את ה', שפאשר העבודה
23 היא בדרך אור ישר, באופן
24 ההגיל, בדרך של מלמעלה למטה
25 שאין העלמות והסתרים כל
26 כך, וממילא לא נדרש מאמץ מיוחד
27 אזי מגיעים לבחינת חיין,
28 מקיף דחיה, כמבואר בחסידות
29 שלנשמה יש חמישה שמות, נפש רוח
30 ונשמה המשתייכים לכוחות הנפש
31 הפנימיים (השכל והרגש) וחיה יחידה
32 המשתייכים לכוחות הנפש המקיפים
33 (הרצון והענוג) כך שבמקיף עצמו יש
34 שתי בחינות, האחת מקיף דחיה
35 והנעלית יותר מקיף דיתידה' וכאשר
36 עובדת ה' היא בדרך 'אור ישר' היא
37 מגעת רק למקיף דחיה' בבחינת
38 רעוּתא דליבא, רצון הלב, שעם
39 היותו למעלה מטעם ודעת,
40 כי הרצון הוא עניין יותר עמוק ויותר
41 פנימי בנפש מאשר השכל וההיגיון, בכל זאת הרי הוא רצון הלב קשור
42 במידה מסוימת עם טעם ודעת, שהשכל הוא כלי לבחינת
43 רעוּתא דליבא והשכל מכיל את רצון הלב וקולט אותו. ודוקא פאשר
- העבודה שהאדם עובד את ה' היא בדרך אור חוזר, כשיש
העלמות והסתרים בו', ולמרות כל הקשיים האדם מתאמץ להתעלות
מלמטה למעלה ולהתקרב לאלקות אזי מגיעים בבחינת חיין
דחיין, בבחינת פנימיות עתיק שהיא הדרגה היותר נעלית ב'עתיק'.
והנה ההמשכה מבחינת
פנימיות עתיק פועלת ויש לה
השפעה גם בעננן השכל, שפאשר השכל באופן אחר
לגמרי, והוא ענן האמור בתורת
הסוד פנימיות אבא פנימיות
החכמה, הבחינה הראשונה והנעלית
שבכוחות השכל, פנימיות עתיק¹⁵
והיינו שבעומק ופנימיות בחינת
החכמה יש הארה והשפעה של בחינת
פנימיות עתיק (שמצד עצמה היא
למעלה מהשכל והיא בחינה ביכור
עליון שלמעלה מהחכמה), וכפי
שמשיך ומבאר.
והעננן הוא¹⁶, דהנה המשכת
השכל היא מכח המשפיל
הכוח להבין ולהשכיל שקיים בנפש.
אמנם, המשכה זו של התגלות
רעיון שכלי מהכוח להשכיל אינה
בהכרח, וכמו שרואים בפועל
שלפעמים אין השכל נמשך
מכח המשפיל אלא למרות שכוח
המשכיל קיים בכל התוקף, לא נמשכים
ומתגלים ממנו רעיונות שכליים.
והעצה לזה לגרום לידי כך שכן
תהיה התגלות שכל מכוח המשכיל
הוא ענן הרצון, כמאמר
רז"ל¹⁷ לעולם ילמד אדם
תורה במקום שלבו חפץ, הרי
שהחפץ והרצון מועילים להצלחת
הלימוד, וטעם הדבר הוא משום
שהרצון ממשך ומגלה את כח
המשכיל שביבוא ופעל בגילוי.
אף לפעמים הנה מפני סיבות
שונות, סיבות צדדיות שמחוץ
לאדם עצמו או סיבות פנימיות
(כמו טמטום סתימות ואטימות המוח), הרי גם הרצון אינו
מועיל שתהיה המשכת השכל ולפעמים, למרות שהרצון קיים, בכל
זאת למעשה אין גילוי והמשכה של שכל מכוח המשכיל. והעצה לזה

(15) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. ושי"נ. הערה בסה"מ ה'ש"ת ע' 49 ואילך. (16) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב שם פרכ"ג.
וראה לקו"ת מטות פז, ג. המשך וככה תרל"ז פצ"ו. המשך תרס"ו ע' תכת. (17) ע"ז יט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'לעולם ילמדו אדם במקום שלבו חפץ' הרי הוא מוגבל כפי ערך ומידת
 2 הרצון ואם הרצון מועט וחלש, גם המשכת השכל תהיה מצומצמת. וגם
 3 השכל שנמשך מצד חיצוניות התענוג (שקשור עם רצון
 4 שאמנם התענוג הוא למעלה מהרצון, אבל מכלי-מקום, חיצוניות התענוג
 5 קשורה עם הרצון, ולכן) הרי הוא
 6 שכל מוגבל לפי מדת
 7 השלימות שבשכל שישנה
 8 בחיצוניות התענוג ולא יותר.
 9 אבל כאשר הלימוד הוא
 10 בדרך קבלת עול, מתוך
 11 התמסרות מוחלטת, שזה ממשיך
 12 מפנימיות התענוג, ולא רק
 13 מחיצוניות התענוג אזי השכל
 14 הנמשך ומתגלה על ידי זה הוא
 15 למעלה מכל הגבלה, שאף
 16 שנמשך במציאות שכל גלוי,
 17 והשכל מטבעו הוא מוגבל מכל
 18 מקום אין בו הגבלה כי ניכרת
 19 בו הפעולה וההשפעה של פנימיות
 20 התענוג שהוא בלתי מוגבל.
 21 ג) ועל פי זה יובן המובא לעיל
 22 שעיקר מעלת המשיח היא
 23 בענין הריח, דמורח ודאין,
 24 שיוכל לדון ולפסוק על פי הריח
 25 שזהו מצד מעלת ענין הריח
 26 שקשור בדרגה גבוהה בנשמה
 27 שמגיע בהעצם, שהעצם הוא
 28 בחינת פנימיות עתיק,
 29 ובאופן שממש מפנימיות עתיק
 30 נמשך ובה בגלוי גם בחכמה
 31 ושכל הגלוי, שזהו ענין
 32 מורח ודאין, שעם היותו
 33 ענין של דין ופסק הדין צריך
 34 להיות מובן ומתקבל בשכל, מכל
 35 מקום, הנביא אומר על מלך המשיח
 36 לא למראה עיניו וישפוט ולא
 37 למשמע אזניו ויכיה, היינו,
 38 שלא ידון על פי הבנה
 39 והשגה, המתבססת על ראייה
 40 בעיניים ושמיעה באזניים וגם לא
 41 על פי השכלה של המוח,
 42 ואפילו לא על פי ראייה דחכמה, החלק הנעלה בשכל שבו הדברים
 43 השכליים מאירים בבהירות כמו דבר הנראה בעיניים כי אם מורח

1 היא העסק בתורה בקבלת עול, מתוך קבלת עול מלכות שמים
 2 שמכריח האדם עצמו ללמוד, למרות שלעת עתה אינו מבין ומסור
 3 את עצמו בכל עצמותו אל הלימוד, ועל ידי זה ע"י הקבלת
 4 עול וההתמסרות נעשה בסופו של דבר התגלות השכל. אמנם
 5 שורש גילוי זה הנמשך על ידי
 6 הקבלת עול וההתמסרות הוא
 7 למעלה מכל המושג, ממקור
 8 עמוק ופנימי בנפש הנעלה יותר מהכוח
 9 להבין להשכיל והוא בחינת
 10 אוריא שעל גבי קרוקא
 11 דחפניא על מוחא¹⁸, בחינה
 12 הנקראת בתורת הסוד אור (חלל) שעל
 13 גבי הקרום המכסה על המוח (הכוונה
 14 לבחינה רוחנית בנפש והשתקפותה
 15 בראש היא בחלל זה) שהיא בחינת
 16 מוחא דעתיקא, מוחין ד'עתיק
 17 יומין' דדעת דעתיק אחזי
 18 נהורא בהאי אוריא¹⁹, כי
 19 בחינת הדעת (מוחין) של 'עתיק יומין'
 20 מאיר ומראה אור באוויר זה שבו
 21 את הקרום המכסה על המוח
 22 וממשיך אל המוח מבחינת
 23 חכמה סתימאה, ממדריגת
 24 החכמה הסתומה, היינו שהיא נעלמת
 25 כיון שהיא בחינה נעלית ביותר של חכמה
 26 היינו בחינה נעלית ביותר של חכמה
 27 שעל ידי זה הארת 'דעת דעתיק'
 28 הממשיכה את בחינת 'חכמה סתימאה'
 29 נעשה התגלות השכל באופן
 30 נעלה ביותר, הרבה יותר מאשר
 31 בהתגלות השכל מכוח המשכיל על
 32 דרך הרגיל. וזהו ענין פנימיות
 33 אבא פנימיות עתיק, והיינו שיש
 34 קשר ושייכות בין העומק והפנימיות
 35 של 'עתיק יומין' לעומק והפנימיות של
 36 החכמה שמצד פנימיות עתיק
 37 בהכרח שיומשך מציאות
 38 השכל, גם אם יש העלמות והסתרים
 39 על המשכת וגילוי השכל באופנים
 40 הרגילים ושכל זה שנמשך
 41 ומתגלה על ידי פנימיות עתיק
 42 הוא שכל נעלה מאד למעלה מכל
 43 שנמשך ומתגלה מכל המושג על ידי הרצון, כמובא לעיל לגבי

והניף ידו על הנהר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְדַאִין, שֶׁהִדִּין הוּא עַל פִּי עֲנִין הָרִיחַ שְׁמָגִיעַ בְּהֶעָצָם, 2 וּמִשָּׁם מֵהֶעָצָם, הִיא בַּחֲנִית פְּנִימוֹת עֲתִיק כִּמְבוּאָר לַעִיל, נִמְשָׁךְ הַגִּלּוֹי 3 שֶׁעַל יְדֵי הָרִיחַ גַּם בְּחֻכְמָה עַד לְשִׁכְלֵי הַגִּלּוֹי שְׁמוּשָׁפַע מֵהֶעָצָם וְנִהְיָ 4 שֶׁכֵּל בְּלִי גָבוּל.
- 5 וְזֶהוּ גַם תּוֹכֵן דְּבָרֵי כְבוֹד 6 קְדוּשַׁת מוֹרֵי חָמִי אֲדָמוֹר 7 בְּשִׁיחָתוֹ²⁰ בְּבִיאור מֵה 8 שְׁכָתוֹב בְּמִשְׁחָה בִּנְכוּוָה זֶה 9 וְהִרְיָחוֹ בְּיִרְאָת ה' וְלֹא 10 לְמִרְאָה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא 11 לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ, 12 שֶׁהַמִּשְׁפָּט דְּמִשְׁחָה שֶׁעַל יְדוֹ וְכֹל 13 לְשִׁפּוֹט אֶת הָאָדָם יִהְיֶה כְּזֶה 14 שְׂדֵי־עַתָּה אֶת הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ 15 אֶת הַזּוּלָת לְמַצֵּב שְׁנִמְצָא בּוֹ, 16 וּבְמִמָּוֶר²¹ הַמִּשְׁנָה בַּפְּרָקִי אֲבוֹת 17 אֶל תְּדִין אֶת חֲבֵרָךְ עַד 18 שְׁתִּגִּיעַ לְמִקּוֹמוֹ, דִּהְיָאֲדָם 19 בְּעֶצְמוֹ מִכִּיר וְיִדְעַ אֶת הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ אוֹתוֹ 20 הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ אוֹתוֹ לְמַצֵּב 21 וְהַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ 22 זֹאת לֹא לִדְוֹן אוֹתוֹ, וְכֵן צָרִיךְ 23 לִהְיוֹת גַּם בְּמִשְׁפָּט הַזּוּלָת, 24 שְׂצָרִיךְ כְּדֵי לְשִׁפּוֹט אֶת הַזּוּלָת 25 לְדַעַת אֶת הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּהוּ 26 לְמַצֵּב זֶה, וְהִינּוּ, שְׁבַעֲצָם 27 הוּא טוֹב, וְיֵמָּה שְׁנִמְצָא בְּמַצֵּב 28 בְּלִתִּי רְצוֹי הוּא רַק מִחֲמַת 29 סִיבּוֹת צְדָדִיּוֹת וְלֹא מִצַּד עֲצָם 30 מֵהוֹתוֹ.
- 31 וּבִהְקָדִים, שֵׁשׁ חוֹשְׁבִים 32 בְּטַעוֹת שְׁשִׁיחָה וּבְכֹל זֶה הִשִּׁיחָה 33 הָאִמּוּרָה בַּעֲנִין אוֹפֵן הַשְׁפִּיטָה שֶׁל מֶלֶךְ 34 הַמִּשְׁחָה אֵינָה אֶלָּא דְּבָרֵי דְּרוּשׁ 35 בְּעִלְמָא. אָף בְּאֵמַת הָרִי 36 שִׁיחָתָן שֶׁל תְּלִמְדֵי חֻכְמִים גַּם 37 אִם נִרְאָה שֶׁאֵין אֵלּוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה מִמֶּשׁ 38 צְרִיכָה לִימּוּד, כְּפִי שְׂדֵרָשׁוֹ 39 חֲזוֹ²² בְּגִמְרָא מִמָּה שְׁכָתוֹב²³
- בַּתְּהִלִּים וְעִלָּהוּ שֶׁל הַתְּלִמִּיד חֲכָם לֹא יִבּוֹל (וּכְפִירוֹשׁ רִשׁ"י: צִרִיכָה 40 לִימּוּד - צָרִיךְ לְשׁוּמַעַם שִׁיתְנוּ לְהֵן לִב. וְעִלָּהוּ - דְּבָר קֵל שְׁבוֹר), וְכָל שְׂכָן 41 וְקָל וְחוֹמֶר אִם שִׁיחָה שֶׁל כָּל תְּלִמִּיד חֲכָם צִרִיכָה לִימּוּד, קָל וְחוֹמֶר 42 שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים לְגַבִּי שִׁיחָה שֶׁל רַבִּי, נִשְׂיָא וּמִנְהִיג הַדּוֹר 43 (שְׁעַל זֶה אֵין צוֹרֵךְ בְּדִרְשָׁת 44 רַז"ל הַנִּזְכָּרֶת לַעִיל וְגַם לֹא־י 45 דְּרִשָּׁה זֶה, בּוּדָאִי), שְׁשִׁיחָתוֹ 46 הָאִמּוּרָה שֶׁל הָרַבִּי הַרִישׁ"צ מִיּוֹסֶדֶת 47 עַל עֲמָקֵי הַקִּבְלָה. וְהִינּוּ 48 שְׁדַרְבֵּי הָרַבִּי הַרִישׁ"צ הָאִמּוּרִים עַל 49 הַשְׁפִּיטָה שֶׁל מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה, שֶׁהִיא 50 מְבוֹסֶסֶת עַל הַכְּתוּבָה אֶת הַנְּסִיכּוֹת שֶׁל 51 הָאָדָם, מְבוֹסֶסֶת עַל עֲמָקֵי הַקִּבְלָה עַל 52 פִּי מֵה שְׁנִתְבָּאָר לַעִיל בְּמַעֲלָת 53 עֲנִין הָרִיחַ שְׁמָגִיעַ בְּהֶעָצָם שֶׁל 54 הַנֶּפֶשׁ, וּבְאֹפֶן כְּזֶה יִהְיֶה 55 הַמִּשְׁפָּט דְּמִשְׁחָה, שִׁיחָתָה אֶת 56 עֲצָם הָאָדָם שְׁבִרְךָ כָּלִל הָעֲצָם 57 נֶעֱלַם וּמְכוּסָה אֲבָל לִפְנֵי מִשְׁחָה יִהְיֶה 58 גָּלוּי, וְהוּא יִרְאֶה שְׁבַעֲצָם הוּא 59 טוֹב כּוֹ' וְאִם הִיָּה בּוֹ מִשְׁחָה לֹא רְצוֹי 60 הָרִי זֶה רַק מִפְּנֵי סִיבּוֹת צְדָדִיּוֹת. 61 62 וּמוֹכֵן עֲנִין זֶה שֶׁל מַעֲלָת הָעֲצָם 63 וְהִיחָס שֶׁל עֲצָם הַנֶּפֶשׁ לְשֹׂאֵר הַכּוֹחוֹת 64 גַּם עַל פִּי הַמְּבוּאָר בְּמִקּוֹם 65 אַחֵר²⁴ בַּתּוֹרָה הַחֲסִידוֹת בְּעֲנִין 66 מֵה שְׂאָמֶר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן 67 זְכַאי²⁵ לַתְּלִמִּידוֹ, זִמְנָן קֶצֶר לִפְנֵי 68 הַסְּחִלְקוֹתוֹ מֵהָעוֹלָם אֵינִי יוֹדֵעַ 69 בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי 70 בְּעוֹלָם הָאֵמֶת וְהִיָּה לוֹ סֶפֶק אִם יוֹלִיכּוּ 71 אוֹתוֹ לְגַן עֵדֶן אוֹ לְהִפְךָ, אָף שְׁלֹא 72 הַגִּיט דְּבָר קָטָן וְדָבָר גָּדוֹל 73 בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִמּוּד אוֹתוֹ וְכּוֹ²⁶, וְכֵן 74 הִיָּה לוֹ מַעֲלּוֹת רַבּוֹת נִסְפּוֹת, וְאִם כֵּן יֵשׁ 75 לַתּוֹמָה אֵיךְ יִיתְכֵּן שֶׁלֹּא הִיָּה בְּרוּר לוֹ 76 בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ יוֹלִיכּוּ אוֹתוֹ, וְהִינּוּ, לְפִי 77 שְׁכַחוֹת הַגִּלּוֹיִים אֵינִם מוֹרִים 78 עַל הָעָצָם, וְגַם אִם מַצְבּוֹ בְּכּוֹחוֹת

(20) שיחת שמח"ת תר"ץ סל"ט ואילך. סמ"ו (לקו"ד ח"ב שיו, א ואילך. שכב, ב. ספר השיחות תר"ץ ע' 117 ואילך. ע' 123). (21) אבות פ"ב מ"ד. (22) סוכה כא, ב. ע"ז יט, ב. — נתבאר בסהמ"צ להצ"צ קה, א ואילך. ובכ"מ. (23) תהלים א, ג. (24) לקו"ת ויקרא בהוספות נ, סע"ד. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שט. נעתק (עם הגהות) באוה"ת ר"פ פינחס (ע' אינט ואילך), ובד"ה אך בגורל תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' קעא). רד"ה אשרנו תרצ"ו (סה"מ תרצ"ו ע' 50), ובהנסמן שם הערה 1. (25) ברכות כח, ב. (26) סוכה כח, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגלויים נעלה ביותר, אין זו הוכחה מה מצבו בעצם שִׁכּוּל לְהִיּוֹת
- 2 שֶׁהַכּוֹחַ הַגְּלוּיִים שָׁלוּ הֵם כְּדָבָעִי, כפי שבוודאי היה אצל רבי
- 3 יוחנן בן זכאי, ומִכָּל מְקוֹם הָעֵצָם הוּא בְּעַמְּקֵי הַקְּלִיפּוֹת.
- 4 וְרֹאֵה לְדָבָר, מִיּוֹחֲנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁשִּׁמַּשׁ בְּכַהוֹנָה גְּדוֹלָה
- 5 שְׂמוֹנִים שָׁנָה וְלִבְסוּף נַעֲשֶׂה
- 6 צְדוּקִי²⁷, כדברי הגמרא, דְּמִזְזָה
- 7 שֶׁשִּׁמַּשׁ בְּכַהוֹנָה גְּדוֹלָה
- 8 שְׂמוֹנִים שָׁנָה מוֹכַח שֶׁהִיא
- 9 צְדִיק, שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל שְׁלֹא
- 10 הָיָה צְדִיק כְּדָבָעִי וְהָיָה נִכְנָס
- 11 לְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים בְּיוֹם כְּפוּר
- 12 לֹא הָיָה מוֹצִיא שְׁנָתוֹ²⁸, ואם
- 13 כן מכאן מוכח שבמשך שנים רבות כן
- 14 היה צדיק ומִכָּל מְקוֹם, בִּיּוֹן
- 15 שֶׁהָעֵצָם שָׁלוּ הָיָה בְּעַמְּקֵי
- 16 הַקְּלִיפּוֹת, הֵנָּה בְּמִשְׁךְ הַיָּמִן
- 17 נִמְשָׁךְ זֶה הַקֶּשֶׁר שֶׁל הָעֵצָם לַעֲמָקֵי
- 18 הַקְּלִיפּוֹת נִמְשָׁךְ וְבֹא לִידֵי בִּטּוּי גַם
- 19 בַּכּוֹחַ הַגְּלוּיִים, עַד שֶׁלִּבְסוּף
- 20 נַעֲשֶׂה צְדוּקִי וגם בכוחות הגלויים
- 21 כבר לא היה צדיק, וּמִזְזָה מוֹכַח
- 22 שֶׁכּוֹחַ הַגְּלוּיִים אֵינָם מוֹרִים
- 23 עַל מִצַּב הָעֵצָם. וְלִכֵּן, מִצַּד
- 24 עֲנוּתוֹתָיו שֶׁל רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן
- 25 זְכַאי הָיָה יָרָא וְהָיָה לוֹ חֲשֵׁשׁ וּסְפֵק
- 26 בְּנוֹגֵעַ לְהָעֵצָם שָׁלוּ כו', וְזוֹה
- 27 בא הספק באיור דרך יוליכו אותו.
- 28 וּמִזְזָה מוֹכֵן גַּם לֹאֲדֹךְ גִּיסָא,
- 29 לְצַד שְׁנֵי, לְגַבִּי אֲנָשִׁים שֶׁכּוֹחוֹת
- 30 הַגְּלוּיִים מִצָּבֵם אֵינוֹ כְּדוּרָשׁ אֲבָל בַּעֲצָם
- 31 הֵם בַּמִּצַּב טוֹב וּמַעֲוֵלָה שֶׁמִּשִּׁיחַ לֹא
- 32 יִשְׁפּוּט לְפִי הַמִּצָּב הַחִיצוֹנִי
- 33 כו', כפי שהם בכוחות הגלויים, כִּי
- 34 אִם לְפִי הָעֵצָם, שֶׁזָּהוּ עֲנִין
- 35 מוֹרַח וְדֹאֵין וְלִכֵּן מִכּוּוֹן עֲנִין
- 36 מַעֲלָתוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ בַּעֲנִין הָרִיחַ שֶׁהוּא
- 37 הִיכּוֹלַת הַמִּיּוּחָדָת לְרֹאשׁוֹ אֵת הָעֵצָם
- 38 וּלְשִׁפּוֹט לְפִי הָעֵצָם.
- 39 (ד) וְזוֹה גַם מֵה שֶׁכָּתוּב בַּפְסוֹק
- 40 הַפּוֹתַח אֶת הַמָּאמָר וְהִנֵּי יָדוֹ עַל
- 41 הַנֶּהָר בְּעֵינֵי בַחֲזָק וּבְחֻקָּהּ רִיחֹו
- 42 וְהִכָּהוּ אֶת הַנֶּהָר כִּךְ שִׁיבַקַּע
- 43 לְשִׁבְעָה נְחָלִים. וְהָעֲנִין בָּזָה,

- 44 דְּהִנֵּה יָדוּעָה²⁹, בתורת החסידות, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁעֲנִין קְרִיעַת יָם סוּף
- 45 שָׁבוּ הֵימָּנָה נִבְקַע לְגוּרִים הָיָה הַכְּנָה לְמַתָּן תּוֹרָה שֶׁהִיא זְמַן קֶצֶר אַחֲרֵי
- 46 קְרִיעַת יָם סוּף, כִּךְ גַּם בְּקִיעַת הַנֶּהָר דְּלַעֲתִיד בְּבִיאַת הַמִּשִּׁיחַ הָיָא
- 47 הַכְּנָה לְגִילּוֹי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מִשִּׁיחַ. וְכַפִּי שֶׁמִּבְּאָר
- 48 כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חָמִי
- 49 אֲדָמוֹר³⁰ הַרְבֵּי הָרִי"צ בְּהַמְאָמָר
- 50 שֶׁבְּקוֹנְטֵרַס חֵג הַפֶּסַח³⁰, שִׁיצֵא
- 51 לְאוּר לְקִרְאָת חֵג הַפֶּסַח שָׁנָה זוֹ,
- 52 תְּשִׁי"א, שֶׁעֲנִין קְרִיעַת יָם סוּף
- 53 לֹא הָיָה בְּשִׁבִּיל הַהִילּוּף
- 54 בְּמִדְבָּר, כְּדִי שִׁיחֲצוּ אֶת הָיִם וְיִכְלוּ
- 55 לִלְכַּת לְדִרְכָּם בְּמִדְבָּר שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ
- 56 צַד שֶׁיִּרְדּוּ לִיָּם בְּאוֹתוֹ צַד עָלוּ
- 57 מֵהֵיכָל³¹, כִּךְ שֶׁמִּבְּחִינַת הַמִּשְׁךְ
- 58 הַלִּיכָתָם אֶל הַמִּדְבָּר לֹא הִייתָה כֹל
- 59 תּוֹעֵלַת בְּקִיעַת הָיִם אֲלָא עֲנִין
- 60 קְרִיעַת יָם סוּף הוּא הַכְּנָה
- 61 רִחוּתָה לְמַתָּן תּוֹרָה, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
- 62 וּמִבְּאָר.
- 63 דְּהִנֵּה, בְּעֲנִין מַתָּן תּוֹרָה אֵיתָא
- 64 מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ³² מִשְׁל לְמִלָּךְ
- 65 שֶׁגָּזַר גִּזְרָה וְנָתַן פְּקוּדָה וְאָמַר בְּנֵי
- 66 רֹמִי לֹא יִרְדּוּ לְסוּרְיָא וּבְנֵי
- 67 סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרֹמִי כו', כִּךְ
- 68 עַד מַתָּן תּוֹרָה הִייתָה גִּזְרָה שֶׁהַעֲלִינִים
- 69 לֹא יִרְדּוּ לְתַתְּחוּנִים וְהַתַּחְתּוּנִים לֹא
- 70 יַעֲלוּ לְעֲלִינִים וּבְמַתָּן תּוֹרָה בִּיטָל
- 71 הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא אֶת הַגְּזִירָה
- 72 וְאָמַר שֶׁהַעֲלִינִים יִרְדּוּ
- 73 לְתַתְּחוּנִים וְהַתַּחְתּוּנִים יַעֲלוּ
- 74 לְעֲלִינִים וְהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא יִרְדּוּ
- 75 מִלְּמַעְלָה אֶל הָרַם סִינִי לְמַטָּה וְאָמַר
- 76 לְמַטָּה רַבִּינוּ לְעוֹלֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.
- 77 וְזוֹהוּ עֲנִין זֶה שֶׁל בִּטּוּל הַגִּזְרָה שֶׁלֹא
- 78 יִהְיֶה חִיבּוּר בֵּין עֲלִינִים לְתַתְּחוּנִים
- 79 הַחִידוּשׁ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת
- 80 שֶׁלֹאֲחֲרֵי מַתָּן תּוֹרָה, דָּאִף
- 81 שֶׁגַם קוֹדֶם מַתָּן תּוֹרָה הָיָה
- 82 עֲנִין קִיּוּם הַמִּצְוֹת עַל יְדֵי

(27 ברכות כט, א. 28) ראה יומא ח, ב. 29) ד"ה והניף ידו בלקו"צ צו יז, א ואילך. ובכ"מ. 30) ד"ה וילך הוי' תש"ד. — נדפס לאח"ז בסה"מ תשי"א ע' 229. תש"ד ע' 179. 31) תוד"ה כשם — ערכין טו, א. 32) תנחומא וארא טו. שמור"ר פי"ב, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאֲבוֹת בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ הַכִּנְסָת אוֹרְחִים דְּאֲבָרָהֶם
2 אָבִינוּ שֶׁנֶּחֱנֵן לְאוֹרְחִים מִזֶּה גִשְׁמִי וְעֵנִין חֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת דִּי־צִחָק
3 בֶּאֱרֵךְ הַגִּשְׁמִית וְעִבְדוֹת הַמִּקְלוֹת דִּי־עֶקֶב עִם צֶאֱן לֶבֶן, שְׁזָה הָיָה
4 בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים, מִכָּל מָקוֹם, לֹא נִשְׁאַרָה פְּעוּלַת וְהַשְׁפַּעַת
5 הַמִּצְוָה בְּדָבָר הַגִּשְׁמִי וְהַקְדוּשָׁה
6 שֶׁל הַמִּצְוָה לֹא חִדְרָה בְּדָבָרִים 1
7 הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם נִתְקִימָה הַמִּצְוָה, 2
8 וּפְעוּלַת הַמִּצְוָה הִיְתָה רַק 3
9 לְמַעַלָּה בְּרוּחָנִית³³. וְהַחִידוּשׁ 4
10 דְּמִתֵּן תּוֹרָה הוּא שֶׁעַל יְדֵי 5
11 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה שִׁנּוּי 6
12 וְעִלּוּי בְּהַדָּבָר הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּפֵךְ 7
13 לְהִיּוֹת מִדְּבָר שֶׁל חוּל לְחַפֵּץ שֶׁל 8
14 מִצְוָה, וְיִתִּירָה מִזֶּה, וּבְהַמְשָׁכַת 9
15 הַקְדוּשָׁה בְּמִצְוֹת הַגִּשְׁמִית אַחֲרֵי מִתֵּן 10
16 תּוֹרָה יֵשׁ חִידוּשׁ גָּדוֹל עוֹד יוֹתֵר 11
17 שֶׁהַמְשָׁכַת הַקְדוּשָׁה בְּדָבָר 12
18 הַגִּשְׁמִי נַעֲשִׂית כְּכֹר בְּאֶשֶׁר 13
19 הוֹכֵן וְיוֹחֵד לְעִשׂוֹת בּוֹ הַמִּצְוָה, 14
20 עוֹד טָרָם שֶׁנַּעֲשִׂית בּוֹ הַמִּצְוָה 15
21 בְּפוּעַל, (כְּמִבּוֹאֵר בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה 16
22 לְאֲדָמוֹ"ר הָאֲמֻצָּעִי בְּדִיבּוּר 17
23 הַמִּתְחִיל בְּאִמֹּר הַפּוּתָה בְּפִסּוּק 18
24 יְכִיאוֹ לְבוֹשׁ מַלְכוּת³⁴). 19
25 וְהַהֲכָנָה לָזֶה לְהַשְׁפַּעַת וְהַחֲדָרַת 20
26 הַקְדוּשָׁה בְּעוֹלָם מֵאֹד מִתֵּן תּוֹרָה הִיא 21
27 עַל יְדֵי עֵנִין קָרִיעַת יָם סוּף, 22
28 שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּקִיעָה בְּהֵיכָל, 23
29 וְהַמְשָׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים עַל 24
30 פִּי תוֹרַת הַסּוּד הִיא שֶׁהִי"ה הוּא 25
31 בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת³⁵, 26
32 שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁבְּחִינַת מַלְכוּת 27
33 דְּאֲצִילוֹת 'עֲבָקָה' וְאוֹר הַאֲצִילוֹת יוֹד 28
34 וְנִמְשָׁךְ לְעוֹלָמוֹת שֶׁלֹּמֶה מְעוֹלָם 29
35 הַאֲצִילוֹת נַעֲשֶׂה חִיבּוּר אֲצִילוֹת 30
36 וּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהָ וְאוֹר עוֹלָם 31
37 הַאֲצִילוֹת שֶׁהוּא אֱלוֹקוֹת מִמֶּנּוּ הָאִיר 32
38 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה וְיִצִּירָה וְעֲשִׂיהָ, שֶׁבָּהֶם יֵשׁ נִתְּנִית מָקוֹם לְמִצְוֹת הַעוֹלָמוֹת 33
39 וְהַנְּבִאִים.

- וּבְזֶה גּוֹפֵא בְּעֵינֵינוּ זֶה עֲצוּמוֹ שֶׁבְּקִרְיעַת יָם סוּף אוֹר הַאֲצִילוֹת הָאִיר בְּבִרְיָה
וְיִצִּירָה וְעֲשִׂיהָ יֵשׁ שְׁתֵּי דְּעוֹת [וּבְכָאֲמַת אֵין מִחְלּוֹקַת בֵּין שְׁתֵּי
הַדְּעוֹת, אֲלֹא שְׁנֵיהֶם אֶמֶת, שִׁישְׁנָם בְּפוּעַל שְׁנֵי הָעֵנִינִים³⁶],
דְּעַת הָאֲרִיז"ל³⁷ שְׁקָרִיעַת יָם סוּף הוּא עֵנִין הַמְשָׁכַת
הָאֲצִילוֹת לְבְרִיאָה יְצִירָה
עֲשִׂיהָ, הֵינּוּ הַמְשָׁכָה בְּאוֹפֵן שֶׁל
מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְדְּעַת הַזֹּהֵר³⁸
שְׁקָרִיעַת יָם סוּף הוּא עֵנִין
הַעֲלָאָה בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהָ
לְאֲצִילוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל מִלְמַטָּה
לְמַעְלָה.
וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁהוּא שְׁנֵי אוֹפְנִים
אֱלֹהִים בְּהִאֲרֹת אֲצִילוֹת בְּכִי"ע בְּקִרְיעַת
יָם סוּף עַל דְּרָךְ הַהִפְּרָשׁ בֵּין
שְׁנֵי סוּגֵי הָעֲבֹדָה, שְׁתֵּי גִישּׁוֹת
בְּעִבְרוֹת ה' אִם אֲלֻקוֹת הוּא
הַכֹּל הֵינּוּ שֶׁהֲלוֹקוֹת מֵאִירָה בְּכֹל
הַמִּצְוֹת, בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה
לְמַטָּה אוֹ שֶׁהַכֹּל הוּא
אֲלֻקוֹת³⁹, הֵינּוּ שֶׁהַכֹּל, כֹּל
הַמִּצְוֹת שֶׁל כֹּל הָעוֹלָמוֹת וְכֹל
הַנְּבִאִים, מִתְקַרְבִּים לְאֻלּוֹקוֹת בְּדֶרֶךְ
שֶׁל הָעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה כְּפִדּוּעַ
שְׁזָהוּ הַהִפְּרָשׁ בֵּין הָרִב
הַמְּגִיד שֶׁעֲבֹדוֹת ה' שֶׁל הֵייתָה בְּדֶרֶךְ
שֶׁל 'אֻלּוֹקוֹת הוּא הַכֹּל' וְרַבֵּינוּ
הַזֵּקֵן⁴⁰ שֶׁעֲבֹדוֹת ה' שֶׁל הֵייתָה
בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'הַכֹּל הוּא אֻלּוֹקוֹת'.
וְלְמַעַלָּה יוֹתֵר, בְּדִרְגוֹת גְּבוּהוֹת
יוֹתֵר בְּאֻלּוֹקוֹת, הִנֵּה הָעֵנִין
דְּקָרִיעַת יָם סוּף הוּא לֹא רַק
הַבְּקִיעָה וּפְעוּלַת הַגִּלּוּי וְהַמְשָׁכָה
בְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת שֶׁהוּא
בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת שֶׁמִּצַּד אֶחָד
הִיא חֶלֶק מְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת וְאַחַת
מֵהַסְפִּירוֹת שֶׁלּוֹ וּמִצַּד שְׁנֵי הִיא הַבְּחִינָה
שֶׁדְּרָכָה וּבְאִמְצָעוֹתָה אוֹר הַאֲצִילוֹת
נִמְשָׁךְ לְעוֹלָמוֹת שֶׁלֹּמֶה מֵאֲצִילוֹת, וְלִכְּנֵס מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת הִיא הַמְּמוּצָע
הַמְּחַבֵּר בֵּין אֲצִילוֹת לְבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהָ, אֲלֹא גַם

(33) ראה סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 57 ואילך. ובכ"מ. (34) פ"ה ואילך. שם פע"ז ובקיצורים לשם.
(35) מקומות שצוינו בהערה הבאה. ובכ"מ. (36) ראה סידור (עם דא"ח) רצ, א. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ד.
(37) ראה פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ח. שער הכוונות ענין ספירת העומר דרוש יב. (38) ח"ב מח, ב. (39) ראה המשך
תרס"ו (הוצאת קה"ת, תנש"א) ע' תקסח. ספר השיחות תורת שלום ע' 63 ואילך. סה"מ ה'ש"ת ריש ע' 141. אג"ק אדמו"ר
מהור"י"צ ח"ג ס"ע תקלט. ספר השיחות: תר"פ-תרפ"ז ע' 229; תר"ץ ע' 86; תש"א ע' 47; תש"ג ע' 25. (40) ראה המשך
תרס"ו ותורת שלום שבהערה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **הַבְּקִיעָה בְּכֶתֶר**⁴¹, שמשמעותה גילוי והמשכה של אור אלוקי מבחינת
2 'כתר עליון' שלמעלה גם מעולם האצילות **שְׁהוּא** בחינת הכתר **הַמְּמוּצָע**
3 **הַמַּחֲבֵר בֵּין אֲצִילוֹת וְהַעֲלָמוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מְאֻצִּילוֹת** על ידי
4 שמצד אחד בחינת הכתר היא קרובה לעולם האצילות ודרכה עוברת ההשפעה
5 וההארה לעולם האצילות, ומצד שני
6 הרי היא למעלה מעולם האצילות
7 **(שְׁזָהוּ עֲנִין שְׁתִּי הַבְּחִינֹת**
8 **שֶׁבְּכֶתֶר, עֲתִיק 'עֲתִיק יוֹמִין' שְׁהִיא**
9 **בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר וְאֶרֶץ 'אֶרֶץ**
10 **אֲנֶפֶץ' שְׁהִיא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת הַכֶּתֶר,**
11 **בְּחִינַת תַּחְתּוֹנָה שְׁבַעֲלִין**
12 **בְּחִינַת 'עֲתִיק' שְׁדִּרְכָּה הַכֶּתֶר מַחוּבֵּר**
13 **לְמָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנּוּ וּבְחִינַת**
14 **עֲלִיּוֹנָה שְׁבַתְּחֹתוֹן בְּחִינַת 'אֶרֶץ'**
15 **שְׁדִּרְכָּה הַכֶּתֶר מַחוּבֵּר לְמָה שְׁלֹמֶעֱלָה**
16 **וְלִמְעֻלָּה עוֹד יוֹתֵר בְּדִרְגוֹת עוֹד**
17 **יּוֹתֵר גְּבוּהוֹת בְּאֻלּוֹת, לְמַעַל אֶפֶלּוֹ**
18 **מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, הָעֲנִין דְּקָרִיעַת יָם**
19 **סוּף הוּא הַבְּקִיעָה וְהָאֵתֶר וְהָאֵתֶר**
20 **דְּאִין סוּף⁴², שְׁהִיא הַמְּמוּצָע**
21 **הַמַּחֲבֵר בֵּין הָאֵתֶר הָאֵתֶר־סוּף**
22 **שְׁלֹפְנֵי הַצִּמְצוּם שְׁנַעֲשָׂה בְּאֵין־**
23 **סוּף כְּדִי לְבְרֹא עוֹלָמוֹת וּבְרָאִים**
24 **מִגּוּבִלִים וְסֹדֵר הַשְּׁתַּלְשׁוּלֹת**
25 **שָׁבוּ הָאֵתֶר הָאֵתֶר־נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת**
26 **לְבַחֲנָה בְּהַדְרָגָה שְׁאֲחֹר**
27 **הַצִּמְצוּם, וְעֲנִין הַבְּקִיעָה הוּא**
28 **שְׁיֵהָה הַחִיבּוּר דְּקוֹדֶם**
29 **הַצִּמְצוּם וְלֵאחֲרֵי הַצִּמְצוּם**
30 **וְהִינּוּ שְׁחָאוֹר הָאֵין־סוּף שְׁלֹפְנֵי**
31 **הַצִּמְצוּם, יֵאֵר וְתִגְלָה בְּדִרְגוֹת שֶׁל**
32 **'סֹדֵר הַשְּׁתַּלְשׁוּלֹת' שְׁלֵאחֲרֵי הַצִּמְצוּם.**
33 **וְהֵנָּה כְּשֶׁשְׁבִּי צִמְצוּם מְצִינָה**
34 **הַחִיבּוּר הָעֲנִין דְּקָרִיעַת**
35 **יָם סוּף בְּשִׁבְלֵי הַכֶּתֶר לְמֶתֶן**
36 **תּוֹרָה הַנִּגְלִית, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל**
37 **שְׁגִילוֹת הָאֻלּוֹת בְּקִרְיעַת יָם סוּף**
38 **(שְׁהִיָּה בְּדִרְגוֹת שׁוֹנוֹת עַד לְבַחֲנִיּוֹת**
39 **נִעְלוֹת בִּיּוֹתֵר) הִיָּה הַחֲכֵנָה הַרוּחִיָּה לְמֶתֶן תּוֹרָה בּוֹ נִפְעַל וְהַתְּחַדֵּשׁ**
40 **שֶׁהַקְּדוּשָׁה תַּחֲדוּר בְּמִצִּיאוֹת הַגִּשְׁמִית כְּמוֹ כֵּן בְּגֻאֻלָּה הַעֲתִידָה עָלֶיהָ**
- 41 **נֶאֱמַר⁴³ בְּנִבּוּאֹת מִיכָה כִּימִי צִמְצוּם מְאֻרָּץ מְצִינָה אֲרָאָנוּ**
42 **נִפְלְאוֹת, הִינּוּ שֵׁשׁ דְּמִיּוֹן בֵּין מָה שְׁהִיָּה בְּמִצִּיאוֹת מְצִינָה לְמָה שְׁהִיָּה**
43 **בְּנִבּוּאֹת הַעֲתִידָה, שְׁלֹפְנֵי גִילוֹת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ,**
44 **צִרְיָה לְהִיּוֹת עֲנִין בְּקִיעַת הַנֶּהָר וְעַל זֶה נֶאֱמַר הַכְּתוּב הַפּוֹתַח אֶת**
45 **הַמֶּאֱמָר 'וְהִנֵּף יָדוֹ... עַל הַנֶּהָר וְהַכּוֹה**
46 **לְשִׁבְעָה נְחָלִים. וְגַם כְּזֶה בְּעִינֵי**
47 **בְּקִיעַת הַנֶּהָר לְעִתִּיד לְבֹא יֵשׁ שְׁתִּי**
48 **שִׁטוֹת⁴⁴, אִם עֲנִין בְּקִיעַת**
49 **הַנֶּהָר הוּא בְּאֻפֶּן שְׁהַנֶּהָר**
50 **נִעֲשֶׂה יִפְשֶׁה, שְׁהוּא עֲנִין**
51 **הַמְּשַׁכֵּת הָאֻלּוֹת מִלְּמַעַל**
52 **לְמַטָּה, לְפַעֵל שִׁנּוּי בְּמִצִּיאוֹת**
53 **הַתַּחְתּוֹנָה אוֹ שִׁישְׁאָר נֶהָר אֶלָּא**
54 **שִׁישְׁקָע, שְׁזָהוּ עֲנִין הַעֲלָאָה**
55 **הַתַּחְתּוֹן מִלְּמַטָּה לְמַעַל.**
56 **וּמִהַחִילּוּקִים אֶחָד הַהִבְדִּילִים**
57 **שֶׁבֵּין קָרִיעַת יָם סוּף לְבְּקִיעַת**
58 **הַנֶּהָר, שֶׁקָרִיעַת יָם סוּף**
59 **בְּמִצִּיאוֹת מְצִינָה הִיָּה עַל יְדֵי**
60 **מְטָה⁴⁵, כְּמִפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה, וְאִילוֹ**
61 **בְּקִיעַת הַנֶּהָר דְּלַעֲתִיד תִּהְיֶה**
62 **בִּיד⁴⁶, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב כֵּן וְהִנֵּף**
63 **יָדוֹ גוֹ', כִּי, בְּתַחֲלִיל הָעֲבוּדָה**
64 **דְּעֲשִׂית הַגִּשְׁמִי כָּלִי לְאֻלּוֹת**
65 **שְׁכָמוֹר דָּבָר זֶה נִפְעַל בְּמֶתֶן תּוֹרָה**
66 **הַחִיבּוּר לְהִיּוֹת הַבְּקִיעָה עַל**
67 **יְדֵי מַקֵּל דִּוְקָא, וְכִמְבוֹבָן גַּם**
68 **מִמֶּאֱמָר רַ"ל⁴⁷ בְּמִדְרַשׁ עַל**
69 **הַפְּסוּק⁴⁸ הָאֵמֹר בְּתוֹרָה לְגַבִּי**
70 **הַמּוֹפֵת שְׁמִשָּׁה וְאֵהָרָן יִרְאוּ לְפָרַעֲה קָח**
71 **אֶת מִטָּה, כְּשֶׁשְׁ שְׁדָּרְכּוֹ שֶׁל**
72 **כָּלִב לְלִקּוֹת בְּמַקֵּל כֶּף כו'. (וְזֶה**
73 **לְשׁוֹן הַמִּדְרַשׁ: "הוּא הוּא דְּכָתִיב מְטָה**
74 **עוֹךְ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן, אֵין הַקְּדוּשָׁה**
75 **בְּרוּךְ־הוּא וְזֶה אֶת הַרְשָׁעִים אֵלָּא**
76 **בְּמִטָּה, וְלִמָּה לְפִי שְׁנִמְשָׁלוּ לְכָלִבִּים**
77 **שְׁנִמְשָׁלוּ יִשׁוּבוּ לְעֵרֵב יִהְיוּ כְּכָלִב, כֵּשֶׁם**
78 **שְׁדָּרְכּוֹ שֶׁל כָּלִב לְלִקּוֹת בְּמַקֵּל, כִּךְ הֵם**
79 **לּוֹקִים, לִכְךָ נֶאֱמַר מְטָה עוֹךְ, אִמֹר לֵהֵן**
80 **הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא פָּרַעֲה רִשִּׁי הוּא, אִם**
81 **אוֹמֵר לִכֶּם תִּנּוּ מוֹפֵת חֲכָה אוֹתוֹ בְּמַקֵּל שְׁנִמְשָׁלוּ אִמֹר אֵל אֶהָרָן קָח אֶת מִטָּה".**
82 **מָה שְׁאֵין כֵּן לְעִתִּיד לְבֹא שְׁיֵהָה סִיּוֹם וְגַמְר הָעֲבוּדָה, אֲזִי**

(41) ראה אוה"ת בשלח ע' תקעב ואילך. סה"מ עז"ת ע' קסג ואילך. סה"מ תרפ"א ע' טז ואילך. ועוד. (42) ראה המשך תערוב"ב ח"ב ע' תתקמב. ועוד. (43) מיכה ז, טו. (44) ראה המשך והחרים תרל"א ע' א. (45) בשלח יד, טז. (46) ראה המשך והחרים תרל"א ס"ע כד ואילך. המשך וככה תרל"ז פקט"ז ואילך. ועוד. (47) שמו"ר פ"ט, ב. (48) וראו ז, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לא יצטרף להיות ענין בקיעת הנהר על ידי מטה, שנודע
2 להכות את הרשעים הדומים לכלבים כי אם והניף ידו על הנהר,
3 ללא צורך במטה, ועל ידי זה הנפת היד על הנהר תהיה העלאת
4 הגשמי מלמטה למעלה להיות כלי לאלקות, ועד לאופן
5 שיוכל להיות כאן למטה בתוך
6 המציאות הגשמית ראית מהות
7 האלקות.
8 ובאופן כזה של ראית המהות
9 יהיה גם לימוד התורה על
10 ידי משיח שילמד תורה את
11 העם כולו⁴⁹, דלכאורה, איך
12 יוכל ללמוד עם כל ישראל
13 כבת אחת ואיך ייתכן שאדם אחד ילמד
14 ריבוי מופלג של אנשים?
15 אף הענין הוא⁵⁰, שהלימוד
16 שילמד משיח עם כל ישראל
17 יהיה באופן של ראית
18 המהות, אשר בזמן הזה בזמן
19 הגלות, כאשר יש העלם והסתר על
20 האלוקות אין לנו שום ציור
21 בזה, אין לנו אפילו את היכולת
22 לתאר לעצמנו דבר מופלא כזה של
23 השגה באופן של ראית המהות כי
24 כל השגתנו היא רק במציאות
25 הדבר שאנו יודעים על עצם מציאותו
26 וקיומו אבל לא במהות,
27 ובביאת המשיח יתחדש ענין
28 ראית המהות של האלוקות
29 הרוחנית.
30 (ה) ובזה יובן⁵¹ גם מה
31 שאמרו רז"ל משיח אתא
32 לאתבא צדיקא בתיובתא⁵²,
33 משיח בא להשיב צדיקים בתשובה
34 דלכאורה מהו ענין התשובה
35 בצדיקים והרי הצדיקים לא חטאו
36 ועל מה עליהם לשוב בתשובה?
37 אף הענין הוא, דהנה ידוע⁵³
38 בתורת החסידות שענין התשובה
39 אינו על חטא ועון דוקא,
40 אלא ענין התשובה הוא
- 1 להיות ענין בקיעת הנהר על ידי מטה, כי אם
2 והניף ידו על הנהר, ועל ידי זה תהיה העלאת
3 הגשמי להיות כלי לאלקות, ועד לאופן שיוכל
4 להיות ראית מהות האלקות. ובאופן כזה יהיה
5 גם לימוד התורה על ידי משיח שילמד תורה
6 את העם כולו⁴⁹, דלכאורה, איך יוכל ללמוד עם
7 כל ישראל. אף הענין הוא⁵⁰, שהלימוד שילמד
8 משיח עם כל ישראל יהיה באופן של ראית
9 המהות, אשר בזמן הזה אין לנו שום ציור בזה,
10 כי כל השגתנו היא רק במציאות הדבר אבל לא
11 במהות, ובביאת המשיח יתחדש ענין ראית
12 המהות.
- 13 (ה) ובזה יובן⁵¹ גם מה שאמרו רז"ל משיח
14 אתא לאתבא צדיקא בתיובתא⁵²,
15 דלכאורה מהו ענין התשובה בצדיקים. אף
16 הענין הוא, דהנה ידוע⁵³ שענין התשובה אינו
17 על חטא ועון דוקא, אלא ענין התשובה הוא
18 שתהיה היציאה ממעמדו ומצבו הקודם, על ידי
19 זה שלא יהיה שבע רצון ממצבו הקודם. וענין
20 זה שייך גם בצדיקים שלא שייך אצלם ענין של
21 חטא ועון, שהרי גם הם יכולים לצאת ממצבם
22 הקודם, על דרך מאמר רז"ל⁵⁴ הנה רגיל ללמוד
23 פרק אחד ילמד שני פרקים כו'. ומזה מובן גם
24 בנוגע לענינו של משיח, דכיון שעל ידו יהיה
25 ענין ראית המהות, ויהיה מורח ודאין, שהוא
26 ענין גילוי עצמות ומהות אין סוף ברוך הוא,
27 הרי לגבי העצמות גם במלאכיו ישם תהלה⁵⁵.
- 28 ולכן יהיה אז ענין התשובה בצדיקים, שתהיה אצלם היציאה ממעמדם
29 ומצבם הקודם מצד גילוי העצמות שגם במלאכיו ישם תהלה. וזהו גם מה
30 אלא ענין התשובה הוא

(49) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. (50) ד"ה והניף שבערה 29. שער האמונה פנ"ו ואל"ך. סה"מ תרל"ה ח"א ע' רסט.
תרח"ץ ע' רא. וש"נ. (51) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב ח"א שם ס"פ רכב. וראה בארוכה מאמר שלאח"ז – ד"ה
ויאמר לו יהונתן (לקמן ע' 50 ואל"ך). (52) ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.
(53) לקו"ת דרושים לר"ה ס, ד. סה"מ תרח"ץ ע' יג. ובכ"מ. (54) הובא באגה"ת ספ"ט בשם תנ"כ"א. וראה ויק"ר פכ"ה,
א. (55) איוב ד, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ גַם הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי עַל מַה שֶּׁכָּתוּב⁵⁶ בַּתּוֹרָה וְהָאִישׁ מִלִּשָּׁה
2 עָנִיו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וּמִבּוֹאֵר
3 בְּזֶה⁵⁷, שֶׁמִּשָּׁה הָיָה עָנִיו כִּי הוּא רָאָה אֶת הַדּוֹר דְּעֶקְבָּתָא
4 דְּמִשְׁיחָא, בְּסוּף זְמַן הַגְּלוּת, קָרִיב לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ שְׁלֹא יִהְיוּ שְׂכִימִים
5 לְהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה בְּעֵינֵי אֱלֹקִים,
6 וְיִהְיוּ אֲזַי בְּתַקּוּפַת עֶקְבָּתָא דְּמִשְׁיחָא
7 הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים, וְיִהְיֶה
8 חוֹשֶׁךְ כְּפֹל וּמְכֹפֵל, וּמְכַל
9 מְקוֹם לִמּוֹת כָּל הַקְּשִׁיִּים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
10 יִקְיִימוּ מִצְוֹת בְּמִסְרֵת נֶפֶשׁ,
11 וְהֵינּוּ, שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד
12 שֶׁהַעֲלָמוֹת לֹא יִפְרִיעוּ
13 בְּעִבּוּדָתָם וְלֹא יִמְנְעוּ מֵהֶם לַעֲבֹד
14 אֶת ה' כְּרֹאֵי, אֲלֵא עוֹד זֹאת,
15 שֶׁמִּצַּד הַהַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים
16 גּוֹפָא עֲצָמִים יִהְיֶה אֲצֵלָם
17 הַתְּאֻמָּצוֹת וְהַתְּחֻזָּקוֹת וְהַתְּסַפָּת
18 כֹּחַ, וְעֵנִין זֶה פֶּעַל בִּיטוּל
19 אֲצֵל מִלִּשָּׁה וְגַם לֹא לִהְיוֹת עָנִיו.
20 וְיֵשׁ לֹמֵר בְּדֶרֶךְ אֲפִשָּׁר
21 בְּפִירוּשׁ הַדְּבָרִים, שֶׁמִּשָּׁה
22 הִגִּישָׁה אֶת הָעִילּוּי דְּמִשְׁיחָא
23 שֶׁהוּא עֵנִין גִּילּוּי עֲצָמוֹת
24 וּמַהוּת אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא,
25 שֶׁעַל יָדֶיּ זֶה בְּכּוֹחַ גִּילּוּי הַעֲצָמוֹת
26 אֲתָא בֵּא מִשְׁחָא לְאַתְבָּא צִדִּיקָא
27 בְּתִיבּוּבָתָא, לְהַשִּׁיב צִדִּיקִים בְּתִשְׁבּוּבָה
28 וְעֵנִין זֶה פֶּעַל גַּם אֲצֵל מִלִּשָּׁה
29 תְּנוּעַת הַתְּשׁוּבָה כִּי⁵⁸ כְּפִי
30 שֶׁהָעֵנִין שֶׁל יִצְיָא מִהַמְצָב הַקּוֹדֵם
31 וְהַתְּעֻלּוֹת לְמַצָּב יוֹתֵר נֹעֵלָה שִׁיךְ
32 בְּמִשָּׁה רִבִּינוּ (וְרָאָה בְּהַעֲרוֹת הַמּוֹלֵל
33 שְׂכָאן חֶסֶד קִצָּת בְּרִשְׁמֵת דְּבָרֵי הַרְבֵּי
34 בְּמִאֲמָרָה).
35 (ו) וְזֶהוּ גַם מַה שֶּׁכָּתוּב⁵⁹
36 בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָּהוּ עַל לַעֲתִיד לְבוֹא
- אֲדָרְךָ הַיּוֹי כִּי אֲנַפְתָּ בִּי יָשׁוּב אֲפָךְ וְתִנְחַמְנִי, הֵינּוּ שְׂבִימוֹת
הַמְּשִׁיחַ, כְּשִׁירָאוֹ כִּיצַד הַגְּלוּת הֵייתָ יְרִידָה צוֹרֵךְ עֲלֶיהָ, יוֹדוּ עַל הַגְּלוּת וְעַל
הַסְּכָל שֶׁהָיָה בָּהּ, שֶׁהַכְּנוּנָה בְּזֶה, שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹדָאָה עַל זֶה גּוֹפָא
עֲצָמוֹ שֶׁאֲנַפְתָּ בִּי הֵינּוּ עַל הַצֶּעֶר וְהַיִּסּוּרִים שֶׁל הַגְּלוּת. וְהָעֵנִין בְּזֶה,
כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל בְּמַעֲלָת
הָעִבּוּדָה דְּאֹר חוּזָר, הַהִתְקַרְבוּת
לְאֱלֹקִים מִצַּד הַתְּחֻזָּתוֹ, בְּדֶרֶךְ שֶׁל
הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, שְׁדִּיקָא
עַל יְדֵי הַהַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים
מִגִּיעִים לְמַעֲלָה יוֹתֵר כִּי.
וְלִכְּנֹן אֲדָרְךָ ה' עַל זֶה שֶׁאֲנַפְתָּ
בִּי, בִּינּוֹן שְׁסוּף סוּף הִנֵּה דִּיקָא
דִּיקָא עַל יְדֵי הָעִבּוּדָה דְּאֹר
חוּזָר שֶׁהִיא עֲבוּדָה קִשָּׁה יוֹתֵר אֶךְ
נֹעֲלִית יוֹתֵר וְהִנֵּה הַגִּילּוּי
דְּמִשְׁחָא, וְזֶה (אוֹן אֶט-אֶדְעֵר
וְאוֹתוֹ אַחֵד) שֶׁהוּא מְחוּלָּל
מִפְּשָׁעָנוּ וּמִדְּכָא
מַעֲוֹנוֹתֵינוּ⁶⁰, אֶת חֲלִינוֹ הוּא
נִשָּׂא וּמִכְאוּבֵינוּ סְבָלָם⁶¹, כִּמוֹ
שֶׁכָּתוּב בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָּהוּ עַל מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ, אוֹתוֹ אַחֵד יוֹלִיכֵנוּ
לְקִרְאָת הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה
וְהָאֱמִיתִית⁶², וְתִתְגַּלֵּה מַעֲלָת
הָעִבּוּדָה דְּאֹר חוּזָר⁵⁸ שְׂכַת
מַעֲלָה זֶה הִיא בְּהַעֲלָה וְהַעֲבֹדָה בְּאוֹפֵן
שֶׁל 'אוֹר חוּזָר' קְשׁוּרָה בְּהַעֲלָמוֹת
וְהַסְתָּרִים, בְּקִיּוֹם הַיַּעֲרוֹר הָאֹמֵר יָשׁוּב
אֲפָךְ וְתִנְחַמְנִי.⁶⁵

(56) בְּהַעֲלוֹתְךָ יב, ג. (57) רָאָה סֵה"מ עֲטֵרָת ע' תִּסְד. תִּרְפ"ט ס"ע 215 וְאִילָךְ. וְש"נ. (58) חֶסֶד קִצָּת (הַמּוֹלֵל). (59) יִשְׁעִיָּהוּ יב, א. (60) שֶׁם נִגְ, ה. (61) שֶׁם, ד. (62) רָאָה גַם סֵה"ה בְּאֵתִי לִגְנֵי פ"ט (תו"מ ח"ב ע' 202. תו"מ סֵה"מ שְׁבַט ע' רַעָא).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר בנבואת ישעיהו, בפסוקי ההפסטה של אחרון-שלי-פסח (בחוץ לארץ),
2 לגבי מלך המשיח:
3 וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' וְהָרִיחוּ בִּירְאָת ה' הוֹי', גו'
4 ועל מצב העולם בימות המשיח נאמר בהמשך וְגַר זָאב עִם כְּבֶשֶׂת גו',¹
5 וּמִכְבָּאָר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי-
6 וְחָמִי אֲדָמוֹ"ר בְּמִאֲמָרוֹ מִשְׁנַת
7 תש"ט דְּבוּר־הַמַּתְחִיל הַפּוֹתַח
8 בַּפְּסוּק זֶה², שֶׁבְּפִסּוּקִים אֵלּוּ
9 מְתַאֵר הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּהוּ אֶת בִּיאַת
10 מְשִׁיחַ צְדָקְנוֹ שְׂיָבֵא לְגֻלְגָּלְנוֹ
11 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן, וְאוֹמֵר
12 הַנְּבִיא בְּזֶה פְּמָה דְּכָרִים בְּנוֹגֵעַ
13 לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְהַנְּהַגְתּוֹ.
14 בְּתַחֲלָה מְבָאָר הַנְּבִיא מַעֲלַת
15 מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲצָמוֹ - וְנָחָה
16 עָלָיו רוּחַ ה' וְהָרִיחוּ, וְאַחֲרֵיכֵן
17 מְבָאָר אֶת הַנְּהַגְתּוֹ - וְהָרִיחוּ
18 בִּירְאָת ה' וְהוֹי' וְגו' [שָׁגַם
19 "וְהָרִיחוּ" הוּא עֲנִין
20 בְּהַנְּהַגְתּוֹ, דְּמוּרָח³ וְדִאִין⁴
21 מְרִיחַ וּדִין, כְּלוּמַר מְכַרֵּעַ אֶת הַדִּין לְפִי
22 הַרִיחַ, מְבַלִּי צוּרֵךְ לְגִבּוֹת עֲדוֹת
23 וְלַהֲרֹבוֹת (בַּחֲקִירוֹת)], וְלֹאֲחֲרֵי־זֶה
24 מוֹסִיף הַנְּבִיא וְאוֹמֵר עוֹד עַל בִּיאַת
25 הַמְּשִׁיחַ וְגַר זָאב עִם כְּבֶשֶׂת וְגו',
26 שֶׁהַנְּהַגְתּוֹ הַמְּשִׁיחַ תְּהִיָּה
27 בְּאוֹפֶן כְּזֶה שְׂיַפְעוּל⁵ גְּלוֹי
28 אֱלֻקוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, לֹא רַק
29 בְּסוּג הַמְּדַבֵּר בְּנֵי אָדָם אֲלֵא גַם
30 בְּסוּג הַחַי בְּעָלֵי חַיִּים (זָאב וְנֹמֵר
31 וְכו')⁶ וְאַפִּילוּ בְּסוּג הַדּוֹמִם⁷
32 גַּם יַפְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ גִּלְדֵי אֲלוּקוֹת,
- וּכְמוֹ שֶׁמְּשִׁיחַ בְּכַתּוּב⁸ פִּי מְלָאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת הוֹי',
שָׁגַם הָאֶרֶץ הַגְּשָׁמִית (דּוֹמִם) שֶׁאֵין בָּהּ אֵין צוּרֵךְ בְּכָךְ?
וְנִקְדַּח הַבְּאוּר בְּזֶה⁹ דְּמְלוּכָה
הוּא עֲנִין שֶׁהַתְּנַשְׂאוֹת וְהוֹרֹמוֹת
שֶׁל הַמֶּלֶךְ, מֶה שֶׁהַמֶּלֶךְ מוֹבְדֵל
וּמְרוֹמֵם מִהָעָם וְנִמְצָא בְּדִרְגָּה
נְעֻלָּת מִמֶּה. וְגַם הַצִּיּוּנִים שֶׁל
הַמֶּלֶךְ הַפְּקוּדוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ מְצוּהָ עַל
הָעָם (אֵף שֶׁלְּכַאוּרָה הֵם
תְּנוּעָה פְּעוּלָה בְּכִיוֵּן דְּקִירוּב,
שֶׁהַמֶּלֶךְ מִתְקָרֵב אֶל הָעָם
לְהַנְהִיגֵם כְּרִצּוֹנוֹ וְהַפְּקוּדוֹת הֵם
כְּתוּבָה מִהֲקִירוּב וְהַתְּיַחֲסוּת שֶׁל
הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם) הֵם¹⁰ בְּאוֹפֶן

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשכ"ה*

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויצא לאור בקונטרס אחרון של פסח - תשמ"ז. (1) ישע"י יא, ב ואילך. - הפטורת אחרון של פסח. (2) דשנת ה'תש"ט. נדפס בסה"מ ה'תש"ט ע' 123 ואילך. (3) סנהדרין צג, ב. (4) ועפ"ז מובן בפשטות מה שמוסיף בהמאמר "דמורח ודאין". (5) ראה אוה"ת נ"ך ע' קפז מס' כלי פז, "שע"י וחי" צדק אזור מתניו.. עי"ז יהי וגר זאב עם כבש כו"*. ועפ"ז יובן מ"ש בהמאמר (רק) "במלך המשיח ובהנהגתו" - אף שמדובר גם במצב העולם שיהי' אז - דיש לומר, שזה נכלל ב"הנהגתו". (6) כהפס"ד בקבלה ובחסידות שהכתובים הם כפשוטם - ראה ד"ה כי פדה לאדה"ז (סה"מ אתהלהל לאוניא ע' נח), ועם הגהות - באוה"ת נח (כרך ג) תרע, א. וראה שם תרע, ב ואילך. מאמרי אדה"ז ענינים ע' פז, ועם הגהות - באוה"ת שם תרלג, ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פצ"ד. ועוד. וראה "סיום הרמב"ם" (משיחות יו"ד שבט ה'תשמ"ז) ס"ט (תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ע ע' קל. וש"נ). ועוד. (7) להעיר מהכתוב (חבקוק ב, יא) אבן מקיר תזעק וגו'. וראה מדרש תהלים סוף מזמור עג. (8) ישע"י שם, ט. (9) וראה ספר המצות להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (ק, ב ואילך).

(*) ולהעיר גם מרמב"ם ה' מלכים ספ"א "ויתקן את העולם כו", שמשיח יתקן את העולם. ואף שכונת הרמב"ם שם ב"לתקן את העולם" היא לסוג המדבר ("אהפוך אל עמיס") - הרי לדעת הרמב"ם (רפ"ב) "וגר זאב עם כבש" הוא משל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּרוֹמָמוֹת וְהַבְּדֵלָה של המלך מהעם, בְּדֶרֶךְ פְּקוּדָה וּגְזָרָה ולא
- 2 באופן שהמלך יורד אל העם, מסביר לעם את הנימוקים להחלטות שלו
- 3 ומשכנע אותם לקבל את הדברים. וְכֵן כשם שמצד המלך הפקודות והגזירות
- 4 ניתנות לעם מתוך רוממות והתנשאות, כך הוא גם מצד העם, דְּמָה
- 5 שֶׁהֵם מְקַיְמִים צִוּוֵי הַמֶּלֶךְ
- 6 הוא לא מְפַנֵּי שֶׁהֵם יוֹדְעִים
- 7 וּמְשִׁיגִים בשכלם והבנתם אֵת
- 8 טַעַם הַצִּוּוִּי, כִּי-אֵם אלא מֵצַד
- 9 יִרְאָת וְאִמָּת הַמֶּלֶךְ, כמאמר
- 10 חכמינו ז"ל על הפסוק שְׁתֵּהָא
- 11 אִמָּתוֹ עֲלֶיךָ¹¹. וְנִמְצָא, שֶׁגַּם
- 12 הַהֲשָׁפָעָה מִהַמֶּלֶךְ לָהֶעָם ולא
- 13 רק מצבו של המלך מצד עצמו הוא
- 14 בְּאֹפֶן דִּהְתַּנְשְׂאוֹת וְהַבְּדֵלָה.
- 15 וְזֶהוּ הַהֲפָרֵשׁ הַחֲבֹדֵל שֶׁבֵּין
- 16 הַשְּׁפָעָה דְּרַב לַתַּלְמִיד לַהֲשָׁפָעָה
- 17 דְּמֶלֶךְ לַעַם, דַּעֲנִין הַשְּׁפָעָה
- 18 דְּרַב הוא מֵה שֶׁהָרַב מִתְקָרֵב לַתַּלְמִיד
- 19 לַתַּלְמִיד (שְׁמַצְמָצָם אֵת שִׁכְלוֹ לַפִּי-עֶרְךָ כְּלִי הַתַּלְמִיד)
- 20 שִׁכְלוֹ שמצד עצמו הוא גדול ועמוק
- 21 לַפִּי-עֶרְךָ יכולת הקליטה וההכלה
- 22 של כְּלִי הַשֶּׁכֶל של הַתַּלְמִיד)
- 23 בְּאֹפֶן שֶׁהַתַּלְמִיד יִשְׁגֶּה אֵת
- 24 הַשֶּׁכֶל והתאמת הדברים לתלמיד
- 25 היא על ידי התקרבות של הרב
- 26 לתלמיד, מֵה-שְׁאִין-בֶּן הַשְּׁפָעָה
- 27 דְּמֶלֶךְ לַעַם היא מוֹבְדֵּלָת
- 28 מִהָעָם, לַמַּעֲלָה מִהַשֶּׁכֶל
- 29 שֶׁלָּהֶם כאמור שהמלך מצווה לעם
- 30 פקודות וגזירות ואינו מסביר ומשכנע
- 31 מדוע יש לעשות כך.
- 32 וְהַשֶּׁרֵשׁ דִּשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ
- 33 (שני סוגי ההשפעה האמורים לעיל
- 34 הַשְּׁפָעָה דְּרַב וְדְּמֶלֶךְ) הוא¹²
- 35 גַּם בַּתּוֹרָה, דִּישׁ בָּהּ (דוּגְמָת)
- 36 שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ הַשְּׁפָעָה בְּדֶרֶךְ
- 37 קִירּוֹב אל המקבל והשפעה באופן של
- 38 רוממות והבדלה. דִּישָׁנָם עֲנִינִים
- 39 בַּתּוֹרָה שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בַשֶּׁכֶל
- 40 והלימוד בהם הוא מתוך קירוב כלימוד הרב עם תלמידו, אֲבָל עֲצָם

- הַתּוֹרָה היא לַמַּעֲלָה מִהַשֶּׁכֶל¹³ ואינה נתפסת בשכל האנושי המובגל
- ומצד עצם התורה, לימוד התורה הוא בדרך רוממות, כמו השפעת המלך על
- העם. וְלַעֲתִיד-לָבֹא, יִתְגַּלוּ שְׁנֵי הָעֲנִינִים האמורים שבתורה. דְּזֶהוּ
- הטעם הפנימי על מֵה שְׁמִשִּׁיחַ נִקְרָא בשני שמות בְּשֵׁם רַב עניין
- הקירוב וּבְשֵׁם מֶלֶךְ עניין הרוממות,
- הֵינּוּ, דְּנוֹסָף עַל זֶה שְׁמִשִּׁיחַ
- ילמד תורה לעם ישראל מתוך קירוב כי
- הוא יִלְמַד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל¹⁴
- וְיִשְׁפָּעֵי לְכוּלָם טוֹב טַעַם
- וְדַעַת בְּסוּדוֹת, בְּפִנְיָמוֹת
- הַתּוֹרָה, שְׁמַצַּד הַשְּׁפָעָה זֶה
- נִקְרָא מִשִּׁיחַ בְּשֵׁם רַב, הֵנָּה
- הוא בַּעֲצָמוֹ יִשְׁגֶּה בלימוד התורה
- הַרְבֵּה יוֹתֵר לְאִין קֵץ ללא סוף,
- לאין שיעור מִמָּה שְׁיִשְׁפָּעֵי לבני
- ישראל בַּהֲשָׁגָה, וְהַהֲשָׁפָעָה
- דַּעֲנִינִים אֵלּוּ שִׁשְׁיג בעצמו, שהם
- נעלים לאין שיעור מהדברים שהוא
- משפיע לבני ישראל תִּהְיֶה בְּבַחֲנִית
- מִקֵּיף מלמעלה ואינו מושג ונקלט
- בפנימיות, בְּדוּגְמַת הַשְּׁפָעָה
- דְּמֶלֶךְ שהיא מתוך הבדלה ורוממות.
- וְיֵשׁ לְהוֹסִיף לְכַאֲוָרָה, דַּעַל-
- פִּי הַיְדוּעֵי¹⁵ בתורת החסידות
- שְׁלִימוֹד הַתּוֹרָה דְּמִשִּׁיחַ (ואין
- הכוונה רק ללימוד התורה של משיח
- עצמו אלא גם מֵה שְׁיִלְמַד אֵת כָּל
- הָעָם) יִהְיֶה בְּאֹפֶן דְּרֵאָיָה
- שְׁלִמְעֵלָה מִהַשָּׁגָה (וכמובאר על
- כך ב'לקוטי תורה' פרשת צו: "...
- בבחינת ראייה ממש שלמעלה מבחינת
- שמיעה והבנה שהיא עלי-ידי אותיות ...
- על-דרך מה שכתוב ... גבי האריו"ל
- שבשעת השנייה ביום השבת שמע
- בישיבה של מעלה בפרשת בלק ובלעם
- דברים נפלאים מה שלא יכול לפרשם
- בשמונים שנים רצופים. וזה תמוה
- לכאורה איך יכול לתפוס במחשבתו
- בשעה אחת מה שצריך לומר בדבור
- שמונים שנה ... הענין הוא שהשגתו היה בבחינת ראייה דהיינו ראיית עצמיות

(10) ראה בארוכה סה"מ ה'תש"ח ע' 45. 11) סנהדרין כב, א במשנה. ספרי עה"פ שופטים יז, טו. רמב"ם הלי' מלכים רפ"ב. (12) ככל הענינים דעולם שמשלשלים מענינים בתורה - אסתכל באוריייתא וברא עלמא (זח"ב קסא, א"ב). (13) ראה בארוכה ד"ה ת"ר מצות נ"ח ה'תשל"ח (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו ע' קסד ואילך) פ"ד. וש"נ. (14) ראה לקו"ת צו יז, א. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' רסא. שער האמונה פנ"ו. (15) לקו"ת שם, א"ב. שער האמונה פ"ס. סד"ה וידבר אלקים (השני) תרצ"ט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 החכמה ולא כמו שמתלבשת בבניה והשגה בבחינת אותיות והיא למעלה
2 מעלה מבחינת השכל כמו שמלוכב בהשגה ואותיות עד שיתכן שמה שמשיג
3 בבחינת ראיית החכמה בשעה ושתיים, כשרצה להלבישה באותיות יצטרך על
4 זה זמן ס' או פ' שנה", מובן מזה, דהענינים שישפיע משיח
5 באופן דמלך הם ענינים
6 פאלו שאינם יכולים לבא
7 בגלוי אפילו בראיה
8 שלמעלה מהשכל שאותם ילמד
9 משיח את כל העם בתור רב, ואף-
10 על-פי-כן, מצד זה שמשיח
11 יהיה (גם) מלך, יגלה
12 לישראל גם ענינים אלו שהם
13 למעלה מהתגלות לגמרי, אפילו
14 למעלה מהתגלות באופן של ראייה,
15 אלא שהגלוי דענינים אלו
16 יהיה בדרך מקיף כלומר, אכן גם
17 ענינים אלו יתגלו אבל לא יחדרו
18 בפנימיות אלא יישארו בדרך 'מקיף'
19 מלמעלה.
20 (ב) וממשיך הרבי הרי"צ
21 במאמר¹⁶ הנזכר של שנת תש"ט,
22 דכל זה (הינו), הן ההשפעה
23 דרב הבאה בדרך של קירוב, והן
24 ההשפעה דמלך¹⁷ הבאה בדרך
25 של רוממות והתנשאות, שמשיח
26 ישפיע לעם ישראל לעתיד לבוא) בא
27 דוקא על-ידי הקדמת
28 העבודה עבודת ה' של בני ישראל
29 דזמן הגלות שהיא הקדמה והכנה
30 להשפעות של ימות המשיח, כפי
31 שיתבאר להלן.
32 ולהבין השיכות של העבודה
33 של בני ישראל דזמן הגלות
34 להגילוי של האור האלוני
35 וההשפעות דלעתיד-לבא,
36 מקדים במאמר¹⁸, שמצד גודל ורובי ההעלמות וההסתרים
37 על הרוחניות ועל האלוות שבזמן הגלות, עקר העבודה בזמן
38 הגלות הוא לא כל כך בעבודה נעלית של דרגות גבוהות בהבנה והשגה
39 באלקות או באהבת ה' ויראת ה' אלא בדרך נצחון והתגברות על
- 40 ההעלמות וההסתרים, להיות חזק בקיום התורה ומצות במעשה
41 בפועל ממש, גם כאשר האדם לא נמצא בדרגה רוחנית גבוהה בעבודת
42 המוח והלב מבלי להתחשב עם שום מונע ומעכב מקיום התורה
43 והמצוות במעשה בפועל. דבכללות באופן כללי עבודת ה' בדרך ניצחון
44 הוא ענין העבודה דמסירות-
45 נפש שלמעלה מטעם ודעת,
46 מעל ומעבר למה שההיגיון והשכל
47 האנושי מחייב, דענין המסירות-
48 נפש הוא שאינו נכנס בשום
49 שקלא-וטרף, וההחלטה להיות
50 חזק בלימוד התורה ובקיום המצוות
51 בפועל היא לא לאחר דיון ובחינת
52 השיקולים השונים כפי-אם מתוך
53 הנחה והחליטה תקיפה שאי-אפשר
54 לא ייתכן כלל¹⁹ להיות באופן
55 אחר.
56 והענין הוא, דבזמן הפית
57 כאשר בית המקדש היה קיים היו כל
58 ישראל במדרגה רוחנית
59 עליונה²⁰, דנוסף על זה
60 שהיו פעלי השגה והבנה שכלית
61 גדולה²¹ בתורה ובעניני אלוות,
62 הגה בעליהם לרגל לבית
63 המקדש בחג הפסח, בחג השבועות
64 ובחג הסוכות היתה אצלם גם
65 ראייה באלקות (שלמעלה
66 מהשגה שכלית, שהרי אינה דומה
67 ראייה לשמיעה ובחוש הראיה הקליטה
68 היא הרבה יותר חזקה והרבה יותר
69 מוחשית מאשר הבנה והשגה שכלית)
70 כמו שכתוב²² בתורה אודות
71 המצווה לעלות לרגל בחגים שלש
72 פעמים בשנה יראה גו'
73 וכשם שפא לראות, כך בא לראות-
74 כד לראות לפני ה', כך בא
75 לראות²³ את הגילוי האלוני, מה-שאין-כן בזמן הגלות לאחר
76 חורבן בית המקדש, כאשר אין אפשרות לראות אלוות בגלוי כתיב²⁴ אני
77 ישנה, ואמרו רז"ל²⁵ שמצב זה בו נסות ישראל נמצאת במצב רוחני
78 ירוד הדומה ל'שינה' בה כוחות הנפש של האדם נמצאים בתרדמה ובחלישות,

(16) ד"ה הנ"ל תש"ט בתחילתו. (17) כפירוש הפשוט ב"כ לזה". וכמובן גם מזה שכל הגילויים דלע"ל תלויים במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות (ראה תניא רפ"ז). (18) במאמר הנ"ל בתחילתו "יש להקדים תחילה מה שנתבאר לעיל", ו"לעיל", במאמרי המשך חגה"פ תש"ט שלפני המאמר ד"ה ונחה, מבאר ענינים אלו באריכות. (19) ראה תניא ספי"ח. (20) ד"ה אין הקב"ה בא בטרונא תרפ"ה פ"ו (סה"מ תרפ"ה ע' רסג ואילך). (21) שם. וראה גם המשך חגה"פ תש"ט סיי"ד (ע' 122). (22) משפטים כג, יז. תשא לד, כג. (23) ראה חגיגה ב, א. (24) שה"ש ה, ב. (25) זח"ג צה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לאין שיעור לעומת האהבה והיראה שהיו בזמן שבית המקדש קיים. וממשיך
ומפרט מדוע האהבה והיראה שבזמן הגלות היא ברמה נמוכה **דְנוֹסָף לָזָה**
שְבוּזְמָן הַגְלוּת אִי-אֶפְשָׁר לא יכול להיות הבטול **דִּהֲשַׁתְחוּתָא**
(בטול פְּנִימִי) בזמן שבית המקדש היה קיים, העולים לרגל בחגים היו
משתחוים לפני ה' וההשתחויה שבה
האדם נשכב על הקרקע כשראשו
ורגליו הם בשווה מסמלת התבטלות
פנימית עמוקה של המציאות והיישות
העצמית שלו, וביטול זה לא יכול
להיות בזמן הגלות כיוון ש**שָׁבָא**
דְּוָקָא מַצֵּד הָרְאִיָּה בְּאֵלְקוּתָא,
הביטול נובע מעוצמת הגילוי האלוהי
שהאדם רואה בבית המקדש בעלותו
לרגל, ו**כְּמוֹ שְׁכָתוּב**³⁰ בנוסח
תפילת מוסף לגבי זמן הגלות, **וְאֵין**
אָנוּ יְכוּלִים בזמן הזה **לַעֲלוֹת**
וְלִרְאוֹת וְלִהְשַׁתְחוֹת לְפָנֶיךָ,
דְּמַכְיִין שְׂאִין אָנוּ יְכוּלִים
לַעֲלוֹת לבית המקדש **וְלִרְאוֹת**
ולראות אלוהות בגלוי כפי שהיה בזמן
שבית המקדש קיים, **בְּמִילָא אֵין**
אָנוּ יְכוּלִים (גם) **לִהְשַׁתְחוֹת**
לִהְיוֹת בְּבַחֲנֵית בְּטוּל פְּנִימִי³¹
כפי שהיה בעלייה לרגל, בנוסף לכך,
הִנֵּה גַם הַבְּטוּל חִיצוֹנִי
(בטול דְּכָרִיעָה כאשר האדם לא
משתחוה באופן שהראש והרגל הם
בשווה אלא רק כורע ומתכופף, הדבר
מסמל ביטול ברמה יותר נמוכה מאשר
השתחוואה, ביטול חיצוני)³² **שָׁבָא**
מַצֵּד הַשְּׁגָת אֵלְקוּתָא (שִׁישְׁנֹה,
בְּכָלְלוּת, גַּם בְּזִמְן הַגְלוּת אלא
שאנו ברמה הגבוהה והנעלית שהייתה
בזמן שבית המקדש היה קיים), הנה
גם ביטול זה, החיצוני, **אֵינוֹ**
כְּדָכְעִי, כפי שצריך להיות, **מַכְיִין**
שְׁגָם הַשְּׁגָה בְּאֵלְקוּתָא שְבוּזְמָן
הַגְלוּת למרות שבאופן כללי היא

הוא כאשר בני ישראל נמצאים **בְּגְלוּתָא** בגלות, **דְּכְמוֹ שְׁבִישְׁנָה**
כְּפִשְׁוּטָה מְתַעֲלָמִים כָּל כַּחוֹת הַפְּנִימִיִּים ואינם פועלים
בגלוי, **מִתְחִיל מִכַּח הַשְּׁכָל**, **שְׁבַעַת הַשִּׁנָּה מְסַמֵּלֵק** עולה ונעלם
כַּח הַשְּׁכָל וְלֹא נִשְׁאָר וממשיך לפעול **אֲלָא כַּח הַמְדָּמָה**²⁶, כוח
הדמיון שהוא אמנם פועל של המוח
והשכל, אבל לעומת כוח ההבנה
וההשגה, כוח הדמיון הוא דבר מועט
ונחות, **וְעַקֵּר הַהֲתַעֲלָמוֹת** וההסתר
(שְׁמַצֵּד הַשִּׁנָּה) הוא **כַּכָּה**
הָרְאִיָּה (וְעַד שְׁנָה הַהֲתַעֲלָמוֹת
של כוח הראיה **נִכָּר גַּם בְּאֶבְרִי**
הַגּוֹף, ובשונה משאר האברים, כמו
למשל הידיים והרגליים שהתעלמות
הכוחות שבהם (כוח המעשה, כוח
ההליכה) אינה פועלת בהם שום שינוי
חיצוני, הרי ההתעלמות של כוח
הראיה בעת השינה ניכרת בעין
הגשמית **שְׁבַעַת הַשִּׁנָּה נִסְגָּרִים**
הַעֲיִנִּים)²⁷, **כְּמוֹ כֵּן הוּא גַם**
בְּשִׁנָּה במובן הרוחני **דְּגְלוּתָא**,
דְּעַקֵּר הַהַעֲלָם על האור האלוהי
ומצב ה'שינה' דְּגְלוּתָא הוא מה
שְבוּזְמָן הַגְלוּת לא יִשְׁנָה לא
קיימת **הָרְאִיָּה בְּאֵלְקוּתָא**, וההעלם
וההסתר הוא באופן של **אֲתוּתִינוּ**
לא רְאִינוּ²⁸, לא רואים אותה
ומופתים, וגם **הַשְּׁגָה בְּאֵלְקוּתָא**
שִׁישְׁנָה אם כי בדוגמה הרבה יותר
נמוכה **גַּם בְּזִמְן הַגְלוּת** **אֵינָה**
כְּעֶרְךָ כָּלֵל היא ללא כל יחס
והשוואה **לְהַשְּׁגָה** של בני ישראל
באלוהות **שְבוּזְמָן הַבֵּית**, וְעַד כדי
כך גדול הפער בין ההשגה בזמן הבית
באלוהות להשגה שיננה כעת
באלוהות **שִׁישְׁנָה שְבוּזְמָן**
הַגְלוּת (לְגַבִּי הַשְּׁגָה שְבוּזְמָן
הַבֵּית) היא **בְּדוּגְמָת כַּח**
הַמְדָּמָה שְׁבִישְׁנָה²⁹ כוח הדמיון
הפועל בעת השינה, לעומת כוח השכל של התפיסה וההבנה הפועל בשעה
שהאדם ער. **וּמַצֵּד זֶה**, מאחר שההבנה וההשגה שבזמן הגלות היא ברמה
נמוכה לאין שיעור מוז שבזמן הבית, **גַּם הָאֱהָבָה וְיִרְאָה** הרגשות של
אהבת ה' ויראת ה' **(שְבוּזְמָן הַגְלוּת) אֵינָה כְּדָכְעִי** אלא ברמה נמוכה

(26) תו"א וישב כח, ג. 27) סה"מ תרס"ט ס"ע צט ואילך. ובארוכה - ד"ה פדה בשלום תשי"ג [פ"ג ואילך (סה"מ תשי"ג ע' מט ואילך)]. 28) תהלים עד, ט. 29) תו"א שם. סה"מ תרס"ט שם ע' קא. ובכ"מ. 30) בתפלת מוסף דיו"ט. 31) לקו"ת ברכה צח, ב. המשך חגה"פ תש"ט פ"ב (ע' 108). 32) ראה בארוכה המשך הנ"ל פ"ג (ע' 109).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

האלוקי ועל הנשמה (כולל גם ההעלם וההסתר הגדול במיוחד
 דָּרָא דַּעְקָבְתָּא דְּמִשְׁיָחָא הדור של סוף הגלות) הוא רק על
 כחות הפנימיים דְּהַנְשָׁמָה כוחות השכל והרגש ולא על מדת
 הנצח הקשורה במעשה בפועל, שהוא דבר חיצוני לעומת הכוחות
 הפנימיים, ולכאורה צריך להבין מדוע
 דווקא הכוחות הפנימיים, הנעלים
 יותר, מושפעים מההעלם וההסתר יותר
 מכוח הנצחון שהוא יותר חיצוני ויותר
 נוחת, מְבָאָר הרבי הרי"צ
 בַּמָּאמָר³⁵, שָׁהוּ לְפִי שְׁשָׁרֵשׁ
 הַנְּפֶשׁ³⁶ הוא בַּעֲצָם הַנְּפֶשׁ,
 כלומר, אמנם בסדר המדרגות של
 הכוחות בנפש האדם, הכוחות הפנימיים
 השכל והרגש, יותר נעלים ממידת
 הנצח, אבל בשורש הדברים בעומק
 הנפש השורש של מידת הנצח הוא
 עמוק ונעלה יותר והוא בעצמות
 הנפש, ולכן גם ההעלמות וההסתרים
 הגדולים לא מעלימים עליו, דְּכִמּוֹ
 כֵּן הוּא לְמַעְלָה, בספירות
 העליונות באלוקות, שְׁשָׁרֵשׁ מידת
 הַנְּצִיחַ האלוּקִית הוּא בַּפְּנִימִיּוֹת
 הַכֶּתֶר, בעומק ובפנימיות בחינת
 'כתר עליון' (שלמעלה מעשר הספירות
 שהתחלתן בענין המוחין, ספירת
 החכמה, כשם שכתר גשמי הוא מעל
 הראש) ובפנימיות הַכֶּתֶר לֹא
 שִׁיף עֲנִיָּן הַשִּׁינּוּי וּשְׁוֵם דְּבַר לֹא
 יכול להסתיר על בחינת זו או למנוע
 את פעולתה. וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב³⁷ על
 הקדוש־ברוך־הוא כפי שהוא מתגלה
 ופועל באמצעות מידת הנצח וְגַם
 נִצְחַת יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֹר לֹא יִתְכַּן
 שיהיה בו שינוי מהאמת ולא נִתְּחַם
 ולא ייתכן שתהיה בו חרטה כִּי לֹא
 אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם כִּי אֵין הוּא כְּמוֹ
 אדם שעשוי לשנות את דעתו
 ולהתחרט, ולפי המשמעות הפנימית של הדברים, במידת הנצח אין מקום
 ל'הינחם' דַּעְנִין הַנְּחָמָה וְהַשִּׁנּוּי למעלה באלוקות שִׁיף ייתכן רק
 בַּבְּחִינַת 'אָדָם', כפי שהקדוש־ברוך־הוא נקרא 'אדם', תואר המורה על
 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, האור האלוּקִי כפי שיורד מלמעלה למטה בהשתלשלות
 ממדרגה למדרגה (כחוליות של שלשלת האחוות זו בזו) וּמִפְּיָן שְׁשָׁרֵשׁ
 מידת הַנְּצִיחַ העליונה הוּא בַּבְּחִינַת "לֹא אָדָם", לְמַעְלָה

הַמוֹחִין וְהַלְבָּבוֹת, והשכל והרגש הולכים ונחלשים כַּמָּאמָר רַ"ל³³
 רבותינו זכרונם־לברכה בגמרא לִפְנֵי רֵאשׁוֹנִים היה רחב מאד כפתחו
 של האולם בבית המקדש כו' ושל אחרונים פחות רחב ורוחבו כרוחב פתח
 ההיכל שבבית המקדש, וְאֵנּוּ ליבנו פתוח כרוחב פתח צר מאד כַּמָּלֵא נֶקֶב
 מַחַט סִידָקִית, וכך המוחות
 והלבבות מתמעטים מדור לדור
 וּבִפְרֹט בְּדָרָא דַּעְקָבְתָּא
 דְּמִשְׁיָחָא בדור עקבותיו של
 המשיח, הדור של סוף הגלות
 שְׁתַּרְבּוּ הַהַעְלָמוֹת
 וְהַהַסְתָּרִים יותר מאשר בדורות
 הקודמים (נוסף לזה שנתמעטו
 הַמוֹחִין ההולכים ומתמעטים מדור
 לדור, כאמור לעיל). וְלִכְּנֵן בִּזְמַן
 הַזֶּה נוֹגֵעַ עוֹד יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר
 בדורות הקודמים עֲנִיָּן הַנְּצִיחַ
 וההתגברות לקיים תורה ומצוות
 למרות הקשיים וההסתרים
 וְהַמְסִירוֹת־נֶפֶשׁ לעבודת ה'
 שְׁלִמְעָלָה מִשְׁעַם־וִדְעָתָא מעל
 ומעבר למה שמתחייב על־פי ההיגיון.
 וְגַם ה'בַּעֲלֵי מוֹחִין' הַנִּמְצָאִים
 עֲכָשׁוּ גם אלה שהם כן בעלי שכל
 ומסוגלים לעבוד את ה' בעבודת המוח,
 בהבנה והשגה, צְרִיכִים לְהִנָּחֵם
 שְׁכֻלָּם הצידה ולא לִילֹךְ אַחֲרֵי
 הַשְּׁעַם־וִדְעָתָא לא להסתמך על
 השכל וההיגיון ולפעול על פיהם (כִּי
 מִצַּד הַשְּׁכֻלָּה האנושי אֶפְשָׁר
 לְנִטּוֹת חִס־וְשָׁלוֹם מִדְּרָךְ
 הָאֱמֶת, כי השכל עלול להמציא
 נִמְדוּקִים שׁוֹנִים שֶׁאִינֶם נְכוֹנִים עַל פִּי
 האמת וּבִפְרֹט עֲכָשׁוּ בְּתוֹקֶפֶת
 'עקבתא דמשיחא' שְׁתַּרְבּוּ
 הַהַעְלָמוֹת וְהַהַסְתָּרִים יותר
 מאשר בדורות הקודמים, פְּנִזְכָּר
 לְעֵילָה, רק אלא צריך לַעֲמּוֹד
 חֲזָק בְּתוֹקֶפֶת רַב שְׁלֹא לְנִטּוֹת חִס־וְשָׁלוֹם מִה'שְׁלַחַן עֲרוּף'
 ההלכה הפסוקה בספר 'שולחן ערוך' אֶפִּילוּ קְרוּצוֹ שֶׁל יו"ד אֶפִּילוּ
 נִטְיָה מְזַעֲרִית כְּגוֹרֵל ה'קִרְקִי' שעל גבי האות יו"ד שהיא האות הקטנה ביותר,
 ולעבוד את ה' עֲבוֹדָה בְּדְרָךְ נִצְחוֹן וּמְסִירוֹת־נֶפֶשׁ שְׁלִמְעָלָה
 מִהַשְּׁכֻלָּה³⁴ כמבואר לעיל.
 (ג) וְהִנֵּה הַשְּׁעַם עַל זֶה שֶׁהַהַעְלָם וְהַהַסְתָּר דְּהַגְלוֹת עַל הָאוֹר

(33) עירובין נג, א. (34) המשך הנ"ל פ"ד (ע' 122-3). (35) ד"ה ונחה תש"ט פט"ו ואילך (ע' 124 ואילך) (36) ראה גם המשך
 באתי לגני השי"ת פ"א ואילך. ובכ"מ. (37) שמואל-א טו, כט. וראה תו"א יתרו עב, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מהשְׁתַּלְשְׁלוֹת, לְכֵן אֵין שִׁיךְ בּוֹ שִׁינוּי, וְיִשְׁנֹו עֲנִיין הַנִּיצְחוֹן
- 2 בְּגִילּוּי גַם בְּזִמְן הַגָּלוּת לְמִירוֹת כָּל הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת. וְלֹא עוֹד,
- 3 וְלֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ שֶׁהִנִּיצְחוֹן קִיִּים גַם בְּזִמְן הַגָּלוּת לְמִירוֹת הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת
- 4 אֲלֵא יִתִּירָה מִזֶּה שֶׁבְּזִמְן הַגָּלוּת בְּכָל־ל, וּבִפְרָט בְּעֶקֶב הַתְּשִׁיחָא
- 5 כְּשֶׁהִסְתַּר גְּדוֹל עוֹד יוֹתֵר, כִּחַ
- 6 הַנִּיצְחוֹן וְהַמְסִירוֹת-נֶפֶשׁ שֶׁל
- 7 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַתְּגַבֵּר עַל כָּל מוֹנֵעַ
- 8 וּמַעֲכָב וּלְקִיִּים תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּפֹעַל
- 9 הוּא בְּגִילּוּי יוֹתֵר מִבְּזִמְן
- 10 הַבֵּית³⁸.
- 11 וְיֵשׁ לּוֹמֵר, דְּמָה שֶׁמֶבְאָר
- 12 בְּמֶאֱמָר (וּבִאֲרוּכָה) בְּמַעֲלַת
- 13 שְׂרָשׁ הַנִּצָּח בְּכִי שֶׁהוּא בְּאִלּוּקוֹת
- 14 וְכֵן כְּפִי שֶׁהוּא בְּכוֹחוֹת הַנִּשְׁמָה
- 15 הָאִלּוּקִית, הוּא (גַם) בְּכִי לְבָאֵר
- 16 הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁהַגִּילּוּי הַנִּצָּח עַל זֶה שֶׁהַגִּילּוּי הַנִּצָּח
- 17 הָאִלּוּקִית דִּלְעֵתִיד-לְבָא בָּא
- 18 דְּוָקָא עַל-יְדֵי הַקְּדָמָת
- 19 הַעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּזְמָן
- 20 הַגָּלוּת. דְּלִהִיּוֹת שֶׁהַעֲבוּדָה
- 21 בְּזִמְן הַגָּלוּת הִיא בְּדֶרֶךְ
- 22 נִצָּחוֹן, כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִי, דְּשִׁרָשׁ
- 23 הַנִּצָּח הוּא מְפִינִיּוֹת הַכֶּתֶר,
- 24 בְּחִינַת יֵשֶׁת חֲשֹׁךְ סִתְרוֹ³⁹
- 25 שֶׁלְמַעֲלָה מְגִלּוּי, בְּפִשְׁטוֹת
- 26 הַמוֹשָׁג "חוֹשֶׁךְ" מִשְׁמַעוֹ הַעֲלָם וְהַסְתָּר
- 27 שֶׁמוֹנֵעַ אֶת הַתְּגָלוֹת הָאוּר הָאִלּוּקִי, אֵךְ
- 28 יֵשׁ גַם "חוֹשֶׁךְ" בְּמִשְׁמַעוֹת נַעֲלִית שֶׁל
- 29 בְּחִינַת נַעֲלִית כָּל כֵּךְ שֶׁהִיא לְמַעֲלָה
- 30 מִלְּבֹאָ לִירֵד גִּילּוּי, וְעֵינֵין זֶה נִרְמָז
- 31 בְּכַתּוּב "יֵשֶׁת חֲשֹׁךְ סִתְרוֹ", הַקְּדוֹשׁ-
- 32 בְּרוּךְ-הוּא שֶׁם אֶת הַחוֹשֶׁךְ לְהִיּוֹת נִסְתָּר,
- 33 לְמַעֲלָה מִהַתְּגָלוֹת, וְזֶה עֲנִינָה שֶׁל
- 34 פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, הַבְּחִינָה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁהִיא
- 35 הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל מִידַת הַנִּצָּח, לְכֵן עַל-
- 36 יְדֵי הַעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 37 הַעוֹבְדִים אֶת ה' דִּזְמָן הַגָּלוּת
- 38 יִתְגַּלּוּ לְעֵתִיד-לְבָא בִּימֹות
- 39 הַמְּשִׁיחַ גַם הַעֲנִינִים הַלָּלוּ בְּאִלּוּקוֹת
- 40 שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה⁴⁰, כִּיּוֹן שֶׁהַעֲבוּדָה בְּזִמְן הַגָּלוּת הִיא לֹא
- 41 עַל יְדֵי הַכֹּהֵן וְהַשֹּׁהֵן אוֹ רֵאִיָּה אֲלֵא בְּמִידַת הַנִּיצְחוֹן וְהַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ שֶׁלְמַעֲלָה
- 42 מִהַשְׁגָּה וּלְמַעֲלָה מִרֵּאִיָּה, וְלִכֵּן עוֹבְדָה זֶה הִיא הַכֹּהֵן וְהַקְּדָמָה רֵאִיָּה לְהַתְּגָלוֹת

- עֲנִינִים שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה (לְמַעֲלָה גַם מִהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה
- בְּאִלּוּקוֹת דִּלְעֵתִיד שֶׁתִּהְיֶה לְעֵתִיד לְבֹא), וְרַק שֶׁמְּשִׁיחַ יִגְלֶה אוֹתָם
- בְּאִוְפֵן דְּמִלּוּכָה, בְּדֶרֶךְ שֶׁל רִוּמוֹת וְהַבְּדִלָּה, וְלֹא בְּדֶרֶךְ שֶׁל קִירּוֹב
- בְּנִצְרָה לַעֲלִי.
- (ד) וּמִמְּשִׁיחַ בְּמֶאֱמָר⁴¹,
- דְּבִאֲוֹר דְּכָר זֶה (מָה) שֶׁהַגִּילּוּי
- הַגְּדוֹל וְהַמּוֹפְלָא דִּלְעֵתִיד בָּא
- דְּוָקָא עַל-יְדֵי הַעֲבוּדָה שֶׁל
- הַהַתְּגָבוּרָה עַל הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת
- שֶׁבְּזִמְן הַגָּלוּת) יוֹכֵן מַעֲנִין
- יְרִידַת הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה,
- שֶׁהִירִידָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה הָאִלּוּקִית
- מִשּׁוֹרֶשָׁה וּמִקּוּרָה הַגְּבוּרָה מֵאֵד
- בְּאִלּוּקוֹת לְעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי לְהַתְּלַבֵּשׁ
- בְּגוֹף גִּשְׁמִי הִיא לְצוּרָה עֲלִיָּה כְּדִי
- שֶׁבְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר תְּתַעֲלֶה לְמַעֲמַד וּמַצֵּב
- נַעֲלָה עוֹד יוֹתֵר מְכַפִּי שֶׁהִיּוֹתָה לְפָנֵי
- הִירִידָה. דְּמָזָה מוֹכֵן גַם בְּיְרִידָה
- דְּגָלוּת, שֶׁהִיא גַם יְרִידָה גְּדוֹלָה
- מֵאֵד בִּיחֹס לְמַצֵּב הָרוּחָנִי שֶׁל בְּנֵי
- יִשְׂרָאֵל וּמַצֵּב הָעוֹלָם קוֹדֵם הִירִידָה,
- וְהַמְטָרָה שֶׁל הִירִידָה הִיא לְצוּרָה
- עֲלִיָּה לְמַעֲמַד וּמַצֵּב נַעֲלָה מֵאֵד, יוֹתֵר
- מְכַפִּי שֶׁהִיא קוֹדֵם הַגָּלוּת. שֶׁעַל-יְדֵי
- הַעֲבוּדָה בְּזִמְן הַגָּלוּת דְּוָקָא
- מִתּוֹן מְסִירוֹת נֶפֶשׁ לְהַתְּגַבֵּר עַל
- הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת יִהְיֶה בְּסוּפּוֹ שֶׁל
- דְּבַר, לְאַחַר הִיצִיאָה מִהַגָּלוּת, הַגִּילּוּי
- שֶׁל הָאוּר הָאִלּוּקִי דִּלְעֵתִיד לְבֹא,
- בִּימֹות הַמְּשִׁיחַ שֶׁהוּא נַעֲלָה יוֹתֵר
- מִהַגִּילּוּי שֶׁהִנָּה בְּזִמְן הַבֵּית
- לְפָנֵי הִירִידָה וְהַהַעֲלָם בְּגָלוּת.
- וְיֵשׁ לּוֹמֵר, דְּהוֹסְפַת בְּאוֹר זֶה
- כְּטַעַם עַל כֵּךְ שֶׁהַגִּילּוּי דִּלְעֵתִיד יִבּוֹא
- עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה בְּזִמְן הַגָּלוּת (שֶׁבְּזִמְן
- הִירִידָה דְּהַגָּלוּת הִיא
- מִלְּכַתְּחִלָּה לְצוּרָה עֲלִיָּה לְמַצֵּב
- נַעֲלָה יוֹתֵר מְכַפִּי שֶׁהִיא קוֹדֵם הִירִידָה)
- הוּא בְּכִי לְבָאֵר הַטַּעַם עַל
- זֶה שֶׁגַם הַגִּילּוּי דְּמְשִׁיחַ שֶׁיִּגְלֶה בְּתוֹר רַב, בְּהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה,
- וְלֹא רַק הַגִּילּוּי שֶׁיִּגְלֶה הַמְּשִׁיחַ בְּתוֹר מֶלֶךְ, בָּא דְּוָקָא עַל-יְדֵי הַעֲבוּדָה
- דִּזְמָן הַגָּלוּת (אֵף) שֶׁעֲנִין הַהַשְׁגָּה וּמִכְּלִי-שֶׁפֶן הִיא דְּוָקָא בְּזִמְן

(38) המשך חגה"פ תש"ט פ"א ואילך (ע' 118 ואילך). וראה להלן סעיף ט. (39) תהלים יח, יב. (40) וכמבואר במאמר הנ"ל פ"ז (ובארוכה בהמשך באתי לגני), דע"י התעוררות הנצחון דנה"א, מתגלים האוצרות שלמעלה, "בחינת ההעלם והסתירות דא"ס". (41) פ"ב (ריש ע' 130).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

גופא באור זה הצמצום גורם שינוי באור עצמו, ובכמה ענינים ופעולות
הצמצום באור הגבול היא בכמה היבטים, כפי שממשיך ומפרט.
אחד, שלפני הצמצום היה אור זה אור הגבול מעורב וכלול
באור הכללי-גבול, ועל-ידי הצמצום נבדל האור הגבול מהאור
הכללי-גבול להיות ניכר ורגש בפני
עצמו⁴³, שעל-ידי זה ירד
ממעלתו הקודמת בה היה קודם
הצמצום, כאשר היה מעורב בתוך
האור הכללי-גבול וכלול בו ולא ניכר
כמצאות בפני עצמה.
ב', דעל-ידי שנמשך דרך
דלוג, הצמצום שלא בהדרגה
המשכת וירידת האור האלוקי ממדרגה
למדרגה בסדר השתלשלות' היא בסדר
והדרגה כך שיש יחס קרוב בין כל דרגה
ודרגה לזו שמעליה וזו שמתחתיה, אבל
המעבר בין לפני הצמצום לאחר
הצמצום הוא בדרך דילוג, לא בסדר
והדרגה, כך שלאחר הצמצום נמשך
אור מצומצם שאין לו יחס וערך לאור
האין-סוף הכללי-גבול שהאיר קודם
הצמצום, ולכן הוא האור המאיר
לאחר הצמצום בא ונמשך ומתגלה
בבחינת התחלקות באופנים
שונים של עשר ספירות עשרה
כוחות אלוקים שונים, בעוד שלפני
הצמצום מאיר אור עליון פשוט לא
מוגרד בשום הגדרה ואין בו התחלקות
לספירות שונות, וכמבואר ב'המשך'
תער"ב: "דהצמצום הוא שנתעלם האור
ונשאר מקום פנוי כו' והמשכת האור
אחר-כך באה בדרך דילוג הצמצום
והיינו שלא בהדרגה כו', וכמו על-דרך משל המדלג וקופץ ממקום למקום
שהוא נעתק ממקום למקום שלא בהדרגה בהילוך מעט מעט על הארץ אלא
הוא כפורה באויר כו', וכמו כן הוא למעלה שנמשך האור דרך דילוג הצמצום
שלא בהדרגה ועל ידי זה הוא בא בבחינת התחלקות כו', והיינו שאין זה רק
שהצמצום מגביל את האור (...) כי אם שהאור עצמו בא בהתחלקות כו'
ונכמבאר בארוכה⁴⁴, דענין הספירות שבאור שלאחר הצמצום
הוא לא רק מצד הפלים שבהם האור מתלבש ובאמצעותם הוא מאיר,
כי ענינים הוא שהאור יאיר במדידה והגבלה, כִּי־אם שֶׁעֵנִן הַסְפִּירוֹת
הוא גם מצד האור, כי האור שמאיר לאחר הצמצום הוא אור שמצד
עצמו כבר שייך להגדרות והתחלקות לבחינות שונות].

דוקא בזמן הבית, פנזפר לעיל ולכאורה לא מובן איך העבודה בזמן
הזה, שהיא מתוך קבלת עול ומסירות נפש, ונעדרת הכנה והשגה, וכל שכן
שהיא נעדרת ראייה, יכולה להיות הכנה והקדמה לגילויים שיהיו לעתיד
לכבוא).
ויוכן זה מענין הירידה של
האור האלוקי היורד ונמשך מלמעלה
למטה שבכללות ההשתלשלות
של האור ממדרגה למדרגה, דתחלת
הירידה הוא צמצום
הראשון, הצמצום של האור
האלוקי האין-סוף שנסתלק הצידיה,
כביכול, והתעלם האור, וכן נוצרה
נתינת מקום לבריאת עולמות ונבראים
מוגבלים, וידוע⁴² בתורת החסידות
דפעולת הצמצום הראשון הנזכר
לעיל היא הן באור-אין-סוף
הכללי-גבול עצמו שנסתלק הצידיה,
כביכול, והן בהאור שבבחינת
גבול (האור שלהאיר
העולמות) שגם בו יש צמצום
ומיעוט ואינו מאיר בעולמות כמו
שהוא מצד עצמו אלא רק הארה
מועטת ממנו יורדת להחיות את
העולמות. דפעולת הצמצום
באור הכללי-גבול האין-סוף עצמו
הוא מה שנתעלם לא להאיר
למטה, וחזר ועלה למעלה ונכלל
במקורו במקור האור, ואינו
מאיר בגלוי במקום החלל
שנוצר בעקבות סילוק וצמצום האור,
היינו דפעולת הצמצום באור
זה האין-סוף, הכלי גבול הוא לא
בהאור גופא עצמו אלא באופן הארתו שקודם הצמצום האיר ללא גבול
ולאחר הצמצום אינו מאיר. ויש לומר השעם, מדוע באמת הצמצום לא
פועל באור הכלי גבול עצמו אלא רק באופן הארתו, דמפנין שאור זה
האין-סוף הוא בעצם מהותו למעלה מערך העולמות המוגבלים,
אין ביכולת הצמצום שנועד כדי לברוא עולמות מוגבלים לפעול בו
באור הכללי-גבול ירידה והגבלה, וכל פעולת הצמצום באור זה
אינה פועלת שינוי באור עצמו אלא הוא שלא יאיר אור אין-סוף
במקום החלל המקום הפנוי (נתינת המקום הרוחנית) לצורך עמידת
העולמות שנוצר כתוצאה מהצמצום. מה-שאין-כן פעולת הצמצום
בהאור שלהאיר העולמות שהוא אור מוגבל ומועט הוא בהאור

(42) בהבא לקמן ראה בארוכה ד"ה ויהי הענין וד"ה שלאחריו תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלד ואילך). (43) ראה גם המשך חגה"פ תש"ט פכ"ג וכ"ד (ע' 133 ואילך). (44) המשך תער"ב שם ס"ע תתקלח ואילך. המשך ר"ה תרצ"ד (תשי"א) פ"כ וכ"א (סה"מ תשי"א ע' 84 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ג', דַּעֲלֵי־יָדֵי הַצִּמְצוּמִים מִתְלַבֵּשׁ (אַחֲר־כֵּן) הָאוֹר בַּהֶפְלִים,
- 2 הַצִּמְצוּם גֵּרם לִכֵּן שֶׁהָאוֹר הֵמָּאיר לֵאחֹר הַצִּמְצוּם יִהְיֶה מְסוּגֵל לַהֲתַלְבֵּשׁ בְּכָלִים
- 3 שְׁעַל־יָדֵי־זֶה הוּא הָאוֹר כֹּא בַּהֲשָׁמָה, שְׁנַעֲשֶׂה כְּמוֹ הַכְּלִים
- 4 וְהַהֲגָדוֹת וְהַהֲגַבְלוֹת שֶׁל הַכְּלִים חֲלוֹת גַּם עַל הָאוֹר עֲצוּמוֹ.
- 5 (ה) וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה כְּדוּמָה
- 6 לַפְעוֹלֹת הַהֶעֱלָם בְּאוֹר הָאֱלֹקִי עַל יָדֵי
- 7 הַצִּמְצוּם הוּא גַם בַּהֲעֵלֶם
- 8 דִּירִידָת הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה
- 9 לַהֲתַלְבֵּשׁ בְּגוֹף גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה
- 10 (שְׂכָל הַהֶעֱלָמוֹת מִכֹּל הַסּוּגִים
- 11 שְׂרָשָׁם הוּא מִהֶהֱעֵלֶם
- 12 (דִּצְמָצוּם) הָרָאוּשׁוֹן כִּי כָל הָעֵלֶם
- 13 וְהִסְתֵּר עַל עֲנִיֵּן אֱלֹקִי רוּחָנִי, בְּכָל
- 14 הַמִּדְרֹגוֹת, נִמְשָׁךְ וּמִשְׁתַּלְשֵׁל מִהָעֵלֶם
- 15 שֶׁל צִמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן), שִׁישׁ בּוֹ
- 16 בַּהֶעֱלָם שֶׁל יִרְדָּת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף שְׁנִי
- 17 עֲנִינִים, דּוּגְמַת שְׁנֵי עֲנִינִים
- 18 הַנִּלְשָׁב צִמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן⁴⁵,
- 19 כְּפִי שִׁמְשִׁיךְ וּמִפְרֵט.
- 20 א', שְׁבִיחֵי הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה,
- 21 לִפְנֵי הִירִידָה לְעוֹלָם הַזֶּה וּלְגוֹף הַגִּשְׁמִי,
- 22 כָּל כַּחוּתִּיהָ שֶׁל הַנִּשְׁמָה הָאִירוֹ
- 23 בְּגִלּוֹי, וּבִירִידָתָהּ לְמִטָּה, הֵם
- 24 בַּהֲעֵלֶם. דִּהְעֵלֶם הִזָּה אֵינוֹ
- 25 מִה שֶׁהִגּוֹף הַגִּשְׁמִי מַעֲלִים עַל
- 26 הַתְּגָלוֹת כּוֹחוֹת הַנִּפְשׁ, כִּי־אֵם
- 27 שְׁנַעֲנִינִים וּכְחוֹת אֱלֹי דִּהֲנִשְׁמָה
- 28 נִשְׁאָרִים לְמַעְלָה בְּאֱלֹקוֹת,
- 29 בְּדִרְגוֹת שֶׁחֵן שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה וְאֵינָם
- 30 מִתְּלַבָּשִׁים לַפְעוֹל בְּגוֹף⁴⁶,
- 31 בְּדוּגְמַת מִה שֶׁאוֹר הַבְּלִי־
- 32 גְּבוּל שֶׁהָאִיר בְּגִלּוֹי לִפְנֵי הַצִּמְצוּם
- 33 הָרָאוּשׁוֹן אֵינוֹ מְאִיר בְּמָקוֹם
- 34 הַחֲלָל הַמָּקוֹם הַפְּנוּי לְבִרְיָא
- 35 הַעוֹלָמוֹת שֶׁנוֹצֵר בְּעַקְבוֹת הַצִּמְצוּם
- 36 הָרָאוּשׁוֹן אֵלָּא נִשְׁאָר נִעְלָם.
- 37 וּב', שְׁגָם עֲנִינִים וּכְחוֹת אֱלֹי
- 38 שֶׁל הַנִּשְׁמָה שֶׁמִּתְּלַבָּשִׁים בְּגוֹף,
- 39 הֵם בַּהֲנִשְׁמָה, בְּדוּגְמַת
- 40 הַהֶעֱלָם שֶׁבְּאוֹר הַקּוֹ לֵאחֹר הַצִּמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן חֹזֵר וְהָאִיר אוֹר מוֹעֵט
- 41 וּמְצוּמָם הַנִּמְשָׁל לְקוֹ דֵּק וְבָאוֹר זֶה יֵשׁ הָעֵלֶם וְהַגִּשְׁמָה, כְּבִיכּוֹל, שֶׁמִּצָּד

- 42 הַכְּלִים⁴⁷ כְּחֻצָּא מִכֵּן שֶׁהִתְלַבֵּשׁ בְּכָלִים שְׁעִינִים הוּא לַהֲגַבִּיל אֶת הָאוֹר,
- 43 וְהַהֲגָדוֹת שֶׁל הַכְּלִים חֲלוֹת עַל הָאוֹר, וְכֵן גַּם הַהֲתַלְבֵּשׁוֹת בְּגוֹף גּוֹרֵמַת
- 44 לַהֲגִשְׁמָה' שֶׁל אוֹר הַנִּשְׁמָה.
- 45 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַם בַּהֲעֵלֶם עַל גִּילּוֹי הָאֱלֹקוֹת דְּגָלוֹת, שִׁישׁ
- 46 בּוֹ דּוּגְמַת שְׁנֵי עֲנִינִים אֱלֹי⁴⁸
- 47 שִׁישֵׁם בַּהֶעֱלָם שֶׁל הַצִּמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן
- 48 וּבַהֶעֱלָם שֶׁל יִרְדָּת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף, כְּפִי
- 49 שִׁמְשִׁיךְ וּמִפְרֵט.
- 50 א', מִה שֶׁבְּזִמְנֵן הַגָּלוֹת לֹא
- 51 יִשְׁנָם אֵינָם הַגִּילּוּיִים דְּבִית
- 52 הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָאִירוּ בְּזִמְנֵן שְׁבִית
- 53 הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִיָּם, וְהוּא מִה
- 54 שֶׁמִּשְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין
- 55 אָנוּ יְכוּלִים לַעֲלוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ
- 56 בְּשִׁלוּשֵׁת הָרַגְלִים וְאֵין אָנוּ יְכוּלִים
- 57 לְקַבֵּל אֶת הַגִּילּוֹי הָאֱלֹקִי שֶׁהָיָה
- 58 בְּמִקְדָּשׁ וְלִרְאוֹת, וְאֵין לָנוּ אֶת
- 59 הַיְכוּלָת "לְרִאוֹת" הֵינּוּ שְׁלֹא יִשְׁנָה
- 60 שֶׁאֵין רְאִיָּה בְּאֱלֹקוֹת בְּגִלּוֹל הַהֶעֱלָם
- 61 וְהִסְתֵּר שְׁשׁוֹר בְּזִמְנֵן הַגָּלוֹת אֵין לָנוּ
- 62 אֶת הַיְכוּלָת לְקַלוֹת אֱלֹקוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל
- 63 רִאִיָּה.
- 64 וּב', שְׁגָם הַהֲשָׁגָה בְּאֱלֹקוֹת
- 65 שֶׁבְּזִמְנֵן הַגָּלוֹת בְּאִמְצָעוֹת הַבְּנָה
- 66 בְּשִׁכָּל (שֶׁהָיָה בְּדִרְגָּה יוֹתֵר נְמוּכָה
- 67 מְרִאִיָּה) אֵינָה הַהֲשָׁגָה אֲמִיתִית כִּי
- 68 הָאָדָם אֵינוֹ מְסוּגֵל לְקַלוֹת בְּשִׁכָּלוֹ אֶת
- 69 עוֹמֵק הַדְּבָרִים לְאִמְיִתּוֹת, שְׁזָהוּ
- 70 חֹסֵר הַיְכוּלָת לְקַלוֹת עֲנִינֵי אֱלֹקוֹת
- 71 כְּרָאוֹי וְלִאִמְיִתּוֹת (לֹא רַק מִצָּד
- 72 זֶה שְׁלֹא יִשְׁנָם שְׁבִזִּמְנֵן הַגָּלוֹת לֹא
- 73 מְאִירִים הַגִּילּוּיִים דְּבִית
- 74 הַמִּקְדָּשׁ, אֲלֵא גַם) מִצָּד
- 75 הַהֶעֱלָם וְהִסְתֵּר דְּגָלוֹת,
- 76 שֶׁמִּעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל הַשְּׁבִית
- 77 אֱלֹקוֹת וְלֹא מִאֲפִשׁוֹר לְהַשִּׁיג אֱלֹקוֹת
- 78 כְּרָאוֹי.
- 79 (ו) וְהִנֵּה יָדוּעַ⁴⁹ תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת
- 80 דְּכֻנּוּת הַמִּטְרָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל
- 81 הַצִּמְצוּם הוּא בְּכִדֵּי שֶׁהִגִּילּוֹי דָּאוֹר אֵין־סוּף הַבְּלִי־גְבוּל יִהְיֶה
- 82 וְיִאִיר בְּגִלּוֹי גַּם בְּעוֹלָמוֹת הַמּוֹגַבְלִים (כְּלוֹמֵר, פְּעוֹלֹת הַצִּמְצוּם הֵיא הָעֵלֶם

(45) המשך חגה"פ תש"ט פ"כ ע' (130). (46) ראה המשך הנ"ל שם, דזה שבירידת הנשמה מתעלמים הכחות שלה הוא "כמו האדם בעת השינה דאינו רואה ואינו שומע מאומה" - והרי ההעלם דשינה הוא לא מה שהגוף מעלים אלא אדרבא מה שהכחות דהנשמה מסתלקים מהגוף. (47) כמפורש בהמשך תער"ב שם ע' תתקצ. (48) להעיר, דענין הראי' (ובפרט דביהמ"ק) הוא מצד גילוי עצמות ואו"ס, כדלקמן ס"ו. משא"כ ענין ההשגה (שיש בה התחלקות, והיא באופן דחידוש) הוא מצד אור הקו. (49) המשך תרס"ו ע' ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והסתר והגבלה, אבל המטרה והתכלית היא בשביל הגילוי). דְקוֹדֶם
- 2 הַצְמָצוֹם, לפני הצמצום הראשון, כְּשֶׁהָיָה אֹרֶךְ-אֵין-סוֹף האור
- 3 האלוקי הבלִי-גבול, מְמַלֵּא מְקוֹם הַחֲלָל כל המציאות, מבלי שתהיה
- 4 נתינת מקום (רוחנית) לקיום עולמות מוגבלים, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לא הייתה
- 5 יכולה לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת
- 6 הַעוֹלָמוֹת המוגבלים, וּבְמִלָּא
- 7 מאחר שלא יכולה להיות מציאות של
- 8 עולמות לֹא הָיָה הַגְּלוֹי
- 9 בַּעוֹלָמוֹת, וְעַל-יְדֵי הַצְמָצוֹם
- 10 נִתְחַדֵּשׁ שֶׁהַגְּלוֹי דָּאוֹר-אֵין-
- 11 סוֹף יִהְיֶה וַיֵּאָרֶךְ גַּם בַּעוֹלָמוֹת.
- 12 וַיּוֹכֵן זֶה בְּהַקְדִּים הַיְדוּעַ⁵⁰ (בְּעֵנִין הַהֶעֱלֵם הַצְמָצוֹם, מֵה
- 13 הַחֲסִידוֹת⁵⁰ (בְּעֵנִין הַהֶעֱלֵם עַל
- 14 האור האלוקי הַצְמָצוֹם, מֵה
- 15 שְׁאוֹר הַבְּלִי-גְּבוּל האין-סוֹף
- 16 נִתְעַלֵּם הַתַּעֲלָה וַחֲדָל מִלְּהֵאִיר בְּגִלּוֹי
- 17 וְנִכְלָל בְּמִקְוֹרוֹ וּשְׁוֹרָשׁוֹ בְּאֻלּוֹת
- 18 מְבִלִּי לְהֵאִיר כְּמַצִּיאוֹת בִּפְנֵי עֲצָמָה),
- 19 דְקוֹדֶם הַצְמָצוֹם, לפני הצמצום
- 20 הראשון, כְּאֶשֶׁר אֹרֶךְ-אֵין-סוֹף
- 21 הַבְּלִי-גְּבוּל הָיָה מְמַלֵּא אֶת
- 22 מְקוֹם הַחֲלָל מְבִלִּי שֶׁתְּהִיָּה נִתִּינָה
- 23 מְקוֹם לְמַצִּיאוֹת כֻּלְּשֵׁי (הַיְנוּ)
- 24 שֶׁהֵאִיר בּוֹ ב'מִקוֹם הַחֲלָל אֹרֶךְ-
- 25 אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְּבוּל) הָיָה
- 26 אֲלֻלּוֹת בִּפְשִׁיטוֹת וּמְצִיאוֹת
- 27 בְּהִתְחַדְּשׁוֹת, האלוקות התקבלה
- 28 כְּדָבָר פְּשׁוּט וּמוֹכֵן מֵאִלּוֹי, וְאִלּוֹי
- 29 הַמַּצִּיאוֹת שֶׁל הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים
- 30 כְּדָבָר גִּשְׁמִי הִיִּתָּה חִידוּשׁ וּפְלֵא וְעַל-
- 31 יְדֵי סְלוּק הָאוֹר הַצִּידָה, כְּבִיכּוֹל,
- 32 שׁוּוֹהִי פְעוּלַת הַצְמָצוֹם, נַעֲשֶׂה
- 33 מְצִיאוֹת בִּפְשִׁיטוֹת הַמַּצִּיאוֹת שֶׁל
- 34 הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים נִתְפַּסֵּת כְּדָבָר
- 35 פְּשׁוּט וּמוֹכֵן מֵאִלּוֹי וְאֲלֻלּוֹת
- 36 בְּהִתְחַדְּשׁוֹת הַאֻלּוֹת נִתְפַּסֵּת כְּדָבָר
- 37 חִידוּשׁ וּפְלֵא.
- 38 וּבְחִלּוּק דְּשִׁנֵּי עֲנִינִים אֵלּוֹ בַּעֲבוּדַת הָאָדָם, הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי
- 39 הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, אֻלּוֹת בִּפְשִׁיטוֹת וּמַצִּיאוֹת בְּהִתְחַדְּשׁוֹת מִצַּד אֶחָד, וּמַצִּיאוֹת
- 40 בִּפְשִׁיטוֹת וְעוֹלָמוֹת בְּהִתְחַדְּשׁוֹת מִצַּד שְׁנֵי, כִּפִּי שְׁהוּא מִשְׁתַּקֵּף בַּעֲבוּדַת ה' שֶׁל
- 41 הָאָדָם בְּמֵה מְדַרְגּוֹת דְּרוּגוֹת שׁוֹנוֹת, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁחִיךְ וּמִפְרֵט.
- 42 בְּכֻלָּלוֹת בְּאֻפֵּן כֻּלִּי הוּא הַחֲלּוּק הַהִבְדֵּל בֵּין רֵאִית אֲלֻלּוֹת

- 43 תְּפִיסַת וְקִלִּיטַת הַאֻלּוֹת בְּאֻפֵּן בְּרוּר וּמוֹחֵשׁ כִּמוֹ רֵאִיָּה לְהַשְׁגֵּת אֲלֻלּוֹת
- 44 תְּפִיסַת וְקִלִּיטַת הַאֻלּוֹת עַל יְדֵי הַשְׁגָּה שְׁכִלִית. דְּכֶאֱשֶׁר הַיְדִיעָה
- 45 וְהַחֲכָרָה בְּאֻלּוֹת הֵיא בְּאֻפֵּן דְּרֵאִיָּה כִּמוֹ רֵאִיָּה בְּרוּרָה וּמוֹחֵשִׁית
- 46 בְּעִינִיִּים, אֶפְּיִלּוֹ בְּרֵאִיָּה דְּחֻכְמָה, אֶפְּיִלּוֹ אִם מְדוּבָר עַל רֵאִיָּה כִּפִּי שֶׁהִיא
- 47 בְּמִדְרִיגַת ה'חֲכָמָה' שֶׁבִּשְׁכָּל וְעַל-
- 48 אַחַת-פְּמָה-וְכֻמָּה בְּרֵאִיָּה
- 49 דְּנִבּוּאָה אִם הַיְדִיעָה וְהַחֲכָרָה
- 50 בְּאֻלּוֹת הֵיא נְעִלִית הִרְבֵּה יוֹתֵר, כִּפִּי
- 51 שֶׁהִיא רֵאִיָּה מְמַשׁ⁵¹, מִמֶּשׁ כִּמוֹ
- 52 רֵאִיָּה בְּעִינִיִּים גִּשְׁמִיּוֹת, אוֹי הַיְדִיעָה
- 53 וְהַחֲכָרָה בְּאֻלּוֹת הֵיא בִּפְשִׁיטוֹת
- 54 כְּדָבָר פְּשׁוּט וּמוֹכֵן מֵאִלּוֹי שְׁאֵין
- 55 צְרִיךְ הָאָדָם ה'רוּחַ' אֻלּוֹת בְּדִרְגָּה
- 56 זוֹ לְרֵאִיוֹת וְהוֹכָחוֹת עַל זֶה
- 57 וְהַדְּבָר נִקְלָט בּוֹ וּמִתְקַבֵּל אֲצִלּוֹ
- 58 'בִּפְשִׁיטוֹת', מֵה-שְׁאֵין-כֵּן
- 59 כְּשֶׁהַיְדִיעָה וְהַחֲכָרָה שֶׁל הָאָדָם
- 60 בְּאֻלּוֹת הֵיא מִצַּד הַכֶּרֶחַ
- 61 הַשְּׁכָל יְדִיעָה הַמְּבֹסֶסֶת עַל הוֹכָחוֹת
- 62 הַגִּיּוּנוֹת, הֵיא בְּדִרְךְ הַתְּחַדְּשׁוֹת
- 63 חִידוּשׁ וּפְלֵא.
- 64 אֲבָל בִּפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הַהִבְדֵּל בֵּין
- 65 שְׁנֵי הָאֻפֵּיִם בִּידִיעַת אֻלּוֹת בְּצוּרָה
- 66 יוֹתֵר מִפְּרוּטָה, לֵאמֹתוֹ שֶׁל דְּבָר,
- 67 הַעֲנִין דְּאֻלּוֹת בִּפְשִׁיטוֹת
- 68 תְּפִיסַת אֻלּוֹת וַיְדִיעָה וְהַחֲכָרָה
- 69 בְּאֻלּוֹת כְּדָבָר פְּשׁוּט וּמוֹכֵן מֵאִלּוֹי
- 70 יִהְיֶה רַק לְעֵתִיד-לָבָא, בִּימֹת
- 71 הַמִּשִּׁחָה, מֵה-שְׁאֵין-כֵּן עַכְשָׁו
- 72 בּוֹזֵן הַגְּלוֹי גַּם הַנִּבּוּאָה
- 73 הַתְּחַלּוֹת הַאֻלּוֹת לְנִבְיָאִים, לְמִוֹת
- 74 שֶׁהִיא בְּדִרְגָּה גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, הוּא
- 75 בְּדִרְךְ הַתְּחַדְּשׁוֹת וְלֹא נִקְלָטָה
- 76 כְּדָבָר פְּשׁוּט וּמוֹכֵן מֵאִלּוֹי. שְׁהֵרִי
- 77 בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים מוֹחֵשִׁים יָכוֹל
- 78 לְרֵאִיוֹת כָּל אֶחָד וְאֵין בָּזָה
- 79 הַפְּלָאָה וְשׁוֹם חִידוּשׁ כָּלֵל, מֵה-שְׁאֵין-כֵּן עֲנִין הַנִּבּוּאָה אִינוֹ מְסוּר
- 80 לְכָל אֶחָד אֵלֶּא הוּא דְּוָקָא בְּמִי שֶׁהוּא רֵאִיוֹ לְזוֹה, לְהִיּוֹת נְבִיא,
- 81 דְּאֵין הַנִּבּוּאָה חֲלָה אֲלָא עַל מִי שֶׁהִתְקִימוֹ תְּנָאִים מִיּוֹחֲדִים הוּא
- 82 חֲכָם גְּדוֹל בְּחֻכְמָה גְּבוּר בְּמִדּוֹתָיו וְכוּ'⁵², וְכֵן הוּא בְּרֵאִיָּה
- 83 דְּחֻכְמָה שֶׁאִמָּנֵם הֵיא לֹא רֵאִיָּה בְּדִרְגָּה נְעִלִית כִּמוֹ הַנִּבּוּאָה אֲבָל גַּם זוֹ דְּרָגָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לפלא גם בדורו כו', אבל לעתיד לא יהי' זה בדרך נפלא כלל וסודות התורה
לא יקראו כלל בשם סוד ולא בשם נפלאות כו'".
(ז) ועל-דרך-זה בדומה למבואר לעיל על גילוי האלוקות שהאיר קודם
הצמצום באופן טבעי, לא כדבר חידוש היה גם בראית אלוקות על-ידי
בני ישראל שהיתה בבית
המקדש, דזה שהגילוי דראיה
שבבית המקדש היה בכל
אחד ואחד מבני ישראל שעלו
לרגל, "יראה כל זכורף", מבלי
יוצא מן הכלל, לא כמו הגילוי בנבואה
או אפילו הגילוי בחכמה שהוא רק
לראויים לזה, כמבואר לעיל, הוא
מפני שבבית המקדש האיר
גילוי אור-אין-סוף שקודם
הצמצום שאין גבול להתגלותו,
והארתו היא כדבר טבעי מובן מאליו,
אלא שאף-על-פי-כן, למרות
שבאופן כללי הגילוי בבית המקדש היה
דומה לגילוי שלפני הצמצום גם
הגילוי דבית המקדש לא היה
כמו דבר טבעי ומובן מאליו
ממש שאין בו חידוש והפלאה.
דמפנין שהגילוי היה רק בבית
המקדש ולא במקום אחר [ולא
כמו ראית דברים גשמיים
שאין צריך לזה מקום מיוחד
אלא הדברים הגשמיים נראים במוחש
ונתפסים בעיני בשר בכל מקום
ומקום], הרי מובן, דזה שבבית
המקדש היה ראית אלוקות
היה מצד איזו סבה, מצד
גילוי דאור-אין-סוף שהאיר
בבית המקדש, ואם כן יש בו
חידוש וייחודיות מה-שאין-כן
לעתיד-לבא⁵⁵ תהיה ראית
אלקות כמו דבר טבעי ממש
שאינן בו כל חידוש (ועל-דרך המובא לעיל מהמשך, תער"ב שלעתיד-לבוא
העניינים העמוקים והנסתרים של תורה לא ייקראו 'סודות' אלא יתכללו בדברים
גלויים ומובנים מאלהם), כמו שכתוב⁵⁶ על ימות המשיח וראו כל
בשר גו', דהתכונות של עיני בשר⁵⁷ העיניים הגשמיות עצמן יהיו
באופן כזה שיראו אלקות⁵⁸.

גבוהה בהשגת אלוקות שהיא רק ביחודי סגולה, הרי שגילוי
הנבואה עכשו בזמן הגלות הוא בדרך חידוש והפלאה ולא
בדרך פשיטות כדבר פשוט ומובן מאליו, והוא מה שאומרים
עליו חידוש שהוא נביא. והוא מפני שפוללות הגלוי של
האלוקות עכשו, גם הגלוי
דנבואה, הוא מאור הקו
שאחר הצמצום ולאחר הצמצום,
עניני אלוקות מתקבלים כחידוש
ופלא, שהרי בעולם שורר העלם
והסתור על אלוקות. מה-שאין-כן
לעתיד-לבא בימות המשיח שאז
יהיה הגילוי דאור-אין-סוף
שקודם הצמצום, אור בלי-גבול
שלמעלה מכל הגבלה וגדר ושום דבר
לא מעלים ומסתיר עליו תהיה
הנבואה כמו דבר טבעי
ממש, שלכן יהיה בכל אחד ואחת, גם בילדים
בנבואה בכל אחד ואחת, גם
בילדים וילדות, כמו
שכתוב⁵³ ביעודי הגאולה השלימה
אשפוך את רוחי על כל בשר
ונבאו בניהם ובנותיהם⁵⁴ היינו
שכולם יהיו נביאים, וכפי שמבואר
ב'המשך' תער"ב אודות גילוי האלוקות
לעתיד לבוא 'בפשיטות' וכדבר טבעי:
"דכמו שעכשיו תפיסת היש
והמציאות הוא דבר טבעי, כמו כן יהי'
לעתיד תפיסת האלוקות כדבר טבעי
(כו'), ולא כמו התגלות סודות התורה
עכשיו ליחודי סגולה כמו הרשב"י
והחב"ד שזהו רק ליחודי סגולה, והי'
דבר פלא שסודות התורה נקראו
נפלאות והתגלותו הוא כמו התגלות
דבר הנפלא כו', וכמו נס נפלא שנעשה
בהיפך הטבע שנקרא נפלאות וכמו
שכתוב נגד כל עמך אעשה נפלאות
כו', שמפליא מאוד לב הרואים שמתפעל כל רואה בחידוש גדול ונורא כזה,
וכמו כן סודות התורה נקראים נפלאות וכמו פליאות חכמה נפלאות מתורתך
כו', והתגלות הסוד הוא כמו גילוי דבר הנפלא כו', וכמו הרשב"י עליו-השלום
שהי' נפלא מאד הן בעבודתו בהביטול שלו בדבר קטירא אתקטנא כו', והן
בידיעה והשגה שלו בנפלאות התורה ובמופתים שלו שהי' מלומד בנסים והיה

(53) יואל ג, א. (54) וכמבואר כ"ז בד"ה ויהי הענן שם. (55) ראה ד"ה ויהי הענן שם (ע' תתקלו) "שבביהמ"ק הי' גילוי
אוא"ס. וביותר מזה יהי' לעתיד". (56) ישעי' מ, ה. וראה שער האמונה פנ"ה. (57) ראה ד"ה ויהי הענן שם "דכמו שעכשיו
תפיסת היש והמציאות הוא דבר טבעי, כמו"כ יהי' לעתיד תפיסת האלוקות כדבר טבעי כו'". (58) ועפ"ז תומתק ההוספה
ד"וראו כל בשר" על "ונגלה כבוד הוי'" (שלפנ"ז) - אף שזה מובן לכאורה מ"ונגלה גו'", כי אמיתית הענין ד"ונגלה"

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ח) וְצָרֶיךָ לְהִבִּין, הָרִי הַגָּלִי דְאֹר־אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גָבֹול,
- 2 וּמַצִּיאוֹת הָעוֹלָמוֹת הַמּוֹגְבִּילִים וּבִמְיֻחַד הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי - הֵם שְׁנֵי
- 3 הַפְּכִים הַסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה, שְׁלֹכַן כִּיווֹן שֶׁהָאֵין-סוֹף וְהָעוֹלָמוֹת הֵם בִּסְתִירָה
- 4 זֶה לָזֶה כְּשֶׁהִיָּה אֹר־אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גָבֹול, שֶׁהוּא לִמְעַלָּה מִכָּל מִדְיָה
- 5 וְהַגְבֻּלָּה, מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם
- 6 הַחֲלָל, וְכָל ה'חֲלָל' הִיָּה מִלֵּא בְּגִלּוֹי
- 7 אֲלוֹקוֹת מְבַלִּי כָל נִתְּנֵת מְקוֹם לִמַּצִּיאוֹת
- 8 אַחֲרֵת לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר יִכּוֹלָה
- 9 לְהִיּוֹת הַתְּהִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת כִּי
- 10 אֵל מוֹל גִּלּוֹי הָאֵין-סוֹף אֵין מְקוֹם
- 11 לְשׁוֹם מַצִּיאוֹת אַחֲרֵת, וּבִכְדִּי
- 12 שִׁיְהִיָּה מְקוֹם שֶׁתִּהְיֶה נִתְּנֵת מְקוֹם
- 13 לְעוֹלָמוֹת (בְּרוּחָנִיּוֹת, בְּחוּכֵן הָעֲנִיּוֹן) לְעוֹלָמוֹת
- 14 הַנּוֹצֵרֶף לְהִיּוֹת סְלוֹק הָאֹר אֵין-
- 15 סוֹף הַצִּידָה, כְּבִיכּוֹל, שֶׁלֹא יֵאִיר,
- 16 וּמִפִּינֵן שֶׁתִּהְיֶה הַמַּצִּיאוֹת
- 17 הָעוֹלָמוֹת וְהַקִּיּוֹם שֶׁלֹּהֶם בְּחוּר
- 18 עוֹלָמוֹת מּוֹגְבִּילִים הִיא דְּוָקָא
- 19 מִסְּלוֹק וְהַתְּעַלְמוֹת הָאֹר (הַפֶּךְ
- 20 עֲנִין הַגָּלִי), הִיאֲךָ אֶפְשָׁר אֵין
- 21 יִתְּכֵן שֶׁהַמַּצִּיאוֹת דְּעוֹלָמוֹת
- 22 (וְעַל-אַחַת-כְּמָה-וְכְּמָה
- 23 הַמַּצִּיאוֹת דְּבִשָׁר גִּשְׁמִי שֶׁהִיא
- 24 מַצִּיאוֹת גִּשְׁמִית וְחוּמִרִית וּבְכָל זֹאת
- 25 עֲלֶיהָ מְדוּבָר בִּיעוֹד "וִירוֹא כָל בִּשָׁר
- 26 יִחְדִּי כִי פִי ה' דִּבֶּר", כֹּאמֹר לְעִיל)
- 27 תִּהְיֶה כְּאֹפֶן שֶׁמְבַרְכֵּה אִתָּהּ
- 28 יְהִיָּה בְּהָ גִלּוֹי אֲלֻקוֹת שֶׁמַּצֵּד
- 29 אַחַד חִישָׁאֵר בְּגִדֵּי הַמַּצִּיאוֹת שֶׁלֹּה,
- 30 וּמַצֵּד שְׁנֵי יְהִיָּה בְּהָ גִלּוֹי שֶׁל הָאֵין-סוֹף
- 31 שֶׁאֵין לוֹ גְּבֹול?
- 32 וְהָעֲנִין בְּזֶה, דְּמִפִּינֵן שֶׁפְּנוּת
- 33 הַמִּטְרָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל הַצְּמִצּוֹם
- 34 שֶׁהוּא אִמְנֵם פְּעוּלָה שֶׁל הָעוֹלָם וְהַסֹּתֵר
- 35 אֲבָל כּוֹוֹנָה וְתַכְלִיתָהּ הִיא בְּשִׁבְלִי
- 36 הַגָּלִי (כְּדִי שֶׁהַגָּלִי יְהִיָּה גַם

- 37 בְּמַצִּיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְאֵילוּ בַּעֲד שֶׁהָאֵין-סוֹף מֵאִיר בְּלִי-גְבֹול לֹא יִכּוֹלָה
- 38 לְהִיּוֹת מַצִּיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת מּוֹגְבִּילִים, בְּנִזְכָּר לְעִיל), הָרִי שֶׁפְּנִימִיּוֹת
- 39 הַחוּכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַצְּמִצּוֹם עֲצֻמוֹ [וּבְמִילָא גַם הָעוֹלָמוֹת הַמּוֹגְבִּילִים
- 40 שֶׁנִּתְּהוּ מִהַצְּמִצּוֹם] לֵאמֹתוֹ שֶׁל דְּבַר אֵינוֹ סוֹתֵר לְגִלּוֹי,
- 41 וְאֶדְרָבָא, זֶהוּ (עֲנִין הַגָּלִי)
- 42 עֲנִינוֹ הַחוּכֵן הַפְּנִימִי דְּהַצְּמִצּוֹם
- 43 כְּלוּמָר, לֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהָאֹר הָאֵין-סוֹף
- 44 לֹא סוֹתֵר לְעוֹלָמוֹת, כִּי גַם הַצְּמִצּוֹם
- 45 שֶׁעַל יָדוֹ נִבְרָא הָעוֹלָמוֹת נִוְעַד בַּעֲצֵם
- 46 בְּשִׁבְלִי הַגִּלּוֹי, אֲלֵא יִתִּירָה מִזֶּה הַחוּכֵן
- 47 הַפְּנִימִי שֶׁל הַצְּמִצּוֹם עֲצֻמוֹ הוּא הַגִּלּוֹי.
- 48 אֲלֵא שֶׁבְּכִדִּי לְגִלּוֹת הַפְּנִימִיּוֹת
- 49 דְּהַצְּמִצּוֹם, שֶׁמַּצֵּב רִגִּיל אֵינְהָ
- 50 גְלוּיָהּ וְלִכְאוּרָה נִרְאֶה שֶׁאֵין הוּא הָעוֹלָם
- 51 וְהַסֹּתֵר עַל הָאֵין-סוֹף, וְלִגְלוֹת שֶׁבַּעֲצֵם
- 52 עֲנִינוֹ הוּא גִלּוֹי, זֶה נַעֲשֶׂה עַל-
- 53 יְדֵי הָעֲבוּדָה דִּישְׁרָאֵל בְּכָלֹל,
- 54 וּבְפֶרֶט בְּזִמְנֵן הַגָּלוּת כֹּאשֶׁר
- 55 הָעֲבוּדָה הִיא מִתּוֹךְ מַסִּירוֹת נַפֶּשׁ
- 56 לְהַתְּגַבֵּר וּלְנַצַּח אֶת הַיֶּצֶר (כְּדִלְקֶמֶן
- 57 סְעִיף ט).
- 58 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מֵה שְׁמוֹסִיף
- 59 הַרְבֵּי הַרִי"צ בְּמֵאֲמָר הַנּוֹכַח
- 60 שֶׁהִירִידָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה הָאֲלוּקִית
- 61 לְמַטָּה, לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם
- 62 הַזֶּה, הִיא לְצוּרֶף עֲלִיָּה לְדִרְגָּה
- 63 גְּבוּהָה יוֹתֵר מִכִּפֵּי שֶׁהִיָּתָה קוֹדֵם
- 64 הִירִידָה, שֶׁפְּזָה מְבָאֵר כְּמֵאֲמָר
- 65 (בְּנִזְכָּר לְעִיל סְעִיף ד) דְּזֶה
- 66 שֶׁעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 67 דִּזְמֵן הַגָּלוּת יְהִיָּה הַגָּלִי
- 68 דְּלַעֲתִיד-לְבֹא הוּא לֹא רַק
- 69 הַגָּלִי דְּהָעֲנִינִים הָאֲלוּקִיִּים
- 70 שֶׁלְמַעַלָּה מִהַשְּׁגָה וְרֵאִיָּה
- 71 וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁלֹּהֶם הִיא בְּדֶרֶךְ רוּמָמוֹת
- 72 וְהַבְּרָלָה שֶׁמְשִׁיחַ יְגֻלָּה אוֹתָם

הוא שהוא בגלוי בכל מקום? וע"פ מ"ש בפנים מוכן, שהחידוש ד"וראו כל בשר" הוא שהבשר יראה (לא רק מצד הגילוי דכבוד הוי', אלא גם) מצד הבשר גופא. 59) להעיר ממ"ש בההמשך (חגה"פ תש"ט) ספ"ל שהתכלית דירידת הנשמה בגוף הוא "בכדי לחזות בנועם הוי'", ענין הראי'. ומבאר שם, דקודם הירידה הי' ראי' באלקות רק בעצם הנשמה, והעלי' שנעשית ע"י הירידה הוא "שגם בחינת הגילוי של הנשמה תבוא לחזות בבחי' ראי' ממש". - הרי שהעלי' דהנשמה שמדובר כאן הוא (רק) שנמשך ענין נעלה יותר שלא הי' בהנשמה קודם הירידה, כי אם גם) שאתו הענין שהי' מקודם (ראי') יהי' גם ב"בחינת הגילוי של הנשמה". ומזה מוכן עד"ז בהעלי' שע"י הירידה דגלות, שהעלי' היא (רק) הענינים שמשיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך, שלא היו אפילו בזמן הבית, כי אם גם) שהענינים דהשגה וראי' (שהיו בזמן הבית) יהיו גם מצד המטה, כפנים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מצד זה שהוא מִלֵּךְ המרום מהעם), אֵלָא⁵⁹ גַם הָעֵנִינִים
- 2 דְּהִשְׁגָה וְרֵאִיָּה⁶⁰, שהם אמצעים לקלוט ולתפוס דברים בצורה פנימית
- 3 שְׁמִשִּׁיחַ יִגְלֶה אוֹתָם בְּתוֹר רַב⁶¹ מתוך קירוב, שֶׁגַם הַגְּלוֹי
- 4 דְּעֵנִינִים אֵלֹו הוּא עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּזִמְן הַגְּלוֹת לְמִוֹת שְׁחִיא
- 5 עבודה במסירות נפש ומירת הניצחון
- 6 מתוך קבלת עול ללא השגה וללא
- 7 ראייה, כִּי זֶה שְׁלַעְתִּיד-לְבֹא
- 8 יְהִיָּה "וְרֵאוּ כָל בְּשָׂר" גו'⁶²
- 9 מִצַּד הַטָּבַע וְהַתְּכוּנוֹת דְּבִשְׂר
- 10 גּוֹפָא עצמו וגילוי האלוקות בעולם
- 11 יִהְיֶה לְחַיּוֹת דְּבִר טַבְעִי מוֹבֵן מֵאֲלוֹי,
- 12 הוּא דְּוָקָא עַל-יְדֵי שְׁמִגְלִים
- 13 הַפְּנוּיָה הַפְּנִימִית דְּהִירִידָה,
- 14 שְׁהִירִידָה הִיא צוּרָךְ עֲלֶיהָ
- 15 ולאחר שמתברר שכל הירידה וכל
- 16 הצמצום וכל ההעלם נועדו בעצם
- 17 בשביל הגילוי, אִי גַם הָעֲבוּדָה דְּזִמְן
- 18 הַגְּלוֹת שֶׁאֵין בָּהּ הִשְׁגָה וְאֵין בָּהּ רֵאִיָּה
- 19 מֵהוּוֹה הַקְּדָמָה וְהַכְּנָה רֵאִיָּה לְגִילּוֹי
- 20 אלוקות.
- 21 (ט) וְהִנֵּה עֲנִין זֶה (שְׁהִצְמָצוּם
- 22 הוּא בְּשִׁבִּיל הַגְּלוֹי) מִתְּגַלֶּה
- 23 (בְּעֵקֶר) עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
- 24 דְּזִמְן הַגְּלוֹת שְׁחִיא עֲבוּדָה שֶׁל
- 25 מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, כִּמְבֹאֵר לְעִיל, וְכִפִּי
- 26 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבַאֵר.
- 27 דְּהִנֵּה הִירִידָה דְּגְלוֹת, כִּמוֹ
- 28 יִירִידַת הַנִּשְׁמָה בְּנוּף, הִיא לְצוּרָךְ
- 29 עֲלֶיהָ כִּדִּי שֶׁלֹּאחֵר סִיּוּם הַגְּלוֹת
- 30 כִּשְׁתִּבּוּא הַגְּאוּלָּה תִּהְיֶה הַתְּעֻלּוֹת לְמַצֵּב
- 31 נִעְלָה עוֹד יוֹתֵר מִכִּפִּי שְׁחִיא לִפְנֵי
- 32 הַגְּלוֹת (בְּדוּגְמַת מַה שְׁהִצְמָצוּם
- 33 הוּא בְּשִׁבִּיל הַגְּלוֹי, כִּמְבֹאֵר לְעִיל). אֵלָא שְׁבַעֲנִין זֶה (הִירִידָה

- 34 דְּגְלוֹת) מִתְּנוֹסָף חִידוּשׁ מִיּוֹחַד שֶׁלֹּא קִיִּים בְּעִינֵי הַצְמָצוּם וְהִגְלוֹי, שֶׁגַם
- 35 בְּזִמְן הַגְּלוֹת גּוֹפָא עצמו, בַּעַת הִירִידָה שְׁקוּדִם הַעֲלִיָּה, רֵוֵאִים
- 36 בְּפוֹעֵל אֵיךְ שְׁהִעָלֵם דְּהַגְּלוֹת הָעוֹבְדָה שֶׁלֹּא רֵוֵאִים אֲלוֹקוֹת בּוֹמֵן
- 37 הַגְּלוֹת מְעוֹרֵר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל אֵת כַּח הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ לְהַתְּגַבֵּר עַל
- 38 הַהֶעֱלָמוֹת וְהַהִסְתָּרִים, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁמִיךְ
- 39 וּמִפְרֹט.
- 40 וְהָעֲנִין הוּא בְּמִבְּאֵר
- 41 בְּמִבְּאֵר⁶², דְּבִזְמַן הַגְּלוֹת
- 42 בְּכָל, וּבְפֶרֶט בְּדָרָא דְּעֵקֶבְתָּא
- 43 דְּמִשְׁחִיא, כִּאֲשֶׁר הִעָלֵם וְהִסְתָּר
- 44 גְּדוּל עוֹד יוֹתֵר, כַּח הַמְּסִירוֹת-
- 45 נֶפֶשׁ לְהַתְּגַבֵּר עַל כָּל הַמְּנִיעוֹת וְלִקְיִים
- 46 תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּפוֹעֵל הוּא בְּגִלּוֹי
- 47 יוֹתֵר מִבְּזִמְן הַבִּיַּת כִּאֲשֶׁר הִיא
- 48 גִּילּוֹי אֲלוֹקוֹת. וּמִבְּאֵר מִשְׁל עַל
- 49 זֶה מִכַּח הַרְצוֹן שְׁבַעֲנִינֶשׁ
- 50 הָאָדָם, שֶׁעִם הָיִיתוֹ כַּח מִקְרָה
- 51 שֶׁאֵינוֹ מִתְּלַבֵּשׁ בִּאֲבָרִים בְּפִנִּימִיּוֹת כִּמוֹ
- 52 הַכּוֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁעִיָּקֵם הַשְּׁכַל
- 53 וְהַרְגֵּשׁ, שְׁלֹכֵן הוּא נִמְצָא בְּכָל
- 54 הָאֲבָרִים בִּאֲוֵתָה מִידָה כִּי הוּא פּוֹעֵל
- 55 בְּדֶרֶךְ 'מִקְרָה' מִלְּמַעְלָה וְלֹא
- 56 בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית כִּמוֹ כּוֹחַ הָרֵאִיָּה
- 57 שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ דּוּקָא בְּעִין וְכוֹחַ הַשְּׁמִיעָה
- 58 שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ דּוּקָא בִּאֲוִין, מִכָּל-מְקוֹם
- 59 עֵקֶר גְּלוֹי הַרְצוֹן שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הוּא
- 60 בְּהִצְמָצוּת⁶³, שְׁלֹכֵן נִקְל יוֹתֵר
- 61 לְאָדָם לְהִכְנִיס עֲקֵבוֹ בְּמִים
- 62 רוֹתְחִים, אֵיךְ שֶׁהִדְרָב כְּרוּךְ בְּסִבָּל,
- 63 מִקְמוֹ לְתַת מִים רוֹתְחִים עַל
- 64 רֵאשׁוֹ כִּי הַרְצוֹן מִתְּגַלֶּה וּפּוֹעֵל בְּעֵקֶב,
- 65 בּוֹ אֵין הַכְּנָה וְהִשְׁגָה וּבְדֶרֶךְ כָּלל
- 66 הַתְּחוּשׁוֹת חֲלָשׁוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּרְאֵשׁ. דְּכִמּוֹ-כֵן הוּא גַם בְּצִיּוֹר

60) הענין דהפיכת הצמצום לאור (ע"י שמגלים את כוונת הצמצום, שהוא בשביל הגילוי) הוא הן בנוגע לגילוי אור הבל"ג (כנ"ל בארוכה בפנים), והן בנוגע להגילוי דאור הקו (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקצא "שהכלי מתהפך ונעשה ג"כ כמו האור.. ומאיר בזה האור.. כמו שהוא בעצם"). ולכן הן הענין דראי' (שמצד גילוי אור הבל"ג) והן הענין דהשגה (שמצד גילוי הקו) באים ע"י העבודה בזמן הגלות, שעל ידה נתגלה שכוונת הצמצום הוא בשביל הגילוי. 61) בהמשך תרס"ו שבהערה 49, דנוסף לזה שע"י הצמצום דוקא יהי' לע"ל הגילוי דאוא"ס (שהאיר גם מקודם) גם בעולמות, יהי' גם הגילוי דפנימיות ועצמות אוא"ס שלמעלה גם מהאור שהאיר לפני הצמצום. ויש לומר, דזה שלעתיד יהי' הראי' באלקות "כמו דבר טבעי ממש" - הו"ע מה שלעתיד יהי' הגילוי דאוא"ס (שהאיר בגילוי גם קודם הצמצום) גם בעולמות; והענינים שלמעלה מראי' (למעלה מבחינת גילוי) שמישיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך - הוא דוגמת הגילוי דפנימיות ועצמות אוא"ס שלא האיר גם קודם הצמצום. 62) ד"ה אני ישנה בהמשך חגה"פ תש"ט. 63) לכאורה הי' אפ"ל, שהשכל שבראש מעלים על הרצון, משא"כ העקב. אבל ראה לקו"ש ח"ט ע' 75 הערה 30, דמהלשון בתו"א (א, ב) "ובבחינה זו נקרא הרגל ראש" משמע דהעקב (מצד פחיתותו) הוא כלי לבחינת תחילתו. עיי"ש בארוכה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קומה' דַּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כשהיא נמשלת לדמות של אדם שיש לו גם
2 'ראש' וגם 'עקב', שִׁכְחָה הַמְסִירוֹת־נֶפֶשׁ (כַּח בְּלִתי מוֹגְבֵּל,
3 שְׁלֹמֶעֱלָה מִהֶתְלַבְּשׁוֹת בְּכָלִים וכל עניינו הוא לעבוד את ה' מעל
4 ומעבר למתחייב מצד השכל או הרגש שעם כל מעלתם הרי הם מוגבלים)
5 הוא בְּגִלּוֹי יוֹתֵר בְּאַנְשִׁים
6 פְּשׁוּטִים שבוּדֶּךָ כָּלִל הֵם בְּדִרְגָּה
7 יוֹתֵר נְמוּכָה (בְּחִינַת עֲקָבִיִּים)
8 מִבְּעֵלִי מוֹחִין' שהם בדרך כלל
9 בְּדִרְגָּה יוֹתֵר גְּבוּהָה, אֲבָל כְּשִׁישׁ צוּרָךְ
10 בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הִדְּבָר מִתְּגַלָּה בְּאַנְשִׁים
11 פְּשׁוּטִים יוֹתֵר מִבְּעֵלִי מוֹחִין. וְעַל־
12 דְּרָךְ־זֶה הוּא בְּצִיּוֹר קוֹמָה'
13 דְּקָלָלוֹת כָּל הַדּוֹרוֹת שִׁישׁ דּוֹרוֹת
14 נְעִלִים שֶׁהֵם בְּדוֹגְמַת 'ראש' ויש דורות
15 נְחוּמִים שֶׁהֵם בְּדוֹגְמַת 'עקב' שְׁעָקָר
16 גִּלּוֹי כַּח הַמְסִירוֹת־נֶפֶשׁ הוּא
17 בְּדָרָא דְּעֻקְבָּתָא דְּמִשְׁיָחָא שְׂבו
18 יש יוֹתֵר אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים וּפְחוּת 'בעלי
19 מוֹחִין, וְכוּ מִתְּגַלָּה כּוֹחַ הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ
20 יוֹתֵר מִבְּדוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים. דְּהִסְפָּה
21 לְזֶה מָה שֶׁהָעֵלֶם הִגְלִיתָ
22 מְעוֹרֵר וּמְגַלָּה כַּח הַמְסִירוֹת־
23 נֶפֶשׁ (אֲףִי שֶׁהָעֵלֶם וּגְלִי הֵם
24 שְׁנֵי הַפְּכִים וְלִכְאוּרָה לֹא מוֹכֵן אֵין
25 הֵעֵלֶם וְהַסְתֵּר מִבְּאִי כּוֹחוֹת לִידֵי גִלּוֹי)
26 הוּא מִפְּנֵי שֶׁשָּׂרֵשׁ הִתְּעָלֶם
27 דְּגִלּוֹת הוּא הִתְּעָלֶם דְּצִמְצוּם
28 הָרֵאשׁוֹן, שֶׁכּוֹנֵנוֹ הוּא בְּשִׁבִּיל
29 הַגִּילּוֹי כִּמְבוּאָר לַעֲלֹל שֶׁכֵּל
30 הַהֶעֱלֵמוֹת נִמְשָׁכוֹת מִהֶעֱלֵם שֶׁל
31 הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן, וְכֵן נִתְּבָאָר שֶׁכֵּשֶׁם
32 שֶׁהֶעֱלֵם שֶׁל הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן נִוְעַד
33 לְאִמְתּוֹ שֶׁל דְּבַר בְּשִׁבִּיל הַגִּילּוֹי, כִּךְ
34 הֶעֱלֵם שֶׁל יִרְדַּת הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה הוּא
35 בְּשִׁבִּיל הָעֲלִיָּה, וְכֵן גַּם הֶעֱלֵם שֶׁל
36 הַגִּלּוֹת מִטְּרָתוֹ וְתַכְלִיתוֹ הוּא הַגִּילּוֹי,
37 וּמִמִּילָא אֵין סִתִּירָה בְּכֵךְ שֶׁהֶעֱלֵם שִׁישׁ
38 עַל הָאֵלּוּקוֹת בִּזְמַן הַגִּלּוֹת מְעוֹרֵר
39 וּמְגַלָּה אֶת כּוֹחַ הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ.
40 וְעַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּמִסִּירוֹת־
41 נֶפֶשׁ בִּזְמַן הַגִּלּוֹת, עַל־יְדֵי־זֶה
- מִתְּגַלָּה בְּפֹעֵל עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי דְּהִתְּעָלֶם (דְּהִתְּעָלֶם)
הַגִּלּוֹת, וְעַד לְשָׂרְשׁוֹ הִתְּעָלֶם דְּצִמְצוּם הָרֵאשׁוֹן), שֶׁעֲנִינוֹ
וּמִטְּרָתוֹ וְתַכְלִיתוֹ הוּא בְּשִׁבִּיל הַגִּלּוֹי.
י"ד) וְעַל־פִּי כָּל הַנֶּ"ל יוֹכֵן גַּם־כֵּן מָה שֶׁהֶעֱבֹדָה שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הָעוֹבְדִים אֶת ה' דְּזִמְן
הַגִּלּוֹת, וּבְפֶרֶט בְּדָרָא
דְּעֻקְבָּתָא דְּמִשְׁיָחָא, יִשְׁנֵם שְׁנֵי
עֲנִינִים הַנִּדְרָשִׁים בְּמִיּוֹד בְּתַקּוּפָה
זו, לִימּוּד פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
בְּהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה דְּוָקָא, וּבִיחֵד
עִם זֶה הָעֲבוּדָה דְּמִסִּירוֹת־
נֶפֶשׁ שֶׁכֵּל עֲנִינָהּ הוּא לַעֲבֹד אֶת ה'
לְמַעַל מִטַּעַם וּדְעָתָה, מְעַבֵּר לְמָה
שֶׁמִּתְּבַקֵּשׁ וּמִתְחַיֵּב עַל פִּי הַשִּׁכֵּל, וְאֵין
זו סִתִּירָה אֲלֵא שְׁנֵי הַדְּבָרִים מְשֻׁלָּמִים
זֶה אֶת זֶה. כִּי בְּפִנִּימִיּוֹת הַתּוֹרָה
שֶׁתְּתַגַּלָּה לְעֵתִיד, יִשְׁנֵן שְׁתֵּי
מִדְּרָגּוֹת, מָה שֶׁאֶפְשָׁר יִכּוֹל
לְבֹא בְּהַשְׁגָּה, וְעַצֵּם פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעַל מִהַשְׁגָּה
(וְלְמַעַל גַּם מִרְאִיָּה) וְלַעֲתִיד
לְבֹא גַם זֶה יִתְּגַלָּה, וּמִפְּנֵי שֶׁכֵּל
הַגִּילּוֹיִים הָאֵלּוּקִיִּים דְּלַעֲתִיד שֶׁל
יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינֵינוּ
וְעֲבוּדָתֵנוּ עֲכָשׁוֹ⁶⁴ וְזוּ הַהִכָּנָה
וְהַקְדָּמָה לְגִילּוֹיִים שֶׁל לַעֲתִיד לְבֹא,
לְכֵן כַּעַת, בִּזְמַן הַגִּלּוֹת דּוֹרְשִׁים
מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׁתֵּי
הָעֲבוּדוֹת הָאֲמוּרוֹת, הַהִתְּעַסְקוֹת
בְּלִימּוּד הַחֲסִידוֹת (מַעֲיִן
תּוֹרָתוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ) בְּהִכָּנָה
וְהַשְׁגָּה⁶⁵ עַד כִּמָּה שָׂרָךְ אֶפְשָׁר,
וּבִיחֵד עִם זֶה הָעֲבוּדָה
דְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ, מְסִירַת
הָרָצוֹן, לְמַעַל מִטַּעַם וּדְעָתָה, שֶׁעַל־יְדֵי שְׁתֵּי עֲבוּדוֹת אֵלּוּ יִהְיֶה
גִּלּוֹי הַמְּשִׁיחַ בְּשְׁנֵי הָאוֹפְנִים דְּרַב' ו'מִלְךְ',
בְּקִרְבֵּי מְשִׁיחַ.

(64) תניא רפ"ז. (65) ועי' המבואר לעיל ס"ח ובהערה 60, גם הענינים שמשיח יגלה אותם מצד שהוא רב - באים ע"י העבודה דמס"נ שבזמן הגלות, כי ע"י דוקא מתגלה שכונת הצמצום הוא בשביל הגילוי. אבל: זהו (העבודה דמס"נ) בכדי שהגילוי דענינים אלו יהי' בעולמות, משא"כ הגילוי דהענינים עצמם שמשיח יגלה בתור רב הוא ע"י העבודה דהבנה והשגה דוקא, מדה כנגד מדה.

בס"ד. שיחת שביעי של פסח, ה'תשי"א.

— לאחר תפלת מנחה —

בלתי מוגה

- שביעי¹ של פסח הוא יומו של משה רבינו, כמודגש בקריאת היום: "אז ישיר משה"² [ולא עוד אלא שגם השירה של בני נכללת בהשירה של משה, שלכן נאמר "ישיר משה ובני ישראל" בלשון יחיד³, מפני ההתכללות דבני במדרגתו של משה], ואחרון של פסח הוא יומו של משיח, כמודגש בהפטרת היום (לאחרי ההקדמה "עוד היום בנוב וגו'"⁴) בענינו של משיח: "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"⁵.
- משה ומשיח שייכים זל"ז, ולא עוד אלא ש"גואל ראשון (משה) הוא גואל אחרון" (משיח)⁶. ואף שמשה הוא משבט לוי, ומשיח הוא משבט יהודה⁷, הרי, חילוק זה הוא רק בחיצוניות, אבל בפנימיות ה"ה שייכים זל"ז, כאמור, "גואל ראשון הוא גואל אחרון".
- ובכל אופן — שניהם (משה ומשיח) "שיינע אידן"...
- ובעמדנו ברגעים שבין יומו של משה רבינו ליומו של משיח — צריכים להשתדל לנצל זמן זה כדבעי.

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- [כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה].
- א. כ"ק מו"ח אדמו"ר אומר בא' משיחותיו¹: שביעי של פסח קשור עם משה רבינו, ולכן קורין בו "אז ישיר משה"²,
- ויש להוסיף, שבפסוק זה מודגשת מעלתו של משה כפי שהוא בכל עצמותו ("ווי ער שטייט מיט זיין גאנצע עצמיות"): בפסוק זה מדובר אודות השירה של "משה ובני ישראל", ואעפ"כ נאמר "ישיר" לשון יחיד (אף שלכאורה מתאים יותר לומר "ישירו" לשון רבים³), להורות על ההתכללות דכל בני במדרגתו של משה, שזוהי מעלתו של משה בתור נשיא ישראל, שכן, מעלתם של נשיאי ישראל היא בהיותם יחד עם צאן מרעיתם, שאז עומדים הם בכל עצמיותם, וכיון ששביעי של פסח הוא יומו של משה רבינו, כפי שהוא בכל עצמיותו, ה"ה כולל את כל בני, "אז ישיר משה ובני ישראל", "ישיר" לשון יחיד —
- ואחרון של פסח קשור עם משיח, ולכן קורין בו (בהפטרה) "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"⁴.
- משה ומשיח שייכים זל"ז, ועד ש"גואל ראשון (משה) הוא גואל אחרון" (משיח)⁵. וכמשנת"ל⁶ שהחילוק ביחס לשבטים [שמשה הוא משבט לוי, ומשיח ("חוטר מגזע ישי") הוא משבט יהודה] הוא רק בחיצוניות, אבל בפנימיות, "גואל ראשון הוא גואל אחרון". ויש מעלה מיוחדת לכל א' מהם.

(1) כהבא לקמן — ראה גם שיחת אחש"פ בתחלתה (לקמן ע' 39 ואילך).

(2) בשלח טו, א.

(3) ראה שמו"ר פכ"ג, ט.

(4) ישעי' י"ד, לב.

(5) שם יא, א.

(6) ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי.

(7) ראה אוה"ח ויחי מט, יא. וראה לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך.

אג"ק ח"ח ע' תקטו.

(1) שיחת ליל אחש"פ תש"ד בתחלתה (סה"ש תש"ד ע' 105).

(2) בשלח טו, א.

(3) ראה שמו"ר פכ"ג, ט.

(4) ישעי' יא, א.

(5) ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי.

(6) שיחת שש"פ (לעיל ע' 29).

1 — בא' הביכלאך⁷ ישנו סיפור שפעם אמר הצמח-צדק דרוש שהי' משמע ממנו שמעלת משה רבינו
2 גדלה ממעלת משיח, חלשה דעתו ונתנמנם, ובא אליו רבינו הזקן (בחלומו) ואמר לו שיש מעלה במשה
3 ויש מעלה במשיח: משה הי' "א פראקטיקער דאָקטאָר" (רופא בעל נסיון מעשי), ולכן ניתנו על ידו
4 מצוות מעשיות, ואילו משיח אינו "פראקטיקער דאָקטאָר", כי אם, שעל ידו תתגלה פנימיות התורה.

* * *

6 ב. מאמר ד"ה והניף ידו על הנהר גו'.

* * *

8 ג. המעלה המיוחדת דחג הפסח לגבי שאר ימים טובים — שבו ניזון הגוף הגשמי מאכילת מצה שהיא
9 מצוה.

10 ואף שגם אכילת שבת ויו"ט מצוה היא, שהרי בשבת ישנו החיוב "לענגו בעונג אכילה ושתיה"⁸,
11 וביו"ט ישנו החיוב ד"שמחה . . במאכל ומשתה"⁹, "אין שמחה אלא בבשר כו' אין שמחה אלא ביינ"⁹
12 [בזמן שביהמ"ק הי' קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה, ועכשיו . . אין יוצאים ידי חובת שמחה
13 אלא ביינ"¹⁰] — מ"מ, יש הפרש בין אכילת שבת ויו"ט לאכילת מצה בפסח, שבשבת וביו"ט אין המאכל
14 והמשקה עצמם מצוה, כי אם, שעל ידם מתקיימת מצוה, אבל אין המצוה שייכת לגוף המאכל, שאינו
15 אלא כמו טיבה לקיום המצוה, משא"כ בפסח, המצה עצמה היא מצוה.

16 וע"ד המוזכר לעיל (בהמאמר¹¹) ההפרש בין קיום המצוות ע"י האבות לקיום המצוות לאחר מ"ת,
17 שאף שגם קיום המצוות דהאבות הי' בדברים גשמיים, מ"מ, "ריחות היו"¹², כיון שקיום המצוה לא פעל
18 בגוף הדבר הגשמי, משא"כ לאחר מ"ת פועלת המצוה בהגשם עצמו, שגוף הדבר הגשמי שנעשית בו
19 המצוה מתברר ומזדכך עד שנעשה חפצא דקדושה.

20 ד. וביאור העניין¹³:

21 מצה — נקראת "מיכלא דמהימנותא"¹⁴ (מאכל האמונה), ש"ע"י אכילת מצה תתחזק האמונה בלב
22 נשמות ישראל¹⁵.

23 והמשל לזה — ממארז"ל¹⁶ "אין התינוק יודע לקרות אבא כו' עד שיטעום טעם דגן", ודוגמתו בנמשל,
24 שע"י אכילת המצה (טעם דגן) נעשית אצל כאו"א מישראל הידיעה לקרות לאביהם שבשמים, שתקבע
25 בלבם האמונה בו ית'.

26 ומזה מובן גודל העילוי דאכילת מצה — כמו התינוק שטועם טעם דגן, שאף שבעת טעימת הדגן
27 עדיין אינו קורא אבא (שהרי ע"י טעימת הדגן נעשית הידיעה לקרות אבא, ואילו קריאת אבא בפועל
28 באה לאח"ז), ולא עוד אלא שגם "קריאתו אבא כו' אחר טעימתו טעם דגן אינה ידיעה והשגה אמיתית
29 מהו אביו, שהוא היותו מולידו . . ושטבעי רחמי האב על הבן לפרנסו ולכלכלו ולהספיק כל צרכיו, כי
30 התינוק אינו מכיר בכל זה, רק קוראהו אבא בלבד", מ"מ, "בקריאה זו שקורא אבא יש בהעלם כל ענין
31 האמיתי"¹⁷ ("דער גאנצער עצם"), וקריאה זו (שיש בה כל העצם) באה מצד טעימת הדגן, שדוגמתה
32 בנמשל היא אכילת המצה.

בקיצור בהקדמה לקונטרס שי"ל לקראת חג הפסח (סה"מ תשי"א ע' 218-9. לעיל ע' 44).

(14) זח"ב קפג, ב. וראה לקו"ת צו יב, ב. יג, ד. ובארוכה — בשער האמונה לאדמו"ר האמצעי. ובכ"מ.

(15) סהמ"צ להצ"צ מצות חמץ ומצה בתחלתה (דרמ"צ כב, ב).

(16) ברכות מ, סע"א. וראה לקו"ת ושער האמונה שם.

(17) סהמ"צ שם פ"ב (דרמ"צ שם כג, א).

(7) מכת"י של הרש"ב מבאריסאָוו (נעתק במגדל עוז (כפ"ח, תש"מ) ריש ע' קפז).

(8) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב.

(9) פסחים קט, א.

(10) שו"ע אדה"ז שם סתקכ"ט ס"ז.

(11) לעיל ע' 35.

(12) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.

וש"נ.

(13) בהבא לקמן — ראה המשך וככה תרל"ז פרק ס (נעתק

ובלשון הקבלה והחסידות¹⁸ – שהמצה היא קטנות אבא, אבל, יש בזה גם גדלות אבא, עצמות ומהות
א"ס ב"ה.

ה. ומזה מובן גם בנוגע להפעולה על הגוף הגשמי שניזון מאכילת מצה:
באכילת שבת ויו"ט שנעשית דם ובשר כבשרו – אף שחלק הדם והבשר שנעשה מאכילה זו הוא
נעלה יותר משאר חלקי הגוף, הרי, להיותו חלק פרטי בלבד, אין בכחו לפעול על כללות הגוף ונה"ב
שלא יעלים ויסתיר; משא"כ באכילת מצה – אין הפעולה בחלק וענין פרטי, אלא בענין האמונה ("מיכלא
דמהימנותא"), ובנוגע לענין האמונה לא שייך העלם והסתור ובלבול מצד הגוף ונה"ב.
אמונה¹⁹ ענינה אמת (כמאמר²⁰ "איהו אמת ואיהי אמונה"), שנקרא בריח התיכון שמברית מן הקצה
אל הקצה²¹, שחודר לגמרי ("עס נעמט דורך דורך-און-דורך"), ובמילא, לא יתכן שיהי' דבר המעלים
על אמונה.

* * *

ו. בנוגע לפרטי הענינים דקריעת ים סוף (בשביעי של פסח), מצינו שבהקדמה לקריעת הים (שהיתה
לפנות בוקר²², ולפני זה, במשך כל הלילה) כתיב²³ "ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה".
ומבואר בחסידות²⁴ שמשמעות הכתוב הוא שהענן והחושך גופא האיר את הלילה²⁵, היינו, לא זו בלבד
שנתבטל החושך, אלא יתירה מזה, שמציאות²⁶ החושך גופא נעשית אור המאיר ("דער חושך אַליין האָט
געלויכטן").

ועי"ז נעשה הענין דקריעת ים סוף – קריעת ההעלם, ולא רק ההעלם דמלכות דאצילות (שיומשך
ויאיר גם בבי"ע, חיבור אצילות עם בי"ע), אלא גם ההעלם שלמעלה מזה ולמעלה מזה ("העכער און
העכער"), עד לקריעת ההעלם דצמצום הראשון, שנתגלה בחי' האוא"ס שלפני הצמצום, עצמות ומהות
א"ס ב"ה.

ונקודת הענין – שע"י ההעלם ("הענן והחושך") באים לגילוי נעלה יותר, וזוהי כוונת ההעלם שעל
ידו יבואו לגילוי נעלה יותר. ומתחיל מההעלם דצמצום הראשון שהוא בדרך סילוק – שאי-אפשר לומר
שכוונת הצמצום היא בשביל המשכת הקו בלבד, אלא הכוונה היא שלאחרי הצמצום יומשך כל האור
שהאיר לפני הצמצום, ויתירה מזה, שיומשך ויאיר אור נעלה יותר שלא הי' יכול להאיר לפני הצמצום,
כי אם לאחרי וע"י הצמצום דוקא²⁷.

ז. וכשם שהגילויים דקרי"ס נעשו ע"י הקדמת הארת החושך, כן הוא גם בנוגע להגילויים דלעתיד
לבוא – שעז"נ²⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" – שההכנה אליהם נעשית ע"י הארת החושך:
ידוע²⁹ שהגילויים דלעתיד לבוא נעשים ע"י מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, אשר, כללות
העבודה בזמן הגלות היא במעמד ומצב של העלם והסתור דוקא, ואעפ"כ, לא זו בלבד שלא מתפעלים
מההעלמות וההסתרים, אלא אדרבה, מנצלים את מציאות³⁰ ההעלם וההסתור גופא שעל ידו יתוסף עוד
יותר בתוקף העבודה כו'.

האש את הלילה" (כפירוש רש"י), אלא בחדא מחתא – "ויהי
הענן והחושך ויאר (הענן והחושך עצמו) את הלילה".
(26) להעיר מב' הדעות בענין החושך – אם הוא העדר האור
בלבד, או שהוא מציאות בפ"ע, ומבואר בחסידות שישנם ב'
הענינים, העדר האור, ומציאות בפ"ע (ראה לקו"ש ח"י ע' 180.
וש"נ).

(27) ראה המשך תרס"ו ע' ד. סה"מ תש"ב ע' 28 ואילך.

(28) מיכה ז, טו.

(29) תניא רפ"ז.

(30) שהרי החושך הוא מציאות בפ"ע (כנ"ל הערה 26).

(18) לקו"ת ושער האמונה וסהמ"צ שם. ועוד.
(19) נזכר גם הפירוש דאמונה מלשון רגילות כמו אומן המאמן
את ידי (תניא פמ"ב) – חסר הענין (המו"ז).

(20) ראה זח"ג קצח, ב. לקו"ת ואתחנן ה, רע"ג.

(21) ראה תניא ספי"ג. ובכ"מ.

(22) בשלח יד, כו.

(23) שם, כ.

(24) ראה המשך תרס"ו ע' רכו. המשך תער"ב ח"ב ע'

תתקלד-מב. ח"ג ע' א'שכח-ח. סה"מ תשי"א ע' 339.

(25) שהרי לא נאמר "ויהי הענן והחושך למצרים ויאר עמוד

- 1 ולדוגמא – בנוגע לכללות העבודה עם ההעלם וההסתר של הגוף דוקא:
- 2 נתבאר לעיל³¹ הפרש שבין יצי"מ ללעת"ל – שביצי"מ (שאז היתה רק התחלת העבודה) נאמר³² כי
- 3 ברח העם, "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו כו"³³, היינו, שהגוף לא נתברר עדיין אלא
- 4 נשאר בשיקוצו ותיעובו, ועד שהוצרכו "לברוח" מהמעמד ומצב של הגוף, משא"כ לעתיד לבוא כתיב³⁴
- 5 "ובמנוסה לא תלכון", משום שיהי' זה לאחר שלימות העבודה עם הגוף דוקא, לפעול בירור וזיכון
- 6 הגוף עד שהגוף עצמו יאיר ("דער גוף אליין וועט לייכטן").
- 7 ודוקא ע"י העבודה עם הגוף יתחדש לעתיד לבוא העילוי דראיית מהות האלקות בראי' מוחשית בעיני
- 8 בשר:
- 9 בזמן הזה אין אנו יודעים ואין אנו יכולים לצייר בשכלנו המושג של ראיית המהות דאלקות. – ראיית
- 10 המהות שייכת אצלנו בדברים גשמיים בלבד, ובגשמיות גופא רק במציאות המהות, ולא באמיתת מהותו
- 11 (מהות המהות) שהיא הנפש שבו, שבזה שייך רק ידיעה והבנה, ועד לראיית עין השכל, אבל לא ראי'
- 12 מוחשית. והחידוש דלעתיד לבוא, בביאת המשיח – שבמהות האלקות תהי' ראי' מוחשית בעיני בשר,
- 13 שהחידוש בזה הוא בשמים: (א) ראיית מהות האלקות, (ב) בראי' מוחשית בעיני בשר.
- 14 וחידוש זה (ראי' מוחשית בעיני בשר במהות האלקות) הוא מצד הגוף דוקא, כי, מצד הנשמה שייך
- 15 הענין של הכנה והשגה, הרגש, ועד לראיית עין השכל, אבל ראי' מוחשית בעיני בשר שייכת רק מצד הגוף,
- 16 אלא שע"י העבודה בכירור וזיכון הגוף, פועלים שתהי' לעתיד לבוא ראי' מוחשית בעיני בשר במהות
- 17 האלקות.
- 18 ח. ומזה מובן גם בנוגע לענין ההסתלקות:
- 19 ענין ההסתלקות הוא העלם והסתר הכי גדול – יותר מההעלם וההסתר (שמצד הגוף, ובפרט) שבזמן
- 20 הגלות – כמארז³⁵ "סילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר . . . מחורבן ביהמ"ק".
- 21 אלא שע"י דוקא באים לעילוי גדול יותר – כמרומו בלשון הזהר³⁶ "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו
- 22 עלמין", שקאי על המשכת וגילוי אור נעלה ביותר שהוא באופן של רוממות שלכן נקרא בלשון של
- 23 סילוק³⁷.
- 24 – האמת היא שכל שתגדל מעלת האור, לא מסתפקים בבחינת הגילויים בלבד. לא בשביל זה סבלו
- 25 בניי ("ניט צוליב דעם זיינען אידן אויסגעריסן געווארן"...) כל משך זמן הגלות, ולא בשביל זה הי' ענין
- 26 ההסתלקות ש"קשה . . . יותר . . . מחורבן ביהמ"ק". אלא, רצונם של בניי, יהודים בכלל וחסידים בפרט,
- 27 שתהי' התגלות עצמותו ית'³⁸ ("עצמות אליין")!...
- 28 וזה יהי' במהרה בימינו – כאשר הרבי יוליכנו לקראת משיח צדקנו.
- 29 * * *
- 30 ט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומותו ואמר:)
- 31 כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר כתב את הספר-תורה לקבלת פני המשיח, אמר³⁹, שבתחילה עלה ברעיונו
- 32 לכתוב הס"ת בעצמו, ואח"כ החליט לזכות בכתיבת הס"ת את כלל ישראל. – הרבי רצה וזיכה את כלל
- 33 ישראל, הן אלה שרצו והשתתפו בכתיבת הס"ת בשעתו, הן אלה שירצו וישתתפו לאח"ז, ואפילו אלה
- 34 שגם לאח"ז לא ירצו בכך ברצון הגלוי, כיון שזהו רצונם האמיתי⁴⁰.

(37) תו"א ס"פ ויקהל. סה"מ תשי"א ע' 112. ד"ה באתי לגני
שנה זו פ"ז (תו"מ ח"ב ע' 201. תו"מ סה"מ שבט ע' ער).
(38) ראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ ס"ז (לעיל ע' 13).
(39) ראה אג"ק שלו ח"ו ע' רעה. וראה גם לקו"ש ח"ב ע'
589. שיחת יו"ד שבט ס"ג (תו"מ ח"ב ע' 213). ועוד.
(40) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(31) שיחת ליל ב' דחגה"פ ס"ט (לעיל ע' 14).
(32) בשלח יד, ה.
(33) תניא פל"א.
(34) ישעי' נב, יב.
(35) איכ"ר פ"א, לו.
(36) ח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז. לקו"ת ר"פ פקודי.

כתיבת ס"ת היא (לא כדי שתהא מונחת בקרן זוית⁴¹, אלא) כדי שילמדוה ויקיימוה, ללמוד וללמד, להרביץ תורה ברבים. וכיון שכן, צריכים כל המשתתפים בכתיבת הס"ת להתעסק בהרבצת תורה ברבים. ובפרטיות יותר:

אלה שקיבלו הוראות מהרבי בנוגע להרבצת התורה – בודאי צריכים לעסוק בהרבצת התורה, ולא טוב הדבר שיש ביניהם כאלה שנעשית אצלם חלישות בהרבצת התורה.

וגם אלה שלא קיבלו הוראות מהרבי בנוגע להרבצת התורה, אלא שנודמנה להם אפשרות לעסוק בהרבצת התורה – צריכים לידע שלאמיתו של דבר ה"ז גופא הוראה של הרבי, שהרי, כל הענינים הם בהשגחה פרטית, ואצל חסידים קשורים כל הענינים עם הרבי, שגם לאחר ההסתלקות לא יעזוב צאן מרעיתו⁴², כך, שהעובדה שנודמנה להם אפשרות לעסוק בהרבצת התורה, מהוה הוראה של הרבי שעליהם לעסוק בהרבצת התורה.

וכיון שזוהי ההוראה של הרבי – הולך הרבי בעצמו, ובכל עצמותו ("דער גאנצער רבי") עם כאו"א ("דער גאנצער רבי גייט מיט דעם, און דער גאנצער רבי גייט מיט דעם"), שהרי העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו⁴³.

ולכן, חוב קדוש וזכות קדוש על כאו"א להתעסק בהרבצת התורה, לא להסתגר בד' אמותיו אלא להתעסק בהרבצת התורה, ולידע גודל האחריות שהוטלה עליו ע"י הרבי, שכאמור, הולך עמו בכל עצמותו.

וע"י קיום הוראותיו של הרבי לעסוק בהרבצת התורה – נזכה שהרבי יוליכנו אל הגאולה האמיתית והשלימה.

– דיוק הלשון "גאולה האמיתית והשלימה" הוא לא ביחס לענין מסויים⁴⁴ שיש שוטים שמחשיבים אותו כ"אתחלתא דגאולה"⁴⁵, כי אם, ביחס ל"אתחלתא דגאולה" שבהתגלות תורת החסידות הכללית ע"י הבעש"ט והתגלות תורת חסידות חב"ד ע"י רבינו הזקן ורבותינו נשיאנו שלאח"ז, שזוהי "אתחלתא דגאולה" שממנה באים אל הגאולה האמיתית והשלימה.

י. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן יין בידו הק' להעוסקים בהרבצת התורה, ובירכם בהצלחה בהרבצת התורה, ולכמה מהם נתן גם ברכות פרטיות.

במעמד זה ביקשו יין אחדים מהבעלי-בתים התומכים בישיבה, והשיב להם כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני רוצה לערב הגשמיות עם הרוחניות, שכן, כאשר תומכי הישיבה יעסקו ברוחניות, אזי יחסר בהגשמיות⁴⁶.

יא. (אח"כ אמר:)

כ"ק מו"ח אדמו"ר רצה ודרש שזקני רבני אנ"ש יתמסרו להדרכת הצעירים. – אינני יודע אם עושים כן, ובכל אופן, צריכים לעשות כן.

ולכן, אתן להם יין בשביל ההתעסקות בעבודה שהרבי הטיל עליהם, ויה"ר שיצליחו בעבודתם.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן יין לזקני רבני אנ"ש, ובירכם בברכות פרטיות].

יב. [אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א יין להבעלי-בתים תומכי הישיבה, "תמכין דאורייתא", וברך לכאו"א בפרטיות.

(45) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 149 בהערה. חט"ו ע' 491 ואילך. ועוד.

(46) בהמשך ההתוועדות (ראה לקמן סי"ב) נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א יין גם להתמכין דאורייתא, בפני עצמם (המו"ל).

(41) ע"ד לשון חז"ל – קידושין סו, א.

(42) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קמא.

(43) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ז. וש"נ.

(44) הכוונה, כנראה, לתקומת מדינת ישראל (המו"ל).

- 1 לא' אמר:]
- 2 חסיד – אומר הרבי⁴⁷ – הוא כמו עז, שממלאת את תפקידה ליתן חלב, ואינה יודעת שום דאגה
- 3 למזונותי, כיון שבעלי דואג לספק לה כל צרכי, וכך צריך חסיד למלא את התפקיד שדורש ממנו הרבי,
- 4 ובמילא ידאג הרבי לכל ענינו.
- 5 [לא' אמר:]
- 6 שמחה פורצת גדר⁴⁸.
- 7 השמחה – אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהשיחה⁴⁹ – היא מהטוב של הזולת ("פון יענעם'ס טוב"), שכן,
- 8 מעצמו, אין מה לשמות... אלא השמחה היא מהזולת, כי הזולת הוא טוב ("יענער איז דאך טוב").
- 9 ושמחה זו פורצת גדר. – לאמיתו של דבר אין מציאות של גדר, ורק נדמה שיש גדר, אלא שזה גופא
- 10 (שנדמה שיש גדר) הוא הגדר. ופריצת הגדר היא ע"י השמחה.
- 11 [לא' אמר:]
- 12 צריכה להיות היציאה ממציאותו ("מ'דארף אַרויסגיין פון זיך").
- 13 – בפורים יש עצה, ע"פ נגלה⁵⁰, לישון... אבל באחרון של פסח לא קיימת עצה זו!
- 14 יג. [כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שיתן יין לתלמידי הישיבה, ולפנ"ז אמר:]
- 15 חומר בלתי מצוייר – יכולים לעבדו ("אויסאַרבעטן") באופן היותר נעלה, ועד כדי כך, שמצד כח
- 16 הפועל שישנו בהנפעל, יכולים לפעול בהחומר עילוי שבאין-ערוך, אף שמצד עצמו אין לו שום ערך
- 17 לזה.
- 18 וכמו ברב ותלמיד, שעם היות שאינם בערך זה לזה, עד כדי כך, ש"עד ארבעין שנים לא קאי איניש
- 19 אדעתא דרבי"⁵¹, מ"מ, מצד כחו של הרב, כח הפועל בנפעל, נעשה בהתלמיד עילוי שבאין-ערוך, ועד
- 20 שבמשך הזמן נעשים חושי התלמיד כחושי הרב⁵².
- 21 וכל זה ברב ותלמיד – שאף שעליית התלמיד ע"י הרב היא בעילוי שבאין-ערוך, ה"ז סו"ס בסדר
- 22 והדרגה, כיון שכללות ההשפעה מהרב אל התלמיד היא בסדר והדרגה, צמצום והתפשטות כו'; ואילו
- 23 אצל רבי וחסיד – העלי' שהרבי מעלה את החסיד היא בלי גבול.
- 24 והנה, אף שעלי' זו היא מצד כח הפועל, שמצדו דוקא יכולה להיות הפעולה בהחומר להעלותו לדרגה
- 25 כזו שמצד עצמו אינו שייך אלי' כלל, מ"מ, נדרש תנאי מסויים גם מצד החומר – שלא יהי' לו ציור משלו
- 26 ("ער זאָל ניט האָבן קיין אייגענעם ציור"), ואז, יכולה להיות עלייתו מצד כח הפועל ללא שיעור.
- 27 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 28 יש כאלה שכבר נעשה אצלם הציור שלהם ("זיי האָבן שוין אַליין געקראָגן אַ ציור"), ובמילא, אי
- 29 אפשר (ואולי אין צורך...) לשנות אותם מהציור שלהם; אבל הבחורים, תלמידי הישיבה, הם חומר בלתי
- 30 מצוייר, ובמילא, העלי' שלהם מצד כח הפועל של הרבי⁵³ יכולה להיות ותהי' בלי שיעור!
- 31 (קודם שנתן יין לתלמידי הישיבה, אמר:)
- 32 גם אני הנני תלמיד של כ"ק אדמו"ר, ולכן אצטרף עם התלמידים, ובודאי לא יתרעמו עלי... (והוסיף
- 33 בבת-שחוק: וגם אם יתרעמו – לא איכפת לי).

(51) ע"ז ה, רע"ב.

(52) ראה סה"מ תש"ט ע' 51. תש"י ע' 13. ועוד.

(53) נתבאר שכח הפועל של הרבי הוא באופן של זריעה ונטיעה – חסר הביאור (המו"ז).

(47) ראה גם אג"ק ח"ז ע' קיא.

(48) סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(49) שיחת אהש"פ תרצ"ה ס"ט – שי"ל בקונטרס חג הפסח

(סה"מ תשי"א ס"ע 246 ואילך).

(50) ראה רמ"א או"ח סתרצ"ה ס"ב.

יד. [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן יין לא' השו"בים, ואח"כ אמר:]

אמרו חז"ל⁵⁴ "אין ושחט אלא ומשך", היינו, שפעולת השחיטה (בעבודה) היא בדוגמת הקנין דמשיכה, שמושכים החפץ מרשות לרשות, שעיי"ז יוצא מהרשות הקודמת ומתעלה לרשות אחרת.

ובהקדמה:

בשחיטה – יש חילוק בין בהמה לעוף⁵⁵, שבעוף מספיק שחיטת רוב סימן אחד, ושט שהוא המיוחד שבסימנים⁵⁶, משא"כ בבהמה יש צורך בשחיטת רוב שנים, לא רק ושט אלא גם קנה; "בהמה שנבראת מן היבשה הכשרה בשני סימנים. . עוף שנברא מן הרקק הכשרו בסימן אחד"⁵⁷. וההסברה בזה, ש"הבהמה. . מחומר הגס. . בב' סימנים (ושט וקנה) שנשחטו יזדכך חומרה שהוא יותר גס", משא"כ "עופות שנבראו מרקק צריך זיכך בסימן א"⁵⁸, ושט בלבד.

וענינו בעבודה:

החילוק בין הושט להקנה – שהושט משמש לאכילה ושתי', והקנה משמש להרוח-חיים. ולכן, מי שאינו חומרי כ"כ (בדוגמת עוף), מספיק לו שחיטת סימן א', הושט, היינו, להזהר מחומריות בנוגע לאכילתו ושתייתו שתהי' כדבעי; ומי שהוא חומרי יותר (בדוגמת בהמה), זקוק לשחיטת ב' סימנים, לא רק הושט אלא גם הקנה, היינו, שצריך זהירות מחומריות (לא רק בנוגע לעניני אכילה ושתי', אלא) גם בנוגע להרוח-חיים שלו, עניניו הרוחניים, שיהיו כדבעי ("ער דארף באוואַרענען אויך זיינע רוחניות").

ולדוגמא – בנוגע ללימוד התורה – להזהר מהלימוד שלא לשמה, החל מהפירוש הפשוט דשלא לשמה, ע"מ שיקרא רב, וכיו"ב, אלא ללמוד לשמה⁵⁹. ועד"ז בנוגע להרבצת התורה – שכאשר לומד עם תשב"ר, צריך להשתדל ללמדם (לא רק תורה לבד, אלא) תורה ויראת שמים, ע"י לימוד החסידות, כולל גם להשתדל לפעול על הורים שישלחו את ילדיהם לתלמוד-תורה שמלמדים בו תורה ויראת שמים, ולקרב גם את ההורים עצמם – תחילה ליהדות בכלל, ואח"כ גם לחסידות.

טו. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) צריכים לעסוק בהרבצת והפצת התורה בכלל, ובהרבצת והפצת תורת החסידות בפרט,

– לדאבוננו עוסקים בהרבצת התורה מועטים בלבד, ובנוגע להפצת תורת החסידות, כמעט שאין בכלל מי שעוסק –

ועיי"ז ממהרים ומקריבים ביאת משיח צדקנו⁶⁰.

האמת היא שמשיח כבר נמצא ("ער איז שוין דא"), וזוהי רק אשמתכם... – אסור לומר על יהודים ענין של אשמה, אבל...

משיח כבר "עומד אחר כתלנו"⁶¹, וממתין לצאת ולגאול את בני ישראל ואינו מתעכב אפילו כדי קשירת שני נגעים (אלא "שרי חד ואסיר חד")⁶², ברגע שיעשו תשובה, יגאלם מיד⁶³, ובמילא, הרי הוא מצדו כבר נמצא, ואין הדבר תלוי אלא בנו.

ולכן צריכים לעסוק בהפצת תורת החסידות חוצה,

וכדבריו של רבינו הזקן⁶⁴ – שלהיותו נשיא, בודאי יתקיים רצונו ("ער וועט זיכער אויספירן") – שתורת החסידות אינה ענין של מפלגה, אלא תהי' נחלת כלל ישראל,

המשך בעמוד רלו

(54) חולין ל, ב. וראה לקו"ש חיי"ט ע' 206. וש"נ.

(55) חולין כז, רע"א (במשנה).

(56) שם כח, א (לדעת רב אדא בר אבהו).

(57) שם כז, ב.

(58) חדא"ג מהרש"א שם.

(59) ראה בארוכה תו"מ ח"א ע' 134 ואילך.

(60) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו).

(61) ש"ש ב, ט.

(62) סנהדרין צח, א ובפרש"י.

(63) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(64) ראה שיחת יום ב' דחגה"פ תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 93).

סה"מ תשי"א ע' 136. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.

בס"ד. ר"ד יום שביעי של פסח, בעת הסעודה, ה'תשכ"ה.

רשימה פרטית בלתי מוגה

- 1 כשיברו אודות ה"שפאלער זיידע"¹, שאל אחד המסובים על דבר שייכותו לחב"ד. ואמר
- 2 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:
- 3 ישנו הסיפור ששמעתי מכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר²:
- 4 אדמו"ר הזקן התחיל לכתוב גם "ספר של צדיקים" (נוסף ל"ספר של בינונים"), ואמר לו ה"סבא
- 5 משפאל", שהעולם אינו יכול להכיל זאת, ונתעורר קטרוג למעלה ופסקו שישורף, ואני אעלה באותו להב
- 6 השמימה. וכן היה, שבזמן השריפה נסתלק ה"סבא משפאל".
- 7 - שאלתי אצל כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר: הרי ה"סבא משפאל" היה בריחוק מקום? ולא ענה
- 8 על זה. -
- 9 ונמצא, שיש איזו שייכות ביניהם כו'.
- 10 עוד סיפר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר³:
- 11 פעם ביקר ה"סבא משפאל" אצל אדמו"ר הזקן (בשנת תקס"ט או תק"ע), וסיפר לו, אשר בהיותו
- 12 בן ג' שנים זכה לראות את הבעל-שם-טוב, והניח הבעל-שם-טוב ידו הקדושה על לבו, ומאז "חס" לו
- 13 ("פון יעמאלט אָן איז מיר וואַרעם"), והיינו, שבכך נטע בו הבעל-שם-טוב את מדת אהבת ישראל.
- 14 [אחד המסובים אמר שרוצה לשאול דבר-מה, ואמר לו כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א (בבת שחוק):
- 15 הרי אין זה ליל ראשון של פסח⁴!...].

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 16 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה. ולאחרי שניגנו הניגון "אתה בחרתנו",
- 17 צוה כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ממצרים גאלתנו", והניגון "אני מאמין".
- 18 א. בסעודת אחרון של פסח לפני עשרים שנה¹, אמר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר: לחיים,
- 19 (ופירש), יתן ה' יתברך שכל הגילויים של יום-טוב זה, והגילוי של יום זה, אחרון של פסח, הגילוי של
- 20 משיח, יומשכו בהתגלות בחסד וברחמים.
- 21 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לקח כוס יין ואמר: "לחיים, יתן ה' יתברך וכו' בחסד וברחמים".
- 22 ואחר-כך המשיך:]
- 23 ופירוש הדברים:
- 24 יום-טוב (סתם) - קאי על כל הימים-טובים, כפי שאומרים בנוסח "אתה בחרתנו" בתפלת כל יום-טוב.
- 25 ולכן הוסיף כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר והדגיש "יום-טוב זה", שכוונתו להיום-טוב דחג הפסח
- 26 בפרט.

¹ ב"היום יום" יד טבת).

² (4) ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"ט סי"ג (סה"ש תרצ"ט ע' 324).

³ (1) שיחת אחש"פ בסעודת היום תש"ה בסופה (סה"ש תש"ה ע' 100).

¹ כשהזכירו המסובים שיש בימינו משפחות בשם "זיידמן" ו"זיידה" וכיו"ב שמתייחסים ל"סבא משפאל", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שמכיר כמה משפחות כאלו.

² ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ב ע' 342. וש"נ.

³ ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' תנא. וש"נ (נעתק)

ואכן בחג הפסח ישנם ב' הענינים: (א) ענין היום-טוב שבו, אשר נוסף על היותו אחד משלשת הרגלים, הרי הוא "ראש" (השנה) לרגלים² (לא רק תחילה לרגלים, תחילה בזמן, אלא "ראש לרגלים"), דכשם שהראש שבאדם כולל את החיות של כל האברים ומנהיג אותם³, כמו כן כולל חג הפסח את כל הימים-טובים ומנהיג אותם. (ב) חג הפסח. וכוונת כבוד-קדושת מורי-יחמי אדמו"ר בדברו אודות "הגילויים של יום-טוב זה" היא - הן להגילויים של יום-טוב בכלל (שכל הימים-טובים כלולים בחג הפסח), והן להגילויים של חג הפסח ביחוד.

וממשיך כבוד-קדושת מורי-יחמי אדמו"ר - "והגילוי של יום זה, אחרון של פסח, הגילוי של משיח": כיון שאומר "והגילוי כו'" (בוא"ו המוסיף), מובן, שאין כוונתו לענינו של אחרון של פסח כפי שהוא אחד מימי הפסח (דכשם שבכל יום-טוב חוגגים בחוץ לארץ יום-טוב שני של גלויות, כך גם בשביעי של פסח יש יום-טוב שני) - שהרי אין זה ענין נוסף, אלא רק פרט ממה שכתוב לפני זה אודות "הגילויים של יום-טוב זה"; ועל כן צריך לומר, שכוונתו לענין מיוחד שישינו באחרון של פסח שאינו בשאר ימי הפסח שלפני זה.

וממשיך לבאר שזהו "הגילוי של משיח", שאין זה ענין בפני עצמו (שלכן אינו אומר "והגילוי כו'"), אלא זהו פירוש ל"הגילוי של יום זה", היינו, שענינו המיוחד של יום זה, אחרון של פסח, הוא: "הגילוי של משיח" (כדלקמן).

ב. על-פי הנזכר לעיל יש לבאר הטעם שיום זה נקרא בשם "אחרון של פסח": ובהקדמה - ששמא מילתא היא⁴. שם של דבר מסויים, שם שנתקבל אצל בני ישראל, ובפרט כאשר שם זה הובא בספרים שהם חלק מתורה שבעל-פה - אינו שם הסכמי, היינו, שבכדי שידעו במה דברים אמורים, הסכימו לקרותו בשם מסויים (מבלי הבט על כך אם זהו שם המורה על תוכן הדבר הנקרא בשם זה אם לאו), אלא זהו שם שמבטא ומכיל את התוכן של הדבר הנקרא בשם זה.

ועל-פי-זה אינו מובן מדוע נקרא יום-טוב זה בשם "אחרון של פסח": יום אחרון של יום-טוב - ישנו (לא רק בחג הפסח, אלא) גם בחג השבועות ובחג הסוכות, ואף-על-פי-כן אינם נקראים בשם "אחרון", אלא בחג הסוכות נקרא יום האחרון בשם "שמחת תורה", שמבטא את ענינו המיוחד של יום זה לגבי כל שאר ימי חג הסוכות, ובחג השבועות נקרא היום האחרון בשם "שבועות" (סתם), או (כאשר רוצים להדגיש את ענינו המיוחד ולהבדילו מיום הראשון דשבועות) בשם "יום-טוב שני דשבועות".

ואם כן, גם בחג הפסח היה היום האחרון צריך להקרא בשם "פסח" (סתם), או "שמיני של פסח", כדי לידע איזה יום זה, או בשם שמורה על הענין דקריעת ים סוף (מצד היותו יום-טוב שני של שביעי של פסח שבו היתה קריעת ים סוף), או (אם רוצים להדגיש את ענינו המיוחד ולהבדילו משביעי של פסח) בשם יום-טוב שני של היום-טוב דקריעת ים סוף. ומהו הטעם שנקרא בשם "אחרון של פסח"? ובהכרח לומר שיש מעלה מיוחדת ביום זה לגבי כל שאר ימי הפסח שמתבטאת בשם "אחרון של פסח" דוקא.

ג. והענין בזה:

השם "אחרון" מורה על היותו סיום וחותם כל הענין, שכולל את כולו ופועל בו שלימות כו'. ובנדון דידן: "שביעי של פסח" - עם היותו בהמשך לימים שלפניו, כי ללא ששת הימים שלפניו אינו יכול להיות שביעי, הרי הוא רק בהמשך לימים שלפניו, אבל אינו כולל אותם, וכמודגש בכך שאינו

תש"ב (סה"מ תש"ב ע' 10). ועוד.

(4) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. ובארוכה - אג"ק ח"א ע' רפט ואילך. וש"נ.

(2) ר"ה ד, א.

(3) ראה לק"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א"ב. דרושי ר"ה נח, א"ב. סידור (עם דא"ח) שער ר"ה רלד, ג. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. מאמרי ר"ה דשנת תש"א (סה"מ תש"א בתחלתו);

- 1 נקרא בשם "שבעה", מספר הכולל, אלא בשם "שביעי", מספר סידורי; מה-שאינ-כן "אחרון של פסח"
- 2 - הרי השם "אחרון" מורה שהוא כולל את כל ימי הפסח שלפניו ומשלים אותם.
- 3 ועל-דרך שמצינו במחנה דן, שלהיותו האחרון לכל המחנות⁵, היה "מאסף לכל המחנות"⁶, ש"כל מי
- 4 שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו"⁷. וכמו כן גם בנוגע ל"אחרון של פסח", שמתקן ומשלים את כל ימי
- 5 הפסח שלפניו.
- 6 ומזה גופא שביכלתו לתקן ולהשלים את כל ימי הפסח, מוכח, שיש בו ענין נעלה יותר מכל ימי
- 7 הפסח, שלכן ביכלתו לתקנם ולהשלים.
- 8 ד. ועל-פי האמור לעיל (סעיף א) שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר מפרש מעלת הגילוי דאחרון
- 9 של פסח שזהו הגילוי של משיח - יש לבאר השייכות של מעלת אחרון של פסח שמשלים את כל ימי
- 10 הפסח עם ענינו של משיח:
- 11 ויובן על-פי הידוע שמשיח יפעל קיבוץ גלויות⁸: משיח יקבץ את כל בני ישראל מכל המקומות
- 12 שנמצאים בגלות, ויביא אותם לארץ ישראל.
- 13 ובהקדמה:
- 14 אצל בני ישראל קשורה הגשמיות עם הרוחניות: כדי ש"עץ השדה יתן פרי"ו בגשמיות, צריכה להיות
- 15 ההנהגה ד"בחוקתי תלכו וגו"⁹, שעל-ידי-זה "עץ השדה יתן פרי"ו ברוחניות, כדברי הגמרא¹⁰: "מאי
- 16 פירות .. מצוות", ואז, "עץ השדה יתן פרי"ו בגשמיות.
- 17 ועל-דרך-זה בנוגע לקיבוץ גלויות - שמשיח יקבץ את נדחי ישראל בגשמיות, מצד זה שיקבץ את
- 18 כל ניצוצות הקדושה שנמצאים בגלות, וכפי שמבאר כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן
- 19 במכתבו הידוע¹¹ (בענין ביאת המשיח, והחילוק שבין "דוד" ל"בן דוד") תוכן הענין דקיבוץ גלויות
- 20 ברוחניות.
- 21 הסיבה לכך שניצוצות הקדושה נמצאים בגלות - תחילתה מצד שבירת הכלים, ולאחרי כן - מצד
- 22 ענין החטאים כו'.
- 23 כאשר יהודי משקיע את כחותיו - כח המעשה והדיבור והמחשבה, שבעיקרם הם כחות נפשו האלקית,
- 24 כחות דקדושה - בעניני עולם הזה, הרי הוא לוקח את ניצוצות הקדושה שבו ומכניס אותם למעמד ומצב
- 25 של גלות.
- 26 [ובפרטיות יותר:
- 27 ביחס לכח המעשה והדיבור, שתמורת זה שכח המעשה צריך להיות מלוכש במעשה המצוות, וכח
- 28 הדיבור צריך להיות מלוכש בדיבור התורה והתפלה, וכן בדברי אהבה וקירוב לחבירו, שזה נכלל במצות
- 29 "ואהבת לרעך כמוך"¹², וכדאיתא בתניא¹³: "לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים" [ואדרבה: בדברי אהבה
- 30 וקירוב יש מעלה לגבי עשיית טובה, כמובן מדברי הגמרא¹⁴ אודות מעלת "המפייסו" לגבי "הנותן
- 31 פרוטה"] - הרי הוא מלביש את כח המעשה והדיבור בעניני עולם הזה.
- 32 ובעיקר - ביחס לכח המחשבה, שזה נוגע יותר מאשר כח המעשה והדיבור, כי: (א) בג' הלבושים
- 33 מחשבה דיבור ומעשה, הנה כח המחשבה הוא היותר זך ונעלה, ולכן הרי זה נוגע בנפש יותר. (ב) בנוגע
- 34 למעשה ודיבור יש לו תירוץ - דכיון שהנשמה ירדה למטה ונתלבשה בגוף, זקוק הוא לעניני עולם הזה

(10) סוטה מו, סע"א.

(11) אג"ק שלו ח"א ע' שט ואילך.

(12) קדושים יט, יח.

(13) פל"ב.

(14) ב"ב ט, ב.

(5) ראה במדבר ב, לא.

(6) בהעלותך יו"ד, כה.

(7) פרש"י עה"פ (מירושלמי עירובין פ"ה ה"א).

(8) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד.

(9) ר"פ בחוקתי.

- כו'; מה-שאינ-כן בנוגע למחשבה אין לו תירוץ - דכיון שמחשבה היא לעצמו, הרי יכול לעשות את כל הענינים שצריך לעשותם גם מבלי לחשוב אודותם.
- ובמחשבה גופא - נוגע בעיקר מחשבה שבמחשבה עוד יותר מאשר מחשבה שבדיבור, כי: (א) מחשבה שבמחשבה מגעת בעומק יותר בנפש, (ב) בנוגע למחשבה שבמחשבה בודאי אין תירוץ כלל, כי אפילו אם הוא טוען שמוכרח להשתמש בכח המחשבה בשביל דיבור ומעשה, הרי זה רק בחינת מחשבה שבדיבור כו', אבל לא בחינת מחשבה שבמחשבה, שאינה נוגעת לענינים של פועל].
- וזהו ענינו של משיח - שיקבץ את כל ניצוצות הקדושה, כחותיו של יהודי, שנאבדו (ע"ד מאמר רז"ל¹⁵ "המאבד מה שנותנים לו") בנפש הבהמית, ויחזיר אותם לנפש האלקית, שהיא הה'בעל בית' האמיתי אשר אליו שייכים כל הכחות של איש ישראל - בדוגמת מחנה דן שהיה מחזיר האבידות לבעליהן, ועל-ידי קיבוץ גלויות ברוחניות יפעל גם קיבוץ גלויות בגשמיות - שיקבץ את כל בני ישראל מכל מקומות גלויותיהם, ויביא אותם לארץ ישראל, "ארץ אשר הוי' אלקיך דורש אותה תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁶, שזהו המקום שאליו שייכים בני ישראל.
- ה. ועל-פי-זה מובנת השייכות בין ענינו של משיח, שזהו הגילוי שמאיר באחרון של פסח, עם מעלת אחרון של פסח שכולל ומשלים את כל ימי הפסח:
- איתא ב'פרי עץ חיים'¹⁷ בנוגע לז' הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, שכוללים את כל שבועת ימי השבוע - שיום ראשון מתקן את כל ימי ראשון של השנה שעברה, יום שני מתקן את כל ימי שני, וכן בשאר ימי השבוע.
- ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לז' ימי הפסח, שגם הם כוללים את כל שבועת ימי השבוע - שהם פועלים בסדר דמלמעלה למטה על כל שבועת ימי השבוע שבמשך השנה הבאה: העבודה של יום ראשון דחג הפסח, שבקביעות שנה זו חל בשבת - פועלת על כל השבתות של השנה הבאה; העבודה של יום השני דחג הפסח (שחל ביום ראשון בשבוע) - פועלת על כל ימי ראשון, ועל-דרך-זה בשאר הימים, עד לעבודה דשביעי של פסח, שפועלת על כל ימי ששי של השנה הבאה.
- וכל זה - כאשר העבודה היא כרבעי;
- אבל כאשר נחסר בעבודה דשבועת ימי הפסח, ויהודי איבד את הכחות שניתנו לו - הנה על זה באה הנתינת-כח באחרון של פסח, שבו מאיר גילוי הארת המשיח¹⁸, שניתן הכח לקיבוץ גלויות, לתקן ולהשלים את העבודה שהיה צריך לעשות במשך כל ימי חג הפסח, שעל-ידי-זה נמשך גם על כל הימים של השנה הבאה.
- ו. וככל ענין שבתורה, שלאחרי שנתגלה הרי זה נעשה נחלתו של כל אחד מישראל, כן הוא בנדון דידן - שלאחרי שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר גילה ופירסם שבאחרון של פסח מאיר גילוי הארת המשיח, ולכן צריכה להיות בו העבודה דקיבוץ גלויות, הרי זה נעשה חובתו וזכותו של כל אחד מישראל, שצריך לעסוק בעבודה זו. ובמילא מובן גודל האחריות כאשר חסר בעבודה זו.
- ועל זה הביע כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר את ברכתו "שכל הגילויים .. יומשכו בהתגלות בחסד וברחמים":
- ענין החסד הוא - שמצדו נותנים לכולם.
- וכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר לא הסתפק בענין החסד, אלא הוסיף גם ענין הרחמים - שמעלת הרחמים על החסד היא בשתיים: (א) מצד חסד - הרי אף שנותנים לכולם, הרי זה באופן של "נהמא

(15) חגיגה ד, רע"א. וראה לקו"ת פינחס עו, ריש ע"ב. (18) שיחת יום אש"פ תש"ב ס"ג (סה"ש תש"ב ס"ע 109 ואילך) - נעתק ב"היום יום" כב ניסן (אחש"פ). וראה גם לעיל ס"א. לקמן ס"ח.

(16) עקב יא, יב.

(17) שער תפלת ר"ה ספ"ז.

1 דכיסופא¹⁹, מה-שאינ-כן מצד רחמים, ניכרת ענינו של המקביל²⁰. (ב) ענין הרחמים מגיע בעומק יותר
2 מאשר ענין החסד, כידוע²¹ שרחמים "לוקח" ("דערנעמט") את הפנימיות, ועל-ידי הפנימיות - גם את
3 העצמיות.

4 ובתור הקדמה לכל הענין המדובר אז, אמר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר "לחיים" על יין -
5 בהתאם למאמר רז"ל²² "אין אומרים שירה אלא על היין".

* * *

6 ז. שנה זו היא שנת המאה להסתלקות ה'צמח-צדק', שהרי הסתלקותו היתה ב"ג ניסן תרכ"ו, ונמצא,
7 שבערב פסח השתא התחילה שנת המאה להסתלקותו.

8 [ובהקדמה - שכבר דובר פעם²³ שאף-על-פי שמדידת הזמן שלמטה לא קיימת למעלה, וכמוזכר
9 לעיל²⁴ שבעולם היצירה נכללים עשר או חמש עשרה שנים שלנו בבת אחת, מכל-מקום גם למעלה יש
10 ענינים מסויימים שבהם מתחשבים עם אופן הזמן שלמטה, וכדברי הגמרא²⁵: "יש בגר בקבר".

11 וזהו גם מה שמצינו בנגלה דתורה, ובארוכה בספרי מוסר, קבלה וחסידות²⁶, שלאחרי הסתלקות
12 הנשמה מהגוף יש חילוקים בין י"ב חודש (שבהם גופא יש כמה חילוקים²⁷) למשך הזמן שלאחרי זה²⁸,
13 וגם לאחרי י"ב חודש, הנה בכל שנה ושנה בבוא יום ה"אָרצייט" (מצד מציאות הזמן למטה) נעשית
14 עליה בנשמה למעלה.

15 וכידוע רשימת כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר שרשם ביומנו, שראה בחלום את אביו, כבוד-קדושת
16 אדמו"ר (מהורש"ב) נשמת-רעדן, באמרו דרוש חסידות על קאָפיטל פ' בתהלים, שהיה הקאָפיטל המתאים
17 למספר שנותיו בשנה ההיא (כידוע המנהג שביום ההולדת בכל שנה מתחילים לומר הקאָפיטל תהלים
18 המתאים למספר השנים²⁹), אף שהיה זה עשרים שנה לאחרי הסתלקותו³⁰.

19 ומזה מוכח, שגם לאחרי ההסתלקות יש עליות הקשורות עם שינויי הזמן למטה. וענין זה שייך לא
20 רק אצל נשיאי ישראל, אלא גם אצל כל בני ישראל, כדמוכח מהחילוקים בנוגע ל"ב חודש וכו', שישנם
21 אצל כל בני ישראל].

22 ובהתאם לכך, יש להתעכב על מאורע שאירע אצל ה'צמח צדק' באחרון של פסח האחרון בחיים
23 חיותו בעלמא דין, בשנת תרכ"ה, כפי שסיפר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר באחרון של פסח בבואו
24 לאמריקא בפעם השניה³¹. וכיון שהסיפור נדפס כבר, אזכיר את נקודת הדברים בקיצור - הנוגע לענינו.

25 ח. וזה דבר הסיפור:

26 כאשר אדמו"ר מהר"ש סעד עם בני הבית סעודת יום-טוב, ואמר לילדיו שהיום הוא אחרון של פסח,
27 שאל בנו הרש"ב מדוע היום האחרון של פסח הוא יום-טוב? והשיבה אחותו המבוגרת, דבורה לאה,
28 שכאשר בני ישראל נזהרים מאיסור חמץ, שהוא איסור חמור, במשך שבועה ימים, לכן עושים יום-טוב
29 ביום האחרון של פסח. וכאשר אדמו"ר מהר"ש שמע את הביאור של בתו דבורה לאה, אמר לה: דבורה
30 לאה, יש לך ראש טוב.

(19) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. רבכ"מ.
(20) ראה גם תורת מנחם סה"מ אלול ע' רנג. וש"נ.

(21) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ס"ע קנד ואילך. וש"נ.
(22) ברכות לה, א. וש"נ.

(23) ראה תורת מנחם - התועדויות חכ"ו ע' 115 ואילך. וש"נ.

(24) שיחת ליל ב' דחה"פ סי"ז (לעיל ע' 177). וש"נ.

(25) כתובות לח, סע"ב.

(26) ראה תורת מנחם - התועדויות חל"ט ס"ע 58 ואילך. וש"נ.

(27) שבהם תלויים חילוקי הדעות בזמן אמירת קדיש (נעתקו ונסמנו בתורת מנחם - התועדויות ח"ב ע' 151).

(28) ראה שבת קנב, סע"ב.

(29) ראה תורת מנחם - התועדויות ח"מ ע' 251. וש"נ.

(30) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ד ע' 111. וש"נ.

(31) שיחת אחש"פ בסעודת הלילה ה'ש"ת ס"ג (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 71 ואילך).

- 1 לאחרי כן, כאשר אדמו"ר מהר"ש נכנס עם ילדיו אל אביו ה'צמח צדק' כדי לשמשו - סיפר לו מה
2 ששאל הרשב"ב, ומה שהשיבה דבורה לאה, ואמר ה'צמח צדק', שזהו תירוץ שכלי טוב.
- 3 ואחר-כך קרא ה'צמח צדק' את הילדים שיתקברו אליו (כי מקודם לכן עמד רק אביהם, אדמו"ר
4 מהר"ש, בקירוב מקום לה'צמח צדק'), ואמר להם: היום האחרון של חג הפסח נקרא בשם "אחרון של
5 פסח", היינו, שאחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח. הלילה הראשון של
6 פסח הוא היום-טוב שלנו על הגאולה שגאלנו הקדוש-ברוך-הוא ממצרים.. אחרון של פסח הוא
7 היום-טוב שלנו על הגאולה האחרונה שהקדוש-ברוך-הוא יגאל אותנו מהגלות האחרון על-ידי משיח
8 צדקנו וכו'.
- 9 ובהמשך לסיפור הנזכר לעיל מה'צמח צדק', סיפר אז כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר עוד סיפור
10 שסיפר לו אביו, כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן³², ותוכנו:
- 11 בליל אחרון של פסח תרס"ו נכנס כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן לחדר הספרים, ושמע
12 שמתנהל ויכוח חזק בין נכדו, בנותיו של כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר: אחת אומרת שאחרון של
13 פסח הוא יום-טוב כמו כל הימים-טובים, ואחת אומרת שאינו יום-טוב כמו כל הימים טובים, והראיה,
14 שבהדלקת הנרות אין אומרים ברכת שהחיינו.
- 15 וכרגע - סיים כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן לספר לכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר
16 - נזכרתי על המאורע דאחרון של פסח בשנת תרכ"ה.
- 17 ט. סיפור הנ"ל כשלעצמו - אילו היה מופיע בספר סיפורי מעשיות, הרי זה סיפור נאה; אבל, לאחרי
18 העיון וההתבוננות - כאשר לוקחים בחשבון שסיפור זה מכיל פתגם של נשיא בישראל, ה'צמח-צדק',
19 שנמסר על-ידי נשיאי ישראל, עד לכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר, שסיפרו באחרון של פסח (שנוסף
20 על מעלת ימי הפסח בכלל, יש בו מעלה מיוחדת על כל ימי הפסח, כנזכר לעיל), ואחר-כך רשם אותו
21 וצוה להדפיסו, כך, שבודאי כל פרטי הענינים שבו הם מכוונים כו'³³ - הרי הסיפור כולו מוקשה מתחילתו
22 עד סופו³⁴:
- 23 (א) היום-טוב דאחרון של פסח - כפשוטו - הוא מצד היותו יום-טוב שני דשביעי של פסח, ולא -
24 כדברי ה'צמח צדק' - מצד הגאולה האחרונה?
- 25 (ב) וקושיא גדולה יותר - שה'צמח צדק' סותר את עצמו: על הטעם שהיום-טוב הוא בגלל שבני
26 ישראל נזהרו מאיסור חמץ, אמר ה'צמח צדק' שזהו תירוץ שכלי טוב, והיינו, שמסכים לזה; ואחר-כך
27 אומר שהיום-טוב הוא מטעם אחר - מצד הגאולה האחרונה?
- 28 וכל זה - בנוגע לסיפור אודות ה'צמח צדק'; ופלא גדול יותר - בנוגע לסיפור כבוד קדושת אדמו"ר
29 (מהורש"ב) נשמתו-עדן, שכאשר שמע את הויכוח של בנות כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר אם אחרון
30 של פסח הוא יום-טוב כמו כל הימים טובים או לא, נזכר על פתגם ה'צמח צדק' שהיום-טוב דאחרון
31 של פסח הוא מצד הגאולה האחרונה [והיינו, שנוסף לכך שמעצם הסיפור משמע שב' הענינים שייכים
32 זה לזה, הנה כדי שלא יהיה מקום לטעות הוסיף כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן והדגיש
33 "וכרגע נזכרתי כו'"] - דלכאורה: מהי השייכות של ב' הענינים זה לזה?
- 34 ואדרבה - לא זו בלבד שאינם שייכים זה לזה, אלא עוד זאת, שהם בסתירה זה לזה: כאשר אומרים
35 שהיום-טוב דאחרון של פסח אינו כמו שאר הימים טובים, והראיה, שאין אומרים ברכת שהחיינו,
36 נמצא,

(34) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ג סי"ג (תורת מנחם -

התועודיות חל"ו ע' 313 ואילך).

(32) שיחה הנ"ל ס"ד (שם ע' 72).

(33) ראה גם תורת מנחם - התועודיות חמ"ב ע' 113. וש"נ.

1 שמעלתו פחותה מכל ה'ימים טובים'; ואילו לפי דברי ה'צמח צדק' שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא
2 מצד הגאולה האחרונה, נמצא, שמעלתו גדולה יותר מכל ה'ימים טובים'³⁵.

* * *

3 י. סיפור הנ"ל (סעיף ח) מאחרון של פסח שנת תרס"ו, שכאשר כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב)
4 נשמתו-עדן שמע את הויכוח של נכדתי בנוגע להיום-טוב דאחרון של פסח, נזכר אודות המאורע שאירע
5 באחרון של פסח תרכ"ה - אירע בליל אחרון של פסח; ונוסף לזה היה עוד מאורע ביום אחרון של פסח:
6 ביום אחרון של פסח שנת תרס"ו, ערך כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן סעודת יום-טוב
7 - בפעם הראשונה - עם תלמידי תומכי תמימים, וצוה לתת לכל תלמיד ד' כוסות³⁶.
8 (ואמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) ובכן, גם עתה יש לקיים מנהג זה³⁷.

* * *

9 יא. בהמשך להאמור לעיל (סעיף ח) בשם ה'צמח צדק' שהיום האחרון של פסח הוא סיום הענין
10 שהתחיל בלילה הראשון של פסח - הרי כאן המקום להשלים הענינים שדובר אודותם בימים הראשונים
11 דפסח:
12 ענין הא', בנוגע למילת בני ישראל בליל הפסח לצורך אכילת הפסח³⁸ - הוגה על-ידי כבוד קדושת
13 אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 125 ואילך.
14 וענין הב', בנוגע לפסח שחל בשבת, שלא גזרו שלא לאכול מצה ומרור משום גזירה דרבה³⁹ - הוגה
15 על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 48 ואילך.

* * *

16 יב. ענין נוסף בהמשך לימים הראשונים דחג הפסח:
17 בג' הענינים דפסח מצה ומרור - הנה הענין דפסח אינו שייך כלל בזמן הזה, מרור הוא רק מדרבנן,
18 ומצה היא מדאורייתא גם בזמן הזה⁴⁰.
19 החילוק בין ג' הענינים פסח מצוה ומרור בגשמיות הוא: מרור - הוא דבר שיש בו טעם מרירות;
20 מצה - אין בה טעם (אמנם אין בה טעם של מרירות, אבל גם טעם טוב מיוחד אין בה); ואילו פסח -
21 יש בו טעם טוב מיוחד, ועד שנאכל על השובע⁴¹, ואינו נאכל אלא צלי⁴², כדרך שהמלכים אוכלים⁴³.
22 וההוראה מזה בנוגע אלינו⁴⁴:
23 ישנם הטוענים⁴⁵: אילו היה הקדוש-ברוך-הוא נותן שיהיה מעמד ומצב של הרחבה - אזי היה קיום
24 התורה ומצוות בנקל יותר.
25 והמענה על זה:
26 הרחבה מיוחדת - פסח - היתה רק בזמן הבית, שאז היו "חטים ככליות"⁴⁶ וכיוצא בזה; אבל בזמן
27 הגלות לא שייך סדר כזה, וכדברי הגמרא⁴⁷: "מיום שחרב בית המקדש .. דיו לעבד שיהא כרבו כו".

(41) שם ע, א. רמב"ם הל' ק"פ פ"ח ה"ג.

(42) פסחים שם.

(43) חינוך מצוה ז.

(44) ראה בארוכה "רשימות" חוברת לח ע' 19 ואילך. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תש"כ ס"ה (תורת מנחם - התוועדיות חכ"ח ע' 15). וש"נ.

(45) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חמ"ב ע' 98. וש"נ.

(46) ראה תענית כג, רע"א.

(47) ברכות נח, ב. ועוד.

(35) המשך הענין - ראה לקמן סמ"ט ואילך.

(36) ראה גם שיחת אחש"פ הנ"ל סט"ז (תורת מנחם שם ע' 312). וש"נ.

(37) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שאין לשנות ד' הכסות בבת

אחת, שאז אין יוצאים י"ח (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב סט"ז. וש"נ), ויש להפסיק ביניהם לכל הפחות בניגון.

(38) שנתבאר בשיחת ליל ב' דחה"פ ס"ט (לעיל ע' 172).

(39) שנתבאר בשיחת הנ"ל ס"ז (לעיל ס"ע 169 ואילך).

(40) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סט"ו.

אמנם, כל זה אינו אלא בנוגע לענין של הרחבה מיוחדת; אבל כאשר מדובר אודות אכילת מצה, ¹
 ענין שנוגע לצורך האדם, לחבר גופו ונפשו - על זה לא מוותרים כו'; ענין זה ישנו גם בזמן הגלות, ²
 ומן התורה. ³
 ועל-דרך-זה ברוחניות: אף-על-פי שבזמן הגלות לא מאיר גילוי אלקות - הרי זה רק בנוגע לענינים ⁴
 של הרחבה כו'; אבל הענינים העיקריים הדרושים לכל אחד מישראל - צריכים להיות וישנם תמיד, ללא ⁵
 חילוקים. ⁶
 ולכן גם בזמן הגלות יכולים וצריכים לעסוק בכל עניני העבודה כו', עד שפועלים את הגאולה ⁷
 האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש. ⁸

* * *

יג. בין הענינים שבהם משתווית הגאולה העתידה ליציאת מצרים (כפי שלמדים ממה שכתוב⁴⁸ "כימי ⁹
 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות") - הרי זה מ"ש⁴⁹ "והדריך בנעלים" (שזהו בהוספה על מה שכתוב⁵⁰ ¹⁰
 "בנהר יעברו ברגל", "ברגל" סתם, ואילו כאן נתפרש גם ענין ה"נעלים"), שזהו על-דרך מה שנאמר ¹¹
 ביציאת מצרים "נעליכם ברגליכם"⁵¹. ¹²
 ומזה מובן, שטעם הציווי "נעליכם ברגליכם" אינו בגלל שהיציאה ממצרים היתה "בחפזון"⁵² (כפי ¹³
 שמצינו במפרשים⁵³ בנוגע לציווי "מתניכם חגורים" ו"מקלכם בידכם") - שהרי טעם זה שייך רק ביציאת ¹⁴
 מצרים, ולא בגאולה העתידה, עליה נאמר⁵⁴ "לא בחפזון תצאו", אלא אדרבה, "בשובה ונחת תושעון"⁵⁵, ¹⁵
 וכיון ש"והדריך בנעלים" שנאמר בגאולה העתידה הוא מטעם אחר, צריך לומר שגם "נעליכם ברגליכם" ¹⁶
 שביציאת מצרים הוא מאותו טעם כמו בגאולה העתידה, שהרי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו ¹⁷
 נפלאות"⁵⁶. ¹⁸
 וכשם ש"והדריך בנעלים" שנאמר בגאולה העתידה מכריח לומר ש"נעליכם ברגליכם" שנאמר ביציאת ¹⁹
 מצרים אינו מצד ענין החפזון, הרי זה מכריח גם שאין זה בכדי להנצל מקוצים וברקנים או מנחשים ²⁰
 (דכיון שבנחש נאמר⁵⁷ "ואתה תשופנו עקב", עלול העקב להנזק מן הנחש) - כי: טעם זה שייך רק ²¹
 ביציאת מצרים, דכיון שאז הלכו במדבר שיש בו קוצים וברקנים וגם נחשים, כמו שכתוב⁵⁸ "המוליך ²²
 במדבר .. נחש שרף ועקרב גו'", הנה כדי שלא ינזקו מהם (ובפרט כאשר ההליכה היא בחפזון, שאז ²³
 לא מעיינים ומתבוננים בדרך), הוצרכו לנעלים; מה-שאינ-כן בגאולה העתידה, שאז יקויים היעוד "וגר ²⁴
 זאב עם כבש גו' ונער קטן נוהג בס"⁵⁹, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי"⁶⁰, וכמאמר רז"ל⁶¹ על ²⁵
 הפסוק⁶² "מזמור שיר ליום השבת", "למשבית מזיקין מן העולם" - הרי לא שייך טעם זה. ²⁶
 וכיון שכאשר התורה מבארת את אופני הגאולה (יציאת מצרים וגאולה העתידה) מדגישה התורה ²⁷
 שצריך להיות "נעליכם ברגליכם", "והדריך בנעלים"⁶³ - הרי מובן, שזהו (לא רק מצד סיבה צדדית, ²⁸
 אלא) ענין עיקרי בגאולה. וצריך להבין: מהי השייכות של נעלים לענין הגאולה? ²⁹

(58) עקב ח, טו.

(59) ישע' יא, ו.

(60) שם, ט.

(61) יל"ש בחוקותי רמז תערב (נתבאר בהמשך מים רבים

תרל"ו פקס"א ואילך).

(62) תהלים צב, א.

(63) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ט סי"ד ואילך (תורת מנחם

- התוועדות חכ"ה ע' 233 ואילך). תשכ"א סי"ח ואילך (תורת

מנחם - התוועדות ח"ל ע' 259 ואילך).

(48) מיכה ז, טו.

(49) ישע' יא, טו.

(50) תהלים סו, ו.

(51) בא יב, יא.

(52) פ' ראה טז, ג.

(53) ראה פרש"י וספורנו עה"פ ב שם.

(54) ישע' נב, יב.

(55) שם ל, טו.

(56) ראה גם המשך וככה תרל"ז פק"ח ואילך.

(57) בראשית ג, טו.

1 גם צריך להבין:

2 ידוע שכל הגילויים דלעתיד-לבוא תלויים "במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"⁶⁴. והיינו, שלא
3 זו בלבד שהגילויים דלעתיד-לבוא באים על-ידי עבודה (סתם), ולא באופן של "נהמא דכיסופא"⁶⁵, אלא
4 עוד זאת, שהעבודה צריכה להיות מעין הגילוי, כיון שהיא גורמת וממשכת את הגילוי, כמאמר רז"ל⁶⁶
5 "שכר מצוה מצוה", "כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה"⁶⁴.

6 וכיון ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", הרי מובן, שכשם שהגילויים של הגאולה העתידה
7 תלויים בעבודתנו בגלות זה, כך היו עניני יציאת מצרים תלויים בעבודתם של ישראל בהיותם בגלות
8 מצרים.

9 וצריך להבין: מהי העבודה שצריכה להיות עתה, וכן העבודה שהיתה בגלות מצרים - שפועלת
10 שתהיה הגאולה באופן של הליכה בנעלים?

11 יד. ויש להקדים תחילה ביאור ענין הנעל - הלבוש של העקב שברגל:

12 העקב שברגל הוא אבר היותר תחתון בגשמיות. וכיון שכל הענינים הגשמיים נמשכים מענינם
13 ברוחניות, ובפרט באדם, שכיון שענינו להגביר את הצורה על החומר, הרי בודאי שאצלו תלויים עניני
14 החומר בעניני הצורה - הרי מובן, שהעקב שברגל הוא היותר תחתון גם ברוחניות.

15 וכידוע שעיקר החיות הוא בראש, ואילו בגוף יש פחות חיות, וברגל החיות הוא פחות ביותר, ועד
16 שבעקב אין החיות בגילוי כלל, שלכן נקרא "מלאך המות שבאדם"⁶⁶.

17 וזהו גם הטעם לכך שההליכה על הארץ היא באמצעות העקב, שנמצא בסמיכות לארץ: ארץ היא
18 בחינת דומם (כללות יסוד העפר). וכדי שיוכל להיות החיבור של האדם, מין המדבר, עם הארץ שמבחינת
19 הדומם, שהם רחוקים זה מזה בתכלית - צריך להיות "ממוצע" ביניהם, שזהו ה"עקב", בחינת הדומם
20 שבאדם, דכיון שביחס לאדם עצמו הרי הוא דומם, לכן יכול להיות בסמיכות לארץ, בחינת דומם ממש.

21 אך גם העקב שברגל זקוק ללבוש הנעל:

22 אף-על-פי שהעקב שברגל הוא בחינת הדומם שבאדם, ועל-ידו הולך האדם על הארץ, בחינת דומם
23 ממש - אף-על-פי-כן, צריך להיות הפסק בין העקב שברגל ובין הארץ.

24 האברים והכחות העליונים של האדם - הרי מלכתחילה אין להם שייכות אל הארץ; החידוש הוא
25 שאפילו בחינת הדומם שבאדם, שיש לו כבר שייכות אל הארץ - צריך להיות דבר המפסיק בינו ובין
26 הארץ.

27 טו. והענין בזה:

28 הנשמה - היא חצובה מתחת כסא הכבוד⁶⁷, ולמעלה יותר. ולאחרי שהקדוש-ברוך-הוא הורידה לעולם
29 הזה להתלבש בגוף גשמי, הנה כדי שיהיה קישור הנשמה בגוף, זקוקים לארץ - "ארץ ממנה יצא לחם"⁶⁸,
30 ש"לבב אנוש יסעד"⁶⁹, ועל ידו תתחבר הנשמה עם הגוף. אך למרות שצריכים לעסוק בענינים ארציים,
31 צריך להיות בשעת מעשה "נעל" - דבר המפסיק בינו לארץ, היינו, שיהיה מנותק מהענינים הארציים,
32 לעשותם בלא לב ולב⁷⁰.

33 כלומר: לא די בכך שבענינים הארציים, עניני מסחר וכיוצא בזה, יעסוק רק זמן מועט, כפי המוכרח
34 לפרנסתו בלבד, ואילו במשך כל שאר הזמן יהיה מונח בתורה ותפלה, ללא טרדות ומחשבות זרות
35 מענינים גשמיים; הדרישה היא - שגם בעת המסחר גופא יהיה מנותק מענינים ארציים.

(68) איוב כח, ה.

(69) תהלים קד, טו.

(70) ראה סד"ה יגיע כפיך דליל ב' דחה"פ דאשתקד (תורת

מנחם - התועודיות חל"ט ע' 279). וש"נ.

(64) תניא רפ"ז.

(65) אבות פ"ד מ"ב.

(66) אדר"נ ספ"א.

(67) ראה זח"ג כט, ריש ע"ב. וראה הנסמן בנצו"ז לזח"א קיג,

ובדוגמת הנעל שהוא לבוש של העקב שברגל; הנעל אינו לבוש של המוח ולב, ואפילו לא לבוש
 על חלק הרגל שלמעלה מהעקב - אברים אלו מלכתחילה אינם בסמיכות אל הארץ; החידוש של הנעל
 הוא - שאפילו העקב שהוא בסמיכות לארץ, הרי הוא מנותק מן הארץ.
 ועל־דרך־זה בעבודה: אפילו בזמן שהאדם עוסק בענינים הארציים - הרי זה בלא לב ולב, כי־אם
 מצד ההכרח בלבד. וכמאמר רז"ל⁷¹ "יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר⁷² אשר תעשה": מצד עצמו
 היה יושב בטל ממלאכה בענינים גשמיים, אלא שהוא "אנוס על פי הדיבור"⁷³, לקיים את הציווי "בכל
 אשר תעשה".
 טז. על־פי־זה יובן מאמר רז"ל⁷⁴ "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו":
 לכאורה אינו מובן: מהי השייכות בין קורות ביתו למנעלים? - קורות ביתו הם למעלה מראשו, ואילו
 מנעלים הם למטה אפילו מעקבי רגליו, ואם כן, מהי השייכות ביניהם, ולא עוד אלא שמוטב למכור
 קורות ביתו למעלה מראשו בשביל מנעלים שלמטה אפילו מעקבי רגליו?
 והביאור בזה:
 ראש - הוא הכלי לשכל, וקורות ביתו שלמעלה מהראש - היינו שמכיר בשכלו שיש ענין שלמעלה
 ממנו. ובדוגמת דברי הגמרא⁷⁵ שביסוד הראש הוא סגולה ליראת שמים, כי הלבוש שלובש על גבי הראש
 מורה שיש ענין שלמעלה מראשו.
 אך יש חילוק בין לבוש שעל גבי הראש לקורות ביתו:
 לבוש - הוא מדוד לפי מדת האבר המלובש בו, מה־שאינ־כן קורות ביתו אינם מדודים לפי מדות
 האדם.⁷⁶
 וזוהי מעלת קורות ביתו לגבי הלבוש שעל גבי הראש: כיסוי הראש - עם היותו סגולה ליראת שמים,
 כיון שנרגש אצלו ענין האלקות שלמעלה ממנו, אבל זהו ענין שמדוד לפי אופן השגתו, וכאשר
 הקדוש־ברוך־הוא מדוד לפי ראשו - אין זה כדבעי. ולכן צריך להיות הענין דקורות ביתו - שיהיה נרגש
 אצלו שאלקות אינו מוגבל כלל לפי אופן ההשגה.
 אבל לאידך, לא צריך להיות מקיף שאינו שייך אליו כלל, אלא "קורות ביתו" דוקא, והיינו, שצריך
 להיות נרגש אצלו ש"הוי" - היה הוה ויהיה כאחד⁷⁷, למעלה מהגבלה - הוא "אלקינו", כחנו וחיותנו⁷⁸.
 ובלשון הקבלה והחסידות הוא ענין מקיף דיחידה, ובאותיות פשוטות הוא ענין האמונה שהקדוש־
 ברוך־הוא הוא לא רק ממלא כל עלמין, אלא הוא גם סובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיב, וביחד
 עם זה, הנה "כמצביה עבד בחיל שמיא"⁷⁹, שמנהיג את העולם כולו, עם היותו קדוש ומובדל מהעולמות.
 ובכדי שיהיה הענין ד"קורות ביתו", דרושה ההקדמה ד"מנעלים לרגליו" (שלכן "לעולם ימכור אדם
 קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו"), כי כאשר חסר אצלו ענין ה"מנעלים", אזי גם "קורות ביתו" אינם
 פועלים מאומה; דוקא לאחר שפועל על עצמו להתנתק מענינים ארציים, שעל־ידי־זה מבטיח גם את
 שלימותם של כחותיו התחתונים ("מנעלים לרגליו") - אזי יכולה להיות אצלו ההשגה בבחינת האלקות
 שלמעלה מגדר עולמות באופן של "קורות ביתו", שתחדור בכחותיו ופעולותיו ותשפיע עליהם, כמו
 קורות ביתו בגשמיות שהם מחסה מזרם וממטר⁸⁰.

(77) זח"ג רנו, ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהייה"א פ"ז (פב),
 א.

(78) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ה. לקו"ת בלק עג, ג.
 פינחס פ, א. ובכ"מ.

(79) דניאל ד, לב.

(80) ע"פ לשון הכתוב - ישעי' ד, ו.

(71) מדרש תהלים קלו, יג. ויל"ש שם (רמז תתפג). וראה
 לקו"ש ח"א ע' 189 הערה 11. חיי"ז ע' 245 הערה 20. וש"נ.

(72) פ' ראה טו, יח.

(73) נוסח הגש"פ (פיסקא וירד מצרימה).

(74) שבת קכט, א.

(75) שם קנו, ב. שו"ע אדה"ז או"ח ס"ב ס"ז.

(76) ראה לקו"ת ברכה צח, ד ואילך. ובכ"מ.

1 ההתחלה צריכה להיות - לא מענינים נעלים ב"עשה טוב", השגת בחינת סובב כל עלמין כו', אלא
2 - מ"סור מרע", שלא תהיה לו שייכות לענינים ארציים. ובדוגמת חינוך התינוק, שלא מתחילים ללמוד
3 עמו ענינים עמוקים באחדות הוי', אלא התחלת הלימוד הוא מ"תורה צוה גו'"⁸¹, אמירת ברכה, קריאת
4 שמע, וכיוצא בזה. ועל-דרך-זה בכל יום, שהתחלת העבודה אינה בקריאת שמע, התבוננות באחדות הוי',
5 אלא באמירת "מודה אני", שזהו ענין פשוט שאין בו אפילו הזכרת שמות הקדושים, ורק לאחר זה
6 מגיעים לקריאת שמע, שענינה ההתבוננות ב"אחד", שז' הרקיעים והארץ וד' רוחות השמים הם בטלים
7 לאור אין-סוף, אלופו של עולם⁸².

8 יז. ועל-פי-זה יובן הענין ד"נעליכם ברגליכם" שהוצרך להיות ביציאת מצרים:

9 יציאת מצרים היתה הקדמה למתן-תורה, כמו שכתוב⁸³ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את
10 האלקים על ההר הזה". וכדי שיהיו ראויים לגילוי הנעלה דמתן תורה, צוה הקדוש-ברוך-הוא שיהיה
11 הענין ד"נעליכם ברגליכם", היינו, שיהיה הפסק בינם ובין הארץ, בדוגמת הקדמת ה"מנעלים" ל"קורות
12 ביתו", שעל-ידי-זה יהיו ראויים לקבלת התורה.

13 ובדוגמת הענין דמתן תורה שבכל יום, כמו שכתוב בנוסח ברכת התורה "אשר בחר בנו מכל העמים
14 ונתן לנו את תורתו": לכל לראש צריך להיות הענין ד"בחר בנו מכל העמים", שיהודי נבחר ומובדל מכל
15 העמים, ואין לו שייכות לעולם - "מנעלים לרגליו"; ולאחרי כן יכול להיות הענין ד"נתן לנו את תורתו".

16 וכיון שהענין ד"נעליכם ברגליכם" הוא הכנה לקבלת התורה, שזוהי התכלית דיציאת מצרים - אין
17 זה ענין צדדי, אלא ענין עיקרי ביציאת מצרים.

18 יח. והענין ד"נעליכם ברגליכם" בשעת יציאת מצרים - היה בתור שכר על עבודתם של ישראל
19 במצרים שהיתה מעין השכר:

20 בהיות בני ישראל במצרים היו מובדלים מן המצריים - לא רק בכך ש"הטיל הקדוש-ברוך-הוא שמו
21 עליהם וכו'"⁸⁴, אלא גם בכך ש"לא שינו" ונזהרו בכל ד' הענינים שנימנו במדרשי רז"ל⁸⁵. ועל-ידי-זה
22 שהיו מובדלים מן המצריים, היו מובדלים גם מכל העמים, שהרי מצרים היתה אז מושלת בכיפה על כל
23 העולם כולו⁸⁶.

24 ועל זה בא השכר, שבשעת יציאת מצרים היה הענין ד"נעליכם ברגליכם" - שמבלי הבט על כך
25 שהלכו "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו'" בגשמיות וברוחניות, הבדיל הקדוש-ברוך-הוא
26 אותם על-ידי עשיית דבר המפסיק בינם ובין המדבר.

27 יט. וכשם שביציאת מצרים היה הענין ד"נעליכם ברגליכם" - כמו כן יהיה הענין ד"והדריך בנעלים"
28 בגאולה העתידה:

29 לכאורה, הנה כשם שלעתיד-לבוא לא יהיה צורך במנעלים בגלל חשש מקוצים וברקנים או נחשים,
30 שהרי "לא ירעו ולא ישחיתו גו'" (כנזכר לעיל סעיף י"ג) - כמו כן לא יהיה צורך בדבר המפסיק בין
31 האדם ובין הארץ, דכיון שהארץ עצמה תהיה במעמד ומצב ש"מלאה הארץ דעה את הוי'"⁶⁰, אם כן מהו
32 הצורך בהבדלה מן הארץ.

33 לעתיד-לבוא יקויים היעוד "לתקן עולם במלכות שדי"⁸⁷, על-ידי-זה שיהיה בעולם גילוי אלקות,
34 ועד להגילוי דשם הוי', כמאמר רז"ל⁸⁸ "לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא
35 באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד, נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י . . כשאני נכתב אני נקרא".

(85) ראה מכילתא בא יב, ו. ויק"ר פל"ב, ה.

(86) מכילתא בשלח יד, ה. תרגום שני מג"א בתחלתו.

(87) נוסח התפלה - "ועל כן נקוה".

(88) פסחים נ, א.

(81) ברכה לג, ד. סוכה מב, א.

(82) ראה סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם
ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג. ובכ"מ.

(83) שמות ג, יב. וראה שמו"ר פ"ג, ד. פרש"י עה"פ.

(84) פרש"י פינחס כו, ה. וראה יל"ש תהלים רמז תתעט.

והרי החילוק בין שם אד' לשם הוי' הוא, שאד' הוא מלשון אדנות⁸⁹, והיינו, שהקדוש-ברוך-הוא הוא
'בעל הבית' על כל העולם, אבל אף-על-פי-כן, העולם הוא מציאות בפני עצמו, ובדוגמת אדון ועבד
שהם ב' דברים נפרדים; מה-שאינ-כן שם הוי' שענינו היה הוה ויהיה כאחד, היינו, שבגדר הזמן (היה
הוה ויהיה) גופא הרי זה באופן שלמעלה מהזמן (כאחד), והיינו, שלא זו בלבד שאלקות הוא 'בעל הבית'
על העולם, אלא שהעולם עצמו הוא אלקות, שלכן הנה הזמן עצמו הוא למעלה מהזמן.
אמנם, למרות זיכוך העולם לעתיד-לבוא, יהיה גם אז הענין ד"הדריך בנעלים":
לעתיד-לבוא כאשר העולם יהיה בתכלית הזיכוך - יהיו בני ישראל במדריגה נעלית עוד יותר.
ועל-דרך מה שכתוב⁹⁰ "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת
הימים", והיינו, שאף-על-פי שאור הלבנה יגדל להיות כמו אור החמה עכשיו, הנה אור החמה
דלעתיד-לבוא יהיה גדול יותר⁹¹.
ולכן, אף שלעתיד-לבוא כתיב⁹² "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", אין זה מגיע להעילוי
שיהיה אז אצל בני ישראל, שלכן הנה גם אז יהיה הענין ד"בחר בנו מכל העמים".
וזהו גם שלעתיד-לבוא כתיב⁹³ "ועמדו זרים ורעו צאנכם":
"זרים" - לא קאי על אומות העולם כפי שהם ב'ציור' שבזמננו, שהרי לעתיד-לבוא יקויים היעוד⁹⁴
"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אלא הכוונה היא על אומות העולם כפי שיהיו לאחר ש"אהפוך
אל עמים גו' לעבדו שכם אחד".
ואף-על-פי-כן, הנה לא זו בלבד שיהיו למטה במדריגה מבני ישראל, אלא עוד זאת, שיהיו בריחוק
שבאין-ערוך, ועד כמו דבר זר לגמרי - "זרים", ותפקידם יהי' - "ורעו צאנכם", ואילו לענינים היותר
פנימיים, לא תהיה להם שייכות.
ועל-פי-זה מובן, שגם לעתיד-לבוא, כאשר יזדכך עולם הזה הגשמי עד ש"מלאה הארץ דעה את הוי'",
- והרי ענין זה גופא יהיה על-ידי בני ישראל, שכן, אף-על-פי שבני-ישראל מובדלים מן העולם,
הרי ידוע המשל שכאשר פועלים באדם הגבהת הראש, אזי נגבהים בדרך ממילא כל חלקי הגוף, עד
לעקביים, כולל גם המנעלים, ואפילו כל מה שנדבק תחת המנעלים -
הנה גם אז יהיה הענין ד"הדריך בנעלים" כדי להפסיק בין עקב הרגל של איש ישראל ובין הארץ,
וכידוע⁹⁵ שגם בענין של מחיצה והבדלה יש כמה דרגות: בין טמא לטהור, בין קודש לחול, ובין טוב
ליותר טוב.
כ. וענין "והדריך בנעלים" בגאולה העתידה יהיה על-ידי עבודתנו עתה בזמן הגלות - עבודה כזו
שהיא מעין השכר ד"הדריך בנעלים":
יהודי צריך לדעת, שאף-על-פי שנמצא בגלות בין העמים, וכל ההשפעות הגשמיות שמושפעות אליו
באים באמצעות ע' השרים, על-ידי השר של המדינה שנמצא בה, אף-על-פי-כן, צריך להיות ניכר שהוא
יהודי; עליו להיות מובדל מן העולם - "אתה בחרתנו מכל העמים".
וענין זה צריך להיות לא רק בפנימיותו, אלא באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך"⁹⁶,
היינו, שאפילו אומות העולם צריכים לראות ששייך ל"זרע ברך הוי'"⁹⁷, וצריכים לראות זאת לא רק
ב"תפילין שבראש"⁹⁸, במוח ולב, אלא גם בעקביים, והיינו, שגם כאשר עוסק בעובדין דחול, באמצעות

(93) ישע' סא, ה.

(94) זכרי' יג, ב.

(95) ראה גם תו"א לך לך יג, א. דרמ"צ ז, ב.

(96) תבוא כח, יו"ד.

(97) ישע' סא, ט.

(98) ראה ברכות ו, א.

(89) ראה טושו"ע ואדה"ז שבהערה 78. שעהיה"א שבהערה

77.

(90) ישע' ל, כו.

(91) ראה סד"ה וחי' אור הלבנה בלקו"ת צו יו"ד, א. רד"ה

וחי' אור הלבנה תרס"ז (המשך תרס"ו ע' תט).

(92) צפנ"ג ג, ט. וראה רמב"ם ה' מלכים ספ"א.

- 1 העקביים (שהרי הכחות הנעלים הם באופן שמלכתחילה אין להם שייכות לארציות, אפילו לא באופן
2 שיש דבר המפסיק ביניהם), הרי זה באופן שיש "מנעלים לרגליו", היינו, שהוא מובדל מהם, ועושה
3 אותם רק בגלל היותו "אנוס על פי הדיבור" (כנזכר לעיל סעיף ט"ו).
- 4 וכאשר נועל מנעלים לרגליו - הרי מלבד הריחוק שיש לו עתה, שהמנעלים מגינים עליו לא רק מסכנת
5 הנחשים, אלא גם מקוצים וברקנים, הנה עוד זאת, שעל-ידי-זה יזכה לקיום היעוד "והדריך בנעלים"
6 לעתיד-לבוא - שגם כאשר יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", ו"מלאה הארץ
7 דעה את הוי'", אזי יהיו בני ישראל בהבדלה מן העולם.
- 8 כא. והנה, ב'ספר חרדים' מצינו חלוקת המצוות לפי שייכותם לאברי גוף האדם, ונימנו שם המצוות
9 התלויות ברגל. וביניהם יש גם ענין הריצה לכל דבר מצוה⁹⁹, שהריצה היא ברגל, ובפרטיות יותר - בעקב
10 שברגל.
- 11 ובנוגע לענינו:
- 12 כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר תיקן והנהיג שבכל ה'מים טובים', מועדים לשמחה, ילכו
13 לבתי-כנסיות כדי לשמח יהודים, והרי קיום תקנה זו קשור עם ענין ההליכה על-ידי העקב שברגל.
- 14 ובנוגע להליכה זו - הנה כיון שקודם שמגיעים לבתי-כנסיות צריכים לעבור באמצע חלק מעולם הזה
15 שאינו קדושה, לכן יש צורך ב"מנעלים", כדי שלא ידבק בו מהענינים הארציים שבאמצע. והיינו, שאף
16 שזוהי הליכה לדבר מצוה, מכל-מקום כאשר נמצאים בדרך, קודם שמגיעים לדבר מצוה, יש צורך בענין
17 המנעלים;
- 18 אבל כאשר מגיעים כבר לבתי-כנסיות ונפגשים עם יהודים - אזי צריך להסיר את המנעלים והמחיצות,
19 כי: (א) נמצאים בבית-כנסת, "מקדש מעט"¹⁰⁰, והרי בבית המקדש היו צריכים לילך דוקא בלי מנעלים,
20 בכדי שלא יהיה דבר החוצץ בינו לבין המקדש¹⁰¹. ועל-דרך מה שכתוב¹⁰² "של נעליך מעל רגליך כי
21 המקום גו' אדמת קודש הוא". (ב) כאשר נפגשים עם יהודי ומדברים עמו כו', צריך להסיר את המחיצות
22 ולהתאחד עמו - "ואהבת לרעך כמוך"¹².
- 23 כב. (וסיים כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:)
- 24 כל אלו שקיימו את תקנת כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר והלכו למקומות רחוקים [בגשמיות, אבל
25 לא ברוחניות חס-ושלום, וכאמור, שכאשר פוגשים יהודים בבתי-כנסיות צריך להסיר את כל המחיצות],
26 כדי לשמח יהודים בחג הפסח,
- 27 - וכיון שחג הפסח הוא ראש לרגלים², תהיה הליכה זו התחלה טובה להליכה גם בכל שאר המועדים
28 לשמחה -
- 29 יאמרו "לחיים" וינגנו ניגון שמחה, מתוך החלטה טובה לקיים תקנה זו גם בשאר הרגלים, ומתוך
30 שמחה וטוב לבב.
- 31 וזו תהיה הכנה להיעוד "והדריך בנעלים" שיהיה בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו,
32 בקרוב ממש.
- 33 [אחד המסובים אמר "לחיים" עבור יהודי רוסיא, ואחר-כך הורה כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א לאחד
34 האורחים מיהודי רוסיא שיאמר "לחיים", וניגנו "הושיעה את עמך", וכבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א
35 עמד מלא קומתו ורקד על מקומו בשמחה גדולה].

* * *

(101) ראה זכאים טו, ב. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה הי"ז.
(102) שמות ג, ה.

(99) ראה ספר חרדים חלק מ"ע מד"ק ומד"ס פ"ו.
(100) יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א.

כג. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל ונחה עליו רוח הוי' (הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א).¹
2

* * *

כד. בהמשך להמדובר לעיל³⁹ אודות הענין המיוחד בשנה זו, שחג הפסח מתחיל ביום השבת (ובמילא גם סיומו של חג הפסח, אחרון של פסח, הוא ביום השבת) - יש להתעכב על ענין נוסף המיוחד בשנה זו, שהיא שנת העיבור (ששייך במיוחד לחג הפסח, כדלקמן),
ונקראת גם "שנה תמימה", כדרשת חז"ל (במסכת ערכין¹⁰³) על הפסוק¹⁰⁴ "עד מלאת לו שנה תמימה" (גבי מכירת בתי ערי חומה), "כשהוא אומר תמימה, להביא את חודש העיבור" (שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חודש).
8

ועל-פי תורת הבעל-שם-טוב¹⁰⁵ שמכל ענין צריך ללמוד הוראה בעבודת ה' - יש לבאר ההוראה בעבודת האדם שלמדים מהענין דשנת העיבור, שנה תמימה.
10

כה. ויובן זה מתוכן ענין שנת העיבור כפשוטו¹⁰⁶ - שעל ידה משתווה החילוק שבין שנת הלבנה לשנת החמה, ש"יתירה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר יום"¹⁰⁷ :
12

"ישראל מונין ללבנה¹⁰⁸ - "המאור הקטן"¹⁰⁹, כי גם בני ישראל הם במעמד ומצב של קטנות - "אתם המעט מכל העמים"¹¹⁰, "יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן"¹¹¹, ולכן הסדר הוא ש"קטן מונה לקטן"¹¹², שזהו מנין חדשי השנה, שהם חדשי הלבנה, החל מחודש ניסן, עליו נאמר¹¹³ "החודש הזה לכם ראש חדשים".
16

אמנם, ישנו גם הציווי "שמור את חודש האביב"¹¹⁴, "כדי שיהיה פסח בזמן האביב"¹¹⁵ [ועל-דרך-זה בנוגע לשאר המועדים, שחג השבועות צריך להיות בזמן הקציר והביכורים, וחג הסוכות בזמן האסיף, אלא שהציווי "שמור גו'" נאמר בנוגע לחג הפסח דוקא], והרי זמן האביב [ועל-דרך-זה זמן הקציר וזמן האסיף] תלוי במהלך השמש.
20

ועל זה נותנת התורה עצה - להוסיף עוד חודש אחת לב' או ג' שנים: "כשיתקבץ מן התוספת הזאת (י"א יום שיתירה שנת החמה על שנת הלבנה) כמו שלושים יום או פחות מעט או יותר מעט, מוסיפין חודש אחד ועושים אותה השנה שלשה עשר חודש, והיא הנקראת שנה מעוברת"¹⁰⁷, "ואין מוסיפין לעולם אלא אדר .. ולולי הוספת החודש הזה, הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים"¹¹⁶ (ולדעת כמה מוני המצוות - מצות-עשה לעבר השנים כדי שיהי' חג הפסח בחודש האביב¹¹⁷).
25

וכמו כן שנה זו, שהיא שנה ששית למחזור קטן של י"ט שנה, היא שנה מעוברת, כפי שמבאר הרמב"ם בהלכות קידוש החודש¹¹⁸ שכל מחזור של תשע עשרה שנה יש בו שבע שנים מעוברות (שנה השלישית ושנה הששית וכו') ושתים עשרה שנים פשוטות, ובסיום המחזור משתנים שני החמה עם שני הלבנה.
29

ונמצא, שענינה של שנת העיבור, שנקראת שנה תמימה, הוא - שעל-ידי הוספת חודש העיבור נשלם החסרון של שנת הלבנה לגבי שנת החמה.
31

(111) ראה חולין ס, ב.

(112) ב"ר פ"ו, ג. וראה חדא"ג מהרש"א לסוכה שם.

(113) בא יב, ב.

(114) פ' ראה טז, א ובפרש"י.

(115) רמב"ם שם פ"ד ה"ב.

(116) שם ה"א.

(117) ראה רמב"ן ובה"ג - הובאו במכתב י"א ניסן שנה זו

בהערה (אג"ק חכ"ג ס"ע שם ואילך).

(118) פ"ו ה"י"א. רפ"י.

(103) לא, א (במשנה) ובפרש"י. וראה גם יהל אור ע' סז.

(104) בהר כה, ל.

(105) ראה חתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג

ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אי"ר).

(106) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ג ע' 70. וש"נ.

(107) רמב"ם הל' קידוש פ"א ה"ב.

(108) סוכה כט, א.

(109) בראשית א, טז.

(110) ואתחנן ז, ז.

- 1 ועוד פרט בזה - שלא זו בלבד שנשלם החסרון שנחסר בעבר, אלא עוד זאת, שעל-ידי-זה ניתוסף
2 מספר ימים בתור "מקדמה" על העתיד, לשנה הבאה.
- 3 ולהעיר, שגם בסיום מחזור קטן של י"ט שנה שמשותפים שני החמה עם שני הלבנה, הרי חודש העיבור
4 האחרון הוא חודש אדר של שנה הי"ט, ולאחריו יש עוד חצי שנה, ששה חדשי הלבנה, שבכל אחד מהם
5 נחסר כמעת-לעת לגבי מהלך החמה, ונמצא, שכ"ד ימים של חודש העיבור משלימים את החסרון שנחסר
6 בעבר, ואילו ששה ימים האחרונים שבו הם בשביל העתיד, להשלים את החסרון של ששה החדשים
7 שלאחרי זה.
- 8 [ועל-דרך-זה מצינו בענין נוסף בשנה שלימה:
- 9 בנוגע לסדר החדשים המלאים והחסרים, הנה "שני החדשים שהם מרחשון וכסלו . . שנה שיהיה בה
10 שני חדשים אלו מלאים היא שנקראו חדשיה שלמים, ושנה שיהיו . . חסרים נקראו חדשיה חסרין, ושנה
11 שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא נקראו חדשיה כסדרין"¹¹⁹.
- 12 וכיון שגם בשנה כסדרה (כאשר מרחשון חסר וכסלו מלא) אין חסרון (שהרי רק כאשר שניהם חסרים
13 נקראת שנה חסרה), הרי מובן, שבשנה שלימה (כאשר שניהם מלאים) נעשה לא רק שלימות החסרון
14 שנחסר בעבר, אלא גם הוספה על העתיד¹²⁰].
- 15 כו. ומזה למדים הוראה בעבודת האדם:
- 16 החילוק שבין חמה ללבנה הוא - שבחמה אין שינויים, ואילו בלבנה יש שינויים, שלפעמים הולכת
17 ומתמעטת ולפעמים הולכת ומתמלאת.
- 18 ועל-דרך-זה בנוגע לבני ישראל שנמשלו ללבנה - נוסף לכך ש"אתם המעט מכל העמים", מעט בכמות
19 לגבי ריבוי הכמות של אומות העולם, כפי שהיה בכל הדורות, כולל גם בימי שלמה כאשר בני ישראל
20 היו במעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא"¹²¹, ומכל הארצות באו והביאו מתנות כו'¹²², הרי גם אז,
21 כשהסתכלו בעיני בשר על הכמות בלבד, ראו שבני ישראל הם מתי מספר לגבי ה"רוב עם" שמחוץ לבני
22 ישראל - שיש בהם שינויים של עליות וירידות, כפי שרואים בדברי ימי ישראל במשך כל הדורות.
- 23 ועל-דרך-זה בכל אדם, שיש אצלו ענינים שאין בהם שינויים, ויש אצלו ענינים שהם באופן של עליות
24 וירידות, ולדוגמא: בנוגע לג' הדברים שבהם משתנה אדם לבהמה, כמו אכילה ושתייה¹²³ - אין שינויים
25 בין קטנותו נעורו וזקנותו, שהרי מהרגע הראשון שנולד ועד לרגע האחרון במשך כל ימי חייו זקוק
26 הוא לאכילה ושתייה [אמנם יש ביכולתו להתענות למשך זמן מסוים, אבל זהו באופן שמכריח וכופה את
27 עצמו לעשות היפך טבעו כו']; ואילו בנוגע לכחותיו הפנימיים, כמו כח השכל - הרי "עיר פרא אדם
28 יולד"¹²⁴, ואחר-כך כשהולך וגדל אזי מתפתח כח שכלו והבנתו עד לימי הזקנה, ובימי הזקנה גופא יש
29 חילוקים בין זקני תלמידי חכמים לזקני עמי הארץ כו'¹²⁵, והיינו, שיש בזה שינויים, עליות וירידות.
- 30 ועל-דרך-זה יש חילוק בין ענינים שאין בהם שינויים (חמה) לענינים שיש בהם שינויים (לבנה) -
31 בעבודת ה'.
- 32 אצל איש ישראל ישנם ענינים שמזעזעים אותו ("עס גיט אים אַ טרייסל"), ולדוגמא: כאשר מדובר
33 אודות ציווי מפורש בשולחן-ערוך ועל-אחת-כמה-וכמה בתורה-שבכתב - הרי בודאי לא שייך בזה
34 שינויים; אבל כאשר מדובר אודות ענין שהוא רק מדרבנן, דקדוק קל של דברי סופרים - אזי יתכן
35 שבמקום שמכירים אותו הרי הוא מקפיד ונוזהר בזה, מה-שאין-כן בהיותו בדרך, במרחקים, במקום שאין
36 מכירים אותו, אזי עלול לוותר ולא להקפיד על חלב ישראל ופת ישראל. - הוא יודע אמנם שאצל

(122) ראה מלכים-א ה ואילך. שם יו"ד.

(123) ראה חגיגה טז, א.

(124) איוב יא, יב.

(125) ראה משנה סוף קנים.

(119) שם פ"ח ה"ו.

(120) ראה גם "פירוש" לרמב"ם שם ה"ה.

(121) זח"א קנ, רע"א. רכג, א"ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה גם

שמור"ר פט"ו, כו.

הקדוש־ברוך־הוא אין שינויים, שנמצא בשוה בביתו ובדרך כו', אבל אף־על־פי־כן, אצלו יש שינויים, עליות וירידות.

וענין זה הוא בב' הקצוות: גם קל שבקלים, שכל הענינים אצלו הם באופן של עליות וירידות - הנה כאשר בא לענין שנוגע לנקודת היהדות, אזי מוסר נפשו על קדושת השם (כמבואר בתניא¹²⁶); ולאידך גיסא - "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"¹²⁷, אמנם לא בענין המפורש בתורה שבכתב ותורה שבעל־פה, אבל בענין של הידור מצוה בלבד - אם רק אין בזה חילול השם, כדברי רב: "היכי דמי חילול השם .. כגון אנא אי שקילנא בשרא מטבחא ולא יהבינא דמי לאלתר"¹²⁸, אבל במקום שאין מכירים אותו, ובמילא לא יהיה בזיון וזלזול התורה, יכול לוותר על זה.

ולהוסיף, שגם בנגלה דתורה רואים שיש ענין של שינויים: איתא במשנה¹²⁹ ומבואר בירושלמי¹²⁹ ש"עם הארץ אינו משקר בשבת", ולכן יכולים לסמוך על דבריו בנוגע לדמאי כו'. ולכאורה אינו מובן - דממה־נפשך: כיון שאסור לומר דבר שקר, כציווי התורה "מדבר שקר תרחק"¹³⁰, מהו החילוק בין יום השבת לימות החול; ואם ביום חול ביכלתו לומר דבר שקר למרות האיסור שבדבר (שאינו שייך אליו...) - מדוע בשבת אינו משקר?!

אך הענין הוא - שביום השבת מתעלה העולם כולו, ולכן מתעלה גם הוא, ועילוי זה מתבטא בכך שמתירא לומר דבר שקר, מה־שאינ־כן בימות החול כו'.

ועל־דרך־זה יש שינויים בכמה ענינים בכללות העבודה בכל יום: בשעת התפלה ולימוד התורה הרי הוא נמצא במעמד ומצב נעלה, בבחינת שבת ("א שבת־דיקער"), כראוי ליהודי; אבל לאחר התפלה, בצאתו לרחוב לעסוק בעניני פרנסה, שאז צריך להתמודד עם ה"תחרות" שמתנהלת מסביב - איך יכול להזהר ולשמור על כל פרטי הדקדוקים שנתבארו ב"שולחן ערוך" חושן־משפט בנוגע לדיני השגת גבול, או בנוגע לאבק לשון הרע וכיוצא בזה, בה בשעה שצריך לדאוג לפרנסתו ופרנסת בני ביתו? ...!

כז. וכיון דאתינן להכי, יש להעיר גם בנוגע להיתר הכי גדול שבעולם שנתחדש במדינה זו: יש ענין בלתי־רצוי שגם אם הוא לא יעשה זאת, יתקיים הדבר בלא־הכי (כפי שהתפרסם בעיתון שישנם כבר האמצעים הכספיים הדרושים לכך), ואם כן, מה החסרון בכך שהוא ינצל זאת כדי להשיג פרנסתו?!

ואדרבה - יש לו ראיות שונות ומשונות שהוא צריך לעשות זאת: גם אם הוא לא יעשה זאת, הרי יהיה הדבר בעולם, ובלשון חז"ל¹³¹: "אי אפשר לעולם בלא בורסקי", וכיון שכן - טוען הוא - מוטב שייעשה הדבר על ידו, כי בנוגע אליו - הרי להיותו בבחינת כהן גדול ששימש שמונים שנה, וכבר עברו רוב שנותיו, לא ישפיע הדבר לרעה; וגם בנוגע לעולם - הרי כשייעשה הדבר על ידי אחרים, אזי יהיה הרע במילואו, ואילו כשייעשה הדבר על ידו, אזי ישתדל למעט את הרע עד כמה שאפשר - שלא תהיה עבירה גדולה, אלא עבירה ממוצעת או עבירה קטנה; ובינתיים תהיה גם תועלת עבורו - בנוגע לעניני פרנסה... ובודאי ינצל זאת עבור עניני יהדות, כמו הוספה בצדקה וכיוצא בזה.

כאשר שואלים אותו: האם גם בהיותו בשיבה היה סבור כך - הרי הוא מזדעזע... בודאי לא היה מעלה על דעתו מחשבה כזו. ואם כן, מה נשתנה עכשיו - הרי התורה היא נצחית¹³² (וכמודגש בנוסח ברכת התורה: "נותן התורה", לשון הוה¹³³), ומצוותיה נצחיות הן, כולל גם הציווי ד"לפני עור"¹³⁴. ואפילו לפי הדעה¹³⁵ שהאיסור ד"לפני עור" מן התורה הוא רק "בתרי עברי נהרא", הרי לכל הדעות יש בזה איסור דרבנן¹³⁶, כיון שהוא ה"ממוצע" שעל ידו נעשה האיסור.

(132) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(133) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.

(134) קדושים יט, יד.

(135) ע"ז ו, ריש ע"ב.

(136) ראה ר"ן ע"ז שם. תוד"ה בבא - שבת ג, רע"א.

(126) פי"ד. פי"ח ט.

(127) קהלת ז, כ.

(128) יומא פו, א. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ה.

(129) דמאי רפ"ד.

(130) משפטים כג, ז.

(131) פסחים סה, רע"א. וש"נ.

1 ולהעיר גם מביאור אדמו"ר הזקן באגרת הקודש¹³⁷ בענין שמעי בן גרא שקלל את דוד, שאף שלהיותו
2 "בעל בחירה .. מתחייב .. על רוע בחירתו, אף-על-פי-כן, על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים
3 למקום, ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח פיו יתברך
4 המחיהו ומקיימו, וכמו שכתוב¹³⁸ כי ה' אמר לו קלל, והיכן אמר לשמע, אלא שמחשבה זו שנפלה
5 לשמעי בלבו ומוחו, ירדה מאת ה' ורוח פיו המחיה כל צבאם, החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר
6 דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו של שמעי, לא יכול לדבר מאומה,
7 וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד, ומי יאמר וגו'."

8 ולכאורה היה שמעי בן גרא יכול לעשות חשבון, שגם אם הוא לא יקלל את דוד, הרי ימצא מישהו
9 אחר שיקלל אותו, ואם כן, מוטב שתהיה הקללה על ידו, בהיותו תלמיד חכם וכו' (כדאיתא בגמרא¹³⁹
10 גודל הפלאת מעלתו), מאשר על-ידי מישהו אחר שאינו במעלה זו, שאז מי יודע באיזה אופן תהיה
11 הקללה. ואף-על-פי-כן, היה זה ענין בלתי רצוי, ועד שנתחייב מיתה על זה!

12 ועל-דרך-זה בנדון-דידן - שגם כאשר טוען שכוונתו רצויה, כדי להמעיט בדבר הבלתי-רצוי (שיהיה
13 כמו קללת שמעי), אין לו לדחוף את עצמו ("שפאָרן זיך") להיות השליח שעל ידו ייעשה דבר שהוא
14 היפך הקדושה, הטוב והרצוי כו'.

15 כח. ובנוגע לענינו - הנה כאשר כל אחד יתבונן בחייו, יווכח, שגם אצלו יש ענין של שינויים כו',
16 אלא, ש"לא ברשיעי עסקינן"¹⁴⁰, כך, שכאשר מדובר אודות ענין שאין לו היתר, בודאי לא יעלה על
17 דעתו לעשותו, ובזה אכן לא נשתנה מכמו שהיה בישיבה כו'; אבל יש ענינים שבהם נשתנה מכמו שהיה
18 בישיבה - שאז היה בעולם הזה הגשמי, ואילו עתה נמצא הוא בעולם הזה החומרי... במעמד ומצב שהעולם
19 הוא בפשיטות ואלקות הוא בהתחדשות¹⁴¹.

20 ולדוגמא: בהיותו בישיבה, היתה שייכותו ל"פרה" ו"חמור" אך ורק בלימוד הסוגיא ד"המחליף פרה
21 בחמור"¹⁴², שעל-ידי-זה מקיים מצות תלמוד תורה; ואילו עתה, מתעסק בפרה וחמור כפשוטם.

22 ובזה גופא יכולה להיות ההתעסקות עם פרה וחמור באופן של רשות, ועד ש"כל מעשיך יהיו לשם
23 שמים"¹⁴³ ו"בכל דרכיך דעהו"¹⁴⁴; אבל יכול להיות גם מצב שאינו אוחד בדרגא זו, אלא הנהגתו היא
24 כפי המתחייב מצד נפשו הבהמית, ובפרט אם הוא גם להוט אחר תאוות הממון וכו'.

25 ומובן, שבאופן כזה ההתעסקות היא לא רק עם פרה וחמור גשמיים שאפשר למששם בידים, אלא
26 פרה וחמור ששייכים לקליפות, ועד לג' קליפות הטמאות - בריחוק הכי גדול מפרה וחמור כפי שהם
27 בגמרא ובפירוש התוספות וב"שולחן ערוך" חושן-משפט.

28 וזהו כללות החילוק שבין חמה ולבנה בעבודת האדם - שיש ענינים שבהם לא שייך שינויים, החל
29 מנקודת היהדות, ועל-דרך-זה בכמה ענינים בעבודה בפועל שבהם מתנהג בעולם כמו בהיותו בישיבה,
30 בבית-הכנסת ובית-המדרש; ויש ענינים שבהם יכולים להיות שינויים כו', כמו הלבנה שלפעמים היא
31 מלאה ולפעמים היא חסרה, ועד למעמד ומצב שבענינים מסויימים מתנהג באופן שלא ניכר החילוק בינו
32 לבין אינו-יהודי.

33 כט. ועל זה באה ההוראה משנת העיבור - שכדי להשלים את החסרון של שנת הלבנה לגבי שנת
34 החמה, צריך להוסיף חודש העיבור, שעל-ידי-זה נעשה לא רק מילוי החסרון, אלא גם הוספה יתירה
35 עבור העתיד:

(141) ראה סה"מ תש"ו ע' 30. ועוד.

(142) ב"מ ק, רע"א.

(143) אבות פ"ב מי"ב.

(144) משלי ג, ו.

(137) סכ"ה (קלח, ב).

(138) שמואל-ב טז, יו"ד.

(139) ראה גיטין נט, רע"א. וש"נ.

(140) ראה יומא ו, א. וש"נ.

- 1 כאשר יש מצב של שינויים, מיעוט וירידה, שזהו ענין של חטא, מלשון חסרון¹⁴⁵ - אזי צריך להיות
2 ענין התשובה לא רק באופן שמכאן ולהבא תהיה הנהגתו כמו קודם החסרון, אלא צריך להוסיף זהירות
3 גדולה יותר,
4 - כמובא באגרת התשובה¹⁴⁶ מה שכתוב ב'תנא דבי אליהו' [ולפנינו הרי זה במדרש¹⁴⁷] "אדם עבר
5 עבירה ונתחייב מיתה למקום, מה יעשה ויחיה, אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק
6 א' ישנה ב' פרקים". וזהו כללות הענין המבואר בספרי מוסר¹⁴⁸, שבעל-תשובה צריך זהירות יתירה בענין
7 שנכשל בו בעבר -
8 כשם שכדי להשלים את החסרון של שנת הלבנה לא די בהוספת מספר הימים החסרים, אלא צריך
9 להוסיף חודש שלם (שהרי "אי אפשר להיות השנה שנים עשר חודש וכך ימים, שנאמר¹¹³ לחדשי
10 השנה, חדשים אתה מונה לשנה, ואי אתה מונה ימים"¹⁰⁷), שעל-ידי-זה ניתוסף במספר הימים יותר
11 מאשר בשנה רגילה.
12 ואז נעשית "שנה תמימה", והיינו, שענין התמימות והשלמות בעבודת ה' ניכר דוקא כאשר היה ענין
13 של חסרון, ואף-על-פי-כן נעשית השלמת החסרון בהוספה יתירה לגבי המעמד ומצב שהיה לפני החסרון.
14 וזהו גם הענין ד"תשובה שלימה":
15 בענין התשובה מבאר רבינו הזקן¹⁴⁹ שיש ב' מדרגות: תשובה תתאה ותשובה עילאה. אמנם, מלשון
16 חז"ל "תשובה שלימה"¹⁵⁰, מובן, שכללות ענין התשובה, גם תשובה תתאה, צריך להיות באופן של
17 שלימות דוקא, ולדוגמא - שהתשובה אינה מפני יראת העונש, שאז התשובה אינה בשלימותה, שהרי
18 לולי יראת העונש, הנה מצד עצמו אוהז הוא במעמדו ומצבו הקודם, שסומך על "כחו ועוצם ידו"¹⁵¹,
19 ולא נוגע לו מאומה כו'.
20 ונוסף לכך, יש בזה גם הרמז שענין השלימות בעבודת ה' הוא דוקא כאשר ישנו ענין התשובה, כי: גם
21 כאשר מדובר אודות מי שנמצא במעמד ומצב ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"¹⁵², ועד לצדיק
22 במדרגת דוד ש"לבי חלל בקרבי"¹⁵³, ולכן אמר "בחנני ה' ונסני"¹⁵⁴ - הרי סוף כל סוף יכול ליפול
23 ממדרגתו כו'; מה-שאין-כן מי שחטא ושב בתשובה, היינו, שהיה אצלו ענין של חסרון, בדוגמת החסרון
24 דשנת הלבנה, והשלים את החסרון, ולא עוד אלא שהוסיף מעט, ועל-אחת-כמה-וכמה אם הוסיף הרבה,
25 כשם שחודש העיבור מוסיף על העתיד - אזי יודעים שעבודתו היא בשלימות.
26 ל. והוראה נוספת מזה שהוספת חודש העיבור קשורה עם "חודש האביב", כדי שיהא חג הפסח
27 בחודש האביב (כנזכר לעיל סעיף כ"ה):
28 נתבאר במכתב הכללי¹⁵⁵ בנוגע לשייכות דיציאת מצרים לחודש האביב ("כי בחודש האביב הוציאך
29 ה' אלקיך ממצרים"¹¹⁴), שחודש האביב הוא הזמן שבו יוצאים ורואים אילנות מבלבלין וכו'¹⁵⁶, והיינו,
30 שנעשה חידוש כחות הטבע במילואם ובאופן של התגברות מיום ליום, ולכן, כאשר בחודש האביב פועל
31 יהודי בעבודתו הענין ד"משכו וקחו גו"¹⁵⁷, "משכו ידיכם מעבודה-זרה"¹⁵⁸, לבטל את העבודה-זרה של
32 מצרים שדוגלת בשלטון כחות הטבע כו' - אזי יודעים שאכן היה אצלו ענין היציאה ממצרים.
33 וזהו גם מה שחודש העיבור שייך לחודש האביב - כי גם השלמת החסרון, ענין התשובה, צריך להיות
34 כאשר האדם נמצא בשלימות כחותיו, ולא לאחרי שהזקין ותש כחו כו' - כדרשת רבותינו זכרונם-

(151) ע"פ לשון הכתוב - עקב ח, יז.

(152) תניא רפי"ב.

(153) תהלים קט, כב.

(154) שם כו, ב.

(155) די"א ניסן שנה זו - אג"ק חכ"ג ע' שסה.

(156) ברכות מג, ב.

(157) בא יב, כא.

(158) מכילתא עה"פ. הובא בפרש"י עה"פ שם, ו.

(145) ראה ויצא לא, לט ובפרש"י. ס' שופטים כ, טז.
מלכים-א א, כא ובפרש"י. לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א.
ובכ"מ.

(146) ספ"ט.

(147) ויק"ר רפכ"ה.

(148) ראה לקו"ש חל"ט ע' 97. וש"נ.

(149) תניא אגה"ת פ"ד ואילך.

(150) נוסח תפלת העמידה דימי החול.

- 1 לברכה¹⁵⁹ על הפסוק¹⁶⁰ "אשרי איש ירא את ה'", "אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש" (כשהוא בחור
2 בכחו .. קודם ימי הזקנה), וכדאיתא בגמרא¹⁶¹ "היכי דמי בעל תשובה .. כגון שבאת לידו דבר עבירה
3 פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה .. באותה אשה באותו פרק באותו מקום", והיינו, שעומד בכח גופו
4 בכל תוקף רתיחת הדמים, ואף-על-פי-כן עומד בנסיון כו' - שאז יודעים שהתשובה היא בשלימותה.
5 לא. וכאשר חג הפסח הוא בחודש האביב (על-ידי הוספת חודש העיבור), אזי נעשים גם שאר ה'מים
6 טובים' בזמנם - חג השבועות בזמן הקציר, וחג הסוכות בזמן האסיף:
7 כאשר ישנו הענין ד"משכו ידיכם מעבודה-זרה", היינו, שאינו מתפעל מהעבודה-זרה של המדינה גם
8 בהיותה בתקפה, ומתנהג באופן הפכי, "קחו לכם צאן של מצוה"¹⁵⁸ - הרי זה פועל ומשפיע על כללות
9 העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות, שזהו ענינם של חג השבועות - "זמן מתן תורתנו", וחג הסוכות,
10 חג האסיף, "באספך מגרנך ומיקבך"¹⁶², אסיפת הפירות - "מאי פירות מצוות"¹⁶³,
11 כולל גם בפרטיות יותר בנוגע ללימוד התורה גופא - הן ההשגה בתורה לפני ריבוי היגיעה, בדוגמת
12 תבואת השדה (ענינו של חג הקציר) שצומחת ללא ריבוי יגיעה, והן ההשגה בתורה שלאחרי ריבוי
13 היגיעה, עד ש"קאי אדעתיה דרביה"¹⁶³, בדוגמת צמיחת הפירות (ענינו של חג האסיף) לאחר ריבוי
14 יגיעה.
15 ובאופן כזה נמשך מהענין ד"משכו וקחו לכם" עד ל"עצרת תהיה לכם"¹⁶⁴ - "יהיו לך לבדך ואין
16 לזרים אתך"¹⁶⁵ - המשכת כל טוב רוחני וכל טוב גשמי לנפש האלקית ועל ידה גם לנפש הבהמית ולגוף,
17 וזוכים לשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות גם יחד.
- * * *
- 18 לב. על הפסוק¹⁵⁷ "משכו וקחו לכם גו'" - יש מקשים:
19 כיון שנאמר "קחו לכם צאן גו' ושחטו הפסח", בה בשעה שהצאן היה ה"עבודה-זרה" של מצרים¹⁶⁶
20 - הרי בדרך ממילא לא היו שייכים כבר לעבודה-זרה, ואם כן, לשם מה צריך הכתוב להוסיף ולהקדים
21 תיבת "משכו", שפירושה "משכו ידיכם מעבודה-זרה"¹⁵⁸, ורק אחר-כך "וקחו"?
22 ומשמעות הדברים - שהענין ד"קחו לכם גו'" לאמיתתו אינו יכול להיות ללא ההקדמה ד"משכו ידיכם
23 מעבודה-זרה".
24 והביאור בזה - בפשטות - על-פי הכלל בדרכי התשובה, שכדי שהתשובה תהיה כדבעי, לא די לתקן
25 מקצת מהענינים שקלקל, אף אם זהו החלק העיקרי, ואילו שאר הדברים ישארו כמו שהם, אלא התשובה
26 והתיקון צריך להיות בנוגע לכל הענינים.
27 לא די בהתעוררות כללית בלבד, ללא שימת-לב לענינים פרטיים, בחשבו, שכיון שנעשה בעל-תשובה,
28 אזי נשתנה לגמרי ונעשה מציאות חדשה ("א' נייער מענטש")¹⁶⁷, אלא יש צורך להתבונן ולשים לב גם
29 לפרטי הענינים - כל פרטי הענינים שעבר על רצון העליון, החל מענינים המפורשים בתורה שבכתב,
30 ועד להענינים ד"כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", שגם הם ניתנו למשה מסיני¹⁶⁸.
31 וכפי שמצינו בהלכה, שהגזול את חברו, הנה גם לאחר שמתחרט על מעשיו ושב בתשובה כו',
32 צריך להחזיר את הגזילה, גם כאשר מדובר אודות "שוה פרוטה" בלבד, ועד ש"יוליכנו אחריו אפילו
33 למדי"¹⁶⁹.

(165) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג.

(166) פרש"י ויגש מו, לד. וארא ח, כב.

(167) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד.

(168) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

(169) ב"מ נה, א (במשנה). וש"נ.

(159) ע"ז יט, א (ובפרש"י).

(160) תהלים קיב, א.

(161) יומא פו, ב. וראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ב.

(162) פ' ראה טז, יג.

(163) ע"ז ה, ריש ע"ב.

(164) פינחס כט, לה.

וזהו גם שאמיתית ענין התשובה הוא על-ידי ההתבוננות בהענין ד"רע ומר עזבך את הוי' אלקיך¹⁷⁰

- אף שלכאורה העיקר הוא שמחליט שמהיום והלאה יתנהג כדבעי, בהתאם לרצונו של הקדוש-ברוך-
הוא, ואף-על-פי-כן יש צורך לחזור ולהתבונן בפרטי הענינים הבלתי-רצויים שהיו בעבר, ולא לחשוב
שהם ענינים טפלים, שיתבטלו בדרך ממילא על-ידי הענין העיקרי.

וזהו מה שנאמר "משכו וקחו לכם צאן גו'":

"צאן" - ה'עבודה-זרה' של מצרים - הם הענינים שהמדינה משתחוה להם כו'; ועל זה נאמר "משכו
וקחו גו'" - שלא די בביטול ושלילת ה'עבודה-זרה' על-ידי-זה שמכאן ולהבא יקח "צאן של מצוה",
אלא יש צורך בהקדמה ד"משכו ידיכם מעבודה-זרה", למשוך ידו מכללות אופן החיים שהביאו לידי
ההנהגה שלא כדבעי, ולעקור את עצמו מהסביבה שבגללה הגיע למעמד ומצב זה.

ואם אינו רואה נחיצות בדבר, וטוען, שדי בכך ש"עמד בנסיון" ושחט את הטלה וביטל את
ה'עבודה-זרה' של מצרים, ושוב לא יזיק לו להשאיר במצרים ולהמשיך להשתייך לחברתם של עובדי
'עבודה-זרה' כו' - אומרים לו, שהסימן לכך שהענין ד"שחטו הפסח" הוא כדבעי, הרי הוא דוקא כאשר
ישנו הענין ד"משכו ידיכם", וכל זמן שאינו עוקר עצמו מהסביבה, ולא עוד אלא שנוח לו ומתענג
בסביבה זו, הרי זה סימן שיש לו עדיין שייכות ל'עבודה-זרה'!

כאשר יהודי שב בתשובה אבל חסר אצלו הרגש ד"רע ומר עזבך את הוי' אלקיך", הרי זו הוכחה
שתשובתו אינה שלימה; וכאשר יש אצלו רגש המרירות, הנה כשמתמרמר על המסובב, צריך להתמרמר
ולשנוא גם את הסיבה שהביאה לידי מסובב זה.

וזהו הענין ד"תשובת המשקל"¹⁷¹ - שבאותה מדה שהיה לו התענוג בעשיית העבירה, במדה כזו צריך
להיות הצער שבהתשובה, כדי לבטל את התענוג שהיה לו על-ידי העבירה; וכאשר חסר בהמשקל,
שהצער אינו במדה זו, אזי חסר גם בתשובה.

לג. ומזה באים לענין נוסף¹⁷²:

לאחרונה נתפשטה במדינה זו "מגיפה" - שיש כאלו שנהנים לערוך "ויכוחים" עם אלו שאינם מודים
בעניני יהדות.

כאשר הויכוח הוא עם אדם מישראל - אזי יש בזה משום מצות "הוכח תוכיח"¹⁷³, ובפרט כשהויכוח
הוא עם אדם כזה שעליו פוסקת הגמרא¹⁷⁴ "אסור לרחם עליו", וכידוע¹⁷⁵ פתגם אדמו"ר נשמתו-עדן
בענין זה: עד כמה גדולה הרחמנות על מי שאפילו התורה אומרת שאסור לרחם עליו...

אבל כאן מדובר אודות ויכוחים עם "מצרים" - שזהו דבר שאין בו תועלת, שהרי מדובר אודות גוי
שאין צורך כלל לגיירו, ואף-על-פי-כן, נהנה לערוך ויכוחים עם הגוי.

ובכן: מהו פשר ההנאה בויכוחים עם גויים? ! - אין זו אלא הוכחה שחסר אצלו בענין ד"משכו ידיכם
מעבודה-זרה", והיינו, שהוודאות בשלילת מציאות ה'לעומת זה' אינה בשלימות אצלו, וכנראה שזוהי
הסיבה שהוא להוט אחר ויכוחים עם הגוי, כדי לנסות לשכנע את עצמו!...

לד. וזהו הטעם ל"דבר פלא" שרואים בענין זה:

אילו היה צורך בויכוחים עם גויים כדי להוכיח את האמת כו' - היה צריך להיות הסדר, שמי שהוא
למדן יותר, ירא-שמים יותר, ונוגע לו יותר "לתקן עולם במלכות שדי"⁸⁷, ישתדל וירדוף יותר אחרי
ויכוחים אלו.

205 ואילך); ש"פ בראשית תשל"ב; וא"ו תשרי תשמ"ח (נעתקו
ב"התקשרות" גליון כג ע' 9 ואילך).

(173 קדושים יט, יז.

(174 ברכות לג, א. וש"נ.

(175 ראה גם לעיל ע' 153. וש"נ.

(170 ירמ' ב, יט.

(171 ראה לקו"ת ואתחנן ט, ד. ובכ"מ.

(172 בהבא לקמן - ראה גם אג"ק חכ"ז ריש ע' תצה. וש"נ.

מכתב ט' טבת; כ"ו אדר שני; כ"ה ניסן; ט"ו אייר שנה זו
(תורגמו מאנגלית ב"כפר חב"ד" גליונות 1235; 1238). שיחות
פורים תשכ"ז סכ"ח ואילך (תורת מנחם - התוועדות חמ"ט ע'

- 1 ובפועל רואים אנו, שבין בני ישראל גופא, הנה דוקא מי שהוא עס-הארץ גדול יותר, ופחות
- 2 ירא-שמים - רודף הוא יותר אחרי ויכוחים אלו; ודוקא מי שאינו מייחס חשיבות ל'שולחן ערוך' כלל
- 3 - עוסק בויכוחים אלו מתוך להט והתלהבות, בטענה שאי אפשר להניח לעולם להתהלך בעיוורון!...
- 4 בצעירותו - למד ב"פאבליק סקול", ב"היי סקול" וב"קאָלעדזש", ובזמנו הפנוי שיחק "פוט-באָל";
- 5 ואילו עתה, מצד ה"משרה" שמכהן בה, ומשלמים לו עבודה כך וכך - קרא כמה ספרים מתורגמים
- 6 לאנגלית (שהרי אינו מבין לשון הקודש, וגם אם מבין - אין לו פנאי לזה, אלא יש לו ספרי קיצורים
- 7 שבהם הוא מעיין, וסומך על "כחו הגדול" שישפיקו לו קיצורים אלו כדי לנצח בויכוח), ומכה על
- 8 ה"שטענדער", ומכריז שרצונו להביא ולגלות "אמת¹⁷⁶ הוי' לעולם"!!! - איזו "אמת", ה"אמת" שקיבל
- 9 ממי ש"שנה ופירש"!!!
- 10 ישנו פתגם שכאשר יש ספק ולא יודעים כיצד לנהוג, יש לשאול עס-הארץ ולעשות להיפך¹⁷⁷.
- 11 ועל-דרך-זה בנדון דידן: כאשר רואים מי הם אלו שנהנים להתווכח עם גויים, מה מצבם בשמירת התורה
- 12 ומצוות כו' - יודעים בבירור שצריכים להתנהג להיפך.
- 13 [ולהעיר גם מהפתגם הידוע של הרב הצדיק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב¹⁷⁸, שבא בטענה להקדוש-ברוך-
- 14 הוא על כך שה"גן-עדן" נמצא "בספרים", שכן, אילו היה הגן-עדן נראה במוחש בעולם, אזי היתה הנהגת
- 15 בני ישראל כדבעי. ובנדון דידן - הרי זה ענין שנראה במוחש!...].
- 16 לה. ולגופו של ענין:
- 17 עריכת ויכוחים עם אינם-יהודים - לא זו בלבד שאין בה משום "קידוש השם", אלא עוד זאת, על-פי
- 18 פסק הרמב"ם הרי זה איסור מן התורה, ובזה גופא - לא בהלכות מאכלות אסורות וכיוצא בזה, אלא
- 19 בהלכות עבודה-זרה, כמו שכתב הרמב"ם¹⁷⁹ ש"על ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה¹⁸⁰ ולא תתורו אחרי
- 20 לבבכם ("זו מינות"). . אשר אתם זונים, כלומר, לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה
- 21 שמחשבתו משגת האמת", "ונמצא יוצא לידי מינות".
- 22 וכל זה - גם כאשר מנצח בויכוח, כי בשעה שמתווכח עם הזולת, עליו לשמוע את טענותיו, ודבר
- 23 זה פועל בו, וכמאמר רז"ל¹⁸¹ "המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן".
- 24 ולהעיר גם מהידוע אודות אחד מחכמי ישראל (שנזכר בספרי ה'צמח צדק'), שעסק בתרגום תורה
- 25 שבכתב עבור גויים, ובסופו של דבר, ירד מנכסיו ונעשה עני מדוכא, ומיוצאי חלציו היו כאלו שהמירו
- 26 את דתם רחמנא-ליצלן.
- 27 לו. ועל-פי דברי הרמב"ם הנ"ל, מובן, שמי שעוסק בויכוחים כאלו - אין כוונתו לשם שמים, לשם
- 28 קיום וחזוק התורה והמצוות ("ניט ער איז אויסן דעם אויבערשטן, און ניט ער איז אויסן תורה ומצוות"),
- 29 אלא לשם מילוי תאוותו; אין זה ענין הבא מצד השכל שבראש, אלא מצד תאוות הלב - "ולא תתורו
- 30 אחרי לבבכם גוי' אשר אתם זונים גוי'".
- 31 אם היה נוגע לו חיזוק היהדות - היה עוסק בעצמו בלימוד התורה, ופועל גם על אשתו ובניו, על
- 32 קהילתו, ועל אלף ומאה בתי-כנסיות שישנם בניו-יאָרק; ורק לאחר כן, אם ישאר לו עדיין פנאי - אזי
- 33 יוכל להתעסק בהענין ד"אז אהפוך גוי"⁹²...
- 34 ובנוגע לפועל - הנה מאז שעזב את הישיבה (ושכח כל מה שלמד שם...), אין לו פנאי לעיין בספר;
- 35 יש לו ספרי קיצורים, עד לקיצור של ה'קיצור שולחן ערוך' - שהרי הוא "אורטודוקסי"... ומי שהוא
- 36 למטה מזה - הרי הוא פטור אפילו מלימוד 'קיצור שולחן ערוך', וגם מלימוד קיצור של ה'קיצור שולחן
- 37 ערוך', אלא "מקלו¹⁸² יגיד לו"...

(179) פ"ב ה"ג.

(180) שלח טו, לט.

(181) תניא ספכ"ח.

(182) לשון הכתוב - הושע ד, יב.

(176) תהלים קיו, ב.

(177) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 155. וש"נ.

(178) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' תכ. וראה גם

תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 98. וש"נ.

1 הוא עסוק בהכנת "נאום" ("ספִיטש") עבור מסיבת "תנאים", "בר־מצוה" או "ברית־מילה", או בהכנת
2 "נאום" כדי לאומרו ב"בית החיים" רחמנא־ליצלן;

3 בכל אסיפה - עליו להיות ה"נאום אורח" ("גאסט רעדנער"), ולא רק באסיפה בענין שהוא דבר
4 הרשות, אלא גם בענין שהוא דבר איסור... אלא ש"עושה טובה" ואינו אוכל בסעודה החגיגית
5 ("באנקעט"), אבל מכל־מקום דואג שיזמינו אותו לשם, שכן, איך יתכן שיתקיים "באנקעט" והוא לא
6 יישב ב"שולחן הכבוד"? ...!

7 וכן בנוגע לענין הויכוחים: רצונו להיות "עסקן", "יועץ" ו"דברן", ולהראות שביכלתו לנצח בויכוח;
8 וכשרואה שיהודי פלוני מתווכח עם יהודי, מתווכח הוא עם אינו־יהודי...

9 ומוסיף לטעון:

10 איך יוכל לעסוק בלימוד, ולהניח שהעולם ימשיך ללכת בחשיכה? ... הרי עליו מוטל להביא את קדושת
11 האלקות בכל העולם כולו, ולכן עורך ויכוחים עם גוי, כדי להשמיע את דעתו, ולהראות לו שהוא "בעל
12 הסברה" ו"דרשן טוב" (לא מפני ה"ישות" שלו, כמובן... אלא כדי שיקויים מה שכתוב¹⁸⁶ "וראו כל עמי
13 הארץ גו'..."), ולקבל ממנו "סמיכה" על גדלותו...

14 בשנים שעברו, היה רב צריך להיות ירא־שמים, ונוסף לזה היה צריך להיות למדן, כדי שיוכל לפסוק
15 שאלות, ולאחרי כן החליטו, שיראת־שמים - מהיכא תיתי, העיקר הוא שיהיה למדן; אחר־כך הוסיפו
16 שצריך להיות "למדן" (להבדיל) בהוויות העולם (שהרי לולי זאת יקרא "בטלן"...), ובשביל זה צריך
17 ללמוד לימודי חול, על־כל־פנים בדרך טפל; ועד שלאחרי זה, כאשר "אכשור דרי"¹⁸³ (כמאמר רז"ל¹⁸⁴)
18 "אם ראשונים כמלאכים כו'")... נעשה הטפל עיקר - שהתחילו להרבות בלימודי החול ולמעט לימודי
19 הקודש, שכן, אם ילמד "קיצורים" בלימודי חול - לא יקבל "תואר אקדמי", מה־שאינ־כן אם ילמד
20 "קיצורים" בלימודי קודש - עדיין יוכל לקבל "סמיכה"...

21 ובכל זה ניתוסף עתה ענין חדש:

22 פעם היה הסדר, שקבלת ה"סמיכה" היתה איש מפי איש עד משה רבינו¹⁸⁵; לאחר שנתבטלה סמיכה
23 זו - היו המסמיכים רבנים מיוחדים, גדולי הדור, ואחר־כך היתה קבלת ה"סמיכה" מרב למדן סתם;
24 אך לאחרי זה התחילה להיות קבלת ה"סמיכה" מהמוסד שעבורו נתן אביו ממון רב יותר; ולאחרי
25 זה, התחילה להיות קבלת ה"סמיכה" מאשתו של ה"פרעזידענט"...

26 - כידוע מה שכתוב בכתבי האריז"ל¹⁸⁶ בנוגע לדורנו, דרא דעקבתא דמשיחא (שהוא גלגול מדור
27 יציאת מצרים), שהיו נשמעין לנשותיהן, וממילא הולכת ה"רבנית" שלו אל אשתו של ה"פרעזידענט",
28 והיא פועלת על ה"פרעזידענט" שימנה אותו ל"ראב"י"... -

29 ובכל אופן, הרי זו לכל־הפחות "סמיכה" מאיש או אשה מבני ישראל;

30 אמנם, מעתה יהיה בזה סדר חדש - שכאשר ה"גלח" (הכומר) יאמר שהוא "דברן" ו"דרשן" טוב, ויש
31 לו ידיעה אודות "אותו האיש" (שהרי כדי לקבל מחמאה מה"גלח" - עליו להיות בקי בעניניו של "אותו
32 האיש"), וגם אודות ענינים שאמר "מחמד המשוגע" (כפי שכותב עליו הרמב"ם¹⁸⁷) - אזי ראוי הוא
33 להיות רב, מאחר שהוסמך על־ידי ה"גלח"! ...!

34 וכאשר אומרים לו שתמורת קריאה בספרי האפיקורסים, מוטב שיקרא פסוק חומש (על־כל־פנים עם
35 תרגום אנגלי), או קטע ב"עין יעקב", או סעיף ב'קיצור שולחן ערוך' - טוען שהוא "עסוק" ("ביזי")
36 בצרכי הרבים, וממילא פטור הוא מכל הענינים... אם רצונך להיות עסוק בצרכי ציבור - היה עסקן

(183) יבמות לט, ב. וש"נ.
(184) ע"פ שבת קיב, ב (וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה הקדמה כ.
14. וש"נ).
(185) ראה רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ד.
(186) ראה ל"ת וסה"ל להאריז"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים
(187) באגרת תימן.

- 1 ציבורי, אבל למה חפץ אתה להיות "רב" ומנהיג רוחני, כשאינך מוצא פנאי לעיין בספר יהודי, אפילו
2 בשפה האנגלית? ... ולאיך, כדי להראות לגויים שהוא יודע מה שאמר "אותו האיש", ויודע מה שנאמר
3 ב"חוקה" ("קאנסטיטושאן"), ויודע כיצד לשמור על ה"חוקה" - בשביל זה יש לו פנאי!
- 4 כיצד יכול אדם כזה להיות רב בישראל ("ראב"י"), בה בשעה שהקדיש את כל זמנו עבור לימודי
5 חול, ופיטס עצמו בספרי מינות (כנראה מצד "דע מה שתשיב"¹⁸⁸), ומאבד את כל ימיו על ענינים של
6 מה בכך, ולכל היותר, על ענינים של בריאות הגוף וכיוצא בזה! ...
- 7 ולא עוד אלא שהוא זה שמתיימר לייצג את בני ישראל בויכוח עם גויים! ... - עד עתה לא הבלית
8 את יהדותו בגלוי, לא במשפחתו ("למשפחותיכם"¹⁵⁷) ולא ברחוב; אבל בנוגע לויכוח - צריך הוא להיות
9 הראשון, וסבור שינצח, ולא עוד אלא שרצונו לזכות לסייעתא דשמיא, שסייעו לו להשיב לאפיקורוס! ...
- 10 וכאשר אומרים לו שהרמב"ם פוסק שיש בזה איסור מן התורה, "ולא תתורו אחרי לבבכם גו'" -
11 טוען הוא, שהדברים אמורים רק במי שאינו מקורב למלכות, אבל הוא - להיותו מקורב למלכות, יש לו
12 שייכות עם ה"נשיא" ("פרעזידענט") ועם "סגן הנשיא" ("ווייס פרעזידענט"), ועם נשיאת "ארגון
13 הנשים", ועד שהתאספו יהודים נבחרים מעם, ובחרו בו להיות "ראב"י על גבי ראב"י", "פרעזידענט" של
14 הארגון הרבני... כך, שהרי יהודים פוסקים שהוא "גדול בישראל" - הרי הכל מוטל על כתפיו, ומוכרח
15 הוא להאיר את העולם באור האלקים! ...
- 16 הוא טוען שצריכים להאיר את העולם לרגל "זמן חירותנו" - בה בשעה שלאמיתו של דבר הוא עצמו
17 אינו בן-חורין:
- 18 אצל גויים - יש אופנים שונים של חירות; אבל אצל בני ישראל - אם חפצים ב"חירות" ("פרידאם"),
19 הרי הדרך היחידה לזה היא (לא על-ידי הליכה ל"קאלעדזש", השתתפות בויכוחים, קריאת "עיתונים"
20 וספרי קיצורים, אלא) על-ידי לימוד התורה, כמאמר רז"¹⁸⁹ "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד
21 תורה", ובהקדמת ברכת התורה - "ברכו בתורה תחלה"¹⁹⁰ - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את
22 תורתו".
- 23 ואילו הוא טוען שאי-אפשר לחיות ב"גטו" (שזהו היפך ההנהגה של "בן חורין"), ושההבדלה
24 מהגויים היא "אפליה" ("דיסקרימינאציע"), ושם רצונו לחיות ב"גטו" היה יכול לחיות באירופא, ולשם
25 מה צריכים לחיות ב"אמריקא"! ...
- 26 לז. ועל זה באה ההוראה - "משכו ידיכם מעבודה-זרה" וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח
27 וגו'":
- 28 עבודתו של יהודי היא באופן ד"משכו ידיכם מעבודה-זרה" - שבורח ומסתלק מהגויים, כולל גם
29 מהגוי שבקרבו¹⁹¹ [ולא איכפת לו שילעגו עליו ויאמרו שהוא שייך ל"גטו" ומאמין ש"אתה בחרתנו",
30 ולא משתדל להשיג "תואר אקדמי" ("דיגרי") שהיה מסייע לו לכסות את הוצאותיו, בידעו ש"אפילו
31 ריש גרנותא משמיא מנו לי"¹⁹²], ואז יכול לשחוט הפסח.
- 32 וכך מתנהג לא רק בנוגע לעצמו, אלא כהמשך הכתוב: "למשפחותיכם", גם בנוגע לבני ביתו וכל
33 הנמנים עמו על הפסח, ובמובן הרחב - ובפרט כשמדובר אודות "רב", "מלמד", "מנהל" ו"מנהיג רוחני"
34 הרי זה כולל גם את כל אלו הנמצאים תחת השפעתו.
- 35 וכל זה לא נעשה בצנעא, באופן שבצאתו לרחוב לא ניכר שהוא יהודי, אלא כהמשך הכתוב: "והגעתם
36 אל המשקוף ואל שתי המזוזות"¹⁹³ ("שלש מתנות"¹⁹⁴, "בתלת זימני הוי חזקה"¹⁹⁵, והיינו שזוהי פעולה

(192) ברכות נח, סע"א. וש"נ.

(193) בא יב, כב.

(194) פרש"י עה"פ.

(195) ב"מ קו, ריש ע"ב.

(188) אבות פ"ב מ"ד.

(189) אבות פ"ו מ"ב.

(190) נדרים פא, א. וש"נ.

(191) ראה שבת קה, ב.

נצחית, לו, לבניו ולבני בניו), כך, שיהיה הדבר ניכר גם ברחוב, ואפילו ה"מלאך המשחית" ידע שכאן
גר יהודי ששחט את ה'עבודה-זרה' של המדינה!

אבל הוא - לא עולה על דעתו ליתן מדם הפסח על המשקוף ועל שתי המזוזות, כך שיהיה מוקף
מכל הצדדים בהכרזה שהוא ובני ביתו שחטו את ה'עבודה-זרה'. - וכי איך אפשר לתבוע דבר כזה? ...!
בגד ארוך - אינו לובש; זקן (שאפילו לדעת המתנגדים הרי זה הידור, ולדעת ה'צמח צדק' חיוב
דאורייתא¹⁹⁶) - אין לו; ובנוגע לציצית - נוהג הוא באופן ד"הצנע לכת", עד שאפילו בני ביתו אינם
יודעים שהוא יהודי...

את ילדיו - שולח הוא ל"קאלעדזש" ללמוד לימודי חול, וחפץ שיצליחו בזה בתכלית השלימות;
אבל בנוגע לזקן (עבור בנו) ופאה נכרית (עבור בתו) - חס-ושלום, זה לא "מודרני"! - לפני כמה מאות
שנים (וכן אצל אלו שמתנהגים כמו לפני כמה מאות שנים...) היה זה "ענין", אבל בנוגע אליו - "רחמנא
ליבא בעי"¹⁹⁷, ומה איכפת לו כיצד נראה חיצונית הגוף? - עליו להיות חלק מה"חברה" ("סאָסייטטי"),
וכאמור, שאי-אפשר להיות ב"גטו"...

בשעת ה"דרשה" ("סערמאָן") ביום-הכפורים - בהיותו לבוש בכיפתו הלבנה - מכריז הוא "שמע
ישראל"; אבל מיד במוצאי יום הכיפורים, כשיוצא לרחוב - נזהר הוא שלא להתגרות בגויים, באמרו
שזוהי גמרא מפורשת במסכת מגילה¹⁹⁸: "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו"...

ולעומת זאת, כאשר מדובר אודות כל עניני המדינה, כל ענין של כבוד שאין בו קורטוב של
יראת-שמים - נאבק הוא להיות הראשון! וכמו כן בנוגע ל"דר-שיח" ("דייאָלאָג") עם גויים - צריך הוא
להיות הראשון, שהרי יש לו "תארים אקדמיים" מכל ה"קאלעדזשעס" הגדולים... - לא של יהודים אלא
של גויים דוקא, שהרי אי אפשר שיהיו "קאלעדזשעס" יהודיים שמעורבים בהם לימודי קודש ולימודי
חול, ועל-דרך מה שכתוב ב'חובת הלבבות'¹⁹⁹ שכשם שלא ישכנו אש ומים בכלי אחד, כך לא ישכנו
בלב אחד אהבת ה' ועניני עולם הזה (ורק אהבת ה' ויראת ה' יכולים לשכון יחד)²⁰⁰.

לח. וה"צרה" הכי גדולה בזה - שאין פוצה פה ומצפצף!

ישנם שחוששים לדבר אודות ענין זה, באמרם שזהו דבר שנעשה כבר "אופנתי" ("געוואָרן אַ מאָדע"),
ו"אחרי רבים להטות"²⁰¹, ומה גם שנמצאים ב"אמריקא", וצריכים "לחיות עם הזמן", ו"מוטב שיהיו
שוגגין כו"²⁰², ומודים להקדוש-ברוך-הוא שהמצב אינו גרוע יותר כו'.

וישנם גם "ממוצעים", שמתרצים את התעסקותם בזה, באמרם, שכיון שבפועל מתקיימים הויכוחים,
ועלול לצאת מהם קלקול, הרי מוטב שילך אל הויכוח (לא "עם-הארץ", אלא) "בן-תורה", ששמו מופיע
בספרון שעל "דף-השער" שלו מתנוסס שם של ארגון "אורטודוקסי"...

[וזאת - למרות שכתוצאה מזה ימשכו אחריו תלמידיו, שלא הגיעו לקרסוליו (אף שגם "קרסוליו"
הם יו"ד טפחים למטה מתחת לארץ...), וגם הם ילכו לשם (מבלי לשאול אותו וללא ידיעתו), שהרי
ה"ראַביי" שלהם הלך לשם, "ונמצא שם שמים כו"²⁰³ - היפך קידוש השם!].

אבל האמת היא - שאילו היו יוצאים בפומבי נגד ענין זה, היו מצליחים בעזרת ה' יתברך.

לט. ויש להוסיף, שהענין האמור לעיל מודגש גם בנוגע ליציאת מצרים (שדוגמתה תהיה גם הגאולה
העתידה, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁴⁸):

199) שער ח פ"ג אופן כה.

200) ספרי ואתחנן ו, ה.

201) משפטים כג, ב.

202) ביצה ל, א. ויש"נ.

203) אבות פ"א מ"א.

196) ראה בארוכה תורת מנחם - התוועדות ח"ח ע' 138

וראילך. ויש"נ.

197) סנהדרין קו, ב ובפרש"י. זהר ח"ב קסב, ב. ח"ג רפא,

ב.

198) ו, ב. ויש"נ.

- 1 ידוע שפרעה וחרטומי מצרים היו חכמים גדולים ביותר²⁰⁴. וכיון שמשנה רבינו ענינו חכמה²⁰⁵, היה
- 2 יכול לנהל עמהם ויכוח (ובפרט שמשנה רבינו עצמו נתגדל בבית פרעה, וידע דרכי המצריים ואיך להתנהג
- 3 עמהם כו'), ולהוכיח להם שאלהי מצרים אין בהם ממש, ורק אלקי ישראל הוא האלקים, ואז בוודאי
- 4 היו מציינים לו מרצונם הטוב.
- 5 ומה גם שאז לא היה הדבר נמשך י"ב חדשים (כפי שנמשכו עשר המכות), אלא במשך שעות אחדות
- 6 היה יכול לקבץ יחד את כל חרטומי מצרים, והיה מנצחם בויכוח, והיו מתגיירים והולכים יחד עם בני
- 7 ישראל לקבל את התורה!
- 8 זאת ועוד:
- 9 בשביעי של פסח, בעת קריעת ים-סוף, כשרצו לומר שירה, אמר הקדוש-ברוך-הוא "מעשה ידי טובעין
- 10 בים ואתם אומרים שירה"²⁰⁶; והרי היה אפשר לחסוך זאת, אילו רק היה משה רבינו מתווכח עם
- 11 המצריים!
- 12 ועל-דרך-זה בנוגע למכת בכורות, וכן כל שאר המכות שלפני זה - ש"לא עבד קודשא-ברוך-הוא
- 13 ניסא למגנא"²⁰⁷ - אילו היה משה מתווכח עם המצריים, לא היה צורך בכל הנסים דעשר המכות!
- 14 ואף-על-פי-כן, לא נרמז בשום מקום, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה, שמשנה הכניס את
- 15 עצמו בויכוחים עם המצריים!
- 16 כאשר מציעים להכנס עם המצריים בויכוחים כו' - אומרת התורה: לא! אלא ההנהגה עמהם צריכה
- 17 להיות דוקא באופן ד"והרביתי את אותותי גו"²⁰⁸.
- 18 ומהטעמים לדבר - כי, אף שמצד הענין דיציאת מצרים היה נקל יותר שמשנה יפעל זאת על-ידי
- 19 ויכוחים כו', מכל-מקום, בנוגע למשה עצמו, הרי עצם הויכוח הוא בבחינת "המתאבק עם מנוול כו'",
- 20 כנזכר לעיל.
- 21 ומכאן ראייה נוספת לשלילת ענין הויכוחים בימינו אלו. - והלואי שיפסיקו זאת מצד התעוררות "דעת
- 22 הקהל" של בני ישראל עצמם, בחסד וברחמים, ולא יצטרכו להגיע למעמד ומצב - שהיה ביציאת מצרים
- 23 - ש"ביד חזקה יגרשם" ("על כרחם של ישראל")²⁰⁹, שכן, אף שהלה טוען שהוא "קרוב למלכות", הרי
- 24 אין זה באופן שהגויים רודפים אחריו... ואדרבה: סוף כל סוף ישליכוהו מחוץ לדלת בבזיונות לא עלינו
- 25 ("ניט פֿאַר קיינעם געדאַכט").
- 26 מ. אלא מאי, השאלה היא מי יעמיד את אומות העולם על-דרך האמת?!
- 27 ובכן: ענין זה יכול להיעשות על-ידי אלו השקועים בלימוד התורה והמסוגלים ומוכשרים לזה,
- 28 כשירגישו שעליהם לעסוק בענין זה.
- 29 ובעיקר - יתקיים הדבר בעת קץ הימין, שזהו הזמן לקיום היעוד "אז אהפוך גו'" (כמבואר גם
- 30 בתנאי²¹⁰); ובינתיים - אין שום מצוה לעסוק בגירות,
- 31 [ואדרבה: גם מי שבא להתגייר מדעת עצמו בזמן הזה²¹¹ - הנה לפני שמקבלים אותו "ומודיעין אותו
- 32 מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות כו'", מתווכחים עמו ו"אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר
- 33 כו'"²¹²],

204 ראה מדרש הנעלם בזה"א כה, סע"א. הובא בלקו"ת
ס"פ צו. וראה גם מלכים-א ה, יו"ד.
205 ראה לקו"ת עקב יז, א. ובכ"מ.
206 מגילה יו"ד, סע"ב.
207 ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966
הערה 3). וראה שבת נג, ב. ועוד.
208 וארא ז, ג.
209 ס"פ שמות (ובפרש"י).
210 ספ"י.
211 משא"כ לימות המשיח - אין מקבלים גרים כלל (יבמות
כד, ב).
212 שם מז, א.

וכאמור לעיל - שההנהגה צריכה להיות באופן ד"משכו וקחו לכם גו",¹ שזוהי ההנהגה שהביאה
 לחירות האמיתית - החירות ד"תעבדון את האלקים גו"⁸³, ועל-דרך-זה בימינו אלה - שהנהגה זו היא
 שתביא את הגאולה, שתהיה בחסד וברחמים, על-ידי-זה שנלך - מתוך הרחבה ברוחניות ובגשמיות -
 בדרך הוי', ונלמד תורת הוי', ונפיץ יהדות בלי פשרות בקרב בני ישראל, והנהגה זו תביא את הגאולה,
 שאז יקויים היעוד ד"אז אהפוך גו" - אבל לא על-ידינו, אלא על-ידי משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.⁵

* * *

מא. דובר לעיל (סעיף ח) אודות דברי ה'צמח צדק' באחרון של פסח תרכ"ה (אחרון של פסח האחרון
 לפני הסתלקותו), שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה שהקדוש-ברוך-הוא יגאל
 אותנו מן הגלות האחרון על-ידי משיח צדקנו.

ובהקדמה:

אף-על-פי שדברי ה'צמח צדק' הנ"ל נאמרו לילדים, מכל-מקום, בודאי מיוסדים הדברים ומתאימים
 על-פי התורה, שכן, דבר שאומר "איש אמת" (אפילו רק לילדים וכיוצא בזה), הרי זה דבר אמת, והיינו,
 שמתאים על-פי 'תורת אמת', ועל-אחת-כמה-וכמה כשהדברים נאמרו על-ידי "שר התורה", ועל-אחת-
 כמה-וכמה נשיא בישראל, ונמסרו הדברים על-ידי נשיאי ישראל שלאחריו - הרי בודאי שהדברים
 מתאימים על-פי 'תורת אמת'.

ובנודון דידן: אף שהטעם הפשוט להיום-טוב דאחרון של פסח הוא להיותו יום-טוב שני דשביעי של
 פסח - יש בו גם הענין שהיום-טוב הוא מצד הגאולה העתידה לבוא על-ידי משיח צדקנו.

וככל הענינים שבפנימיות התורה²¹³ - מרומז הדבר גם בנגלה דתורה:

באחרון של פסח מפטירין "עוד היום בנזב לעמוד גו"²¹⁴, וטעם הדבר, "לפי שבליל פסח היתה
 מפלתו של סנחריב"²¹⁵.

ולכאורה אינו מובן: הרי מפלת סנחריב היתה בליל ראשון של פסח, שנאמר²¹⁶ "השיר יהיה לכם
 כליל התקדש חג", ומה שייכותה לאחרון של פסח?

והביאור בזה²¹⁷:

מפלת סנחריב היתה על-ידי חזקיה. וכיון שעל חזקיה אמרו רז"ל²¹⁸ "ביקש הקדוש-ברוך-הוא לעשות
 חזקיה משיח", לכן מפטירין אודות נצחונו של חזקיה באחרון של פסח, לרמז על השייכות של היום-טוב
 דאחרון-של-פסח עם הגאולה העתידה לבוא על-ידי משיח צדקנו.

מב. ובהקדמה לכך שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה, אמר ה'צמח צדק',
 שאחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח, וביאר, שהלילה הראשון של פסח
 הוא היום-טוב שלנו על הגאולה שגאלנו הקדוש-ברוך-הוא ממצרים,

- אף שלכאורה אינו מובן מהו הצורך בהקדמה זו, שהרי השאלה היתה בנוגע להיום-טוב דאחרון
 של פסח, ואם כן, היה לו לומר מיד שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה -

כי בזה מרומז התיווך בין דברי ה'צמח צדק' שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה העתידה,
 ובין הטעם הפשוט שאחרון של פסח הוא אחד מימי חג הפסח, יום-טוב שני דשביעי של פסח:

(213) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ס"ע 107.
 (214) ישעי' י"ד, לב.
 (215) שו"ע אדה"ז אר"ח סת"צ סי"ג.
 (216) ישעי' ל, כט.
 (217) ראה גם שיחת אה"פ תשכ"א בתחלתה (תורת מנחם - התועדויות ח"ל ע' 244 ואילך). תשכ"ב סכ"ג (תורת מנחם - התועדויות חל"ג ע' 349). וש"נ.
 (218) סנהדרין צד, א.

- 1 כיון שאחרון של פסח הוא (לא רק האחרון בזמן, אלא גם) הסיום והשלימות של כל ימי הפסח
 2 (כנזכר לעיל סעיף ג) - הרי הוא כולל גם את הגאולה האחרונה, שהיא הסיום והשלימות של הגאולה
 3 ממצרים.
 4 והענין בזה:
 5 כתיב⁴⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". וידועה קושיית הזהר²¹⁹: מדוע נאמר "כימי צאתך
 6 גו'", "ימי" דייקא, לשון רבים, הרי יציאת מצרים היתה ביום אחד (בט"ו ניסן שנת ב'תמ"ח), ואם כן,
 7 הוה-ליה למימר "כיום צאתך גו"?
 8 ומבאר בזה כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר²²⁰, שהחל מזמן יציאת מצרים עד לגאולה העתידה לבוא
 9 במהרה בימינו אמן, ממשיכים תמיד לצאת ממצרים, וכל זמן שעדיין לא באה הגאולה העתידה, נמצאים
 10 עדיין במצרים, ולכן נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים", "ימי" לשון רבים.
 11 כשם שבנוגע ליציאת מצרים כפשוטה נאמר⁸³ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על
 12 ההר הזה", היינו, שנקודת השיא של יציאת מצרים היא מתן-תורה, וכדאיאת ב'זהר חדש²²¹ "בכל יום
 13 (מיציאת מצרים עד מתן-תורה) אפיק לך מן גלותא", כיון שעד מתן-תורה היו עדיין ב"מצרים" - כך גם
 14 בכללות יותר, שתכלית השלימות דיציאת מצרים תהיה לעתיד-לבוא, שאז יהיה תכלית השלימות
 15 דמתן-תורה, בהתגלות תורתו של משיח, כמו שכתוב²²² "ישקני מנשיקות פיהו", שהוא ענין טעמי תורה
 16 שיתגלו לעתיד-לבוא.
 17 מג. והביאור בזה:
 18 החל מיציאת מצרים, כאשר "היום הזה נהיית לעם"²²³, התחילה עבודתם של ישראל (לא רק בנוגע
 19 לעצמם, אלא גם) לפעול בעולם - להאיר את העולם שגם הוא יהיה כלי לאלקות. וכיון שגמר הענין
 20 יהיה רק בגאולה העתידה, ש"אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד"⁹², ועד ש"ראו כל בשר גו'"²²⁴,
 21 הנה עד אז לא הסתיימה היציאה ממצרים; כל זמן שעדיין לא נתבררו כל הניצוצות שנמצאים בכל חלקי
 22 העולם - הנה מצד זה שהניצוצות נמצאים בגלות, תקועים ("שטעקן") גם בני ישראל בגלות.
 23 ואף שלכאורה איזה ערך יש לעולם (עם ניצוצות הקדושה שבו) לגבי בני ישראל - הרי כיון שבני
 24 ישראל הם הכוונה הפנימית של העולם, כמאמר רז"ל²²⁵ "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית",
 25 והשליחות של בני ישראל היא לזכך את העולם, לכן, קשורים בני ישראל עם ניצוצות הקדושה שבעולם,
 26 וכל זמן שניצוצות הקדושה הם בגלות, חסר עדיין בגאולה של בני ישראל.
 27 וככל הענינים משתקף גם ענין זה בהלכה בפועל²¹³ - כפי שמצינו בנוגע לטבילה במקוה, שכל זמן
 28 שישנו חלק השייך לגוף, אפילו שערות שהם טפל לבשרו²²⁶, שנשאר מחוץ למים, ולא נטהר, אזי לא
 29 נטהר האדם כולו, אפילו ראשו²²⁷. ועד כדי כך קשורה טהרת הראש וטהרת השערות, שלא זו בלבד
 30 שתלויים זה בזה (שהראש אינו יכול להטהר ללא השערות), אלא עוד זאת, שטהרתם מוכרחת להיות
 31 בבת אחת, שהרי אי אפשר לחלק את הטבילה לחלקים, תחילה חלק זה ואחר-כך חלק אחר, תחילה
 32 העיקר ואחר-כך הטפל, או להיפך, אלא טבילת כל אברי הגוף יחד עם השער הטפל מוכרחת להיות בבת
 33 אחת.
 34 וכמו כן בנוגע לגאולת עם ישראל - שאינה יכולה להיות בשלימותה אלא רק כאשר עם ישראל ישלים
 35 את שליחותו ויברר גם את ניצוצות הקדושה שבעולם (אף שהם טפלים ובאין-ערוך לבני ישראל עצמם),
 36 וענין זה יושלם בגאולה העתידה, ש"אז אהפוך אל עמים וגו'".

(223) תבוא כז, ט.

(224) ישע"י מ, ה.

(225) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.

(226) עירובין ד, ב. וש"נ.

(227) ראה רמב"ם הל' מקוואות פ"א ה"ז.

(219) ח"ג קעו, רע"א. וראה גם זח"א בהשמטות סי' כה

(רסא, ב), הובא באוה"ת נ"ך עה"פ סק"ז (ע' תפז).

(220) רד"ה כימי צאתך דאש"פ תש"ח (סה"מ תש"ח ע')

(159). וראה גם שם רפ"ב (ע' 164).

(221) ר"פ יתרו.

(222) שה"ש א, ב ובפרש"י.

- ומובן, שאין הכוונה שצריכים לרדוף אחרי אומות העולם כדי לקרב אותם. פעולה זו תהיה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, ובלשון הכתוב: "אז אהפוך (אני אהפוך) אל עמים גוי"; מה שדורשים מבני ישראל הוא - שהנהגתם תהיה באופן שתאיר את כל הסביבה, ובדרך ממילא יקויים היעוד "והלכו גוים לאורך" ²²⁸. -
- אמנם, ביציאת מצרים לא נזדכך העולם עדיין;
- בני ישראל יצאו אמנם ממצרים, ולא עוד אלא שכל בני ישראל יצאו ממצרים [שבזה דומה יציאת מצרים לגאולה העתידה, שהרי לעתיד-לבוא יצאו כל בני ישראל מהגלות, וכך גם ביציאת מצרים יצאו כל בני ישראל מהגלות, ועד שאפילו יהודי אחד לא נשאר בגלות מצרים, ולא כמו בשאר הגלויות, מדי ויון כו', שגם לאחר הגאולה נשארו יהודים בגלות ²²⁹], אבל העולם עדיין לא הכיר בכך.
- ולא זו בלבד שמיד לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים כתיב ²³⁰ "וירדפו מצרים אחריהם", אלא אפילו לאחר קריעת ים סוף, שכבר נתבטל המנגד באופן ש"לא נשאר בהם עד אחד" ²³¹, הרי ישנו הדיוק "עד אחד, אבל אחד נשאר, והוא פרעה" ²³², שנעשה אחר-כך מלך בנינוה ²³³, וגם לאחר ששב בתשובה על-ידי ההתעוררות של יונה הנביא ²³⁴ - נשאר "פרעה".
- וכיון שביציאת מצרים לא נשלם עדיין בירור הניצוצות שבעולם, הרי עדיין לא נשלמה היציאה ממצרים; ואילו גמר שלימות היציאה ממצרים תהיה בגאולה העתידה, שאז יתבררו כל הניצוצות שבעולם.
- מד. ועל-פי האמור לעיל (סעיף מ"ב) שענינו של היום-טוב דאחרון של פסח על הגאולה האחרונה קשור עם היותו יום האחרון של חג הפסח, דכשם שבענין הזמן הוא יום האחרון של ימי הפסח, כך גם בענין הגאולה, שהגאולה העתידה הקשורה עם אחרון של פסח היא גמר ושלמות יציאת מצרים הקשורה עם הלילה הראשון של פסח - הנה כיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, הרי מובן מזה ענין נוסף - שכשם שבימי הפסח הנה בין הימים הראשונים לימים האחרונים יש חולו של מועד, כך גם העבודה שבין הגאולה הראשונה (יציאת מצרים) לגאולה האחרונה (הגאולה העתידה לבוא על-ידי משיח צדקנו) היא בבחינת חולו של מועד:
- ענין "חולו של מועד" הוא - כשמו - "חול", שעוסקים גם בעובדין דחול (לא כמו יום-טוב שאסור בעשיית מלאכה, מלבד מלאכת אוכל נפש ²³⁵), ועד שבדבר האבד מותר לעשות גם מלאכה גמורה ²³⁶; אבל אף-על-פי-כן, הרי זה "חולו של מועד", שלכן (נוסף לכך שאם אין זה דבר האבד אסור לעשות מלאכה, הרי) גם כאשר עושים מלאכה בחול המועד לצורך דבר האבד, יש לעשות זאת (לא כמו בימי החול, אלא) בשינוי ²³⁶. וגם בחולו של מועד ניכרת ההבדלה שבין ישראל לעמים.
- וכן הוא גם בנוגע לעבודה שבמשך הזמן שבין יציאת מצרים לגאולה העתידה:
- מאז יציאת מצרים, ובפרט בזמן הגלות, עוסקים בני ישראל בעניני העולם, עובדין דחול, ועד לענינים שנמצאים תחת ממשלת ע' השרים; אבל אף-על-פי-כן, הרי זה "חולו של מועד", היינו, שגם בשעה שעוסקים בעובדין דחול מובדלים בני ישראל מאומות העולם, כך, שאצלם הרי זה ענין של "מועד" - דבר שמתבטא בב' ענינים: (א) בני ישראל מצד עצמם אינם רוצים לעסוק בעניני העולם, ועושים זאת רק בגלל הציווי לצורך דבר האבד - לברר את ניצוצות הקדושה שנאבדו בדברים הגשמיים, ובמילא (ב) הנה גם בעשיית המלאכה ניכר אצלם ענין הקדושה והיום-טוב, היינו, שעבודתם היא באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ¹⁴³, ויתירה מזה: "בכל דרכיך דעהו" ¹⁴⁴.

(232) דעת זקנים מבעה"ת עה"פ.

(233) ראה יל"ש יונה רמז תקנ.

(234) ראה יונה ג, ו ואילך.

(235) בא יב, טז.

(236) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ז ואילך. טושו"ע או"ח סתק"ל

ואילך.

(228) ישע' ס, ג.

(229) ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. וראה גם שיחת אחש"פ

תשכ"ג סכ"ג (תורת מנחם - התועודיות חל"ו ע' 322). שם חמ"ב

ע' 197 הערה 94. וש"נ.

(230) בשלח יד, ט.

(231) שם, כח.

- 1 ועבודה זו ד"חולו של מועד" באה בין יציאת מצרים לגאולה העתידה:
- 2 לכל לראש ישנו הענין דיציאת מצרים - גילוי מלמעלה, אתערותא דלעילא שקודמת לאתערותא דלתתא,
- 3 וגילוי זה הוא נתינת-כח שתוכל להיות העבודה דבירור הניצוצות (וכנזכר לעיל (סעיף מ"ג) שביציאת
- 4 מצרים התחילה השליחות של בני ישראל להאיר את העולם, ושליחות זו היא נתינת-כח מלמעלה).
- 5 והאתערותא דלתתא והעבודה דחולו של מועד מביאה את הגאולה העתידה - אתערותא דלעילא
- 6 שלאחרי האתערותא דלתתא - ש"אז אהפוך אל עמים גו", ועד שהעולם כולו יהיה דירה לו יתברך.
- 7 מה. כאמור לעיל (סעיף י"ג) הנה מהשוואת הגאולה הראשונה עם הגאולה האחרונה בפסוק "כימי
- 8 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" למדים חז"ל הן בנוגע ליציאת מצרים והן בנוגע לגאולה העתידה:
- 9 יש כמה ענינים שמצינו בגאולה העתידה, שמזה למדים שכך היה גם ביציאת מצרים, ויש כמה ענינים
- 10 שמצינו ביציאת מצרים, שמזה למדים שכך יהיה גם בגאולה העתידה.
- 11 ומזה מובן גם בנוגע לדברי ה'צמח צדק' בהקדמה לכך שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה
- 12 האחרונה, שאחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח - שזהו ביאור לא רק
- 13 בהענין דיציאת מצרים (שגמר ושלמות יציאת מצרים יהיה בגאולה העתידה) אלא גם ביאור בענין
- 14 הגאולה העתידה, שתהיה בדומה לגאולה הראשונה, כי מאחר שזהו הסיום של יציאת מצרים, הרי הסיום
- 15 צריך להיות בדוגמת ההתחלה. ובפרט על-פי דברי כבוד-קדושת מורי-יוחמי אדמו"ר²³⁷, שפתיחת הצינור
- 16 על (כללות הגאולה, עד ל)הגאולה העתידה היתה ביציאת מצרים, הרי בודאי שתהיה בדומה ליציאת
- 17 מצרים.
- 18 ובנוגע אלינו:
- 19 כיון שכל הגילויים דלעתיד תלויים בעבודתנו עכשיו²⁴⁰, הנה כשם שהגאולה העתידה דומה ליציאת
- 20 מצרים, כך גם העבודה עכשיו, שתביא את הגאולה העתידה, דומה לעבודה שהיתה ביציאת מצרים.
- 21 וכמובן גם מדברי כבוד-קדושת מורי-יוחמי אדמו"ר²²⁰ שכל הימים מזמן הגאולה הראשונה עד לגאולה
- 22 העתידה הם "ימי צאתך מארץ מצרים", ונמצא, שהעבודה של כל הימים האלה היא בדוגמת העבודה
- 23 שהיתה ביציאת מצרים.
- 24 מו. והנה, נתבאר לעיל שהעבודה עתה היא לעשות מ"חול" "מועד", היינו, לעשות מנפשו הבהמית
- 25 גופו וחלקו בעולם - כלי לאלקות, ועד לקיום היעוד "וראו כל בשר גו" בגאולה העתידה.
- 26 ועל זה שואל יהודי²³⁸: כיצד תובעים ממנו לשנות את העולם - הרי "אתם המעט מכל העמים"¹¹⁰,
- 27 והתורה עצמה פוסקת "אחרי רבים להטות"²⁰¹, ואם כן, איך בכחו לשנות את כל העולם?
- 28 וטענה זו היא לא רק בנוגע לחלקו בעולם שמחוצה לו, אלא גם בנוגע ל"גוי אשר בקרבך"¹⁹¹, גופו
- 29 ונפשו הבהמית, שגם ביחס אליהם הרי הוא במעמד ומצב ד"המעט מכל העמים", כי נפשו הבהמית
- 30 ש"אקדמא טעניתא"²³⁹ היא ה"רוב", ואילו נפשו האלקית היא מיעוט בלבד. ואם כן, איך בכחו לא רק
- 31 לעבוד עבודתו בעצמו מבלי להתפעל מהגוי שמסביבו ובקרבו, אלא גם לזכור ולשנותו?
- 32 והמענה לזה - "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²⁴⁰:
- 33 ביציאת מצרים - הנה עוד קודם הגאולה, כאשר בני ישראל היו עדיין בגלות אצל המצריים, ולא רק
- 34 ביום האחרון של הגלות, אלא כמה ימים לפני זה - לקחו את ה"עבודה-זרה" של מצרים וקשרו אותו
- 35 בכרעי מיטותיהם²⁴¹, ואחר-כך שחטו אותו לקרבן פסח, ונתנו מדמו על המשקוף ועל שתי המזוזות,
- 36 ועשו כל זאת (לא בהחבא, אלא) באופן גלוי לעין כל.

(240) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ב סי"ד ואילך (תורת מנחם - התועדויות ח"ה ע' 147 ואילך). וש"נ.
(241) יל"ש בא רמז קצא. ועוד.

(237) ד"ה כימי צאתך דאחש"פ תש"ח רפי"ב (סה"מ תש"ח ע' 164).

(238) ראה גם לעיל ס"ע 46 ואילך. וש"נ.

(239) ראה זח"א קעט, א"ב.

ומסירות נפש זו פעלה שלא זו בלבד שבטלה ההתנגדות של פרעה, אלא אדרבה - פרעה בעצמו¹
 ביקש אותם "לכו עבדו את ה'" ²⁴², שילכו להר סיני לעבוד את ה', וגם נתן בידם זבחים ועולות ²⁴³, היינו,²
 שנתן בידם ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, שזהו גם תוכן הענין שהמצריים נתנו להם כלי כסף וכלי³
 זהב עד ש"וינצלו את מצרים" ²⁴⁴, היינו, שרוקנו את מצרים והוציאו משם את כל ניצוצות הקדושה ²⁴⁵.⁴
 וכמו כן גם בנוגע לגאולה העתידה - "אראנו נפלאות":⁵
 אין מה להתיירא מהעולם שמסביב, וגם לא מה"גוי אשר בקרבך"; צריך לשחוט את כל עיני⁶
 ה"עבודה-זרה", ולעשות זאת (לא בחדרי חדרים, אלא) באופן גלוי לעיני כל העמים.⁷
 ואז, הנה למרות ש"אתם המעט מכל העמים", יש לבני ישראל בירושה את הכח של אברהם אבינו,⁸
 שאף-על-פי ש"אחד היה אברהם" ²⁴⁶, אחד ויחיד, שהיה מעבר אחד, והעולם כולו היה מעבר השני ²⁴⁷,⁹
 בניגוד אליו, הרי על-ידי-זה שלא התפעל ולא עשה חשבונות של "רב" ו"מעט", אלא הלך בתוקף של¹⁰
 מסירות נפש, הנה סוף כל סוף - "וירש את הארץ" ²⁴⁶.¹¹
 וכח זה הוריש אברהם לכל אחד מישראל - (א) שיהיה לו תוקף שלא להתפעל מהעולם, (ב)¹²
 ועל-ידי-זה יכבוש את העולם לעשותו דירה לו יתברך, כפי שיהיה בגאולה העתידה.¹³
 מז. ועדיין מוסיף יהודי לטעון:¹⁴
 בשלמא בנוגע לעולם - אין לו מה להתפעל כו'; אבל לכל-הפחות בנוגע לבני ישראל - הלואי היו¹⁵
 כולם מסכימים עמו, ואם לא כולם - אזי על-כל-פנים מחצה, או על-כל-פנים אחוז גדול. אבל כאשר¹⁶
 הוא יחידי בכל העיר והסביבה כולה (לא רק בין אומות העולם אלא) גם בין בני ישראל - מניין יקח¹⁷
 כח ותוקף?¹⁸
 והמענה לזה - כפי שלמדים מ"מי צאתך מארץ מצרים":¹⁹
 על הפסוק ²⁴⁸ "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים", איתא במכילתא: "אחד מחמשה. ויש אומרים²⁰
 אחד מחמישים. ויש אומרים אחד מחמש מאות".²¹
 ולכאורה אינו מובן: לשם מה מספרת זאת המכילתא - האם כוונת התורה לדבר בגנותן של ישראל²²
 חס-ושלום, שרק אחוז קטן מבני ישראל יצאו ממצרים, ושאר בני ישראל לא רצו לצאת ממצרים?²³
 וביותר אינו מובן: מה מקום למחלוקת תנאים בענין זה - גם אם יש לימוד מהפסוק, מהו הצורך²⁴
 להגדיל את גנותן של ישראל ולומר שיצאו ממצרים לא "אחד מחמשה" אלא "אחד מחמישים", או "אחד²⁵
 מחמש מאות"?!²⁶
 אך הענין הוא - שיש בזה לימוד והוראה בעבודתינו:²⁷
 ביציאת מצרים היו סביב כל יהודי עוד 499 יהודים, אשר למרות היותם בני אברהם יצחק ויעקב,²⁸
 לא רצו לצאת ממצרים.²⁹
 גם לאחר שמשו רבינו בישר לבני ישראל - בשם הקדוש-ברוך-הוא - "פקד פקדתי" ²⁴⁹, שכבר הגיע³⁰
 הזמן לצאת מהגלות ולקבל את התורה, ולאחרי שכבר ראו בעיני בשר את השבירה של מצרים על-ידי³¹
 עשר המכות וכו' - עדיין טענו שרצונם להיות "ככל הגוים" ²⁵⁰; לשם מה ללכת לקבלת התורה ולקבל³²
 על עצמם עול מצוות - מוטב להשאר בגלות ולזכות בכל "טוב ארץ מצרים" ²⁵¹.³³

(247) ב"ר ספמ"ב.

(248) בשלח יג, יח.

(249) שמות ג, טז.

(250) ראה יחזקאל כ, לב.

(251) ויגש מה, יח.

(242) בא י"ד, ח.

(243) ראה שם יב, לב ובפרש"י.

(244) שם, לו.

(245) ראה גם תורת מנחם - התועודיות חל"ג ע' 318. וש"נ.

(246) יחזקאל לג, כד.

- 1 ולמרות היותו אחד מחמש מאות - לא התפעל מהם, אלא הלך בתוקף ובזריזות (כהפירוש השני
2 ב"חמושים", "מזורזין"²⁵²), ללא חשבונות, למדבר זר ומנוכר, ובאופן ש"גם צדה לא עשו להם"²⁵³.
- 3 ועל-ידי התוקף שלו פעל על שאר בני ישראל שגם הם הלכו עמו, כך, שמכל ה-499 נשארו רק 49
4 שלא רצו לצאת ממצרים, ואחר-כך פעל יתירה מזה, שמכל ה-49 נשארו רק ארבעה (כך, שכל הפירושים
5 שבמכילתא הם אמת, "אלו ואלו דברי אלקים חיים"²⁵⁴), ועד שסוף כל סוף פעל גם על הארבעה
6 האחרונים, ובפועל יצאו כל בני ישראל מארץ מצרים.
- 7 וכן הוא גם בנוגע לגאולה העתידה:
- 8 כאשר יהודי טוען: הנני מוכן לצאת מהגלות, אבל תחילה יהיו כל בני ישראל, או לכל-הפחות חלק
9 מבני ישראל, מוכנים לכך, ואז יצטרף גם הוא אליהם - אומרים לו: עליך להיות לא האחרון אלא
10 הראשון!
- 11 הנך אמנם אחד ויחידי בין כל בני ישראל שמסביבך, ואצל בני ישראל גופא - בין יהודים שומרי
12 תורה ומצוות, אלא שאינם רוצים לצאת מהגלות: כל אחד מהם קבע לעצמו סדר מסודר, פלוני במסחר,
13 פלוני ברבנות, ופלוני עסוק בעריכת "חיבור" בגלל רצונו להיות גדול בישראל, ומה הצורך שלהם בביאת
14 משיח שיבטל את התכניות שלהם... אבל אף-על-פי-כן, עליך להיות "עז פנים", ולמצוא את התוקף
15 לצאת מהגלות, ועל-ידי התוקף שלך - תפעל גם על אלו שמסביבך.
- 16 מח. והוראה זו נלמדת גם מההפטרה דאחרון של פסח, שבה מסופר אודות מפלת סנחריב ונצחונו
17 של חזקיה - מאורע שאירע בלילה הראשון של פסח, הזמן דיציאת מצרים, ומפטירים בו באחרון של
18 פסח, היום-טוב על הגאולה העתידה:
- 19 לא זו בלבד שחזקיה לא התפעל מאומות העולם - סנחריב מלך אשור, בהיותו בתקפו, ועד שאמר
20 בוודאות "עוד היום בנוב לעמוד גו"²¹⁴, אלא עוד זאת, שלא התפעל גם מבני ישראל:
- 21 חזקיה היה יחידי - בניגוד לשבנא וסייעתו, שהיו הרוב, וטענו שצריך להשלים עם סנחריב, כך,
22 שלכאורה יש טענה על-פי תורה - ש"אחרי רבים להטות". ובפרט ששבנא היה ראש הסנהדרין, וגם
23 סייעתו היו חברי הסנהדרין²⁵⁵ - כולם רבנים!
- 24 ואף-על-פי-כן טען חזקיה: כל החשבונות אינם נוגעים אלי! כיון שישעיה הנביא - שהוא כמו משה
25 - מסר ציווי הקדוש-ברוך-הוא שאין להשלים ולהתאחד עם סנחריב, אין לי מה להתחשב עם חשבונות
26 של "אחרי רבים להטות". וכמו יוצאי מצרים, שבשמעם דבר ה' על-ידי משה רבינו: "פקד פקדתי" -
27 לא התחשבו בחשבונות ויצאו ממצרים.
- 28 והוראה נוספת בסיפור אודות חזקיה:
- 29 חזקיה טען שאין לו כח לערוך מלחמה, ואין לו כח אפילו להתפלל להקדוש-ברוך-הוא, אלא - "אני
30 ישן על מטתי", מתוך בטחון גמור שהקדוש-ברוך-הוא לא יעזבנו, ואכן כך היה בפועל, כמסופר במדרשי
31 חז"ל²⁵⁶.
- 32 וזוהי ההוראה - שגם כאשר יהודי חושב שאין לו כחות גדולים, הנה אם רק יהיה לו בטחון גמור
33 בהקדוש-ברוך-הוא, יש לו הכח שלא להתפעל מהסביבה, וכאמור, שעל-ידי התוקף כו', הנה סוף כל
34 סוף לוקחים גם את כל בני ישראל שבסביבה אל הגאולה העתידה לבוא בקרוב ממש.

* * *

- 35 מט. כאמור לעיל (סעיפים ח"ט), הנה בנוגע לביאור שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא מצד זה שבני

(254) עירובין יג, ב. וש"נ.

(255) ראה ישעי' ח, יא-יב ובפרש"י (מסנהדרין כו, א).

(256) איכ"ר פ"ד, טו.

(252) מכילתא בשלח שם הובא בתו"ש עה"פ (אות רנט).

יל"ש עה"פ (רמז רכו).

(253) בא יב, לט.

- ישראל נזהרו מאיסור חמץ במשך שבעה ימים, אמר ה'צמח צדק', שזהו תירוץ שכלי טוב. וכיון שה'צמח צדק' הסכים על ביאור זה, ואף-על-פי-כן הוסיף לבאר שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה העתידה, הרי מובן, שב' הטעמים שייכים זה לזה (שהרי בודאי לא יסתור את עצמו), ואף-על-פי-כן, הנה הביאור הראשון לבדו אינו מספיק, וזקוקים לביאור השני דוקא.
- ועוד ענין רואים בפרטי הדברים בסיפור הנ"ל (שהם בתכלית הדיוק לכל פרטיהם, ככל עניני התורה, שבזה נכללים גם הסיפורים שסיפרו לנו רבותינו נשיאינו, שנעשו חלק מהתורה²⁵⁷), שב' הטעמים באים בתור מענה על השאלה מדוע היום האחרון של פסח הוא יום-טוב:
- לכאורה היה הסיפור יכול להתחיל בכך שאמרו לפני ה'צמח צדק' שהיום-טוב של אחרון של פסח הוא בגלל הזהירות מאיסור חמץ, וה'צמח צדק' אמר שזהו תירוץ שכלי טוב, ואחר-כך הוסיף לבאר טעם נוסף, שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא מצד הגאולה העתידה; ומהו הצורך לספר שתחילה נשאלה שאלה מדוע היום האחרון של פסח הוא יום-טוב?
- ונוסף לכך שמקדימים לספר תחילה שנשאלה השאלה בשולחנו של אדמו"ר מהר"ש, חוזרים ומדגישים זאת בהמשך הסיפור שאדמו"ר מהר"ש סיפר לה'צמח צדק' אודות השאלה שנשאלה בשולחנו, והתשובה שניתנה לשאלה זו.
- ועל כן צריך לומר, שגם פרט זה נוגע להבנת הענין - שסדר הדברים הוא שתחילה נשאלה השאלה מדוע היום האחרון של פסח הוא יום-טוב, ועל שאלה זו באה תחילה התשובה שזהו מצד הזהירות מאיסור חמץ, ואחר-כך - שזהו מצד הגאולה העתידה.
- ג. ביאור תוכן השאלה מדוע היום האחרון של פסח הוא יום-טוב:
- אף-על-פי שבפשטות הנה אחרון של פסח אינו אלא יום-טוב שני דשביעי של פסח, מכל-מקום, מזה שנקרא בשם "אחרון של פסח" מוכח שיש בו גם ענין בפני עצמו בהוספה על כל ימי הפסח שלפניו.
- ולכאורה: מה ניתוסף באחרון של פסח לגבי כל ימי הפסח שלפניו?
- ומה שנתבאר לעיל (סעיף מ"א) שבאחרון של פסח מרומזת הגאולה העתידה - אין זה תירוץ המתקבל בשכל, כי על-פי שכל, יכולים לחגוג יום-טוב על ענין שישנו כבר בפועל (כמו כל הימים טובים) שנקבעו על ענין של נס שכבר אירע בעבר, וכיון שהגאולה העתידה לא באה עדיין בפועל ובגילוי, נשאלה השאלה: מהו היום-טוב, כאשר לעת-עתה נמצאים בגלות?!
- ועל שאלה זו יש שני תירוצים: תירוץ על-פי שכל, ותירוץ שאומר ה'צמח צדק' בתור נשיא, כדלקמן.
- נא. התירוץ על-פי שכל:
- אף-על-פי שנמצאים עדיין בזמן הגלות, הנה מצד זה גופא יש מעלה - שהרי דוקא בזמן הגלות ישנה העבודה דפסח בהזהירות מחמץ, שקאי על היצר הרע²⁵⁷, מה-שאינ-כן לאחר ביאת המשיח לא תהיה שייכת עבודה זו, שהרי "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"²⁵⁸, ואז יהיו "שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ"²⁵⁸, כיון שלא תהיה עבודה ויגיעה, ובמילא לא יהיה גם השכר והתענוג שישנו מצד העבודה והיגיעה.
- ועדיין נשאלה השאלה: אם היום-טוב הוא מצד מעלת העבודה שבזמן הגלות - הרי אין זה ענין שקשור עם אחרון של פסח דוקא, אלא יכול להיות גם לפני כן?
- אך הענין הוא - שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא שבני ישראל נזהרים מחמץ במשך שבעת ימי הפסח:
- שבעה ימים, כל ימי השבוע - כוללים את כל סוגי הימים שישנם במשך השבוע, שחלוקים זה מזה

²⁵⁷ ראה ברכות יז, א ובפרש"י. ר"ה ג, סע"ב ובפרש"י.

²⁵⁸ קהלת יב, א. וראה שבת קנא, ב.

זח"ב קפב, רע"א. לקו"ת צו יג, ג. ובכ"מ.

- 1 כו'. וכאשר יהודי רואה שעלה בידו להזהר מחמץ במשך שבעה ימים, בכל מעמד ומצב, אזי יכול לחגוג
- 2 יום-טוב.
- 3 כל זמן שלא עברו כל שבעת הימים, אינו יכול לדעת בוודאות שאכן יעמוד בנסיון, שהרי יתכן שבבוא
- 4 מעמד ומצב שונה, אזי יכשל כו'.
- 5 ואי אפשר להביא ראיה מיום אחד לחבירו, כיון שאין הימים דומים זה לזה.
- 6 ולדוגמא: יום השבת - שבו חל יום א' דפסח בקביעות שנה זו - יש בו מעלה מיוחדת, ולכן אין
- 7 הוכחה מאופן ההנהגה בשבת שכך תהיה ההנהגה גם בימות החול. ומה גם שכיון ש"שבת מקדשא
- 8 וקיימא"²⁵⁹ (מלמעלה), הרי יתכן שהזהירות שלו ביום השבת אינה מצד עבודתו כלל, ובמילא אין זה
- 9 מורה כלל על מעמדו ומצבו של האדם ("וואָס טוט זיך מיט אים אַליין").
- 10 יום ראשון - יש בו מעלה מצד סמיכותו ליום השבת, ולכן, גם ממנו אי אפשר להביא ראיה בנוגע
- 11 לשאר ימי השבוע; ואפילו לא בנוגע ליום השבת - כי, ביום ראשון, להיותו מששת ימי החול, יודע
- 12 האדם שצריך להתייגע בעבודתו כו', מה-שאינ-כן ביום השבת, יתכן שיסמוך על העובדה ש"שבת
- 13 מקדשא וקיימא" ולא יתייגע בעבודתו, ובמילא עלול לבוא לידי מכשול כו'.
- 14 יום שני - הוא יום שבו קורין בתורה. ועל-דרך-זה בנוגע לכל שאר הימים, אשר "כל יומא ויומא
- 15 עביד עבדיתה"²⁶⁰.
- 16 ולכן, הנה רק כאשר עברו כל שבעת ימי הפסח, כל סוגי המצבים, ורואה שעמד בשלימות בזהירות
- 17 מאיסור חמץ - אזי יכול לחגוג יום-טוב.
- 18 וכשם שהדברים אמורים בנוגע לשבעת ימי הפסח - כן הוא גם בנוגע לכללות העבודה בכל משך
- 19 זמן הגלות:
- 20 לאחר ששני ישראל עברו כבר את כל סוגי הנסיונות והגזירות כו' שהיו בכל משך זמן הגלות ונשארו
- 21 בשלימות - הנה למרות שהגאולה העתידה לא נראית עדיין בגלוי, ועל-פי שכל אי אפשר עדיין לחגוג
- 22 יום-טוב על הגאולה העתידה, אף-על-פי-כן, חוגגים יום-טוב על השמירה והזהירות בעבודה בכל משך
- 23 זמן הגלות.
- 24 אלא שעדיין יש צורך להבהיר שאלה נוספת: הרי ידע איניש בנפשיה מעמדו ומצבו, ו"אין צדיק
- 25 בארץ גו"¹²⁷, ומי מדבר על צדיק - הלואי בינוני²⁶¹, ואם כן, מהו היום-טוב, ומהי השמחה?!
- 26 ועל זה באה ההדגשה, ששמחתם של בני ישראל היא מזה שלא נכשלו בעבירה החמורה של חמץ
- 27 בפסח:
- 28 איתא בזהר²⁶² שחומר האיסור דאכילת חמץ בפסח הוא כמו 'עבודה-זרה', כי חמץ הוא היפך ממצה;
- 29 מצה היא "מיכלא דמהימנותא"²⁶³, וחמץ - היפך האמונה.
- 30 והרי ענין האמונה בה' וכפירה בעבודה-זרה (שענינה של עבודה-זרה אינו רק כפירה במציאות
- 31 האלקות, אלא גם כפירה באחדות ה'), שנגרש אצלו ענין של מציאות וישות, היפך ההרגש ד"אין עוד
- 32 מלבדו"²⁶⁴) - ישנו בכל אחד מישראל בשלימות, כמבואר בארוכה בתניא¹²⁶ שאפילו קל שבקלים מוסר
- 33 נפשו שלא לכפור באחדות הו'.
- 34 וזהו היום-טוב דאחרון של פסח, שהוא יום-טוב אצל כל בני ישראל - כיון שכל אחד מישראל נזהר

(262) שבהערה 257. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ז
הערה 40 (תורת מנחם - התוועדות חט"ז ע' 199).
(263) זח"ב קפג, ב.
(264) ואתחנן ד, לה.

(259) ביצה יז, א.
(260) זח"ג צד, ריש ע"ב.
(261) ראה בית רבי ח"ב פ"ח (יד, א) הערה א. וראה גם תורת
מנחם - התוועדות חמ"א ע' 113. ויש"נ.

מחמץ בפסח; כל איש ישראל שלם באמונתו באחדות הוי', שקיבלה בירושה מאברהם אבינו, "ראש למאמינים"²⁶⁵.

נב. ונוסף על התירוצ' על-פי שכל - מבאר ה'צמח צדק', בתור נשיא, שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה העתידה:

אף-על-פי שהגאולה העתידה אינה בגלוי עדיין, ואם כן, מהו היום-טוב שבזה - הנה זהו כחם של רבותינו נשיאינו שממשיכים זאת בגלוי.

וכמודגש בכך שהבעל-שם-טוב קבע לערוך באחרון של פסח סעודה גשמית שנקראת בשם "סעודת משיח", וכבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן הנהיג שבאחרון של פסח, בסעודת משיח, תהיה גם שתיית ד' כוסות²⁶⁶ - ד' כוסות ששייכים לגאולה העתידה.

נג. וב' הביאורים בהיום-טוב דאחרון של פסח - מצד הזהירות במשך שבעת ימי הפסח מאיסור חמץ, ומצד הגאולה העתידה - שייכים זה לזה:

כאשר בני ישראל הם בשלימות בענין האמונה, מבלי הבט על כל הנסיונות שעברו עליהם בכל המצבים (שזהו תוכן ענין הזהירות מאיסור חמץ במשך שבעת ימי הפסח) - הנה אמונה זו פועלת ומביאה את הגאולה העתידה, כפי שמצינו ביציאת מצרים - עליה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - שבשכר האמונה "נגאלו ישראל ממצרים"²⁶⁷.

וזהו גם סדר הדברים, שתחילה באה השאלה, ואחר-כך באות שתי התשובות הנ"ל: לכל לראש צריכה להיות השאלה - מהו היום-טוב דאחרון של פסח, בה בשעה שהגאולה העתידה אינה בגלוי עדיין?

ועל זה בא המענה: לכל לראש - שהיום-טוב הוא מצד מעלת העבודה שבזמן הגלות, שלמרות כל הנסיונות כו', האמונה היא בשלימות; ולאחרי כן בא הביאור המסובב מהביאור הקודם - שהיום-טוב הוא על הגאולה העתידה, כיון שהגאולה תבוא בזכות האמונה.

נד. ומכאן באים לסיפור השני - שכאשר כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן שמע את הויכוח של נכדו או אחרון של פסח הוא יום-טוב כמו כל הימים טובים, או שאינו כמו כל הימים טובים, והראיה, שאין מברכים בו שהחיינו, הנה כרגע נזכר על המאורע דאחרון של פסח בשנת תרכ"ה הנ"ל:

מהמשך הענין, משמע, שב' הסברות - אם אחרון של פסח הוא כמו כל הימים טובים או ששונה מכל הימים טובים - קשורות עם שני הביאורים הנ"ל בטעם היום-טוב דאחרון של פסח: הסברא הראשונה, שאחרון של פסח הוא כמו כל הימים טובים - קשורה עם הטעם הראשון על היום-טוב דאחרון של פסח, שזהו מצד הזהירות מאיסור חמץ בפסח; והסברא השניה - קשורה עם הטעם השני. והביאור בזה:

ענינו של יום-טוב הוא - שנעשה על-ידי עבודתם של ישראל, כידוע החילוק שבין שבת ליום-טוב, ש"שבת מקדשא וקיימא", ואילו יום-טוב תלוי בקידוש בית-דין, "ישראל דקדשינהו לזמנים"²⁶⁸, היינו, שהיום-טוב נפעל על-ידי עבודתם של ישראל שעושים מחול - קודש.

ומזה מובן, שלפי הביאור הראשון, שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא מצד העבודה שבזמן הגלות, צריך לומר, שאחרון של פסח הוא כמו כל הימים טובים שנעשים על-ידי עבודתם של ישראל.

ולפי הביאור השני, שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא מצד הגאולה העתידה, שתבוא מלמעלה - צריך לומר, שאחרון של פסח אינו כמו כל הימים טובים שנעשים על-ידי עבודתם של ישראל.

(267) מכילתא בשלח יד, לא. ועוד.

(268) ברכות מט, א.

(265) ראה שמו"ר פכ"ג, ה ובמהרו"ז שם. שהש"ר פ"ד, ח

(ב). ועוד.

(266) "היום יום" שבעה עשר 18. וראה לעיל ס"י.

- 1 נה. וענין זה שאחרון של פסח אינו כמו כל ה'ימים טובים' - מתבטא בכך שאין מברכים בו שהחיינו:
- 2 אף-על-פי שבפשוט יש לומר שהטעם שאין מברכים שהחיינו באחרון של פסח הוא מפני שבא
- 3 בהמשך לימים הראשונים דפסח, אין זה ביאור מספיק, שהרי בשמיני-עצרת מברכים שהחיינו, אף שנקרא
- 4 "שמיני" ליום ראשון דסוכות. ואף שבנוגע לשמיני-עצרת איתא בגמרא²⁶⁹ שהוא "רגל בפני עצמו", הרי
- 5 הא גופא דורש ביאור: מדוע שמיני-עצרת הוא רגל בפני עצמו, ואילו (שביעי ו)אחרון של פסח אינו
- 6 רגל בפני עצמו? - ומזה מוכח שאחרון של פסח אינו יום-טוב כמו כל ה'ימים טובים'.
- 7 ויש לבאר שייכות הענינים - שהביאור שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא מצד הגאולה העתידה
- 8 (שמורה על גודל מעלת היום-טוב), קשור עם הענין שאין מברכים בו שהחיינו (שמורה לכאורה על
- 9 פחיתותו שאינו יום-טוב כמו כל ה'ימים טובים')²⁷⁰:
- 10 ויובן בהקדם המבואר בפוסקים²⁷¹ שהטעם שאין מברכים שהחיינו בברית מילה הוא משום צערא
- 11 דינוקא. אך יש דעות²⁷² שצריך לברך שהחיינו בברית מילה, כי הצער הוא לינוקא, ואילו אצל האב הרי
- 12 זה ענין של תענוג. ומזה מובן, שכאשר אצל האב עצמו קשור התענוג עם ענין של צער, אזי אין מקום
- 13 לברך שהחיינו.
- 14 וזהו הביאור הפנימי שאין מברכים שהחיינו באחרון של פסח:
- 15 כיון שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא מצד הגאולה העתידה, הרי מובן, שיש בו תענוג גדול.
- 16 אבל אף-על-פי-כן, תענוג זה מעורב עם ענין של צער - לא רק הצער של כנסת ישראל, צערא דינוקא,
- 17 אלא גם הצער של האב - שהקדוש-ברוך-הוא בעצמו מצטער על כך שהגאולה מתעכבת עדיין.
- 18 ובאחרון של פסח הצער הוא גדול ביותר - שהרי כבר עברו כל שבעת ימי הפסח, כללות העבודה,
- 19 עם כל הנסיונות וכו', ואם כן, מדוע מתעכבת עדיין הגאולה? ...!
- 20 ולכן אין מברכים שהחיינו באחרון של פסח, בגלל הצער.
- 21 אבל אף-על-פי-כן, הרי זה יום-טוב, ולא עוד אלא שזהו יום-טוב שאינו דומה לשאר ה'ימים טובים'
- 22 - למעלותא, שהוא למעלה מהם, להיותו קשור עם הגאולה העתידה (וכמעלת הגילויים דלעתיד-לבוא
- 23 על הגילויים דעכשיו), ואף-על-פי שלעת-עתה מתעכבת הגאולה - חוגגים את היום-טוב מתוך ידיעה
- 24 שממש בקרוב תומשך הגאולה בגילוי למטה מעשרה טפחים.
- 25 נו. ולהוסיף, שבסיפור הנזכר לעיל אודות אחרון של פסח תרכ"ה - יש דבר פלא:
- 26 בדרך כלל - הנה שאלה באה מ"מקבל" (כמו כליל הסדר, שה"בן שואל"), והתשובה על השאלה
- 27 באה מ"משפיע". ואילו בסיפור הנ"ל היה להיפך:
- 28 השאלה למה אחרון של פסח הוא יום-טוב - באה מעלמא דדכורא, ואילו התשובה על השאלה
- 29 (שהיום-טוב הוא מצד הזהירות מאיסור חמץ, שתשובה זו היתה גם הקדמה לתשובה ה'צמח צדק'
- 30 שהיום-טוב הוא על הגאולה העתידה (כנזכר לעיל סעיף נ"ז)) באה מעלמא דנוקבא.
- 31 וענין זה הוא על-דרך המעמד ומצב דלעתיד-לבוא - ש"נקבה תסובב גבר"²⁷³.
- 32 נז. וכאמור לעיל - כל הפרטים שבסיפורי רבותינו נשיאינו הם בדיוק, והם הוראה בעבודתינו:
- 33 בנוגע ליציאת מצרים, אמרו רז"ל²⁷⁴ "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים".
- 34 הנשים הצדקניות שבאותו הדור העמידו דור של יהודים שלא התחשבו בכל עניני ה"עבודה-זרה" של
- 35 מצרים (למרות שנולדו והתחנכו בגלות מצרים), והיו מוכנים לעזוב את "טוב ארץ מצרים"²⁵¹, ולילך עם

(272) ראה שו"ע יו"ד סרס"ה ס"ז.

(273) ירמ' לא, כא.

(274) סוטה יא, ב.

(269) סוכה מח, רע"א. וש"נ.

(270) ראה גם לקו"ש חל"ז ע' 19, ובהערה 43 שם.

(271) אבודרהם שער ג' (ברכת המצות). הגהות מיימוניות

ה'ל' מילה פ"ג ה"ג.

משה רבינו - "בבנינו ובבנותינו גר' נלך" 275 - אל המדבר, "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גר' 58, ועד ש"הם הכירוהו תחילה" 274.

ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - שגם הגאולה העתידה לבוא בקרוב תהיה בזכות נשים צדקניות 276,

- וכאמור לעיל שהגאולה תבוא בזכות האמונה, וידוע שאמונה היא בחינת נוקבא 277. וזוהי גם מעלת הנשים, שלא היתה להן שייכות לחטא העגל 278 -

כי הנשים צדקניות שבדורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא, יש להן הכח לגדל דור שלא יתפעלו מהעלמות והסתרים, ויהיו מוכנים בקרוב ממש לצאת מן הגלות ולילך לקראת משיח צדקנו, בחסד וברחמים, בשמחה ובטוב לבב.

[כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה להכריז שישלימו שתיית ד' הכוסות. ואחר-כך צוה לנגן הניגון "אך לאלקים", ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - ג"פ), "ניע זשורצי כלפאצי", ו"אבינו מלכנו"].

* * *

נח. דובר כמה פעמים 279 שכל ענין שמקשרים עם מעשה בפועל, הרי זה בתוקף יותר, כמובא גם בנגלה דתורה.

וכן הוא בנוגע להמדובר לעיל (סעיף כ"ה) בענין "שמור את חודש האביב", שיהא חג הפסח בזמן האביב, היינו, שתהיה התבואה מוכנה לקצירה - הרי השייכות למעשה בפועל מודגשת במיוחד בנוגע לארץ ישראל (מה-שאיין-כן בחוץ לארץ).

ובנוגע אלינו - הרי זה שייך במיוחד לכפר חב"ד, ששם ישנה ההתעסקות בעבודת השדה והכרם על-ידי אחינו בני ישראל שיצאו לחירות לאחר כמה וכמה שנים שהיו נתונים בצרה ושביה 280, ולכן הוצרכה עבודתם להיות מתוך מסירות נפש בפועל ובגלוי (כמו שנתבאר לעיל במאמר 281).

ויהי רצון, שיציאתם משם תהיה באופן ש"בתר רישא גופא אזיל" 282, היינו, שתהיה היציאה לחירות - עם כל הפירושים - אצל כל בני ישראל שעדיין נמצאים שם, בשמחה וטוב לבב, מתוך הרחבה ועונג, ועד לחירות האמיתית שתהיה אצלם - בתוככי כל בני ישראל בכל מקום שהם - בקרוב ממש, על-ידי משיח צדקנו.

[לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית, הבדלה ואמירת "ויתן-לך" - נתן כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לכל המסובים שיחיו בידו הקדושה מ"כוס של ברכה". וטרם צאתו אמר:

שבוע טוב, קיץ בריא וטוב תמידי ("א גוטן תמיד"), ולהמשיך על כל השנה כולה.

ואחר-כך התחיל כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו"].

(279) ראה שיחת אחש"פ תש"כ ס"ב (תורת מנחם - התועדויות חכ"ח ע' 40 ואילך). שם חמ"ב ע' 223. וש"נ. (280) ראה גם לעיל ס"ע 81 ואילך. וש"נ. (281) ד"ה ונחה גר' פ"ט (לעיל ע' 193). (282) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(275) בא יו"ד, ט. (276) ראה יל"ש רות רמז תרו בסופו (ממדרש זוטא רות). (277) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' תלה. שם נ"ך ח"ב ע' תתקכו. (278) ראה אוה"ת נ"ך שם. תשא ע' א'תתקפו. לקו"ש ח"ח ע' 316 ואילך.

לקוטי-שיחות חג הפסח כרך יז שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

ידי שנהיו לעם, הפכו בני ישראל⁷ ל"מציאות
חדשה"⁸.

כוונת ושליומות⁹ יציאת מצרים הוא מתן תורה, כפי
שנאמר¹⁰ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את
האלקים על ההר הזה".

[זהו אחד ההסברים לכך שחג השבועות, "זמן מתן
תורתנו"¹¹, נקבע על-ידי ספירת שבע שבתות ממחרת
הפסח, וזאת כדי ללמד שחג שבועות, מתן תורה, הוא
המשך¹² ליציאת מצרים, לידת עם ישראל].

כלומר, לידת עם ישראל קשורה בכך שהם הופכים
לעם-תורה¹³ – כל מהותם של בני ישראל (גם)
כיחידים¹⁴) היא תורה.

והמציאות החדשה איננה רק מפני שבגלות מצרים
היו בני-ישראל במצב שפל ביותר, ולא היוו "כלים"
מתאימים לקבלת תורה, ואדרבה: בהיותם במ"ט שערי
טומאה¹⁵, הם היו שרויים במצב המנוגד לתורה
וקדושה,

אלא בעיקר מפני שהתורה היא "אצלו אמון...
שעשועים"¹⁶, חמדה גנוזה שגנוזה לך¹⁷ – היא נעלית
לגמרי מן הנבראים, ולפיכך היא היתה לגבי בני
ישראל, - שהם למטה, ובנוסף לכך במצרים - דבר
חדש לגמרי, שלא בתחומם.

בכך מוסברים שלושת השמות – "חג המצות",
"זמן חרותנו" ו"חג הפסח". הם מבטאים שלושה
שלבים, הנדרשים (ודוקא בסדר זה) כדי ליצור מציאות
חדשה.

א.

שמותיו של חג הפסח וסדרם

1 חג הפסח מכונה בשלושה שמות: (א) בתורה
2 שבכתב¹ הוא נקרא "חג המצות". (ב) בנוסח התפלה
3 קבעו להוסיף ("חג המצות הזה...") זמן חרותנו. (ג)
4 בלשון חז"ל (וכך גם בלשון הנפוצה) נקראים כל
5 שבעת (או שמונת) הימים² בשם "חג פסח".
6 יש לומר שבחג זה ישנו תוכן עיקרי כללי, המכיל
7 שלושה ענינים, שמתבטאים בשלושת השמות שהוזכרו
8 לעיל.

9 וכיוון שגם סדר בתורה הוא "תורה" – הוראה³,
10 יוצא ששלושת השמות והוראותיהם באים לפי סדר
11 חשיבותם:

12 בתחילה מופיע הענין של "חג המצות", השם
13 המופיע בתורה שבכתב, אחר-כך הענין של "זמן
14 חרותנו", מטבע שטבעו חכמים – אנשי כנסת הגדולה⁴
15 – לומר בתפלה, ולבסוף – "חג הפסח", שהוא שם
16 הנפוץ בלשון חז"ל ובלשון בני אדם⁵.

ב.

יציאת מצרים - הפיכת בני ישראל למציאות חדשה

17 זמן יציאת מצרים הוא, כמוסבר בנבואת יחזקאל⁶
18 זמן לידת עם ישראל. ענין זה מתואר בלשון "לידה",
19 לא רק מפני שאז נהיו בני ישראל לעם, דבר שמתאים
20 לאומרו, להבדיל, גם על עמים אחרים, אלא מפני שעל

(10) שמות ג, יב.

(11) שזהו תוכן העיקרי דחגה"ש – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע'
21, עיי"ש.

(12) להעיר משהש"ר (פ"ז, ב (ב)), דרשבעות נק' "עצרת של פסח".
(13) כמאמר הרס"ג: אומתנו איננה אומה כי אם בתורת' (ס'
האמונות והדעות מ"ג פ"ז).

(14) להעיר ממדר"ל (סנהדרין יט, ב. פרש"י במדבר ג, א) דכל המלמד
(את) בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. וראה לקו"ש
[המתורגם] חט"ו ע' 192 ואילך. ובארוכה – לקו"ש חכ"ג ע' 11 ואילך.

(15) ז"ח ר"פ יתר.

(16) משלי ח, ל. וראה אנה"ק ד"ה דוד זמירות. לקו"ת במדבר ד"ה
ואהי' אצלו אמון. סהמ"צ להצ"צ מצות משא הארון בכתף. המשך
תער"ב פ' קפג. ובכ"מ.

(17) שבת פח, ב.

(1) משפטים כג, טו. תשא לד, יח. אמור כג, ו. ראה טז, טז.

(2) ולא רק יום י"ד וט"ו ניסן שנק' "פסח" גם בתושב"כ (ראה
השקו"ט כו' – בס' המועדים בהלכה (לרש"י זוין) ע' רטו ואילך. וראה
הערה הבאה במכתב כללי לחגה"פ תשל"ו בתחילתו (נדפס – בהגש"פ
קה"ת, תשמ"ד) ע' (תרסח)).

(3) דתורה מלשון הוראה ("חז"ל נג, ב. ועוד).

(4) ברכות לג, א.

(5) ראה קדושת לוי פ' בא בנוגע להשמות חהמ"צ וחה"פ.

(6) קאפיטל טז ובמפרשים שם.

(7) שהיו כבר במציאות של "גוי גדול עצום ורב" (תבוא כו, ה).

(8) וכן – ביצי"מ היתה התחלת הגירות דבנ"י ובמ"ת גמר הגירות
(יבמות מו, א ואילך. כריתות ט, א), אשר "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"
(יבמות כב, א. וש"נ).

(9) שאז בטל המיצר (ההגבלה) שתחתונים לא יעלו למעלה (תנחומא

וארא טו. שמור"ר פ"ב, ג).

לדרגת שכלו של הרב. באמצעות זאת הוא יוכל בסופו
של דבר להיות "קאי... אדעתי דרבי", שהוא שכל
נעלה יותר.

ד.

הקושי לגבי סדרם של שלבי הלימוד הנ"ל,
וההסבר עליו

על הסדר שצויין לעיל בין חלקי הלימוד – תחילה
"שפתותיו נוטפות מר" (התבטלות עצמית), ואחר כך
הכנה להיות כלי (מציאות עצמית), מתעורר, לכאורה,
קושי:

הגמרא²⁷ אומרת ש"רבה²⁸ מקמי דפתח להו לרבנן
אמר מלתא דבדיחותא ובדחי רבנן (=רבה – לפני
שהתחיל לימודו לחכמים אמר דבר של שמחה,
והחכמים בדחו, שמחו) לסוף יתיב באימתא ופתח
בשמעתא (=לבסוף ישב באימה ופתח בלימוד). מכאן
נראה שתחלה יש ליצור את השלב של "נפתח לבס"²⁹,
הכנה ה"כלי" הראוי להכנה ה"שמעתא", ורק אחר-
כך "יתיב באימתא" (יראה וביטול)?

ההסבר על כך הוא: "מלתא דבדיחותא" אשר
מקמי דפתח להו לרבנן", הוא רק הכנה כללית
ללימוד. אין זה חלק מן הלימוד עצמו.

במילים אחרות: "מלתא דבדיחותא" לא נועדה
להכין אותו לקליטת הרעיון השכלי, אלא לעורר אצלו
את הרצון הכללי לקבל, ששכלו יהי בכלל בהלך רוח
של "קבלה"³⁰.

אבל הקשר בין הרב לתלמיד, העברת הרעיון אל
התלמיד, יכול להיווצר רק כאשר "יתיב באימתא"³¹
(ופתח בשמעתא)".

ה.

הקושי בסדר "שמאל דוחה וימין מקרבת"

הסדר במאמר חז"ל³² "לעולם תהא שמאל דוחה
וימין מקרבת" קשה לפי האמור לעיל, שהרי לפיו³³

ג.

בהעברת רעיון חדש מרב לתלמיד יש שלושה
שלבי-עבודה

1 את האמור לעיל ניתן להבין באמצעות דוגמא של
2 רב המלמד תלמיד רעיון חדש, שהתלמיד עצמו,
3 בשכלו שלו, לא יכול היה להגיע אליו, לגביו זהו דבר
4 חדש¹⁸, ולא מפני שלא שמע זאת עד עתה, אלא מפני
5 שזה מעבר לתחום שכלו של התלמיד. בלימוד זה
6 דרושים גם-כן שלושה כיווני עבודה:

7 דבר ראשון צריך להיות אצל התלמיד כיוון של
8 התבטלות עצמית, כמאמר חז"ל¹⁹, שאצל "תלמיד חכם
9 שיושב לפני רבו" צריך להיות "שפתותיו נוטפות מר"
10 ("מרירות מחמת אימה"²⁰),

11 [שהרי בכוחותיו ובשכלו שלו אין התלמיד יכול
12 להגיע לרעיון החדש, הנשגב מתחומו. רק התבטלות
13 עצמית – חוסר מציאות – מהווה "כלי" לכך²¹, בדומה
14 לרבני חז"ל²²: "כלי ריקן מחזיק"].

15 אך לאחר מכן צריך התלמיד להשתדל לקלוט את
16 הרעיון, ולכך עליו להשתמש בשכלו שלו.

17 [יחד עם זאת שדוקא "כלי ריקן מחזיק" – הרי צריך
18 הוא להיות "כלי" שלם, ללא נקב המבטל את ענינו²³.
19 ולפיכך אין די בהתבטלות, ויש צורך בהכנה מתאימה
20 לקליטת הרעיון, באמצעות כלי מקבל ומחזיק].

21 מטרת הלימוד היא, שבסופו של דבר יגיע התלמיד
22 למצב של "קאי (איניש) אדעתי דרבי" (=אדם עומד
23 על דעת רבו)²⁴. אמנם במצבו העכשווי אין התלמיד
24 מסוגל להגיע ל"דעתי דרבי"²⁵

25 – לכן על הרב "לצמצם" את הרעיון בהתאם
26 לשכלו של התלמיד (כך שעומקו של הרעיון יהיה
27 טמון בהעלם ברעיון הפשוט, ה"מצומצם")²⁶ –

28 אך יחד עם זאת צריך התלמיד לפעול בכיוון של
29 השתחררות ממגבלות שכלו שלו, והתעלות שכלו

(28) בתניא פ"ז – "רבא". והוא ע"פ גירסת היל"ש מ"ב רמז רכו.
ר"ח פסחים שם (וראה דק"ס שבת ופסחים שם). נתיב בשיחת יוד שבט
תשכ"ד.

(29) פרש"י שבת שם ד"ה ובדחי.

(30) עייג"כ ד"ה לכה דודי תרפ"ט פ"ב (סה"מ קונטרסים ח"א כ, ב).
(31) להעיר ג"כ מהמשך תערובת ח"ב ע' תתפו, דגם התשוקה לשמוע
את שכל הרב מבלבלת מקבלת השכל (כי צ"ל כלי ריקן לגמרי, ביטול
מכל וכל).

(32) סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב. הובא להלכה – ה' ת"ת לאדה"ז
פ"ד סי"ז.

(33) וכו"ה סדרם בכתוב – שה"ש ב, ו. יל"ש עה"פ.

(18) ראה סה"מ ע"ת ע' ג'. המשך תערובת פרק קפח. ועוד.

(19) שבת ל, ב. פסחים קז, א. וראה אוה"ת מסעי ע' א"תב. ועוד.

(20) פרש"י שבת שם ד"ה נוטפות.

(21) ראה המשך תערובת פקל"ט ופקצ"ט (ושם, שעי' הביטול מקבל
עצם השכל, ע"ש).

(22) ברכות מ, א. וראה ד"ה היושבת בגנים הישית פ"ו (וש"ג).

(23) כלים פ"ג.

(24) ע"ז ה, ב.

(25) רק לאחר "ארבעין שנים" – ע"ז שם.

(26) ראה בארוכה ד"ה וידעת תרנ"ז. ובכ"מ.

(27) שבת ופסחים שם.

מקרבת" הבאות כהנה הכרחית לפני עצם ההשפעה⁴⁰,
 כאמירת מלתא דבדיחותא לתלמידים, או משיכת
 התלמיד הקטן ב"דברים אהובים אצלו".
 ו.

הפיכתם של בני ישראל למציאות חדשה כרוכה בשלושת הענינים הללו

כשם ששלושה ענינים אלו נדרשים בלימוד רעיון
 חדש, כך הוא גם, וקל וחומר שכך הוא הדבר, כאשר
 מדובר בשינוי מהותי של מציאות האדם עד להפיכתו
 ל"מציאות חדשה".

וכך בענינינו, בקשר לבני ישראל, ש"לידתם" כעם
 ישראל, שהשלמתה היא כאשר "תעבדון את האלקים
 על ההר הזה" (כפי שהוסבר לעיל בסעי' ב), כרוכה
 אף היא בשלושת הענינים הללו:

א) כדי שבני ישראל יוכלו לקבל את התורה, יש
 צורך ב"תעבדון" – עבודה ויגיעה לביטול דמותם
 הקודמת המנוגדת לתורה. "תעבדון" – עבודת עבד,
 העובד מתוך התבטלות עצמית וקבלת עול⁴¹.

שהרי כדי לקבל את תורת ה' יש צורך ב"נעשה
 ונשמע"⁴², הקדמת⁴³ נעשה לנשמע.

ב) מצד שני, העבודה של "תעבדון" איננה מסוג
 השובר את מציאותו של היהודי, אלא להיפך: זהו עצם
 מציאותו⁴⁴, בדומה לדגים, שלדברי רשב"ג הם אינם
 חוצצים⁴⁵, והרי יהודים ותורה הם כדגים וים⁴⁶.

1 משתמע שתמיד יש צורך תחילה ב"שמאל דוחה" ורק
 2 אחר כך "ימין מקרבת".

3 [וההדגשה במאמר זה היא שאת ה"דוחה" יש
 4 לעשות ב"שמאל" – יד כהה, ואת ה"מקרבת" ב"ימין"]³⁴.

5 ועל כך יש לשאול: כיצד מתאים סדר זה למאמר
 6 ש"מקמי פתח להו... אמר מלתא דבדיחותא ("מקרבת")
 7 .. לסוף יתיב באימתא (כיוון הפוך לקודם)...?

8 ועוד: כלל הוא³⁵ שימין קודמת לשמאל, ואילו כאן
 9 שמאל קודמת לימין?

10 והשאלה גוברת יותר³⁶: לאחר המאמר "לעולם
 11 תהא..." מובא ש"יצר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה
 12 וימין מקרבת" – והרי הסדר אצל "תינוק" הוא,
 13 שתחילה יש לזרוז ללימוד "בדברים שהם אהובים
 14 אצלו לקטנות שניו... קרא ואתן לך אגוזים וכו'", כפי
 15 שנרחיב הרמב"ם בפירוש המשניות³⁷.

16 ומכך מובן שאצל תינוק יש צורך ב"ימין מקרבת"
 17 לפני "שמאל דוחה" [כפי שרואים, אכן, במציאות,
 18 שאם יגשו אל התינוק בתחילה ב"שמאל דוחה" עלול
 19 הדבר להרחיקו לחלוטין מן הלימוד].

20 הדברים מובנים³⁸ לפי האמור לעיל (בסעיף ד):
 21 במאמר "לעולם תהא..." מדובר רק על סדר ההשפעה
 22 בפועל על הזולת, שבכך הסדר הוא: תחילה "שמאל
 23 דוחה" ואחר כך "ימין מקרבת"³⁹.

24 אך אין מדובר כאן על פעולות מסוג של "ימין

(34) ראה עיון יעקב לע"י סוטה שם.

(35) שו"ע אדה"ז או"ח סי' ב' סעיף ד'.

(36) כי במאמר הנ"ל אפשר לתרץ, דוחה שהקדים "שמאל דוחה"
 ל"ימין מקרבת" הוא (לא מפני שכן צ"ל הסדר בכלל, כ"א) מפני שקאי
 שם באלישע וגחזי, לאחר שגחזי כבר ה' תלמיד אלישע (ועד כ"כ
 ששלח אותו עם משענתו להחיות בן השונמית (מ"ב ד, כט ואילך)) –
 וא"כ כבר ה' ה"ימין מקרבת" לפני⁴⁰.

[ועפ"ז י"ל דב' הדגשות ישנן במאמר הנ"ל: א) שדחי' צ"ל רק
 בשמאל וקירוב בימין, כנ"ל בפנים, ב) גם אם כבר קיים "ימין מקרבת"
 ולא הועיל ככל הדרוש ולכן צ"ל הנהגה ד"שמאל דוחה" – הנהגה לאחר
 ה"שמאל דוחה" צ"ל ענה"פ "ימין מקרבת"].

אבל [נוסף ע"ז, שמסתימת הלשון "לעולם תהא שמאל דוחה וימין
 מקרבת" משמע, ש"לעולם" כן צ"ל סדרם (ובפרט, שבזהר (ח"ג קעז, ב)
 הובא מאמר זה סתם ("שמאל תהא דוחה וימין מקרבת" – לא בשייכות
 לסיפור דאלישע)] – הרי' ב"יצר תינוק כו" עכצ"ל כפנים.

(37) סנהדרין פ' חלק ד"ה והכת החמישית.
 (38) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 359.

(39) ועד"ז במאמר "יצר תינוק ואשה כו". ועיין רמב"ם הל' תשובה
 (פ"ה ה"א. ועיי"ש ה"ה), שהעובד כדי לקבל שכר כו' נק' "עובד מיראה",

ו"על דרך זה" עובדים "עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן
 לעבוד מיראה" "שמאל" עד שתרכבה דעתן ויעבדו מאהבה ("ימין").

(40) להעיר ד"בריתו של עולם" היא בסדר ד"ברישא חשוכא והוד
 נהורא", בתחילה "צמצום" ("שמאל") ואח"כ אור ("ימין") – שבת עז,
 ב. סידור רעט, סע"ב. ובכ"ז – אבל זהו בנוגע לסדר הבריאה בפועל, אבל
 טיבת הבריאה היא מפני "כי חפץ חסד הוא" (ימין מקרבת). וראה ס'
 הערכים-חב"ד כרך ב' ע' אור-ביחס לחושן סעיף ביה, ושו"נ.

(41) להעיר דבמ"ת "וינועו" – באימה וביראה וברתת ובזיע" (יתרו
 כ, טו. ברכות כב, א ובפרש"י שם).

(42) משפטים כד, יז. (ושם, ג (ויתרו יט, כ): נעשה).

(43) שבת פח, סע"א ואילך.

(44) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 246 (ועוד) שמכיון שקב"ע היא
 מציאות האמיתית של ישראל לכן יש לו חיות ותענוג בעבודה זו.

(45) משנה מקואות פ"ז, מ"ז. אלא שאין הלכה כמותו – נת' בר"ה
 וראיתי אני, תרס"ב. – אבל הרי פסקינן כוותי' בהא דובחים (כב, א).
 וכבר שקו"ט בזה בתויו"ט מקואות שם. והאריך בזה בס' גולות עליות
 שם. חיבור לטהרה הל' מקואות כלל ב' בסופו (לפענ"ד בשנויא דחיקא).
 ועוד, ואכ"מ.

(46) ברכות סא, ב.

הנעלה באין-ערוך ממה שהיה אצל בני ישראל⁵⁴ (מצד⁵²
ה"דילוג" הנעלה שבא מלמעלה ביציאת מצרים⁵⁵ ומתן
תורה), וזוהי עבודה של השתחררות מן ההגבלות,
והתעלות לדרגה גבוהה ביותר.

ז.

ההוראה בעבודת ה'

אחת מההוראות הנלמדות מכך לגבי עבודת ה' של
כל יהודי:

"ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" היא "יראה"
וקבלת עול, "עבודת עבד"⁵⁶, אך עבודה זו איננה
צריכה להיעשות מתוך עצבות והישברות, ח"ו, שהרי
"ועמך כולם צדיקים"

— אלא אם כן הוא הקים מסך ומחיצה מבדילה...
שאז עליו לשבור אותן תחילה — "לשבר הקליפות...
על-ידי שבירת לבו ומרירות נפשו"⁵⁷ —

כי בקדושה מצד עצמה אין "שבירה". כאשר יש
צורך במרירות "ולב נשבר ורוח נמוכה" הרי זה "מצד
הגוף ונפש הבהמית"⁵⁸, כאשר הם בבחינת "שולט ח"ו
על האדם"⁵⁹, ואז "לב נשבר ומרירות הנפש" (של
גבורות קדושות) מבטלים את שליטתם⁵⁶, אבל "מצד
נפש האלקית" אין כלל "שבירה" — אלא "שמחה"⁵⁵.

[זהו גם ההסבר לסיפור: לאדמו"ר הזקן היתה
קופסת טבק מכסף, ללא מכסה, כי אדמו"ר הזקן
השתמש במכסה הכסף המבריק כדי לכוון את התפילין
שבראש, שיהיו בדיקו באמצע.

כאשר דברו על כך לפני ה"צמח צדק", תוך
התבטאות שאדמו"ר הזקן שבר את המכסה מן
הקופסא, אמר על כך ה"צמח צדק", ששבירה לא
היתה ענינו של ה"סבא" (אדמו"ר הזקן), הוא לא שבר,
אלא כפי הנראה, המכסה היה מחובר לקופסא בחוט,
וה"סבא" הסיר את החוט המחבר.

המשך בעמוד רפד

וכך אומרים חז"ל⁴⁷ "אין לך בן חורין אלא מי
שעוסק בתלמוד תורה" (והלא לכאורה, תורה היא ענין
של "תעבדון" — עבדות?) — כיוון שטבעם האמיתי של
היהודים הוא קיום תורה ומצוות, כדברי המשנה⁴⁸: אני
נבראתי לשמש את קוני.

ולפיכך: כאשר יהודי אינו מקיים תורה ומצוות ר"ל,
הרי למרות שנראה לו שהוא "חפשי" ובלי עול, ושכך
קל לו יותר מאשר לו היה מקיים תורה ומצוות, בכל
זאת, כיוון שחיים שאינם לפי התורה ח"ו הם ההיפך
מן הנדרש לפי מהותו וטבעו האמיתיים, הרי זהו ענין
של "עבודת פרך".

[בדומה למאמר חז"ל⁴⁹ שמשמעותה של עבודת
פרך⁵⁰ היא "מלאכת נשים לאנשים" — למרות
שהעבודה היא, לכאורה, קלה יותר, הרי אצל אנשים
זוהי "עבודת פרך", כי זה בניגוד להרגלם וטבעם].

רק כאשר קיים אצלו הענין של "תעבדון", הריהו
בן חורין אמיתי.

ג) באמצעות מתן תורה נוצר שינוי נעלה באין ערוך
בבני ישראל, עד שהענין של "תעבדון" של בני ישראל,
שהוא, לכאורה, עבודה מדודה ומוגבלת, הרי
בפנימיותה זוהי עבודה הקשורה בנותן התורה⁵¹,
וכתוצאה מכך היא נעלית מכל מדידה והגבלה.

וזהו שלושת השמות — "חג המצות", "זמן
חרותנו", ו"חג הפסח":

"מצה" ("חג המצות") מורה על התבטלות עצמית
וחוסר התנשאות⁵².

"חרותנו" ("זמן חרותנו") מורה על כך שהביטול
מתהווה במציאותו של היהודי באופן שמורגשת אצלו
החרות האמיתית, כפי שהוסבר לעיל, ויש לו הנאה
ותענוג מכך.

"פסח" ("חג הפסח") הוא מלשון "דילוג"⁵³. דילוג

וגם מטעם זה הוצרך להיות ענין ה"דילוג" אצל בני עור בהיותם
במצרים (כנ"ל בהערה הקודמת), כי

— נוסף לזה, שמכיון שיצ"מ היא הכנה למ"ת, לכן תיכף ביצי"מ
צ"ל ההכנה (לא רק ד"מצה" ו"חריות", כ"א) גם להדילוג דמ"ת [בסגנון
אחר: תיכף בתחילת החינוך על המחונך להתחיל להכין את עצמו
לשלימות חינוכו, שהוא "דילוג" בערך מצבו בהווה] —
מכיון שביצי"מ גופא ה' "דילוג" מלמעלה, הוצרך להיות דוגמתו
אצל בני "זכר לשמו שקרי פסח" (לשון רש"י הנ"ל).

(56) תניא רפמ"א.

(57) תניא פי"ז.

(58) תניא ספ"ד.

(59) תניא פל"א (ל"ט, ב).

(47) אבות פ"ו מ"ב.

(48) קידושין בסופה.

(49) סוטה יא, ריש ע"ב. שמו"ר פ"א, יא.

(50) ולגירסת רש"י סוטה שם — נק' "עבודה קשה".

(51) כמשנ"ת בכ"מ ע"פ דר"ל (הובא לעיל הערה 9) שבמ"ת נעשה

ביטול ה"גזירה" דעלונים לא ירדו לתחתונים כו'.

(52) לקו"ת צו ד"ה ששת ימים (הא') פ"ג. ובכ"מ.

(53) פרש"י בא יב, יא. שם, יג. כדעת ר' יאשי' במכילתא שם.

(54) ראה פרש"י שם (יא): ואתם עשו כל עבודותיו .. דרך דילוג

וקפיצה. ראה מכתב כללי לחגה"פ תשל"ו (נדרס — בהגש"פ קה"ת,

תשמ"ר"ז) ע' (תרסח). ובארכה — שיחות ומאמרים דחודש ניסן תשל"ו.

(55) ראה לקמן ע' 159 וש"נ.

שמות ג, ד - וירא ה' כי פר לראות ויקרא אליו
אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני

ל

ביאור, מצד בחי אמונה אברהם גדול ממשה, ומצד בחי
התורה משה גדול מאברהם.

ויאמר משה משה ויאמר הנני, ויאמר הנני הנני
לכהונה הנני למלכות א"ל הקב"ה במקום עמודו של
עולם אתה עומד, [[משלי כה, ו] אל תתהדר לפני מלך
ובמקום גדולים אל תעמוד], אברהם אמר הנני ואתה
אומר הנני.

שמות רבה פרשה ב, ו

לפעמים אברהם¹ גדול ממשה, שאברהם נק' גדול
לגבי משה כמ"ש במד"ר פ' שמות בפסוק אל תקרב
הלום ע"ש. שמשו בחי דעת² ואברהם בחי אריך³,

(1) מבאר, דלפעמים כתוב ד"אברהם" למעלה מן "משה", ולפעמים
כתוב ד"משה" למעלה מן "אברהם", וע"ז מבאר דיש שני ענינים.

(א) אמונה, וביטול.

(ב) בחי השגת התורה "דעת".

ומצד "אמונה" אברהם גדולה ממשה, ומצד "השגת התורה" משה
גדול מאברהם. וכמבואר בחסידות דדוקא ע"י תורה שבכתב ותורה
שבע"פ בחי "דעת" מתמלא פנימיות רצון העליון, וזהו שדעת
שרשו מפנימיות הכתר בחי "עתיק" דנתאוה הקב"ה להיות לו דירה
בתחתונים דוקא.

(2) משה בחי דעת: ראה דרך מצותיך פא, א וז"ל: מ"ש וזרעתי את
בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה (ירמי' ל"א כ"ו) שיש ב' מינים
בנשמות ישראל א' הנק' זרע אדם, והב' הנק' זרע בהמה, ופי'
שהנשמות שנמשכו מבחי אדם העליון שעל הכסא והם שיש להם
דעת באלקות ועש"ז נק' אדם שעיקר ההבדל בינו לבהמה הוא הדעת
שחננו ה', ופי' וענין הדעת היינו שמרגישים חיות האלהות בהרגשה
גמורה כמי שמרגיש חיי נפשו וכו' וכשהאדם יש בו בחי' זו הוא
בחי' הדעת בנקל לו מאד לעבוד את ה' בלב שלם מפני שאין העולם
מסתיר להם כלל ויש נשמות הנק' זרע בהמה הם אותם שאין להם
דעת והרגשה באלהות, ואין ר"ל שאין להם שכל להשיג גדולת ה'
אלא אע"פ שמשכילים הרבה מאד בגדולת ה' איך שהקב"ה מחי' את
כל העולם ואיך שלגדולתו אין חקר וכולא קמי' כלא כמו שנתבאר
בספרים כיון שאין השכלה זו בבחי' הרגשה ממש אצלו כמי שמרגיש
חיי נפשו כנ"ל שהוא כאילו רואה, אלא כמי שמשכיל איזו דבר וענין
שחור ממנו שאינו מרגישו אלא שסיפרוהו לו והוא מאמין בו ומשכיל
איכותו ומהותו בהשגתו אע"פ שמשכילו בטוב מאד וכיון לאמתתו,
לכך נק' זרע בהמה שנמשל כבהמה לגבי אדם שיש לו דעת שה"ז
מחוסר דעת והרגשה אלא בבחי' אמונה לבד כי ישראל מאמינים בני
מאמינים להאמין באחדות ה' ולמסור נפשו על קדושת שמו,

והנה משרע"ה הוא המשפיע בחי' דעת לכנ"י ור"ל לאותן שהם זרע
בהמה שגם הם יהי' להם בחי' דעת באלהות, וזהו שנצטווה מרע"ה
בסדר וארא לאמר לישראל במצרים שתחלת דבריו וידעתם כי אני ה'

ועיין במד"ר פ' יתרו בפסוק ומשה עלה אל האלקים
בפירוש לקחת מתנות באדם שנעשה קלסטירין של פניו
של משה דומה לאברהם ע"ש.

הנה בחי' תורה⁵ ביחוד שייך ביותר למשה דוקא,
שהתורה ניתנה ע"י משה דעת דוקא. ונקראת ע"ש
משה תורת משה⁶ מפני שנתן נפשו עלי' כדאיתא
במד"ר משפטים פ"ל ס"ד ע"ש.

(שמות ו' ז') כי מקודם סוף סדר ואלה שמות כתיב ויאמן העם שהיו
מאמינים בה' אך באמונה פשוטה בלי דעת וזאת שהשפיע להם משה
שמדרגתו מוח הדעת ולכן הוא גואל ראשון וגואל אחרון שהעיקר
גאולה דלע"ל הוא שיהי' בחי' דעת ממש בכאור"א מישאל כמ"ש
ומלאה הארץ דעה את ה' וגו' (ישעי' י"א ט') כי כולם ידעו אותי
ע"ש.

(3) ראה הערה 5. אור התורה שמות ע' שיג וז"ל: אברהם נתנסה
בעשר נסיונות נגד כל העשר ספירות, א"כ הגיע לבחי' כתר, ביטול
שלמעלה מהשכל וזהו האדם הגדול בענקים ע"ש.

(4) ראה שמות רבה פרשה כח, א וז"ל: ומשה עלה אל האלקים באותה
שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה בו הקב"ה קלסטירין של
פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישים
הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה
לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר לקחת מתנות באדם,
ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנאמר (יהושע יד, טו) האדם
הגדול בענקים, הוי ומשה עלה אל האלקים. ע"ש.

(5) ראה אור התורה פ' כי תשא עמוד ביט וז"ל: צריך להבין ממ"ש
במד"ר פ' אמור סוף פכ"ט גבי כל השביעין חביבין באבות שביעי
חביב אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתוב ומשה עלה
אל האלקים כו' בימים שביעי חביב שנאמר ויברך אלקים את יום
השביעי. א"כ כמעלת השבת על ו' ימי המעשה כך מעלת משה.
והיינו כי ו' ימי המעשה הם ו"ק חג"ת נה"י ושביעאה היינו בינה,
שבה התגלות עתיקא קדישא, וכך אברהם יצחק ויעקב הם חג"ת
ומשה זכה לבניה כו' וזהו ומשה עלה אל האלקים, ובמד"ר פ' וירא
פנ"ו אמר ריב"ל בשני מקומות דימה משה עצמו לאברהם אמ"ל
הקב"ה אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד כו'.

ואפ"ל שבבחי' ההשגה והנבואה ודאי היה משה גבוה יותר מן
האבות כמ"ש וארא אל אברהם כו' ושמי הוי' לא נודעתי להם והיינו
כי משה הי' בחי' חכמה ונחנו מה ובחכמה שורה אור א"ס. והאבות
היו בחי' חג"ת ולכן גם גבי מן שירד בזכות משה כתיב ולא ידעון
אבותיך. כי האבות הם בחי' חג"ת. ואעפ"כ יש בחי' בחג"ת מה
שהוא למעלה מהחכמה ע"ז ז"א בעתיקא אחיד ותליא ואו"א במזלא
אתכלילן שהמדות שרשם למעלה מהשכל כמ"ש בת"א פ' יתרו [עג,
א] בד"ה ענין האבות הן הן המרכבה ובלק"ת בשה"ש בהביאור [מו,
ד] ע"פ שימני כחותם ועמ"ש כה"ג בת"א פ' מקץ סד"ה ת"ר מצות
נ"ח [לג, ג] בענין שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם* דלא ראי זה כו'.
ועמ"ש ע"פ המד"ר פ' חיי בענין יפה שיחתן של עבדי בתי אבות
מתורתן של בנים. לפי שהם כל ימים לא פסקו מבחי' השתחווה
וביטול וזהו גבוה מתורתן של בנים. עיי"ש.

(* ראה לקמן סי' ס חודש כסלו (ג).

(6) מלאכי ג, כב "זכרו תורת משה עבדי". ראה גם לקמן סי' מט.

(7) וז"ל: ד"א ואלה המשפטים שלשה דברים נתן משה נפשו עליהם
ונקראו על שמו, ואלו הן ישראל והתורה והדינים. ישראל כמה נצטער

וי"ל שבחי' זו מה שתורה ניתנה ע"י משה דוקא ולא ע"י אברהם. הוא מצד שדעת שרשו מפנימיות הכתר עתיק⁸ רד"ל"א שלמעלה מאריך. ואברהם הוא ע"ד

עליהם ונקראו על שמו שנאמר (ישעיה סג, יא) ויזכור ימי עולם משה עמו. התורה שנאמר (מלאכי ג, כב) וזכרו תורת משה עבדי. הדינין שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וכן אסתר נתנה נפשה על ישראל ונקראו על שמה שנאמר (אסתר ד, ח) ולבקש מלפניו על עמה ע"ש.

(8) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן ביאור מ"ש (ישע' מה, ח)

אריך, והיינו מה שדעת בכח להגדיל כלי הכתר הוא, מפני ששרשו בעתיק רד"ל"א שלמעלה מאריך. וד"ל⁹. מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד חצר

"הרעיפו שמים ממעל" ר"ת משה, שבחי' דעת ממשיך מבחי' כתר ע"ש.

(9) "והיינו מה שחכ' בינה ודעת הוא מספר כת"ר" (לקוטי לוי יצחק). היינו: חכמ"ה 73 + בינ"ה 67 + ודע"ת 480 = 620 כת"ר.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני לעומר עמ' ב

1 יותר מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר
2 שקינא לה. מתרצת הגמרא, אלא אי איתמר ה' איתמר - כך
3 נאמרו הדברים, אמר ר' יצחק בר' יוסף אמר ר' יוחנן לרב
4 ר' יוסי בר' יהודה ואף למשנתנו אין לדבר סוף, ואכן עיקר
5 תשובת חכמים היא על שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף
6 למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.
7 אמר ר' חנינא מפורא, לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה
8 שאין בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, לא תיפתרי
9 בחדרי פלוגי - אל תתחדי עם פלוגי, ואפילו בינו לבניה בלא עדים
10 לא יאמר כך לאשתו, משום דילמא קיימא לן ברבי יוסי ברבי
11 יהודה - שמא הלכה ברבי יוסי ברבי יהודה דאמר בשם רבי אליעזר
12 קינוי על פי עצמו, ומיתתה - והאשה תתחיד עם אותו פלוגי
13 בפני שנים, והרי היא סוטה וליבא האירנה מי סומה למיבדקה -
14 ואין בזמן הזה מי סוטה לבדקה, וקאמר לה עילוייה איסורא
15 דילעולם - ומספק תדיה אסורה עליו לעולם. לכן לא יקנא הבעל

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' א

1 על כל הענין שבביל החידוש שמתחדש שם. ולכן סובר רבי
2 ישמעאל שאין לדרוש ממה שחורה התורה על הפסוק וקנא לאשתו
3 שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא
4 נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.
5 מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. "לה
6 יטמא" רשות - מותר לכהן להיטמא לקרוביו, דבר ר' ישמעאל,
7 ר' עקיבא אומר חובה - מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת
8 הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה
9 חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות, ומשיבה, שאין
10 ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא אידי דבתיב - מאחר
11 שכתוב 'אמר אל חפזנים בני אהרן ואמרתי אלהם לנפש לא
12 יטמא בעמיו' - שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים,

16 לאשתו בזמן הזה, וממילא לא תיחשב סוטה להיאסר עליו.
17 אמר ריש לקיש, מה לשון קינוי - מפני מה נקרא ציווי הבעל
18 לאשתו 'קינוי', משום שהוא דבר המטיל קנאה לבין אחרים
19 - הקינוי גורם שאחרים יבעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת
20 הגמרא מדבריו, אלא קסבר שקינוי על פי עצמו - שאין צריך
21 לקנאות בפני עדים, וכולי עלמא לא ידעי דקנוי לה - ולכן האנשים
22 לא ידעו שקינא לה, ואמר מאי דקמא דקא בדה - ויאמרו מפני
23 מה היא מתרחקת מהאנשים, ואתו למיעבד קנאה בדה - ויבאו
24 לידי כעס ומריבה עמה. ורב יוסף בר רבי שלמיא משמיה דאבי
25 אמר, נקרא 'קינוי' משום שהוא דבר המטיל קנאה בינו לבניה -
26 שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא
27 אלא קסבר כמשנתנו שקינוי על פי שנים עדים, וממילא וכולי
28 עלמא ידעי דקנוי לה ואינם באים עם האשה לידי כעס, ואיהו הוא
29 דאיתי למיעבד קנאה בדה - ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם
30 האשה.

13 איצטריבא למיתב לה יטמא' - הוצרכה התורה לכתוב 'לה
14 יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין
15 זו חובה. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא מניין לו שחייב להיטמא, הרי
16 פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה עליו
17 להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק 'מבי
18 אם לשארו' נפקא, וכיון שכן, לה יטמא' למה לי - לשם מה חזרה
19 התורה וכתבה 'לה יטמא', לחובה - ללמדנו שמצוה עליו להיטמא
20 לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין חיוב
21 להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא', שהרי למדנו שאין איסור
22 בדבר מהפסוק 'כי אם לשארו'. ומשיבה, דורש 'לה מייטמא' ואין
23 מייטמא לאיברה - שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא
24 רק לכל גופם.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת אחרי

טז, כב – ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזרה ושלח את השעיר במדבר

א. בגמ' יומא סו: שאלו את ר"א בנוגע השעיר, דחפו ולא מות, מהו שירד אחריו וימיתנו, א"ל כן יאבדו כל אויבך ה' (שופטים ה, לא) וכו', ובגמ' שם מסיים דהטעם דלא ענה להם ר"א הדין מפני שלא שמע מפי רבו.

ויש לבאר דמה ענה להם ר"א כן יאבדו כל אויבך ה', מה הקשר של תפלת ושירת דבורה להשעיר הנשלח לעזאזל.

ויש לומר עפ"י המבואר במפרשים (עיין אברבנאל, עקידת יצחק שער לו, ובמהרש"א בגמ' שם) דהשעיר מרמז על עשו כמ"ש איש שעיר וכו', וכן על שר שלו הס"ם, ובעיקר מרמז על גלות עשו הוא אדום מלכות הרביעי היא גלות רומי (עי' רש"י סוף פרשת וישלח).

ומבואר ברמב"ם סוף הלכות מלכים דבזמן שיבוא משיח אז האומות כולם מודים על טעותם, דת המוסלמים ודת הנוצרים, כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', והיתה לה' המלוכה, וביום ההוא יהי' ה' אחד וישמו אחד.

וזהו שאמר ר"א, כששאלו, השעיר שדחפו למטה ולא מות, ענה להם כן יאבדו וכו', דהשעיר שנפל הוא רמז אל נפילת האומות לע"ל, היינו לא שיחרבו וימותו כל האומות כשיבוא משיח, אלא כמ"ש לעיל ברמב"ם שכל האומות יחזרו בתשובה ויאמינו בה' אלקי עולם, אלא יהי' להם נפילה ולא מיתה.

וזהו שהביא הפסוק "כן יאבדו כל אויבך ה'", דאופן אבידת האומות העולם לע"ל, יהי' ע"ד השאלה ששאלו לו, היינו, "דחפו ולא מות", דלא יהי' מיתה לכל האומות לע"ל כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', אלא יהי' כמשל "דחפו" דיהי' להם נפילה במלכותם, למטה, ולא מיתה.

והשעיר מרמז לעשו, הרומים, וכמבואר באברבנאל על ישעי' דקאי על דת הנוצרי, דלע"ל כולם, כל האו"ה יפסיקו מלהאמין במשיח שקר שלהם, ויאמינו בה' אלקי עולם, והי' ה' למלך על כל הארץ.

פדי דוד

יח, ט – ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה

ב. כתב הש"ך סוף פרשת אחרי, טעם למה קורין פרשת עריות במנחה דיום הכפורים בשם מדר"א שאומרים להקב"ה אתה כתבת ערות אמך לא תגלה אמך היא, וישראל קראת אמי, כתבת ערות אחותך לא תגלה וישראל

קראת אחותי כו', לזה קורין אלו העריות לומר להקב"ה שלא יגלה ערותינו בין שרי העובדי כוכבים בעת החתימה כו' ע"ש.

והיינו כי הגלות ויסורים נק' גילוי ערות כנסת ישראל כמ"ש ביחזקאל סי' ט"ז ל"ז וגיליתי ערותך אליהם יעו"ש דתרגם יונתן ואגלי בהתתיך להון ויחזון כל עמא קלונך וע' בהושע סי' ב' י"א ובישעי' סי' מ"ז ה', וזהו הפי' שמבקשים ממנו ית' שלא יגלה עוונותינו כי אם אדרבה יכסה על פשעינו כמ"ש ביחזקאל סי' הנ"ל פסוק ח' ואפרש כנפי עליך ואכסה ערותך ות"י ואעדתי חוביכון.

וזהו ענין יום כפורים לשון כסוי שמסיר עוונותינו היפך וגיליתי ערותך, וזהו כנ"ל בענין כסית כל חטאתם. אור התורה אחרי עמוד שיא (בהוטפות)

יח, טו – ערות כלתך לא תגלה אשת בןך היא לא תגלה ערותה

ג. בזהר פרשתינו (עא:): אמר ר' יהודה מחציפותא' דצדקת חדא נפקא כמה טבאן לעלמא, ומאן היא תמר וכו', והכי אוקימנא תמר אוקימת מלה לתתא, ופרחת פרחין ואניצת ענפין, ומבואר במפרשים (הרמ"ק ומקדש מלך ועי' בליקוטי תורה מאריז"ל פ' וישב), דהכוונה דע"י מעשה תמר עם יהודה בא שורש מלכות בית דוד ומשיח, שבא מפרץ בנה.

וי"ל דהטעם דהזהר מביא זה בפ' אחרי, דהרי בפ' בפרשתינו כתוב "ערות כלתך לא תגלה", וכדי שלא להוציא לעז ח"ו על מלכות בית דוד ומשיח, ע"כ מביא הזהר דאדרבה ע"י מעשי' הטובים, יצאה ממנה פרחים טובים שמהם נשתלשלה מלכות בית דוד ומשיח.

ואם תאמר הא גופא שאלה, דהאיך התיר יהודה לבוא על כלתו, וי"ל דמרומו בפ' גופא התירוץ, דהכתוב מדויק "אשת בןך", ולא "ערות בןך" (ועיין בפרש"י), דהרי מבואר בפרשת דרכים דרך האתרים – דרוש ראשון – דער ואונן שמשו שלא כדרכם (יבמות לד), ובבני נח אין האשה נקנית אלא כדרכה ע"ש באריכות. וא"כ מעולם לא הי' אישות בין ער ואונן עם תמר, ומוותרת היא ליהודה, ואדרבה דזכתה לשלשלת הקדושה דדוד ומשיח (עיין מכות כג: ממני יצאו כבושות ובפרש"י, ועיין ב"ר פפ"ה הקב"ה עסק לברוא אורו של משיח ע"ש).

זרע יצחק

(1) [תרגום ללה"ק:] מחציפות של צדקת אחת, יצאו כמה טובות בעולם כו', וכך ביארנו כי תמר העמידה ועשתה פעולה למטה, ועי"ז יצאו ממנה פרחים והניצה ענפי הקדושה וכו'.

♦ יום ראשון ט"ז ניסן ♦

א ומליל יי עם משה בְּתַר דְּמִיתוּ תְּרִין בְּנֵי
אֶהֱרֹן בְּקִרְבֵּיהֶן אֲשֶׁתָּא נִזְכְּרִיתָא קֳדָם יי
וּמִיתוּ:

טז (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי
אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמָתוּ:

לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות
בדרך שמת פלוני. זה זרזו יותר מן הראשון, לכך
נאמר: "אחרי מות שני בני אהרן".

טז"א וַיִּדְבֹּר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן
וגו'. מה תלמוד לומר? הנה רבי אלעזר בן עזריה
מושל מושל לחולה שנקנס אצלו רופא. אמר לו:
אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו ע' 117)

לעניני העולם - להבדיל בין הטמא לטהור. ולאחר-מכן
מגיעה פרשת אחרי - העוסקת בדניי יום-כפור - לאחר
שאדם שמע את מצוות התורה, ונכשל בהם, אל לו
להתיאש, בגלל שישנו יום הכפור, ביום זה "יכפר עליכם
לטהר אתכם".

פרשת אחרי
סדר הפרשיות מתחלת חמש ויקרא ועד פרשת אחרי, הוא
בסדר מלמעלה למטה: ראשית מגיעות ויקרא, צו וחלק
מפ' שמני - בהם מדבר על עניני קדשה בלבד, המשפן,
בגדי הכהונה, הקרבנות וכו'. לאחר-מכן שמני, תזריע
ומצרע - פרשיות שעוסקות בהבדלה שבין עניני קדשה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז ע' 117)

החולה היא לקר את גופו. רק אזהרה ופחד שאם יעשה
כך ימות בדרך שמת פלוני, גורמת לחולה, שלא לעשות
דברים אלו.

וַיִּדְבֹּר ה' . . אחרי מות שני בני אהרן (טז, א) מִשָּׁל
לחולה שנקנס אצל רופא . . ואמר לו: אל תאכל צונן
וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב, שלא תמות בדרך שמת פלוני . .
לכך נאמר 'אחרי מות שני בני אהרן' שלא ימות בדרך
שמתו בניו. (רש"י) בדרך כלל אדם חולה, סובל מוח גבוה,
ולכן יש לו תשוקה גדולה לצנן את גופו ע"י אכילת דברים
צוננים, ושהיות במקומות קרים. אזהרה לבד שלא יאכל
צונן ולא ישכב במקומות קרים, לא תועיל, כי תשוקתו של

על-דרך-זה בענין אהרן והכהנים, תשוקתם הטבעית של
הכהנים להתעלות ולהתקרב אל ה' היא כל-כך עצומה,
שאזהרה לבדה לא תועיל. רק הפחד שהם ימותו בדרך
שמתו בני אהרן, היא תגרום להם להתגבר על תשוקתם
הטבעית.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 117)

פאכילת מאכל צונן. **שכיבה בטחב** – כנגד האסור להקנס
לקדש הקדשים ללא קרבנות (אפלו ביום כפור). כי
השהיה שם ללא הקרבת קרבנות דומה לשהיתו של חולה
במקום קר, ללא אכילת מאכל צונן.

אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב (רש"י טז, א) **אכילת
צונן** – כנגד האסור להקנס לקדש הקדשים בכל יום
(מלבד יום כפור) אפלו לשם הקרבת קרבנות. כי הקרבנות
נמשלים ללהם ולמאכל, והקרבנות שלא פדיו כמוהו

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך ג, עמוד 987 – מתוך 'לקראת שבת')

חטאים של בני אהרן

ויש לומר הביאור בזה: תורת החסידות מבארת (עיין ביאור
החיים הקדוש), שהחטא של שני בני אהרן לא היה חטא
כפשוטו חסידים, אלא חטאם התבטא בכך שנתנו
שדבקותם העצומה בהקב"ה תביאם לידי כלות הנפש
כפועל. וזה פירוש "בקרבתם לפני ה' וימותו" שקירובם
אל ה' היה באופן המביא ל"וימותו", וזה נחשב לחטא, כי
בד בבד עם הרצון להתפשט מהגשמיית ולהדבק באלקות
- "רצוא", צריכה להיות גם התנועה ד"שוב", העבודה
דנשמה בגוף והתעסקות בעניני העולם.
ועל-פי-זה יובן שכל הענינים שנאמרו על חטא בני אהרן

אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני-יהוה וימתו:
(טז, א)

ואינו מובן: מה מוסיפה תיבת "וימותו" על הנכתב קודם
"אחרי מות שני בני אהרן"?
עוד צריך להבין: מבין הדברים שעליהם נענשו בני אהרן,
מונה המדרש פדלהלן: נכנסו לפני ולפנים [לקודש]
הקדשים], מחוסרי בגדים היו [לא לבשו את כל בגדי
הכהונה שחייבים ללבושם בעת עשיית העבודה], לא היו
להם בגדים, לא היו להם נשים.. וצריך להבין, היכן מרומזים
הם בפסוק?

לבושי המצוות (עיין תניא פרק ה) שנתלבשו בגשמיות העולם. לא היו להם נשים ובנים – לא עסקו במצוות פריה ורביה שמטרתה להמשיך נשמות בגופים.

נרמזים בפסוק, שכולם ענינם הוא שהיה להם 'רצוא ללא שוב' "בקרבתם לפני ה' וימותו": נכנסו לפני ולפנים – ענין הרצוא. מחוסרי בגדים – נכנסו ללא לבושים הנרמזים על

בואמר יי למשה מלל עם אהרן אחיך ולא יהי עלל בכל עדן לקודשא מגיו לפרקתא לקדם פפרתא די על ארונא ולא ימות ארי בעננא אנא מתגלי על בית פפרתא:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אֲחִיךָ וְאֶל־יֵבֶא כְּבֹל־עַת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַפִּפֹּת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנָן אֲרָאָה עַל־הַפִּפֹּת:

נראה שם עם עמוד ענני. ולפי שגלוי שכינתי שם, יזהר שלא יגליל לבא, זהו פשוטו; ומדרשו: לא יבא כִּי־אם בענן הקטרת ביום הכפורים.

כ"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אֲחִיךָ וְאֶל־יֵבֶא • שלא ימות כְּדָרְךָ שְׁמָתוֹ בְּנִי. וְלֹא יָמוּת • שאם בא, הוא מת. כִּי בַעֲנָן אֲרָאָה • כי תמיד אני

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר־יחזות כרך ג, פרשת אחרי)

על ידי ה"נאל", הלא, ביטול עצמי - כשהרצון הוא לא בקירוב האישי לקדוש־ברוך־הוא, אלא רק למלא את רצון העליון - אזי "יבוא אל הקודש".

(ג) בָּזָאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בִּפְרַן בֶּן־בֶּקֶר לַחֲטָאת וְאֵיל לְעֹלָה:

בכל עת, כִּי־אם ביום־הכפורים, כמו שִׁמְפָּרֵשׁ בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׂבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ".

כ"י בָּזָאת • גִּמְטְרִיא שְׁלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רָמַז לְבֵית ראשון. בָּזָאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגו' • וְאֵף זֶה, לֹא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך ב עמ' 215)

האמתי בקדש הקדשים, והוא שיך לקדשה זו. וכפסוק הרמב"ם: "כל איש . . אשר נדבה רוחו . . נתקדש קדש קדשים" (וימתק על פי המספר בנביא, שהחביאו את יואש בעלית קדש הקדשים שש שנים).

בָּזָאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ (טז, א) בְּכָל שָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לִכְנֹס וְכִנֹּס, רַק שִׁינֹס בְּסֹדֶר הָזֶה (ויקרא רבה) מִשְׁמַעו, שְׁמֻקְמוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל אַהֲרֹן הוּא בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים. וְהֵנָּה, כֹּל יְהוּדִי הוּא 'כֹּהֵן גָּדוֹל', כִּדְאִיתָא ב'בעל הטורים' עַל הַפֶּסֶק "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כֹּהֲנִים", וְאִם כֵּן, מֻקְוֶה

~ נקודות משיחות קודש ~

זו אשתו, אינה יכולה להיות כלל הנכסה לפני ולפנים, כי תכלית ה"רצוא" היא -שיומשך ב"שוב". וכך גם היה ביציאה מלפני ולפנים - מייד ביציאה מקודש הקדשים, היה מתפלל אותה כהן גדול תפילה על "פרנסת עמך בית ישראל" - פרנסה בעניני העולם - בגשמיות.

"זאת" לפי ביאור הזוהר - הוא יראה וביטול, ו"דא תרעא לאעלאה", כשישנה ההקדמה של "זאת", יראה וביטול, הרי גם אם "יבוא אהרן אל הקודש" (רצוא), יכנס "לפני ולפנים", לא יפריע לו הדבר ל"נכסר גו' ובעד ביתו - זו אשתו", אל ה'שוב' לעניני עולם (ואדרבה, אם חסר ה"ביתו

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התוועדות תשמ"ו ח"ג ע' 196)

והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם, לא יכלם". ועל דרך זה בענינינו, הרמז שבפתוב, ארבע מאות ועשר - רמז לבית ראשון, הוא פתיחת פתח לבני ישראל, שאם ישמעו לקב"ה, ולא יחטאו, תבטל ההגבלה של מספר השנים, ובית המקדש הראשון ישאר נצחי.

בָּזָאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ (טז, א) בָּזָאת: גִּמְטְרִיא שְׁלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רָמַז לְבֵית הָרִאשׁוֹן (רש"י)

על הפסוק "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם" (לאחר חטא העגל), אומר רש"י: עדן לא שמענו שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי? אלא כאן פתח לו פתח,

(ד) כְּתַנְתָּ בְּדֹר קָדֵשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסִי בְּדֹר יִהְיוּ עַל־בָּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵי בֹד יִחְגַּר וּבְמִצְנֶפֶת בֹּד יִצְנַף בְּגָדֵי־קָדֵשׁ הֵם וְרִחֵץ בַּמַּיִם אֶת־בָּשָׂרוֹ וּלְבָשֶׁם:

ד כְּתוּבָא דְבוּצָא קוּדְשָׁא יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסִין דְבוּץ יִהְיוּ עַל בְּסָרָה וּבְהִמְנָא דְבוּצָא יִסַּר וּבְמִצְנֶפֶת דְבוּצָא יִחַת בְּרִישָׁה לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אֲנוּן וְיִסְחִי כְּמִיָּא יֵת בְּסָרָה וְיִלְבָּשֻׁן:

וְאַחֲתַתְהָ. וְרִחֵץ בַּמַּיִם. אוֹתוֹ הַיּוֹם טָעוֹן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו (יומא ל), וְחָמֵשׁ פַּעֲמִים הָיָה מְחַלֵּף מַעֲבֹדֶת פָּנִים לַעֲבֹדֶת חוּץ, וּמַחוּץ לְפָנִים, וּמִשְׁנֶה מִבְּגָדֵי זָהָב לְבָגְדֵי לָבָן וּמִבְּגָדֵי לָבָן לְבָגְדֵי זָהָב, וּבְכָל חֲלִיפָה טָעוֹן טְבִילָה וְשָׁנִי קְדוּשֵׁי יָדִים וְרִגְלִים מִן הַכִּיּוֹר.

כִּי"א כְּתַנְתָּ בְּדֹר וְגו' • מַגִּיד שְׂאִינוּ מִשְׁמֵשׁ לְפָנִים בְּשִׁמוּנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מִשְׁמֵשׁ בָּהֶם בַּחוּץ שֵׁשׁ בָּהֶם זָהָב, לְפִי שְׂאִין קָטָנוֹר נַעֲשֶׂה סִגְנוֹר (ר"ה כו), אֲלָא בְּאַרְבַּעַה, כִּכְהֵן הַדְּיוּט, וְכָלֹן שֶׁל בּוּץ. קָדֵשׁ יִלְבָּשׁ. (ת"כ) שִׁיְהִיו מִשְׁלֵל הַקָּדֵשׁ. יִצְנַף • כְּתַרְגוּמוֹ: 'יִחַת בְּרִישָׁה', יְנִיחַ בְּרִאשׁוֹ, כְּמוֹ (בראשית לט טז): "וַתַּנַּח בְּגָדוֹ",

~ נקודות משיחות קודש ~ (היוסיים כ"ו בעיטן)

"וְרִחֵץ בַּמַּיִם אֶת בָּשָׂרוֹ" - נֵשׁ לְרַחֵץ וּלְנָקוֹת אֶת הַבָּשָׂר, וְכֵן לְהַדִּיחַ אֶת הָאֵת, הַטָּפֵל לְבָשָׂר, דִּהְיוּ הַהֲרָגִים הַשּׁוֹנִים שְׁמֻקּוֹרִם ב'בָּשָׂרִית', וְלִהְפֹךְ זֹאת ל'בָּשָׂר קָדֵשׁ'. "וּלְבָשֶׁם" - אוֹ-אֵז אֶפְשָׁר לְלַבֵּשׁ אֶת 'בְּגָדֵי הַקָּדֵשׁ'.

בְּגָדֵי קָדֵשׁ הֵם וְרִחֵץ בַּמַּיִם אֶת בָּשָׂרוֹ וּלְבָשֶׁם (ז, טז) בְּגָדִים - רוֹמָזִים לְמַחֲשָׁבָה וְדְבוּר, שְׁנִקְרָאוּ לְבוּשִׁים לְנֶפֶשׁ. "בְּגָדֵי קָדֵשׁ" - מַחֲשָׁבָה וְדְבוּר בְּעֵנִינִים שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת.

ה וּמִיָּא כְּתַנְתָּ בְּדֹר יִסַּר תְּרִין צְפִירֵי עֶזְרָן לְחִטָּאת וְדָבָר חַד לַעֲלֹתָ:

(ה) וּמִיָּא עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׁעִירֵי עִזִּים לְחִטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה:

ו וַיִּקְרַב אֶהֱרֹן יֵת תּוֹרָא דְחִטָּאת דִּי לָהּ וַיִּכְפֹּר עֲלוּהִי וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָהּ:

(ו) וְהִקְרִיב אֶהֱרֹן אֶת־פֶּר הַחִטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדַת בֵּיתוֹ:

בַּעֲדוֹ וּבַעֲדַת בֵּיתוֹ • (יומא לו, ת"כ) מִתְּנֻדָּה עָלָיו עֲזוֹנוֹתָיו וְעֲזוֹנוֹת בֵּיתוֹ.

כִּי"א אֶת־פֶּר הַחִטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ • הָאֲמוֹר לְמַעַלָּה. וְלִמְדָךְ כָּאן, שְׁמִשְׁלוֹ הוּא בָּא וְלֹא מִשְׁלַל צְבוּר. וְכִפֹּר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר־שיחות כרך ג פרשת אחרי)

הַיְצִיָּאָה מִהַקּוּדֵשׁ. נָשִׁי יִשְׂרָאֵל לֹא צְרִיכוֹת לְחַשְׁשׁ, שָׂאֵם הַבַּעַל יֶאֱרִיף בְּתַפִּילָתוֹ בְּשַׁעָה אוֹ יוֹתֵר, אוֹ אִם יִמְשִׁיף בְּלִימוּדוֹ בְּשַׁעָה אוֹ יוֹתֵר, יִחְסֹר בְּעֵנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים; כֵּן אֵין מְקוֹם לְדֹאגָה, שָׂאֵם יִחְנְכוּ אֶת הַיְלָדִים לְלִמּוּד תּוֹרָה יוֹם שְׁלָם, תִּתְחַסֵּר אַחֲרֵי־כֵן בְּהַסְתָּדְרוֹת שְׁלָהֶם כִּי - אֲלָא אֲדָרְבָּה, עֲלֵיהֶם לְהַסְבִּיר לְבַעֲלֵיהֶן וּלְבָנֵיהֶן, שְׂדוּקָא עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, "בְּחֻקּוֹתֵי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתֵי תִשְׁמְרוּ", יְתוּסַף ב'וֹנֵתִי גִשְׁמִיכֶם בַּעֲתָם וְגו'".

בְּכִנִּיסַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בַּיּוֹם הַכִּיפּוּרִים לְקוּדֵשׁ הַקָּדָשִׁים, הָיָה נוֹגֵעַ ה"בֵּיתוֹ - ז' אֲשֶׁתוֹ". וְהִרְמָזוּ בָּזֶה: בְּגָדֵי שֶׁהַכִּנִּיסָה אֶל הַקּוּדֵשׁ תִּהְיֶה פְּרָאוֹי, שְׂאֵז הִיא מְבִיאָה ל"יְצִיָּאָה בְּשָׁלוֹם", שְׂאֵהוּ תְּכִלִּית הַכִּנִּיסָה - הָרִי זֶה תְּלוֹי בְּנָשִׁי יִשְׂרָאֵל. שְׂגֻם כְּאֶשֶׁר הַבַּעַל נִמְצָא "לְפָנֵי וּלְפָנִים", גַּם אֵז יֵשׁ הַתְּאֻמָּה בֵּין "בֵּיתוֹ" לְדָרְגָתוֹ שְׁלוֹ, וְעוֹד יוֹתֵר: זְכוּתוֹ וְתַפְקִידוֹ שֶׁל נָשִׁי יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַשְׁפִּיעַ עַל בַּעֲלֶיהָ וּבְנֵיהָ, שְׁלִבְיָהֶם תִּהְיֶה הַכִּנִּיסָה אֶל הַקּוּדֵשׁ קְשׁוּרָה עִם

ו וַיִּסַּב יֵת תְּרִין צְפִירִין וַיִּקַּח יִתְהוֹן קָדָם יי בְּתַרְע מִשְׁבֵּן זְמָנָא:

(ז) וַלְקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהַעֲמִיד אֹתָם לְפָנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ח וַיִּתֵּן אֶהֱרֹן עַל תְּרִין צְפִירִין עֲדָבִין עֲדָבָא חַד לְשִׁמָּא דִּי וְעֲדָבָא חַד לְעִזָּאוֹל:

(ח) וַיִּתֵּן אֶהֱרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גִּרְלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַיהוָה וְגּוֹרֵל אֶחָד לְעִזָּאוֹל:

כ"י וַנִּתֵּן אֶהְרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גְּדֵלוֹת • מַעֲמִיד אֶחָד לַיָּמִין וְאֶחָד לַשְּׂמָאל, וְנוֹתֵן שְׁתֵּי יָדָיו בַּקֶּלְפִּי, וְנוֹטֵל גֹּדֶל בְּיָמִין וַחֲבֵרוֹ בַּשְּׂמָאל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם אֶת

שְׁכָתוֹב בּוֹ "לִשְׁם", הוּא לִשְׁם, וְאֵת שְׁכָתוֹב בּוֹ "לַעֲזָאוֹל", מִשְׁתַּלַּח לַעֲזָאוֹל. עֲזָאוֹל • (יזמא טז, ת"כ) הוּא הָרֵעוּז וְקִשָּׁה, צוּק גִּבָּה, שְׁנֵאמָר: "אֶרֶץ גִּזְרָה", חֲתוּכָה.

(ט) וַהֲקָרִיב אֶהְרֹן אֶת־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגֹּדֶל לַיהוָה וַעֲשָׂהוּ חֲטָאת:

כ"י וַעֲשָׂהוּ חֲטָאת • בְּשִׁמְנֵי הַגֹּדֶל עָלָיו, קוֹרָא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: "לֵה חֲטָאת".

(י) וַהֲשַׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּדֶל לַעֲזָאוֹל יַעֲמִד־חַי
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאוֹל
הַמִּדְבָּרָה:

כ"י יַעֲמִד־חַי • כְּמוֹ "יַעֲמִד חַי", עַל־יָדֵי אֲחֵרִים; וְתִרְגּוּמוֹ: "יִתְקַם כַּד חַי". (ת"כ) מַה תִּלְמִיד לֹמַר? לִפִּי שְׁנֵאמָר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאוֹל", וְאֵינִי יוֹדֵעַ שְׁלוּחוֹ אִם

לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכַד נֵאמָר: "יַעֲמִד־חַי" – עֲמִידָתוֹ חַי עַד שִׁישְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שִׁשְׁלִיחוֹתוֹ לְמִיתָה. לְכַפֵּר עָלָיו • שִׁיתַּדָּה עָלָיו, כְּדַכְתִּיב: "וַהֲתוֹדָה עָלָיו וְגו'".

(יא) וַהֲקָרִיב אֶהְרֹן אֶת־פֶּרֶךְ הַחֲטָאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכַפֵּר
בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשַׁחַט אֶת־פֶּרֶךְ הַחֲטָאת אֲשֶׁר־לוֹ:

כ"י וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וְגו' • (ת"כ) וְדוּי שְׁנֵי עָלָיו וְעַל אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם כָּל־קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שְׁנֵאמָר: (תהלים קלח) "בֵּית אֶהְרֹן בָּרְכוּ אֶת־ה' וְגו'". מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים

מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, (ת"כ) וְכָל כֹּהֲנָתָן אֵינָה אֵלָּא עַל טַמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁיו, כְּמוֹ שְׁנֵאמָר: "וְכַפֵּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטַּמְאָת וְגו'".

(יב) וְלָקַח מִלֵּא־הַמִּחְתָּה גִּחְלִי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סַמִּים דָּקָה וַהֲבִיֵּא
מִבֵּית לַפָּרֹכֶת:

כ"י מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • הַחִיצוֹן (יזמא מה). מִלִּפְנֵי ה' • מִצַּד שְׁלִפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מַעֲרִבִי. דָּקָה • (יזמא שם) מַה תִּלְמִיד לֹמַר "דָּקָה", וְהֵלָּא כָּל הַקִּטְרֶת דָּקָה

הִיא, שְׁנֵאמָר (שמות ל לו'): "וְשַׁחֲקֶתָ מִמֶּנָּה הַדֶּק"? אֵלָּא שֶׁתָּהָא דָּקָה מִן הַדָּקָה, שֶׁמַּעֲרֵב יוֹם־הַכַּפּוּרִים הֵיחָה מִחֲזִירָה לְמִכְתָּשֶׁת.

(יג) וְנָתַן אֶת־הַקִּטְרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּהּ
עֵנַן הַקִּטְרֶת אֶת־הַפָּרֹת אֲשֶׁר עַל־הָעֲדוּת וְלֹא
יָמוּת:

כ"י עַל־הָאֵשׁ • שְׁבִתוֹךְ הַמִּחְתָּה. וְלֹא יָמוּת • הֵא אִם לֹא עֲשָׂאָה כְּתֻבָּה, חַיִּב מִיתָה.

(יד) וְלָקַח מִדָּם הַפֶּר וַהֲזָה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפָּרֶת
קִדְמָה וּלְפָנֵי הַכַּפָּרֶת יִזָּה שִׁבְע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם
בְּאֶצְבָּעוֹ:

כ"י וַהֲזָה בְּאֶצְבָּעוֹ • הִזָּאָה אַחַת בְּמִשְׁמַע. וּלְפָנֵי הַכַּפָּרֶת יִזָּה שִׁבְעָ • הָרִי אַחַת לְמַעַלָּה וְשִׁבְעָ לְמַטָּה.

יִזְכָּרָא דִּי סָלִיק עֲלוּהִי עֲדָבָא לַעֲזָאוֹל
יִתְקַם כַּד חַי קָדָם יְיָ לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי לְשַׁלַּח
יְתֵה לַעֲזָאוֹל לְמִדְבָּרָא:

יֵא וְיִקְרַב אֶהְרֹן יֵת תּוֹרָא דְחֲטָאתָא דִּי לֵה
וְיִכַּפֵּר עֲלוּהִי וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָה וְיִכּוּס יֵת
תּוֹרָא דְחֲטָאתָא דִּי לֵה:

יב וְיִסַּב מְלִי מִחֲתִיתָא גּוֹמְרִין דְּאֶשָּׁא מֵעָלָיו
מִדְבָּחָא מִן קָדָם יְיָ וּמְלִי חֲפָנֵהִי קִטְרֶת
בּוֹסְמִין דְּקִינִין וְיַעַל מְגִיזוֹ לְפָרֹכֶתָא:

יג וְיִתֵּן יֵת קִטְרֶת בּוֹסְמִיָּא עַל אֶשְׁתָּא לְקָדָם
יְיָ וְחִפִּי עֲנָנָא קִטְרֶתָא יֵת בְּפָרֹתָא דִּי עַל
סְהִדוּתָא וְלֹא יָמוּת:

יד וְיִסַּב מִדָּמָא דְתּוֹרָא וְיִזִּי בְּאֶצְבָּעָה עַל
אִפִּי בְּפָרֹתָא קִדְמָא וּלְקָדָם בְּפָרֹתָא יִזִּי
שִׁבְעָ זְמִינִין מִן דָּמָא בְּאֶצְבָּעָה:

טו ויכוס ית צפירא דחטאתא די לעמא
ויעל ית דמה למגיו לפרקתא ויעבד לדמה
קמא די עבד לדמא דתורא וידי יתה על
כפרתא ולקדם כפרתא:

(טו) וַשָּׂחַט אֶת־שַׁעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעֹם וַהֲבִיֵּא
אֶת־דָּמּוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֶכֶת וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמּוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לָדָם הַפָּר וַהֲגֵה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וּלְפָנֶי
הַכַּפֹּרֶת:

כ"י אֲשֶׁר לָעֹם • מה שֶׁהִפָּר מִכֹּפֶר על הַכֹּהֲנִים, מִכֹּפֶר הַשַּׁעִיר על יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשַּׁעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לָשֵׁם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לָדָם הַפָּר • אחת למעלה וְשָׁבַע לַמָּטָה.

טז ויכפר על קודשא מסובאת בני ישראל
וממדיהון לכל חטאיהון וכן יעבד למשפן
זמנא דשרי עמהון בגו סואכתהון:

(טז) וַיִּכָּפֶר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתֶם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד
הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאתֶם:

(יז) כָּשֵׁם שֶׁהָיָה מְשֻׁנֵּהם בְּפָנִים אחת למעלה
וְשָׁבַע לַמָּטָה, כִּף מִזָּה על הַפָּרֶכֶת מִבְּחוּץ מְשֻׁנֵּהם
אחת למעלה וְשָׁבַע לַמָּטָה. הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ
טְמֵאתֶם • אף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה בִּינֵיהֶם.

כ"י אֲשֶׁר לָעֹם • (ח"ס) על הַנִּכְנָסִין לְמִקְדָּשׁ
בְּטְמֵאָה, וְלֹא נִדְרַע לָהֶם בְּסוּף, שְׁנֵאָמַר: "לְכָל־
חַטֹּאתֶם", וְחַטָּאת הִיא שְׁוֹגֵג. וּמִפְשְׁעֵיהֶם • אף
הַנִּכְנָסִין מִזִּיד בְּטְמֵאָה. וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד •

יז וכל אִנֶּשׁ לֹא יְהִי בְּמִשְׁכַּן זְמַנָּא בְּמַעְלָה
לְכַפֵּרָא קוּדְשָׁא עַד מִפְקָה ויכפר עלוהי
ועל אִנֶּשׁ בֵּיתָה וְעַל כָּל קְהֵלָא דְיִשְׂרָאֵל:

(יז) וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּבָאוֹ לְכַפֵּר
בְּקֹדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכַפֵּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וּבַעֲד
כָּל־קְהָל יִשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

חֲקִיתוּ בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהִקָּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
הַבְּתָכִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֵד כְּלִי־הַקֶּסֶם בְּבֵרִית קְבִלֵי הַבְּרִית:
ד וַיִּצֹו הַמֶּלֶךְ אֶת־חַלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנָה סְנִי
כְּהוֹנֵת גְּדוֹלָה בְּסֵנִי מִשּׁוֹת מַלְחָמָה וְאֶת־שְׁמָרֵי הַסֵּף הַשְּׂעִירִים לְהוֹצִיא
מֵהִיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַפְּלִים
הַעֲשׂוֹים לַבָּעַל וְלֹאֲשֵׁרָה וְלִכְל
צָבָא הַשָּׁמַיִם וּיִשְׂרָאֵל מִחוּץ
לְיִרוּשָׁלַם בְּשַׁדְּמוֹת בְּמִישׁוֹר
קִדְרוֹן וְנִשָּׂא אֶת־עַפְרָם בֵּית־אֵל
כִּי שָׁם הָיָה מְקוֹם טִמְאָה:

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כְּלִי־זָקֵנִי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: ב וַיַּעַל
הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַם אֹתוֹ
וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקְטָן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאֻזְנֵיהֶם
אֶת־כָּל־דְּבָרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה מִפְּנֵי שִׁמְצָאוֹ שֶׁהָיָה
נִגְלָל בְּחֻכְהָ שְׂסִימָה אֵלֶּה דְּבָרֵי
הַבְּרִית: ג וַיַּעֲמֵד הַמֶּלֶךְ עַל־
הָעֲמֻד מְקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ וַיִּכְרַת אֶת־הַבְּרִית | לְפָנֶי
יְהוָה לְלַכֵּת אַחֵר יְהוָה וְלִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֲדוּתָיו וְאֶת־

הַפְּטוּרָה לְיוֹם שְׁנֵי שָׁל פֶּסַח מַלְכִּים ב פֶּרֶק כג
כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כְּלִי־זָקֵנִי
יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: ד וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה
וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ

וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקְטָן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאֻזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דְּבָרֵי סֵפֶר הַבְּרִית
הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֵד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעֲמֻד וַיִּכְרַת אֶת־הַבְּרִית | לְפָנֶי יְהוָה לְלַכֵּת אַחֵר
יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֲדוּתָיו וְאֶת־חֲקִיתוֹ בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהִקָּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית
הַזֹּאת הַבְּתָכִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֵד כְּלִי־הַקֶּסֶם בְּבֵרִית: ד וַיִּצֹו הַמֶּלֶךְ אֶת־חַלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנָה וְאֶת־שְׁמָרֵי הַסֵּף לְהוֹצִיא מֵהִיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַפְּלִים הַעֲשׂוֹים לַבָּעַל
וְלֹאֲשֵׁרָה וְלִכְל צָבָא הַשָּׁמַיִם וּיִשְׂרָאֵל מִחוּץ לְיִרוּשָׁלַם בְּשַׁדְּמוֹת קִדְרוֹן וְנִשָּׂא אֶת־עַפְרָם בֵּית־אֵל:

עטרת מרים

עטרת מרים

ה והשפית ביטל את־הקמרים כהני עבודה זרה אשר נתנו אשר העמידו מלכי יהודה ויקטר להיות מקטרים בבמות בערי יהודה ומסבי וסביבות ירושלם ואת־המקטרים לבצע לשמש ולירח ולמזלות ולכל צבא השמים גם אותם השפית: ויציא את־האשרה מבית

יאשיהו נעשה הפסח הזה ליהוה בירושלם: כד וגם את־האבות ואת־הידענים ואת־התרפים ואת־הגללים ואת כל השקצים אשר נראו בארץ יהודה ובירושלם בער יאשיהו למען הקים את־דברי התורה הכתבים על־הפסר בעבור הפסר אשר מצא

חלקיהו הכהן בית יהוה כי הפסר

הזה היתה סיבה לכל זה: כה וקמחו

לא־היה לפניו מלך אשר־שב

אל־יהוה בכל־לבו ובכל־נפשו

ובכל־מאדו בכל תורת משה

ואחריו לא־קם כמותו:

ה והשפית את־הקמרים אשר נתנו מלכי

יהודה ויקטר בבמות בערי יהודה ומסבי

ירושלם ואת־המקטרים לבצע לשמש ולירח

ולמזלות ולכל צבא השמים: ויציא את־

האשרה מבית יהוה מחוץ לירושלם אל־נחל קדרון וישרף אתה

בנחל קדרון וידק לעפר וישלך את־עפרה על־קבר בני העם: וייתן

את־בתי הקדשים אשר בבית יהוה אשר הנשים ארגות שם בתים

לאשרה: ח ויבא את־כל־הכהנים מערי יהודה ויטמא את־הבמות

אשר קטרו־שמה הכהנים מונבע עד־באר שבע ונתן את־במות

השערים אשר־פתח שער יהושע שר־העיר אשר־על־שמואל איש

בשער העיר: ט אך לא יעלו כהני הבמות אל־מזבח יהוה בירושלם

כי אם־אכלו מצות בתוך אחיהם: כא ויצו המלך את־כל־העם לאמור

עשו פסח ליהוה אלהיכם ככתוב על ספר הברית הזה: כב כי לא

נעשה בפסח הזה מימי השפמים אשר שפטו את־ישראל וכל ימי

מלכי ישראל ומלכי יהודה: כג כי אם־בשמינה עשרה שנה למלך

יאשיהו נעשה הפסח הזה ליהוה בירושלם: כד וגם את־האבות

ואת־הידענים ואת־התרפים ואת־הגללים ואת כל השקצים אשר

נראו בארץ יהודה ובירושלם בער יאשיהו למען הקים את־דברי

התורה הכתבים על־הפסר אשר מצא חלקיהו הכהן בית יהוה:

כה וקמחו לא־היה לפניו מלך אשר־שב אל־יהוה בכל־לבו ובכל־

נפשו ובכל־מאדו בכל תורת משה ואחריו לא־קם כמותו:

יהוה מחוץ לירושלם אל־נחל

קדרון וישרף אתה בנחל קדרון

וידק לעפר שרפה עד שהיתה דק

קער וישלך את־עפרה על־קבר

בני העם שהיו עובדים להם:

ו ייתן את־בתי הקדשים בתי

הזוה אשר בבית יהוה אשר

הנשים מיהדות לזנות ארגות שם

בתים וירעות לאשרה: ח ויבא

לירושלם להחזיקם בחשוכה את־כל־

הכהנים מנע אחר מערי יהודה

אשר נעשו קמרים לעבודה זרה

ויטמא את־הבמות השלך שם

גבלות וכדומה אשר קטרו־שמה

הכהנים הבמות אשר עמדו מונבע

עד־באר שבע ונתן את־במות

השערים אשר עמדו מול השערים

ואשר פתח שער יהושע שר־

העיר אשר־על־שמואל איש

בבוא אל העיר בשער העיר:

ט אך לא יעלו כהני הבמות עוד

לשרת אל־מזבח יהוה בירושלם

כי לא הוכשרו עוד לעבודה כי אם־

אכלו מצות מנחות הנאפות מצות,

והוא תרין לשאר קדשים בתוך

אחיהם: כא ויצו המלך את־

כל־העם לאמור עשו פסח

ליהוה אלהיכם ככתוב על ספר

הברית הזה: כב כי לא נעשה

בפסח הזה מימי השפמים אשר

שפטו את־ישראל וכל ימי מלכי

ישראל ומלכי יהודה: כג כי

אם־בשמינה עשרה שנה למלך

המשך ביאור למס' יבמות ליום שלישי עמ' א

הגמרא מפרשת את דברי רבי יוסי באופן אחר: לא תימא דרבי יוסי
אומר כל הנשים 'תאמרו' חוץ מאלמנה, אלא אימא, כל הנשים
ינשאו חוץ מאלמנה מן הנישואין, שלא תינשא עד לאחר שלשים
יום משום אבילות.

1 תשעה באב גמי יש ללמוד בקל וחומר שמותר לארס בשלשים ימי
2 אבילות. ומה במקום שאסור לישא וליתן מראש חודש אב עד
3 שבוע שחל בו תשעה באב מותר ליארס, כל שכן במקום שמוותר
4 לישא וליתן בתוך שלשים ימי אבילות, אינו דין שמוותר ליארס
5 בהם.

♦ יום שני י"ז ניסן ♦

יח ויפיק למדבקה די קדם יי וכפר עלוהי
ויסב מדקא דתורא ומדקא דצפירא ויתן על
קרנת מדבקה סחור סחור:

(יח) וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וַכֹּפֶר עָלָיו
וַלָּקֶחַ מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר וַיָּתֵן עַל־קִרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

המזבח ולחוצ, ויתחיל מקרן מזרחית צפונית (יזמא)
(ח) • וכפר עליו • ומה היא כפרתו? "ולקח מדם
הפר ומדם השעיר" – מערבין זה לתוך זה.

יט • אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה', זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהב,
שֶׁהוּא לִפְנֵי ה' בְּהִיכָל, וּמֵה תִלְמֹד לומר "ויצא"?
לפי שהזה הזאות על הפרכת ועמד מן המזבח
ולפנים והזה, ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן

יט וידי עלוהי מן דקא באצבעה שבע זמנין
וידבנה ויקדשנה מסואבא בני ישראל:

(יט) וַהֲזֵה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים
וַטְהֲרוּ וַקְדָּשׁוּ מִטְמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ • וַהֲזֵה עָלָיו מִן־הַדָּם • אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו, מזה שבע הזאות על גגו (ת"כ) • וטהרו •
ממה שעבר. וקדשו • לעתיד לבא.

כא וישעי מלכפרא על קודשא ועל משכן
זמנא ועל מדבקה ויקרב ית צפירא חיא:

(כ) וַכֹּלֶה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְרִיב אֶת־הַשְּׂעִיר הַחִי:

כא ויסמוך אהרן ית תרתין ידוהי על ריש
צפירא חיא וידי עלוהי ית כל עוית בני
ישראל וית כל מרדיהון לכל חטאיהון ויתן
יתיהון על ריש צפירא וישלח ביד גבר דזמין
למכה למדבקה:

(כא) וּסְמָךְ אֹהֶרֶן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר
הַחִי וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וַיָּתֵן אֹתָם עַל־
רֹאשׁ הַשְּׂעִיר וַשְּׁלַח בְּיַד־אִישׁ עֹתִי הַמִּדְבָּרָה:

כב • אִישׁ עֹתִי • (יזמא טז) המוכן לכך מיום אתמול.

כב ויטול צפירא עלוהי ית כל חוביהון
לארעא דלא תבא וישלח ית צפירא
במדבקה:

(כב) וַנִּשָּׂא הַשְּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתָם אֶל־אֶרֶץ
גִּזְרָה וַשְּׁלַח אֶת־הַשְּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:

כג וייעול אהרן למשכן זמנא וישלח ית
לבושי בוצא די לבש במעלה לקודשא
ויצנענין תמן:

(כג) וּבָא אֹהֶרֶן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן
אֲשֶׁר לְבָשׁ בָּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:

ופשט את־בגדי הכהן • אחר שהוציאם, ולובש בגדי
זהב לתמיד של בין הערפים. וזהו סדר העבודות:
תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר
הפנימיים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואיל
העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף
ומחתה בבגדי לבן, ושיגרי המוספין ותמיד של בין
הערפים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי
זהב. וסדר המקראות, לפי סדר העבודות, כך הוא:

כד • וּבָא אֹהֶרֶן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • אמרו רבותינו
שאינו זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם
במסכת יומא (דף לב), ואמרו: כל הפרשה פלה נאמרה
על הסדר, חוץ מ'ביאה' זו שהיא אחר עשיית עולתו
ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר שנעשים
בחוץ בבגדי זהב, וטובל ומקדש ופושטין ולובש
בגדי לבן. ובא אל־אהל מועד • להוציא את הכף
ואת המחטה, שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים.

אל־הַמִּתְנַהֵּה, וְאַחֲרֵי־כֵן: "וְכָא אַהֲרֹן". וְהַנִּיחָם שָׁם • מִלְמַד שְׁטַעוֹנִין גְּנִיזָה וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָן אַרְבָּעָה בְּגָדִים לְיוֹם כְּפוּרִים אַחֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך כח עמ' 224)

הַמַּעֲשִׂים" (רמב"ם). מוזן אפוא, שגם הכהן הגדול עצמו צריך להגיע להתחדשות כזו; ולכן לבש בכל שנה בגדים חדשים, שכן הוא נהיה אדם חדש ונעלה יותר, ובגדי השנה הקודמת אינם ראויים לו עוד.

כד וַיִּסְחִי ית בסרה בְּמִיָּא בְּאַתֵּר קִדִּישׁ וַיִּלְבֹּשׁ ית לבושוהי וַיִּפּוֹק וַיַּעֲבֹד ית עלתה וַיֵּת עלת עמא וַיִּכְפֹּר עֲלוּהי ועל עמא:

ליום, אכל הראשונה היתה בחיל. ולבש את־בגדיו • שמונה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה. ויצא • מן ההיכל אל החצר שֶׁמִּזְבַּח העולה שם. ועשה את־עלתו • איל לעולה האמור למעלה: "בזאת יבא אהרן וגו'". וְאַת־עֲלַת הָעֵם • (יזמא עג) "ואיל אחד לעלה" האמור למעלה "ומאת עדת בני ישראל וגו'".

"וְשִׁלַּח אֶת־הַשְּׂעִיר בַּמִּדְבָּר", "וְרָחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגו'", "וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֲלָתוֹ וְגו'", "וְאֵת חֶלֶב הַחֶטְאֵת וְגו'", וְכָל הַפָּרָשָׁה עַד "וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא

וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ . . לְיוֹם כְּפוּרִים אַחֵר (רש"י טז, כג) עבודת הכהן הגדול ביום כפור הביאה את ישראל לתשובה, וכך נתקפרו עוונותיהם. והנה ידוע, שבעל תשובה אמתי נהפך בפניכול לאיש אחר: "איני אותו האיש שעשה אותו

(כד) וְרָחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בַּמָּקוֹם קִדִּישׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֲלָתוֹ וְאַת־עֲלַת הָעֵם וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי הָעָם:

כ"י • וְרָחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגו' • (יזמא לב) למעלה למדנו מ"וְרָחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְלָבַשׁ", שפשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן, טעון טבילה. שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר, ולבש בגדי לבן לעבודת היום; וכאן למדנו, שפשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי זהב, טעון טבילה. במקום קדוש • (ת"כ, יזמא שם) המקדש בקדשת עזרה, והיא היתה בגג בית הפרה, וכן ארבע טבילות הבאות חובה

♦ יום שלישי י"ח ניסן ♦

כה וַיֵּת תִּרְבָּא דַחְשָׁאָתָא יִסְק לְמִדְבָּחָא:

"לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קִטְרֵת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

כו וְיֵת תִּרְבָּא דַחְשָׁאָתָא יֵת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יַעֲבֹד לְבוּשׁוֹהִי וַיִּסְחִי ית בסרה בְּמִיָּא וּבְתֵר כֵּן יַעֲזֹל לְמִשְׁרִיתָא:

כו וַיֵּת תִּרְבָּא דַחְשָׁאָתָא יֵת צְפִירָא דַחְשָׁאָתָא דִּי אַתְעַל מִדְּמַהוֹן לְכַפֵּרָא בְּקוּדִישָׁא יִתְפַּקֹּון לְמִכְרָא לְמִשְׁרִיתָא וַיִּקְדֹּון בְּנוֹרָא יֵת מִשְׁפִּיהוֹן וַיֵּת בְּסִרְהוֹן וַיֵּת אֲכָלִיהוֹן:

כח וְיִדְמוֹקִיד תְּהוֹן יַעֲבֹד לְבוּשׁוֹהִי וַיִּסְחִי ית בסרה בְּמִיָּא וּבְתֵר כֵּן יַעֲזֹל לְמִשְׁרִיתָא:

(כה) וְאֵת חֶלֶב הַחֶטְאֵת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ:

כ"י • וְאֵת חֶלֶב הַחֶטְאֵת • אמורי פר ושעיר. יקטיר המזבחה • על מזבח החיצון, דאלו בפנימי כתיב:

(כו) וְהַמְשִׁלַּח אֶת־הַשְּׂעִיר לְעֹזָאזֵל יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְרָחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא אֶל־הַמִּתְנַהֵּה:

(כו) וְאֵת פֶּר הַחֶטְאֵת וְאֵת שְׂעִיר הַחֶטְאֵת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְשִׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פְּרִשָׁם:

כ"י • אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם • להיכל ולפני ולפנים.

(כח) וְהַשְׂרֹף אֹתָם יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְרָחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹא אֶל־הַמִּתְנַהֵּה:

כט ותהי לכוֹן לקִנֵּם עֲלֵם פִּירְחָא שְׂבִיעָא
בְּעִשְׂרָא לִירְחָא תַעֲנוּן יֵת נִפְשִׁיתִיכוֹן וְכָל
עֲבִידָא לֹא תַעֲבִידוֹן נְצִיקָא וְגִיּוּרָא דִּיתְגִּירוֹן
בִּינִיכוֹן:

(כט) וְהִיתָה לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי
בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ תַּעֲנוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וְכָל־מְלָאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזוּרָה וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

ל אַרְי בְּיוֹמָא הַדִּין יְכַפֵּר עֲלִיכוֹן לְדַפְּאָה
יִתְכוֹן מִכָּל חוֹבֵיכוֹן קָדָם יְיָ תַדְּפוּן:

(ל) כִּי־בִיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְמַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל
חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּמְהָרוּ:

לא שְׁבֵת שְׁבֵתָא הִיא לְכוֹן וְתַעֲנוּן יֵת
נִפְשִׁיתִיכוֹן קָדָם עֲלֵם:

(לא) שְׁבֵת שְׁבֵתוֹן הִיא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם
חֲקֵת עוֹלָם:

לב ויכפר בהנא די רבי יתה ודי יקרב
ית קרבנה לשמשא תחות אבוהי וילבש
ית לבושי בוצא לבושי קודשא:

(לב) וְכִפֹּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמָּשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֹא
אֶת־יָדָיו לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן
בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ:

בגדים מנין? תלמוד לומר: "וְאֲשֶׁר יִמְלֹא אֶת יָדָיו
וְגו'", וְהֵם כָּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָמְדוּ מִיִּשְׂרָאֵל
וְאֵילָף, שְׂבִימִי נִגְנְזָה צְלוּחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה.
לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו • (ט"ז) לְלַמֵּד שֶׁאֵם בְּנוֹ מְמַלֵּא אֶת
מְקוֹמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם.

כ"י • וְכִפֹּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמָּשַׁח וְגו' • (ט"ז) כִּפֹּרָה זוֹ
שֶׁל יוֹם־הַכַּפּוּרִים אֵינָה כְּשֶׁרָה אֲלֵא בְּכַהֵן גָּדוֹל, לְפִי
שִׁנְאָמְרָה כָּל הַפִּרְשָׁה בְּאַהֲרֹן, הַצֵּרֶף לומר בְּכַהֵן גָּדוֹל
הָבָא אַחֲרָיו שִׁיְהֵא כְּמוֹהוּ. וְאֲשֶׁר יִמְלֹא אֶת־יָדָיו •
(ט"ז) אֵין לִי אֲלֵא הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרַבָּה

לג ויכפר על מקדש קודשא ועל משכן
זמנא ועל מדבחה וכפר ועל פהנא ועל כל
עמא דקהלא וכפר:

(לג) וְכִפֹּר אֶת־מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הַמִּזְבֵּחַ יִכַּפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקֹּהֵל
יִכַּפֵּר:

לד ותהי דא לכוֹן לקִנֵּם עֲלֵם לְכַפֵּרָא עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן הָדָא בְּשֵׁתָא וְעַבְד
כְּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ יֵת מִשָּׁה:

(לד) וְהִיתָה־זֹאת לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

שלא היה לובשן לגדלתו, אלא כמקנים גזרת המלך
• (ט"ז)

כ"י • וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' • כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם־
הַכַּפּוּרִים עָשָׂה כַּסֵּדֶר הַזֶּה; וְלִהְיֶיד שִׁבְחוּ שֶׁל אַהֲרֹן,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 131)

לְלָבַשׁ אוֹתָם). אֶף לִגְבֵי בְּגָדֵי הַלְבָן, שֶׁהָיוּ מִיְּחִידִים לוֹ לַיּוֹם
כַּפּוּר זֶה (רש"י פסוק כג), הֵיכָה עֲלוּ לְחֹשֶׁב שְׁנוּעָדוֹ לַצֵּן אֶת
גְּדֻלָּתוֹ, וְלָכֵן בְּיוֹם כַּפּוּר הָבָא יֵשׁ צִרְף בְּחֻדָּשִׁים, בְּהִתְאַם
לְדִרְגָּתוֹ אֲזוֹ.

שלא היה לובשן לגדלתו (רש"י טז, לד) יֵשׁ לְשַׁאֵל, מִדּוּעַ
נֶאֱמַר שִׁבַּח זֶה בְּבְגָדֵי הַלְבָן, לֹא בְּבְגָדֵי הַזָּהָב. וַיֵּשׁ לומר,
דִּהְנֶה לִגְבֵי בְּגָדֵי הַזָּהָב אֵין חֲדוּשׁ בְּכָךְ שֶׁלֹא לְבָשֶׁם לְגְדֻלָּתוֹ,
שֶׁהָיוּ לֹא הָיוּ מִיְּחִידִים לוֹ (גַּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָבָא אַחֲרָיו יָכוֹל

♦ יום רביעי י"ט ניסן ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

יז (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב מלל עם אהרן ועם בנוהי ועם כל בני ישראל ותימר להון דין פתגמא די פקיד יי למימר:

ג גבר גבר מבית ישראל די יכוס תור או אמר או עזא במשריתא או די יכוס מקרא למשריתא:

כ"י • אשר ישחט שור או-כשב • במקדשין הכתוב מדבר, שנאמר: "להקריב קרבן". במחנה • (ובחים קו) חוץ לעזרה.

ד ולתרע משפן זמנא לא איתא לקרבא קרבנא קדם יי קדם משפנא דיי דמא יתחשב לגברא ההוא דמא אשד וישתיצי אנשא ההוא מגו עמה:

(ב) דבר אל-אהרן ואל-בניו ואל כל-בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר-צוה יהוה לאמר:

(ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או-כשב או-עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:

(ד) ואל-פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו:

כ"י • דם יחשב • כשופך דם האדם, שמתחייב בנפשו. דם שפך • (ת"כ) לרבות את הזרק דמים בחוץ.

ה בדיל די זיתון בני ישראל ית דכיהון די אנון דכחין על אפי חקלא וניתנון לקדם יי לתרע משפן זמנא לנת פהנא ויכסון נכסת קודשין קדם יי יתהון:

(ה) למען אשר יביאו בני ישראל את-זבחייהם אשר הם זבחים על-פני השדה והביאם ליהוה אל-פתח אהל מועד אליהפכה וזבחו זבחי שלמים ליהוה אותם:

כ"י • אשר הם זבחים • אשר הם רגילים לזבח.

ו ויזרוק פהנא ית דמא על מדבחא דיי פתרע משפן זמנא ויסק תרפא לאתקבלא ברעוא קדם יי:

(ו) וזרק הכהן את-הדם על-מזבח יהוה פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קמד)

נתן להפך אותו ל'דם ובשר כבשרו' של גוף יהודי, שקדוש הוא, כיון שהלהט וההתלהבות בעניני העולם אינו מקרח. מה-שאין-כן הבשר עצמו מקרח הוא, שכן נתן להפך אותו לקדשה.

זורק הכהן את הדם (יז, ו) דם מסמל חיות וחמימות ("כי נפש הבשר בדם היא"), והוא קרב על המזבח לרמז שהלהט וההתלהבות יש לשמור רק לדברים שבקדשה. ולכן הדם אסור באכילה, היינו שלא

ז ולא ידבחו עוד ית דכיהון לשדין די אנון טען פתריהון קדם עלם תהי דא להון לדריהון:

(ז) ולא יזבחו עוד את-זבחייהם לשעירם אשר הם זנים אחריהם חקת עולם תהיה-זאת להם לדרתם:

כ"י • לשעירם • לשדים, כמו (רשעה יג כא): "ושעירים ירקדו-שם".

♦ יום חמישי כ' ניסן ♦

ח ולהון תימר גבר גבר מבית ישראל ומן גיורא דיתגורון פיניכון די נסק עלתא או נכסת קודשאי:

(ח) ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן-הגיר אשר-יגור בתוכם אשר-יעלה עלה או-זבח:

כ"י • אשר-יעלה עלה • לחייב על המקטיר איברים בחוץ [עין פרא"ם] פשוט בחוץ, שאם שחט אחד והעלה חברו, שניהן חייבין (ת"כ. חולין קט) •

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוּי:

כ"ט • וְנִכְרַת • זָרַעוּ נִכְרַת וְיָמִיו נִכְרַתִּין.

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנָי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּה:

כ"ט • כָּל־דָּם • לִפִּי שָׁנָאֵמַר: "בַּנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר", יָכוֹל לֹא "כָּל־דָּם". וְנָתַתִּי פָנָי • (ח"כ) פָּנָאִי שְׁלִי, פִּנְהָ אֲנִי יְהִי חַיִּב אֶלָּא עַל דָּם הַמִּקְדָּשִׁים? תִּלְמִיד לומד:

(יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאִנִּי נָתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁיכֶם כִּי־הָדָם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר:

כ"ט • כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר • שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, "בְּדָם הִיא" תְּלוּיָהּ, וְלִפְיָךְ נָתַתִּיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם; תְּבֵא נֶפֶשׁ וְיִכְפֹּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

(יב) עַל־כֵּן אִמְרָתִי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִמֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהִגַּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:

כ"ט • כָּל־נֶפֶשׁ מִמֶּם • לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים.

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפָּךְ אֶת־דָּמֹו וְכִסְּהוּ בַּעֲפָר:

כ"ט • אֲשֶׁר יַצִּיד • (ח"כ. חולין פד) אֵין לִי אֶלָּא צִיד, אֲנִין וְתַרְנַגְלִין מִנֵּין? תִּלְמִיד לומד: "צִיד", מִכָּל־מְקוֹם.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על־פי לְקוּשִׁישִׁחוֹת כֹּדֶךְ לז, עמוד 52 - מִתּוֹךְ 'לְקִרְאֵת שַׁבָּת')

כִּסּוּי הַדָּם - בְּחֵי הָאָדָם

וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפָּךְ אֶת־דָּמֹו וְכִסְּהוּ בַּעֲפָר: (יג, יז)

צוּהָ . . לְכַסּוֹת כָּל דָּם בְּחַיָּה וְעוֹף כִּי לֹא יִתְקַרֵּב דָּמָם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי גַם בַּעֲוֹפוֹת לֹא יִקְרַב מִקָּדָשׁ רַק שְׁנֵי מִיָּנִים בַּלְבַּד וְגַם הֵם אֵינֶם נִשְׁחָטִים, אֲבָל בְּהִמּוֹת רֹב הַמִּצְוִיִּים נִשְׁחָטִים לְשֵׁם הַנִּכְבֹּד, וְדָמָם לְכַפֵּר וְאֵין רָאוּי לְכַסּוֹתוֹ. וְלֹא הָשֵׁשׁ לְכַסּוֹת דָּם הַחֹלִין בְּהִמָּה, כִּי אֵין חֹלִין בַּמִּדְבָּר וְגַם אַחֲרֵי כֵן עַל הָרֹב צִוָּה. (רמב"ן בַּפְּרָשְׁתּוֹ)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַעֲנִין בַּעֲבוּדַת הָאָדָם:

"דָּם" הוּא עֲנִין חַיִּיתוֹ, "הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ", וְתַכְלִיתוֹ הוּא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בַּעֲנִינֵי קְדוּשָׁה, שֶׁכָּל דְּבַר שֶׁבִקְדוּשָׁה צָרִיכִים לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחִיּוֹת וְהַתְּלַבּוּת גְּלוּיָה דְּוָקָא. מִה־שְׁאִין־כֵּן בַּעֲנִינֵי חוּל - דְּבָרֵי הַרְשׁוּת שֶׁל הָאָדָם, צָרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי חִיּוֹת, "בְּלֹא לֵב וְלֵב", דְּ"כָל מַעֲשִׂיךְ יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמִים" דְּוָקָא לֹא בְּשִׁבִּיל הַנָּאֵת גּוֹפּוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרָא. וְזֶהוּ תוֹכֵן מִצְוֹת כִּסּוּי הַדָּם, שֶׁבַּעֲנִינֵי חוּלִין צָרִיכִים לְכַסּוֹת אֶת הַדָּם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִיכָר בְּהֵם חִיּוֹת.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁכִּסּוּי הַדָּם צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּעֲפָר דְּוָקָא - כִּי עָפָר מוֹרָה עַל שְׁפָלוּת וְהַכְנָעָה "וְאֵנֹכִי עָפָר

שלו הם חלק מעבודת ה' שלו, מובן שגם עסקי החולין שלו יכולים להיות בחיות והתלהבות, ואין צריך לכסות הדם כיון שהחיות שלו היא בקדושה שבדבר, ותו לא. וזה נרמז בזה שבהמת חולין אינה צריכה פיסוי דם, מאחר שרוב מיני בהמות ראויין למזבח.

ואמר, "ונפשי כעפר לכל תהיה", וכאשר האדם עוסק בדברי הרשות, צריך לעורר בנפשו הבטול וההכנעה, להיות חרד שלא להמשיך אחר תאוות הלב (לעסוק בדברי הרשות בשביל הנאת הגוף), אלא כל פונתו תהיה רק לשם שמים. אך כאשר האדם חדור כולו בקדושה, וגם דברי הרשות

יד ארי נפש כל בסרא דמה בנפשה הוא ואמרית לבני ישראל דם כל בסרא לא תיכלון ארי נפש כל בסרא דמה היא כל דילכיה ישיטיצי:

(יד) פִּי-נֶפֶשׁ כָּל-בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא וְאָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל-בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל-בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא כָּל-אֲכִלְיוּ יִפְרֹת:

הנפש היא הדם. 'דם' ו'בשר' לשון זכר. 'נפש' לשון נקבה.

כ"י- דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא • דָּמוֹ הוּא לוֹ בַּמָּקוֹם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָהּ בּוֹ. פִּי-נֶפֶשׁ כָּל-בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא •

טו וכל אגש די זיכול נבילא ותיבירא ביציבא ובגירא ויצבע לבושהי ויסחי במיא ויהי מסאב עד רמשא וידפי:

(טו) וְכָל-נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נִבְלָה וְטֶרֶף בְּאֶזְרָח וּבְגֵר וּכְבֶּם בְּגִדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב וְטָהַר:

נכתבה אלא לדרש. וכן שנינו: יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה? תלמוד לומר "טרפה" – מי שיש במינו טרפה. יצא עוף טמא, שאין במינו טרפה.

כ"י- אֲשֶׁר תֹּאכַל נִבְלָה וְטֶרֶף • בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר דְּבַר הַפְּתוּב, שֶׁאֵין לָהּ טֶמְאָה אֲלֵא בְשַׁעַת שֶׁנִּבְלַעַת בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלִמְדוֹךָ כֵּאן, שֶׁמִּטְמֵאָה בְּאֲכִילתָהּ וְאִינֶה מִטְמֵאָה בְּמַגֵּעַ, ו"טֶרֶף" הֵאמָרָה כֵּאן, לֹא

טז ואם לא יצבע ובסרה לא יסחי ויקבל חובה: ירחץ ונשא עונו • על רחיצת גופו ענוש פרת, ועל כבוס בגדים במלקות.

(טז) וְאִם לֹא יִכְבֶּם וּבִשְׂרוֹ לֹא יֶרְחַץ וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ: כ"י- וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכְנֹס לַמִּקְדָּשׁ, חַיֵּב עַל טֶמְאָה זוֹ כָּךְ שָׁאֵר טִמְאוֹת. וּבִשְׂרוֹ לֹא

א ומליל יי עם משה למימר:

יח (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון אנא יי אלהיו:

(ב) דִּבֶּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לנתק בעריות בימי עזרא, לפיכך בא עליהם בגזרה: "אני ה' אלהיכם" – דעו מי גוזר עליכם, דין להפרע ונאמן לשלם שכר.

כ"י- אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֲנִי הוּא שְׁאֲמַרְתִּי בְּסִינִי (שמות כ): "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מַעֲתָה קִבַּלְוּ גִזְרוֹתַי. רַבִּי אוֹמַר: גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי שֹׁסוֹפֶן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 89)

ואף שדברים שבעל-פה אסור לאמון בכתב, התירו זאת משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך". הרי שרבי מפרש פסוק שאמר דוד על זמן פתיבת המשנה; ואף כאן אזיל לשיטתיה ומפרש שפנות הפתוח היא לזמן עזרא.

רַבִּי אוֹמַר . . שֹׁסוֹפֶן לְנָתַק בְּעֲרִיּוֹת בִּימֵי עֶזְרָא (רש"י יח, ב) בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט קוֹשֶׁה לומר שפנות הפתוח היא למאדע שִׁינְאָרַע זְמַן רַב אַחֲרֵי כֵּן, וְכַדִּי לְתַרְץ קֶצֶת קָשִׁי זֶה, אוֹמַר רִש"י דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. דְּהֵנָּה, רַבִּי סִדֵּר וְכָתַב אֶת הַמִּשְׁנָה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין לקוטי שיחות כרך יב, עמוד 83 ואילך – מותך 'לקראת שבת')

'קבלו גזרותי' גם בשמנוגרות לשכל

וצריך ביאור, לכאורה תוכן קבלת המלכות ("קבלתם עליכם מלכותי") הוא שמקבל על עצמו כל מה שיצוהו המלך, כולל גם גזרות, ומדוע אם כן מחלק רש"י "קבלתם

דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה אלהיכם: אֲנִי הוּא שְׁאֲמַרְתִּי בְּסִינִי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מַעֲתָה קִבַּלְוּ גִזְרוֹתַי (יח, ב. ובפירוש רש"י).

אחד" בתולדותיהם, ועל כן מובן שיש שלמות בזה כאשר האשה היא "שאר בשרו" של האיש. ובפרט דחזינו שכל קיים העולם תלוי בכך שבני אדם הראשון התחתנו עם אחיותיהם, ואף ביצקב מצינו שנשא אחיות והיתה מטות שלמה, וכן עמרם נשא דודתו, ונולדו אהרן מרים ומשה. אם כן נמצא שהסביר נותנת כי קרבה בנישואין צריכה להיות מעלה ולא איסור, ומוכנת ה"גזרה" בכך ש"איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו'", ולכן הקדימה התורה "אני ה' אלקיכם" - מעתה קבלו גזרותי.

~ נקודות משיחות קורש ~ (משיחת שבת פרשת אחרי-קדושים, תשל"א)

ובכלל ועיקר: תכלית הנישואין הוא שיהיה פרו ורבו, ונעשו ל"בשר אחד" - בילדיהם, הרי מובן שזהו בשלימות יותר כשהאשה היא **שאר בשרו** של האיש. ובדיני עריות נהפוך הוא, והתחלתם: איש איש אל **כל שאר בשרו** לא תקרבו גו'!

ועוד: ברא הקב"ה את העולם באופן שקיימו היה תלוי בזה שבני אדם הראשון ישאו אחיות שלהם, נעקב נשא אחיות והיתה מטות דוקא שלמה, עמרם נשא דודתו ונולדו מרים אהרן ומשה, שעלי פי כל זה - האיסור ד"כל שאר בשרו" הרי הוא על-דרך פירוש רש"י בענין העקידה "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער". לכן בא ציווי מיוחד על קבלת ה"גזרות" בכללות, ואחר-כך בא הצייווי על ה"גזרה" הפרטית, על העריות.

עליכם מלכותי (ובנוסף לך) מעתה קבלו גזרותי? והביאור בזה: יש מקום לומר שבקבלת מלכות שמים, שקבלו בני ישראל בהר סיני, קבלו רק מצות המוכנות בשכל, או לכל הפחות שאינן מנגזרות לשכל, אבל לא קבלו גזרות שמנוגזרות לשכל. ולכן, לפני שהקב"ה צוה על העריות שהם בגדר גזרה המנוגזת לסבירא המתבקשת, הזהירם על קבלת הגזרות. והטעם ש'עריות' הוי בגדר גזרה הוא: תכלית הנישואין הוא "פרו ורבו", ועד שנעשים ל"בשר

והטעם דהצייווי על העריות נקרא "גזרה": דבר מובן הוא, שבנוגע לנישואין, מעלת היוחסין תופסת מקום חשוב ועיקרי, ובפרט כשהבא להשתדף הוא בר יחוס נעלה. וכמו שלמדנו וראינו שהתורה האריכה ב'חוסה של אשת אהרן, שנשא את "אלישבע בת עמינדב אחות נחשון" - לבאר שהיתה מצינית ב'חוסה, בהיותה (בת עמינדב וגם) אחות נחשון [וכדפירש רש"י: "מכאן למדנו, הנושא אשה צריך **לבדוק באחיה**"]; וכן אברהם כששלח את אליעזר לקחת אשה לבנו ליצחק, אמר לו "כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק", כי בנות ארצו ומולדתו מיוחסות הן, בהיותן ממשפחת אברהם. ולפי זה, הסביר נותנת שהשידוך הכי טוב לאיש המיוחס הוא - ממשפחתו, וכל הקרוב אליו יותר, הגון ומתאים יותר לענין השידוך.

ג. בעובדי עמא דארעא דמצרים די יתבתון בה לא תעבדון ובעובדי עמא דארעא דכנען די אנא מעל יתכון תמן לא תעבדון ובנימוסיהון לא תהכון:

(ג) **במעשה ארץ-מצרים אשר ישבתם-בה לא תעשו ובמעשה ארץ-כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקותיהם לא תלכו:**

ובחקותיהם לא תלכו • מה הניח הכתוב שלא אמר? אלא אלו נימוסות שלהן, דברים החקוקין להם, כגון טריטאות ואצטדאות. רבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חכמים.

כ"י • **במעשה ארץ-מצרים •** (ח"ט) מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקלקלים מפל האמות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקלקל מן הכל. **אשר אני מביא אתכם שמה •** מגיד שאותן עממין שפכו ישראל, מקלקלים יותר מכלם (ח"ט).

ד. ית דיני תעבדון וית קמי תשרון להלכא בהון אנא וי אללהכון:

(ד) **את-משפטי תעשו ואת-חקתי תשמרו להלכת בהם אני יהוה אלהיכם:**

אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת, לכך נאמר: "אני ה'", גזרתי עליכם, אי אתם רשאים להפטר! • **להלכת בהם •** אל תפטר מתוכם, שלא תאמר: למדת חכמת ישראל, אלף ואלמד חכמת האמות.

כ"י • **את-משפטי תעשו •** אלו דברים האמורים בתורה במשפט, שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמרו. **ואת-חקתי תשמרו •** דברים שהם גזרת המלך, שיצר הרע משיב עליהם: 'למה לנו לשמרן?' ואמות העולם משיבין עליהן, כגון:

(ה) וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: ס

ה וּתְטַרְנוּ יָת קִנְמִי וְיָת דִּינִי דִּי יַעֲבֹד יְהוָה
אֲנָשָׁא וְנָחִי בְּהוֹן לְחַי עֲלֵמָא אָנָּא יְיָ:

ושְׁמִירָה לְחֻקִּים. וְחַי בָּהֶם. לְעוֹלָם הַבָּא, שָׁאם
תֹּאמַר בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהֵלֵא סוּפוֹ הוּא מֵת! אֲנִי ה'!
נֶאֱמָן לְשֵׁלֶם שְׂכָר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת אחרי, שבת הגדול, י"ב ניסן, ה'תשכ"ז)

וכהסיפור הידוע, שפאָשור פבֹּד קדושת מורי וְחַמֵי אַדְמו"ר
לְקַח "מִלְמַד" עָבוּר בְּנוֹתָיו, טַעַן הַמִּלְמַד שִׁילְמִד עִמָּהֶם רַק
עֲנִינִים שְׁעַל־פִּי שָׁכַל, אָבֵל לֹא יִסְפֹּר לָהֶם אוֹדוֹת עֲנִינִים
שֶׁהֵם לְמַעַל מִהַשְׁכָּל וְהַטָּבַע, כְּמוֹ סִיפּוּרִים מִבְּהִילִים
מִהַבְעַל־שֵׁם־טוֹב וְאַדְמו"ר הִזְקֵן וְכו'. וְאָמַר לוֹ אַדְמו"ר
נִשְׁמַתוֹ־עֵדֶן, שָׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲלֵא מִיֵּד בְּהִתְחַלֵּת הַחַיּוֹנָה
צָרִיךְ לְהַדְגִּישׁ אֶת הַיִּסּוּד - שֶׁהַקִּבְּ"ה מַשְׁדֵּד אֶת הַמַּעֲרָכוֹת
עַל־יְדֵי עֲנִינִים שֶׁהֵם לְמַעַל מִהַטָּבַע.

וְכֵן הוּא בְּנִדּוֹן־יֵדֶן - שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת חַיּוֹת וְלִהְיוֹת חַיִּים
בְּרַחוּבוֹת ("שְׂרִייעֵן אִין דִּי גֵאסֶן") אוֹדוֹת עֲנִינִים הַ"חֻקִּים"
שֶׁהֵם לְמַעַל מִן הַשְׁכָּל.

וְזֶהוּ גַם תּוֹכֵן הַפִּירוּשׁ "לִיתֵן שְׁמִירָה וְעֲשִׂיהָ לְחֻקִּים
וְשְׁמִירָה וְעֲשִׂיהָ לְמִשְׁפָּטִים" - שֶׁהַקִּיּוֹם שֶׁל חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁנֶּה, וְכַמְּבֹאֵר הַפִּתְגָּם שֶׁל
פְּבֹד־קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחַמֵי אַדְמו"ר, שֶׁגַּם הַמַּצּוֹת
ד'מִשְׁפָּטִים" צָרִיךְ לְקִיּוֹם (לֹא מִצַּד חַיִּיב הַשְׁכָּל, אֲלֵא)
מִתּוֹךְ אוֹתָהּ "קְבֻלַּת עוֹל" שֶׁבָּהּ מְקִיּוּמִים הַמַּצּוֹת
ד'חֻקִּים", "שֶׁהֵן גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ", שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֵן הַעֲנִינִים ד'שְׁמִירָה
וְעֲשִׂיהָ לְמִשְׁפָּטִים".

וְכִידּוּעַ גַּם בְּעִנֵּן "קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב", שֶׁפֹּאֲשֹׁר הַעֲבֹדָה
הִיא מִצַּד הַרְגֵשׁ עֲצֻמוֹ, אִין זֶה תְּכִלִּית הַכּוֹנֵה כו'.

וּשְׁמִירְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי • לְרִבּוֹת שָׁאֵר דְּקִדּוּקֵי
הַפִּרְשָׁה, שֶׁלֹּא פִּרְט הַפְּתוּב בָּהֶם (ת"כ). דְּבָר אַחֵר:
לְתֵן שְׁמִירָה וְעֲשִׂיהָ לְחֻקִּים, וְשְׁמִירָה וְעֲשִׂיהָ
לְמִשְׁפָּטִים, לְפִי שֶׁלֹּא נִתֵּן אֲלֵא עֲשִׂיהָ לְמִשְׁפָּטִים

הַלְשׁוֹן שְׁמִירָה - פִּירוּשׁוֹ (גם) מִלְשׁוֹן הַמִּתְנָה, כְּפִי שֶׁהָבֵן
חֲמֵשׁ לְמִקְרָא זֹכֵר פִּירוּשׁ רש"י בְּפִרְשַׁת וַיִּשָּׁב עַל הַפֶּסֶק
"וְאָבִיו שְׁמוֹר אֶת הַדְּבָר", "הִיָּה מִמֵּתִין וּמִצָּפָה מֵתִי יְבוֹא".
וְכִינּוּ שֶׁהַפְּתוּב מְדַבֵּק לִזְמֵר "וּשְׁמִירְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי", בְּלִשׁוֹן
שְׁמִירָה דּוֹקָא - יֵשׁ בָּזֶה גַם הַמְשָׁמָעוֹת שֶׁל הַמִּתְנָה וְצִיפָּה,
שֶׁזֶּה מוֹרָה עַל הַחַיּוֹת וְהַהֲתַלְהָבוֹת ("קֶאֶךְ") וְהַעֲרִיבוֹת
("גַּעֲשָׂמָאק") שֶׁצָּרִיכָה לִהְיוֹת בְּדָבָר.

וְזֶהוּ מֵה שְׁמִסִּיִּים רש"י בְּפִירוּשׁ הַפֶּסֶק "וְאֵת חֻקֹּתַי
תִּשְׁמְרוּ", דְּקָאֵי עַל "דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ כו'", "אִי־
אַתֶּם רֹשָׁאִים לִפְטֹר", וְכֵן בְּהַמְשָׁךְ הַפְּתוּב: "לְלַכֵּת בָּהֶם",
"אַל תִּפְטֹר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹאמַר לְמַדְתִּי חֻכְמַת יִשְׂרָאֵל,
אַלְף וְאַלְמִד חֻכְמַת הָאוֹמוֹת" - שֶׁלֹּא מְדוּבָר כָּאֵן אוֹדוֹת
עֲצֵם הַלִּימּוּד וְהַקִּיּוֹם, אֲלֵא אוֹדוֹת הַחַיּוֹת וְהַהֲתַלְהָבוֹת בָּזֶה.
יְהוּדֵי יָכוֹל לִטְעוֹן: כִּיצַד יָכוֹלִים לְדְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
חַיּוֹת וְהַהֲתַלְהָבוֹת ("עַר זָאֵל זִיךְ קֶאֶכְוֵן") ב'חֻקִּים" שָׁאִין
עֲלֵיהֶם טַעַם! - הוּא יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּלֵהֵט וּלְדַבֵּר עִם גּוֹיִם
רַק אוֹדוֹת "מִשְׁפָּטִים", שְׁמוּבָנִים עַל־פִּי שָׁכַל, וּבְלִשׁוֹן
הַפְּתוּב: "כִּי הִיא חֻכְמַתְכֶּם וּבִינְתְּכֶם לְעִינֵי הָעַמִּים"; אָבֵל
לֹא בְּנוֹגַע לְחֻקִּים. וְאַדְרָבָּה - טוֹעֵן הוּא - לְהַרְעִישׁ בְּנוֹגַע
ל'חֻקִּים" הִרִי זֶה 'חִלּוּל הַשֵּׁם'!...

וְעַל זֶה אוֹמְרִים לוֹ: "אִי־אַתָּה רֹשָׁאֵי הַפְּטֹר"; עַל־יָד לַעֲסוֹק
מִתּוֹךְ חַיּוֹת וְלֵהֵט גַּם בְּעִנֵּן הַחֻקִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת אחרון של פסח תשמ"ו. התוועדות תשמ"ו כרך כ. עמ' 451)

ה'נְחִי בָּהֶם" (שְׁעֲשִׂיתִּי מִצְוָה מִמְּשִׁכָּה בַּחַיּוֹת) בְּחוּטֵי
הַצִּיצִית הַגָּשְׁמִיִּים מִמֶּשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ה'תשס"ו י' בשבט)

צָדֵק, אָמַר לָהּ:
עַל קִיּוֹם הַמַּצּוֹת נֶאֱמַר "וְנָחִי בָּהֶם", הִנֵּנוּ שֹׁשׁ לְהַכְנִיס חַיּוֹת
בְּמַצּוֹת. כְּדִי לַעֲשׂוֹת זֹאת מִיִּקְרָחִים לִהְיוֹת בְּעַל כֹּחַ, בְּרִיאִים
וְחֻקִּים, וְלִהְיוֹת בְּשִׁמְחָה.
וְסִים וְאָמַר: אֵינִי חִנֵּבֵת לְהַתְפַּלֵּל לְפָנֶי הָאֲכִילָה. מוּטָב
לֶאֱכֹל בְּשִׁבְלֵי הַתְּפִלָּה, מִלְּהַתְפַּלֵּל בְּשִׁבְלֵי הָאֲכִילָה!

וְנָחִי בָּהֶם (יח, ה)

מִסְפָּר שֶׁאֲצַל הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הַתְּנוּעָנוּעַ חוּטֵי הַצִּיצִית
מִעֲצָמָם, כְּאֵלוֹ הָיוּ דְּבָר חַי. כִּי אֲצַל הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב נִתְגַּלָּה

הַרְבֵּנִית רַבָּקָה, זִוגָתוֹ שֶׁל פְּבֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר הַמַּהְר"ש,
חֲלָתָהּ פַּעַם, וְהָרֹפֵא צָוָה עָלֶיהָ לֶאֱכֹל תִּיכָף בְּקוֹמָה
מִשְׁנָתָה. הַרְבֵּנִית, שֶׁלֹּא רָצְתָה לִטְעַם קֶדֶם הַתְּפִלָּה, נִהְגָּה
לְהַתְפַּלֵּל תְּחִלָּה בְּהַשְׁקָמָה, וְרַק לְאַחֵר מִכֵּן לֶאֱכֹל פֶּת
שְׁחִירִית.
כְּשֶׁנִּדְּעַ הַדְּבָר לְחוֹתְנָהּ, פְּבֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר ה'צִמְח-

♦ יום שישי כ"א ניסן ♦

(ו) אִישׁ אִישׁ אֶל-כַּל-שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת
עֲרוּהָ אֲנִי יְהוָה: ׀

כ"י • לא תקרבו • להזהיר הנאמקב פזכר, לכך נאמר לשון רבים. אני ה' • נאמן לשלם שכר.

(ז) עֲרוֹת אָבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הִוא
לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ׀

כ"י • עֲרוֹת אָבִיךָ • (סנהדרין נד) זו אשת אביך. או אינו
אלא כמשמעו? נאמר כאן: "עֲרוֹת אָבִיךָ", ונאמר
להלן (לקמן ט): "עֲרוֹת אָבִיךָ גֵּלָה". מה להלן אשת אביך,
אף כאן אשת אביך. וְעֲרוֹת אִמְךָ • להביא אמו שאינה
אשת אביך.

(ח) עֲרוֹת אִשְׁתְּ-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אָבִיךָ הִוא: ׀
כ"י • עֲרוֹת אִשְׁתְּ-אָבִיךָ • לרבות לאחר מיתה.

(ט) עֲרוֹת אַחֻתְךָ בֵּת-אָבִיךָ או בֵּת-אִמְךָ מוֹלֶדֶת
בֵּית או מוֹלֶדֶת חוץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ׀

כ"י • בֵּת-אָבִיךָ • אף בֵּת אָנוּסָה כמשמעו. מוֹלֶדֶת
בֵּית או מוֹלֶדֶת חוץ • בין שנולדה מאותה שאומרים

(י) עֲרוֹת בֵּת-בְּנֶךָ או בֵּת-בָּתְּלָךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ
כִּי עֲרוֹתֶיהָ הֵנָּה: ׀

כ"י • עֲרוֹת בֵּת-בְּנֶךָ וְגו' • (יבמות צו) בבתו מאנוסתו -
הפתיב מדבר. ובתו ובת בתו מאשתו, אנו למדין
מ"עֲרוֹת אִשָּׁה וּבָתָּה" שנאמר בהן "לֹא תִגְלֶה", בין
שהיא ממנו, בין שהיא מאיש אחר. עֲרוֹת בֵּת-בְּנֶךָ •
קל-יחמר לבתך, אלא לפי שאין מזהירין מן הדין,
למדוה מ'גְּזֵרָה-שְׁוֶה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח) •

(יא) עֲרוֹת בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אַחֻתְךָ
הִוא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ׀

כ"י • עֲרוֹת בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ • למד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית, לכך נאמר: בֵּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ,
בראיה לקדושין.

(יב) עֲרוֹת אַחֻת-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה שָׂאֵר אָבִיךָ הִוא: ׀

(יג) עֲרוֹת אַחֻת-אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי-שָׂאֵר אִמְךָ
הִוא: ׀

יב עֲרוֹת אַחֻת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה קְרִיבָת אָבִיךָ
הִוא:

יג עֲרוֹת אַחֻת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה קְרִיבָת אִמְךָ
הִוא:

(יד) עֲרוֹת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב
דִּדְתָךְ הוּא: ׀

כ"י • עֲרוֹת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה • ומה היא עֲרוֹתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב".

(טו) עֲרוֹת כִּלְתָךְ לֹא תִגְלֶה אִשְׁתּ בְּנֶךְ הוּא לֹא
תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ׀

כ"י • אִשְׁתּ בְּנֶךְ הוּא • לֹא אֲמַרְתִּי אֶלָּא בְּשִׁישׁ לְבָנְךָ אִישׁוֹת בָּהֶן, פָּרַט לְאַנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנִכְרִית (סנהדרין עה) •

(טז) עֲרוֹת אִשְׁת־אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אָחִיךָ
הוּא: ׀

(יז) עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בִּתְּבָנָהּ
וְאֶת־בִּתְּבָנָהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ שְׂאֵרָה הִנֵּה
זְמָה הוּא:

כ"י • עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (יבמות צז) לֹא אָסַר הַכְּתוּב
אֶלָּא עַל־יְדֵי נִשְׁוּאֵי הָרָאוּשָׁנָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא
תִקַּח", לְשׁוֹן קִיחָה, וְכֵן לְעִנְיַן הָעֵנֶשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח
אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ" (לקמן כ), לְשׁוֹן קִיחָה, אָכֵל אָנֹס

(יח) וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֻתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ
עָלֶיהָ בְּחִיָּה:

כ"י • אֶל־אֲחֻתָּהּ • (קידושין א) שְׂתִימָן כְּאֻחָתָהּ • לְצֻרֵה
לְשׁוֹן צָרָה, לְעִשּׂוֹת אֶת זֶה צָרָה לָזוֹ. בְּחִיָּה • לְמִדָּה

(יט) וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדָּת טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב לְגִלּוֹת
עֲרוֹתָה:

(כ) וְאֶל־אִשְׁתִּי עִמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזֹרַע
לְטַמְאָהָּ־בָּהּ:

(כא) וּמִזִּרְעֶךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֶּלֶךְ וְלֹא תַחֲלֹל
אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

כ"י • לַמֶּלֶךְ • עֲבֹדַת אֱלִילִים הִיא שְׂשֻׁמָּה 'מֶלֶךְ', וְזוֹ
הִיא עֲבֹדָתָהּ, שְׂמוּסָר בְּנוֹ לְכַמְרִים, (סנהדרין סד) וְעוֹשִׂין
שְׂתֵי מִדּוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרִגְלָיו בֵּין

יְד עֲרִיט אַח אָבוֹךְ לֹא תִגְלִי לְאִתָּתָהּ לֹא
תִקְרַב אִתָּהּ אַח אָבוֹךְ הִיא:

טו עֲרִיט כִּלְתְּךָ לֹא תִגְלִי אִתָּהּ כִּרְךָ הִיא לֹא
תִגְלִי עֲרִיטָה:

טז עֲרִיט אִתָּהּ אָחוֹךְ לֹא תִגְלִי עֲרִיט אָחוֹךְ
הִיא:

יז עֲרִיט אִתָּתָהּ וּבִתָּתָהּ לֹא תִגְלִי יְת כִּת בְּרָה
וְיְת כִּת בְּרָתָהּ לֹא תִסַּב לְגִלְעָה עֲרִיטָה
קָרִיבָן אֲנִין עֲצַת חֲטָאִין הִיא:

אִשָּׁה, מִתֵּר לְשָׂא בִתָּהּ. שְׂאֵרָה הִנֵּה • קְרוֹבוֹת זֶה
לָזוֹ. זְמָה • עֲצָה, כְּתִרְגוּמוֹ: "עֲצַת חֲטָאִין", שִׁיִּצְרָךְ
יִוָּעֶצֶךְ לְחֻטָּא.

יח וְאִתָּתָהּ עִם אֲחֻתָּהּ לֹא תִסַּב לְעִקָּה
לְגִלְעָה עֲרִיטָה עֲלֶיהָ בְּחִיָּה:

שָׂאם גְּרִשָּׁה, לֹא יִשָּׂא אֶת אֲחֻתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא
בְּחַיִּים.

יט וְלִאֲחֻתָּהּ בְּרַחוּק טוֹבָתָהּ לֹא תִקְרַב
לְגִלְעָה עֲרִיטָה:

כ וּבִאֲחֻתָּהּ חִבְרָךְ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזֹרַע
לְאִסְתָּאָבָה בָּהּ:

כא וּמִבְּנֵיךָ לֹא תִתֵּן לְעִבְרָא לְמֶלֶךְ וְלֹא
תַחֲלֹל יְת שְׁמָא דְאֱלֹהֵךְ אֲנָא יי:

שְׂתֵי מִדּוּרוֹת הָאֵשׁ. לֹא־תִתֵּן • זֶה הִיא מְסִירָתוֹ
לְכַמְרִים. לְהַעֲבִיר לַמֶּלֶךְ • זֶה הַעֲבִירָה הָאֵשׁ.

(א) ביום הצייל ה' אותו מכף פל אויביו, לעת זקנתו לאחר שעברו עליו כל צרותיו ונצל מכלם. פרוש אחר, בכל עת שבאה עליו צרה ונצל ממנה היה שר השירה הזאת. ומכף שאול, לפי שהיה אויבו ורופדו מכלם, הזכירו לחידו. (ב) סלעי, חזק, כמו סלע חזק. ומצדתי, מבצרי. ומפלטי לי, מפלט

אותי עם צבא ישראל במלחמה. וגם ביהוית לבדי. (ג) צורי, חזק, כמו צור וסלע. וקרן ישעי, הוא לי לעזר כמו קרן לבעל הקרנים. משגבי, סומך אותי. ומנוסי, שהייתי גם אליו לעזרה. מחמם, מאנשי חכם. (ד) מהלל אקרא ה' גוי, פאשר אני קורא אל ה' בהלל, או אני נושע. (ה) אפפני משברי־מות נחלי בלעל יבעתני, סבבני. משברי מות, צרות שוברות מובילות אל מות. פרוש אחר, גלי מות. נחלי בלעל, גסות שומפות כנחל, מאנשי בלעל.

יבעתני, יבעיתו ויחידו אותי. (ו) חבלי שאול, מכאובי מות. "חבלי", כמו "חבלי יולדה" (וירושע יג).

קדמני, באו לפני. (ח) ויתגעש ותרעש הארץ, געש ורעד ורעש תקפו את אויבי יושבי הארץ. מוסדות השמים ירגזו, שהרעיש הקב"ה גם את צבא השמים בשבילי. כי תרה לו, פאשר תרה לו על מעשיהם ונקם מהם נקמתי.

(ט) עלה עשן באפו, הוא ענן פעם. כמו "אז יעשן אף ה'" (דברים כט).

תאכל, תשרף את הקמים עלי. (י) ויט שמים וירד, נטה את השמים למטה לארץ וירד עליהם להתקרב אל שונאי לחבות בהם. כלומר שהיה ממהר להפדע מהם. וערפל תחת רגליו, שררד געב הענן להיות מוכן להפדע משונאי.

(יא) וירכב על כרוכ ויעף וגו', הוא משל על מהירותו לבוא לעזרה.

(יב) וישת חשך סביבותיו סכות, שם את החשך סביבותיו לסקה להגן עליו. דענו שצאמר "ויהי הענן ותחשך" (שמות יד). שהיה מפקסין בין המוצרים לישראל. חשרת מים עבי שחקים, קשור המים בענני השמים, מהם בא תחשך.

ירעם, יתן בהם רעמים.

א וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום הצייל יהוה אתו לעת זקנתו מכף פל־אויביו ומכף שאול ונצל מכלם: ב ויאמר יהוה סלעי מחבר חזק ומפלטי־לי ומציל אותי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי חֲזָקִי אֲשֶׁר אֲחַסֶּה מִתְּפֹסֶה בּוֹ מִגִּזְלֵי מִנִּי לִי וְקֶרֶן וְתִקָּה יִשְׁעֵי מִשְׁגָּבִי

ומנוסי יעד לנוס מאיום האויב מושעי מחמם מאנשי חכם תשעני: ד פאשר מהלל בהלל בשאני מהלל ואקרא אל יהוה או ומאויבי אושע אני נושע: ה כי אפפני משברי־מות נחלי בלעל יבעתני: ו חבלי באבי שאול סבני קדמני אויבי לשים ברגלי מקושי המולכים את מות: ז בצר לי או אקרא יהוה ואֱלֹהֵי אֲקָרָא וישמע מהיכלו מן השמים קולי וישועתי וצעתני פאה באזוני: ח ויתגעש נעו ותרעש יושבי הארץ מרוב הפחד, מוסדות השמים ירגזו ויחרדו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כי פאשר תרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מנורת דבר מפיו תאכל ברשעים, גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמים וירד לתקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפדע מהם: יא וירכב על־כרוכ מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־פנפירוה: יב וישת שם חשך סביבותיו סכות להיות מוכן לתחשך לאויב, חשרת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה מתאורה נגדו מאיר לאחוריו, ולשונאו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מושמים יהוה ועליון

שי למורא

עטרת מרים

נחישתה על ידי ורועותי. "קשת נחישת" הוא בנו לקשת עשויה ממתכת חזקה ומישה (לו) כגון ישעיה, ישעיה היה לי למנו. וענתך תרפני, הענה שפך להשגתי בך, עשתה אותי כאלו הייתי עם רב. (לו) תרחיב צעדי וגו', הרחבת פסיעותי, כדי שלא יקערו רגלי. כלומר, שלא נפילתי בידי שונאי.

מ) ותורני חיל למלחמה, אותה אותי בכת להלחם. תכריע קמי תחתני, ואת שונאי תפיל לברע תחתי. מא) תתה לי ערף, נתת אותם שניסו ונחפכו לי ערפם. משנאי ואצמיתם, וגם משנאי ניסו, ועם כל זה אישנם ואכירתם. מב) ישעו ואין מושיע וגו', כמו "ישעו אל ה' ולא ענם ואין מושיע", כי הם רשעים וקוראים אל ה' ולכם לא נבון עמו. אדקם ארקעם, אעשה אותם דק דק וארדד אותם על פני האדמה. מוד) מריבי עמי, מאנשי מלחמתי אשר בבני עמי הלוחמים נגדי. תשמרני לראש גוים, שמרתי מני כלם עד שהבאתני להיות לראש גוים. עם לא ידעת, עמים אשר הם מארץ רחוקה. מה) לשמוע און ישמעו לי, כפני משמע אונותם בכלר, אפלו שלא בפני, יהיו נשמעים לי. מו) בני נכר יבלו, אויבי הגוים יבלו ויפמשו. ונחגרו ממסגרותם, ויהיו חגרים בגדליהם מפה שיהיו סגורים כדי בבלי ברוח. מז) וירם אלהי צור ישעי, והאלהים שהוא תקף ישעי הוא רם על כל רמים, ולכן לא אירא מאיבי. מח) הנותן נקמות נקמות לי, הנוקם נקמתי. מט) ומוציאי מאיבי, ומצילי מאיבי. ומקמי תרוממוני, ומן הקמים עלי תנביהני. נ) מגדול ישועות מלכו, מגדל ישועות הוא

למלכו, שבשם שאדם גם במגדלעו והוא גזול מאויביו, כמו בן נסתי אלו ונשעתי מאיבי. ועושה חסד למשיחו, כלומר, לא בעבור תשלום גמול, כראם בחסדו הגדול שהוא עושה למשיחו שהוא דוד המלך. ולורעו עד עולם, כמו שעשה לדוד, בן עשה לורעו עד עולם.

בעת הפתחי לירות: לו ותתנלי מגן ישעך ישעך היה לי למנו וענתך מדת ענותיך תרפני עשתה כאלו הייתי עם רב: לו תרחיב צעדי פסיעותי תחתני ולא לכל ימערד קרסלי רגלי לגפול בארץ: לח ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד-כלותם: לט ואכלם ואמחצם עם

פצעים ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: מ ותורני ותאורני חיל כח למלחמה להלחם, ואת שונאי תכריע קמי תפיל לברע תחתני: מא ואיבי שברחו לפני תתה לי הפכו לי ערף משנאי עם כי ניסו, אישנם ואצמיתם אכרות אותם: מב ישעו יפנו אל מלכי האדמה ואין משיע לאחר זמן יפנו אליהנה להחפול אליה, אבל ולא ענם: מע ואשחקם אכתש אותם להיות דק כעפר ארץ כטיט המושקף בחוצות אדקם אעשה אותם דק דק ארקעם ארקעם: מד ותפלטני מריבי עמי כמו שאול ונבל ואחיתופל ואבשלום תשמרני מיד כולם, עד שהייתי לראש גוים עם אשר לא ידעתי והם יעבדני: מה בני נכר יתפחשורלי וכבו לי מיראתם אותי, ואמרו לא קמאנו לה, אפילו שלא בפני לשמע און ישמעו לי יהיו נשמעים אלי לכל אשר אצוה: מז בני נכר יבלו יהיו אכזרים ונחגרו ויהיו חגרים ממסגרותם מקושי יסורי מסגר שאני מסרן בהם: מו חיייהנה העושה לי אלה וברוך על כל ברכה ותהלה צורי תקפי וחזקי וירם הוא רם על כל רמים אלהי צור ישעי ולזה לא אירא שתקצר ידו מלהושיעני: מח האל הנותן נקמות לי הנוקם נקמתי ומריר עמים תחתני: מט ומוציאי ומצילי אותי

מאיבי ומקמי יותר מן קמי תרוממוני תשימי נשא ורם בממשלה, מאיש חסדים חסם תצילני: נ עלכן אודך יהנה בגוים ולשמך אומר: נא דעו אשר ה' מגדול עושה ישועות גדולות למלכו ועושה חסד ועשה חסדים למשיחו בן עשה לדוד ולורעו עד-עולם:

ולורעו עד-עולם:

♦ שבת קודש כ"ב ניסן ♦

(כב) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשָּׁבַב מִשְׁכְּבִי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הִוא: כב וְעַם דְּכוּרָא לֹא תִשָּׁבֹב מִשְׁכְּבִי אִתְּתָא תוֹעֵבָתָא הִיא:

(כג) וּבְכָל־בְּהֶמְהָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתָךְ לְטִמְאַתָּהּ־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֶמְהָ לְרִבְעָהּ תִּבֵּל הִוא: כג וּבְכָל בְּהֶמְהָ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ לְטִמְאַתָּהּ בָּהּ בַּהּ וְאִתְּתָא לֹא תִקֹּם קֳדָם בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ תִּבֵּלָא הִוא:

כ"ג"א תִּבֵּל הִוא • לְשׁוֹן קֹדֶשׁ וְעֲרוּהָ וְנֹאֵף, וְכֵן: "וְאִפִּי עַל־תִּבְלִיתָם" (ישעיה י כה). דְּבָר אַחֵר: "תִּבֵּל הִוא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעֶרְבּוּב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֶמָּה.

(כד) אֶל־תִּטְמָאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְּכָל־אֵלֶּה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנֵיכֶם: כד לֹא תִסְתַּאֲבוּן בְּכָל אֱלִין אֲרִי בְּכָל אֱלִין אִסְתַּאֲבוּ עִמָּמָא דִּי אָנָּא מַגְלִי מִן קֳדָמִיכוֹן:

(כה) וּתִטְמָא הָאָרֶץ וְאִפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וְתִקָּא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ: כה כַּה וְאִסְתַּאֲבַת אֲרַעָא וְאִסְעָרִית חוּבָהּ עָלֶיהָ וְרוֹקִינַת אֲרַעָא יֵת יִתְבָּהָא:

(כו) וּשְׁמַרְתֶּם אֹתָם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה הָאֲזָרַח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: כו כִּו וְתִשְׁרֹן אֲתוֹן יֵת קֳזִמִּי וְיֵת דִּינִי וְלֹא תַעֲבִדוֹן מִכָּל תּוֹעֵבָתָא הָאֱלִין וְיִצִּיבָא וְגִיּוּרָא דִּיתְגִּיּוּרִין בִּינִיכוֹן:

(כז) כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנֹשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וּתִטְמָא הָאָרֶץ: כז כִּו אֲרִי יֵת כָּל תּוֹעֵבָתָא הָאֱלִין עֲבִדוּ אֲנָשִׁי אֲרַעָא דִּי קֳדָמִיכוֹן וְאִסְתַּאֲבַת אֲרַעָא:

(כח) וְלֹא־תִקִּיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַכֶּם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כח כַּה וְלֹא תִרְוֹקֵן אֲרַעָא יִתְכוֹן בְּסִאֲבִיכוֹן יִתָּהּ כָּמָא דְרוֹקִינַת יֵת עִמָּמָא דִּי קֳדָמִיכוֹן:

כ"ז"א וְלֹא־תִקִּיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם • מִשַּׁל לְכֹן מִלֶּךְ שְׁהֶאֱכִילוּהוּ דְּבָר מָאוּס שְׁאִין עוֹמֵד בְּמַעֲרִי אֶלָּא מְקִיאוֹ, כָּן אֲרִץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקִימַת עוֹבְרֵי עֲבָרָה. וְתִרְגוּמוֹ: 'וְלֹא תִרְוֹקֵן', לְשׁוֹן רִקּוֹן, מְרִיקָה עֲצָמָה מֵהֶם.

(כט) כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפֹשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עִמָּם: כט כַּס אֲרִי כָל דִּי יַעֲבִד מִכָּל תּוֹעֵבָתָא הָאֱלִין וְיִשְׁתִּיצוֹן נַפְשָׁתָא דִּיעֲבִדוֹן מִגֹּו עִמָּהוֹן:

כ"ט"א הַנְּפֹשׁוֹת הָעֹשֹׂת • הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה בְּמִשְׁמַע.

(ל) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מַחֲקוֹת הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמָאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ ל וְתִשְׁרֹן יֵת מִשְׁרַת מִימָרִי בְּדִיל דְּלֹא לְמַעֲבַד מִנִּימוּסֵי תּוֹעֵבָתָא דְאִתְעִבְדָּא קֳדָמִיכוֹן וְלֹא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵינוֹן: פ פ פ

הנָּאָה יֵשׁ לִי בָכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיִּיבִים כָּלֶיָּהּ? לָכֵךְ נֹאמַר:
"אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":

וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־מִשְׁמְרֹתַי • לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל
כָּךְ. וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • הָא אִם
תִּטְמְאוּ, אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וּמֵה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 100)

הַנִּגּוּד שֶׁל שָׂכָר, שְׁמוּנָה עַל הַנָּאָה מֵעֲבֹדֶת יִשְׂרָאֵל. כָּלֶיָּהּ
– הַנִּגּוּד שֶׁל פְּרָעוֹן, שְׁמוּנָה עַל קִשּׁוֹר בֵּין ה' לְיִשְׂרָאֵל ("וְרַק
אַתֶּכֶם יִדְעֵתִי .. עַל כֵּן אֶפְקֹד .. אֶת כָּל עֲזֹנוֹתֵיכֶם"); כֹּאשֶׁר
מִתְבַּטֵּל קִשּׁוֹר זֶה, שֶׁהוּא חֲזִינוּ, הַתּוֹצֵאָה הִיא כָּלֶיָּהּ ר"ל.

וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וּמֵה הַנָּאָה יֵשׁ לִי בָכֶם, וְאַתֶּם
מִתְחַיִּיבִים כָּלֶיָּהּ (רש"י יח, ל) רש"י כֵּתֵב לְעֵיל "דָּעוּ מִי גֹזֵר
עֲלֵיכֶם, דָּין לְהַפְרֵעַ וְנֹאמֵן לְשֹׁלֵם שָׂכָר". נִפְסָלִים (מִבְּדָלִים)
– הוּא הַנִּגּוּד שֶׁל "מִי גֹזֵר", כִּי הֶעֱבְדָה שֶׁה' גֹּזֵר עֲלֵינוּ
גְּזֵרוֹת מוֹכִיחָה שֶׁהוּא קְרוֹב לָנוּ וּמִתְעַסֵּק אִתָּנוּ. הַנָּאָה –

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 101)

לָגֵרִם נַחַת רוּחַ לֵה' ("אֵין לִי הַנָּאָה בָכֶם"). אֲלֵא, עֲלִיו
לְהַתְּבֹנֵן בְּכֶךְ שֶׁהַקֶּב"ה שׂוֹאֵל אוֹתוֹ, כְּפִיכּוֹל: "מֵה הַנָּאָה יֵשׁ
לִי בָכֶם"? וּלְחַפֵּשׂ דֶּרֶךְ לָשׁוּב וּלְהִתְקַרֵּב אֵלָיו וּלְגֵרִם לוֹ נַחַת
רוּחַ.

וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יח, ל) הָא אִם
תִּטְמְאוּ אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם .. וּמֵה הַנָּאָה יֵשׁ לִי בָכֶם (רש"י)
יֵשׁ לְשֹׁאֵל, מִדּוּעַ נִקֵּט לְשׁוֹן שְׂאֵלָה, וְלֹא כֵּתֵב "וְאֵין לִי הַנָּאָה
בָכֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר: גַּם מִי שֶׁהַקֶּב"ה אוֹמֵר עֲלָיו "אֲנִי
אֱלֹהֵיכֶם" – אֵל לוֹ לְהַתְּנִיחַ וּלְחַשֵּׁב שְׂאֵין לוֹ עוֹד תִּקְוָה

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. חסלת פרשת אחרי

עטרת מרים

שׁוֹכֵחִים כִּי בִלְבָבוֹ יָכִין מִדְּעֻתוֹ: ד' וְשִׁפְטָם בְּצִדְקָה אֶת מִשְׁפַּט דָּלִים וְהוֹכִיחַ
בְּמִישׁוֹר כִּפֵּי הָרָאִי לְעֲנוּי־אַרְצָן שְׁלֹא יִמְלֹךְ עוֹד וְהִכָּה רִשְׁעֵי אֶרֶץ
בְּשִׁבְטָם בְּקִלְעָה פִּיּוֹ וּבִרְוִחַ שְׁפָתָיו יָמִית רִשְׁעֵי: ה וְהִיהָ צֶדֶק וְאַמּוּנָה
שֶׁחִזִּיק בָּהֶן יִהְיוּ לוֹ אֲזוֹר מִתְּנִינוּ לְחוּק וְהָאֲמוּנָה אֲזוֹר חֲלָצִיו: ו וְגַר
דָּוִד זָאֵב עִם־פֶּבֶשׁ וְנֹמֵר עִם־גְּדִי
יִרְבֵּץ וְעֹגֵל וּכְפִיר וּמִרְיָא בְּהִמָּה
פְּטוּמָה יִחְדּוּ וְנֹעַר קָטָן נִהְגַּב בָּם
יִלְדִּי אוֹתָם: ז וּפָרָה וְדָב תִּרְעִינָה
יִחְדּוּ וְלֹא יִחְדּוּ זֶה מִזֶּה יִרְבְּצוּ יִגְדְּלוּ
יִלְדִּיתָּן וְאִרְיָה כְּבָקָר וְאִכְל־תִּבְּן:

הפטרת אחרון של פסח

ישעיה פרק י

לֵב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעֹמֵד יִנְפֹף יְדוֹ תִּר
בִּתְּצִיּוֹן גְּבַעַת יְרוּשָׁלַם: לֵב הִנֵּה הָאֲדוֹן יִהְיֶה

צְבָאוֹת מְסַעֵף פְּאֶרֶה בְּמַעֲרָצָה וְרַמֵּי הַקּוֹמָה גִּדְעִים וְהַגְּבָהִים יִשְׁפְּלוּ:
לֹד וְנִקְףָּ סִבְכֵי הַיַּעַר בְּכַרְוֹל וְהַלִּבְנוֹן בְּאֲדִיר יְפֹל: יא א וַיֵּצֵא חֲטָר
מִגֹּזַע יֵשִׁי וְנִצֵּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֶה: כ וְנִחַח עֲלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ חֲכָמָה
וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וִירְאָת יְהוָה: ג וְהִרְיָחוּ בִּירְאָת יְהוָה
וְלֹא־לְמִרְאָה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ: ד וְשִׁפְטָם בְּצִדְקָה
דָּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֲנוּי־אַרְצָן וְהִכָּה אֶרֶץ בְּשִׁבְטָם פִּיּוֹ וּבִרְוִחַ שְׁפָתָיו
יָמִית רִשְׁעֵי: ה וְהִיהָ צֶדֶק אֲזוֹר מִתְּנִינוּ וְהָאֲמוּנָה אֲזוֹר חֲלָצִיו: ו וְגַר זָאֵב
עִם־פֶּבֶשׁ וְנֹמֵר עִם־גְּדִי יִרְבֵּץ וְעֹגֵל וּכְפִיר וּמִרְיָא יִחְדּוּ וְנֹעַר קָטָן נִהְגַּב בָּם:
ז וּפָרָה וְדָב תִּרְעִינָה יִחְדּוּ יִרְבְּצוּ יִלְדִּיתָּן וְאִרְיָה כְּבָקָר וְאִכְל־תִּבְּן:

עטרת מרים

לֵב מִלֵּךְ אֲשׁוּר אֲמַר עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעֹמֵד כִּי מִשֶּׁם נִרְאִית יְרוּשָׁלַם
וְאִי יִנְפֹף יְדוֹ עֲלֶיהָ בְּדֶרֶךְ לֵעַג כְּאוֹמֵר הֲלֹא בְּנָקֵל אִכְבַּשְׁתָּהּ לְחַר בִּתְּצִיּוֹן
גְּבַעַת יְרוּשָׁלַם: לֵב אֲבָל לֹא הָיָה כִּמוֹ שֶׁחִשַּׁב כִּי הִנֵּה בִּלְעָד הָיָה הָאֲדוֹן
יִהְיֶה צְבָאוֹת מְסַעֵף פְּאֶרֶה כֶּתֶר עֲנָפָיו בְּמַעֲרָצָה בְּמִשׁוֹר, כְּלוֹמֵר, שֶׁלֹּא
הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן בָּהֶם וְרַמֵּי הַקּוֹמָה
הַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים גִּדְעִים וְכִרְתּוּ
וְהַגְּבָהִים יִשְׁפְּלוּ: לֹד וְנִקְףָּ וְכִרְתּוּ
סִבְכֵי הַיַּעַר הַעֲנָפִים הַמְּסַבִּים זֶה
כֹּה בְּכַרְוֹל רֹצֵחַ לוֹמֵר: חֲלוּ הַרֵב
יִמְחוּ עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ וְהַלִּבְנוֹן מִרְבִּית
חִילּוֹתָיו בְּאֲדִיר עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ הָאֲדִיר
וְהַחֹק יְפֹל: א אֵל תִּתְּקֶנּוּ מִתְּפִלָּה
הַגְּדוֹל הַזֶּה שֶׁנִּעֲשֶׂה בִּימֵי חֻקֵּינוּ
בְּמִפְלַת מִחְנֶה אֲשׁוּר כִּי יָבֹא זְמַן בִּימֹת
הַמִּשְׁחָה שֶׁיִּפְּלֹא לַעֲשׂוֹת עוֹד יוֹתֵר מִזֶּה
וְיֵצֵא חֲטָר שֶׁכֵּת מְלִיכָה מִגֹּזַע יֵשִׁי
מִזֶּרַע דָּוִד הוּא מִלֵּךְ הַמִּשְׁחָה וְנִצֵּר נִטַּע
מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֶה נִעֲשֶׂה פִּי: ב וְנִחַח
עֲלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ חֲכָמָה רוּחַ
חֲכָמָה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה
רוּחַ דַּעַת וִירְאָת יְהוָה:
ג וְהִרְיָחוּ בְּמִעֵט הַכֶּהֵן כִּמוֹ רִיחַ יְרִישָׁה
וְכַחֲזִין כְּכִי אֶדְם הַטּוֹבִים הִמָּה אִם
רָעִים, וְהַכֵּל בִּירְאָת יְהוָה שֶׁשֶּׁשׁ לוֹ
וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְמִרְאָה עֵינָיו כְּדִי
שִׁשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ כְּדִי

עטרת מרים

ח וְשַׁעֲשַׁע יוֹנָק יִתְעַסֵּק לְשִׁמּוֹחַ בְּהוֹשָׁטָת יָדוֹ עַל־חֵר פָּתָן אֲשֶׁר הִפְתָּן וַיֵּשֶׁב שָׁם וְלֹא יִזְקַט וְעַל מְאֹרֶת הַבֶּקַע שִׁיֹּשֵׁב שָׁם צַפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הִדָּה יוֹשִׁיט שָׁם: ט הַחֲשִׁים הָרַעִים לֹא־יָרְעוּ עוֹד וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ מִיִּשְׁהוּ בְּכָל־חֵר קִרְשֵׁי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תִּהְיֶה כִּי־מִלֵּאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת־יְהוָה כַּמִּים לָגַם מִכַּסִּים: י וְהִיָּה בָּיִם הַזֶּה

מִשִּׁיחַ הַיּוֹצֵא מִשְׁרַשׁ יִשִּׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לָגַם עֲמִים בָּיִם קְבוֹץ גְּלוֹת אֱלֹו כָּל גִּוִּים יִדְרָשׁוּ כִּדִּי לַעֲשׂוֹת מִה שִׁצְיוֹם וְהִיתָה מִנְחָתוֹ לְכַבֹּד כִּי כָּל הַגִּוִּים יִכְבְּדוּהוּ וְיַעֲבֹדוּהוּ: יא וְהִיָּה | בָּיִם הַזֶּה יוֹסִיף אֲדֹנִי | שְׁנִית כְּגֹד גְּאוּלֵּת מִצְרַיִם יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שָׁאָר עַמּוֹ אֵת הַנְּשָׂאִים בְּגוֹלָה אֲשֶׁר לֹא מָתוּ אֲשֶׁר־יִשְׂאָר מֵאֲשׁוֹר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְתָּרוֹם וּמִכּוֹשׁ וּמִעִילָם וּמִשְׁנַעַר וּמִחֲמַת וּמֵאִי הַיָּם: יב וְנִשְׂא גַם לְגִוִּים לַעֲוֹר לֹב הַפְּרָסִים לְשִׁלּוֹחַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה וּבֹה וְאֶסֶף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפָצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְיַת אֶפְרַיִם לֹא יִתְקַנֵּא בִּיהוּדָה וְצִרְיִי וְהוּדָה הֵם כִּנֵּי אֶפְרַיִם יִפְרֹתוּ אֶפְרַיִם מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא־יִקְנֵא אֶת־יְהוּדָה וְהוּדָה לֹא־יִקְנֵא אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעַפּוֹ בְּכַתֶּף פְּלִשְׁתִּים יִמָּה יִחַדּוּ יִבְזוּ

עטרת מרים

וְהִיָּה וְאֶפְרַיִם יִבְזוּ אֶת־בְּנֵי־קָדֶם אֲדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלֹוֹחַ יְשִׁלּוּ יָדָם לְבָוִם וּבְנֵי עַמּוֹן יִסּוּדוּ אֵל מִשְׁמַעְתָּם לְקַבֵּל מִצְוָתָם: טז וְהַחֲרִים יִכְרִית יְהוָה אֶת לְשׁוֹן יָם מִי נְחִי מִצְרַיִם וְהַנִּיף יָדוֹ עַל־הַנְּהָר פָּרָה בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהַכְּהוֹ יַחֲלַק אוֹתוֹ לְשִׁבְעָה נְחָלִים עַם דָּרֵךְ בִּינְיָמִן וְהַדְרִיד יִדְרִיד עֲלֵיהֶם אֵת כִּנֵּי הַגּוֹלָה בְּנַעֲלִים אֲשֶׁר

בְּתַלְיָהם לְשׁוֹב מִהַגּוֹלָה: טז וְהִיתָה מִסְלָה דָּרֵךְ סִלּוּלָה לְשָׁאָר עַמּוֹ שְׂלֵא מָתוּ בְּגוֹלָה אֲשֶׁר־יִשְׂאָר מֵאֲשׁוֹר כַּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל מִסְלָה בָּיִם סוּף בָּיִם עֲלֹתוֹ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: א וְאִמְרָתָּ בָּיִם הַזֶּה אֲוִדָּה יְהוָה כִּי אֲנַפְתָּ כִּי וְהִגִּילְתִּי וְכִפַּר גְּלוּתִי עָלַי יֵשֶׁב אִפְדָּ וְתִנְחַמְנִי בְּהִבָּאת הַטּוֹבָה: ב הוֹאִיל הַזֶּה עָמִי אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבַטַח אֲשַׁכֵּן בְּטַח וְלֹא אֲפַחַד עוֹד כִּי עָזִי תִשְׁוּעָה הִיתָה לְמַעַן תִּרְאוּת חֲזָקוֹ וְזִמְרָתָּ יְיָ וּלְמַעַן אֲזַמֵּר בְּשִׁבְחוֹ יְהוָה וְהִחִילִי לְיִשׁוּעָה: ג וְשִׂאבְתֶּם־מִים בְּשִׁשְׁוֹן כִּמוֹ הַשּׁוֹאֵב מִים מִן הַמַּעֵין הַטּוֹבֵעַ כִּי לֹא יִדָּאָן פֶּן יִכְלוּ הַמִּים, כֵּן תִּשְׁאָבוּ בְּשִׁשְׁוֹן אֶת הַיִּשׁוּעָה מִמַּעֵינֵי הַיִּשׁוּעָה: ד וְאִמְרָתֶם בָּיִם הַזֶּה הוּא הוֹדוֹ לִיהוָה קִרְאוּ בְּשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ כַּעֲמִים עֲלִילְתִּיו הוֹפִירוּ כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ: ה זָמְרוּ יְהוָה כִּי גָאוֹת עָשָׂה מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרַנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבָּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

ח וְשַׁעֲשַׁע יוֹנָק עַל־חֵר פָּתָן וְעַל מְאֹרֶת צַפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הִדָּה: ט לֹא־יָרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ בְּכָל־חֵר קִרְשֵׁי כִי־מִלֵּאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת־יְהוָה כַּמִּים לָגַם מִכַּסִּים: י וְהִיָּה בָּיִם הַזֶּה שְׁרַשׁ יִשִּׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לָגַם עֲמִים אֱלֹו גִוִּים יִדְרָשׁוּ וְהִיתָה מִנְחָתוֹ כְּבוֹד: יא וְהִיָּה | בָּיִם הַזֶּה יוֹסִיף אֲדֹנִי | שְׁנִית לִקְנוֹת אֶת־שָׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר־יִשְׂאָר מֵאֲשׁוֹר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְתָּרוֹם וּמִכּוֹשׁ וּמִעִילָם וּמִשְׁנַעַר וּמִחֲמַת וּמֵאִי הַיָּם: יב וְנִשְׂא גַם לְגִוִּים לַעֲוֹר לֹב הַפְּרָסִים וּבְנִפּוֹת יִשְׂרָאֵל וּנְפָצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְיַת אֶפְרַיִם וְצִרְיִי וְהוּדָה הֵם כִּנֵּי אֶפְרַיִם יִפְרֹתוּ אֶפְרַיִם מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא־יִקְנֵא אֶת־יְהוּדָה וְהוּדָה לֹא־יִקְנֵא אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעַפּוֹ בְּכַתֶּף פְּלִשְׁתִּים יִמָּה יִחַדּוּ יִבְזוּ אֶת־בְּנֵי־קָדֶם אֲדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלֹוֹחַ יְדָם וּבְנֵי עַמּוֹן יִסּוּדוּ אֵל מִשְׁמַעְתָּם לְקַבֵּל מִצְוָתָם: טז וְהַחֲרִים יִכְרִית יְהוָה אֶת לְשׁוֹן יָם מִי נְחִי מִצְרַיִם וְהַנִּיף יָדוֹ עַל־הַנְּהָר פָּרָה בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהַכְּהוֹ יַחֲלַק אוֹתוֹ לְשִׁבְעָה נְחָלִים עַם דָּרֵךְ בִּינְיָמִן וְהַדְרִיד יִדְרִיד עֲלֵיהֶם אֵת כִּנֵּי הַגּוֹלָה בְּנַעֲלִים אֲשֶׁר בְּתַלְיָהם לְשׁוֹב מִהַגּוֹלָה: טז וְהִיתָה מִסְלָה דָּרֵךְ סִלּוּלָה לְשָׁאָר עַמּוֹ שְׂלֵא מָתוּ בְּגוֹלָה אֲשֶׁר־יִשְׂאָר מֵאֲשׁוֹר כַּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל מִסְלָה בָּיִם סוּף בָּיִם עֲלֹתוֹ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: א וְאִמְרָתָּ בָּיִם הַזֶּה אֲוִדָּה יְהוָה כִּי אֲנַפְתָּ כִּי וְהִגִּילְתִּי וְכִפַּר גְּלוּתִי עָלַי יֵשֶׁב אִפְדָּ וְתִנְחַמְנִי בְּהִבָּאת הַטּוֹבָה: ב הוֹאִיל הַזֶּה עָמִי אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבַטַח אֲשַׁכֵּן בְּטַח וְלֹא אֲפַחַד עוֹד כִּי עָזִי תִשְׁוּעָה הִיתָה לְמַעַן תִּרְאוּת חֲזָקוֹ וְזִמְרָתָּ יְיָ וּלְמַעַן אֲזַמֵּר בְּשִׁבְחוֹ יְהוָה וְהִחִילִי לְיִשׁוּעָה: ג וְשִׂאבְתֶּם־מִים בְּשִׁשְׁוֹן כִּמוֹ הַשּׁוֹאֵב מִים מִן הַמַּעֵין הַטּוֹבֵעַ כִּי לֹא יִדָּאָן פֶּן יִכְלוּ הַמִּים, כֵּן תִּשְׁאָבוּ בְּשִׁשְׁוֹן אֶת הַיִּשׁוּעָה מִמַּעֵינֵי הַיִּשׁוּעָה: ד וְאִמְרָתֶם בָּיִם הַזֶּה הוּא הוֹדוֹ לִיהוָה קִרְאוּ בְּשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ כַּעֲמִים עֲלִילְתִּיו הוֹפִירוּ כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ: ה זָמְרוּ יְהוָה כִּי גָאוֹת עָשָׂה מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרַנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבָּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

ח וְשַׁעֲשַׁע יוֹנָק עַל־חֵר פָּתָן וְעַל מְאֹרֶת צַפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הִדָּה: ט לֹא־יָרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ בְּכָל־חֵר קִרְשֵׁי כִי־מִלֵּאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת־יְהוָה כַּמִּים לָגַם מִכַּסִּים: י וְהִיָּה בָּיִם הַזֶּה שְׁרַשׁ יִשִּׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לָגַם עֲמִים אֱלֹו גִוִּים יִדְרָשׁוּ וְהִיתָה מִנְחָתוֹ כְּבוֹד: יא וְהִיָּה | בָּיִם הַזֶּה יוֹסִיף אֲדֹנִי | שְׁנִית לִקְנוֹת אֶת־שָׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר־יִשְׂאָר מֵאֲשׁוֹר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְתָּרוֹם וּמִכּוֹשׁ וּמִעִילָם וּמִשְׁנַעַר וּמִחֲמַת וּמֵאִי הַיָּם: יב וְנִשְׂא גַם לְגִוִּים לַעֲוֹר לֹב הַפְּרָסִים וּבְנִפּוֹת יִשְׂרָאֵל וּנְפָצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְיַת אֶפְרַיִם וְצִרְיִי וְהוּדָה הֵם כִּנֵּי אֶפְרַיִם יִפְרֹתוּ אֶפְרַיִם מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא־יִקְנֵא אֶת־יְהוּדָה וְהוּדָה לֹא־יִקְנֵא אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעַפּוֹ בְּכַתֶּף פְּלִשְׁתִּים יִמָּה יִחַדּוּ יִבְזוּ אֶת־בְּנֵי־קָדֶם אֲדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלֹוֹחַ יְדָם וּבְנֵי עַמּוֹן יִסּוּדוּ אֵל מִשְׁמַעְתָּם לְקַבֵּל מִצְוָתָם: טז וְהַחֲרִים יִכְרִית יְהוָה אֶת לְשׁוֹן יָם מִי נְחִי מִצְרַיִם וְהַנִּיף יָדוֹ עַל־הַנְּהָר פָּרָה בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהַכְּהוֹ יַחֲלַק אוֹתוֹ לְשִׁבְעָה נְחָלִים עַם דָּרֵךְ בִּינְיָמִן וְהַדְרִיד יִדְרִיד עֲלֵיהֶם אֵת כִּנֵּי הַגּוֹלָה בְּנַעֲלִים אֲשֶׁר בְּתַלְיָהם לְשׁוֹב מִהַגּוֹלָה: טז וְהִיתָה מִסְלָה דָּרֵךְ סִלּוּלָה לְשָׁאָר עַמּוֹ שְׂלֵא מָתוּ בְּגוֹלָה אֲשֶׁר־יִשְׂאָר מֵאֲשׁוֹר כַּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל מִסְלָה בָּיִם סוּף בָּיִם עֲלֹתוֹ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: א וְאִמְרָתָּ בָּיִם הַזֶּה אֲוִדָּה יְהוָה כִּי אֲנַפְתָּ כִּי וְהִגִּילְתִּי וְכִפַּר גְּלוּתִי עָלַי יֵשֶׁב אִפְדָּ וְתִנְחַמְנִי בְּהִבָּאת הַטּוֹבָה: ב הוֹאִיל הַזֶּה עָמִי אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבַטַח אֲשַׁכֵּן בְּטַח וְלֹא אֲפַחַד עוֹד כִּי עָזִי תִשְׁוּעָה הִיתָה לְמַעַן תִּרְאוּת חֲזָקוֹ וְזִמְרָתָּ יְיָ וּלְמַעַן אֲזַמֵּר בְּשִׁבְחוֹ יְהוָה וְהִחִילִי לְיִשׁוּעָה: ג וְשִׂאבְתֶּם־מִים בְּשִׁשְׁוֹן כִּמוֹ הַשּׁוֹאֵב מִים מִן הַמַּעֵין הַטּוֹבֵעַ כִּי לֹא יִדָּאָן פֶּן יִכְלוּ הַמִּים, כֵּן תִּשְׁאָבוּ בְּשִׁשְׁוֹן אֶת הַיִּשׁוּעָה מִמַּעֵינֵי הַיִּשׁוּעָה: ד וְאִמְרָתֶם בָּיִם הַזֶּה הוּא הוֹדוֹ לִיהוָה קִרְאוּ בְּשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ כַּעֲמִים עֲלִילְתִּיו הוֹפִירוּ כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ: ה זָמְרוּ יְהוָה כִּי גָאוֹת עָשָׂה מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרַנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבָּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

(ז) כבני כְּשִׁיִּים אַתֶּם לִי, כִּמוֹ בְּנֵי בּוֹשִׁיִּים שֶׁהֵם עֲבָדִים לְאֲדוֹנֵיהֶם עֲבָדוֹת עוֹלָם, כֵּן אַתֶּם עֲבָדִים לִי כָּל יְמֵי עוֹלָם. הֲלֹא אַתְּ יִשְׂרָאֵל הָעֲלִיטִי מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהָיָה הָעֲלִיטִי אֲתָהֶם מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, לָכֵן אַתֶּם לִי לְעֲבָדִים. וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתָּוֹר וְאַרְם מִקִּיר, וְכִי אֵעֱלֶה אֶת הַפְּלִשְׁתִּים

שֶׁמוֹצָאֵם מִכַּפְתָּוֹר וְגַלּוּ מֵאֲרֶץ פְּלִשְׁתִּים לְמִקְוֹמוֹת אֲחֵרִים, וְכִי אֵעֱלֶה אֹתָם מִמִּקְוֵם גָּלוּתָם. וְאַרְם מִקִּיר, וְכַשְׂבָּא מִלֶּךְ אֲשׁוּר וְהַגָּלָה אֶת אֲרָם לְ"קִיר" (כמו שכתוב במלכית' טו, טז), וְכִי אֵעֱלֶה אֹתָם מִשָּׁם. וְרָצָה לִזְמֹר, הוֹאִיל וְלֹא עָשִׂיתִי וְלֹא אַעֲשֶׂה לְאִמָּה אַחֶרֶת כִּפִּי שְׁעִיטִי עִמָּכֶם, לָכֵן קִנּוּיִם אַתֶּם לִי לְעֲבָדִים. (ח) בַּמַּמְלָכָה הַחֲסָאָה, הִיא הַמְּלִכּוּת שֶׁל אֲפָרַיִם. אֶת בֵּית יַעֲקֹב, אֵת הַמְּזוֹן הָעָם לֹא אֲשַׁמֵּד לְגִמְרִי, אֲלֵא אֶת הַמְּלִיכָה בְּלִבָּר אֲשַׁמֵּד. (ט) וְהַנְּעוּטִי, מִלִּשׁוֹן הַנֶּחֱדָה וְגִדְוָה. בַּכְּבָּרָה, מִן נֶחֱדָה לְהַפְרֵדָה עָפָר וּפְסִלָּה מִגִּמְרִי הַחֲסָה. וְלֹא יִפּוֹל צָרוֹר אֲרֶץ, שֶׁצָּרִיבִי הַחֲסָה הַטּוֹבִים וְכֵן צָרוֹר שְׁהוּא עֲבָה מִנְּקָבִי הַכְּבָרָה אֵינָם גּוֹפִלִים לְאֶרֶץ. כֵּן יִתְנַעֲצוּ יִשְׂרָאֵל וְיִמְלָטֻהוּ בְּכָל הַיּוֹם, וְלֹא יִפּוֹל לְאֶרֶץ אֲלֵא חֲטָאִים שֶׁבָּהֶם הַיּוֹמִים לְעָפָר וּלְפִסְלָה. (י) לֹא תִגִּישׁ, לֹא תִתְקַרֵּב. וְתִקְדִּים, וְלֹא תִמְחַר. בַּעֲדֵינוּ, בְּעֵד מַעֲשִׂינוּ, שֶׁהֵם אוֹמְרִים מִקְרָה הוּא בְּעוֹלָם. (יא) בַּיּוֹם הַזֶּהוּ, בַּיּוֹם הַנֶּאֱלָה. אֶת סִכַּת דָּוִד, אֶת מְלִכּוּת דָּוִד. וְנִקְרָאת "סִכַּת" כִּי הִיא סוֹכֶכֶת עַל הָעָם. הַנֶּפֶלֶת, אֲשֶׁר נִפְלָה וְהִשְׁפָּלָה בְּזִמָּן הַגָּלוּת. וְגִדְרִיתִי אֶת פְּרִצִּיהֶן, שְׁלֹא יִהְיֶה מִלֶּךְ אַחֵר עַל שִׁבְטִים אֲחֵרִים, שְׁלֹא תִהְיֶה שׁוֹם פְּרָצָה בַּמְּלִכּוּת בֵּית דָּוִד. וְהִרְסִיתִי אֲקִים, הַמִּרְסָּה שֶׁהָיְתָה בַּמְּלִכּוּת בֵּית דָּוִד כָּל יְמֵי הַגָּלוּת שְׁלֹא

מְלִכּוּת כָּלָל, הָרִי אֲזַ אֲקִים אוֹתָהּ. בַּיּוֹם עוֹלָם, כִּמוֹ שֶׁהָיְתָה מֵאֹז בַּיּוֹם דָּוִד עֲצָמוֹ. (יב) לְמַעַן יִירָשׁוּ וְגו', הַפְּסוֹק כִּמוֹ הַפֶּסֶק, "לְמַעַן יִירָשׁוּ אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם, אֶת שְׂאֵרֵי אֲדוֹם וְכָל אוֹיְבֵיהֶם הַיּוֹם". (יג) וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֶּצֶר, כְּלוֹמֵר, הַרְבֵּה תְּבוּאָה תִּצְמַח, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בַּקֶּצֶר עַד זְמַן הַחֲרִישָׁה, וְהַחֲרוֹשׁ יִתְקוּצֵר וּפְנִישׁ זֶה בָּזֶה. וְדֶרֶךְ עֲנָבִים בְּמוֹשֶׁף הַזֶּרַע, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בְּדִרְכֵּי הָעֲנָבִים עַד הַזֵּיקָה. וְהַזֵּיקָה הַזֵּיקָה עֲסִים, רַבִּי צְמִיחַת עֲנָבִים וְשֶׁאֵר

הַפְּרוֹת, כְּאֵלֹז יוֹזֵב מִהַרְרִים וְזוֹ טוֹב וְחוֹתֵק וְשֶׁאֵר מִשְׁקִים שֶׁל פְּרוֹת. עֲסִים, עֲנָן כְּחִישָׁה וְחִשִּׁית פְּרוֹת. מִלִּשׁוֹן "עֲפֹסֶת רָשָׁעִים" (מלאכי ג, כב). תְּתַמּוּגָנְגָה, עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, כְּאֵלֹז הַנְּבָעוֹת נִמְנוּ וְנִמְסוּ מִרְבּוֹי הַחֲלָב שֶׁנִּבְעָה עֲלֵיהֶן מִן הַצֵּאֵן. וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִזְכַּר הַחֲלָב בַּפְּסוֹק, כִּדְּ הִיא הַפְּנוּת, בְּדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לְקַצֵּר בְּמִקְוִים תְּמוּבִין

זֶה הָלֹא כְּבִי כְּשִׁיִּים הַנִּזְכָּרִים תְּמִיד עַל יְדֵי שְׁחֵרוֹת עוֹרֶם, כֵּן אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם שֶׁתִּגְלוּ וְתִתְעַרְבוּ בֵּין הָעַמִּים, תְּמִיד תִּהְיוּ נִזְכָּרִים, כִּי אַתֶּם לִי נֶאֱמַר יְהוָה וְהָיָה לָזֶה הָלֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל אַחֵר יָמִים רַבִּים שֶׁל גָּלוּת וְשִׁעְבוּת, הָעֲלִיטִי מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם מוֹפְרָד וְנִזְכָּר בְּשִׁמוֹ וּבְחֻסּוֹ. וּפְלִשְׁתִּיִּים

וְכִי הָעֲלִיטִי אוֹתָם מִכַּפְתָּוֹר וְאַרְם מִקִּיר בַּחֲמִינָה? הֲלֹא בְּגִלּוֹתָם וְתִעַרְבוּ עִם הָעַמִּים וְיִתְבַּטְּלוּ בְּחוֹכֶם: ח הִנֵּה עֵינִי | אֲדִנִּי יְהוָה בַּמַּמְלָכָה הַחֲסָאָה מְלִכּוּת אֲפָרַיִם וְהַשְׁמֵדִיתִי אֹתָהּ אֶת הַמְּלִכּוּת מִעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲפֶם כִּי לֹא הַשְׁמִיד אֲשַׁמֵּד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב אֶת הַמְּזוֹן הָעָם שֶׁל אֲפָרַיִם, הֵם שֶׁיִּנְעֲשׂוּ, יִהְיוּ תְּמִיד בֵּית יַעֲקֹב נִזְכָּרִים בֵּין הַיּוֹם נֶאֱמַר יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אֲנֹכִי מַצִּיָּה וְהַנְּעוּטִי לְהַגָּלוּתָם וְלִהְיוֹתָם בְּכָל־הַיּוֹם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר יִנְעַל מִה שֶׁמְנַפִּים בַּכְּבָּרָה לְחַפֵּל הָעָפָר, כֵּן יִשְׂרָאֵל יִתְנַעֲצוּ וְיִמְלָטֻהוּ בְּכָל הַיּוֹם וְלֹא־יִפּוֹל צָרוֹר הַיְרַעֲנִים מִלֵּאִים מִקְרָח, הֵם הַצִּדִּיקִים הַמְּלֵאִים בְּחוֹדָה וּבְצִוּוֹת, לֹא יִפּוֹל אֲרֶץ וְיִשְׂאָרוּ בְּאִמְנוֹתָם: י בַּחֲרֵב יִמְוֹתוּ כָּל חֲטָאֵי עַמִּי הָאֲמִרִים לֹא־ תִגִּישׁ לֹא תִתְקַרֵּב וְתִקְדִּים וְלֹא יִמְחַר לְבֹא בַּעֲדֵינוּ הַרְעָה לְהַעֲנִישׁ אוֹתָנוּ כִּי הִפֵּל עֵינֵן מִקְרָה: יא בַּיּוֹם הַזֶּהוּ בַּיּוֹם הַנֶּאֱלָה אֲקִים אֶת־ סִכַּת דָּוִד הַנֶּפֶלֶת אַחֲרֵי הַמְּלִיכָה לְבֵית דָּוִד אֲשֶׁר נִפְלָה וְהִשְׁפָּלָה בַּיּוֹם הַזֶּהוּ וְגִדְרִיתִי אֲבָנֶיהָ אֶת־פְּרִצִּיהֶן הַפְּדִים וְהִרְסִיתִי אֲקִים וּבְנִיתִיהָ לְהָיוֹת בְּנֵי וְיִתְקַנּוּ בַּיּוֹם עוֹלָם שֶׁתִּהְיֶה מְלִכּוּת קְבוּעָה בְּמִקְוֶה: יב לְמַעַן יִירָשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־ שְׂאֵרֵי אֲדוֹם כִּי רֹב בְּנֵי אֲדוֹם יִפּוֹל אוֹ בַּמְּלִיכּוֹת גּוֹג וּמִגּוֹג וְכָל־הַגּוֹיִם

אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם יִצְרוּ שֵׁם ה' וְיִשְׁבְּלוּ אֲמוֹנַת הָאֱמֶת, כָּל אֲחֵה יִהְיוּ וְיִרְשֶׁה לְמִשְׁחֵי נֶאֱמַר יְהוָה עֲשֶׂה זֹאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֶאֱמַר יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֶּצֶר וְלֹא יִסְפִּיקוּ לְחֲרוֹשׁ עַד שֶׁיָּבֹא הַקֶּצֶר וְדֶרֶךְ עֲנָבִים בְּמוֹשֶׁף הַזֶּרַע וְלֹא יִסְפִּיקוּ לְבָצוֹר עַד שֶׁיָּבֹא עַת הַזֶּרַע וְהַזֵּיקָה וְהַזֵּיקָה עֲסִים מִדְּבַשׁ הַפְּרוֹת, וְכֵאלֹז וְכָל־הַנְּבָעוֹת תְּתַמּוּגָנְגָה

הַפְּרוֹת, כְּאֵלֹז יוֹזֵב מִהַרְרִים וְזוֹ טוֹב וְחוֹתֵק וְשֶׁאֵר מִשְׁקִים שֶׁל פְּרוֹת. עֲסִים, עֲנָן כְּחִישָׁה וְחִשִּׁית פְּרוֹת. מִלִּשׁוֹן "עֲפֹסֶת רָשָׁעִים" (מלאכי ג, כב). תְּתַמּוּגָנְגָה, עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, כְּאֵלֹז הַנְּבָעוֹת נִמְנוּ וְנִמְסוּ מִרְבּוֹי הַחֲלָב שֶׁנִּבְעָה עֲלֵיהֶן מִן הַצֵּאֵן. וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִזְכַּר הַחֲלָב בַּפְּסוֹק, כִּדְּ הִיא הַפְּנוּת, בְּדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לְקַצֵּר בְּמִקְוִים תְּמוּבִין

שי למורא

עטרת מרים

מאליו או מקום אחר, וכן נאמר "וּפְּנֵי הַהָרִים עָסִים וְהַנִּבְעוֹת תִּלְכְּנָה חֶלֶב" (ויאל ד.יח.) יד) וְשִׁבְתִּי, אַעֲמִיד בְּהִשְׁקֵט וּמְרוּנָע. כְּמוֹ "בְּשׁוּכָה וְנַחַת תִּשְׁעִנִּי" (ישעיה ל.טו.) אֶת שְׁבוֹת עָמִי, אֶת בְּנֵי הַשָּׁבִי שֶׁל בְּנֵי עָמִי יִשְׂרָאֵל.

נִשְׁמָוֹת, שֶׁהֵיוּ שׁוֹמְמוֹת בְּזֶמַן הַנְּלוֹת.

וְשִׁתּוֹ אֶת יֵינֶם, כְּלוֹמֵר, שְׁלֵא יִתֵּה יֵינֶם לְרִיק, וְלֹא יָבֹאוּ אוֹיְבִים עָלֵהֶם. טו) וְנִמְטַעְתִּים, אֲנִי אֶמְעֵם, כַּעַן הַנְּטוּעַ הַיֵּטֵב, שְׁלֵא יוֹזֵז מִמְּקוֹמוֹ, כְּלוֹמֵר, שְׁלֵא יִגְלוֹ עוֹד מֵאַרְצָם. אָמֵר ה' אֱלֹהֶיךָ, כִּכָּה הוּא מֵאִמֵּר תִּקְבִּי"ה לְבָאִי עִמּוֹם.

יְדִ וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבוֹת עָמִי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי עָרִים
נִשְׁמָוֹת וְיִשְׁבּוּ וְנִמְטְעוּ כְרָמִים וְשִׁתּוֹ אֶת־יֵינֶם
וְעָשׂוּ גִזְוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיָהֶם: טו וְנִמְטַעְתִּים
עַל־אֲדָמָתָם וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמֵר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

תַּחֲמוֹסֶסְנָה, מְרֻב מְרַעַה הַשְׁמָן שֶׁלָּהֶם, וְהַחֲלֵב הַזֶּה מִן הַצֵּאן: יד וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבוֹת עָמִי יִשְׂרָאֵל מַעֲלָתָם וּמִדְּרֻחָתָם וּבְנֵי עָרִים נִשְׁמָוֹת שֶׁהֵיוּ שׁוֹמְמוֹת בַּעַת הַנְּלוֹת וְיִשְׁבּוּ וְנִמְטְעוּ כְרָמִים וְשִׁתּוֹ אֶת־יֵינֶם וְעָשׂוּ גִזְוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיָהֶם וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמְּקוֹמָם כִּי שָׂמָה יִשְׁבּוּ עַד עוֹלָם: טו וְנִמְטַעְתִּים עַל־אֲדָמָתָם הֵיוּ כַּעַן הַנְּטוּעַ בְּמִקְוָמוֹ שְׁאִי אֶפְשֶׁר לַעֲקוֹר מֵאֲדָמָתוֹ וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם לֹא יִלְכוּ עוֹד בְּגִלּוֹת לַעֲלוֹם אָמֵר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' א

לגרים שמלו ולא טבלו, שהם מְזוֹרִים. וְעַל יֵינֶם שֶׁנִּמְזַג בְּמִים עַל יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים צֵא וְהִכְרוּ אֲסוּר מִשּׁוּם יֵין נֶכֶד. וְעַל תְּרוֹמָסוֹן שֶׁהִתְבַּשַׁל עַל יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים צֵא וְהִכְרוּ שֶׁהוּא אֲסוּר מִשּׁוּם בִּישׁוּלִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ואף שֶׁמַּעֲיָקָר הָדִין יֵשׁ לַהֲקֵל בְּתוֹרָמוֹסִים כִּפִּי שִׁבּוּאֵר לַהֲלֹךְ, מִכָּל מִקוֹם בְּבִנֵּי גִבְלֵא יֵשׁ לַחֲחַמִּיר, לִפִּי שְׂאִינִי בְּנֵי תוֹרָה, וְאִם נִתִּיר לָהֶם בִּישׁוּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּהֶם, יִבּוּאוּ לַהֲתִירוֹ אֶף בְּדַבְרִים אַחֲרִים.

מִפְרֻשֵׁת הַגִּמְרָא אֵת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: מַה שֶּׁאִמַּר עַל בְּנֵיהֶן שֶׁהֵם מְזוֹרִים, הוּא מִשּׁוּם שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֲמִיָּה. דָּאֲמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אֲבָא אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אֵין הִגִּי נַעֲשֶׂה גֵר עַד שִׁימוּל וְנִטְבֹּל, וְכִיֵּן לֹא מְבִיל עֲדִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הוּא, וְנִמְצָא שִׁבְנוֹת יִשְׂרָאֵל אֵלוֹ הִתְעַבְרוּ מִגּוֹיִים, וְהִרִי אָמֵר רַבָּה בְּרַ בַּר חֲנָנִי אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן (לַעֲלֵ) עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְעוֹבְדֵי הָאֵל עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל הוֹלֵךְ הַנּוֹלֵד לֵה מִמֶּנּוּ מְזוֹר.

וְמַה שֶּׁאִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן עַל יֵינֶם שֶׁהוּא אֲסוּר מִשּׁוּם יֵין נֶכֶד וְאִפְּלוֹ הִגִּי מִזַּג אוֹתוֹ רַק בְּכוּחַ וְלֹא נִגַּע בּוֹ בִּידִי, הוּא מִשּׁוּם לֵךְ לֵךְ אֶמְרִין נִזְרִי, סָחוֹר סָחוֹר לְכָרְמָא לֹא תִקְרֵב – כְּדָרֵךְ שֶׁאוֹמְרִים לְנוֹזֵר, לֵךְ רְחוֹק מִהֶכֶרֶם וְאֵל תִּקְרֵב אֶל סְבִיבוֹתָיו. ואף שֶׁמּוֹתֵר לְנוֹזֵר לִלְכַּת בְּכֶרֶם וְלֹא נֹאסֵר אֵלֶּא בִּאכִילַת עֲנָבִיו, מִכָּל מִקוֹם אוֹמְרִים לוֹ לַהֲתַרְחֵק מִסְבִּיבוֹתָיו כִּדִּי שְׁלֵא יִשְׁכַּל בְּאִיסוּר. וְנִמְטַעַם זֶה אֶף אֲסֵר רַבִּי יוֹחָנָן יֵין שִׁמּוֹז הִגִּי אֶף שְׁלֵא נִגַּע בּוֹ, כִּדִּי שְׁלֵא יִבּוּאוּ לַהֲיִכְשַׁל בְּשִׁתִּית יֵין שִׁנְגַּע בּוֹ גּוֹי.

וְמַה שֶּׁאִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן עַל תְּרוֹמָסוֹן שֶׁהוּא אֲסוּר מִשּׁוּם בִּישׁוּלִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, הוּא לִפִּי שֶׁבִּנְיָ גִבְלֵא אֵינֶן בְּנֵי תוֹרָה, וְחֻשֵׁשׁ רַבִּי יוֹחָנָן שִׁבּוּאוֹ לִלְזוֹל בְּאִיסוּר בִּישׁוּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי רַק מִשּׁוּם שֶׁאִינֶם בְּנֵי תוֹרָה אֲסֵר לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן תּוֹרָמוֹסִים אֵלוֹ, הָאֵל לְבָנֵי תוֹרָה שְׂרִי – וְמוֹתֵר לְאוֹכְלָם, וְהָאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ רַב יִצְחָק מִשְׁמִיָּה דְּרַב, כֵּל דְּבַר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חֵי וּבִישְׁלוֹתוֹ גּוֹיִים, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר בִּישׁוּלִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְרַק דְּבַר שְׁאִי אֶפְשֶׁר לְאוֹכְלוֹ לֵלֵא בִישׁוּל יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר בִּישׁוּלִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְהָאֵל תְּרוֹמָסוֹן אֵינּוּ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חֵי, וְאִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בִּישׁוּלִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִיסוּר אֶף לְבִנֵּי תוֹרָה. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: רַבִּי יוֹחָנָן בְּאִירֵךְ לִישְׁנָא – כִּלְשׁוֹן הַשְּׁנִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשֶׁם רַב כְּבִידָא לִיָּה. דְּלִפִּי לִשׁוֹן זֶה אָמֵר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ רַב יִצְחָק מִשְׁמִיָּה דְּרַב, כֵּל תְּבִשִּׁיל שְׂאִין הוּא חֻשׁוֹב דִּי כִּדִּי לְהִיטֵי עוֹלָה עַל שׁוֹלְחַן מְלָכִים לְאִכְלוֹ בּוֹ – וְעַמּוֹ אֶת הַתַּר, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר בִּישׁוּלִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ואף תּוֹרָמוֹסִים אֵינֶם חֻשׁוֹבִים דִּיכִּי לַעֲלוֹת עַל שׁוֹלְחָן מְלָכִים, וְעַל כֵּן רַק מִשּׁוּם

מִקְשָׁה דָּאִינִן בְּנֵי תוֹרָה אֲסֵר רַבִּי יוֹחָנָן לְבִנֵּי גִבְלֵא לְאוֹכְלוֹ תּוֹרָמוֹסִים שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ עַל יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, הָאֵל לְבָנֵי תוֹרָה שְׂרִי לְאוֹכְלָם, מִשּׁוּם שֶׁאִין לַחֲשׁוֹשׁ בָּהֶם שְׁמָא יִבּוּאוּ לִלְזוֹל בְּאִיסוּר זֶה. הַגִּמְרָא חוֹזֶרֶת לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאִין גִּירוֹת בִּלֵּא מִיֵּלָה וְטַבִּילָה, וּמִבִּיָּאָה מִחֲלוּקַת תְּנָאִים בְּדִין זֶה: תִּנּוּ רַבְּנֵן גֵּר שָׁמָּל וְלֹא מְבִיל לִשְׁם גִּירוֹת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר, תָּרִי זֶה גֵּר, ואֵין הִטְבִּילָה מִעֲבַבְתָּ אֵת גִּירוֹתוֹ. שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַבְרָהָמָה שְׁמִילֵי בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם וּבִכֵּר יִצְחָק מְבִיל בֵּי נַח וּנְכֻסָּה תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׁכִינָה לְקַבֵּל אֵת הַתּוֹרָה, וְאֶף שְׁלֵא מִצְאֵנוּ שֶׁכְּבִיל בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה. וְגַר שֶׁכְּבִיל לִשְׁם גִּירוֹת וְלֹא מֵל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר, תָּרִי זֶה גֵּר, ואֵין הִמִּילָה מִעֲבַבְתָּ אֵת גִּירוֹתוֹ. שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַמְהוּת שִׁיִּצְאֻ מִמִּצְרַיִם, שֶׁכְּבִיל קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה וּבִכֵּר נִכְסוֹ תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וְאֶף עַל פִּי שְׁלֵא מֵלֵו. וְהַקְדָּמָה חוֹלְקִים עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ וְאוֹמְרִים, אִם מְבִיל וְלֹא מֵל אוֹ שְׁמֵל וְלֹא מְבִיל אֵין הוּא נַעֲשֶׂה גֵר, עַד שִׁימוּל וְגַם וְטַבִּיל. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִמְיָ גִילָף מִיֵּלָף שֶׁטְבִילָה אֵינָה מִעֲבַבְתָּ, וּמִדְּעוֹ לִשְׁתִּיתוֹ טְבִילָה מִעֲבַבְתָּ. וְכֵן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִמְיָ גִילָף מִיֵּלָף שֶׁטְבִילָה אֵינָה מִעֲבַבְתָּ, וּמִדְּעוֹ לִשְׁתִּיתוֹ מִיֵּלָף מִעֲבַבְתָּ. וְכֵן תִּקְיָא לְתַרְץ, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵינּוּ לִמַּד מִהֶאֱמָהוֹת שִׁמִּילָה אֵינָה מִעֲבַבְתָּ מִשּׁוּם שֶׁאִין דִּנֵּין אֶפְשֶׁר מִשְׁאֵי אֶפְשֶׁר, וּמִכִּיֵּין שִׁמִּילָה אֵינָה שִׁיכַת בְּנָשִׁים, אֵין לְלַמּוֹד מִזֶּה עַל אֲנָשִׁים שֶׁשִּׁיכַת בָּהֶם מִיֵּלָף שֶׁגַם בָּהֶם לֹא תַעֲכֵב, הֵלֵא אֵי אֶפְשֶׁר לִמּוֹר כֵּן בִּשְׁתִּית רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְהַתִּנָּא – שֶׁכֵּן שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר, מִנֵּין לְקַרְבֵּן פֶּסַח שֶׁל דּוֹרוֹת שְׂאִין כָּא – וְנִקְנְהוּ אֱלָא מִן הַחֻלּוּין וְלֹא מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי, שֶׁכֵּן נִאֲמַר צִיּוּר עַל הַפֶּסַח בְּמִצְרַיִם, וְנִאֲמַר צִיּוּר עַל הַפֶּסַח בְּדוֹרוֹת. מַה פֶּסַח הָאֲמוֹר בְּמִצְרַיִם אֵין כָּא אֱלָא מִן הַחֻלּוּין, שֶׁהִרִי לֹא נִדְּחָה מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי אֵלֶּא בֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל, וְעַדִּין לֹא הִיָּה לָהֶם כֶּסֶף שֶׁקִּדֹּשׁ בְּקִדּוּשֵׁת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי, אֶף פֶּסַח הָאֲמוֹר לְדוֹרוֹת אֵין הוּא כָּא אֱלָא מִן הַחֻלּוּין. אָמֵר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְכֵן דִּנֵּין אֶפְשֶׁר מִשְׁאֵי אֶפְשֶׁר, הֵלֵא מַה שֶּׁפֶּסַח מִצְרַיִם לֹא בֵּא מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי הוּא מִשּׁוּם שְׁלֵא הִיָּתָה אִפְשָׁרוֹת בְּמִצִּיאוֹת לְהַבִּיאוֹ מִמֶּנּוּ, ואֵין לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ עַל פֶּסַח דּוֹרוֹת שִׁישׁ אִפְשָׁרוֹת לְהַבִּיאוֹ מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי. אָמֵר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא, אֶף עַל פִּי שֶׁבִּפְסָה מִצְרַיִם אֵין אֶפְשֶׁר הִיָּה לְהַבִּיאוֹ מִמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּי, מִכָּל מִקוֹם רָאִיָּה גְדוֹלָה הִיָּה, וְנִלְמַד הִיָּמְנָה אֶף לְפֶסַח דּוֹרוֹת. הִרִי שֶׁשֶּׁבּוֹר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁדִּנֵּים דְּבַר שֶׁאִפְשֶׁר מִדְּבַר שְׁאִי אֶפְשֶׁר, וְאִם כֵּן מִדְּעוֹ לֹא לִמַּד מִהֶאֱמָהוֹת שִׁמִּילָה אֵינָה מִעֲבַבְתָּ אֵת הַגִּירוֹת אֶף בְּאֲנָשִׁים. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אֱלָא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ז ניסן פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב	יום רביעי - י"ט ניסן פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שני - י"ז ניסן פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז	יום חמישי - כ' ניסן פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שלישי - י"ח ניסן פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט	יום שישי - כ"א ניסן פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה
שבת קודש - כ"ב ניסן פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 114, אך אמנם אמרו... עד עמ' 116, ברוך אתה וכה"ג.

ליקוטי אמרים

אך אמנם

אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן והיא היא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס ב"ה למטה ע"י עסק התורה והמצוות שהוא מלוכש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקן גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה

אין-סוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. ויחוד זה, - של מקור נפשות ישראל באור אין-סוף הוא על-ידי המשכת אור אין-סוף ברוך-הוא למטה, על-ידי עסק התורה והמצוות שהוא - אור אין-סוף ברוך-הוא, מלבש ב"ה. - בתורה ובמצוות; ויתבאר להמשיך אורו יתברך על מקור נפשו ונפשות כל ישראל ליחדן, - לאחד את מקור נפשו ונפשות כל ישראל באורו יתברך, וכמו שיתבאר לקמן פירוש יחוד זה באריכות, ע"נ שם. וזהו פירוש "לשם יחוד קדשא-ברוך-הוא ושכינתה בשם כל ישראל". - שאומרים לפני קיומן של מצוות, שעל ידי קיום מצוות, יהיה יחוד קדשא-ברוך-הוא (הקב"ה), מקור התורה והמצוות, ושכינה, וזאת "בשם כל ישראל", כי

כאמור, שכינה היא מקור כל נפשות ישראל. הגהה בהגהה שאנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שנוסף על הדבקות באור אין-סוף ברוך-הוא, שלימוד התורה וקיום המצוה יוצרים בנפשו ובמקור נפשות כל ישראל - "יחוד קדשא-ברוך-הוא ושכינתיה" - מביא הדבר גם ל"המתקת הדינים", שה"גבורות" נהפכות ל"חסדים", שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד וגבורה, שהן הפכיות ומנוגדות זו לזו, יהיו לענין אחד, על ידי המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה - מתבטל ממילא. אור זה, המביא יחוד זה במדות, הוא הרצון העליון הנמשך על ידי קיום תורה ומצוות - שכן, תורה ומצוות הן הרי רצונו של הקב"ה שלמעלה מעלה מהמדות חסד וגבורה - וכשרצון עליון זה, שהוא מקור החסדים, נמשך ומתגלה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, מתאחדות מדות אלו, ו"גבורה" נהפכת ל"חסד". * (וגם על-ידי-זה - על ידי קיום תורה ומצוות, יתמתקן גם-כן הגבורות בחסדים - התוקף של ה"גבורות" יומתק ממילא, בהתכללות - על ידי התכללות, המדות ויחודם, - שהמדות למעלה יתאחדו ויתכללו אחת בשניה, על-ידי גילוי רצון העליון ברוך-הוא,

למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, - ורבנו הזקן ממשך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק שנפשו תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות כל ישראל - יהיה דבוק בהקב"ה, על-ידי-זה מייחדים, כלומר - מאחדים ומדבקים את קודשא-ברוך-הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קדשא-ברוך-הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל - והו' פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קדשא-ברוך-הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" - שפי' - ודיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל - וע"פ הנ"ל

מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות כל ישראל - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל - שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קדשא-ברוך-הוא), הנוצרת על-ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור כל ישראל.

אך אמנם אמרו רבותינו וקרונום לברכה: "לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל", - ולכן, לא די במה שהוא מתכוון בשעה שהוא לומד תורה ומקיים מצוה, לדבק את נפשו שלו בהקב"ה, אלא - לכן יתבאר, בעבודתו, ליחד ולדבקה בו יתברך, מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל, שהוא - מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל, הוא רוח פיו יתברך, הנקרא בשם "שכינה", על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין - בתוך כל העולמות, להחיותן ולקיימן, והיא ה"שכינה", היא המשפעת בו - באדם הלומד תורה, כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה, או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו. - שהוא עוסק בהן כעת - הרי שעל-ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוון לדבק ולאחד באור

ליקוטי אמרים

הנהגה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הנבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתר"ג מצות התורה נמשכות מחוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה באמת לאמיתו לגמרי בלבו שיחפון בזה בכל לבו מ"מ מעט מזער חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד העליון שבאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש בתורה ומצות שעוסקת בהן והיו לאחד' ממש כמש"ל כי עי"ז מתיחדים ג"כ מקור התורה והמצות שהוא שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [כמו שנתבאר לעיל - בפרק י', בשם דע"א מתימנא] - שכן היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא-בריה"ה ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו - כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדרגה נעלה ביותר של אהבה? מכל-מקום יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו, כי אף שאינה באמת לאמתו לגמרי בלבו שיחפון בזה בכל לבו, - שכאמור, נדרשת לכך מדרגה נעלה ביותר של אהבה, מכל-מקום מעט מזער - במדה מועטה לפחות, חפץ לבו בזה באמת, מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל - ואהבה טבעית זו מניעה אותו לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה, ויחוד זה - של מקור נפשות כל ישראל באור אי"סוף ב"ה, הוא - הרי, רצונו האמיתי, - של הקב"ה, והיינו יחוד העליון שבאצילות, הנעשה באתערותא דלתתא, - על ידי התעוררות מלמטה, על-ידי יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש בתורה ומצות שעוסקת בהן, והיו - הנפש האלקית ואור ה', לאחדים ממש, - מאוחדים כדבר אחד ממש, כמו שנתבאר לעיל, - שעל-ידיה נעשה היחוד ב"עולם האצילות", כי על-ידיה מתיחדים גם-כן מקור

המתגלה למעלה באתערותא דלתתא, - על ידי התעוררות מלמטה, הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה - בעסק זה מתגלה הרצון העליון, שהן - התורה והמצוות, הן רצונו יתברך; - ובשעה שיהודי, ממשיך ומגלה, על ידי עיסוקו בתורה ובמצוות, את הרצון העליון למטה - מתגלה גם למעלה במדות העליונות, הרצון העליון, וזה מביא את ההתכללות ב"ה יחוד" במדות, ש"ה גבורות" נמתקות ונהפכות ל"חסדים". וכמו שכתוב ב'אדרא רבא' וב'משנת חסידים' מסכת אר"ה אנפין פרק ד, שתר"ג מצות התורה נמשכות מ'תורתא ד'ארי' אנפין, שהוא רצון העליון, מקור החסדים; - אלו הן לשונות של "קבלה", ותוכנן הוא כאמור, שעל ידי לימוד תורה וקיום מצוות, נמשך חסד וטוב בעולם. למדנו, שבשעה שיהודי לומד תורה או מקיים מצוה, לא די שיכוון לדבק על-ידיה את נפשו בלבד עם הקב"ה, אלא, עליו גם לכוון לדבק ולאחד על-ידיה את מקור נפשות כל ישראל באור אי"סוף ב"ה, אך, יש הבדל בין שני סוגי הכוונה: רצונו וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה - באים מהאהבה שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך שיש לו אהבה להקב"ה - הוא רוצה להיות דבוק בו), וממילא - כוונה זו היא בודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל-ידי התורה והמצוות שלו יהיה יחוד מקור כל נפשות ישראל באור אי"סוף - יחוד קודשא-בריה"ה ושכינתיה - יש להזדקק כבר לאהבה גדולה ומיוחדת להקב"ה: לרצות גם לגרום נחת רוח להקב"ה, אי לכך, יתכן שכוונה זו לא תהיה בו כל כולה אמיתית - ובעבודת ה' יש להיזהר מדבר שאינו כולו אמת, כיצד, איפוא, אומרים שעל כל יהודי לכוון כוונה זו? - מסביר רבנו הזקן להלן, שגם אם אין כוונה זו אצלו כולה אמת, אבל מכיון שיש בה קצת מן האמת - שהרי כל יהודי רוצה לקיים רצונו של הקב"ה (וענין זה, שיהיה יחוד קודשא-בריה"ה ושכינתיה, הוא הרי רצונו האמיתי של הקב"ה), לכן, בל ימנע עצמו מלכוון כוונה זו, כי אין בכך משום רמיה עצמית, שהרי, מצד הנשמה גם כוונה זו היא אמיתית כולה.

ואף שלחיות כונה זו אמתית בלבד, שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הנה, - של מקור כל נפשות ישראל באור

אי"סוף ב"ה, צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לבדו, - שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר: הוא אוהב דבר מה מפני שזה טוב לו, (והיינו שבעצם הוא אוהב את עצמו - את מה שטוב לעצמו); על-דרך-זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות - הרי גם זה נובע ממה שהוא רוצה את הטוב שלו, מה שטוב לנפשו שלו. אך כדי לרצות שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק בהקב"ה, והרי אין בכך משום ענין שטוב לו עצמו, שמספיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה מה שטוב לעצמו - אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל כולה רק להקב"ה בלבד - לעשות נחת רוח לפניו לבד, ולא לרוות - צמאון, נפש - הנפש שלו, הצמאה לה, אלא כב"ה דאשתדל ב"ה אביו ואמיה - כבן המסור ונמשך אחרי אביו ואמו, דרחים לון יתיר מנרמיה ונפשיה כו' - שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [כמו שנתבאר לעיל - בפרק י', בשם דע"א מתימנא] - שכן היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא-בריה"ה ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו - כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדרגה נעלה ביותר של אהבה? מכל-מקום יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו, כי אף שאינה באמת לאמתו לגמרי בלבו שיחפון בזה בכל לבו, - שכאמור, נדרשת לכך מדרגה נעלה ביותר של אהבה, מכל-מקום מעט מזער - במדה מועטה לפחות, חפץ לבו בזה באמת, מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל - ואהבה טבעית זו מניעה אותו לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה, ויחוד זה - של מקור נפשות כל ישראל באור אי"סוף ב"ה, הוא - הרי, רצונו האמיתי, - של הקב"ה, והיינו יחוד העליון שבאצילות, הנעשה באתערותא דלתתא, - על ידי התעוררות מלמטה, על-ידי יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש בתורה ומצות שעוסקת בהן, והיו - הנפש האלקית ואור ה', לאחדים ממש, - מאוחדים כדבר אחד ממש, כמו שנתבאר לעיל, - שעל-ידיה נעשה היחוד ב"עולם האצילות", כי על-ידיה מתיחדים גם-כן מקור

הנשמה, מן הגוף במלאת - לה, שבעים שנה, שאינה
מהרהרת - אז, בצרכי הגוף, אלא מחשבתה מיוחדת
ומקבלת באותיות התורה והתפלה, שהן דבר ה' ומחשבתו
יתברך, והיו - הנפש ואותיות התורה והתפלה, שהן דיבורו

ומחשבתו של הקב"ה,
לאחרים ממש, שהיו כל
עסק הנשמות בגן עדן,
כדאיא - כמו שכתוב,
בגמרא ובהר, - שכל
עיסוקה של הנשמה בגן
עדן הוא באותיות התורה
והתפלה בלבד - כך
הדבר גם כעת, בשעה
שהוא לומד תורה ועוסק
בעבודת התפלה, הרי זה
גם כן מסירות נפש:
הנשמה משתחררת מכל
צרכי הגוף, ונתונה כל
כולה באותיות התורה
והתפלה, כך שגם דבר זה
הוא ענין של מסירות נפש
ממש, הבא מהאבה
המסותרת שבכל אחד
מישראל. אלא - ההבדל
הוא, ששם - בשעה
שהנשמות נמצאות כבר
ב"גן עדן" ומתעסקות שם
באותיות התורה
והתפלה, הן מתענגים
בהשגתם והתפללותם

באור ה'. - ואילו כאן למטה בעולם הזה, כשיהודי נתון כולו
באותיות התורה והתפלה, אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שיש
לנשמה ב"גן עדן". ברם, בעצם הענין שני הזמנים שווים. והוא
שתקנו - אנשי כנסת הגדולה, לומר בתחלת ברכות השחר
קדם התפלה: "אלהי, נשמה וכו' ואתה נפתחת כו' ואתה
עתיד לפלח ממני כו'", כלומר - יהודי אומר: מאחר ש"אתה
- הקב"ה נפתחת בי ואתה עתיד לפלח ממני", לכן מעתה
אני מוסרה ומחזירה לך ליחודה באחידי, וכמו שכתוב:
"אליך, ה' נפשי אשא", - שהנפש תתאחד עם הקב"ה והיו
עליהי התקשרות מחשבתה במחשבתך - במחשבתו של
הקב"ה, ודיבורי בדיבורך, באותיות התורה והתפלה, -
שיהודי חושב ומדבר בהן, מתאחדים ומתקשרים מחשבתו
ודיבורו במחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ובפרט באמירה לה'
לנכת, כמו "ברוך אתה", ובהאי גונא. - וכדומה, שפונים
אל הקב"ה בברכה זו, באופן בלתי אמצעי, בלשון נוכח,

התורה והמצות, שהוא הקדוש ברוך הוא, עם מקור נפשו
האלהית, הנקרא בשם "שכינה", - על ידי יחוד הנפש עם
אור ה' שבתורה ומצוות, מתחווה היחוד של מקור הנפש -
"שכינה", עם מקור התורה והמצוות - "קודשא בריך הוא", שהן

ביחס לאורות העליונים
הכלליים: כחית "ממלא
כל עלמין" ובהית
"סוכב כל עלמין", כמו
שנתפאר במקום אחר
באריכות. - אך, כל
האמור הוא ביחס לכך
שעל יהודי לכוון לפעול
יחודו של מקור נפשות כל
ישראל במקור התורה
והמצוות, ולמרות שאין
הוא נמצא במדריגה
עילאית זו של אהבת ה'
היוצרת ומעוררת בנפש
שאיפה ל"יחוד" כזה -
בכל זאת, יש קצת מן
האמת בכך בכל אחד
מישראל, שהרי כל יהודי
רוצה למלא את רצון
הקב"ה. ואילו, הרצון בכל
אחד מישראל לאחד את
הנפש שלו באור ה' -
הוא, כפי שיוסכם להלן,
רצון אמיתי, שהוא כולו
אמת לאמיתו, ובא
מהאבה המסותרת
שבכל אחד מישראל להקב"ה.

אבל יחוד נפשו והתפללותה באור ה' - שהנפש שלו תהיה
מאוחדת וכלולה לגמרי באור ה', להיות - הנפש ואור ה',
לאחרים, כזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמתו לגמרי
בכל לב ובכל נפש - ובא, מהאבה המסותרת בלב
כל ישראל, לדבקה בה, ולא לפרד ולהיות נכרת ונבדל
חס-ושלום מיחודו ואחידותו יתברך בשום אופן, אפילו
במסירת נפש ממש. - האבה המסותרת שבלב כל אחד
מישראל להקב"ה, מעוררת ויוצרת את הרצון להתאחד עם
הקב"ה ושלא להיות בשום אופן נפרד ונבדל מאחדות ה', גם אם
זה קשור במסירת נפש ממש, ולמשל: כשכופים עליו לעבוד
חלילה עבודה זרה, או אפילו רק להשתחוות בצורה חיצונית
בלבד לעבודה זרה - ימסור את נפשו שלא לעשות זאת, כדי
שלא להיות נכרת מאחדות ה'. ועסק התורה ומצות והתפלה
הוא גם-כן ענין - של מסירת נפש ממש, כמו בצאתה - של

יום שני י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה בהכנה זו... עד עמ' 116, בלילה כנודע.

ליקוטי אמרים

והנה בהכנה זו של מסירת נפשו

לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו' וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחיל הלימוד בבינונים וכמו בגמ' וס"ת שצריכים לשמה לעכב ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו' וכשלומד שעות הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו הנ"ל בכל שעה ושעה עכ"פ כי בכל שעה ושעה היא המשכה אחרת מעולמות עליונים להחיות התחתונים והמשכת החיות שבשעה שלפניה חוזרת למקורה [בסוד רצוא ושוב שבס' יצירה] - שם הו"ה ב"ה בי"ב שעות היום וצירופי שם אדני

טובים של - הנבראים התחתונים, - שלמדו וקיימו באותה שעה; כי בכל שעה שולט צירוף אחד מ"ב צירופי שם הו"ה ברוך־הוא בי"ב שעות היום, וצירופי שם אדני בלילה, כנודע. - שבשעות היום שולטים בעולם צירופי שם הו"ה¹⁹, ובלילה - צירופי שם אדני. ומכיון שבכל שעה מאירה חיות אחרת - יש גם לחדש בכל שעה לפחות, את ההכנה והכוונה של "לשמה".

1 וְהֵנָּה, בְּהִכְנָה זו שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה', - שהוא מוכן, 2 שתורתו ותפלתו תהינה באופן של מסירת נפשו להקב"ה, כמו 3 בשעה שיהודי נפרד מגופו, יתחיל - לומר, בְּרִכּוֹת הַשַּׁחַר, 4 "בְּרוּךְ אַתָּה כו'". - ברכות השחר הן ראשיתה של עבודת 5 התפילה, וְכֵן בְּהִכְנָה זו 6 יתחיל לְלַמֵּד שְׁעוֹר 7 קְבוּעַ מִיד אַחֵר הַתַּפִּלָּה, 8 - שכן, הרי צריך להיות 9 "מבית הכנסת לבית 10 המדרש", שמיד אחרי 11 התפילה, עליו ללמוד 12 שיעור בתורה - יתחיל 13 ללמוד גם שיעור זה מתוך 14 ההכנה והכוונה למסור 15 את נפשו בכך להקב"ה, 16 וְכֵן בְּאַמְצַע הַיּוֹם, קִדְּם 17 שִׁיתְחִיל לְלַמֵּד, צְרִיכָה 18 - נדרשת, הִכְנָה זו 19 לַפְּחוֹת, כְּנֻדָּע שְׁעָקָר 20 הַהִכְנָה - והכוונה, 21 "לְשִׁמָּה" לְעַכֵּב - באופן 22 הכרחי, ואי אפשר בלעדי 23 זאת, הוּא בְּתַחֲלָת 24 הַלְּמוּד בְּבִינוּנִים, - 25 שבתחילת הלימוד יכוון שלימודו יהיה "לשמה", וְכֵמוּ כְּגַם 26 וְסִפְרֵי־תוֹרָה, שְׁצָרִיכִים - לכתוב אותם, "לְשִׁמָּה" - הרי זה, 27 לְעַכֵּב, - שבאם לא נכתבו בכונה "לשמה" - הם לא כשרים, 28 אך יחד עם זה - וְדִי' שִׁיאֵמַר - הכותב, בְּתַחֲלָת הַכְּתִיבָה 29 "הֲרִינִי כּוֹתֵב לְשֵׁם קִדְּשַׁת סִפְרֵי־תוֹרָה", - בתחילת כתיבת 30 ספר תורה, או - לומר בתחילת כתיבת גט, "לְשִׁמּוֹ" - של 31 איש זה, וְ"לְשִׁמָּה" - של אשה זו כו'. - כך גם די ל"בינוני"

יום שלישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה כל כוונתו... עד עמ' נט, וכו' כנ"ל:

ליקוטי אמרים

והנה כל כוונתו במסירת נפשו לה'

ע"י התורה והתפלה להעלות ניצוץ אלהות שבתוכה פְּנִינָתוֹ בְּמְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה' עַל־יְדֵי תַּתְּוֶה וְתַתְּפִלָּה, לְהַעֲלוֹת

63 להלן, מסביר רבנו הזקן, 64 שעל אף שלימוד התורה, 65 קיום המצוות ועבודת 66 התפילה נעשים אצלו 67 מתוך מסירות נפש, 68 בהשתחררו מכל עניני הגוף והיותו מסור ונתון כל כולו

19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן לכאורה אפ"ל. אבל אינו דהא באדני' יש כ"ד צירופים (נוסף ע"ז ששני ההי"ן דהוי' אינן שווין ברוחניותם - שזה נוגע כאן). ולכן נ"ל הפי' - שלא ברור כלל שכל הצירופים מאירים כו', כ"א שמ"ב צירופי כו' מאיר אחד בכל שעה, ועד"ו באד' - וישנם צירופים שלהם - שלא שייכים בכלל לענין השעות. - עד"ז נמצא בתפירות תשי" שהם 12 וכוונתם לייב צירופי אד' (משנת חסידים מס' תיקון תפלין פי"ג) המפורשים שם ואין שייכות לשאר היי"ב. ובע"ח ש' השמות פ"ה ז' די"ב צירופים ראשונים דאד' הם בו"א וי"ב צירופים אחרונים במל"ו."

כשהכוונה היא לאחד את המקור של נפשות כל ישראל) לא
נדרשת לשם כך אהבה גדולה כל כך, אלא די באהבה מסותרת
שבכל אחד מישראל כדי לרצות לגרום להקב"ה נחת רוח כזו.
ובלשון ה"תניא": וְהֵנָּה, כְּפִנֵּה זֶה – לגרום להקב"ה נחת רוח על
ידי השבת הנפש שלו
למקורה, היא אִמְתִּית
בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ לְנִמְרִי,
בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל,
בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, –
וְהִיא בָּאָה מֵאַהֲבָה
הַטְּבָעִית שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה
לְנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ. – שלא
כמו שהדבר הוא
כשרוצים לגרום נחת רוח

להקב"ה על ידי יחוד מקור כל נפשות ישראל להקב"ה, שרצון
זה, כאמור, אינו בכל ישראל, באמת לאמיתו, אלא ב"קצת"
אמת. ואילו הרצון לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי השבת
הנפש שלו למקורה – הוא אכן באמת לאמיתו. רַךְ – אין
להסתפק באהבה הטבעית, אלא שְׁצִירָה לְקַבֵּעַ עֲתִים
לְהַתְּבֹנֵן בְּגִדְלָתָהּ, לְהַשִּׁיג דְּחִילוֹ וְדַחֲמֵי שְׂכָלֵיָם, – יראה
ואהבה שכליות בגדלות ה' וְכָלִי הָאֵל וְאוֹלֵי וְכוּ', – ועל ידי
כל זאת אולי יגיע גם ליראה ואהבה שכליות, כְּפִנֵּה לְעִיל: –
שלמרות ששוררת בקרב אהבה מסותרת שבכוחה להביאו
ללימוד תורה ולעבודת התפילה באופן של מסירות נפש – בכל
זאת, עליו להשתדל להגיע ליראה ואהבה הבאות על ידי
התעמקותו בגדלות ה'.

נִיצוֹץ אֱלֹהִים שֶׁתּוֹכָה – שבתוך הנפש, לְמִקְוֵוֹ – תִּהְיֶה רַךְ
כְּדִי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יְהִיָּה, – והנחת-רוח היא:
כְּמִשְׁלֵ שְׂמַחַת הַמֶּלֶךְ בְּבּוֹא אֵלָיו בְּנוֹ יְחִידוֹ, בְּצִאָתוֹ מִן
הַשִּׁכְנָה וּבֵית הָאֲסוּרִים, כְּפִנֵּה לְעִיל. – בפרק ל"א, שהשבת

הנפש למקורה, על ידי
לימוד תורה ועבודת
התפילה, היא כמשל בן
מלך המשתחרר מבית
הכלא ושב אל אביו
המלך – דבר המביא
לשמחה גדולה ביותר.
שכן, מבחינת הנפש
האלקית, יהודי הוא בן
מלך – "בנים אתם לה'

אלקים" – ובהיותה בגוף ובנפש הבהמית, שבויה הנפש
האלקית בכלא; וכשהנפש האלקית שבה למקורה, להקב"ה, על
ידי תורה ותפילה, הרי זה שובו של בן המלך (מהכלא) אל אביו
המלך, דבר הגורם למלך שמחה עצומה. ואכן, זו צריכה להיות
כוונתו בשעת לימודו ותפילתו – לגרום בכך שמחה ונחת רוח
להקב"ה. אך, הרי למדנו, שכדי שהעבודה תהיה מתוך רצון
אמיתי להביא נחת רוח להקב"ה בלבד – כמו לרצות את היחוד
של קודשא־ברוך־הוא ושכינתיה – על האדם להיות במדריגה
גבוהה מאד של אהבת ה', מדריגה שרק צדיקים עומדים בה,
ואם כן, כיצד שייך דבר זה לכל אחד מישראל, גם בשאינו
בדרגה של צדיקים? – מסביר רבנו הזקן: כשהנחת-רוח מבוססת
על שובה של הנפש שלו למקורה (ולא כפי שלמדנו לעיל,

יום רביעי י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נט, פרק מב והנה במ"ש... עד עמ' 118, והאדם ידע וגו'.

להגיע אליה, על ידי התבוננותו איך הקב"ה "עומד" עליו וכו' –
יִבֶּן הַיֵּטֵב מֵהַ שֶׁכְּתִיב בְּנִמְרִי עַל פְּסוֹק: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל
מִה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׂאֵל
מַעֲמָךְ כִּי אִם לִירָאָה
אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" –
שואלת הגמרא: "אִמּוֹ
יִרָאָה מִלְּתָא זּוּמְרָתִי
הִיא? – וכי יראה היא
דבר קטן? שהרי הפסוק
אומר שזאת בלבד (כי
אם)" דורש הקב"ה מכל

אחד מישראל, כאילו הוא דבר קטן וקל. והגמרא עונה: אִין,
לְגַבִּי מִשָּׁה מִלְּתָא זּוּמְרָתִי הִיא וְכוּ'. – הן – לגבי משה
(רבנו) נחשבת יראה זו לדבר קטן. משמעות הדברים בפשטות
היא: פסוק זה הרי נאמר לבני ישראל על ידי משה רבנו, ולגבי
משה – יראה היא דבר קטן. דְּלִכְאוּרָה אִינוּ מוֹכֵן הַתִּירוֹן, –
של הגמרא, שלגבי משה מהווה יראה דבר קטן, דְּהָא "שֹׂאֵל

פְּרָךְ מִב. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שלעבודת ה' יש
צורך גם ביראה; והוסיף, שביכולת כל יהודי להגיע ליראה
הנדרשת ממנו בעבודת
ה', לשם קיומן של מצוות
ה'עשה' ומצוות הלא-
תעשה, זאת, על ידי
התבוננותו שהקב"ה
"עומד" עליו ובוזן כליות
ולב, אם עובדו כראוי. על
ידי התבוננות זו, ימשיך,
את ענין היראה, לכל-

הפחות במוחו ובמחשבתו, וביראה זו יתאפשר לו ללמוד תורה
ולקיים מצוות; יראה זו – אומר רבנו הזקן – נקראת בכלל "יראה"
תתאה", ומשמשת כהקדמה לתורה ולמצוות, שכדי ללמוד
תורה ולקיים מצוות באופן שנקרא "עבודה" – נחוצה יראה זו.
וְהֵנָּה, בְּמֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל בְּעֵנֵינוּ יִרָאָה תִתְבָּאֵר, – שהיא
היראה הנדרשת לקיום תורה ומצוות, ואשר כל יהודי יכול

ליקוטי אמרים

באה משורש נמוך יותר - ה"קביעה" אצלו קטנה יותר, ויניקתה
 - ולפי יניקת נשמתו, משרש נשמת משה רבנו עליו
 השלום, - אם יניקתו משורש נשמת משה רבנו, גדולה או
 פחותה יותר, המשרשת - נשמת משה רבנו, פדעת העליון
 שפעושר ספירות
 דאצילות, המידות
 במאצילן ברוך-הוא, -
 כמו שאומרים ביחס
 ל"נברא", שהקב"ה הוא
 ה"בורא" שברא את
 ה"נברא", כך אומרים
 ביחס ל"נאצל" (על ענין
 שם"עולם האצילות")
 שהקב"ה האציל אותו,
 כלומר, גילה והפריש
 אותו, שכן, "אצילות"
 פירושה: האצלה והפרשה
 מאור אינסוף ברוך-הוא,
 שהוא - הקב"ה
 המאציל, ודעתו אחר, והוא - הקב"ה, המדע בו'. - הידוע
 והידוע - כפי שנתבאר בפרק ב', ששונה הדבר בהקב"ה מאשר
 בבני אדם: ה"מדע", ה"ידוע" וה"ידוע" - בן אדם, הם שלשה
 דברים נפרדים - "מדע" - כוח-ההבנה המביא אותו להבין את
 הדבר; "ידוע" - נפש האדם המבין וידוע על ידי כוח-ההבנה;
 "ידוע" - הדבר שהוא מבין וידוע; ואילו, הקב"ה "הוא המדע,
 הוא הידוע והוא הידוע" הוא עצמו, הוא החכמה או הדעת,
 הוא עצמו, הוא מי שידוע, והוא עצמו, הוא מה שהוא ידוע. כך
 - ה"דעת" שלמעלה, היא דבר אחד עם הקב"ה. ובבחינת דעת
 זו, מושרשת נשמתו של משה רבנו. ועל ידי שיהודי מקבל את
 ענין הדעת מנשמת משה רבנו - "מונח" אצלו אלקות, שיהיה
 באפשרותו לדעת ולהרגיש אלקות. וכשיהודי משתמש בכוח
 הדעת, לדעת ולהרגיש אלקות - איך הקב"ה עומד עליו ומביט
 במעשיו וכו' - קל לו לעורר בקרבו יראה מהקב"ה. ברם, עד
 כאן למדנו על מה שכל אחד מישראל מקבל ממשוה רבנו,
 הרועה שמפרנס וממשיך בחינת הדעת בבני ישראל. להלן
 יוסבר, שיש "יתר על כן", ענין נעלה יותר במה שמקבלים
 ממשוה רבנו, והוא - בחכמים ובמנהיגים שבכל דור, ישנם
 "ניצוצין" - ניצוצות - מנשמת משה רבנו ("ניצוצין") הוא הרי חלק
 מהשלהבת, לא הארה בלבד שאינה חלק מהמאור. כך -
 שהניצוצות מנשמת משה רבנו שנמצאים בחכמי ומנהיגי הדור
 - הם חלק מנשמת משה רבנו) וענינם הוא ללמד את העם
 "דעת", שידעו גדולת ה', ושידיעה זו תביא אותם לעבוד את
 הקב"ה בלב שלום. ובלשון ה"תניא": ועוד זאת יתר על כן, -
 יותר מאשר למדנו - ישנו במה שמקבלים מנשמת משה רבנו:
 בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משה רבנו עליו
 השלום ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור "עניי
 העדה", - מנהיגי העדה. שלכן נקרא חכם בגמרא בשם משה:

1 מעמך בתיב. - שהרי כתוב "שואל מעמך" - מכל אחד
 2 מישראל, ולגבי בני ישראל בכלל, אין ה"יראה" דבר קטן וקל
 3 כזה. במה, אפוא, מתרצת הגמרא את השאלה בקבעה שלגבי
 4 משה זה דבר קל? - בתשובה יסביר רבנו הזקן להלן, שבמלים
 5 "לגבי משה" אין הגמרא
 6 מתכוונת שלגבי משה
 7 בלבד יראה היא דבר קל,
 8 אלא, לגבי ה"משה"
 9 שבכל אחד מישראל - מה
 10 שמשוה רבנו נותן כוח
 11 ודעת לכל אחד מישראל,
 12 שיוכל לקשר את דעתו
 13 באלקות - ולגבי בחינת
 14 "משה" זו, שבכל אחד
 15 מישראל, יראה היא אכן
 16 דבר קטן, שכן, כשיהודי
 17 משתמש בכוח זה של
 18 משה הנמצא בקרבו,
 19 כלומר, כשהוא מקשר את
 20 ה"דעת" שלו באלקות, מהווה אז "יראה", דבר קטן, ועל-ידי-זה
 21 קל להגיע ל"יראה". לכן אומרת הגמרא "לגבי משה", למרות
 22 שהפסוק אומר "שואל מעמך" - ממך, כי כאן מדובר אודות
 23 ה"משה" שישנו "עמך", בכל אחד מישראל. ובלשון התניא:
 24 אלא הענין הוא, כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה
 25 מבחינת משה רבנו עליו-השלום, כי הוא - משה רבנו,
 26 משרש רועים - שכל אחד מהם מפרנס את בני ישראל
 27 בחיות ואלקות מבחינתו הוא: אברהם - מבחינת חסד ואהבה
 28 שלו, וכך הלאה, הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות
 29 ישראל, שלכן - הם, נקראים בשם "רועים", - כמו רועה
 30 המפרנס את צאנו ובכך מכניס בהם חיות, כך מפרנסים שבעת
 31 הרועים את נשמות ישראל בחיות ואלקות. חסידים מספרים,
 32 שרבנו הזקן התעכב כאן שבועות רבים וחשב אם לכתוב "חיות
 33 אלקות" (כלי ו' החיבור) - שהרועים ממשיכים חיות של אלקות,
 34 או "חיות ואלקות" (עם ו' החיבור), שהרועים ממשיכים חיות
 35 ואלקות, והחליט לכתוב "חיות ואלקות". "חיות" - היינו אהבת
 36 ה' ויראת ה', כי הן מכניסות חיות בקיום התורה והמצוות,
 37 ו"אלקות" - ענין הביטול, להיות בטל אל הקב"ה. ו"שבעת
 38 הרועים" הם הם שממשיכים "חיות ואלקות" לנשמות ישראל.
 39 ומשה רבנו עליו-השלום הוא כללות כלם, - משה רבנו
 40 כולל את כל הרועים, ונקרא "נביא מתימנא", הרועה
 41 הנאמן, דהיינו שממשיך בחינת הדעת לכללות ישראל לידע
 42 - שתהיה להם ידיעה והכרה, את ה', - כלומר שהאלקות
 43 "תיקלט" ביהודי, שירגיש אלקות, כל אחד בפני השגת
 44 נשמתו, - עד כמה ששכלו מבין ומשיג אלקות - "ייקבע"
 45 הדברים בקרבו וירגיש אותם, ושרשם למעלה, - ולפי רום
 46 שורש נשמתו למעלה; מי שנשמתו באה משורש עליון יותר -
 47 "נקבעת" אצלו אלקות בצורה טובה יותר, ואילו מי שנשמתו

1 (הניצוצות ממשה רבנו) - הוא ענין פנימי, השפעה פנימית
2 בעבודת ה'. אך עקר הדעת - המביאה לעבוד את ה' בלב
3 שלם ונפש חפצה, אינה הידיעה לבדה, שידעו גדלת ה'
4 מפי סופרים ומפי ספרים, - ממה שלומדים את עניני גדלות
5 ה' מפי החכמים
6 והמנהיגים, הנקראים
7 "סופרים", וממה שלומדים
8 בספרים, אלא העקר
9 הוא להעמיק דעתו -
10 את ה"דעת" העצמית
11 שלו, בענינים של גדלת
12 ה', ולתקע מחשבתו
13 בענינים של גדלות ה'
14 בחזק ואמץ הלב והמה, עד
15 שתהא מחשבתו
16 מקשרת בה' בקשר
17 אמין וחזק, כמו שהיא
18 - המחשבה, מקשרת
19 בדבר נשמי שרואה
20 בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא
21 קשורה בה' באותה מדה שהיא קשורה בחפץ גשמי אותו הוא
22 רואה בעיניו, שאז הוא קשור חזק באותו דבר ואינו יכול
23 להינתק ממנו - כך צריכה מחשבתו להיות קשורה באלקות, על
24 ידי התעמקותו בענין של גדלות ה'. כנודע שדעת הוא לשון
25 "התקשרות", כמו - שכתוב: "והאדם ידע וגו'". - "דע"
26 (דעת). במובן של "התקשרות", כלומר: "דעת" משמעה, לדעת
27 באופן של להיות מקושר; וגם בענין ה"דעת" באלקות, לא די
28 בידיעת אלקות בלבד - אם כי גם בכך יש משום מצוה: לדעת
29 גדלות הבורא - אלא נדרשת ההתקשרות באלקות, על ידי
30 התעמקות ה"דעת" בעניני גדלות ה'.

1 "משה שפיר קאמרת"⁴, מפני שבחכם ובגדול הדור, מלוכש
2 ניצוץ מנשמתו של משה רבנו - ולא רק בנפש החכמים
3 מתלבשים ניצוצות ממשה רבנו, אלא גם בגופם⁵. ולכן אומרים
4 חסידים שאדם אינו מסוגל לרוות את צמאונו מלהסתכל על
5 רבי, כי גם בגופו של רבי,
6 מלוכש ניצוץ מנשה
7 רבנו. התלבשות זו של
8 הניצוצות - מביאה את
9 "חכמי הדור" ו"עניני
10 העדה": ללמד דעת את
11 העם, ולידע גדלת ה',
12 ולעבדו בלב ונפש, -
13 "דעת" זו וידיעת גדלות
14 ה', מביאים את האדם,
15 לעבוד את הקב"ה במלוא
16 הלב והנשמה - כי
17 העבודה שכלל - אהבת
18 ה' ויראת ה' שביהודי,
19 היא לפי הדעת, -
20 בהתאם למדת הבנתו וידיעתו את גדלות ה', כמו שכתוב:
21 "דע את אלהי אביך - ועל-ידיה, ועבדו בלב שלם
22 ונפש חפצה", - כלומר: ה"עבדו בלב שלם ונפש חפצה"
23 תלוי ב"דע את אלקי אביך", בידיעת והבנת גדלות ה', דבר זה
24 לומדים בני ישראל מחכמי הדור, שיש בהם ניצוצות ממשה
25 רבנו. ולעתיד - ורק לעתיד לבוא, הוא אומר: "ולא ילמדו
26 איש את רעהו ולאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו'".
27 - אומר הקב"ה. כל זה יהיה רק לעתיד לבוא, ואילו כיום
28 זקוקים ל"רבי" שילמד לדעת ולהבין גדלות ה', כדי להגיע
29 על-ידיה לעבוד את הקב"ה בלב ובנשמה, באהבת ה' וביראת
30 ה'. ענין זה מה שמקבלים ממשה רבנו על ידי חכמי הדור

ליקוטי אמרים

ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שכלל היא לפי הדעת
כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדו בלב שלם ונפש
חפצה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו
לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו' אך עיקר
הדעת אינה הידיעה לבדה שידעו גדלות ה' מפי
סופרים ומפי ספרים אלא העיקר הוא להעמיק דעתו
בגדלות ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחזק ואומץ הלב
והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר
אמין וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה
בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא
לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו'

בהתאם למדת הבנתו וידיעתו את גדלות ה', כמו שכתוב:
"דע את אלהי אביך - ועל-ידיה, ועבדו בלב שלם
ונפש חפצה", - כלומר: ה"עבדו בלב שלם ונפש חפצה"
תלוי ב"דע את אלקי אביך", בידיעת והבנת גדלות ה', דבר זה
לומדים בני ישראל מחכמי הדור, שיש בהם ניצוצות ממשה
רבנו. ולעתיד - ורק לעתיד לבוא, הוא אומר: "ולא ילמדו
איש את רעהו ולאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו'".
- אומר הקב"ה. כל זה יהיה רק לעתיד לבוא, ואילו כיום
זקוקים ל"רבי" שילמד לדעת ולהבין גדלות ה', כדי להגיע
על-ידיה לעבוד את הקב"ה בלב ובנשמה, באהבת ה' וביראת
ה'. ענין זה מה שמקבלים ממשה רבנו על ידי חכמי הדור

יום חמישי כ' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, וכח זה ומורה זו... עד עמ' 118, כמ"ש שם.

69 ביניקתה - על ידי שהיא מקבלת באופן של יניקה, מנשמת
70 משה רבנו עליוהשלוש.
71 - שעל-ידיה מקבלת
72 הנפש כוח זה ומדה זו,
73 שתוכל להרגיש אלקות
74 ולהיות קשורה באלקות,
75 רק מאחר שנתלכשה
76 הנפש בגוף, צריכה

ליקוטי אמרים

וכח זה ומדה זו
לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה
מנשמת משרע"ה רק מאחר שנתלכשה הנפש בגוף
צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת.

61 וכן זה ומדה זו לקשר דעתו בה', - שיהיה באפשרותו של
62 יהודי, לקשר את "דעתו"
63 בעניני אלקות, שלא זו
64 בלבד שיבין אותם, אלא
65 שגם ירגיש אלקות, שאז
66 הוא קשור באלקות - הרי
67 כוח זה ומדריגה זו, יש
68 בכל נפש מבית ישראל,

4. שבת קא, ב ועוד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד יותר בזה - שמדייק הסדר "בגוף ונפש" - שלא נאמר שההתלבשות בגוף היא לא באופן ישר, כ"א ע"י שמתלבשת מקודם בנפש החכמים, אלא - בלא ממוצע דנפשם, וע"ד ודוגמת שהי' במשה, ניצוץ מרע"ה מלוכש ישר בגוף החכם [ובזה יומתק דקרי ל' משה - גם מצד הגוף]". 6. דברי הימים א כח, ט. 7. ירמ' לא, לג. 8. ראה לעיל בפרק ג.

15 וחומריות הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש, -
16 שאור הנפש, שהוא יכולת הנפש להבין ולהרגיש אלקות, יוכל
17 להאיר, כמו שנתבאר לעיל בשם הוהר ד"גנופא דלא
18 סליק ביה נהורא דנשמתא מכמשין ליה, - גוף שלא חודר
19 בו אור הנשמה - מבטשן
20 אותו, והינו עלידי
21 הרהורי תשובה מעמק
22 הלב, כמו שנתבאר שם
23 - שעל ידי הרהורי
24 תשובה מעומק הלב,
25 מחלישים את חומריות
26 וגסות הגוף, ואז מוחדר בו
27 "נהורא דנשמתא" - אור ואש הנשמה. זהו סוג אחד של יגיעה,
28 הנקרא "יגיעת בשר", המביא להרחקת הפרעות שמצד הגוף.

ליקוטי אמרים

האחת היא יגיעת בשר לבטש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש כמ"ל בשם הוהר דגנופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכמשין ליה והיינו על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב כמ"ש שם.

1 ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכפלת. - כדי ש"יונח"
2 אלקות בנפש, ותהיה קשורה באלקות. ואם כי אמנם הכוח לכך
3 מקבלת הנפש על ידי יניקתה מנשמת משה רבנו (שכן, בלעדי
4 כוח זה, לא היתה תועלת בשום יגיעה, אף הגדולה ביותר,
5 שהרי כיצד יכול נברא
6 להבין ולהרגיש "בורא"?
7 כיצד יכולה נפש
8 המלוכשת בגוף, להרגיש
9 אלקות ולהיות קשורה
10 באלקות?) אך, גם
11 בשישנם כוח זה ומדה זו,
12 נדרשת יגיעה עצומה,
13 כפולה ומכופלת: האחת - היא יגיעת פשר, - יגיעה המסירה
14 את ההפרעות שמצד הגוף, לבטש את גסות

יום שישי כ"א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, והשנית היא יגיעת... עד עמ' ס, ואוזן שומעת כו'.

57 משך זמן להתבוננות; ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה,
58 ממקור הצצה ממדרגות תחתונות דעשר ספירות דעשרה,
59 - שהוא העולם התחתון ביותר, וב"עולם העשיה" עצמו, באה
60 נפשו, מהמדרגות התחתונות ביותר שבעשר הספירות שבו,
61 ושלכן נפש זו בטבעה,
62 היא "נפש שפלה", שענין
63 אלקי אינו "מונח" בה,
64 ולא תוכל למצוא
65 במחשבתה - את
66 האלהות, כ"א בקשי
67 ובחזקתו, - לנפש זו
68 דרושה, יגיעה רבה, כדי
69 להתעמק במחשבתה
70 במשך שעה ארוכה,
71 שתוכל לעורר בקרבה
72 התגלות של הארה
73 אלקית, ש"יונח" בה ענין
74 אלקי, עד כדי כך שתרגיש
75 בענין האלקי ויעורר בה
76 יראה מהקב"ה. ובפרט
77 אם - בנוסף לנחיתותה
78 של נפש זו בטבעה,
79 הטמאה בחטאת נעורים, - שאז, קשה לה עוד יותר, להרגיש
80 אלקות במחשבתה, מפני שהעונות מבדילים כו' [כמו
81 שכתוב ב'ספר חסידים' סימן לה]. - שהעונות המבדילים
82 בין יהודי להקב"ה, מפריעים לו להגיע בקלות ליראת ה'.
83 ומכל-מקום, בקשי ובחזקה, שתתחזק מאד מחשבתו
84 באמין ויגיעה רבה ועמק גדול, להעמיק בגדלת ה' שעה

ליקוטי אמרים

והשנית היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה' כמ"ש בש"ע א"ח סימן א' כשיתבונן האדם שהמלך הגדול מ"ה הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו' ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות ד"ס דעשיה ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחזקה ובפרט אם הוטמאה בחטאת נעורי שהעונות מבדילים כו' [כמ"ש בס"ח סי' ל"ח] ומ"מ בקושי ובחזק' שתתחזק מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק

29 והשנית - היא יגיעת הנפש, - כדי לגלות כוחות הנפש,
30 שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה, להעמיק
31 ולהתבונן בגדלת ה' שעה גדולה רצופה. - שבדרך כלל
32 קשה מאוד להתעמק שעה ארוכה בענין של אלקות; כי שיעור
33 שעה זו - הנדרשת
34 להתעמק בענין אלקי, כדי
35 לעורר עלידידיזה בקרבו
36 אהבת ה' או יראת ה',
37 אינו שוה בכל נפש, -
38 ישנם כאלה שנדרש מהם
39 זמן רב יותר, וישנם כאלה
40 שנדרש מהם זמן פחות
41 יותר; יש נפש זכה
42 בטבעה, שמיד
43 שמתבוננת בגדלת ה' -
44 יגיע אליה - מיד, היראה
45 ופחד ה', כמו שכתוב
46 ב'שלחן ערוך' אר"ח
47 ת"י סימן א';
48 ב'שיתבונן האדם
49 שהמלך הגדול מלא
50 מלכי המלכים הקדוש
51 ברוך-הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו', עומד עליו
52 ורואה במעשיו - מיד יגיע אליו היראה כו'. - וכפי
53 שמסיים שם, שהתבוננות זו תביא לו הכנעה ובושה מהקב"ה.
54 דבר זה אמור להיות במי ששוכנת בו נפש עדינה, ולכן הוא
55 אומר: "מיד יגיע אליו היראה" - שבלי כל יגיעה, אלא מיד
56 יתעורר בו רגש היראה מהקב"ה, מבלי שיצטרך אף להקדיש

44 בְּחִינָה וּמִדְרָגָה שֶׁלְמַעְלָה מִהוֹמָן, - הרי שלא שייך כלל לומר
45 שבשעה מסויימת אין באפשרותו להגיע אליה, שבשעה
46 מסויימת האוצר לא נמצא - שכן, היא הרי בחינה ומדרגה
47 שלמעלה מן הזמן, וְהִיא הִירָאָה הַמְּבַעֲרֵת הַמְּסַתֶּרֶת
48 הַנּוֹכְרֶת לְעֵיל. אלא, אם
49 היראה היא טבעית
50 ונמצאת תמיד בקרבו של
51 כל אדם מישראל, לשם
52 מה, איפוא, עליו להזדקק
53 לפעולות שונות של
54 התעמקות ה"דעת"
55 בגדולת ה', כדי להגיע
56 ל"יראה"? - אומר על כך
57 רבנו הזקן להלן, כי מכיוון
58 שיראה זו מוסתרת בלב,
59 ולכן אין בכוחה להשפיע
60 במה שנוגע למעשה
61 בפועל, שימנע מעשיית
62 עבירה - לפיכך זקוק
63 האדם לפעולות שונות,
64 כדי לגלות יראה זו,
65 ושיהיה בכוחה להשפיע
66 בדברים הנוגעים למעשה.
67 ובלשון ה"תניא": רַק
68 שְׂכָרִי שֶׁתָּבֵא - היראה
69 האמורה, לִידֵי מַעֲשֵׂה
70 בְּבְחִינַת יִרְאָת חֹטֵא, -

71 שירא לעשות חטא, לְהִיּוֹת "סוֹר מֵרַע" בְּמַעֲשֵׂה דְבוֹר
72 וּמִחֲשָׁבָה - שלא יעשה, לא ידבר ולא יחשוב את מה שאסור,
73 צָרִיךְ לְגַלּוֹתָהּ אֶת הִירָאָה, מִמַּצְפּוֹנֵי בֵּינַת הַלֵּב שֶׁלְמַעְלָה
74 מִהוֹמָן, לְהַבִּיאָהּ לְבְחִינַת מַחֲשָׁבָה מִמַּשׁ שְׂכָמָח, לְהַעֲמִיק
75 בָּהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ מִשְׁךְ זֶמַן מַה מִּמַּשׁ, עַד שֶׁתֵּצֵא פְּעֻלָּתָהּ
76 מִחֶפֶץ אֶל הַפֶּעַל מִמַּשׁ, - שְׂכוּחַ הַפּוֹעֵל שְׂבֹאוֹתָהּ יִרְאָה,
77 שהיתה מקודם רק "בכוח", מוסתרת בנפש - תבוא עתה לידי
78 ביטוי ול"פועל", ולפעול בנפשו ובגופו של האדם; דְּהִינּוּ לְהִיּוֹת
79 "סוֹר מֵרַע וְעֹשֶׂה טוֹב" בְּמִחֲשָׁבָה דְבוֹר וּמַעֲשֵׂה, מִפְּנֵי ה'
80 הַצּוּפָה וּמִכִּיּוֹן וּמִקְשִׁיב וּמִכִּין אֶל כָּל מַעֲשֵׂהוּ,
81 וּבִחוּן כְּלִיּוֹתָיו וְלִבּוֹ, - כלומר: רעיונותיו הפנימיים. ומשום כך,
82 ימנע את עצמו מלעשות עבירה איזו שהיא וישתדל בעשיית
83 טוב. וּבְמֵאֲמָר רַ"ל¹¹: "הַסִּתְּכָל - בעיני השכל, בְּשִׁלְשָׁה
84 דְבָרִים כּו' - ואין אתה בא לידי עבירה: עֵצָן - של הקב"ה
85 כביכול, רוּאָה וְאֵין שׁוֹמֵעַת כּו'". - ההתבוננות איך הקב"ה
86 רואה ושומע את כל מעשיו - תימנע אותו מלעבור עבירה;

1 גְּדוּלָּה - שעה ארוכה, - כפי שאמר הרבי מוהרי"צ נ"ע באחת
2 משיחותיו, ש"שעה גדולה" משמעה גם: שעה היום ושעה מחר
3 וכך הלאה, שעל ידי שהוא חוזר ומתעמק באותו ענין יום יום,
4 הרי אז - בּוֹדָאי תִּגִּיעַ אֵלָיו עַל-כָּל-פְּנִים הִירָאָה תִּתְּאָה
5 הַנּוֹכְרֶת לְעֵיל, - מורא
6 מהקב"ה, שימנע אותו
7 מלעשות דבר נגד רצונו
8 של הקב"ה. ועל דבריו
9 אלה של רבנו הזקן, שגם
10 נפש שפלה כזו, וגם אם
11 בנוסף לכך עוונותיה
12 מבדילים בינה לבין
13 הקב"ה - בכל זאת,
14 בהתאמצות יתירה
15 והתעמקות גדולה בגדלות
16 ה' - תגיע בודאי גם "נפש"
17 שפלה זו ל"יראה תתאדה"
18 על-כל-פנים - מעיר כ"ק
19 אדמו"ר שליט"א: "שמך"
20 גם מובן, שבודאי תגיע גם
21 - ועוד לפני זה - להסרת
22 ההבדלה מהעונות
23 המבדילים - כלומר:
24 לחזור בתשובה
25 עליהם¹¹. וּבְמֵוֹ שְׂאֵמָרוֹ
26 רַ"ל¹²: "יִגְעִתִּי וּמִצְאִתִּי
27 תִּתְּאֵמִין". - יגיעה -

28 עוזרת. ובהסברת הרבי שליט"א, שיגיעה עוזרת לא רק להשגת
29 ענין שלפי ערך היגיעה - כמו השכר שאדם מקבל לפי ערך
30 העבודה שעשה - אלא יגיעה עוזרת, ש"מצאתי": הוא מוצא
31 מציאה, שאיננה כלל לפי ערך היגיעה שיגע בכך. וּבְדִבְתֵּיכִי¹³:
32 - וכמו שכתוב לגבי "יראה", שהביקוש והיגיעה ביחס ליראה -
33 מן ההכרח שיעזור: "אִם תִּבְקֶשְׁנָה - את היראה, כְּכֶסֶף
34 וּכְמַטְמוֹנִים תִּתְּפֶשֶׁנָה - אִזְ תִּבְיִן יִרְאָת ה'", פְּרוּשׁ בְּרִיךְ
35 שְׂמַחֲשֵׁשׁ אָדָם מִטְמוֹן וְאִצֹּר הַטְמוֹן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ,
36 שְׂחוּפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה - בהיותו בטוח, שהאוצר
37 טמון באותו מקום - לא יתעייף וימשיך ביגיעתו עד למציאת
38 המטמון, כִּךְ צָרִיךְ לַחֲפֹר בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, לְגַלּוֹת אוֹצֵר שֶׁל
39 יִרְאָת שָׁמַיִם, הַצּוּפִין וּמִסְתֵּר בְּבֵינַת הַלֵּב שֶׁל כָּל אָדָם
40 מִיִּשְׂרָאֵל, - ומכיוון שהאוצר של יראת שמים, נמצא בוודאי
41 בתעלומות הלב היהודי, ב"בינת הלב" - אין לו לאדם מישראל,
42 לחדול ממאמצים בלתי נלאים לחפור ולחפש התגלות האוצר
43 של יראת שמים, שְׁהִיא - "בינת הלב" של אדם מישראל,

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מה שאדה"ז בשו"ע שלו מדה"ת - שבה הענינים מבוארים - גם בגילוי - כפרטיות ובפניית יותר - מוסיף על הכתוב בש"ע (הנ"ל בתניא, והועתק במהד"ק דשו"ע אדה"ז): 'ואם לא יגיע אליו מיד יעמיק הרבה וכו' וגם ישוב בתשובה שלימה... שהם המונעים מהגיע כו'". 12. מגילה י' ב. 13. משלי ב, דה. 14. אבות ג, א.

יום שבת קודש כ"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ס, וגם כי אין לו... עד עמ' 120, כנ"ל פ"כ:

ליקוטי אמרים

וגם כי אין לו דמות הגוף הרי

אדרבה הכל גלוי וידוע לפניו שאת לאין קץ מראיית העין ושמיעת האזן עד"מ רק הוא עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו כמו קור או חום ואפי' חום שבצפרני רגליו עד"מ אם נכוה באור וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם יודע ומרגיש במוחו וכעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם [והסכימו לזה חכמי הקבלה שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית

1 וגם כי אין לו – להקב"ה כביכול, דמות הגוף – כיצד,
2 אפוא, שייך הענין של "עין" ו"אוזן" למעלה, אברים השייכים
3 לחושי וציורי הגוף? – אלא, הרי אדרבה – אכן, משום כך
4 הכל גלוי וידוע לפניו, בדרך שאת לאין קץ מראית העין
5 ושמיעת האזן על-דרך-
6 משל, – כלומר: בשעה
7 שאומרים שלמעלה לא
8 קיים כלל דמות וציור של
9 "גוף" – הכוונה היא,
10 שלמעלה לא קיימים
11 ההגבלות והחסרונות
12 הנובעים מן הגוף; ולמשל:
13 העין הגשמית מוגבלת
14 לראות דברים גשמיים
15 בלבד, ולא עצמים
16 רוחניים; כוח הראיה של
17 העין, מוגבל בשטח וזרק
18 לאור וכדומה. באותה
19 מדה ישנם הגבלות
20 וחסרונות גם בחוש
21 השמיעה של האוזן
22 הגשמית. ואילו ב"ראיה" של
23 וב"שמיעה" למעלה – לא

24 קיימים כלל כל אותם חסרונות והגבלות שבראיה ובשמיעה
25 הגשמיות – למעלה קיימת רק המעלה והשלימות שבראיה
26 ובשמיעה; שכן, כל דבר של "שלימות" שישנו בנברא – ישנו
27 בודאי בבורא, רק הוא, – ה"ראיה" וה"שמיעה" למעלה, ומה
28 שהכל גלוי וידוע למעלה, הוא על-דרך-משל, כמו אדם
29 היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל
30 רמ"ח איבריו, כמו קר או חם, – כהשפעתם של קור וחום
31 על כל אחד מאברי גוף האדם, שהוא יודע אותם וחש בהם,
32 ואפילו חם שבצפרני רגליו, על-דרך-משל, אם נכוה
33 באור, – כשאדם נוטל את צפורניו אין הוא חש בכאב כלל,
34 ואילו כשנכוות הצפרניים באש – מרגיש האדם בכאב; וכן
35 מהותם ועצמותם – של האברים עצמם – חש האדם בהם.
36 לפני כן למדנו שאדם יודע ומרגיש בכל המתרחש באבריו,
37 ואילו כאן אנו לומדים שהוא חש את האברים עצמם, וכל
38 מה שמתפעל – ומשתנה, בהם¹⁵ יודע – האדם, ומרגיש
39 במוחו, – הוא אינו צריך להשתמש לשם כך בעיניו ובאזניו,
40 אלא הוא יודע וחש את המתרחש באבריו מעצמו. ובעין
41 ידיעה זו, על-דרך-משל, – בדומה לידעה זו למשל, יודע

42 הקדוש-ברוך-הוא – את כל הנפעל בכל הנבראים, –
43 שבעולמות, עליונים ותחתונים, להיות – מפני שהם כלם
44 מושפעים – מקבלים השפעתם וחיותם, ממנו יתברך, כמו
45 שכתוב¹⁶: "כי ממך – מהקב"ה, הכל", – הרי, כשם
46 שהמוח – המקור שממנו
47 נמשכת חיות לכל
48 האברים – יודע ומרגיש
49 בכל המתרחש באברים,
50 כך, כביכול, יודע הקב"ה
51 – בהיותו מקור חיותם
52 וקיומם של כל הנבראים
53 – בכל המתרחש בכל
54 הנבראים; וזהו
55 שכתוב¹⁷: "וגם כל
56 היצור לא נכחד ממך",
57 – מפני שכל היצור הרי
58 נוצר ממך, וכן שכתב
59 הרמב"ם – על פי
60 חקירה, [והסכימו לזה
61 חכמי הקבלה, כמו
62 שכתב הרמ"ק – רבי
63 משה קרדוברו,
64 בפרד"ם] שבידיעת

65 עצמו כביכול – יודע – הקב"ה, כל הנבראים הנמצאים
66 מאמתת המצאו וכו'. – מכיוון שהימצאותם של כל
67 הנבראים באה מאמיתת הימצאו של הקב"ה, לכן יודע הקב"ה,
68 כביכול, את כל הנבראים, על ידי שהוא יודע את עצמו. אך,
69 כשאנו אומרים שהקב"ה יודע את כל הנבראים שהוא מחיה,
70 באותה מדה שנפש האדם יודעת וחשה בנעשה באברים
71 המקבלים חיותם ממנה – יכול להיות מקום לטעות חז', לחשוב
72 שכשם שהנפש לבושה בגוף ומשום כך היא מתפעלת ממקרי
73 הגוף (שכן, "התלבשות" משמעה שהמלוכש מתפעל ממי
74 שהוא מלוכש בו), – אותו דבר, ח"ו, גם למעלה ביחס לחיות
75 האלקית שבנבראים – יוסבר להלן שבנקודה זו אין המשל
76 דומה לנמשל. שכן, החיות האלקית המחיה את העולם – אינה
77 מתפעלת מהעולם, ואין העולם וכל המתרחש בו גורם בה שום
78 שינוי. ובלשון ה"תניא": רק שמשל זה – של הנפש והגוף,
79 אינו אלא לשכך את האזן, – להקל על האזן ועל הרעיון
80 של האדם, "לקלוט", כיצד אפשר לדעת דבר מבלי לראותו
81 בעינים ולשמעו באזנים, אבל באמת אין המשל – של
82 הנפש והגוף, דומה לנמשל – של אלקות ועולם, כלל, כי

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) זה כבר נאמר לפני זה. (2) בזה צ"ל ה' נפעל. פי' מתפעל – ראה ע"כ כמה פעמים. לולא דמסתפינא אפ"ל שכאן טה"ד וצ"ל: מהם (וקאי על האדם בכללותו). ואז יתאים למש"כ (רע"ב) שאין המשל דומה כלל. 16. דברי הימים-א כט, יד. 17. במוסף ראש השנה.

ליקוטי אמרים

19 באחדותו, אלא, כשם שהיה יחיד ומיוחד לפני שברא את
20 העולמות, כך הוא יחיד ומיוחד גם אחרי שבראם. וְהִנֵּה, בְּדִי
21 לְהַשְׁכִּיל זֶה הַיָּמִים בְּשִׁכְלָנוּ, - כיצד אין העולם פועל שינוי
22 בבורא, כְּכֵן הָאֲדִיכּוֹ חֲכָמֵי הָאֱמֶת - בעלי תורת הקבלה,
23 בְּסִפְרֵיהֶם, אֲדָךְ כָּל
24 יִשְׂרָאֵל מְאֲמִינִים בְּנֵי
25 מְאֲמִינִים - הם מאמינים
26 בהיותם בנים לאבות
27 שהאמינו בקב"ה, בְּלִי
28 שׁוֹם חֲקִירַת שִׁכְלָ
29 אֲנוּשִׁי, וְאֻמְרִים:¹⁹
30 "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא
31 נִבְרָא הָעוֹלָם וְכוּ'", -
32 "ואתה הוא משנברא
33 העולם", בלי שום שינוי
34 כלל, כלומר, יהודים
35 מאמינים באמונה שלימה, שאין העולם פועל שום שינוי
36 בבורא, כְּנִזְכָּר לְעֵיל פָּרָק ב:

1 נֶפֶשׁ הָאָדָם, אֶפְלוֹ הַשְׁכָּלִית וְהָאֱלֹהִית, הִיא מִתְפַּעֶלֶת
2 מִמְּאֻרְעֵי הַגּוֹף וְצִדּוֹ, מִחֲמַת הַתְּלַבְּשׁוּתָהּ - של הנפש
3 השכלית והאלקית, מִמֶּשׁ בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף
4 מִמֶּשׁ, - הנפש החיונית, המחיה את הגוף, מלובשת ממש
5 ומאוחדת עם הגוף, ובה
6 מלובשת הנפש השכלית
7 והאלקית. אֲבָל חֲקִדּוּשׁ
8 בְּרִדְּהוּא - כביכול,
9 אֵינוֹ מִתְפַּעֵל חֲסִינְשׁוֹלֹם
10 מִמְּאֻרְעֵי הָעוֹלָם
11 וְשִׁנּוּיָיו, וְלֹא מִהָעוֹלָם
12 עֲצָמּוֹ, - הקב"ה אינו
13 מתפעל ממצאות (מהות)
14 (ועצמות)¹⁸ העולם, ואין
15 מציאות זו פועלת שינוי
16 ח"ו בהקב"ה, שִׁכְלָם -
17 כל העולמות והאירועים שבהם, אֵינָם פּוֹעֲלִים בּוֹ -
18 בהקב"ה, שׁוֹם שְׁנוֹי חֲסִינְשׁוֹלֹם. - לא בהקב"ה ולא

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מתאים למש"כ במשל (סע"א). [ההתהוות] אינה במשל כלל, כי אין הנפש בוראה הגוף. ולכן לא מדבר בזה גם בהנמשל לשוללון". 19. בתפילת שחרית.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' א

27 את עֵיבָרָה הראשון בְּנִדָּל - ולד שאין לו צורת פנים, שכן העובר
28 השני דוחק את הראשון ומקלקל את צורתו.
29 מקשה הגמרא: אִי הָכִי מדוע חששו דווקא במעוברת חבירו, הרי
30 גם באשה מעוברת דִּידִיה נָמִי יש לחשוש לכך שתתעבר שוב
31 ויעשה העובר הראשון סנדל. מתרצת הגמרא: נחלקו רבי מאיר
32 וחכמים (לעיל יב) האם מותר למעוברת לשמש על ידי מוך כדי
33 שלא תשוב ותתעבר. ואם כן אִי לְמֵאן דְּאָמַר שמשמשת בְּמוֹךְ,
34 מותר לאדם לשמש עם אשתו המעוברת בְּמוֹךְ ואין לחשוש
35 שתתעבר, וְאִי לְמֵאן דְּאָמַר שאסורה לשמש במוך, אלא משמשת
36 כדרכה, וְמֵן הַשְּׂמִים יִדְחָמוּ שלא יגיע העובר לידי סכנה, מותר לכל
37 אדם לבוא על אשתו מעוברת ולסמוך על כך שְׂמֵן הַשְּׂמִים יִדְחָמוּ.
38 שוב מקשה הגמרא: אם כן הָכָא במעוברת חבירו נָמִי יהיה מותר,
39 אִי לְמֵאן דְּאָמַר שמשמשת בְּמוֹךְ אף כאן ישאנה ותשמש בְּמוֹךְ. וְאִי
40 לְמֵאן דְּאָמַר שְׂמֵן הַשְּׂמִים יִדְחָמוּ, אף כאן ישאנה וְמֵן הַשְּׂמִים יִדְחָמוּ
41 שלא יעשה עוברת סנדל.
42 הגמרא חוזרת בה מטעם זה ומביאה טעם אחר: אֵלָּא אסור לשאת
43 את מעוברת חבירו מִשּׁוּם דְּחָקָה [הדחק] - שחששו שמא ימערך
44 את הולד בשעת תשמיש ויהרגו. מקשה הגמרא: אִי הָכִי באשה
45 מעוברת דִּידִיה נָמִי יש לאסור עליו לבוא עליה שמא ימערך את
46 הולד בביאתו. מתרצת הגמרא: עובר דִּידִיה חָיִים עִלְיָה - אדם חס
47 על בנו העובר ויזהר שלא למעכו בביאתו. שוב מקשה הגמרא: אם
48 כן הָכָא במעוברת חבירו נָמִי חָיִים עִלְיָה שלא למעכו, שהרי
49 בודאי יזהר שלא להרוג נפש ואפילו שאינו בנו.
50 הגמרא חוזרת מטעם זה ומביאה טעם אחר: אֵלָּא אסור לישא את
51 מעוברת חבירו משום שְׂחָתָם אשה מְעוּבָרָת לְמִנְיָקָה קְרִימָא -
52 עומדת היא להניק את בנה לכשיוולד,

1 ללדת ולד חי לאחר שעברו יומים מתחילת החודש השביעי
2 לעיבורה.
3 עוד מקשה הגמרא: וְתַקְטִין מִשְׁוֶה - שבוע או שבועים בלבד,
4 וְתִנְשָׂא, וְכִי מָלוּ [וכשימלאו] שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים למיתת בעלה לְבִדְקָה
5 [יבדקו] בדדיה אם היא מעוברת. ואם תמצא מעוברת ודאי בן
6 הראשון הוא, שכן אם הוא בן השני הרי עדיין לא מלאו שלשה
7 חדשים מנישואיה, ואין העובר ניכר אלא לאחר שלשה חדשים
8 לעיבורו. ואם ימצא שאינה מעוברת באותה שעה, ולאחר מכן
9 ניכר עיבורה, ודאי בן השני הוא, שכן אם היה בן הראשון היה
10 עיבורו ניכר לאחר שלשה חדשים ממייתת אביו. מתרצת הגמרא:
11 אָמַר רַב סְפָרָא, אֵין בּוֹדֵקִין אֶת הַנִּשְׁוֹאוֹת בְּדִידֵיהֶן אִם הֵן מְעוּבָרוֹת,
12 כִּדִּי שֶׁלֹּא יִתְנַנוּ בְּבִדְקָה זֶה עַל בְּעֻלָּיהָ, ואם תינשא לשני שוב לא
13 נוכל לבדוקה.
14 שוב מקשה הגמרא: וְנִבְדְּקָה אם מעוברת היא בְּהִלּוּכָה - על ידי
15 שתלך על עפר תיחוח, שכן פסיעות המעוברת ניכרות ומעמידות
16 יותר משאר נשים משום כובד הולד. מתרצת הגמרא: אָמַר רַמִּי בִּר
17 הָקָא, אִשָּׁה זֹו אִם תִּנְשָׂא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים ממייתת בעלה
18 נזחרת בפסיעותיה וּמִחֲפָה [ומסתירה] עֲצָקָה שלא יראה עיבורה,
19 בְּדִי שֶׁלֹּא יִדְעוּ שְׁהוּלֵד הוּא בן הראשון, משום שרוצה שִׁיִּירֶשׁ בְּנָה
20 בְּנִכְסֵי בְּעֻלָּתָהּ השני.
21 מקשה הגמרא: אם טעם ההמתנה הוא משום הבחנה, הִיכָא דְּכַבֵּר
22 קִים לָן [שידוע לנו] דְּמַעוּבָרָתָהּ הִיא מִהֲרָאשׁוֹן תִּנְשָׂא מִיד, אֵלָּמָה
23 [ומדוע] תִּנְשָׂא, לֹא יִשָּׂא אָדָם אֶת מְעוּבָרָתָהּ חֲבִירוֹ וּמִיִּנְקָתָה בן חֲבִירוֹ
24 שהתגרשה או התאלמנה, וְאִם נִשָּׂא אוֹתָהּ יִצְיָא [יגרשנה], וְלֹא
25 יִחְיִיר אוֹתָהּ עוֹלָמִית. מתרצת הגמרא: איסור נישואי מעוברת
26 חבירו הוא משום נִזְרָה, שְׂמָא תתעבר שוב מבעלה השני ותַּשְׁשָׂה

יום ראשון

יום רביעי

טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר

ה'תש"ג

ליל ב' דחג המצות - קריאת שמע שצל המטה כמו בכל יום טוב.

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עט"ב.

תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גם מי שאין לו אב, רחמנא לעלן, אומר לפני "מה נשתנה": "אבא, אשאל אותך ארבע קושיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, רחמנא לעלן, צריך לומר בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

יום שני

יום חמישי

יז ניסן, שני לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.

תהלים: פג"ז.

תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.

"הרי זה משבח" - "זה" מורה על מדרגה דקדושה, "הנה אלקינו זה" - וכל המרבה כו', "זה" ש"ל הוא משבח.

יום שלישי

יום ששי

יח ניסן, שלשה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.

תהלים: פח"ט.

תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

במנחה אין אומרים הודו, אבל אומרים פתח אליהו.

שנת תר"ח אמר ה"צמח צדק" מאמר על הפסוק "אם כסף תלוה גו'", כסף הוא הנשמה, על שם שהיא תמיד בכסף [=בגעגועים] ותשוקה לעלות למעלה, וכדכתיב "רוח האדם היא העולה למעלה", דאדם הם נשמות ישראל, "אתם קרויים אדם", והנשמה נתונה בהלואה להאדם, וכתיב "ימים יצרו גו'", דיש מספר קבוע כו', וחסר יומא חדא - חסר לבושא חדא נוכשחסר יום אחד - חסר לבוש אחד.

יום רביעי

שבת

יט ניסן, ארבעה לעומר

ה'תש"ג

גם בשמחה ובצהלה.

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא, ויתן לך - אומרים בלחש.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.

תהלים: צ"ז.

תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פעם פרש אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מה נשתנה הלילה - גלות שנמשל ללילה - הנה - האחרון - מכל הלילות - גליות שקדמוהו.

שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטִבִּילִין - לְשׁוֹן מְרוּק, נִקְיוֹן וְטְהָרָה - אֲפִילוּ פַעַם אַחַת - לֹא נִגְמַר הַמְרוּק בָּהֶם, כִּי הָרִי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גָּלוּת - הַלֵּילָה הָיָה שְׁתֵּי פְעָמִים - מְרוּק גּוֹף וְגִלּוּי הַנֶּפֶשׁ. שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמִץ אוּ מֶצֶה - הֵינּוּ כִּי גַם אַחֵר הַגָּלוּת, הַעֲבוּדָה הִיא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מֶצֶה בְּטוֹל, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית, חֲמִץ יִשּׁוּת - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֵר גָּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוֹ מֶצֶה - שְׂעֵבֶר רוּחַ הַטְּמָאָה.

שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרָקוֹת - כָּל הַמִּקְנָא פָּנִיו מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגָּלוּת הַרְבֵּה בַּחֲנִינוּת בַּקְּנָאָה: קְנָאת סוּפְרִים וְהִדּוּמָה - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֵר גָּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוֹ מְרוּר - קְנָאָה הַיּוֹתֵר גְּדוּלָּה, עַל-דֶּרֶךְ מֵאֲמֵר רז"ל כָּל צָדִיק נִכְוָה מִחַפְּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין בֵּין מְסֻבִּין - כָּל הַגִּלּוּיִים שְׁעַל-יְדֵי הַגָּלוּת - אוֹכְלִין - בַּחֲנִינֵת הַתַּעֲנוּג, וַיֵּשׁ הַתַּפְשֻׁטוֹת הַתַּעֲנוּג וְהַתַּעֲנוּג הַעֲצָמִי, וַיֵּשׁ מִי שְׁמָגִיעַ בַּעֲבוּדָתוֹ לְהַתַּפְשֻׁטוֹת הַתַּעֲנוּג וַיֵּשׁ לְתַעֲנוּג הַעֲצָמִי - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֵר גָּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוֹ מְסֻבִּין - שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יִגִּיעוּ לְבַחֲנִינֵת תַּעֲנוּג הַעֲצָמִי.

יום חמישי

יום ראשון

כ ניסן, חמשה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צזקג.
תניא: וכח . . . 118 כמ"ש שם.

פַּעַם נִכְנַס כ"ק ה'ר' חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבִּינוּ הוֹקֵן) אֶל אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי בַּחַג הַפֶּסַח לֵאמֹר גּוֹט יוֹם טוֹב. וְסִיפֵר אֹז - הַרְח"א - שֶׁרַבְּנוּ הוֹקֵן אָמַר: פֶּסַח דֹּאֲרָף אֵינְעֵר דַּעַם אֲנִדְעֵרְעֵן נִיט מַכְבֵּד זֵיין בֹּאכִילָה וְשִׁתִּי, אָבֵעֵר נַעֲמֵעֵן אַלִּיין מַעַג מַעַן.

פַּעַם נִכְנַס כְּבוֹד קִדְשֵׁת הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבְּנוּ הוֹקֵן) אֶל אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי בַּחַג הַפֶּסַח לֵאמֹר גּוֹט יוֹם טוֹב [=חַג שְׁמִחָה]. וְסִיפֵר אֹז - הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם - שֶׁרַבְּנוּ הוֹקֵן אָמַר: בְּפֶסַח אֵין לֵאחֹד לְכַבֵּד אֶת זוּלָתוֹ בֹּאכִילָה וְשִׁתִּיָּה, אֹךְ לְקַחַת לְבַד מִתֵּר.

יום שישי

יום שני

כא ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר

ה'תש"ג

בַּעַת קְרִיאַת הַשִּׁירָה - עוֹמְדִים.
שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: והשנית . . . ס שומעת כו'.

אֵין לְיוֹבֵאָוויטש פִּלְעַגֵּט מַעַן זֵיין אוֹיף שש"פ - אוֹיךְ שְׁבֻעוֹת און הוֹשַׁעְנָא רַבָּה. אֹז אֵיךְ בֵּין אֵלֶּט גַּעוּוֹעֵן נִיין יֵאָהֵר הָאָב אֵיךְ זֵיךְ שוֹיֵן נִיט גַּעֲלִיגֵט שְׁלֶאפֶּען שש"פ - מ'דֹּאֲרָף לַעֲרַנְעֵן א גַּאנְצֵעַ נֶאכְט.

בְּלִיובֵאָוויטש הָיוּ נַעֲוָרִים בְּשַׁבְּעֵי שֶׁל פֶּסַח - גַּם בְּשַׁבְּעוֹת וְהוֹשַׁעְנָא רַבָּה. כְּשֶׁהֵייתִי בֶּן תֶּשַׁע שָׁנִים, כְּכֹר לֹא שְׁכַבְתִּי לִישֹׁן בְּשַׁבְּעֵי שֶׁל פֶּסַח - יֵשׁ לְלַמֵּד לִילָה שְׁלֵמָה.

שבת קודש

יום שלישי כב ניסן, אחרון של פסח [בחול], שבעה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו"קו.

תניא: וגם . . . 120 כנ"ל פ"ב.

ביום מנהגים: לקדש, אחר-כך מתפללים תפלת המנחה, ואחרי-כך סעודת יום-טוב.
הבעש"ט היה אוכל ג' סעודות באחש"פ.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעש"ט – משיח'ס סעודה. אחש"פ
איז משיח'ס סעודה, ווייל אחש"פ איז מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחד ב'היכל
הלימוד והי' אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר ביחד עם
התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח.

הבעל-שם-טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון-של-פסח.

סעודת אחרון-של-פסח היתה נקראת – אצל הבעל-שם-טוב – "סעודת משיח". "סעודת
משיח" היא באחרון-של-פסח, כי באחרון-של-פסח מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחד ב'היכל
הלימוד. והיה אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחרון-של-פסח אכל אדני אבי מורי ורבי
[ה'ש"ב] ביחד עם התלמידים, וצוה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: זוהי סעודת משיח.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג ניסן, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מדי' ניסן עם הפ"נ המוסגר בו, אשר אקראהו בל"ג על הציון הקי' של כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בשאלתו בענין תפילין דר"ת, הנה לעי"ע לדעתי עדיין לא יניחם, ובעוד איזה זמן בטח יבוא
עמדי בכתובים עוד הפעם אודות זה, ועד אז הנה יוסיף אומץ בלימוד תורת הדא"ח שע"פ המבואר
בכ"מ הנה זה מהשייך לתפילין דר"ת שע"פ המבואר בספרי קבלה, זהו ענין מוחין דאבא.

בטח נותן לצדקה בכל יום מימות החול איזה פרוטות קודם התפלה ושומר שלשת השיעורים
השונים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בחומש תהלים ותניא הידועים ופשיטא אשר נזהר בטבילת
עזרא, והשי"ת יזכהו לתלמוד תורה ביראת שמים ומבלי מפריעים ומונעים המדומיים שאינם באים
אלא להגדיל את השכר והחביבות של הענין.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח ולת"ת ביר"ש.

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

איזהו הסמוך על שולחן אביו?

לו ממה לחיות (כגון קטנים שאינם משתכרים כלל בעצמם) הרי הוא בגדר סמוך על שולחן אביו ומציאתו לאביו, אולם אם הבן מתפרנס בעצמו ואף אם תינטל תמיכת אביו יוכל לעמוד בכוחות עצמו, אינו נקרא סמוך על שולחן אביו (משפטיק ליעקב ו, עמ' שנא).

אך יש שדייקו מאריכות לשון הרמב"ם כאן "שהוא סומך על שולחנו של אביו ונחשב בכלל בני ביתו" שמדובר רק כאשר הם מצויים בקרבה כה גדולה שהבן חי בבית האב (בדוגמת בנים קודם נישואיהם), אך אם הבן מנהל אורח חיים נפרד ואביו רק תומך בו, אין זה נחשב שהבן 'סמוך על שולחן אביו' (קובץ הישר והטוב יב עמ' של).

ולמעשה כתבו הפוסקים שלעניין חזקה הכל תלוי בשיקול דעת הדיין, ואף אם הבן אינו עונה להגדרה של 'סמוך על שולחן אביו', אך אם הם חיים בקירבה כזו שאינם מקפידים על שימוש של אחד בנכסי השני, אין להם חזקה זה על זה, וממילא אין לקבוע מסמרות בדבר אלא הדבר תלוי בשיקול דעת הדיין בכל מקרה לגופו (ראה ט"ז חר"מ סי' קמו ס"ו, נתה"מ שם סק"ב, משפטיק ליעקב שם).

הלכות טוען ונטען פרק יג, הלכה ח: וכן ה"ב שהוא סומך על שולחנו של אביו, ונחשב בכלל בני ביתו – אם אכל נכסי אביו שני חזקה... אין אכילתו ראיה.

מאחר והבן סמוך על שולחן אביו, אין האב והבן מקפידים זה על זה. ולכן, אף אם החזיק הבן בנכסי האב ונהג בהם כבשלו, אין ראייה משתיקת האב שמכר את נכסיו לבנו. אמנם, יש לעיין האם 'סמוך על שולחן אביו' הוא דווקא כאשר הבן חי בבית האב וכל פרנסתו עליו או די בכך שהאב נוטל חלק בפרנסתו, כגון בן נשוי שאביו מסייע לו בפרנסתו בנוסף למקורות ההכנסה של הבן עצמו?

ושאלה זו נוגעת גם לדינים נוספים שנאמרו בבן הסמוך על שולחן אביו, כגון שמציאתו שייכת לאביו – מהו היקף הסיוע שמחמתו ייחשב הבן כ'סמוך על שולחן אביו'?

ולכאורה יש ללמוד זאת מדיוק הלשון "סמוך על שולחן אביו", לפי המבואר בפוסקים לגבי העמידה בתפילת שמונה עשרה שמותר להיסמך מעט על איזה דבר באופן שאם יינטל הדבר האדם לא ייפול, כי אז עיקר העמידה היא בכוחות עצמו. והוא הדין בנידון דידן שאם ללא סמיכת אביו לא ייהא

יום שני י"ז ניסן ה'תשפ"ב

מה כוחה של נאמנות מדין 'יכיר'?

הבכורה נאמן אף בנכסים הבאים אחר מכן, כל-שכן בחלק פשיטות.

והקשה על כך ה'קצות החושן' (סי' רעו סק"ב): האומר 'בני הוא זה וכהן הוא', לדעת רבי נאמן להחזיקו ככהן ולהאכילו בתרומה, כי "בידו להאכילו בתרומה" (כתובות כה, ב), היינו שנאמן ב'מיגר', כי היה יכול להימנע מלומר שהוא בנו ויהיה נאמן הוא להעיד שהוא כהן שעד אחד נאמן בזה. ולשיטת הרמב"ם שמדין 'יכיר' יכול לומר שהוא בנו אף אם אינו מוחזק בכך, הרי גם בלא 'מיגר' יהא נאמן להעיד שכהן הוא?

ותירץ ה'שערי יושר' (שער ו פ"ג ד"ה ובוה): התורה נתנה נאמנות לאב על בנו, מדין 'יכיר' רק לדינים הנוגעים לו מצד שהוא בן, אבל לא נתנה לו 'הכרה' נוספת, כגון שהוא גם בכור. ומה שכתב הרמב"ם שנאמן לומר 'זה בני ובכורי הוא', הוא רק כאשר ידוע לכל שהוא גדול הבנים ובאומרו שזה בנו ממילא ידוע שזה בכורו. ולכן, כאשר מעיד 'בני הוא זה וכהן', כלומר שהוא כהן כשר שאינו בן גרושה וחלוצה – על זה אין עדותו מועילה מדין 'יכיר' ונאמן רק משום ה'מיגר'.

הלכות נחלות פרק ב, הלכה יד: אפלו אמר האב על מי שלא החזק בנו כלל, 'זה הוא בני ובכורי' – הוא נאמן.

לדעת הרשב"ם והתוספות (בבא בתרא קלד, ב. ד"ה ליורשו), האב נאמן לומר על מי שלא החזק כבנו 'זה בני' להוריש לו נכסים שהיו בידו בשעה שהעיד, כי נאמן ב'מיגר' שהיה יכול לתת לו את הנכסים במתנה, אבל לגבי נכסים שהגיעו לידו לאחר מכן, ולא היה יכול להקנותם לו במתנה באותה שעה (ש'אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם) – אינו נאמן.

ומהפסוק "כי את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים" למדו (שם קכו, ב) שיש לאב נאמנות מיוחדת ('יכירו לאחרים') לומר 'זה בני בכורי' שייטול פי שנים אף בנכסים שבאו לרשותו לאחר מכן, אבל זהו רק אם היה מוחזק כבנו ולא ידוע אם הוא בכורו, כי חידוש התורה שהאב נאמן מדין 'יכיר' הוא לגבי הבכורה, אך אם אינו ידוע כבנו, אין לו נאמנות מדין 'יכיר' ונאמן רק ב'מיגר', ורק לגבי הנכסים שברשותו בעת העדות.

אך לשיטת הרמב"ם האב נאמן לומר 'זה בני' מדין 'יכיר' גם 'על מי שלא החזק בנו כלל' ואף לנכסים שיבואו לרשותו אחר כך, כמו שכתב הריטב"א (שם קלד, ב) ש'נאמן בלי שום מיגר'. וכן ביאר ה'מאירי' (שם) "שמאחר שבחלק

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשפ"ב

ספק בירושת היבם

בן שבקעה לאחריו – זה הספק אומר: 'שקרא בן המת אני, ואירש נכסי אבי בלם, ואין אתה ראוי ליבם, שאין אמי בת יבום',

הלכות נחלות פרק ה, הלכה ד: יבמה שלא שָׁהָת שְׁלִשָּׁה חֳדָשִׁים... וְנִתְיַבְמָה... ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיט

והרי זו טענת ספק (כי הוא זוכה בנכסי אחיו המת רק אם לא הניח זרע וזהו ספק) וגם טענת הבן היא מספק, לכן חולקים.

וכן פסק הטור (אהע"ז סי' קסג) שרק כשהסבא חי הבן והיבם חולקים, אבל "אם מת הסבא אז יטול היבם הכל" כיון שהוא ודאי, והבן שהוא ספק אינו מוציא מידי ודאי ובשור"ע שם ס"ג הובאה שיטת הרא"ש בשם יש אומרים').

והעיר ה'לחם משנה': דברי הרמב"ם צריכים עיון, כי משמעות לשון הרמב"ם היא שהבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים, והרי היבם הוא יורש ודאי!

וה'בית שמואל' (אהע"ז שם סק"ד) מבאר את שיטת הרמב"ם: הבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים, כי היבם אינו יורש ודאי שהרי אם יש לאח המת זרע אין היבם יורש אותו, וכדי שיוכל לרשת אותו מוכרח הוא לטעון שהבן (הספק) אינו בן האח המת (אלא 'בן שבעה לאחרון'), והרי זו טענת ספק, ולכן היבם והבן חולקים, כי שניהם טוענים טענות ספק.

והיבם אומר: 'שָׁמָּא בְּנֵי אֲתָה, וְאִמְךָ רְאוּיָה לְיָבוּם, וְאִין לָךְ בְּנֵיכִי אֲחִי בְּלוּם' – הואיל וגם זה היבם ספק, שָׁמָּא יָבֵם הוּא או אינו יָבֵם – חוֹלְקִין בְּשֵׁנָה.

הבן שנולד ליבמה וספק אם הבעל הראשון הוא אביו (בן תשעה לראשון) והוא יורשו לאחר מיתה, או שהוא בן היבם (בן שבעה לאחרון) ואז היבם הוא היורש, הרי זה 'ממון המוטל בספק' וחולקים ביניהם.

והקשה הרא"ש (יבמות פ"ד סי' ח):

מכח מעשה היבום, היבם הוא אמנם ספק יורש (כי יתכן שהבן הוא בן תשעה לראשון), אבל גם בלעדי היבום הוא יורש בהיותו אחי המת, ואם כן הוא ודאי יורש ואילו הבן שנולד הוא ספק, והרי הלכה היא (לעיל ה"ג) שאם יש יורש ודאי, הוא יורש את הכל והספק אינו יורש כי "אין ספק מוציא מידי ודאי"!

ותירץ: בהלכה זו מדובר שהסבא (אביהם של היבם ואחיו המת) חי והוא קודם ליבם, וכיון שהיבם אינו טוען אלא מכח היבום,

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשפ"ב

מי יורש את הגוי?

קונהו", היינו שעבד עברי אינו עובד את בן הגוי שקנהו; ומכך שצריך לימוד מיוחד למעט שעבד עברי אינו עובד את 'יורשי קונהו' משמע שאת שאר נכסיו של הגוי יורשים יורשיו.

ורב חייא בר אבין לומד את הדין מהאמור בלוט "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" (דברים ב, ט). כלומר, אף שבני לוט היו גויים, המקום ששמו 'ער' ניתן להם בירושה. ומעתה:

רבא הלומד דין ירושת הגוי מ'וחישב את קונהו' סובר שרק הבן יורש את אביו, כי המיעוט 'ולא יורשי קונהו' בעבד עברי הנמכר לגוי בא למעט רק את הבן היורש, ואת שאר היורשים אין צורך למעט כי גם עבד עברי הנמכר לישראל – אינם יורשים. ואם כן הדיוק שיש ירושה בגוי הוא רק בבן. ואילו רב חייא הלומד זאת מהפסוק "לבני לוט נתתי את ער ירושה", סובר שגם שאר הקרובים יורשים את הגוי, שהרי לוט יורשו של אברהם, אינו בנו אלא בן אחיו.

הלכות נחלות פרק ו, הלכה ט: הגוי יורש את אביו מן התורה; אבל שאר ירושתו, מניחין אותן לפי מנהגן.

לגבי המשמעות המעשית של ירושת הגוי את אביו, כתב המאירי (קידושין יז, ב) – "ואין אומרים שיהא כל המחזיק בהן זוכה בהן, אלא כל המחזיק בהן – צריך להחזיר" והנה, לדעת הרמב"ם שאר הקרובים, חוץ מבן, אינם יורשים אלא "מניחים אותו לפי מנהגם" כי "לא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד" (מגיד משנה) אבל לדעת המאירי (שם) הגוי "יורש את אביו ושאר מורישין". וכן כתב ה'חתם סופר' (יור"ד סי' קכז) ש"נכרי מוריש ליורשיו, לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו, אלא כל יורשיו".

ובספר 'המקנה' (קידושין יח, א ד"ה מי כתיב) תלה דין ירושת הגוי לשאר קרובים, במחלוקת אמוראים (שם) במקור הדין שהגוי יורש את אביו:

רבא לומד זאת מהפסוק האמור בעבד עברי הנמכר לגוי 'וחישב עם קונהו' (ויקרא כה, ג) ודורשים – "ולא יורשי

יום חמישי כ' ניסן ה'תשפ"ב

צדקה מנכסי יתומים

קצוב, כשם שלוקחים מהם לשאר מצוות. וה'חכם צבי' (הובא בשו"ת שאלת יעבץ ח"א סי' א ד"ה ועיקר) הקשה על כך: מדוע בכלל נקראת צדקה דבר שאין לו קצבה, והרי חכמים נתנו קצבה למצות צדקה – מעשר מהנכסים?

אלא בהכרח לבאר כי אין לוקחים מנכסי יתומים אלא למצוות שזמנן קבוע וחובה לעשותן בזמנן, אך מצוה שאפשר להשהותה עד שגידלו היתומים ויקיימוה בעצמם, עדיף להשהותה כי מצוה בו יותר מבשלוחו (האפטרופוס), ועוד, שעכשיו הם מצווים מדרבנן, מדין 'חינוך', וכשיגדלו יתחייבו מדאורייתא וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. ולכן אין נותנים צדקה מנכסי יתומים, מאחר ויוכלו

הלכות נחלות פרק יא, הלכה י: האפטרופין עושין לקטנים סָכָה, ולוֹלֵב, וצִיצִית, וְשׁוּפָר... אֲבָל אִין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צִדְקָה, וְאִפְּלוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, מִפְּנֵי שִׁמְצוּת אֱלוֹ אִין לָהֶן קִצְבָּה.

המהר"ר מינץ (שו"ת סי' א) נשאל אודות יתומים קטנים שהיו להם קרובים עניים ואביהם היה נוהג להעניק להם מידי שנה קצבה קבועה – האם רשאי האפטרופוס להמשיך לתת להם את הקצבה מנכסי יתומים?

והשיב: אמנם אין נותנים צדקה מנכסי יתומים, אך הטעם הוא משום שאין לה קצבה ולכן אין לתת זאת מנכסיהם שמה יכלו, אך ניתן לתת צדקה מנכסיהם בסכום

להשלים כשיגדלו.

נמצא כי בכל אופן אין לתת צדקה מנכסי היתומים אפילו בסכום קבוע, שהרי יוכלו לקיים זאת בעצמם כשיגדלו. והנזר הקודש' השיב על כך (שאלת יעבץ שם סי' ב): מה שכתב שלצדקה אין זמן קבוע וניתן לדחותה לכשיגדלו היתומים – הרי 'מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה'. ועוד,

שלדבריו אין עיקר הטעם משום שאין לצדקה קצבה אלא משום שניתן לדחותה.

ולכן יש לפרש שאמנם הטעם הוא משום שאין לה קצבה, ומה שקבעו לצדקה שיעור מעשר, אינו אלא למצוה מן המובחר ולא חובה, ולכן אין נותנים צדקה מנכסי היתומים, כי אין בידנו לאמור כמה ירצו לתת, מעט או הרבה.

דין זקן בסנהדרין

יום שישי כ"א ניסן ה'תשפ"ב

ואם הושיבוהו בסנהדרין קודם שנזדקק, ולאחר זמן נזדקק ונעשה 'זקן מופלג', כתב הרשב"א (הובא ב'שבועת יעקב' שם): "נראה לי דכל שהוא תלוי בסיבה, כל שישנה לסיבה, הענין נגרר אחר הסיבה. וסיבת הזקנה – האכזריות, ולפיכך אין מושיבין אותו אחר שנזדקק... שהרי נתחדשה לו הסיבה הגורמת".

אולם יש סוברים (ראה עיקרי הד"ט אור"ח, סי' ל אות י) שמי שנתמנה בהיתר לא מורידים אותו גם אם נעשה 'זקן מופלג'. ובכך הסבירו את דברי שמואל הנביא שהוכיח את העם (שמואל א יב, ב): "ואני זקנתי ושבתתי... ואני התהלכתי לפניכם מנעורי עד היום הזה" שבא להסביר מדוע אין למאוס בו אף אם הגיע לגיל זקנה שכבר אין מעמידים בסנהדרין, מפני שתחילת המינוי היה 'מנעורי', ולפיכך גם מאוחר יותר, כאשר 'זקנתי ושבתתי', אין להעביר אותו.

הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ג: אין מעמידין בכל סנהדרין לא פרים ולא זקן מופלג בשנים, מפני שיש בהן אכזריות.

האם 'זקן' בסנהדרין הוא מעלה או חסרון?

בגמרא (סנהדרין יז, א) נאמר: "אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה... ובעלי זקנה". וכך פסק הרמב"ם (הלן(ה"ה): "צריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה". הרי ש'זקן' יש בו מעלה בסנהדרין. ואילו בהלכה זו פסק הרמב"ם שאין להעמיד זקן, מפני שיש בו אכזריות! וכתבו המפרשים (לח"מ, שבות יעקב ח"א סי' כט) שלכך דקדק הרמב"ם לכתוב שאין להעמיד 'זקן מופלג בשנים', כי דווקא מי שנזדקק זקנה גדולה והשכחה גברה עליו "ששכח כבר צער גידול בנים" (רש"י סנהדרין לו, ב ד"ה זקן) אינו ראוי להיות בסנהדרין מחמת האכזריות שיש בו. אבל זקן רגיל, הרי אדרבה, יש לו מעלה וחשיבות בסנהדרין.

ניסיון חידוש הסמיכה בצפת

שבת קודש כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

בלשון רבינו.

ובפירוש המשניות (סנהדרין פ"א מ"ג) פירש הרמב"ם את שיטתו שניתן לחדש את הסמיכה באמצעות "הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישמו אותו לראש". והוכיח כן מחזרת הסנהדרין לעתיד לבוא שתהיה "לפני בוא המשיח", כדברי הפסוק "ואשיבה שופטייך כבראשונה ויועצייך כבתחילה" ורק "אחרי כן יקרא לך עיר הצדק וגו'". ואם כן, כיצד יוסמכו חכמי הסנהדרין? אלא שהסמיכה תיעשה ע"י הסכמת כל חכמי ישראל. ועל הוכחה זו כתב הרדב"ז: "מי יתן ואדע, שהרי אליהו בא לפני המשיח כמבואר בכתובים... והרי הוא סמוך מפי סמוך ויסמוך אחרים לפני בוא המשיח! אולם ה'תומים' (הל' דיינים סי' א ס"ק ב) כתב כי הרמב"ם הולך לשיטתו (הל' מלכים פ"ב ה"ב) בנוגע לזמן ביאתו של אליהו, ש"לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים שתומין הן אצל הנביאים וגם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו", ונמצא כי אין הדבר ברור שאליהו יבוא קודם משיח.

הלכות סנהדרין פרק ד, הלכה יא: נראין לי הדברים, שאם הסמיכו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דינין ולסמוך אותן – הרי אלו סמוכים, ויש להם לדון דיני קנסות, ויש להם לסמוך לאחרים.

על יסוד דברי הרמב"ם אלה, התעוררו חכמי צפת לפני כחמש מאות שנה לחדש את הסמיכה: "הסמיכו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים" (קריית ספר למבי"ט כאן). אולם הדבר עורר התנגדות מצדו של ראש חכמי ירושלים דאז, רבי לוי בן חביב (הרלב"ח), ששלל את הרעיון מכמה טעמים ('קונטרס הסמיכה' בסוף שו"ת מהרלב"ח).

פרשה זו מוזכרת גם בפירוש הרדב"ז כאן: "על לשון זה [נראין לי הדברים שאם הסמיכו...] סמכו חכמי צפת והגדול שבהם לסמוך סמוכין לדון דיני קנסות ולא עלה בידם לפי שהחכם שהיה בירושלים לא הסכים עמהם". ומוסיף הרדב"ז: "ושאלו את פי בעודי במצרים ואת פי חברי ולא הסכמנו, ואני הארכת באותה תשובה לבטל דעתם, ושלא דקדקו יפה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קבא
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ז כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא
מיחו. (11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי
אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה
בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל
השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב
הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן
והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקה קטן היא חזקה.
(12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. ביצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן
שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהיא
לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו,
וכן הביא עדים שראובן ידוע שהיא שפפו או
אריסו או אפוטרופוסו, ומפני זה לא מכה - תחזור
השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן.
והוא הדין לשארן¹³. אבל אם לא הביא שמעון
ראיה שראובן היה שפף או אריס, אלא ראובן הודה
מעצמו ואמר: הן הוא שפפי ומכר לי, הואיל ואכל
שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שפפי מעולם -
הרי זה נאמן¹⁴ פשאר פל אדם.

(13) לכל אלה שנמנו למעלה. (14) במיגו, מתוך שיכול
היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. האמנין ביצד? כגון שהיו בונין ביה או מתקנין
אותה שנים רבות. ירדו מאמנות¹⁵, אם אכלו אותן
שלש שנים מאחר שירדו מאמנותן - יש להן
חזקה¹⁶.

(15) ברייתא שם מז. (16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני
שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקה
מטלטלין).

ה. האריסין¹⁷ ביצד? כגון שהיה אריס לאביו¹⁸ של
בעל השדה או לאנשי משפחתו; שפינו שהיא אריס
של בתי אבות¹⁹, אין ממחין הבעלים בידו²⁰. אבל
אם זה הוא שנעשה אריס תחלה²¹, הואיל ואכלה
פלה שני חזקה - מעמידין אותה בידו; ואומרי
לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחית בו.

(17) שם מז: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות.
(19) משפחות. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל
הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או
יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס
אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא
לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו,
כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתוך רבי
יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן.
(21) פעם ראשונה במשפחתו.

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

הלכות טוען ונטען

פרק שלשה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים
והשותפים.

א. ואלו שאין מעמידין הקרקע בידן אף על פי
שאכלום שלש שנים: האמנין³ והאריסין⁴
והאפוטרופין והשתפין, והאיש בנכסי אשתו,
והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי
הבן⁵. שכל אחד מאלו אין מקפידין זה על זה,
לפיכך אין אכילתן ראיה אף על פי שלא מחו בהן
הבעלים. אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה
שזאת הקרקע ידועה להן, וישבע הסת שלא מכרו
ושלא נתנו, כמו שבארנו⁷.

(2) משנה בבא בתרא מב. (3) שמקבלים בניינים לתקנם או
בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם
מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם
שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו
גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם
כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו
הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות
מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס
"האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו
לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא
מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו].
(4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים
או מידה קבועה. (5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם
של כל אלה שמה כאן. (6) שלא מכר. (7) למעלה פרק
ט הלכה א בדין חזקה מטלטלין.

ב. וכן⁸ ראשי גליות של אותו זמן⁹ והגזלן והעובד
פוכבים - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי
זרוע¹⁰. וכן חרש שוטף וקטן - אין אכילתן ראיה,
מפני שאין להם טענה¹¹ כדי שתעמד הקרקע בידו,
אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיה¹² - אין
אכילתן ראיה.

(8) שם לו. (9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה.
(10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא
שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן
בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסינו ואין
לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן
ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין
השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד
את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום,

פרות בנכסי בעלה ונשתמשה בהן כחפצה כמה
שנים, אף על פי⁴³ שיחד לה שדה במזונותיה
ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה⁴⁴. וכן
הפין⁴⁵ שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב
בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן
האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שני חזקה
- אין אכילתן ראיה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלקה לא
יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים
הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם
דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי
שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך
אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי
לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה
שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה
ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותיירץ רבינא, כאן כשיש
בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע
ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשנו של רבינו
שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני
חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה;
ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו
יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה.
[בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל,
שורבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה,
וקובעת רק העובדה אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו
כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה
וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם].
(38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו
צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות
נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את
השדה. (40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל,
כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק
לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל
פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי.
(פרטי דין ויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים
בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן
משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת
הנכסים, אבל אם הויזק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות,
כרב שם (נ): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם
לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו
בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא
פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי
רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והויזק אינה צריכה למחות,
שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר,
ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא
רבו של רבא)]. (42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא.
(44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר
מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם
להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם
כאפטרופוסים זה לזה.

1 ו. אריס²² של פתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו²³
2 - יש לו חזקה; שאין מורידין אריסים אחרים²⁴
3 לנכסי אדם והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין
4 אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממנה על
5 האריסין עשו אותם²⁵. ואריס²⁶ שירד מאריסותו²⁷
6 ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו",
כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול
בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה.
(25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים
שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז.
(27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל
באריסות לפני שירד מאריסותו.

7 ז. האפטרופוסין כיצד? בין שהיה אפטרופוס על
8 שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנו אותם בית
9 דין²⁹ בין שמנה אותם אבי יתומים³⁰, וגדלו
10 היתומים והניחו אותן³¹, בין שמנה אדם
11 אפטרופוס על הוצאתו והכנסתו, הואיל והן
12 משתמשין ברשות - אין להן חזקה³². עברו
13 האפטרופין ממנו, ואכלו שלש שנים אחר
14 שעברו - הרי זו חזקה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין
(מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה
מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין
מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפטרופוס שמונה על
ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים
בידי האפטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו:
"אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפטרופוס) אפילו הגדיל ...
עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן,
שאפטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל
שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין
אפטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם
שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט: (ראה
רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר
עוד, ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי
אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפטרופוס.

15 ח. השתפין³⁴ כיצד? אם היה שותף בשדה זו, ואין
16 בה דין חלקה³⁵, אף על פי שאכל את כלה האחד
17 מהן כמה שנים - הרי היא בחזקת שניהם³⁶. ואם
18 יש בה דין חלקה, ואכלה האחד כלה שני חזקה -
19 יש לו חזקה³⁷; שהרי אומר לשותפו: אם באמת
20 שלא מכרת ולא נתת, היאך אכלתי את כלה ואתה
21 שותק ולא מחית כל שלש שנים? וכן האיש³⁸
22 שאכל בנכסי אשתו שני חזקה, אף על פי שהתנה
23 עמה שאין לו פרות בנכסיה³⁹, ואפילו התנה עמה
24 כשהיא ארוסה שלא יירשנה⁴⁰, ואחר כך אכל וקנה
25 והרסי⁴¹ ועשה כל מה שעשה; וכן האשה⁴² שאכלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. ובין⁴⁷ שפירש⁴⁸ מאביו, ואשה שנתגרשה אפלו
ספק גרושין⁴⁹ - הרי הן כשאר כל אדם.⁵⁰

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן, שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שכן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואין מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהוא בנתיא "כברא דאשתדל בתר אביו ואימי דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמת' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזוהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב"פירש" או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל-מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא. (על פי י"ן מלכות ספר משפטים סימן יז)

(47) שם מז. (48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). (49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". (50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

י. ראשי גלילות⁵¹ שהיו בימי חכמים, לפי שהיה בהן
פח לרדות את העם - אין אכילתן ראיה. ובן אחר

שהחזיק בנכסיהן, אפלו אכל במה שנים - אין
אכילתו ראיה. לפי שאינן ממחין, מפני שידן
תקיפה, כל זמן שירצו מסלקין זה ממנה. אבל
נשבעין הסת⁵² שלא מכרו ושלל נתנו. ואם הן
החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא מכר - נשבע הסת
שלא מכר להן ולא נתן להם.

(51) נתבאר בהלכה ב. (52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסט בתביעות של קרקעות.

יא. הגזלן פיצד⁵³? מי שהחזיק גזלן על שדה זו,
או מי שהחזיקו אבותיו⁵⁴ שהן הורגין נפשות על
עסקי ממון, אף על פי שאכל שדה זו במה שנים -
לא החזיק, ותחזור שדה לבעלים.

(53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהחזיק על שדה זו בגולנותא" כלומר, אם החזיק פעם כגולן על אותה שדה והוציאה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא החזיק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרווייהו (והלכה כשניהם).

פרק ארבעה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קנתי מפלוני שקנה ממך.

א. כל² אלו³ שאין אכילתן ראיה, אם הביאו עדים
שמכרו להם הבעלים שדה זו או נתנוה להן במתנה
- ראיתן ראיה⁴, חוץ מן הגזלן⁵ והבעל בנכסי אשתו⁶.
באי זה נכסים אמרו?⁷ בנכסי צאן ברזל⁸, או בשדה
שייחד לה בכתבתה⁹, ובשדה שכתב לה בכתבתה,
ובשדה שנתן לה בשום משלו; אבל בנכסי מלוג¹⁰ -
יש לו ראיה, כמו שבאנו בהלכות אישות¹¹.

(2) בבא-בטרא מז: (3) שנמנו בפרק הקודם. (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. (7) שאין ראיית הבעל ראיה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתגרוש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. (9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן

12 יִרְשֶׁה לְהֵן מֵאֲבִיהֶם שְׁאֲכִלְיָהּ שְׁנֵי חֻזְקָה - אֵין לְהֵן
13 חֻזְקָה¹⁹. וְאִם הִבִּיאוּ עֲדִים, שְׁהוּדוֹ הַבְּעָלִים לְאֲבִיהֵן
14 שְׁמִכְרוּהָ לְהֵן אוֹ נִתְּנָה - מַעֲמִידִין אֶת הַשְּׂדֵה
15 בִּידוֹ²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו:
"אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה
של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס -
גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם)
"דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף
בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי
אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס
ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה
נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון
דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים
לאבינו, ונאמן ב'מיגור' שיכול היה לטעון: אני קניתי ממך,
והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בְּן הַגְּזֵלָן²¹, אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא רֵאָיָה שְׁהוּדוֹ
16 הַבְּעָלִים לְאָבִיו שְׁמִכְרָה - אֵינָה רֵאָיָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ²².
17 אֲכָל²³ בְּן הַגְּזֵלָן, אֲפִלּוּ בֶּאֱטָעָנָת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ
18 חֻזְקָה²⁴; בֶּאֱטָעָנָת אָבִיו אָבִיו²⁵ - אֵין לוֹ חֻזְקָה.
19

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען
שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתי ממך - נאמן, כמו
בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי
אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה
היא בידו מאביו אביו שקנה אותה.

ה. הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים²⁶, אֲפִלּוּ אֲכָלָה כְּמָה שְׁנִים²⁷ - אֵין
20 אֲכִילָתוֹ רֵאָיָה²⁸; וְאִם לֹא הִבִּיא שְׁטֵר - תַּחֲזוֹר הַשְּׂדֵה
21 לַבְּעָלִים²⁹. בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שְׁלֹא תִקְנוּ שְׁבוּעַת
22 הַסֵּת אֶלָּא לִישְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל³⁰ הֵבֵא מִחֲמַת הַעוֹבֵד
23 כּוֹכְבִּים³¹ - הֲרִי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים³² שְׁאֵין אֲכִילָתוֹ
24 רֵאָיָה³³.
25

(26) שם לה: (27) וטוען: קניתי השדה מבעליה.
(28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מיוחד למחות. ויש
לעייין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות
דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר
מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם
יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב
בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו
מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה
שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי.
וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב
בדין גוי שהביא שטר]. (30) שם. (31) וטוען: קניתי מן
הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל
האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין
משיבעים אותו היסט? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה
אינו טוען טענת 'בר' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא
שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין
נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש

כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי-כלי רבינו
למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו
מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב
בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את
הכתובה העיקרית - מאתיים לכתולה, ומנה לאלמנה
וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה
כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה
(כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו
התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו,
ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו
בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן
ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות
לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה
מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח
עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו.
(10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל
אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל
אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם).
(11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם
לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק
כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את
חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם
נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.

ב. פִּיצֵד הַגְּזֵלָן¹² אֵין לוֹ רֵאָיָה? פִּינֵן שֶׁחֻזְקוֹ גְּזֵלָן
1 על שְׂדֵה זו¹³, אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא רֵאָיָה שְׁהוּדָה הַבְּעַל
2 בְּפָנֵי עֲדִים שְׁמִכְרָה לוֹ שְׂדֵה זוֹ וְלִקַּח דָּמִים¹⁴,
3 וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מִכְרָנוּ לָךְ, אֶלָּא מִפְּנֵי הִירָאָה
4 הוּדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִידוֹ, וְאֵין לוֹ
5 כָּלִים¹⁵. וְאִם הִעִידוּ הָעֲדִים שֶׁבְּפָנֵיהֶם מָנָה לוֹ כֶּף
6 וְכָף - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִיד הַגְּזֵלָן¹⁶, וּמַחֲזִירִין לוֹ
7 הַבְּעָלִים אֶת הָדָמִים, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה¹⁷.

(12) שם מז: (13) מבואר בפרק הקודם הי"א.
(14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו
הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב
אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ו.
רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם
בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל
שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [ואולם תמוה הדבר,
שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו
אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי
דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא
בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי
שלא יהרגנו), אבל בהחזק בגזלות על שדה זו - גם
אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו
בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור
(תליוהו וזבין)].

ג. בְּן הָאֶמְן¹⁸ וּבֶן הָאֵרִיס וּבֶן הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס שְׁאֲכָלוּ
9 שְׂדֵה זוֹ שְׁנֵי חֻזְקָה: אִם טָעְנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מִכְרוּ לְהֵן
10 אוֹ נִתְּנוּ לְהֵן - יֵשׁ לְהֵן חֻזְקָה; וְאִם טָעְנוּ שֶׁהִיא
11

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלווקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגר', שיכול לטעון: ממך קניתי (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הפא מחמת העובד כוכבים ואמר: בפני לקחה העובד כוכבים שפכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שכול לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, יכול לומר: מפלוני לקחתי שפכני לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפילו הגדיל³⁶ כיצד? אכלה בפניו פשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה כלום, עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמעמינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה בא לידי, ומכאן דיין רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתי מהמוריש ואכלתי שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי"ז קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמעמינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. (37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה,

ח. מי שהחזיק³⁸ בנכסי קטן שנים רבות³⁹, וטען ואמר: משפונה הן בדי, ויש לי חובה עליהן פך וכך, הואיל ואלו רצה אומר: לקוחים הן בדי⁴⁰ - נאמן, שהרי אינה מחזקת שהיה לאביו של זה⁴¹; והרי זה גובה משבחה⁴² מה שטען, ותחזר ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים⁴³ - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן⁴⁴; ותחזר השדה וכל הפרות שאכל ליתומים, עד שיגדלו⁴⁵ וינעשה עמהן דיין⁴⁶.

(38) בבא-בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. (39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). (40) מאביו. (41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולוה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבילים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. (42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). (43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. (44) ומכיון שאין לו חזקה שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. (45) יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאתו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמר: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. (46) יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

25 שְׁהָרִי לֹא טָעַן שֶׁלִּקְחָהּ וְלֹא שֶׁנִּתְּנָה לוֹ וְלֹא
26 שִׁירְשָׁהּ⁵⁶. וְאִם עַל פִּי שְׂלֹא טָעַן⁵⁷, אֵין מוֹצִיאִין
27 אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמַּעֲרָעַר עֲדִים שֶׁהִיא
28 שְׂלוֹ. הִבִּיא עֲדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשְּׂדֵה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה
29 כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֵכֵל. וְאֵין פּוֹתֵחִין⁵⁸ לָזֶה הַמַּחֲזִיק
30 תַּחֲלָה, וְאֵין אוֹמְרִים: שְׂמָא שְׁטֵר הִיא לָךְ וְאָבֵד, עַד
31 שִׁיטְעֵן מַעֲצָמוֹ⁵⁹; וְאִם לֹא טָעַן - תַּחֲזִיר כָּל הַפְּרוֹת
32 שְׂאֵכֵל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מִחֲמַת שְׁיֵשׁ שְׁטֵר
33 בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטֵר בְּטֵל⁶⁰ - בְּטֵלָה הַחֲזָקָה⁶¹, וְתַחֲזֹר
34 הַשְּׂדֵה עִם כָּל הַפְּרוֹת לְבָעֲלִים.

55) משנה וגמרא שם מא. 56) ראה לקמן הי"ד.
57) קנייתה ממך או נתונה לי. 58) כשהביא המערער
עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת
לב המחזיק, שירדע שקנה או קיבל במתנה. 59) משמע,
שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור
ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה
שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה
ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח)
אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה
טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על-ידי עדים ולא
יצא מבית-דין]. 60) מאיזו סיבה שהיא. 61) תוספתא
בבא-בבא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה
מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין
אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו,
כשהשטר בידו ואין לו חוקף - אין החזקה מועילה.

35 יג. הַבֵּא⁶² מִחֲמַת יִרְשָׁה - צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָיָה שְׁדָר
36 אָבִיו בְּשָׂדֶה זֹאת אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אַחֲדָה⁶³,
37 וְכֵן שְׂאֵכֵלָה הוּא שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִחֲמַת אָבִיו -
38 מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אָכֵל אִם לֹא הִבִּיא רֵאָיָה שְׁדָר
39 בָּהּ אָבִיו כָּלֵל - תַּחֲזֹר הַשְּׂדֵה וְכָל הַפְּרוֹת לְמַעֲרָעַר
40 שְׁיֵשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהִיא שְׂלוֹ; שְׁהָרִי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו
41 שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קִרְקַע זֹאת לְאֲבוֹתָיו.
42 הִבִּיא רֵאָיָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו⁶⁴ - אֵינָה פְּלוֹם⁶⁵, שְׂמָא
43 בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קָנָאָה; אֲלֵא צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָיָה
44 שְׁדָר אָבִיו בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אַחֲדָה.

62) משנה, שם מא. 63) במשנה, אמרו: "הבא משום
ירושא - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד
הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר
רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראיא בעי
(צריך)". 64) ראו את אביו מסייר באותה שדה.
65) כרבא, שם.

45 יד. הָרִי שְׂאֵכֵל⁶⁶ שְׂדֵה זֹאת שָׁנִים רַבּוֹת, וְכֵן הַמַּעֲרָעַר
46 וְאָמַר לוֹ: מַה לָּךְ וּלְשָׂדֶה זֹאת? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ
47 אֲנִי שֶׁהִיתָה שְׂלִיךְ, אָכֵל פְּלוֹנִי מָכְרָהּ לִי וְהוּא לִקְחָהּ
48 מִמֶּנּוּ⁶⁷, וְאָמַר לוֹ הַמַּעֲרָעַר: פְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לָךְ גִּזְלָן
49 הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שְׂלוֹ וְשִׂלָּא לִקְחָהּ מִמֶּנּוּ
50 - תַּחֲזֹר הַשְּׂדֵה וְכָל הַפְּרוֹת⁶⁸ לְמַעֲרָעַר⁶⁹, אִם עַל פִּי

1 ט. אָכֵלָה שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיִּי אֲבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל
2 לוֹמַר: לִקְחָהּ הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמַן לוֹמַר: חוֹב
3 יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבָה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגוֹבְהוּ
4 שְׂלֹא בְּשִׁבּוּעָה⁴⁹, מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לוֹמַר: שְׁלִי הֵן.

47) וטוען: משכון הם בידי. 48) אפילו אם יצא קול (ראה
ראב"ד ומגיד-משנה). 49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין
הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי,
כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן
"שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-
משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין
תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת
היסת, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על
טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

5 י. בּוֹרַח⁵⁰ שְׁפָרַח מִחֲמַת סִפְנַת נַפְשׁוֹת⁵¹, כְּגוֹן שֶׁהִיא
6 הַמִּלֵּךְ מִבְּקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסָיו. אֶפְלוּ
7 אָכֵל הַמַּחֲזִיק בְּמָה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ
8 רֵאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשְּׂדֵה: לָמָּה לֹא מַחִיתָ?
9 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אָכֵל הַבּוֹרַח מִחֲמַת
10 מָמוֹן - הָרִי הוּא כָּל אָדָם⁵², וְאִם לֹא מַחָה -
11 מַחֲזִיקִין בְּנִכְסָיו.

50) שם לח: אמר רבא: "הלכתי - אין מחזיקין בנכסי
בורח". 51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד
למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו.
52) כשחיייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא
שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף,
ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

12 יא. מַחֲזִיקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אִשָּׁת אִישׁ. בִּיצֵד? אָכֵלָה
13 מִקְצֵת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיִּי הַבַּעַל וְשְׁלֹשׁ שָׁנִים אַחֵר
14 מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מִכְרָתָהּ לִי אֶת וּבַעֲלֶיהָ -
15 מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לוֹמַר: מִמֶּנּוּ
16 לִקְחָתִיהָ אַחֵר מוֹת בַּעֲלֶיהָ, שְׁהָרִי אָכֵלָה שְׁנֵי חֲזָקָה
17 אַחֵר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מַחָת בּוֹ. אָכֵל אִם אָכֵלָה בְּחַיִּי
18 בַּעֲלָהּ בְּמָה שָׁנִים, וְלֹא אָכֵלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת
19 בַּעֲלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה⁵⁴.

53) שם נ: 54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי
אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד
שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב
ומקצתו בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פ"ב ה"ז) הרי זו
חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה
מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה
כגון).

20 יב. כָּל חֲזָקָה⁵⁵ שְׂאִין עֲמָה טַעְנָה - אֵינָה חֲזָקָה.
21 בִּיצֵד? הָרִי שְׂאֵכֵל פְּרוֹת שְׂדֵה זֹאת בְּמָה שָׁנִים, וְכֵן
22 הַמַּעֲרָעַר וְאָמַר לוֹ: מֵאֵין לָךְ שְׂדֵה זֹאת? שְׁלִי הוּא!
23 הִשְׁכִּיבוּ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵן שְׂלֹא
24 אָמַר לִי אָדָם פְּלוֹם יִרְדְּתִי לְתוֹכָהּ - אֵין זֶה חֲזָקָה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג, ואף רבי לא אמר אלא לברור. ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. (5) מטילים עליו לברור (להוכיח) שיש בידו שטר שחתמות עדיו נתקיימו בבית-דין. (6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. (7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. (8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית-דין נוקמים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). (9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסט (ראה למעלה פ"א ה"ב).

ב. עדי החזקה¹⁰ שהעיד אחד משניהם שאכלה¹³ חטים שגני חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן חתומה; שאין העד מקדקק בזה¹¹. העיד האחד¹² שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית ויששית - אין עדותן מצטרפות¹³; שבשנה שמעיד בה זה לא העיד בה זה¹⁴. ותחזור הקרקע והפרות¹⁵.

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: (11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. (12) שם. (13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פ"ב ה"ד). (14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאנינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשנו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [נה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. (15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם-משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה

1 שאין לזה המערער עדים שהיא שלו¹⁰. וכן כל
2 פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר
3 לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח
4 ממך ואחר כך מקרה לי - מעמידין אותה בידו¹¹;
5 שהרי יש לו טענה¹² עם חזקתו, ואלו רצה טען
6 ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה¹³.

(66) שם ל. (67) המוכר אמר לי כך. (68) שאכל המחזיק. (69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). (70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. (71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. (72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. (73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאורי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פרק חמישה עשר

(1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

7 א. מי שמערער על שדה זו¹, והביא עדים שהיא
8 ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממני,
9 והביא עדים שאכלה שני חזקה⁴ - אומרים לו
10 בתחלה: קיים שטרך⁵. אם נתקיים - הרי טוב, וידון
11 בשטר⁶; ואם אי אפשר לו לקימו⁷ - סומכין על עדי
12 חזקה⁸, וישבע הסת⁹ שלקחה.

(2) בבא-בטרא קסט: - קע: (3) שנמצאה בידו של אחר. (4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע:). "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי

19 אֲבוֹתָיו, וּמִוִּרְדִּין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ²⁴. חֲזַר הַשְּׁנִי²⁵ וְהִבִּיא
20 אָף הוּא עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהָיָה נִמְצָאת גַּם
21 עֲדוֹת זֶה מִכְחָשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמִסְלָקִין מִמֶּנָּה
22 אָף הָרֵאשׁוֹן²⁶, וּמִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם²⁷, וְכָל
23 הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.

(23 שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). (25 גם זה שם. 26) ואין חוששים שמה ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. (27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית-הדין הוציאה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

24 ו. זֶה אוֹמֵר²⁸ שֶׁל אֲבוֹתָיו²⁹, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתָיו,
25 זֶה הִבִּיא עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הִבִּיא עֲדִים
26 שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה - תִּחְזֹר לָזֶה שֶׁהִבִּיא עֲדִים שֶׁהִיא
27 שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיִחְזֹר הַפְּרוֹת שֶׁאֵכָל; שֶׁהָיָה לֹא טַעַן
28 בְּלוּם³⁰, וְאֵין אֵכִילָתוֹ רְאִיָּה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּה
29 טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָה בְּלוּם³¹. חֲזַר³² זֶה הַמִּיחִיץ
30 וְאָמַר: בֵּין שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הֵיכָלָה, וְאֵתָה מִכְרָתָה לִי, וְזֶה
31 שֶׁטַּעֲנָתִי תִּחְלָה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתִי - בְּלוּמָר, שֶׁאֵין
32 סוּמָךְ עָלֶיהָ וְהָיָה שְׁלִי בְּשֶׁל אֲבוֹתִי, אוֹ שֶׁאָמַר:
33 שֶׁל אֲבוֹתִי שֶׁלֶקְחוּהָ מֵאֲבוֹתֶיךָ³³ - הָרִי זֶה טַעֲנָה
34 נִכְוָנָה, שֶׁהָרִי נָתַן אֲמָתְלָא³⁴ לְדַכְרִיו הָרֵאשׁוֹנִים³⁵,
35 וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאֵם טַעַן בְּתִחְלָה וְאָמַר: שֶׁל
36 אֲבוֹתִי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ - אֵין שוּמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זֶה
37 הָאֲחֶרֶת³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה.

(28 שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. (30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31) כמבואר למעלה פ"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אבוי ורבה (שם לג:). ואמרו, שאין מקבלים 'מיגר' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגר' במקום עדים. ב'תוספות' (לא). ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד-משנה מתרין, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראייה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פ"ד הי"ג), וכאן אין לו ראייה כזו. ותיירין שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאנינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32) שם. (33) והביא ראייה שאכלוה יום אחד. (34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון

עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם-משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצ"ע (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

1 ג. מִי שֶׁיֵּרֵד¹⁶ לְשָׂדֶה בְּחֲזָקָתָהּ שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאֵכָל
2 פְּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קְרוֹב מִמֶּנּוּ וְרֵאשִׁי
3 לְיִרְשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֲדִים בֵּין שֶׁהוּדָה לוֹ זֶה שֶׁיֵּרֵד
4 תִּחְלָה - חַיֵּב לְהַחֲזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֵכָל¹⁷.

(16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאבוי ורבה, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואבוי ורבה חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באליםמות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

5 ד. שְׁנַיִם¹⁸ שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שְׁלִי,
6 וְזֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאִיָּה, אוֹ שֶׁהִבִּיא
7 כָּל אֶחָד מֵהֶם עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ
8 שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֲדִים שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה,
9 וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהִעֲדִיּוּ בֵּהֶן אֵלוֹ הֵן הַשְּׁנַיִם עֲצָמָן שֶׁהִעֲדִיּוּ
10 בֵּהֶן אֵלֻ¹⁹ - מִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיָדֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד
11 בָּהּ²⁰, וְיִהְיֶה הָאֲחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלִיו הָרְאִיָּה. וְאֵם
12 בָּא שְׁלִישִׁי וְתִקַּף עָלֶיהָ²¹ וְיֵרֵד לְתוֹכָהּ - מִסְלָקִין
13 אוֹתוֹ מִמֶּנָּה²².

(18) שם לד: (19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". (21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. (22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאים מידו.

14 ה. הִבִּיא הָאֶחָד²³ עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשֶׁאֵכָלָה
15 שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהִבִּיא הָאֲחֵר עֲדִים
16 שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצָאת
17 עֲדוֹת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מִכְחָשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ
18 בְּיַד זֶה שֶׁהִעֲדִיּוֹ עָלָיו עַדִּי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קבט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 ומוציאין מזה כל פרות שהודה בהן שאכלן, אף על
17 פי שאין עליו עדים שאכל; שהרי הוא אומר
18 שמתחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיה של
19 אבותיו של זה הטוען⁴². וכן כל פיוצא בזה.

41 בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין
שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום
זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגר' שלא אכלתי.

20 ט. הביא⁴³ המערער עדים שזו השדה שלו, וזה
21 שבתוכה טוען: ממך לקחתיה והרי שטר, והוציא
22 שטר מקדם⁴⁴, טען המערער שהוא מזיף, והודה
23 בעל השטר ואמר: כן הוא⁴⁵, אבל היה לי שטר
24 פשר ואבד, ולקחתי זה שפירי פדי לאים עליו
25 שיודה שמכר לי באמת, הואיל ואלו רצה היה
26 אומר⁴⁶ בשטרו, שהרי מקדם הוא - הרי זה נאמן⁴⁷,
27 ואין מוציאין את השדה מתחת ידו⁴⁸, וישבע הסת.

43 שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "וזה
שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. (45) והזיוף עלה יפה,
וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד
(כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר.
(47) ב'מיגר'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה:
רבה אומר - נאמן ב'מיגר', ורב יוסף אומר - אינו נאמן.
וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגר' במקום
עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזויף והודאת בעל-דין
כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגר' אלא במקום ששתי הטענות
יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם
הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא,
מבארים שה'מיגר' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק
בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים
עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה,
בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום
שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה
ולוה ה"ו).

28 י. הביא⁴⁹ המערער עדים שזו השדה שלו⁵⁰, וזה
29 שבתוכה טוען: ממך לקחתיה ואכלתי שני חזקה,
30 והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער
31 ואמר: היאך תטען שלקחת ממני היום שלש שנים,
32 ובאותו הזמן לא הייתי במדינה זו⁵¹ - מצריכין זה
33 שבתוכה להביא ראיה, שזה פלוני שמערער היה
34 עמו במדינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו. אפלו
35 יום אחד, פדי שהיה אפשר שימכר. ואם לא הביא
36 - מסלקין אותו.

49 שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש
שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא:
בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו
קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת
חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן
והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה,

לשקר. (35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה
שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי
אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על-ידי
עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. (36) משום
שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

1 ז. ראובן³⁷ שהיה בתוך שדה, ובא שמעון וערער
2 עליו, ואמר ראובן: שדה זו מלוי קניתי ואכלתי
3 אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלא שטר זה
4 מקדם פירי שאני לקחתיה מלוי מהיום ארבע שנים,
5 חזר ראובן ואמר: וכי תעלה על דעתך ששלש שנים
6 בלבד יש לי משקנתי? שנים רבות יש לי
7 משלקחתי, ואני קדמתיך - הרי טענת ראובן
8 טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה³⁸.
9 לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים,
10 שנמצא שאכל שני חזקה קדם שלקחה שמעון -
11 מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע
12 שנים³⁹ - תחזור לשמעון; שאין לך מחאה גדולה
13 מזו⁴⁰, שהרי מכרה קדם שהחזיק ראובן.

37 שם ל: (38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם
של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו
מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים,
משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה,
היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו
ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם
יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה
הוכחשה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער.
(39) ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של
ראובן. (40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה
הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו
ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פ"א
ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר
שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו
מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול
לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך
להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על
שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני
המערער, ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי ממך ואכלתי
בפניך שלש שנים ולא מחיתי? ותיירך, שאין כאן 'מיגר',
משום שבשעה שטען: מלוי קניתי, לא ידע עדיין שביד
המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת
הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי
המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פ"ד
ה"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו
לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן).
[ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו
המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה
נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חיאי (שם מא:) וצ"ע].

14 ח. זה אומר של אבותי והביא עדים, וזה אומר של
15 אבותי ואין לו עדים - תחזור לזה שהביא עדים⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכותו²¹; שאומרים לו: היאך תעיד על המכר ותבוא
ותערער. וכן²² אם העיד לוי בשטר שכתוב בו:
השדה פלוני של ראובן מצד מזרח או מערב,
הואיל ועשה השדה סימן לאחר והעיד בשטר -
אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער; שאומרים
לו: היאך תעיד בשטר זה שכתוב בו השדה הזאת
מצד פלוני ותערער עליה.²⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו שדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על-פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראייה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל-פי-זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתנית הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראייה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין בו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה, גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין בו" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על-ידי עבודתם במסירות נפש

למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על-ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה"טור' חו"מ סי' קמ"ו.

1 יא. מי שהלך⁵² למדינת הים ואבדה דרך שדהו⁵³,
2 בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותה לארבעה
3 אנשים⁵⁴, בין שהיו הארבע שדות קנויות מאחד⁵⁵ -
4 הרי כל אחד מהן דוחהו ואומר: שמא דרך שלך
5 על חברי הוא. לפיכך יקנה לו דרך במאה מנה⁵⁶ או
6 יפרח באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד
7 שקנה אותן מארבעה⁵⁷ - אין לו עליו דרך; שהרי
8 אומר לו: עתה אם אחזיר לכל אחד שטרו - אין
9 אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד
10 מהן כל זכות שיש לו⁵⁸. אבל אם היה בעל ארבע
11 שדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה
12 מתחלה ועד סוף - הרי זה אומר לו: מכל מקום
13 דרכי עליך; וילך לו בקצרה באי זו שדה שירצה
14 בעל השדה. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרך
15 ואומר: זו היא דרכי⁵⁹ - אין מסלקין אותו ממנה⁶⁰
16 אלא בראיה ברורה⁶¹.

(52) משנה וגמרא כתובות קט: (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותו. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

יום שני י"ז ניסן ה'תשפ"ב

פרק נעשה עשירי

(1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

17 א. ראובן² שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי
18 השטר, ובא לוי לערער על השדה ולטען שראובן
19 גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין
20 על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד כל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן יח)

(2) משנה כתובות קט. (3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. (4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן" לאחר, היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושה של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בכוננתו ומביאים ראיה לפירוש רש"י מן הירושלמי. ובה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושה של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טען⁵ העד ואמר: תלם אחד הוא שעשיתי סימן ולא כל השדה, ואותו התלם הסמוך למצר בלבד הוא של ראובן - הרי זו טענה הנשמעת⁶, ויש לו לערער על כל השדה חוץ מאותו התלם⁸. ואין כל הדברים אמורים אלא באחד מעדי השטר שבא לערער; אבל הדין⁹ שקיים השטר¹⁰ - יש לו לערער, מפני שיכול לטען ולומר: לא ידעתי מה היה כתוב בשטר. מפני שיש לדינין לקיים השטר אף על פי שלא קראוהו¹¹, אבל העדים אין חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו בלוי וידקדקו בו¹².

(5) שם עמוד ב. (6) המתקבלת על הדעת. (7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. (8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). (9) כאב"י שם. (10) שאישר את חתימת העדים. (11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזויפות. (12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בא שמעון¹³ ונמלך בלוי ואמר לו: הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך אקנה אותה; אומר לו לוי: לך וקנה אותה, טובה היא - יש לו ללוי לערער עליה, ולא אבד זכותו¹⁴; שהרי לא עשה מעשה¹⁵, ויש לו לומר: רצוני היה שתצא מתחת יד ראובן, שהוא אלם, כדי שתתבענה בדין ואקח שדי.

(13) בבא בתרא ל: (14) רבא שם. (15) בגמרא שם

מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראיה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).

ד. ראובן¹⁶ שערער על שמעון, ושמעון אומר: איני יודע מה אמה סח, אלא שדה זו מלוי לקחתיה¹⁷, והרי עדים שאכלתיה שני חזקה, אומר לו ראובן: והלא עדים יש לי שבערב באת אלי ואמרתי לי: מכר לי שדה זו - אין זו ראיה; ויש לו לשמעון לומר: רציתי לקנות ממך¹⁸, כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע אם היה שלך או אינה. וכן כל פיוצא בזה. ואם לא טען שמעון טענה זו - אין טוענין לו¹⁹.

(16) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). (18) בדמים מועטים. (19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. ראובן שערער²⁰ והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שפחותה טוען: אמה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה, וראובן אומר: בגזל אכלת. בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה שלש שנים²¹ - אינו חייב להחזיר הפרות שאכל; שהרי הוא אומר: שלי אכלתי, ואין עליו עדים שמחזיקין אותו בפרות, שהרי מעצמו הודה²²; וזה העד שהעיד שאכלה שלש שנים - לפרות פחו של אוכל הוא בא²³, ואילו היה עמו אחר - היתה השדה עומדת בידו²⁴. לפיכך: ישבע ראובן הסת שלא מכר ותחזר לו השדה, וישבע שמעון הסת שאינו חייב לו כלום בפרות שאכל²⁵ ויפטר.

(20) שם ל: (21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. (22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה: "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מגמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קנייתה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן

ט. אִסּוּר לְאָדָם³⁴ לְטַעַן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לַעֲוֹת הָדִין
אוּ כְּדֵי לַעֲפֹכּוֹ. בֵּינֵיכֶם? הֲיָה נִוְשָׁה³⁵ בְּחִבְרוֹ מִנָּה -
לֹא יִטְעֲנֶנּוּ מֵאֲתָם כְּדֵי שְׂיֹדֶה בְּמִנָּה וַיִּתְחַיֵּב
שְׁבוּעָה³⁶. הֲיָה נִוְשָׁה מִנָּה³⁷ וַיִּטְעֲנֶנּוּ מֵאֲתָם³⁸ - לֹא
יֵאמָר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדֶה לוֹ בְּמִנָּה בִּינִי
לְבִינִי כְּדֵי שֶׁלֹא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה³⁹.

(34) שבועות לא. (35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע";
"נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג
תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. (36) ואגלגל עליו
טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם.
(37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. (38) טענת שקר.
(39) ויגלגל עליו שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו
חכמים שבועת היסט לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם
להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו
בברייתא שם.

י. הָיָה שְׁלֹשָׁה⁴⁰ נוֹשִׁין מִנָּה בְּאַחַד, וְכָפֹר בָּהֶן - לֹא
יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וּשְׁנַיִם מַעֲדִים, וְכִשְׂיֹצִיאוֹ מִמֶּנּוּ
יִחְלַקוּ⁴¹. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן הַזֶּהִיר הַכָּתוּב
וְאָמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק.

(40) שם. (41) את הכסף המגיע להם מן הדין.
סְלִיקוּ לָהֶן הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנוֹטֵעַן בְּסִיעֲתָא דְשִׁמְיָא

הַלְכוֹת נְחָלוֹת

מַצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.
וּבְאֹר מַצָּוָה זֶה בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סֵדֶר נְחָלוֹת² כִּף הוּא: מִי שְׁמֵת³ - יִירָשׁוּהוּ בָנָיו⁴,
וְהֵם קוֹדֵמִין לְכָל. וְהַזְכָּרִים קוֹדֵמִין לְנָקְבוֹת.

(2) משנה בבא בתרא קטו. (3) בין איש בין אשה.
(4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות וכן אין לו,
והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את
האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.)
מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן
נלמד בקל-וחומר מבת.

ב. בְּכָל מְקוֹם⁵ אֵין לְנָקְבָה עִם הַזְכָּר יִרְשָׁה⁶. אִם אֵין
לוֹ בָּנִים - יִירָשׁוּהָ אֲבִיּוֹ⁷. וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת
בְּנִיהָ⁸. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁹.

(5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם
יבוארו לקמן. (6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום,
כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר.
(7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם
את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח,
יב): "שאר אביך הוא". (8) רבא (שם קט): מבאר:
אף-על-פי שכתוב (שם יג): "שאר אמן היא", אין האם
יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו

הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם
אין עד כלל אינו חייב להחזיר. (23) שאם נקבל עדותו
יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות
הבאה לזכותו - תחייבו. (24) ולא שייך כאן הכלל: שכל
מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה,
שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25) אפשר שקנה
הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל
אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו
כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי
יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הָיָה שְׁנֵי עֲדִים²⁶ מַעֲדִים עַל שְׁמֵעוֹן שְׁאֲכָלָה
פָּחוֹת מִשְׁנֵי חֲזָקָה - יִחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׁאֲכָל. וְאִפְלוּ
הָיָה עַד אֶחָד - חֵיב לְהַחֲזִיר עַל פִּי; שֶׁהָרִי אֵינוֹ
מִכְחִישׁ הָעֵד²⁷, אֲלֹא אוֹמֵר: אֲמַת הָעֵד וְאֲכַלְתִּי שְׁתֵּי
שָׁנִים²⁸ וְשָׁלִי אֲכַלְתִּי, נִמְצָא מַחֲיִב שְׁבוּעָה²⁹ וְאֵינוֹ
יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמִשְׁלָם³⁰.

(26) שם. (27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר.
(28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו
טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק
שאכל שני חזקה). (29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום
ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה
הלכה ה). (30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה
שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה
הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה
ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס
וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל
זה (שבועות לב:) במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה
(בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא,
ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

ז. כָּל הַמַּחֲיִב לְהַחֲזִיר הַפְּרוֹת, אִם לֹא הָיָה יְדוּעִין
וְאֵין בֵּית דִּין יוֹכִלִין לְשַׁעַר אוֹתָן כְּשֶׁעַר הַבָּתִּים
וְכִיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהוּא יְדוּעַ, אֲלֹא הָיָה פְּרוֹת אֵילָן אוּ
פְּרוֹת שָׂדֶה שְׁאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין כָּאֵן טַעֲנָה
וְדֹאֵית - יִשְׁלַם מֶה שְׂיֹדֶה בּוֹ שְׁאֲכָלָה. וּמַחֲרִימִין³¹
עַל מִי שְׁאֲכָל יוֹתֵר וְלֹא יִשְׁלַם.

(31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה,
משום שאין נשבעים היסט על טענת שמא. ולזה התכוון
רבינו באמרו: הוֹאִיל וְאֵין כָּאֵן טַעֲנָה וּדְאִית.

ח. כָּל הַמַּחֲזִיר³² כְּנָרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָה
לְאַחֲרִים כְּשֶׁהָיָה מַחֲזִיק בָּהּ, וְהָיָה הַשּׂוֹכְרִין קְנִימִין -
מוֹצִיאִין מִיָּד הַשֶּׁכֶר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל
הַכְּנָרְקַע³³, וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מְקוֹם
שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ.

(32) בבא בתרא כט. (33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן
המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים
בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית
לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם
שנייה.

למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. (15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו. (17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז): יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא (שם קטז): והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביו, שמקובל בדינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביו, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. (22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מי שמת²³ והניח בת ובת הבן, ואפילו בת בת בת הבן עד סוף פמה דורות - היא קודמת, ותירש הכל, ואין לבת פלוס²⁴. והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו²⁵. וכן כל פיוצא בקה.

(23) משנה, שם קטו. (24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. (25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מי שהיו²⁶ לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הזקן - נמצאו שלשת בני פניו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי; שפך אחד ואחד מהן²⁷ יורש חלק אביו. ועל דרך זו חולקין בני האחים ובני אחי האב עד ראש הדורות²⁸.

(26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: (27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלתם באים מכח אחד. (28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן.

ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". (9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

ג. וכל הקודם¹⁰ בנחלה - יוצאי ירכו¹¹ קודמין¹². לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה: אם הניח בן - יורש הכל; לא נמצא לו בן¹³ פעולם - מעינין בזרעו של בן: אם נמצא לבנו זרע, בין זכרים בין נקבות, אפילו בת בת בנו עד סוף העולם - היא תירש את הפל¹⁴; לא נמצא לו זרע בן¹⁵ - חוזרין אצל הבת. היתה לו בת - תירש את הפל; לא נמצאת לו בת פעולם - מעינין על זרע הבת: אם נמצא לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף העולם - הוא יורש הפל; לא נמצא לה זרע בת - חוזרת הירשה לאביו¹⁶. לא היה אביו קים - מעינין על זרע האב, שהן אחי המת: נמצא לו אח או זרע אח - יורש את הפל¹⁷; ואם לאו - חוזרין אצל אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הפל; ואם לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין לאב זרע - תחזור הירשה לאבי האב¹⁸. לא היה אבי האב קים - מעינין על זרע של אבי האב, שהן אחי אביו של מת. והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של זכרים קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו¹⁹. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא זרען - תחזור הירשה לאבי אבי האב. ועל הדרך הזאת נחלה ממשמשת והולכת²⁰ עד ראובן²¹. נמצאת אומר²²: הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות. ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי האב של מת. ואחי אביו קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו. ואחות אביו קודמת לאבי אבי אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אביו קודמין לאבי אבי אביו. ועל דרך זו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לה אדם מישראל שאין לו יורשין.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים מאבהותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. (12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב]].
 (42) אפילו לבניה. (43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. (44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). (45) יתבאר לקמן ה"י.
 (46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמזיה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט).
 (47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

- ט. כָּבֵד בְּאֲרָנֵינוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁴⁸, שְׁאִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכְנַס בְּרִשְׁתּוֹ⁴⁹, וְשְׁאִין הַפֶּקֶחַ יוֹרֵשׁ
 אֶת הַחֲרֻשֶׁת שֶׁנִּשְׁאָת כְּשֶׁהִיא חֲרֻשָּׁתָהּ⁵⁰, אֶפְלוּ
 נִתְפַּקְּחָהּ⁵¹. וְשֵׁם בְּאֲרָנֵינוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ
 שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁתָּהּ וְהַחֲזָקָה⁵², בֵּין נִכְסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ
 בְּנִדּוּנָתָהּ⁵³ בֵּין נִכְסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וְיָמִי
 שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה סִפֵּק גִּירוּשִׁין וְנִתְּנָה - אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשָׁהּ⁵⁴.

(48) שם ה"א וה"ב. (49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. (50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. (51) אחר הנישואין. (52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן ה"א). (53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהלי אישות ה"א וה"ב). (54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

- י. בַּעַל שֶׁנִּשְׂא קִטְנָה שְׁאִינָה צְרִיכָה מֵאוּיָן⁵⁵ - אֵינוֹ
 יוֹרֵשָׁהּ, שֶׁהָיָה אֵין פָּאן שׁוֹם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוֹטָה
 שֶׁנִּשְׂא פִּקְחָת אוּ פִּקֵּחַ שֶׁנִּשְׂא שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרֵשָׁהּ,
 שֶׁהָיָה לֹא תִקְנֵה חֲכָמִים לָהֶן נִשְׁוֹאִין⁵⁶.

(55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתיים-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) אני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקן אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף-על-פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. (56) לאחר וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

- יא. בַּעַל⁵⁷ שֶׁמָּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחֵר כֶּף מֵת אָבִיהָ אוּ
 אָחִיהָ אוּ אָחֵד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבְּעַל
 יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ⁵⁸; אֲלֹא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ זִרְעָה, אִם הָיָה לָהּ
 זִרְעָה, אוּ תַחֲזֹר הַיִּרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׁאִין
 הַבְּעַל יוֹרֵשׁ נִכְסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחֵר מִפָּאן, אֲלֹא
 לְנִכְסִים שֶׁכָּבֵד בָּאוּ לְיִרְשָׁה קִדָּם שְׁתָּמוּת.

"בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שלישי = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

- ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם²⁹ אֵינָה קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יִרְשָׁה
 אֲלֹא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב³⁰. לְפִיכָף: הָאֲחִים מִן הָאֵם -
 אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה
 אֶת זֶה. וְאַחֵד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בְּלֶבֶד אוּ³¹ אָחִיו
 מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ³².

(29) שם קט: (30) ואף-על-פי-כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז). מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. וכן נלמד מקל-והומר מבת. (31) בין... ובין. (32) חולקים בשוה.

- ז. כָּל הַקְּרוֹבִין³³ בְּעִבְרָה³⁴ יוֹרְשִׁין פִּשְׁרִים. פִּיזֵד?
 כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִמֶּזֶד אוּ אָח מִמֶּזֶד - הָיָה אֵלָיו
 כְּשֶׁאָר בָּנִים וְכְשֶׁאָר אָחִים לְנִחְלָה³⁵. אֲבָל³⁶ בְּנוֹ מִן
 הַשְּׁפָחָה³⁷ אוּ מִן הַנְּכִרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן
 הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כָּלָל³⁸.

(33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. (34) נולדו מבעילה אסורה. (35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "לירשו". (36) במשנה, שם. (37) שפחה כנענית. (38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחריך", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנו), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בן.

- ח. הָאִשָּׁה³⁹ אֵינָה יוֹרֵשֶׁת בַּעֲלָהּ כָּלָל⁴⁰, וְהַבְּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁴¹, וְהוּא קוֹדֵם
 לְכָל⁴² בִּירְשָׁתָהּ. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא אִסּוּרָה עָלָיו⁴³,
 כְּגוֹן אֲלֻמָּנָה לְכָהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכָהֵן
 הַדִּיּוּט⁴⁴, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא קִטְנָה⁴⁵, וְאֵף עַל פִּי
 שֶׁהַבְּעַל חֲרָשׁ⁴⁶ - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁷.

(39) משנה, שם קח. (40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). (41) כרבי אליעזר (בכורות נב.), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובספ' משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדורה (ב"ב קיא:). מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 מִהָאֲרֶבֶּעָ פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתּוֹת. הַנִּיחַ תִּשְׁעָה בָּנִים
24 - הָרִי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית⁴, וְכָל אֶחָד מִן
25 הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׁירִית. וְכֵן עַל הַחֲלָקָה
26 הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

(2) ברייתא בבא-בתרא קכב: (3) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. (4) היינו, שתי עשירות.

27 ב. בכור⁵ שְׁנוֹלֵד אַחֵר מִיתָת אָבִיו⁶ - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
28 שְׁנַיִם; שְׁנֶאֱמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', פִּי
29 אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר⁷. וְאִם יֵצֵאת פְּדֻחָתוֹ⁸
30 בְּחַיֵּי אָבִיו, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר
31 הָעוֹלָם אֲלָא לְאַחֵר מִיתָת אָבִיו - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי
32 שְׁנַיִם⁹.

(5) שם קמב: (6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו לדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. (7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכיר, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). (8) המצח. (9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו: ופסק כרבי יוחנן.

33 ג. בכור¹⁰ שְׁנֶקְרַע¹¹ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
34 שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט¹² שְׁנֶקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מִמַּעַט¹³
35 בַּחֲלָק בְּכוֹרָה; שְׁנֶאֱמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים - עַד שִׁיְהִיָּה
36 בֶּן מִשְׁעַת לְדָה.

(10) מימרא של רב אמי, שם קכו: (11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. (12) שם קמד. (13) יבואר בהלכה הבאה.

37 ד. פִּיצֵד אֵינוֹ מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ
38 בֶּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטְּמֵטוּם¹⁴ שְׁנֶקְרַע
39 וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רִבְעֵי הַמָּמוֹן בַּחֲלָק
40 הַבְּכוֹרָה¹⁵, וְכֹאֵלֹו אֵין עֲמֹו אֲלָא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים
41 בְּלִבָּד, וְחֻצִּי וְרִבְעֵי הַנִּשְׁאָר¹⁶ חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי
42 הַפְּשׁוּטִין עִם הַנֶּקְרַע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשֻׁוֹה¹⁷.

(14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. (15) כאילו היו רק שלשה אחים. (16) היינו, שלשה רבעים. (17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

43 ה. קָטָן¹⁸ בֶּן יוֹם אֶחָד - מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה, אֲכָל
44 לֹא הָעֶבֶר¹⁹. וְכֵן שְׁנוֹלֵד²⁰ אַחֵר מִיתָת אָבִיו - אֵינוֹ
45 מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה.

(18) שם קמב: (19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי

(57) בבא-בתרא קכה: (58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

1 יב. וְכֵן⁵⁹ אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בְּקָבֵר,
2 בְּשֶׁאֵר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב⁶⁰. פִּיצֵד? בַּעַל
3 שְׁמָת וְאַחֵר כֶּף מִתָּה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוּאִיל
4 וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירִשְׁתָּהּ, כֶּף יוֹרְשִׁי
5 הַבַּעַל יִקְדָּמוּ לְשֶׁאֵר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֲלָא יוֹרְשִׁי
6 הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם
7 מִתָּה אַחֵר בַּעֲלָהּ.

(59) שם קיד: (60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומוריש ליוורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

8 יג. וְכֵן⁶¹ אֵין הֶבֶן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקָבֵר כְּדִי לְהַנְחִיל
9 לְאַחֵיו מֵאָבִיו. פִּיצֵד? מִי שְׁמָת וְאַחֵר כֶּף מִתָּה אִמּוֹ
10 - אֵין אוֹמְרִין: הוּאִיל וְאִלּוּ הָיָה הֶבֶן קֵדָם הָיָה קוֹדֵם,
11 אָף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדֵמִין לַיּוֹרְשִׁיָּה שֶׁל אִשָּׁה זֹו,
12 וְנִמְצָאוּ אֲחִיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחֵר
13 מוֹתוֹ שֶׁל זֶה⁶²; אֲלָא זֶרַע בְּנָה הוּא שִׁירִשְׁנָה, אִם
14 הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תַּחֲזֹר יִרְשָׁתָהּ
15 לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל⁶³ אִם מִתָּה הָאִם תַּחֲלָה
16 וְאַחֵר כֶּף מֵת הֶבֶן, אִפְּלוּ הִיָּה קָטָן בֶּן יוֹמֹו וְלֹא כָּלוּ
17 לוֹ חֲדָשִׁיו⁶⁴, הוּאִיל וְחִדָּה אַחֵר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת
18 - הָרִי זֶה נוֹחַל אֶת אִמּוֹ וּמִנְחִיל הַנִּחֲלָה לַיּוֹרְשִׁיו
19 מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו⁶⁵.

(61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מגזירה שוה'. (62) והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). (63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל". (64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). (65) במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

20 א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי אָבִיו, שְׁנֶאֱמַר: לָתֵת
21 לוֹ פִּי שְׁנַיִם. פִּיצֵד²² הַנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן
22 בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן³, וְכָל אֶחָד

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יצא דופן (שלא יצא דרך הרהם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. (20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל-שכן הוא מנוול לאחר מיתת אביו.

ט. בכור לנחלה³⁸ הוא הנולד לאב ראשון, שנאמר: 19
פי הוא ראשית אנו. ואין משגיחין על האם. אפלו 20
ילדה במה בנים, הואיל וזה ראשון לאביו - יורש 21
פי שנים. 22

(38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

י. הבא³⁹ אחר נפלים⁴⁰, אף על פי שיצא ראש הנפל 23
כשהוא חי - הבא אחריו בכור לנחלה⁴¹. וכן בן 24
תשעה⁴² שיצא ראשו מת - הבא אחריו בכור 25
לנחלה. שזה שנאמר: ראשית אנו, הוא שלא נולד 26
לו קדם לזה ולד שיצא חי לאויר העולם. לפיכך, 27
בן תשעה⁴³ שהוציא רב ראשו חי - הבא אחריו אינו 28
בכור⁴⁴. 29

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה 30
ילדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, 31
משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה 32
חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא 33
לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאויר העולם כשהוא 34
חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . . 35
ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, 36
שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור. 37

יא. יוצא דפון⁴⁵ והבא אחריו - שניהן אינן בכורים. 30
הראשון - לפי שלא נולד⁴⁶, ונאמר: וילדו לו בנים; 31
והשני - שהרי קדמו אחר. 32

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן 33
מלאכותי - אינה קרויה לידה. 34

יב. היו לו בנים⁴⁷ כשהיה עובד פוכבים ונתגיר - 33
אין לו בכור לנחלה⁴⁸. אבל ישאל שיהיה לו בן מן 34
השפחה ומן העובדת פוכבים, ואינו קרוי בנו⁴⁹ - 35
הבא לו אחריו מן הישראליית בכור לנחלה⁵⁰ ונוטל 36
פי שנים. 37

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיר, אינם יורשים 38
כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגיר - אינם 39
"ראשית אונן". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק 40
כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע 41
מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד-משנה). וב"בית 42
יוסף" חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב., 43
שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממני שיש לו בן מן השפחה 44
ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר. 45

יג. היה הבכור⁵¹ ממזר - נוטל פי שנים; שנאמר: 38
פי את הבכור בן השנואה יפיר - זו ששנואה 39
בשנואה⁵². ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או 40
בן חלוצה⁵³. 41

ו. בן שנסתפק²¹ לנו אם הוא בכור או פשוט, כגון 1
שנתערב עם אחר - אינו נוטל פי שנים. וכיצד 2
עושין²²? אם הכרו²³ ולבסוף נתערבו - כותבין 3
הרשאה²⁴ זה לזה²⁵ ונוטלין חלק בכורה עם 4
אחיהם; ואם לא הכרו, כגון שילדו במחבוא²⁶ 5
אחת - אין כותבין הרשאה²⁷, ואין כאן חלק 6
בכורה²⁸. 7

(21) ברייתא, שם קכז. (22) שם, אמרו בשם רב ינאי. 8
(23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח 9
לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא 10
ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. 11
(26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם 12
בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27) יפוי הכוח 13
לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "יכיר", 14
ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה 15
אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם 16
כפשוטים. 17

ז. מי שהיו²⁹ לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו 8
שניהם בחייו והניחו בנים, הבכור הניח בת³⁰ 9
והפשוט הניח בן - הרי בן הפשוט יורש בנכסי 10
הזקן שלישי, שהוא חלק אביו³¹, ובת הבכור יורשת 11
שני שלישים, שהוא חלק אביה. וכן הדין³² בבני 12
האחין³³ ובני אחי האב ובכל היורשין, אם היה אבי 13
אחד מן היורשים בכור - נוטל חלק בכורה שלו זה 14
היורש מחמתו. 15

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן. 16
(31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה 17
(בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקו 18
עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור 19
נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). 20
(32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים 21
לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים 22
ואחר-כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב 23
אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה 24
בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי 25
יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה 26
להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות). 27

ח. אין הבכור³⁴ נוטל פי שנים בנכסי האם. כיצד? 16
בכור ופשוט שירשו אמן - חולקין בשניה³⁵, בין 17
שהיה בכור לנחלה³⁶ בין שהיה פטר רחם³⁷. 18

(34) שם קיא: (35) אביו שם דרש: "אשר ימצא לו" 19
(פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר 20
ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן 21
ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל 22

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ח ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר".
ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-
מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב
פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא
כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה
לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב
פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחיבי לאוין
(באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת)
מפני שכתבה תורה: "כי תהינה לאיש שתי נשים, האחת
אהובה והאחת שנאה", ולשון "תהינה" משמע שיש בה
הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן
אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחיבי לאוין
אלא מחיבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת.
[ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא
יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר
באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב
משפחתי מלא].

67) ב"ב קכ: (68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה
הוא הבכור. (69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה:
שמכלל אותם הדברים יודע שזה בנו בכורו.

יז. שמועז⁷⁰ מן האב ש'אמר: זה בני בכור - אינו
נוטל פי שנים בעדות זו; ש'אמר בכור לאמו הוא,
ולזה נתפון האב⁷¹. עד ש'יאמר⁷²: בני בכורי.

70) שם. (71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא
בכור לאמו. (72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שנים".

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא
בראווי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם
חלוקה.

א. אין הבכור² נוטל פי שנים בנכסים הראויין לבוא
לאחר מיתת אביו³, אלא בנכסים המחזקין לאביו
שפאו לרשותו; ש'אמר: בכל אשר ימצא לו⁴.
פי'צד? אחד ממורישי אביו⁵ ש'מת לאחר מיתת אביו
- הבכור והפשוט יורשין פ'אחד. וכן אם היתה
לאביו מלוה⁶ או היתה לו ספינה בים - יורשין
פ'אחד⁷.

(2) משנה בכורות נא: (3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו.
(4) משמע שהם נמצאים ברשותו. (5) מאלה שאביו הוא
יורש שלהם. (6) בבא בתרא קה: "אמר רב פפא הילכתא
... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". (7) הראב"ד מציין
מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז); שם המדובר באדם
שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי
שווי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז)
תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהערך עשיר,
ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן,
ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או
ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום".
ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת
בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה
פי שניים.

ב. הניח⁸ להם פרה משפ'רת או מחפ'רת⁹, או שהיתה
רועה באפר¹⁰, וילדה¹¹ - הבכור נוטל בה¹² ובלדה
פי שנים¹³.

(8) ברייתא בבא בתרא קכג: (9) מושכרת היינו שבעל
הפרה מקבל סכום קבוע, ומוכרת - נוטל אחוז מסויים
מההכנסות. (10) מקום מיוחד למרעה. (11) אחר מיתת
אביו. (12) כשהשמינה. (13) משום ששבח זה בא מאליו.
המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים
בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד). נחלקו רבי ורבנן

יד. שלשה נאמנין⁵⁴ על הבכור⁵⁵: חיה⁵⁶, ואמו,
ואביו. חיה - מיד⁵⁷; שאם אמרה: זה יצא ראשון⁵⁸
- נאמנת. אמו - כל שבעת ימי הלידה נאמנת לומר:
זהו הבכור⁵⁹. אביו - לעולם⁶⁰. אפילו אמר האב על
מי שלא החזק בנו פלל: הוא בני ובכורי הוא -
נאמן⁶¹. וכן אם אמר על המחזק לנו שהוא בכור:
אינו בכור - נאמן⁶².

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת.
(57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום
שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק
עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב
בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירו
לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני
בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד). "האומר זה בני נאמן",
ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא
(בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קכז: [ב'טור'
חומ"ס' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה.
דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול,
שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון
שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו
אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא
עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

טו. האב⁶³ ש'נשתתק⁶⁴ - בודקין אותו⁶⁵ פ'דך
ש'בודקין לגטין⁶⁶. אם ר'מז או פתב ש'זה בנו בכור
- הרי זה נוטל פי שנים.

(63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם
שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים
שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן,
או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

טז. העידו⁶⁷ שנים שהן ש'מעו אביו של זה אומר
דברים פ' וכן⁶⁸, שהרי אותן הדברים⁶⁹ ידע מפללן

9 שְׂרֹטוֹן²⁵ - הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּשִׁבְחָה פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מִחֲמַת
10 הוֹצֵאָה הַשְּׂפִיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיכולת שהגרגרים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

11 ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלּוּה²⁷, אָף עַל פִּי
12 שֶׁהוּא בְּשֹׁטֶר²⁸, אָף עַל גֵּב שֶׁגָּבוּ קֶרֶקַע בְּחוּב
13 אֲבִיהֶם²⁹. הֵיתָה לָאֵב מִלּוּה³⁰ בִּיד הַבְּכוֹר - הָרִי זֶה
14 סִפֵּק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוּאִיל וַיִּשְׁנֶה³¹ תַּחַת
15 יָדוֹ, אוֹ לֹא יֵטֵל, הוּאִיל וּמִחֲמַת אָבִיו יִירָשְׁנָה וַעֲדִין
16 לֹא בָּאָה לִידוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָךְ יֵטֵל מִמֶּנָּה חֲצִי חֶלֶק
17 בְּכוֹרָה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגביותו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב). נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:); שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז). "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שמשכנים קרקע, בתנאי, שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקן מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת

בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רצח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גביה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שברייטא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדין דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

1 ג. שְׂחָט¹⁴ אַחַד מִמִּפְרִי אֲבִיו¹⁵ בְּהֶמָּה, וְאַחַר כֵּן מֵת
2 אָבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִתְנֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֶמָּה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזרוע והלחיים והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

3 ד. אֵין הַבְּכוֹר¹⁷ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשִׁבְחָה שֶׁשִּׁבְּחוּ
4 נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֲלֵא מַעְלָה אוֹתוֹ הַשִּׁבְחָה
5 בְּדָמִים¹⁸ וְנוֹתֵן הֵיתֵר¹⁹ לְפִשּׁוֹט²⁰. וְהוּא שִׁישְׁתָּנוּ
6 הַנְּכָסִים, כְּגוֹן²¹ בְּרִמְלָה²² שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׂבָלִים, וְכַפְנִיּוֹת²³
7 שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים²⁴; אֲבָל שִׁבְּחוּ מִחֲמַת עַצְמָן וְלֹא
8 נִשְׁתָּנוּ, כְּגוֹן אֵילָן קֶטֶן שֶׁגָּדַל וְעָבָה, וְאֶרֶץ שֶׁהֻעְלְתָה

בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע קנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רע"ח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם שם ככו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלוה שעיימו פלגי". פירוש, במלוה שקיבל הבכור מהאב יחלוק, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלוה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

1 ו. בכור³³ שֶׁמָכַר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלֻקָּה³⁴ - מִמָּכְרוֹ
2 קָנָם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְבִכּוֹר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלֻקָּה.
3 לְפִיכָף, אִם חֶלֶק עִם אָחִיו קָדֵם בְּמִקְצַת נִכְסִים, בֵּין
4 בְּקִרְוָה בֵּין בְּמִשְׁלָטִין, וְנוֹטֵל חֶלֶק כְּפִשְׁטוֹ³⁵ - וְתֵר
5 בְּכָל הַנִּכְסִים³⁶, אֵינוֹ נוֹטֵל בְּשֶׁאֵרָן אֶלָּא כְּפִשְׁטוֹ³⁷.
6 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלָא מַחָה; אֲבָל אִם מַחָה³⁸
7 בְּאָחִיו וְאָמַר בְּפָנָי שְׁנִים: עֲנָבִים אֵלֹי שְׁאֲנִי חוֹלֵק
8 עִם אָחִי בְּשִׁוְהָ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמִּחְלָתִי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה -
9 הָרִי זֶה מַחָהָ, וְלֹא וְתֵר בְּשֶׁאֵר נִכְסִים. וְאֶפְלֹי מַחָה
10 בְּעֲנָבִים³⁹ כְּשֶׁהָן מַחְבְּרִים, וּבְצָרוּם וְחֻלְקוֹם בְּשִׁוְהָ -
11 לֹא וְתֵר בְּשֶׁאֵר נִכְסִים⁴⁰. אֲבָל אִם דְּרִכּוּם, וְחֻלֵּק
12 עֲמֵהָן בְּשִׁוְהָ בֵּינָן, וְלֹא מַחָה בְּהֵן מִשְׁנַעֲשֶׂה יֵין - וְתֵר
13 בְּשֶׁאֵר הַנִּכְסִים⁴¹. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְמִי שֶׁמִּחָה
14 בְּעֲנָבִים וְחֻלֵּק עִמָּהּ בְּשִׁוְהָ בְּזִיתִים, שֶׁהָרִי וְתֵר בְּכָל.
15 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אמר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אמר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הרי"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה

אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה. (35) ולא עירער, כמו שיבאר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבא; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכם לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

16 ז. מִי שִׁיבֵם⁴² אֶשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו
17 הַמְּחֻזְקִים; וְכָל הָרְאוּיִין לְבוֹא לְאַחֵר מִכָּאן - הָרִי
18 הוּא בְּהֵן כָּל הָאֲחִים⁴³. שֶׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ⁴⁴
19 הַפְּתוּב⁴⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר⁴⁶ אֲשֶׁר תִּלְדַּךְ יָקוּם עַל
20 שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמְחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵשֶׁם
21 שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרְאוּי כְּבִמְחֻזָּק, כִּף אֵינוֹ נוֹטֵל
22 בְּשִׁבְחָ⁴⁷ שֶׁשִּׁבְּחוּ נִכְסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו⁴⁸ מִשְׁעַת
23 מִיתָה עַד שְׁעַת חֲלָקָתוֹ עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו⁴⁹.
24 וְאֶפְלֹי הַשְּׁבִיחוּ נִכְסִים אַחֵר שִׁיבֵם⁵⁰ וְקָדֵם שִׁיחֲלָקוֹ
25 - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָ כְּאֶחָד מִן הָאֲחִין⁵¹. אִף עַל פִּי
26 שְׁנוּטֵל מִן הַנִּכְסִים אֵלֹי שְׁנֵי חֻלְקִים, חֻלְקוֹ וְחֻלֵּק
27 אָחִיו שִׁיבֵם אֶשֶׁתוֹ, הוֹאִיל וּמָת הָאָב בְּחַיֵּי בָּלָן.

(42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק רביעי

1 מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאלין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שיוורשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כן. ונראה שדייק זאת מסיימה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחי כולם". [50] וזכה בנכסיו. 51 מחלוקת אביו ורוא שם ופסק כרובא שהלכה כמותו נגד אביו בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

- א. האומר: ² זה בני, או זה אחי, ³ או זה אחי אביו, ⁴ או שאלו היורשין אותו, אף על פי שהורה באנשים שאינן מחזקין שהן קרוביו - הרי זה נאמן, ויירשנו. ⁵ בין שאמר קשהוא בריא בין שאמר קשהוא שכיב מרע. ⁶ אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו - בודקין אותו בדרך שבדקין לגטין. ⁷

2 משנה בבא-בתרא קלד. 3 מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. 4 כשאין לו בנים ולא אחים. 5 שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה ליורשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן-משפט סי' רעט, כתב בפירושו "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. [בלחם-משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם סק"ב]. 6 שוכב חולה ונוטה למות. 7 נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

- ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו, ואמר: אינו אחי ואינו בן דודי - אינו נאמן. אכל נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו בני, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפילו היו לבן בנים, אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בני לענין יחוס, ואין מחזקין אותו ממנו על פיו, ¹⁰ נאמן הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

8 כרבי יהודה, שם קצו: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי

- ח. כבר בארנו בהלכות שכןים, ⁵² שהבכור נוטל שני חלקים שלו פאחד במצור ⁵³ אחר. ⁵⁴ אכל היבם ⁵⁵ שחלק עם אחיו בנכסי אביו - נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל ⁵⁶; ואם עלה גורלו בשני מקומות - נוטל בשני מקומות.

52 פרק י"ב הלכה ב. 53 בגבול. 54 ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. 55 בבא בתרא יב: 56 ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורשים, חלק אחד מירשת אביו והשני מירשת אחיו.

- ט. שומרת יבם ⁵⁷ שמתה, אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר ⁵⁸ - משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג ⁵⁹ וחצי נכסי צאן פרזל ⁶⁰, ויורשי הפעל יורשין בתבתה ⁶¹ עם חצי נכסי צאן פרזל. ויורשי הפעל חייבין בקבורתה, הואיל והן יירשו בתבתה, כמו שבארנו במקומות ⁶².

57 אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויירשנה. 58 מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בבואה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). 59 הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. 60 הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פחתו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. 61 מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. 62 בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר אִם הָיָה מִן הַמִּפְקָדִין עֲצָמָן לָכֵף
 - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאֶחָיו מֵאֲבִיו²⁴
 מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁵. וְאִם אֵין לָאֲבִיו בֶּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אִשָּׁת
 אָבִיו מִתִּיבָמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיִּרְאָה לִי שֶׁהוּא
 הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּפָלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין
 כְּשָׂרִים לְשָׂאֵר הָעָם, אֲלֵא לְעֻנֵּן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּהוּ אֶחָיו
 בְּלִבָּד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִפְלוּ לִיּוֹרְשׁוֹ לֹא נִחְלַק
 בִּישְׂרָאֵל²⁶. וְאִין רָאוּי לְסַמֵּךְ עַל דָּבָר זֶה²⁷.

(22) שנינו ביבמות כב. "מי... ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחזרה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמה הבן או הבת כשרים, ושמה הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם ווראים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירושו: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין ה"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושה בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. (23) כדרך שכן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. (24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

ז. פל הַיּוֹרְשִׁין²⁹ יוֹרְשִׁין בְּחֻזְקָה. פִּיצֵד? עֲדִים³²
 שֶׁהֵעִידוּ: שֶׁזֶה מִחֻזֵּק לָנוּ שֶׁהוּא בֶּן שָׁל פְּלוֹנִי אוֹ³³

קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשון בפט"ו מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

ג. הָאוֹמֵר¹¹: זֶה בְּנִי, וְחִזְרָא וְאָמַר: עֶבְדִּי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָר¹². אָמַר: עֶבְדִּי, וְחִזְרָא וְאָמַר: בְּנִי, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁמְשׁוֹ עֶבֶד - נֶאֱמָר; שֶׁזֶה שֶׁאָמַר עֶבְדִּי - כְּלוּמַר, שֶׁהוּא לִי עֶבֶד. וְאִם הָיוּ קוֹרִין לוֹ: עֶבֶד בֶּן מֵאָה זוֹז, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין אוֹמְרִין אוֹתָן בְּיַחֲד אֲלֵא לְעֶבְדִּים - הָרִי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָר¹³.

(11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: (12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

ד. הָיָה¹⁴ עוֹבֵר עַל פִּית הַמֶּכֶס¹⁵, וְאָמַר: בְּנִי הוּא זֶה, וְחִזְרָא אַחֵר כָּף וְאָמַר: עֶבְדִּי - נֶאֱמָר; שֶׁלֹּא אָמַר בְּנִי אֲלֵא לְהַכְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמּוֹכֵס: עֶבְדִּי הוּא, וְחִזְרָא וְאָמַר: בְּנִי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָר¹⁶.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. הָעֶבְדִּים¹⁷ וְהַשִּׁפְחוֹת - אֵין קוֹרִין לָהֶן: אֶבָּא פְּלוֹנִי¹⁸ וְאָמַר פְּלוֹנִי; שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר תְּקַלָּה, וְנִמְצָא זֶה הֵבֶן¹⁹ נִפְגָּם²⁰. לְפִיכָּה, אִם הָיוּ הָעֶבְדִּים וְהַשִּׁפְחוֹת חֲשׂוֹבִין בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ לָהֶן קוֹל, וְכָל הַקְּהָל מִפִּירִין אוֹתָן וְאֵת בְּנֵי וְעֶבְדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן עֶבְדִּי הַנָּשִׂיא - הָרִי אֵלּוּ מִתֵּר לְקִרְוֹת לָהֶן אֶבָּא וְאָמַר²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא". (20) ביחוס, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. (21) בהמשך הברייתא שם: "וישל רבן גמליאל היו קוריים וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

ו. מִי שֶׁהֵיָתֵה²² לוֹ שִׁפְחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן וְהָיָה נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים²³, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי הוּא וּמִשְׁחָרְרָתָהּ הִיא אִמּוֹ, אִם תִּלְמִיד חָכֵם הוּא אוֹ אָדָם כְּשֶׁר שֶׁהוּא בְּדוּק בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת - הָרִי זֶה יִירָשְׁנוּ²⁴.
 וְאָף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיָּבִיא רֵאִיָּה שְׁנִשְׁתַּחֲרָהּ אִמּוֹ וְאַחֵר כָּף יִלְדָּה, שֶׁהָרִי הַחֻזְקָה שֶׁפָּתַח בְּפָנֵינוּ. וְאִם מִשְׁאֵר הַדִּיּוֹטוֹת הוּא,

44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר-כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה.).

אָחיו, אַף עַל פִּי שְׂאִינֶן עֲדֵי יְחוּסִים³⁰ וְלֹא יָדְעוּ אֲמַתַּת
הַיְחָסִין - הָרִי אֵלָיו יוֹרֶשֶׁיךָ בַּעֲדוֹת זֶה³¹.

פרק חמישי¹

(1) מבאר דין כלל ביירושים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ויבני יבם שבאו לחלוק ביירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

(29) קידושין פ. (30) אינני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוגי הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ ס' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא-בטרא לג.).

21 א. זֶה הַכֶּלֶל² בְּיִרְשֵׁינוּ³: כָּל שְׁנֵי יִרְשֵׁינוּ שְׂאֵחַד מֵהֶן
22 יִירָשׁ וְדָאֵי וְהַשְׁנֵי סָפֵק - אֵין לְסַפֵּק כְּלוּם.⁴ וְאִם הָיוּ
23 שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שְׂמָא זֶה הַיִּירָשׁ אוֹ שְׂמָא זֶה הַיִּירָשׁ
24 - חוֹלְקִין בְּשֻׁוּהָ. לְפִיכָךְ, מִי שְׂמָת וְהֵנִיחַ בֶּן
25 וְטַמְטוּם⁵ אוֹ אֲנֶדְרוּגִינוּס⁶ - הָרִי הַבֶּן יִירָשׁ אֶת
26 הַכֶּלֶל⁷; שְׁהַטְמָטוּם וְהָאֲנֶדְרוּגִינוּס סָפֵק.⁸ הֵנִיחַ בְּנוֹת
27 וְטַמְטוּם וְאֲנֶדְרוּגִינוּס - יִירָשׁוּת בְּשֻׁוּהָ⁹, וְהָרִי הוּא
28 כְּאֶחָת מִן הַבְּנוֹת.

3 ח. יַעֲקֹב³² שָׁמַת וְהָיִיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הִחֲזֹק
4 לוֹ בֶן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תָּפַס רְאוּבֵן לִוי מִן הַשּׁוֹק וְאָמַר:
5 גַּם זֶה אֲחִינוּ הוּא, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ³³ - הֲרִי
6 שִׁמְעוֹן נֹטֵל חֲצִי הַמָּמוֹן³⁴, וְרְאוּבֵן שְׁלִישׁ³⁵, שְׁהָרִי
7 הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אֲחִין, וְלִוי נֹטֵל שְׁתֹּת³⁶. מֵת
8 לִוִּי³⁷ - יַחְזֹר הַשְּׁתוֹת לְרְאוּבֵן³⁸. נָפְלוּ לִלִוי נִכְסִים
9 אֲחֵרִים - יִחְלְקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שְׁהָרִי רְאוּבֵן
10 מוֹדָה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹוֹי זֶה אֲחִיהֶן³⁹. הַשְּׁבִיחַ⁴⁰ הַשְּׁתוֹת
11 מְאֻלִּי⁴¹, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת לִוִּי: אִם שָׁבַח מִגִּיעַ לַכְּתָפִים
12 הוּא, כְּגוֹן עֲנֻכִּים שֶׁהִגִּיעוּ לַהֲבָצָר - הֲרִי הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה
13 כְּנֻכְסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים, וְיִחְלְקוּ בֵּהֶן⁴²; וְאִם
14 עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לַהֲבָצָר - הֲרִי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבִדּוֹ⁴³.
15 אָמַר שִׁמְעוֹן: אֵין לִוִּי זֶה אֲחִי, וְנֹטֵל לִוי בְּחֻלְק
16 רְאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת לִוִּי - לֹא יִירֹשׁ
17 שִׁמְעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוּם⁴⁴, אֶלָּא רְאוּבֵן לְבִדּוֹ יִירֹשׁ
18 הַשְּׁתוֹת עִם שְׂאָר נִכְסִים אֲחֵרִים שֶׁהָיִיחַ לִוִּי. וְהוּא
19 הִדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שִׁיּוּדוֹ מִקְצֵתָן בְּיֹרְשִׁין אֲחֵרִים
20 שְׁלֹא יוֹדוּ מִקְצֵתָן.

(2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן.
(3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. (4) ולא אמרו בזה:
ממון המוטל בספק - חולקים. (5) אברי המין נמצאים
בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. (6) שיש
לו אברי הזכרות והנקבות (ביוונית "אנדריי" - גבר, "גיני"
- נקבה). (7) נתבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת
כלום כשיש בן. (8) בברייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי:
אנדרוינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים
אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב:) למדו מן המשנה,
שלדעת חכמים: אנדרוינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם.
[בתוספות' שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא,
שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או
כנקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי,
כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה
שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא
דאנדרוינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם-משנה).
(9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום וכת - נוטל
הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר:
חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא
בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול,
וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי
נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם
שכתב ה'בית יוסף' שם, מנמק רק למה טומטום נוטל בכלל
חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד
אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר
למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות
במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].]

(32) משנה, שם קלר. (33) אינו מכחיש בהחלט. (34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראה שאתה אחי - ותיטול. (35) כפי המגיע לו לפי טענתו. (36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שליש מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שליש הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. (37) בלי בנים. (38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אח אחר - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. (39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. (40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. (41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. (42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". (43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום.

29 ב. כָּכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹⁰ דִּין הַבָּנוֹת עִם
30 הַבָּנִים בְּמוֹנוֹתֵיהֶן וּבִפְרֻסָּתָן. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ,
31 שֶׁהַמוֹנוֹת¹¹ מִתְנָאִי בִּתְפָּה¹². בְּזֶמֶן שֶׁהַנְּכָסִים מֵרְבִּין
32 - אֵין לַפָּנוֹת אֶלָּא מוֹנוֹתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירָשׁוּ הַכֶּלֶל,
33 וְיִתְפָּרְסוּ הַבָּנוֹת¹³ בְּעֶשְׂרֵי נְכָסִים¹⁴ כְּדִי שֶׁיִּנְשְׂאוּ בֹו
34 לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזֶמֶן שֶׁהַנְּכָסִים מוֹעֲטִין¹⁵ - אֵין לַבָּנִים

24 (שם לו: 25) באיסור. 26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. 27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. 28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל' אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשיו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב"טור' אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. 29) גמרא שם. 30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. ספק והיבם³¹ שבאו לחלק בנכסי האב³² - הרי היבם יורש ודאי, וזה הספק: אם הוא בן המת - יוש לו חצי המקומן ולזה היבם חצי, ואם הוא בן היבם - אין לו כלום, לפיכך היבם יורש וידחה הספק³³. הניח היבם שני בנים ודאין³⁴, ואחר כך מת היבם³⁵, הרי הספק אומר: אני בן המת³⁶, ויש לי מחצה³⁷ ולשניכם מחצה; והשנים אומרים: אתה אחינו, וכן היבם אתה, ואין לך אלא שליש בנכסי הדין; החצי שמורה להם בו - נוטלין, והשלש שמודין הן לו - נוטל, והשתות הנשאר - חולקים אותו בשווה³⁸, הוא נוטל חציו ושניהם חציו. מת הספק³⁹, הרי היבם אומר: שמא בני הוא ואני אירשנו, ואבי היבם אומר: שמא בן בני המת הוא ואני אירשנו⁴⁰ - חולקין בשווה⁴¹. (מת היבם⁴², הספק אומר: בנו אני ואירשנו, ואבי היבם אומר: שמא בן בני האחר אתה, וזה אחי אביך הוא ואני אירשנו - חולקין בשווה).

31) שם לח. 32) אביו של היבם. 33) ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). 34) שם. 35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. 36) אחי אביכם. 37) בנכסי הזקן. 38) מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. 39) והיבם ואביו קיימים. 40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. 41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. 42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו

כלום, אלא הפל למזון הבנות. לפיכך, מי שממת¹⁶ והניח בנים ובנות וטמטום או אנדרוגינוס: בזמן שהנכסים מרבין - הבנים יורשין, ודוחין הטמטום אצל הבנות, ונזון כמותן¹⁷; ובזמן שהנכסים מועטים - הבנות דוחות את הטמטום אצל הבנים, ואומרות לו: זכר אתה, ואין לך עמנו מזונות.

10) פ"ט מן ה"ז עד סוף הפרק. 11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. 12) התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. 13) יענק להן מנכסי הירושה. 14) אחד מעשרה. 15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. 16) משנה בבא-בטרא קמ: 17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אבין, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל"טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מי שלא שהתה¹⁸ אחר בעלה שלשה חדשים¹⁹ ונשא²⁰, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון²¹ או בן שבועה לאחרון²² - אין זה הבן יורש את אחד משניהם, מפני שהוא ספק. ואם מת הבן²³ - שניהן יורשין אותו, וחולקין בשווה, מפני ששניהם ספק, שמא זה אביו או זה אביו.

18) משנה, יבמות ק: 19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. 20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. 21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. 22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבועה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. 23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

ד. יבמה²⁴ שלא שהתה שלשה חדשים ונתיבמה²⁵ בתוך שלשה חדשים, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון, זה הספק אומר: שמא בן המת אני ואירש את נכסי אבי בלן, ואין אתה ראוי ליבם אותה, שאין אמי בת יבום; והיבם אומר: שמא בני אתה, ואמך ראוי ליבם, ואין לך בנכסי אחי כלום; הואיל וגם זה היבם ספק שמא יבם הוא או אינו יבם - חולקין בשווה²⁶. וכן דין זה הספק עם בני היבם בנכסי המת²⁷ שנתיבמה אשתו: חולקין בשווה²⁸, הספק נוטל מחצה ובני היבם מחצה. מת היבם אחר שחלק עם זה הספק²⁹, ובאו בני היבם הראויים לירש אביהם, אף על פי שיש לזה הספק לומר: אם אחיכם אני, תנו לי חלק בירשה זו; ואם איני אחיכם, החזירו לי החצי שלקח אביכם - אין לזה הספק בנכסי אביהן עמיהן כלום³⁰, ואין מוציא מידן.

לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [נאפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אב"י שם, שאין חולק עליו. וצ"ע ג].

- 13 ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת
- 14 תחלה - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי
- 15 הבן; ואם בן בתו מת תחלה - אין הבן יורש את
- 16 אמו בקבר, כמו שבארנו⁵⁵, ונמצאו הנכסים של
- 17 יורשי האב. לפיכך יחלקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי
- 18 בן הבת. וכן אם [נשפה] האב⁵⁷ ומת בן בתו
- 19 במדינה⁵⁸, או שנשפה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במדינה
- 20 - יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. (55) למעלה פ"א ה"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האב, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוצי מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתו בסוגריים, תבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אב"י, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא-בבא-בבא דברי אב"י לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אב"י, ופירש "בחזקת יורשי האב" שברשות האב היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האב, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימינו - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אב"י, ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסור נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף-משנה כאן)

בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

- 1 ו. מי שנפל⁴³ הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע אם
- 2 האשה מתה תחלה⁴⁴, ונמצאו יורשי הבעל יורשי
- 3 פל נכסיה, או הבעל מת תחלה, ונמצאו יורשי
- 4 האשה⁴⁵ יורשי פל נכסיה - פיצד דינם? מעמידין
- 5 נכסי מלוג בחזקת יורשי האשה; והפכה, עקר⁴⁶
- 6 והתוספת⁴⁷ - בחזקת יורשי הבעל⁴⁸; וחולקין בנכסי
- 7 צאן ברזל⁴⁹, יורשי האשה נוטלין חצין ויורשי
- 8 הבעל חצין. אבל אם נפל⁵⁰ הבית עליו ועל אמו⁵¹
- 9 - מעמידין נכסי האב בחזקת יורשי האב⁵², שהם
- 10 יורשי ודאין⁵³; אבל יורשי הבן - ספק הם, שאם
- 11 מת הבן תחלה - אין לאחיו מאביו בנכסי אמן
- 12 פלוג, כמו שבארנו.

(43) משנה בבא-בבא-בבא קנח. (44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46) מאתם דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרופה. (47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האב, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשי, כמבואר למעלה פ"א ה"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מכלל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האב שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אב"י, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". וכל-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתנו שאמר: יחלקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתוואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות יורשה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 פֶּשֶׁהוּא שְׁכִיב מֵרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירָשְׁנִי מִפְּלֵל אָחִי,¹²
26 אוּ בְתִי פְלוֹנִית תִּירָשְׁנִי מִפְּלֵל בְּנוֹתֵי¹³ - דְּבָרֶיךָ
27 קִימִין¹⁴, בֵּין שְׁאֵמֵר עַל פֶּה בֵּין שְׁכֶתְבָּ בְּכֶתֶב. אָכֵל
28 אִם אָמַר: פְּלוֹנִי בְנִי יִירָשְׁנִי לְבִדּוֹ¹⁵: אִם אָמַר עַל
29 פֶּה - דְּבָרֶיךָ קִימִין; אָכֵל אִם כֶּתֶב כָּל נִכְסֵי לְבָנוֹ -
30 לֹא עֲשֶׂהוּ אֶלָּא אֶפְסוּרָפּוֹס¹⁶, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנּוּ¹⁷.

מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמחו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהארין [בוה]. (57) ומת בשביה. (58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

1 ח. נָפַל עָלָיו⁶⁰ הַבֵּית וְעַל אָבִיו אוּ שְׁאֵר מוֹרִישָׁיו⁶¹,
2 וְעָלָיו⁶² כְּתִבְתָּ אִשָּׁה וּבְעָלִי חוֹב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין:
3 מֵת הָבֵן תַּחֲלָה, וְלֹא הֵנִיחַ פְּלוֹם, וְאָבֵד הַחוֹב⁶³,
4 וּבְעָלִי חוֹבוֹת אוֹמְרִים: הָאָב מֵת תַּחֲלָה, וְזָכָה הָבֵן
5 בִּירִשְׁתּוֹ, וַיֵּשׁ לָנוּ לְגִבּוֹת מִחֻלְקוֹ - הָרִי הַנִּכְסִים
6 בְּחֻקֵּת הַיּוֹרְשִׁין⁶⁴, וְעַל הָאִשָּׁה וּבְעָלִי חוֹבוֹת לְהֵבִיא
7 רְאֵיהָ⁶⁵, אוּ יִלְכוּ לָהֶם בְּלֹא פְּלוֹם.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

8 ט. דִּין אֱלוֹ⁶⁶ שְׁמֵתוֹ תַּחַת הַמַּפְלָת, אוּ שְׁטַבְעוֹ בֵּינָם,
9 אוּ שְׁנַפְלוֹ לְאֵשׁ, אוּ שְׁמֵתוֹ בְּיוֹם אֶחָד וְזָה בְּמִדְּיָה
10 זוּ וְהָאֲחֵר בְּמִדְּיָה אַחֶרֶת - דִּין אֶחָד הוּא; שְׁבָכָל
11 אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שְׁמֵת תַּחֲלָה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וכיאר מיותר.

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

12 א. אֵין אָדָם² יִכּוֹל לְהוֹרִישׁ לְמִי שְׁאִינוֹ רָאוּי לִירָשׁוֹ,
13 וְלֹא לְעַקְרֵי הִירָשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁזָה מָמוֹן
14 הוּא⁴. לְפִי שְׁנֵאֵמֵר בְּפִרְשַׁת נְחֻלּוֹת: וְהִתֵּיָה לְבָנִי
15 יִשְׂרָאֵל לְחֻקֵּת מִשְׁפָּט - לוֹמַר: שְׁחָקָה זוּ לֹא
16 נִשְׁתַּנְּתָה⁵ וְאֵין הִתְנַאי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שְׁעָזָה וְהוּא
17 בְּרִיא בֵּין שְׁהִיָּה שְׁכִיב מֵרַע⁶, בֵּין עַל פֶּה בֵּין בְּכֶתֶב
18 - אֵינוֹ מוֹעִיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בדינו שבבעיניי ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

19 ב. לְפִיכָף⁷, הָאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטַּל
20 פִּי שְׁנֵים, אִישׁ פְּלוֹנִי⁸ בְנִי לֹא יִירָשׁ עִם אָחִיו - לֹא
21 אָמַר פְּלוֹם⁹. אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשְׁנִי בְּמָקוֹם שְׁשִׁי לוֹ
22 בְּתִי¹⁰, בְּתִי תִירָשְׁנִי בְּמָקוֹם שְׁשִׁי לוֹ בֵּן - לֹא אָמַר
23 פְּלוֹם. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא פְּזָה¹¹. אָכֵל הִיּוּ לוֹ יוֹרְשֵׁין
24 רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוּ אֲחִים אוּ בְּנוֹת, וְאָמַר

31 ג. אָמַר: פְּלוֹנִי בְנִי יִירָשׁ חֲצִי נִכְסִי, וְשְׁאֵר בְּנֵי הַחֲצִי
32 - דְּבָרֶיךָ קִימִין¹⁸. אָכֵל אִם אָמַר: הַבְּכוֹר יִירָשׁ
33 כְּפִשּׁוּט, אוּ שְׁאֵמֵר: לֹא יִירָשׁ פִּי שְׁנֵים עִם אָחִיו -
34 לֹא אָמַר פְּלוֹם; שְׁנֵאֵמֵר: לֹא יוֹכֵל לְכַפֵּר אֶת בֵּן
35 הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֵן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכוֹר¹⁹, פִּי אֶת הַבְּכוֹר
36 בֵּן הַשְּׁנוּאָה יַפִּיר.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסיי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסיי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד).]

37 ד. וְאִם הָיָה בְּרִיא²⁰ - אֵינוֹ יִכּוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרֵעַ,
38 לֹא לְכַפֵּר וְלֹא לְאֶחָד מִשְׁאֵר הַיּוֹרְשִׁין.

פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתם
להן במתנה ויירשום³². ואם היה לשון המתנה
בתחלה - יאמר: נתנן שדה פלונית ופלונית³³
לפלוני ופלוני ויירשום. ואם היה לשון המתנה
בסוף - יאמר: יירש פלוני ופלוני שדה פלונית
ופלונית שנתתם להן במתנה.

(31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו.
(32) לשונו של ריש לקיש שם. (33) דוגמא זו היא בשתי
שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. ירשת הפעל³⁴, אף על פי שהיא מדבריהם³⁵,
עשו חזוק לדבריהם בפל תורה, ואין התנאי³⁶
מועיל בה³⁷, אלא אם כן התנה עמה פשהיא
ארוסה, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁸.

(34) כתובות פג: (35) מדברי חכמים. (36) אם התנה שלא
יירשנה. (37) והוא יורש אותה. (38) פרק כ"ג הלכה ב
והלכה ו. למעלה פק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. העובד פוכבים יורש³⁹ את אביו דבר תורה. אבל
שאר ירשתיהן - מניחין אותו לפי מנהגם.

(39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של
חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג):
"וחישוב עם קונוהו" - ולא עם יורשי קונוהו, פירוש, אם מת
אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום
לירוש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של
אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט)
"כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא
קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני
כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא
מן הכלל.

י. והגר⁴⁰ אינו יורש את אביו העובד פוכבים אלא
מדבריהם⁴¹. תקנו לו שירש פשהיה, שמה יחזר
למרדד⁴². ויראה לי, שתנאי מועיל בירשה⁴³,
הואיל ואין העובד פוכבים מחיב לעמד בתקנת
חכמים⁴⁴. ואין העובד פוכבים יורש את אביו הגר,
ולא גר יורש את גר⁴⁵, לא מדברי תורה ולא מדברי
סופרים⁴⁶.

(40) שם. (41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר
כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. (42) כדי
שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור
המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא
גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא
יירש? ותירצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש].
(43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש.
(44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה
הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף
על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר
מועיל התנאי מטעם האמור. (45) האב ובנו או שני אחים

(20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד
היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו
חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיין שם)].

ה. במה דברים אמורים²¹? פשהאמר בלשון ירשה;
אבל אם נתן מתנה - דבריו קיימין. לפיכך, המחלק
נכסיו²² על פיו לבניו²³ פשהוא שכיב מרע²⁴, רפה
לאחד ומעט לאחד, והשדה להן הפכור - דבריו
קיימין²⁵. ואם אמר משום ירשה - לא אמר פלום²⁶.

(21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול
להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא.
(22) משנה שם קכו: (23) בלשון מתנה. (24) ואינה צריכה
קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי".
(25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים
בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק
סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א.
(26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו.
הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי
יוחנן בן ברוקה וסבורים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי
לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא
אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם
רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש
השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום,
מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת
הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה
של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י
מיגאש.

ו. כתב²⁷ בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום
מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה
ובסוף - דבריו קיימין. פיצד? נתנן שדה פלונית
לפלוני בני ויירשנה, או שאמר: יירשנה ונתנן לו
ויירשנה, או יירשנה ונתנן לו, הואיל ויש שם לשון
מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה
ובסוף - דבריו קיימין. וכן אם היו שלש שדות²⁸
לשלושה יורשין, ואמר: יירש פלוני שדה פלונית,
ונתנן לפלוני שדה פלונית, ויירש פלוני שדה
פלונית - קנו, אף על פי שזה שאמר לו בלשון
ירשה אינו זה שאמר לו בלשון מתנה²⁹. והוא שלא
ירשה בין אמירה לאמירה כדי דבור³⁰; אבל אם
שהה - צריך שהיה לשון המתנה מערב בשלשתי.

(27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט.
(28) גמרא שם. (29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין
בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש
בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו
נגד רבי יוחנן בדין זה. (30) כדי שאילת שלום תלמיד
לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא
כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. פיצד³¹? אם היה לשון המתנה באמצע - יאמר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשא לאחר, תטלי מה שכתוב ליכי", והרי נישאה לאחר. (4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על-פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששינו (יבמות קכב). "והחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

- ב. האשה שפאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת ותנשא ותטל כתבתה⁵ - אין היורשין נכנסין לנחלה על פיה. אמרה: מת בעלי, ונתניבמה - הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה⁷; שנאמר: יקום על שם אחיו המת, והרי קם.

(5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קי. (7) שנינו שם (מ:): הכנס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובבביתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

- ג. מי שטבע במים שאין להם סוף⁸, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו⁹, אף על פי שאין משיאין את אשתו לכתחלה¹⁰ - הרי היורשין נוחלין על פיהם¹¹. וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שנזקק במלחמה ומת, או שנהרג ולא הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבהקין בגופו והפירו אותם¹² - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך - יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני אסור פרת¹³; אבל לענין ממונו, אם העידו העדים בדברים שהזקקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת¹⁴ - הרי אלו נוחלין על פיהן. וכנה מעשים בכל יום בכל פתי דינין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה.

(8) בביתא, שם קכא. "נפל למים" . . . וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה. ואבוי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב, וקכא). שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם,

שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. (46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיותו גם כן לא יירש את אביו הגר.

- יא. כל הנותן⁴⁷ נכסיו לאחרים והניח היורשין, אף על פי שאין היורשין נוהגין פשוטה - אין רוח חכמים נוחה הימנו⁴⁸, וזכו האחרים בכל מה שנתן להן⁴⁹. מדת חסידות היא, שלא יעיד אדם⁵⁰ חסיד בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש, אפלו מבן שאינו נוהג פשוטה לאחריו חכם ונוהג פשוטה.

(47) משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק חכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. (49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. (50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

- יב. ישראל⁵¹ שהמיר⁵² - יורש את קרוביו הישראליים כשהיה⁵³. ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא יירש, כדי שלא לחזק את ידיהם⁵⁴ - הרשות בידן. ואם יש לו בנים בישראל - תנתן ירשת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד במערב⁵⁵.

(51) שם. (52) החליף דתו, השתמד. (53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). (54) ידי הממירים. (55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

- יג. צו חכמים⁵⁶, שלא ישנה אדם⁵⁷ בין הבנים בחייו אפלו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה, פאחי יוסף עם יוסף⁵⁸.

(56) שבת י: (57) לא יעדיף. (58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פרק שביעי

(1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראייה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושין.

- א. אין היורשין² נוחלין עד שיביאו ראיה ברורה שמת מורישן. אבל אם שמעו בו שמת, או שבאו עובדי פוככים משיחין לפי תמן, אף על פי שמשיאין את אשתו על פיהם ונוטל כתבתה³ - אין היורשין נוחלין על פיהם⁴.

(2) משנה, יבמות קטז: (3) כבית-שמאי, שהודו להם בית-

מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חנים, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפטרופוסות בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמא יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפטרופוס].

נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיום: "ואחר-כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'דק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאיין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

ו. נְשִׁיבָה²⁵ הַשְּׁבוּי וּבְרַח הַמִּסְפָּן, וְהִנִּיחַ קִמָּה²⁶ לְקִצּוֹ²⁷ וְעֹנְבִים לְבָצֹר, תִּמְרִים לְגִדֹר וְזִיתִים לְמִסְכָּ - בֵּית דִּין יוֹרְדִים לְנִכְסֵי וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְטְרוֹפּוֹס²⁸, וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת, וּמִנְיָחִין דְּמִיָּהֶן עִם שְׁאֵר הַמִּטְלָטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחֵר כֶּף מוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְנִכְסֵי; שְׁאֵם יֵרֵד תְּחִלָּה, שְׁמָא יִתְּלֵשׁ אֵלֵיו הַפְּרוֹת שֶׁהֵן כְּתוּלוֹשִׁין וְיֵאכֵל אוֹתָן²⁹. וְהוּא הַדִּין בְּחֻצְרוֹת וּפְנִדְקוֹת³⁰ וְחִנּוּיֹת, הַעֲשׂוֹיוֹת לְשֹׁכֵר וְאֵינֶן צְרִיכִין עֲבוּדָה וְלֹא טָרַח, וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בְּאַרְסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ; שֶׁהָרִי גוֹבֶה הַשֶּׁכֶּר וְאוֹכֵל. אֲלֹא כִּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גִּבְאִי, וְיִהְיֶה הַשֶּׁכֶּר מִנְּחַ בְּבֵית דִּין עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה שְׁמָת, אוֹ עַד שְׁיָבִיא וְיִטַּל שְׁכָרוֹ.³²

ד. שְׁבוּי¹⁵ שֶׁנִּשְׁבָּה, וְשִׁמְעוּ שְׁמָת, וְיִרְדּוּ יוֹרְשֵׁי לַנִּחְלָה¹⁶ וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מִחֻמַּת סִפְנָה¹⁷. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְדַעַת¹⁸ שֶׁשִּׁמְעוּ בּוֹ שְׁמָת, וְיִרְדּוּ יוֹרְשֵׁי לְנִכְסֵי וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן¹⁹, עַד שְׁיָבִיאוּ רְאִיָּה שְׁמָת מוֹרִישָׁן.²⁰

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבעה או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

ה. שְׁבוּי²⁰ שֶׁנִּשְׁבָּה וּבּוֹרֵחַ מִחֻמַּת סִפְנָה נַפְשׁוֹת - חִבְיִין בֵּית דִּין לְהַתְּעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶן²¹. כִּיצַד עוֹשִׂין? כָּל הַמִּטְלָטְלִין יִהְיוּ מִפְּקָדִין בְּיַד נְאֻמָּן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקְּרָקְעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִירְשָׁה כְּדִי לְעַבֵּד אֶת הַקְּרָקְעוֹת²² וְלַהֲתַעֲסֵק בָּהֶן עַד שְׁיִוָּדַע שְׁמָתוֹ אוֹ עַד שְׁיָבִאוּ. וְלִכְשִׁיבֹא הַשְּׁבוּי וְהַבּוֹרֵחַ - שְׁמִין אֵלֵיו הַקְּרוֹבִים שֶׁהוֹרְדוּ מֶה שֶׁעָשׂוּ וּמֶה שֶׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאָרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה. וְלִמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְטְרוֹפּוֹס²³ לְעוֹלָם, בֵּין בְּמִטְלָטְלִים בֵּין בְּקְרָקְעוֹת, עַד שְׁיָבִאוּ הַבְּעָלִים אוֹ עַד שְׁיִוָּדַע בּוֹדָאִי שְׁמָתוֹ? לְפִי שְׁאֵין בֵּית דִּין חִבְיִין לְהַעֲמִיד אֶפְטְרוֹפּוֹס לְגְדוּלִים שֶׁהֵן בְּנֵי דַעַת²⁴.

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון. (31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד-משנה. ראה ה"ז).

ז. וְאֵין מוֹרִידִין³² הַקְּרוֹב לְעוֹלָם אֲלֹא לְשָׂדוֹת וּלְגִנּוֹת וּבְרָמִים וּכְיֹצֵא בָּהֶן, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן בְּאַרְסִים³³, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְסְדוּ וְנִמְצְאוּ בּוֹרִים וְנִשְׁמִים.³⁵

(20) שם לט. (21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשי זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר,

(32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא

לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שְׁמָעוֹ בּוֹ שְׁמַת - לֹא יוֹרִידוּ
 קָטָן³, שְׁמָא נִפְסִיד הַנִּכְסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב
 לְנִכְסֵי קָטָן, שְׁמָא יִטְעֶן וַיֹּאמֶר: זֶה חֲלָקִי הַמַּגִּיעַ לִי
 בִּירֵשְׁתִּי. וְאִפְלוּ קָרוֹב מִחֻמַּת קָרוֹב אֵין מוֹרִידִין.
 פִּיצֵד? הֵיוּ שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְנִשְׁפָּה
 הַקָּטָן⁴ אוֹ בְּרָח - אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שְׁדֵהוּ,
 מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֲוֹת, וְשְׁמָא יִחְזִיק זֶה
 הָאֵח, וְלֹאחֵר שְׁנֵים יֹאמֶר: זֶה חֲלָקִי שֶׁהַגִּיעַ לִי
 בִּירֵשְׁתִּי⁵, וּמִחֻמַּת יִרְשָׁה בְּאֵתִי. וְאִפְלוּ בֶן אָחִיו שֶׁל
 זֶה הַקָּטָן הַנִּשְׁפָּה - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לְנִכְסֵיוֹ⁶, שְׁמָא
 יֹאמֶר: שְׁמַחֲמַת אָבִי יִרְשְׁתִּי חֲלָק זֶה.
 31

(2 בבא-מציא לט. (3 מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". (4 רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם-משנה). (5 והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6 בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

ב. לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן, אִפְלוּ
 קָרוֹב מִחֻמַּת אָחִי הָאֵם⁷ שְׁאֵינָן רְאוּיִין לִירֵשׁ. הִרְחָקָה
 יִתְרָה הִיא זו. וְאִפְלוּ יֵשׁ בִּינְיָהֵן⁸ שְׁטַר חֲלָקָה⁹ בֵּין
 בְּתָרִים¹⁰ בֵּין בְּשׂוֹדוֹת - לֹא יֵרֵד. וְאִפְלוּ אָמַר: בְּתָבוּ
 עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוֹת¹¹ - לֹא יֵרֵד; שְׁמָא יֹאבְדוּ הַשְּׁטָרוֹת
 וַיֹּאבְדוּ הַיָּמִים וַיִּטְעֶן וַיֹּאמֶר שְׁדָה חֲלָק יִרְשָׁה בָּא לֹא
 (מִחֻמַּתוֹ אוֹ) מִחֻמַּת מוֹרִישָׁיו. מַעֲשֶׂה¹² בְּאִשָּׁה אַחַת,
 שֶׁהָיוּ לָהּ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁפִּית הַזְּקָנָה הִיא וּבַת אַחַת,
 וּמֵתָה בַת שְׁנֵיהֶם וְהַנִּיחָה בֶן קָטָן¹³; וְאָמְרוּ חֲכָמִים:
 אֵין מוֹרִידִין זֶה הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְנִכְסֵים - שְׁמָא מֵתָה
 הַזְּקָנָה¹⁴, וְנִמְצָאוּ שְׁלֹשׁ נִכְסִים¹⁵ אֵלּוּ לְקָטָן, וְאֵין
 מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן; וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לָזֶה
 הַקָּטָן בְּנִכְסֵים - שְׁמָא עֲדִין הַזְּקָנָה בְּחַיִּים, וְאֵין
 מוֹרִידִין קָטָן לְנִכְסֵי שְׁבוּי. אֲלֹא פִיצֵד עוֹשִׂין? מִתּוֹךְ
 שְׁצָרִיהָ לְהַעֲמִיד אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְחֻצִּי שֶׁל קָטָן¹⁶,
 מַעֲמִידִין אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקָנָה¹⁷. אַחֵר

נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מִי שֶׁיֵּצֵא³⁴ לְדַעַת וְהָנִיחַ נִכְסֵיוֹ, וְאֵין יָדוּעַ לְהִיכֵן
 הַלֵּךְ וְלֹא מָה אָרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵיוֹ;
 וְאִם יֵרֵד - אֵין³⁵ מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צָרִיכִין
 לְהַטְפִּיל בּוֹ וְלַהַעֲמִיד לוֹ אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, לֹא לְקַרְקַע
 וְלֹא לְמַטְלִטְלִין, שֶׁהָרִי לְדַעַתוֹ יֵצֵא וְהָנִיחַ נִכְסֵיוֹ³⁶.
 וְכִיצַד יִהְיֶה דִין נִכְסֵי זֶה? מַטְלִטְלִין - יַעֲמִדוּ בֵּיד
 זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ זֶה וְיִתְּבַע, אוֹ עַד
 שְׁיָמוּת וְיִתְּבַעו הַיּוֹרְשִׁין.
 8

(34 שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35 ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36 ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

ט. וְהַקְרָקַעוֹת: מִי שֶׁהָנִיחוֹ שְׁכָן³⁷ - אֵין לוֹקְחִין
 מִמֶּנּוּ שְׁכָר³⁸. וְשְׁדָה אוֹ כָרֶם שֶׁהָיָה בְּהֵן אָרִיס -
 יִשְׁאָרוּ כָמוֹ שֶׁהָנִיחוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ. וְשְׁדָה אוֹ כָרֶם
 שֶׁהָנִיחָם בּוֹרִים³⁹ - יִשְׁאָרוּ בּוֹרִים⁴⁰; שֶׁהָרִי הוּא
 בְּרִצּוֹנוֹ אִבְדָּ מִמוֹנוֹ, וְאִבְדָה לְדַעַת אֵין אָנוּ מַצְוִין
 לְהַחֲזִירָהּ.
 14

(37 צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38 אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. (39 בלתי מועבדים. (40 ואף-על-פי שהקרקע ייפסד.

י. שְׁמָעוֹ בּוֹ⁴¹ שְׁמַת - הָרִי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל
 הַמַּטְלִטְלִין וּמִנִּיחִין אוֹתָן אֶצֶל נֶאֱמָן עַל פִּיהֶן⁴²,
 וּמוֹרִידִין הַקָּרוֹב לְשְׂדוֹת וּלְכָרְמִים שֶׁיִּהְיֶה בְּהֵן
 בְּאָרִיס⁴³ עַד שֶׁיָּבֹא רְאִיָּה בְּרִוְרָה שְׁמַת אוֹ עַד
 שֶׁיָּבֹאוּ.
 19

(41 בזה שיצא לדעתו. (42 דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד-משנה). (43 כמבואר למעלה בהלכה ה בדין שבוי. והרמב"ן והרשב"א - הובאו במגיד-משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראייה ברורה שמת. ונימוקם, שבברייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית-דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1 מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

א. כְּשֶׁמוֹרִידִין² קָרוֹב לְנִכְסֵי הַשְּׁבוּי אוֹ בּוֹרֵחַ אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והבת שלא נשבת - חצי. (17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אב"י, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמעלה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפוטרופוס למחציתו של הקטן. (18) כיורשה של אמו. (19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. (20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אב"י ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הר"ף בהלכותיו (בבבא-מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרין מעינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הר"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

יום חמישי כ' ניסן ה'תשפ"ב

פרק תשיעי

(1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

- א. האחים² שעדיין לא חלקו ירשת אביהן, אלא כלן⁸
משתמשין ביחד במה שהניח להן - הרי הן פשתפין⁹
לכל דבר. וכן בשאר היורשין - הרי הן שתפין¹⁰
בנכסי מורישן. וכל שפשא ונתן כל אחד מהן¹¹
במזון זה³ - השקר לאמצע⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

בנוסח התפילה, נאמר "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו" והם שלושה עניינים שבכל אחד מישראל - חלק, גורל וירושה. והם שלושה עניינים בעבודת האדם לקונו.

א. "ירושה" הם העניינים שיש לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות והאמהות, ובלשון התניא (פ"ח) "אהבה מסותרת שהיא ירושה לנו מאבותינו", ואין זה מגיע מצד יגיעת האדם אלא מירושה, שמבלי להתחשב במעמדו ומצבו - הוא "יורש הכל".

ב. "חלק" היא עבודת האדם בכח עצמו, היינו העבודה בכוחות הפנימיים שלו - שכל ומדות.

ג. "גורל" היא העבודה על-ידי הכוחות המקיפים - בחינת 'חידה' שבנפש.

ההוראה מהלכה זו, שכל יהודי ויהודי "יורש הכל" בכל שלושת האופנים, וצריך שתהיה הירושה חדורה אצלו בכל כוחות הנפש - הגלויים והמקיפים.

זמן שמעו שמתה הזקנה. אמרו חכמים: תרד הבת
הנשארה לשליש הנכסים, שהוא חלק ירשתה; ויורד
הקטן לשליש, שהוא חלקו מנכסי הזקנה¹⁸;
והשליש של בת השבוייה¹⁹ - מעמידין לו
אפוטרופוס²⁰ מפני חלק הקטן, שפא מתה גם הבת
השבוייה, ויש לזה הקטן חצי השליש שלה. וכן כל
פיוצא בזה.

(7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - לרבות כזו שבדרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב"טור" חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם ש"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. (8) גמרא שם. (9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. (10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה-שאין-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הבדל בין בתים לשרות. (11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. (12) שם. (13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסתבא). (14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבוייה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. (15) בכל הנכסים, (16) שמא מתו שתי השבוייות, והקטן יורש חצי הנכסים,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ' ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמשך לזה ישנה גם הוראה פרטית מהלכה זו:

"האחין שעדיין לא חלקו ירושת אביהם... וכל שנשא ונתן כל אחד מהן בממון זה, השכר לאמצע".

העבודה בכלל היא, שהירושה שמקבל כל אחד מישראל תתגלה ותומשך בעבודה בפועל - "המעשה הוא העיקר", על-דרך ניהול משא ומתן בממון שבא בירושה. ובזה יש שני אופנים, האחד לפני שמחלקים את הירושה, שאז כולם עדיין שותפים, ולכן השכר לאמצע. והשני, שכל אחד ואחד נושא ונותן לעצמו ומקבל את חלקו.

ובעבודה, הסדר הרגיל הוא שכל אחד ואחד עובד את עבודתו לעצמו ומקבל את שכרו, אבל ישנם עניינים שחייבים להעשות ביחד, כגון תפילה בציבור עד"מ.

ולמעלה משני עניינים אלו, ישנו עניין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש, ואז עבודתו אינה בבחינת בן שיורש, אלא שהוא המוריש ממש. ועבודה זו שייכת בכל ג' הקווים:

בתורה - שלימוד התורה שלו הוא בתכלית הביטול "תען לשוני אמרתך" שהוא כעונה אחר האומר דבר ה' ממש, מה שנאמר למשה מסיני.

בתפילה - ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך", ש"יגיד" הוא לשון המשכה, שהפה הוא רק כלי שיומשך ויתגלה על-ידו דיבורו ית'.

ובגמ"ח - שמרגיש בצדקה ובגמ"ח שנותן, שאינו אלא שליח של הקב"ה, וכל הצדקה שנותן היא משלו ית' שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

(ע"פ י"ן מלכות ספר משפטים סימן יט)

(2) משנה בבא בתרא קמד. (3) של הירושה. (4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו היורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגל של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשיב מחל ליורשים האחרים את טירחתו.

1 ב. היו היורשים גדולים וקטנים, והשפיעו
2 הגדולים את הנכסים - השפיעו לאמצע. אמרו:
3 ראוי מה שהניח לנו אבא, והרי אנו עושים ואוכלים
4 - השבח של משפחתנו. והוא¹⁰ שהיה השבח מחמת
5 הוצאה שהוציא המשפחה; אבל שבו נכסים מחמת
6 עצמן¹¹ - השבח לאמצע.

(5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. (6) והקטנים אינם יכולים להשביח. (7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. (8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים -

מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשוננו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. (9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבעה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). (10) בתנאי. (11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

ג. וכן¹² אם היתה אשתו של מת היא היורשת בכלל אחיותיה¹³ או בכלל בנות דודיה¹⁴, והשפיעה הנכסים - השבח לאמצע. ואם אמרה: ראוי מה שהניח לי בעלי, והריני עושה ואוכלת, השפיע הנכסים מחמת הוצאה - הרי השבח שלה.

(12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. (13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. (14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

ד. מי שירש¹⁵ את אביו, והשפיע הנכסים ונטע וקנה, ואחר כך נודע שיש לו אחין במדינה אחרת: אם קטנים הן - השבח לאמצע¹⁶; ואם היו גדולים, הואיל ולא נודע שיש לו אחין - שמיין לו פאריס¹⁷. וכן אח שירש לנכסי קטן והשפיע - אין שמיין לו פאריס, אלא השבח לאמצע, שהרי לא ברשות ירד.

(15) בבא מציעא לט: רמ. (16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבו (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. (17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבו או בורר מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבו, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

ז. אחד מן האחיין²⁷ שהיה נושא ונותן בתוך¹³ הבית²⁸, וקנה עבדים בשמו לבדו²⁹, הלוה לאחרים והיה שטר החוב בשמו לבדו, ואמר: מעות אלו שהלויתי או שקניתי בהן עבדים אלו שלי לבדי הן, שנפלו לי מבית אבי אמי³⁰, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליו להביא ראיה³¹ שנפלה לו ירשה אחרת, או מצא מציאה, או זכה במתנה³². וכך³³ האשה³⁴ שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו אונות, שהן שטרי ממפר עבדים ושטרי חובות, יוצאות על שמה, ואמרה: שלי הן, שנפלו לי מבית אבותי - עליה להביא ראיה שנפלו לה לירשה³⁵. וכן אלמנה שהיתה נושאת ונותנת בנכסי יתומים, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, ואמרה: מירשה נפלו לי, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליה להביא ראיה³⁶. ואם יש לה נדוניא³⁷, ואמרה: מנדוניתי לקחתי - נאמנת. אבל אם אין לה נדוניא ולא הביאה ראיה³⁸ - הרי הפל בחזקת היורשין.

(27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם:). (32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראיה" ופירש רבה (שם): כוונתו, שעליו להביא ראיה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33) ברייתא שם. (34) נשואה. (35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראיה שאותן השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראיה שנפלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאנייה נושאת ונותנת בתוך הבית]. (36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראיה. (37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. (38) שם.

זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

ה. אחד מן האחיין¹⁸ שלקח מעות ועשה בהן סחורה, אם היה תלמיד חכם גדול שאינו מניח תורתו שעה אחת - הרי השכר שלו¹⁹; שאין זה מניח תורתו ומתעסק לצורך אחיו²⁰.

(18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). (19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). (20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירוש: "שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

ו. אחד מן האחיין²¹ שמנהו המלך גבאי²² או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך²³, וכן כל פיוצא בזה מעבודת המלכים: אם מחמת אביהו מנהו, כגון שהיה אביהו ידוע בדבר זה, ואמר²⁴: נעמיד תחתיו בנו כדי לעשות חסד עם היתומים - הפרס שישל וכל השכר שישתפר מעבודה לכל האחיין. ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנות²⁵. ואם מחמת עצמו מנהו - הרי זה לעצמו²⁶.

(21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחיין השותפין". (22) גובה מסים. (23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24) המלך או שריו. (25) בזכות עצמו. (26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחיין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירשו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול

הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראיה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אחד מן האחיין שנטל מאתם וזו ללמד תורה או ללמד אמונות - יכולין האחיין לומר לו: אם אין אתה אצלנו, אין לך מזונות אלא לפי ברכת הבית⁵⁴; שאין הוצאת מזונות האחד לבדו פהוצאת מזונותיו בין רבים.

53 ברייתא וגמרא שם קמד: 54 לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מי שמת⁵⁵ והניח בנים גדולים וקטנים - אין הגדולים מתפרנסים⁵⁶ פורנסת הקטנים, ולא הקטנים נזונים מזונות הגדולים⁵⁷, אלא חולקים בשורה⁵⁸. נשא⁵⁹ גדולים לאחר מיתת אביהן - נשא הקטנים בן מכלל הנכסים, ואחר כך יחלקו. נשא הגדולים בחיי אביהן, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן: הרי אנו נושאים⁶⁰ פדרך שנושאתם אתם⁶¹ - אין שומעין להן, אלא מה שנתן⁶² להם אביהם - נתן.

55 משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 56 הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57 דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58 וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59 נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60 מנכסי הירושה המשותפים. 61 בחיי האב. 62 שהרי זה מתנה מחיים.

יג. השיא האב⁶³ את בנו ועשה לו משתה, והיתה ההוצאה משל אב, ונשתלחה שושבינות⁶⁴ לזה הבן בחיי האב⁶⁵, כשהיא חוזרת⁶⁶ לאחר מיתת האב - חוזרת לאמצע⁶⁷. אבל הוציא הבן במשתה משלו⁶⁸ - אינה חוזרת אלא מחלק הבן שנושתלה לו בלבד⁶⁹.

63 משנה וברייתא שם קמד: 64 "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו ריעו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65 ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין.

ח. במה דברים אמורים? באחים ובאלמנה שאין חלוקין בעסתן³⁹; אבל אם היו חלוקין בעסתן⁴⁰ - שמה מעסתו קמין⁴¹, ועל האחיין להביא ראיה⁴² שהן משל אמצע⁴³. וכן אם מת זה⁴⁴ הנותן והנושא בתוך הבית - על האחיין להביא ראיה, אף על פי שלא היו חלוקין בעסתן.

39 אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. 40 כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. 41 צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. 42 מימרא של רב חסדא שם. 43 מנכסים המשותפים. 44 שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחיין להביא ראיה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראיה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראיה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "קטנין מרבותי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוגי - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרין לא הוה ברירא להון דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישתכח פירוקא בהאי שעתא" [=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוגי תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוק לקושיא זו].

ט. אחד מן האחיין⁴⁵ ששטר חוב⁴⁶ יוצא מתחת ידו⁴⁷ - עליו להביא ראיה שאביו נתנו לו בכתובה⁴⁸ ומסירה⁴⁹, או שצוה לו בו כשהוא שכיב מרע; ואם לא הביא ראיה - הרי הוא לאמצע.

45 ברייתא שם קעג. 46 של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47 וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48 שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49 ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

י. במה דברים אמורים? באחיין, מפני שהחזקתן שומטין⁵¹ זה מזה; אבל אחר שטען שנתן לו או שקנהו מפעליו - גובה בו⁵², ואינו צריך להביא ראיה.

50 בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אב"י ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אב"י אומר - צריך להביא ראיה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51 מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52 בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל

אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא. (5) בבא-קמא ט. (6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. (7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בביאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בבא-בבא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מי שצוה⁸ בפשעת מיתתו שיתנו לפלוני דקל או שדה מנכסיו, וחלקו האחין ולא נתנו לפלוני פלוס - הרי המחלקת בטלה. וביצד עושין? נותנין מה שצוה מורישי, ואחר כך חוזרין וחולקין פתחלה. (8) כתובות קט:

ג. האחין שחלקו⁹ - שמין להן מה שציליהן¹⁰; אבל מה ששעל בגניהן ובנחיתיהן, שקנו להן מתפיסת הבית¹¹ - אין שמין. וכן מה שעל נשוחיהן, שפכר זכו בהן לעצמן¹². במה דברים אמורים? בבגדי חל; אבל בבגדי שבת ומועד - שמין מה שציליהן¹³.

(9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. (11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית-דין לצורך השומא. (12) בתוקף המחילה. (13) ר"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

ד. מי שהניח¹⁴ יתומים, מקצתן גדולים ומקצתן קטנים¹⁵, ורצו לחלק בנכסי אביהן פדי שישלו הגדולים חלקן - מעמידין בית דין אפטרופוס לקטנים, ובזר להן החלק היפה. ואם הגדילו - אינן יכולין למחות¹⁶, שהרי על פי בית דין חלקו להם¹⁷. ואם טעו בית דין בשומא ופחתו שתות¹⁸ - יכולין למחות¹⁹, וחולקין חלקה אחרת אחר שהגדילו.

(14) קידושין מב. (15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפטרופוס. (16) כרב נחמן, שם. (17) מלשוננו זה, מדייק המגיד-משנה שאפטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על-פי בית-דין. (18) הקטנים קיבלו פחות

(66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. (67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. (68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. (69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. האב ששלה⁷⁰ שושבינות בשם אחד מבניו, כשתחזיר השושבינות⁷¹ לאותו הבן - הרי היא שלו⁷². אבל אם שלחה האב בשם בניו סתם, כשתחזיר - תחזיר לאמצע⁷³. ואין זה שגשגלה לו חיב להחזירה⁷⁴ עד שישמחו עמו הבנים כל; שהרי כל שושביניו, שששם כלן נשתלחה. לפיכך, אם שמח במקצתן⁷⁵ - מחזיר חלק זה ששמח עמו בלבד, והרי הוא לאמצע.

(70) שם. (71) אחר מיתת האב. (72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. (73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. (74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשאן]. (75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גדול האחין⁷⁶ שהיה לובש ומתפסה מלבושין נאים, אם יש לאחים הנאה ממנו פדי שיהיו דבריו נשמעין - הרי זה לובש מתפיסת הבית⁷⁷.

(76) מימרא של רבא, שם קלט. (77) מכספי הירושה המשותפים.

פרק עשירי

(1) מבאר דין אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפטרופוס ליתומים קטנים.

א. שני אחים² שחלקו, ובא להן אח ממדינת הים³, וכן שלשה אחין שחלקו, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן⁴, אפלו נטל זה קרקע וזה כספים⁵ - בטלה מחלקת⁶, וחוזרין וחולקין השאר בשווה⁷.

(2) מחלוקת רב ושמואל בבבא-בבא-בבא קו: (3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. (4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן היורשים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעה. ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום

אדם מחונן במידות הנמנות למטה. (25) אביי, כתובות
קט: (26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

אחד משה מהמגיע להם. (19) שנינו בכתובות צט: שום
היתומים שפיתחו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל (ראה
פ"ג מהל' מכירה ה").

ז. בית דין²⁷ שהעמידו אפטרופוס, ושמעו עליו¹⁸
שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות יותר מדבר¹⁹
שהיה אמור בו - יש להן לחוש לו שמא מנכסי²⁰
יתומים הוא אוכל, ומסלקין אותו²⁸ ומעמידין אחר.
אבל אם מנהו אבי יתומים - אין מסלקין אותו,
שמא מציאה מצא. אבל אם באו עדים שהוא²³
מפסיד נכסי יתומים - מסלקין אותו. וכבר הסכימו²⁴
הגאונים²⁹ שמשביעין אותו³⁰, הואיל ומפסיד. והוא
הדין לאפטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה²⁶
שמועתו טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחזר להיות²⁷
זולל וסובא והולך בדרכי החשד, או שפרץ בנדרים²⁸
ובאבק גזל - בית דין חייבים לסלק אותו³¹
ולהשביעו, ולמנות להן אפטרופוס פשר. וכל³⁰
הדברים האלו כפי מה שיראה לדין, שכל בית דין³¹
ובית דין הוא אביהן של יתומים.³²

(27) גיטין נב: (28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן,
שאפטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים
למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל
מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא
ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים
ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים
אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה
אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת
שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית דין מסלקים אפטרופוס
שהם עצמם מינהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה
ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה
יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים,
וכשומר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו
בית דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות,
ובית דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם
ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות
ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו
אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-
משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29) ר"ף שם. (30) שלא
לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף-על-פי שנפסקה
הלכה (שם נב). כאבא שאול, שאין משביעים אפטרופוס
שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). (31) אנו
אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה
ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי
הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפטרופוס כזה.

ח. קטן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יותר מדי³³
ומפסיד, והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין³⁴
ממנו ממונו, ואין מעמידין לו אפטרופוס³². אלא³⁵
אם בן צנה אביו או מורישו, שלא יתנו לו אלא אם³⁶
בן יהיה פשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן³⁷

ה. מי שמת והניח יורשין גדולים וקטנים - צריך¹
למנות אפטרופוס²⁰ שיהיה מתעסק בחלק הקטן²¹
עד שיהגדיל. ואם לא מנה - חייבין בית דין להעמיד³
להן אפטרופוס עד שיהגדילו; שבית דין הוא אביהן⁴
של יתומים.⁵

(20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות
אפטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב.
(21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו,
שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיבחו
לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם
הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו
הקטנים, ונראה לבית דין שהגדולים ישיבחו את הנכסים -
מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שיהנו מן השבח,
כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו
למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין
בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות
חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

ו. צנה המוריש²² ואמר: יתן חלק הקטן לקטן,
ומה שירצה יעשה בה - הרשות בידו. וכן אם מנה⁷
המוריש אפטרופוס על הקטנים קטן או אשה או⁸
עבד - הרשות בידו. אבל אין בית דין ממנין⁹
אפטרופוס לא אשה ולא עבד ולא קטן ולא עם¹⁰
הארץ²³, שהוא בחזקת חשוד על העברות. אלא¹¹
בודקין²⁴ על אדם נאמן ואיש חיל, ויודע להפך¹²
בזכות היתומים²⁵ וטוען טענתם, וישלם לו פח¹³
בעסקי העולם כדי לשמור נכסים ולהרויח בהן,¹⁴
ומעמידין אותו על הקטנים. בין שיהיה רחוק בין¹⁵
שיהיה קרוב לקטן²⁶. אלא שאם היה קרוב - לא¹⁶
יבדק לקרעו.¹⁷

(22) ברייתא שם: "אין עושין אפטרופין נשים ועבדים
וקטנים, ואם מינה אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן
שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת,
למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפטרופוס
המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו.
(23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי
עם-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא
מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על
אלה. ומה ששנינו שאין ממנים עם-הארץ אפטרופוס,
הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן.
כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד
על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם-הארץ אמרו
שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פיסקא זו גם כנימוק:
למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש
יתומים בכלל (ראה סמ"ע ס' רצ סק"ו). (24) מחזירים אחר

עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד-משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם ביד, אבל בית-דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיתנו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף. (11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כל המטלטלין¹⁴ של יתומים - שמין אותן ומוכרין אותן בבית דין. ואם היה השוק¹⁵ קרוב למדינה¹⁶ - מוליכין אותן לשוק ומוכרין אותן. ויצטרפו דמיתהן עם המעות של יתומים.

(14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-הדין. (16) לעיר, שם.

ג. מי שהיה בידו¹⁷ שכר של יתומים, אם יניחו בן עד שיעמר - שמא יחמיץ, ואם יוליכו לשוק - שמא יאצרו או אנס בדרך, הרי זה עושה בו פדרך שהוה עושה בשל¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(17) שם. (18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כשמעמידין¹⁹ בית דין להן אפטרופוס, מוסרין לו כל נכסי הקטן, הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו. והוא מוציא ומכניס, ובונה וסותר ושובר, ונוטע וזורע, ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים. ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי הממון וכפי הראוי להן. ולא ירויח להן יותר מדי²⁰, ולא יצמצם עליהם יתר מדי.

(19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כשנידילו היתומים - נותן להם ממון מורישן, ואינו צריך לעשות להן חשבונות²¹ מה שהכניס והוציא, אלא אומר להן: זה הנשא²². ונשבע בנקיטת חפץ²³ שלא גזלן כלום. במה דברים אמורים? כשמנהו בית דין; אבל אפטרופוס שמנהו אבי יתומים וכן שאר המורישין - אינו נשבע²⁴ על טענת ספק²⁵. יש לאפטרופוס²⁶ ללבש

מרבא. והשוטה והחרש - הרי הן פקטנים, ומעמידין להן אפטרופוס³³.

(32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפטרופוס למגודלי זקן)". (33) בכתובות מח. אמרו: "מי שנשתטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות ק"ג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקון. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפטרופוס. וצ"ע.

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מעות של יתומים? שהניח להן אביהן - אינן צריכין אפטרופוס. אלא כיצד עושין בהן? בודקין על מי שיש לו נכסים שיש להם אחריות³, ויהיו עדית⁴, ויהיה איש נאמן ושומע דיני תורה ומעולם לא קבל עליו נדוי, ונותנין לו המעות בבית דין קרוב לשכר ורחוק להפסד⁵, ונמצאו היתומים נהנין משכר המעות. וכן אם אין לו קרקע - יתן להן משכון וזה שבויר⁶ שאין בו סימן, ונוטלין בית דין המשכון, ונותנין לו המעות קרוב לשכר ורחוק להפסד. ולמה לא יקחו משכון בלי שם זהב או חלי⁸ של זהב? שמא של אחרים הוא, ויתנו סימן ויטלוהו אחר מותו⁹, אם ידע הדין שאין זה¹⁰ אמוד¹¹. וכמה יפסקו בשכר? כפי מה שיראו הדינים, או שליש השכר או חציו. אפלו רביע השכר ליתומים, אם ראו שזה תקנה להם - עושין. לא מציאו אדם שיתנו לו המעות רחוק להפסד וקרוב לשכר - הרי אלו מוציאים מהן מזונות מעט¹², עד שיקנו להן במעות קרקע¹³, וימסרו אותו ביד אפטרופוס שיעמידו להן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משובחות. (5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעיסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. (6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט. (9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתא מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין

ז. אין האפוטרופין³³ רשאים למכר ברחוק³⁴ ולגאל³⁵ בקרוב³⁶, למכר ברעה ולגאל ביפה, שמא לא יצליח זה שקנו. ואין רשאים לדון ולחוב³⁷ על מנת לזכות ליתומים³⁸, שמא לא יזכו ונמצא החוב קיים³⁹.

(33) ברייתא, שם. (34) שדות המרוחקות מן העיר. (35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלויים". (36) אף-על-פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. (37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). (38) אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. (39) פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופוסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אין האפוטרופין⁴⁰ רשאים להוציא עבדים⁴¹ לחרות⁴², אפלו לקח מן העבד דמים⁴³ שישא לחרות. אבל מוכרין אותן⁴⁴ לאחרים⁴⁵ ולוקחים מהן הדמים על מנת⁴⁶ שיוציאוהו לחרות, ואותן האחרים הן שמשחררין אותם.

(40) ברייתא, שם. (41) כנעניים. (42) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). (43) שנתנו לו אחרים על-מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. (44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה". (45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. (46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. האפוטרופין⁴⁷ תורמין ומעשרין נכסי יתומים⁴⁸ כדי להאכילן⁴⁹, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור. אבל לא יעשרו ולא יתרמו כדי להניח פרות מתקנין⁴⁹, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן - יתקן⁵⁰.

(47) ברייתא, שם נב. (48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". (49) מותרים באכילה. (50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. האפוטרופין⁵¹ עושין לקטנים לולב וספה וציצית ושופר, ספר תורה ותפלין ומזוזות ומגלה. פללו של

והתפסות מנכסי יתומים, כדי שיהיה מכבד ויהיו דבריו נשמעין. והוא שיהיה ליתומים הנאה בנכסיהם בהיות דבריו נשמעין.

(21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הר"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידינו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג, הוא אביו של רבי). (22) ברייתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדויקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. (23) כשהוא אוחד בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל כשימנהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשימנהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופוסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). (25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). (26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יש לאפוטרופוס²⁷ למכר בהמה ועבדים ושפחות, שדות וקרמים, להאכיל ליתומים. אבל אין מוכרין ומניחין המעוֹת²⁸, ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח שדות²⁹, שמא לא יצליח³⁰. אבל מוכרין שדה לקח שורים לעבודת שדות אחרות³¹, ששהשורים הן עקר כל נכסי שדות³².

(27) ברייתא, שם. (28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). (29) כרבן שמעון בן גמליאל ברייתא, שם. (30) בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמא) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמא יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. (31) שם, מעשה באפוטרופוס בשכינתו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. (32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יהיבין (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בברייתא. ותמה ה"ר"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

יב. אף על פי שאין האפוטרופוס צריך לעשות חשבון, כמו שבארנו, צריך לחשב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות⁵⁷; שנאמר: סלו לרכב בערבות וגו', וגי', אבי יתומים וגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות, שנאמר סלו לרכב בערבות וגו' אבי יתומים כו".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראייה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראייה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מז' שמות שאין נמחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל-פי"זה מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו", ובזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפוטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

יש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת

דבר: פל מצות עשה שיש להם קצבה⁵², בין שהוא מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים - עושים להם, אף על פי שאין חבין במצוה מכל אלו המצוות אלא כדי לחנכן. אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפדיון שבויים, מפני שמצוות אלו אין להן קצבה⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אבל אין פוסקין עליהם צדקה ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצוות אלו אין להן קצבה".

ונתבאר הטעם ברש"י מסכת גיטין "דהא בכל שעתא קיימי עניים, נמצאו נכסיהם כלים" וצריך להבין:

א. הלא טעם זה (שאין להן קצבה) שייך בכל אחד ולא רק ביתומים, ומדוע לפטור דווקא את היתומים ממצות צדקה.

ב. הלא מצות צדקה יש לה שיעור מעשר או חומש, ומדוע כתב שהיא מצוה שאין לה שיעור?

ג. בהלכה שאח"כ כתב שחרש ושוטה פוסקין עליהם צדקה, ובמה הם שונים מיתומים ואין חוששין שיכלה ממונם.

והביאור בזה: יסוד ההלכה הנ"ל הוא כמו שכתב הרמב"ם "כדי לחנכן במצוות", הגם שאין חייבים בכל אלו המצוות, ומובן שחייב החינוך הוא רק במקום שאין חשש שדבר זה לא יוכל להתקבל בשכלו ובהבנתו עד כדי תמיהה וכד'. והנה, במצות הצדקה בכלל ובפדיון שבויים בפרט, הקטן אינו מבין מדוע שלא יתן יותר ממעשר וחומש לשם מצות פדיון שבויים, והלא יש בידו מספיק כסף בכדי להוציא לפדותו, וא"כ כל העניין של "כדי לחנכן במצוות" אינו קיים בעניין זה. ומה שכתב שהיא "מצוה שאין לה שיעור", היינו שבעיני הקטן אין לה שיעור, אבל באמת יש לה שיעור, ולכן פוסקין צדקה על חרש ושוטה כי החיוב עליהם הוא כמו על כל אדם ולא מצד חינוך, ולכן אין שייך כאן החשש האמור.

(ע"פ י"ן מלכות ספר משפטים סימן כ)

51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. 52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. ומי שגשגתה⁵⁴ או שגתה⁵⁵ - בית דין פוסקין עליו צדקה⁵⁶, אם היה ראוי.

54) כתובות מח. 55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות – בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"א ניסן - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 (יח) שְׁלֹא לַחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ. יט)
26 שְׁלֹא לְרַחֵם אֶת הַדֹּל בְּדִין. כ) שְׁלֹא לְהִדֵּר גְּדוֹל
27 בְּדִין. כא) שְׁלֹא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בְּעָלֵי עֲבֻרוֹת, אִף
28 עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא. כב) שְׁלֹא לַעֲוֹת מִשְׁפָּט. כג)
29 שְׁלֹא לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט גֵּר וְיָתוֹם. כד) לְשַׁפֵּט בְּצִדִּיק.
30 כה) שְׁלֹא לִירֹא בְּדִין מְאִישׁ זָרוֹעַ. כו) שְׁלֹא לִקַּח
31 שָׂחָד. כז) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַדִּנְיָנוּם. כח) שְׁלֹא לִשָּׂא
32 שְׁמַע שְׁוֹא. כט) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא. ל) שְׁלֹא לְקַלֵּל
33 אָדָם מִשְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשָׁרִים.
34 וּבְאֹר מַצּוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה
ופלך. הרכב חברי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה. באיזו עיר
מעמידים סנהדרי קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של
שלושה דיינים בלבד.

35 א. מַצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תוֹרָה לַמְּנוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים
36 בְּכָל מְדִינָה² וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ³ וּפְלֶךְ. שְׁנֵאמַר:
37 שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ⁴. שׁוֹפְטִים -
38 אֵלּוּ הַדִּיָּנִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבְעָלֵי דִינֵין בָּאִים
39 לַפְּנִיָּהם. שׁוֹטְרִים - אֵלּוּ בְּעָלֵי מִקְלָ⁵ וּרְצוּעָה, וְהֵם
40 עוֹמְדִים לִפְנֵי הַדִּיָּנִין, הַמְּסַבְּכִין בְּשׁוּקִים וּבְרַחוּבוֹת
41 וְעַל הַתְּנִיּוֹת, לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים⁶ וְהַמְּדוֹת⁷ וְלַהֲכֹת כָּל
42 מַעֲוֹת⁸. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם עַל פִּי הַדִּיָּנִים⁹. וְכָל שִׁירָאוֹ
43 בּוֹ עוֹוֹת¹⁰ דָּבָר - מִבִּיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדִנִּין אוֹתוֹ
44 כְּפִי רִשְׁעוֹ¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים כו".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת,
ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב.) שהן שתי
מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו'
שוטרים כו' ת"ל כו'") ולדעת ר"א ב'ספרי' הלימוד
משופטים ושוטרים הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו'
אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק י"ט ע' 489 בהערה שם)

~ נקודות משיחות קודש ~

"השופטים אלו הדיינים הקבועים בבית-דין".

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה
בית-דין לחזק הדבר.. כו"
עניינם של השוטרים שהם "...העומדים לפני הדיינים
המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים
כו' וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו
כפי רשעו", היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים
לשופטים על כל עיוות שרואים."
על-פי־זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוות מינוי

הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל-כך לראיה מ"רוכב
ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק
הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסיילה "לעשות לו מסיילה
כביכול לירד ולהתגלות למטה, על-דרך מה שנאמר "ואמר
סולו סולו פנו דרך כו'" כי זהו תפקידו של האפוטרופוס
לעשות מסיילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה
על-פי תורה, שתעשה אצלם דרך סלולה למושך כל ימי
חיהם.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר משפטים סימן כא)

(57) יושב בשמים.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְּסִייעָן

1 נִגְמַר סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שְׂדֵי. הַלְכוּתֵינוּ
2 חֲמִשָּׁה, וּפְרָקֵינוּ חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת -
3 שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן -
4 שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת מַלְוָה וְלוֹוֶה - עָשָׂר
5 וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הַלְכוֹת טוּעֵן וְנִטְעָן - שֵׁשָׁה עָשָׂר
6 פְּרָקִים. הַלְכוֹת נַחֲלוֹת - אֶחָד עָשָׂר פְּרָקִים.

יום שישי כ"א ניסן ה'תשפ"ב

פתח פיה שפֿט צִדִּיק, ודין עִנִּי וְאֶבְיוֹן

סֵפֶר אֶרְבָּעָה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

7 הַלְכוּתֵינוּ חֲמִשָּׁה. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין
8 וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. ב. הַלְכוֹת עֲדוֹת. ג. הַלְכוֹת
9 מַמְרִים. ד. הַלְכוֹת אָבֵל. ה. הַלְכוֹת מְלָכִים
10 וּמִלְחָמוֹתֵיהֶם.

הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין

וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

13 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשִׁים מַצּוֹת. עָשָׂר מַצּוֹת עֲשֵׂה,
14 וְעֶשְׂרִים מַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א)
15 לַמְּנוֹת שׁוֹפְטִים. (ב) שְׁלֹא לַמְּנוֹת דִּין שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ
16 דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט. (ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים אִם נִחְלָקוּ
17 הַשׁוֹפְטִים. (ד) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם אִם רַבּוֹ הַמַּחֲיִבִּין בְּאִישׁ
18 אֶחָד, עַד שִׁיָּהוּ יָתֵר שְׁנַיִם. (ה) שְׁלֹא לִלְמַד חוּבָה
19 מִי שֶׁלֹּמֶד זְכוֹת בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת. (ו) לְהִרְגֵּם בְּסִקְלָה. (ז)
20 לְהִרְגֵּם בְּשִׁרְפָה. (ח) לְהִרְגֵּם בְּסִיף. (ט) לְהִרְגֵּם בְּחֶנֶק. (י)
21 לְתַלּוֹת. (יא) לְקַבֵּר הַנִּהְרֵג בַּיּוֹם הַרִּיגָתוֹ. (יב) שְׁלֹא
22 תִּלְוִין נָבִלָתוֹ. (יג) שְׁלֹא לְהַחֲיֹת מִכְשָׁף. (יד) לְהַלְקוֹת
23 רִשָּׁע. (טו) שְׁלֹא יוֹסִיף בְּהַכָּאת הַלּוֹקָה. (טז) שְׁלֹא
24 לַעֲנֹשׁ אָנוּס. (יז) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם דָּם נָקִי בְּאִמָּד הַדַּעַת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזירים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". (8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. (9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממנה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממנה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קעו "ועמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". (10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. (11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

- 1 ב. אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך
- 2 ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד; אבל
- 3 בחוצה לארץ - אינן חייבין להעמיד בית דין בכל
- 4 פלך ופלך¹². שנאמר: תתן לך בכל שעריך אשר יי
- 5 אלהיה נתן לך לשבטיה¹³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית-דין בכל פלך ופלך".

ותמהו 'נושאי-הכלים' לרמב"ם שלכאורה הוא נגד גמרא מפורשת (מכות ז, א) "והיו אלה לכם גו' למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ, א"כ מה תלמוד-לומר בשעריך? בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחול" אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר", ואין פסק שבחול" אין מושיבין בכל פלך ופלך.

יש הגורסים ברמב"ם "אבל בחול" אינן חייבין להעמיד בית-דין אלא בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר", ויש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שרק בכל פלך ופלך אין חייבים להעמיד, אבל בכל עיר ועיר חייבים.

אבל הרמב"ן (שחי בסמיכות לזמן הרמב"ם) בפירושו על התורה כתב שבחוץ-לארץ אינם חייבים להעמיד להם ב"ד, ורק "כאשר יצק המעוות, יעמדו עליו הראויין לשפוט ובמשפטיהם ישפטוהו, או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטוהו.... וכן כתב הרב משה". וברור שהיה תחת ידו כתב-יד שלדעת הרמב"ם אין חייבים להושיב דינים בחול". עלי-פי חידושו של הרמב"ם, תתורץ תמיהה גדולה בסיפור חג הפורים. בקשר לחטאם של ישראל "שנחנו מסעודתו של אותו רשע" אומרת הגמרא (מגילה יב, א) "הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמיהם אלא לפנים" (כמו שישראל עשו עצמם ולא כיוונו באמת, כך הקב"ה העמיד עליהם את המן רק להפחידם). ונשאלת השאלה, הרי מרדכי הזהירים "לא תלכו לאכול בסעודתו של

שוטרים בפני עצמה, אלא עם מצוות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים, היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות, ועשיית הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על-ידי הדיינים, וביצועו על-ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב). נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים כשאננם יכולים להוציא את הדין לפועל, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצווה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על-ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסיועם.

ידועים דברי הש"ך (ריש פרשת שופטים) ש"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" מדבר גם על "שערי הגוף" העיניים והאוזניים, ושיהיה מושל על כל אחד מאברים אלה.

ובפשטות, עניין השופטים באדם מתקיים על-ידי לימוד הלכות התורה לדעת את המעשה אשר יעשון, ומינוי השוטרים מתקיים על-ידי קיום ההלכות בפועל. ולפי מה שנתבאר לעיל שתפקיד השופט הוא להוציא לפועל את משפטו, מובן גם עניינם של השופטים והשוטרים שבאדם, כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים" ואם התלמוד (השופט) אינו מביא לידי מעשה (השוטר) חסר גם בתלמוד עצמו. אבל השוטר הוא כאשר יצרו של אדם מתגבר עליו וצריך לבטשו ולהרגיז עליו את היצר הטוב ולהכותו בדברים.

ועל-פיזה יובן הלשון "ואשיבה שופטיך כבראשונה" כי אז יתבטל כל הרע, ולא יהיה עוד צורך בשוטר אלא רק בשופט.

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ד ע' 103 והע' 37)

(2) עיר. (3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממנה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). (4) סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. (5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים-ב יט, יא) "ושוטרים הלוים לפניכם". (6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר. (7) שמודרים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגרדמין (=שוטרים) בין למידות בין

בו יתקיימו שניהם. עניינו כמלך המשיח הוא לפעול חידוש אמיתי בעולם, להפוך את כל העמים "לעבדו שכם אחד" והוא חידוש בהנהגת העולם, אבל בנוסף יהיה 'נשיא' כיון ש"ילמד תורה את כל העם", ועניין זה אינו חידוש ביחס לעניינו כמלך, שהרי אחרי הכל לא יכול להיות שינוי בתורה - התורה הזאת לא תהיה מוחלפת".

(ע"פ 9 לקו"ש חלק ל"ה ע' 209)

14) מניין חבריהם שבכל בית דין. 15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם. 16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימא ישבחוהו יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. 17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. 18) כמו שאמרו (בבא בתרא כב, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". 19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. 20) סגן. 21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. 22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. 23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימנו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב-בית-דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימנו ומשמאלו" (רדב"ז). 24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). 25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. 26) חצר בית המקדש, ונזכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. 27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). 28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. 29) שם. 30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שעריך (סמ"ג מצוות עשה צד). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". 31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

אחשוורוש", ומכיון שמרדכי היה אחד מראשי הסנהדרין, נמצא שעברו על הוראת בית-דין, ו"כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא-תעשה", ואיך אפשר לומר ש"לא עשו אלא לפנים".

אלא שעל-פי דעת הרמב"ם הקושיא מעיקרא ליתא, כי בשושן הבירה לא היה בית-דין וא"כ לא עברו על הוראת הדיינים.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן ג)

12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". 13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

ג. פמה פתי דיגין קבועין יהיו בישראל? וכמה יהיה מנינן?¹⁴ קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש¹⁵, והוא הנקרא סנהדרין¹⁶ גדולה. ומנינם שבעים ואחד. שנאמר: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל; ומשה על גביהן, שנאמר: והתאצבו שם עמך - הרי שבעים ואחד¹⁷. הגדול בתחמה שבכלן - מושיבין אותו ראש עליהן¹⁸, והוא ראש הדין. והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום¹⁹, והוא העומד תחת משה רבנו. ומושיבין הגדול שבשבעים משנה²⁰ לראש, ויושב מימנו. והוא הנקרא אב בית דין²¹. ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם²². כל הגדול מחברו בתחמה - יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחברו²³. והם יושבין כמזו חצי גרן בעגול, כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כלן²⁴. ועוד מעמידין שני פתי דיגין של עשרים ושלשה עשרים ושלשה²⁵: אחד על פתח העזרה²⁶, ואחד על פתח הר הבית²⁷. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל, שיש בה מאה ועשרים²⁸ או יותר, סנהדרין קטנה²⁹. ויושבת בשער העיר, שנאמר: והציגו בשער משפט³⁰. וכמה יהיה מנינם? עשרים ושלשה דינים. והגדול בתחמה שבכלן ראש עליהן. והשאר יושבין בעגול כמו חצי גרין³¹, כדי שיהא הראש רואה את כלן.

~ נקודות משיחות קודש ~

הוא שקורין אותו נשיא בכל מקום.

נשיא' הוא על שם שמלמד תורה, וכן הוא במשיח שנאמרו בו שני העניינים "מלך עליהם" ו"נשיא להם" כי

22 שְׁלֹשָׁה דִּינִים³². שְׁאִין בֵּית דִּין פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה, כְּדִי
23 לְהֵן אֶחָד מִשְׁאָר הַקֹּהֶל, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בְּסוֹף שְׁנֵיהֶם
24 שְׁלִישִׁית⁴³. וְכֵן אִם צָרְכּוֹ לְסַמֵּךְ שְׁנֵי אוֹ שְׁלִישִׁי⁴⁴ -
25 עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה הֵם עוֹשִׂים⁴⁵.

(40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א), וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). (41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים. (42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). (43) שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). (44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. (45) שאינו יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח.

26 ט. כָּל מְקוֹם שֵׁשׁ בּוֹ סְנֵהֲדִין, יִהְיוּ שֵׁם שְׁנֵי סוֹפְרֵי
27 דִּינִים עוֹמְדִין לְפָנֵיהֶם, אֶחָד מִן הַיָּמִין וְאֶחָד מִן
28 הַשְּׂמָאל. אֶחָד פּוֹתֵב דְּבָרֵי הַמַּחֲבִיבִין⁴⁶, וְאֶחָד פּוֹתֵב
29 דְּבָרֵי הַמְּזַפִּים⁴⁷.

(46) פלוני חייב ומטעם זה. (47) פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים והמחייבים, שאם יטעה האחד יזכיר כתבו של חברו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג.

30 י. וְלֵמָּה אֵין סְנֵהֲדִין אֲלָא בְּעִיר שֵׁשׁ בֵּה מֵאָה
31 וְעֶשְׂרִים? כְּדִי שִׁיחִיהָ מֵהֵן סְנֵהֲדִין שֶׁל עֶשְׂרִים
32 וּשְׁלֹשָׁה, וְשֶׁלֹּשׁ שׁוֹרֹת שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה⁴⁸,
33 וְעֶשְׂרֵה בְּטַלְגִּין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת⁴⁹, וְשְׁנֵי סוֹפְרִים,
34 וְשְׁנֵי חֲזָנִים⁵⁰, וְשְׁנֵי בְּעָלֵי דִינָי⁵¹, וְשְׁנֵי עֲדִים, וְשְׁנֵי
35 זוֹמְמִין⁵², וְשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין⁵³, וְשְׁנֵי גִבְּאֵי צִדְקָה,
36 וְעוֹד אֶחָד כְּדִי שִׁיחִי שְׁלֹשָׁה לַחֲלִיק צִדְקָה⁵⁴, וְרוֹפֵא
37 אֱמָן⁵⁵, וְלִבְלָר⁵⁶, וּמַלְמֵד תִּינוּקוֹת. הָרִי מֵאָה
38 וְעֶשְׂרִים⁵⁷.

(48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורו שם. (49) בטלים מכל מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. (50) שמשם להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). (51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם). (52) שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. (53) עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים

1 שְׁלֹשָׁה דִּינִים³². שְׁאִין בֵּית דִּין פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה, כְּדִי
2 שִׁיחִיהָ בֵּהן רֹב וּמַעוֹט, אִם הֵיחָה בִּינֵיהֶן מַחֲלָקָה
3 בְּדִין מִן הַדִּינִין³³.

(32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). (33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח".

4 ה. כָּל עִיר שֵׁאִין בֵּה שְׁנֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים, אֶחָד רְאוּי
5 לְלַמֵּד וּלְהוֹרֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְאֶחָד יוֹדֵעַ
6 לְשִׁמְעָה³⁴ וְיוֹדֵעַ לְשִׁאֵל וּלְהַשִּׁיב³⁵ - אֵין מוֹשִׁיבִין בֵּה
7 סְנֵהֲדִין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בֵּה אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל³⁶.

(34) להבין היטב דברי חברו לאשורם. (35) לישא וליתן, להתווכח בדברי חברו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמיתתם. (36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

8 ו. סְנֵהֲדִין שֵׁשׁ בֵּה שְׁנֵים אֶלּוֹ, אֶחָד רְאוּי לְשִׁמְעָה
9 וְאֶחָד רְאוּי לְדַבֵּר - הָרִי זֶה סְנֵהֲדִין³⁷. הָרִי בֵּה
10 שְׁלֹשָׁה - הָרִי זֶה בִּינוֹנִית. הָרִי בֵּה אַרְבָּעָה יוֹדְעִים
11 לְדַבֵּר - הָרִי זֶה סְנֵהֲדִין חֲכָמָה³⁸.

(37) וכשרה בדוחק. (38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, וביבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע".

12 ז. כָּל סְנֵהֲדִין קָטָנָה מוֹשִׁיבִין לְפָנֵיהֶן שְׁלֹשׁ שׁוֹרֹת
13 שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה עֶשְׂרִים
14 וּשְׁלֹשָׁה אִישׁ. שׁוֹרָה רְאשׁוֹנָה קְרוּבָה לְסְנֵהֲדִין,
15 וְשׁוֹרָה שְׁנִיָּה לְמִטָּה הַיָּמָנָה, וּשְׁלִישִׁית לְמִטָּה
16 הַיָּמָנָה. וְכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה יוֹשְׁבִין בֵּה לְפִי מַעְלָתָן
17 בְּחֲכָמָה³⁹.

(39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לו, א.

18 ח. אִם נִחְלְקוּ הַסְנֵהֲדִין⁴⁰, וְהִצְרִיכוּ לְסַמֵּךְ אֶחָד⁴¹
19 לְהוֹסִיף עַל מִנְיָנָם - סוֹמְכִין מִן הָרְאשׁוֹנָה גְּדוֹל
20 שְׁפָה; וְהָרְאשׁוֹן שֶׁבְּשׁוֹרָה שְׁנִיָּה בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף
21 שׁוֹרָה הָרְאשׁוֹנָה, כְּדִי לְמַלֵּאת חֲסוֹרָנָה, וְהָרְאשׁוֹן

וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י).
זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). (54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). (55) שיודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). (56) כותב ספרים. (57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דיין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה² בין בקטנה³, אלא אנשים חכמים ונבונים⁴, מפלגין⁵ בחכמת התורה, בעלי דעה מרבה, יודעים קצת משאר חכמות, פגון רפואות⁶ ותשבון ותקופות⁷ ומזלות ואצטגנינות⁸ ודרכי המעוננים⁹ והקוסמים¹⁰ והמכשפים¹¹ והכלי עבודה זרה וכיוצא באלו¹², כדי שיהיו יודעים לדון אותם¹³. ואין מעמידין בסנהדרין אלא פהנים ולויים וישראלים המיחסים הראויים להשיא לכהנה¹⁴. שנאמר: והתעצבו שם עמך - בדומין לך בחכמה ובידאה וביחס¹⁵.

ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית-דין לקבוע על פיו תאריך מולד הירח, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פ"א, ה"ד; פ"ז, ה"ד. (8) בכתי"י התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרולוגיה, חזון בכוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו בכוכבים, ראה שבת קנ"ו, א. (9) נותני עיתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פ"א, ה"ח). (10) עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו). (11) עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם ה"ט ובבאורנו). (12) כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם ה"ט, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בם מועיל". (13) סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים - מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית-דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סח, א "לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור-המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". (14) את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). (15) שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" - אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שמא משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלת מן הרוח... ושמתי עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה פהנים ולויים, שנאמר: ובאת אל הפהנים הלויים. ואם לא מצאו, אפלו היו כלם ישראלים - הרי זה מתיר¹⁶.

(16) 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט - אע"פ שאין בו כהנים ולויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).

ג. אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מפלג¹⁷ בפנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות¹⁸. ולא מי שאין לו פנים, כדי שיהא רחמן¹⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מעמידין... ולא זקן מופלג בשנים מי שיש בהן אכזריות".

ראה "דרך מצותיך" פט, ב. הלכה זו היא המשך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאים בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25)

(17) רב ביותר. (18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכת כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה, וכשואין מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאין מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו ('ספרי' דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. (5) ובכתי"י התימנים: מופלאים. (6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חברו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חברו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). (7) בכתי"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א "חישבו תקופות ומזלות". חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החודש ועיבור שנים. מזלות - משורש נזל-הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים-עשר חלקים,

שנאמר במסית: "ולא תחמול... עליו" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קרית ספר), וראה לקמן פ"א, ה"ה.

ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שאסור
לחלק עליו¹⁹ ולמרות את דברו. אבל מושיבין פה
גדול, אם היה ראוי בחכמה²⁰.

19) שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" - קרא בו: לא תענה על רב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). (20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצינה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." - מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

ה. מַלְכֵי בֵּית דָּוִד²¹, אֲף עַל פִּי שְׁאִין מוֹשִׁיבִין אוֹתָם
בְּסִנְהֶדְרִין - יוֹשְׁבִין²² וְדָנִים הֵם אֶת הָעָם²³, וְדָנִים
אוֹתָם, אִם לֹשׁ עֲלֵיהֶן דִּין²⁴. אָבֵל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל²⁵ -
אֵין דָּנִין וְאֵין דָּנִין אוֹתָם; לְפִי שְׁאִין נִכְנָעִים לְדַבְּרֵי
תוֹרָה, שְׂמָא תְּבוּא מִזֶּה תַּסְלָחָה²⁶.

21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22) לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. 23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24) שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25) מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים-א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה הל' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

ו. כָּשֶׁם שְׁפִית דִּין מִנְקִין בְּצֶדֶק²⁷, כִּף צְרִיכִין לִהְיוֹת
מִנְקִין מִכָּל מוֹמֵי הַגּוֹף²⁸. וְצִירָה לְהַשְׁתַּדֵּל וּלְבַדֵּק
וּלְחַפּוֹשׁ, שֶׁיִּהְיוּ כָּלָן בְּעָלֵי שִׁיבָה²⁹, בְּעָלֵי קוֹמָה,
בְּעָלֵי מְרָאָה³⁰, נְבוּנֵי לַחֲשָׁי³¹, וְשִׁירְעוּ בְּרֹב
הַלְשׁוֹנוֹת³², כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה סִנְהֶדְרִין שׁוֹמֵעַת מִפִּי
הַתְּרַגְּמוֹן³³.

(27) ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב

15 ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מדקדקין
16 בהן בכל אלו הדברים - צריך שיהא בכל אחד מהן
17 שכמה דברים. ואלו הן: חכמה, וענוה, ויראה³⁴,
18 ושבנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן,
19 ובגלל שם טוב³⁵. וכל אלו הדברים מפרשין הן
20 בתורה. הרי הוא אומר: אנשים חכמים ונבנים -
21 הרי בעלי חכמה אמור. וירעים לשכטנכם³⁶ - אלו
22 שרוח הבריות נוחה מהם³⁷. ובמה יהיו אהובים
23 לבריות? בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש
24 שפלה³⁸, וחסרתן טובה, ודבורן ומשאן בנחת עם
25 הבריות³⁹. ולהלן הוא אומר: אנשי חיל - אלו שהן
26 גבורים במצות⁴⁰, ומדקדקים על עצמם, וכובשין את
27 יצרן⁴¹, עד שלא יהא להן שום גנאי⁴² ולא שם רע,
28 ויהא פרקן נאה⁴³. ובכלל אנשי חיל, שיהיה להן לב
29 אמיץ להציל עשוק מיד עושקו⁴⁴. כענין שנאמר:
30 ונקם משה וישען. ומה משה רבנו ענו, אף כל דין
31 צריך להיות ענו⁴⁵. יראי אלהים - כמשמעו. שנאי
32 בצע - אף ממון שלהם אינן נבהלין⁴⁶ עליו, ולא
33 ורופין לקבץ הממון. שכל מי שהוא נבהל להון -
34 חסר יבאנו⁴⁷. אנשי אמת - שיהיו ורופין אחר
35 הצדק מחמת עצמן בדתן⁴⁸. אוהבין את האמת,
36 ושונאין את החמס, ובורחין מפל מיני העול.

(34) יראת שמים ויראת חטא. (35) וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פרשה א': "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות וכו'". (36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית יח, יט) "כי ידעתי למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י: לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו". (37) סנהדרין פח, ב. (38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד. (39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א.

(שם קב, א) דיבור-המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. (54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. (55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף-משנה, שהוא-הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים מממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. (56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לד, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (רי"ף שם). (57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית-דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין לממזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כל-שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"א ה"א (כסף-משנה). (58) אפילו לדיני ממונות ובבית-דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט ה"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (גדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ט ס"ק י.

- י. אף על פי שאין בית דין פחות משלשה⁵⁹ - מתר 13
- לאחד לדון מן התורה; שנאמר: בצדק תשפט 14
- עמיתך⁶⁰. ומדברי סופרים⁶¹, עד שיהיו שלשה⁶²; 15
- ושנים שדנו - אין דיניהן דין⁶³. 16

(59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבריו (סנהדרין ג, א). (61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש-עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. (62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). (63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף-משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר

(40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל - בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". (41) ירושלמי שם, "לב טוב יצר טוב". (42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט דבר של פסולת". (43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. (44) פסיקתא רבתא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני עומד הייתי על הגזלן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את הגזל". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף". (45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי פ"א, ה"ד. (46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה: "שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל-שכן ממון אחרים". ובבבא-בתרא נח, ב אמרו: כל דין שנתבע לדין ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דין. ומפרש הרשב"ם: "שיעוות הדין בשביל שוחד". (47) מלשון הכתוב במשלי כח, כב. (48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררו אחרים על כך, וכן פירש הרמב"ם לשמות יח, כא "כי יראו עושק וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד. ואם לא נמצאו, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכן נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

- ח. אָמְרו חֲכָמִים⁴⁹: שִׁמְבִּית דִּין הַגְּדוֹל הָיוּ שׁוֹלְחִים 1
- בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבִדְרָקִין. כָּל מִי שִׁימְצָאוּהוּ חֲכָם, 2
- וִירָא חֲטָא, וְעָנֵו, וְשָׁפוּט⁵⁰, וּפְרָקוּ נֶאֱדָה, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת 3
- נוֹחָה הִימָנוּ - עוֹשִׁין אוֹתוֹ דִּין בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעְלִין 4
- אוֹתוֹ לַפֶּתַח הַר הַבֵּית, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לַפֶּתַח 5
- הָעֶזְרָה, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁵¹. 6

(49) סנהדרין פח, ב ובירושלמי שם פ"א, ה"ד. (50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף נכנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובכתי' התימנים הנוסח: ועניו ושפל. (51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

- ט. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּר - הָרִי 7
- זֶה פְּסוּל⁵², עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל⁵³. הִיָּה אֶחָד 8
- מִמִּזְרָא⁵⁴, אֶפְלוּ שְׁלֹשֶׁתָּן מִמִּזְרִים - הָרִי אֵלּוּ פְּשָׁרִין 9
- לְדוֹנוֹ⁵⁵. וְכֵן אִם הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם סוּמָא בְּאֶחָד 10
- מֵעֵינָיו - פְּשָׁר⁵⁶. מָה שְׁאִין בֶּן פְּסָנְהֶדְרִין⁵⁷. אֲבָל 11
- הַסּוּמָא בְּשֵׁתִי עֵינָיו - פְּסוּל לְכָל⁵⁸. 12

(52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתמת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פ"א ה"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. (53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

74) התאונן, צעק חמס. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. 75) ואם נתברר שלא עשה כדן, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם-משנה).

יג. אף על פי שבבית דין של שלשה בית דין שלם הוא, כל זמן שהן רבים - הרי זה משפח⁷⁶. ומוטב שיחתך הדין באחד עשר יותר מעשרה. וצריךין שיהיו היושבים כלם שם בבית דין תלמידי חכמים⁷⁷ וראויין⁷⁸.

76) סנהדרין ז: רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמיתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

יד. ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי ישב⁷⁹. שמוא יצטרף עם אנשים שאינן הגונים, ונמצא בכלל קשר בוגדים⁸⁰, ולא בכלל בית דין⁸¹.

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. 80) חקר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". 81) כמו שאמרו (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמר קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פרק שליש

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתנית ממון.

א. עד אימתי יושבין הדיינים בדין? סנהדרין קטנה² ובית דין של שלשה - יושבין מאחר תפלת השחר³ עד סוף שש שעות ביום⁴. אבל בית דין הגדול⁵ היו יושבין⁶ מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים⁷. ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית⁸.

2) של עשרים ושלשה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א). 4) שזוהי שעת מאכל תלמידי-חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כוורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף-משנה). ובחו"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבתי א, ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי-חכמים, וכן דעת הר"ף

בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. אחד שהיה ממחה לרבים⁶⁴, או שנטל רשות מבית דין⁶⁵ - הרי זה מתר לו לדון יחידי⁶⁶, אבל אינו חשוב בית דין⁶⁷. ואף על פי שהוא מתר, מצות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים; שהרי אמרו⁶⁸: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד⁶⁹.

64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל-פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). 65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. 66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית-דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט (כסף-משנה). 67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית-דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. 68) אבות פ"ד, מ"ח. 69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר-רום מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמה חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחידי, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחידי. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחידי?! אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחידי, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחידי". ומכאן ראה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחידי אפילו מדרך חסידות (משנה-למלך).

יב. יש לאדם לעשות דין לעצמו⁷⁰, אם יש בידו פח⁷¹. הואיל וכדת ובהלכה הוא עושה, אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין. אף על פי שלא היה שם הפסד בנקסיו אלו נתאחר⁷² ובא לבית דין. לפיכך⁷³, אם קבל⁷⁴ עליו בעל דינו והביאו לבית דין, ודרשו ונמצאו שעשה בהלכה, ודין אמת דן לעצמו - אין סותרין את דינו⁷⁵.

70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית-דין. 71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא-קמא כז, ב) "בן בג"בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתר) שמה תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. 72) ממתין (בבא-קמא שם). 73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית-דין.

ד. וכן אין מקבלין עדות¹⁷ ואין מקימין שטרות¹⁸ בלילה¹⁹. ובדיני ממונות²⁰, אם התחילו ביום - מתר¹⁵ לגמר הדין בלילה²¹.

(17) שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה, ב) וראה ב'תוספות' סנהדרין לד, ב דיבור-המתחיל יום לתחילת דין. (18) אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזוייפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. (19) שהקיום הרי הוא כדין, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. (20) זה חוזר אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמעה דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. (21) סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדין הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין (ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב"תורה תמימה" דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמתרת גם בלילה.

ה. הנחלות²² - בדיני²³; שפאמר בהן: לחקת משפט²⁴. לפיכך אין מפליין²⁵ נחלות בלילה²⁶.

(22) שאדם מצווה ליתן מעזבונו ליורשיו או לאחרים. (23) הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא-בתרא ק"ג, ב). (24) ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. (25) מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה". (26) סנהדרין לד, ב. וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

ו. שנים שנכנסו לבקר את החולה, וצוה בפניהם²⁷ - פותבים²⁸ ואין עושין דין²⁹. ואם היו שלשה - רצו פותבין³⁰, רצו עושין דין³¹. פמה דברים אומרים? פיהם³²; אבל בלילה³³ - פותבין³⁴ ואין עושין דין³⁵.

(27) הסדיר בפניהם צוואה בעל-פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. (28) בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית-דין, ובית דין יעשה כפי הצוואה. (29) השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. (30) בלשון עדות, וכן"ל באות כז. (31) הם עצמם רשאים ושלטים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנ"ג: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה

בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחו"מ שם ס"ק י. (5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). (6) בלשכת הגזית שבבית-המקדש. (7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). (8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעזרה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים כדין (ובשבת אסור לדין), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית-המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג ה"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פ"א, ה"ב-ג.

ב. אין בית דין של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין בלן פאחד במקומן שבמקדש; אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ⁹ - מתקבצין בלן, ובשאר העתות - כל מי שהיה לו עסק, יצא לעשות חפצו וחזור. והוא שלא יפתחו מעשרים ושלשה יושבין תמיד כל זמן שיהיו¹⁰. הצרך אחר מהן לצאת - הרי זה מסתפל בחבריו הנשוארים: אם ישארו שם עשרים ושלשה¹¹ - יצא; ואם לאו - לא יצא עד שיבוא אחר¹².

(9) לדון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. (10) סנהדרין לז, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג", שרך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מזיגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שליש משבעים סנהדרין (רש"י שם). (11) כנגד סנהדרי קטנה. (12) שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור-המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר 'גימטריא של מז'ג', שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית-דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

ג. אין מתחילין את הדינין בלילה¹³. מפני השמועה¹⁴ למדו, שהדינין כנגעים. שפאמר: כל ריב וכל נגע; מה ראית נגעים¹⁵ ביום בלבד, אף הדינין ביום בלבד¹⁶.

(13) משנה, בסנהדרין לב, א. (14) שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל-פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות לט). (15) שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". (16) סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחו"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה ב'תוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

(41) בארץ ישראל. (42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד הי"ג, ובבאורינו שם. (43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". (44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. (45) 'ספרי' דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, הט"ו. (46) סנהדרין ז' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתכון רשאין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתכון רשאין למנא לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. (47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמיד-חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמיד-חכמים מכפרים ומגנינים כמזבח. (48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

ט. פל דין שנתן ממון פדי שיתמנה - אסור לעמוד מפניו.⁴⁹ וצו חכמים להקל אותו ולזלזל בו.⁵⁰ ואמרו חכמים:⁵¹ שהטלית שמתעטף בה, תהי בעיניה פמדיעת⁵² של חמור.

(49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. (50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשו"ע חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז' ובירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. (51) ירושלמי, שם. (52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

י. כן הנה דרך חכמים הראשונים: בורחין מלהתמנות⁵³, ודוחקין עצמן הרבה שלא ישבו בדין, עד שידעו שאין שם ראוי פמותם⁵⁴, ושם ימנעו מן הדין - תקלקל⁵⁵ השורה⁵⁶. אף על פי כן לא היו יושבין בדין אלא עד שמכבידין עליהם את העם והזקנים⁵⁷ ופוצרים⁵⁸ בהן.

(53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל-א י, כב) "הנה הוא (=שאול) נחבא אל הכלים". (54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק יד). (55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. (56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). (57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. (58) מפצירים. מרבים לבקש.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכות חלקית

שצויה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית-דין אחר נלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתבתם לפני בית-דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). (32) שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. (33) כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. (34) בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית-דין אחר. (35) אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישיב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא-בבא קיג, ב: אין השלושה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה בתוספות' לסנהדרין לד, ב.

ז. פל בית דין של ישראל שהוא הגון³⁶ - שכינה עמהם³⁷. לפיכך צריכין הדיינים לישיב באימה ויראה³⁸ ועטיפה³⁹ וכבד ראש⁴⁰. ואסור להקל ראש או לשחק או לספר בפשיטה בטלה בבית דין, אלא בדברי תורה וחקמה.

(36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. (37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת אל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. (38) מפני כבוד השכינה. (39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). (40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

ח. פל סנהדרין או מלך⁴¹ או ראש גולה⁴² שהעמידו להן לישראל דין שאינו הגון, ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דין, אף על פי שהוא פלו מחמדים⁴³ ויש בו טובות אחרות - הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה. שנאמר: לא תפירו פנים במשפט. מפי השמועה⁴⁴ למדו, שזה מדבר כנגד המנהג להושיב דינין. אמרו חכמים⁴⁵: שמה תאמר: איש פלוני נאה, אושיכנו דין; איש פלוני גבור, אושיכנו דין; איש פלוני קרובי, אושיכנו דין; איש פלוני יודע בכל לשון, אושיכנו דין. נמצא מזכה את החיב ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע. לכה נאמר: לא תפירו פנים במשפט. ועוד אמרו⁴⁶: פל המעמיד לישראל דין שאינו הגון - פאלו הקים מצבה. שנאמר: ולא תקים לך מצבה אשר שגא יי אלהיך. ובמקום תלמידי חכמים - באלו נטע אשרה⁴⁷. שנאמר: לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי אלהיך. וכן אמרו חכמים: לא תעשון אתי אלהי כסף - אלוה הנא בשביל כסף וזהב. זה הדין שמנוהו מפני עשרו בלבד⁴⁸.

המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו ברבי יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים, ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א), ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). (17) לעיל הלכה א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו.

ד. אין קרוי אלהים¹⁸ אלא בית דין שנסמך בארץ ישראל בלבד¹⁹. והם האנשים החכמים הראויין לדון²⁰, שפדקו אותן בית דין של ארץ ישראל ומנו²¹ אותם וסמכו אותן.

(18) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשעון אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שררה ורבנות. "ראה נתתיך אלהים לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס: "מנתיך רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). (19) סנהדרין יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעיני וליכא" - שאין מומחים בבבל. (20) בזכות חכמתם ומידותיהם. (21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקאים.

ה. בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו²². וחכמים חלקו כבוד להלל²³ תוקן, והתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות²⁴ הנשיא. ושלא יהא הנשיא סומך אלא אם פן היה אב בית דין עמו²⁵. ושלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם פן היה הנשיא עמו. אבל שאר החבורה - יש לכל אחד מהם לסמך ברשות הנשיא. והוא שיהיו שנים עמו²⁶, שאין סמיכה פחות משלושה²⁷.

(22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. (23) בכתב יד הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית דוד המלך. וכן הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב): "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי". (24) בהסכמתו ומדעתו. (25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז). (26) אף על פי שאינם סמוכים. (27) כמבואר לעיל הלכה ג. וחדש כאן, שאפילו מינהו הסמוך ברשות הנשיא, עדיין צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם משנה).

ו. אין סומכין זקנים בחוצה לארץ, ואף על פי שאלו הסומכין נסמכו בארץ ישראל²⁸. אפילו היו הסומכין בארץ, והנסמך חוצה לארץ - אין סומכין²⁹. ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמכין בארץ. היו שניהם בארץ - סומכין אותו, אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד³⁰; אלא שולחין לו³¹ או פותבין לו שהוא

ומוגבלת. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל. דיין שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה והרשהו לדון למרות שאינו ראוי.

א. אחד בית דין הגדול² ואחד סנהדרין קטנה³ או בית דין של שלשה, צריך שיהיה אחד⁴ מהן סמוך מפי הסמוך⁵. ומשה רבנו סמך יהושע ביד, שנאמר: ויסמך את ידיו עליו ויצוהו. וכן השבעים זקנים - משה רבנו סמךם, ושרתה עליהן שכינה⁷. ואותן הזקנים סמכו לאחרים, ואחרים לאחרים. ונמצאו הסמוכין איש מפי איש, עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבנו⁸. ואחד הנסמך מפי הנשיא⁹ או מפי אחד מן הסמוכין, אפילו לא היה אותו סמוך בסנהדרין לעולם¹⁰.

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. (4) בכתב יד התימנים: צריכים שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. (5) נסמך על ידי סומך כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי עצמו. (6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה פרשה צ"ט, אות ו "האספו ואגידה לכם - שמינה אותם זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). (7) ככתוב (במדבר יא, כה) "ויאצל מן הרוח אשר עליי... ויהי כנוח עליהם הרוח". (8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממשה רבינו ומשה רבינו מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוך ישראל". (9) ראש הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. (10) שהרי מצינו ברבה בר חנה שנסמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין.

ב. וכיצד היא הסמיכה לדורות? לא שייסמכו ידיהן על ראש הזקן¹², אלא שקורין לו רבי, ואומרים לו: הרי את סמוך, ויש לה רשות לדון אפילו דיני קנסות¹³.

(11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד. (12) החכם, כמאמרם (קידושין לב:): "אין זקן אלא חכם". (13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח ובביאורנו שם.

ג. ואין סומכין סמיכה שהיא מנוי הזקנים לדינות¹⁴ אלא בשלושה¹⁵. והוא שיהיה האחד מהן סמוך מפי אחרים¹⁶, כמו שבארנו¹⁷.

(14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו. כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא ידובר בה כאן. (15) סנהדרין יג, ב. (16) אבל השניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה. (42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם דם הם והיא טמאה, או שמא צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא החכם שנטל רשות לכך, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד, ושאינו ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי".

ט. וכן יש לסומכין לתן רשות עד זמן, ולומר לנסמך: יש לה רשות לדון או להורות עד שייבאו הנשיא לקאן, או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל.

י. חכם מפלא שהוא סומא בעינו אחת, אף על פי שהוא ראוי לדיני⁴⁴ קמונות - אין סומכין אותו לדיני קמונות⁴⁵, מפני שאינו ראוי לכל הדברים⁴⁶. וכן כל פיוצא בזה⁴⁷.

(44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. (45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. (46) שהרי הוא פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. (47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל.

יא. הרי שלא היה בארץ ישראל אלא סומא⁴⁸ אחד - מושיב שנים בצדו⁴⁹, וסומא שבעים כאחד, או זה אחר זה, ואחר כך יעשה הוא והשבעים בית דין הגדול, ויסמכו בתי דינין אחרים. נראין לי הדברים: שאם הספימו כל החכמים שבארץ ישראל⁵⁰ למנות דינים ולסמך אותם - הרי אלו סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות⁵¹, ויש להן לסמך לאחרים⁵². אם כן, למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה⁵⁴ כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל⁵⁵? לפי שישאל מפזרין⁵⁶, ואי אפשר שישפימו כלן⁵⁷. ואם היה שם סמוך מפי סמוך - אינו צריך דעת כלן, אלא דן דיני קנסות לכל⁵⁸, שהרי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הכרע⁵⁹.

(48) ובכתב יד התימנים: סמוך. (49) שאין סמיכת דיינים אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. (50) אף על פי שאין ביניהם אפילו סמוך אחד. (51) שאין דנים אותם אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה הלכה ח. (52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל. (53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישבו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטיך כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין הבורא יתברך ליבות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח". וכתב המבי"ט בקרית ספר: "והיום כמו עשר

1 סמוך, ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות³², הואיל
2 ושניהם בארץ. וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי
3 מצרים³³ ראוייה לסמיכה³⁴.

(28) סנהדרין יד, א. (29) בכתב או על ידי שליח. (30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על פי שאינם במקום אחד סומכים (רדב"ז). (31) מודיעים לו על ידי שליח. (32) כמבואר לעיל הלכה ב. (33) אף על פי שלא החזיקו בה עולי בבל בימי עזרא וסיעתו. (34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לעניין תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה ה"ו) - לעניין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לעניין הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעונותיו מחולים (ראה לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א"ב) הרי היא בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מסנהדרין ה, א, שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעיירות העומדות על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה - לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן, שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכוף את בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים.

4 ז. יש לסומכין לסמך אפילו מאה בפעם אחת³⁵.
5 ודור המלך סמך שלשים אלף ביום אחד³⁶.

(35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבעים זקנים בפעם אחת (קרית ספר למבי"ט). (36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה ב בקשר לפסוק (שמואל-ב ו, א) "ויסוף עוד דוד את כל בחור בישראל שלושים אלף", ורבינו גורס שם: שלושים, במקום תשעים אלף שבגירסתנו (לחם משנה).

6 ח. ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים.
7 והוא שיהיה ראוי לכל הדברים. כיצד? חכם
8 מפלא³⁷ שאריו להורות לכל התורה בזה - יש לבית
9 דין לסמך אותו ולתן לו רשות לדון³⁸, ולא להורות
10 באסור והתר. או יתנו לו רשות באסור והתר³⁹, ולא
11 לדון דיני קמונות. או יתנו רשות לזה ולזה, אבל
12 לא לדון דיני קנסות. או לדון דיני קנסות, אבל לא
13 להתיר בכורות במומין⁴⁰. או יתנו לו רשות להתיר
14 נדרים בלבד⁴¹, או לראות בתמים⁴². וכן כל פיוצא
15 בהן.

(37) מומחה ובקי. (38) בדיני ממונות. (39) שאם יטעה בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור המתחיל: אי גמיר. (40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. (41) שאין מתירם

63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן. 64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף מלכותי. 65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים א, ה, ד) "כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". 66) סנהדרין ה, א. שבט - לשון שררה. ויש להם רשות להפקיר ממנו, שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים", כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל וחכמיה עדיפים, שמחוקק - זה חכם (רש"י להוריות יא, ב), אבל לעניין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים, והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל: דהכא שבט. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד, משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו חוששים לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי מקומו בלבד".

יד. וְכָל דִּין הָרְאוּי לְדוֹן⁶⁷, שְׁנֵתָן לוֹ רֹאשׁ גְּלוּת⁹ רְשׁוּת לְדוֹן⁶⁸ - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְדוֹן בְּכָל הָעוֹלָם אֲף עַל פִּי שְׂלֵא רְצוֹ בְּעָלִי דִינֵין, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ⁶⁹, אֲף עַל פִּי שְׂאִינוֹ דִּן דִּינֵי קְנֻסוֹת⁷⁰. וְכָל דִּין הָרְאוּי לְדוֹן, שְׁנֵתָנוּ לוֹ בֵּית דִּין שְׂבָאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל רְשׁוּת לְדוֹן - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְדוֹן בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְעִירוֹת הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבוּלִים⁷¹ אֲף עַל פִּי שְׂלֵא רְצוֹ בְּעָלִי דִינֵין; אֲבָל בְּחוּצָה לְאַרְץ - אֵין רְשׁוּתָן מוֹעֵלָת לוֹ לְכַף אֶת בְּעָלִי דִינֵין. אֲף עַל פִּי שְׂיֵשׁ לוֹ לְדוֹן דִּינֵי קְנֻסוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ - אֵינוֹ דִּן אֱלָא לְמִי שְׂרוּצָה לְדוֹן אֲצִלוֹ; אֲבָל לְכַף אֶת בְּעָלִי דִינֵין וְלְדוֹן לָהֶם - אֵין לוֹ רְשׁוּת, עַד שְׂטִיל רְשׁוּת מְרֹאשׁ גְּלוּת⁷².

67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. 68) בעסקי ממון שבין אדם לחבירו. 69) סנהדרין ה, א. 70) שלדיני קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל בלבד, לעיל הלכה ד ובסנהדרין יד, א. 71) הנמשכות אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). 72) סנהדרין שם. מבואר מדברי רבינו, שסמיכה לחוד ונטילת רשות לחוד. סמיכה - להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא בארץ ישראל, ונטילת רשות - לדון ולכוף את בעלי הדין, מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש הגולה שבבבל, כל אחד כדינו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה - ממונה בארץ-ישראל, אבל ראוי שיהא גדול בחכמת התורה מאוד, עד שלא יימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן שממנים אותו.

טו. מִי שְׂאִינוֹ רְאוּי לְדוֹן, מְפָגִי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ אוֹ מְפָגִי שְׂאִינוֹ הֶגוֹן⁷³, שְׂעִבְרָ⁷⁴ רֹאשׁ גְּלוּת וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת, אוֹ שְׂטַעַנֵּי בֵּית דִּין⁷⁵ וְנָתַנוּ לוֹ רְשׁוּת - אֵין הָרְשׁוּת מוֹעֵלָת לוֹ כְּלָם עַד שְׂיֵהָא רְאוּי. שְׂהַמְקִידֵשׁ בְּעַל מוֹם⁷⁶ לְמִזְבֵּחַ - אֵין הִקְדָּשָׁה חָלָה עָלָיו⁷⁷.

שנים בשנת ה'רח"ץ הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון, להחזיר העטרה ליושנה, אמר". 54) שלא תיבטל. 55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי יהודה בן בבא שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחדש הסמיכה? 56) ברחבי הארץ. 57) שיתקבצו כולם למקום מעמד אחד. 58) כשמושיב שניים בצידי וסומכם, שאין דנים דיני קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן פרק ה הלכה ח. 59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה, שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דיינים על ידי הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו בירור סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע שאלהיו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים (מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני ביאת המשיח (רדב"ז). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית רבינו, שהרי בעירובין מג, ב אמרו: שאלהיו יבוא תחילה לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד לפני בוא אליהו ועל כורחך ננסמך בהסכמת החכמים כדברי רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר, שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר לעיל אות נב כתוב: "ושמא תאמר, שהמשיח יעמידם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר: ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס ויניציאה שפ"ו, בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב בירב).

1 יב. בֵּית דִּין שְׁנִסְמְכוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וַיֵּצְאוּ חוּצָה
2 לְאַרְץ - הֲרִי הֵם דְּנִים דִּינֵי קְנֻסוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ⁶⁰
3 בְּדֶרֶךְ שְׂדֵנִים בְּאַרְץ; שְׂסִנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בְּאַרְץ
4 וּבְחוּצָה לְאַרְץ⁶¹, וְהוּא שְׂיֵהִי סְמוּכִים⁶².

60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו חכמי ארץ ישראל לבבל והעירו את בעל השור התם שהזיק, בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה לקמן פרק ה הלכה י"ב. 61) משנה במכות ו, א. 62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ.

5 יג. רֹאשִׁי גְּלוּת שְׂבִכְבָּל⁶³ - בְּמָקוֹם מְלֻף הֵן
6 עוֹמְדִים⁶⁴. וַיֵּשׁ לָהֶן לְרִדּוֹת⁶⁵ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם,
7 וְלְדוֹן עָלֵיהֶן בֵּין רְצוֹ בֵּין לֹא רְצוֹ. שְׂנֹאֲמָר: לֹא יוֹסֵר
8 שְׂבֵט מִיַּהֲדוּת⁶⁶ - אֵלוֹ רֹאשֵׁי גְּלוּת שְׂבִכְבָּל.

(12) בכת"י התימנים: אין נעשה. (13) בכת"י התימנים: ממרה. כלשון הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיו", וגם זקן זה חולק על דברי חבריו החכמים, ומורה לעשות שלא כהוראתם, ואינו נעשה ממרה עד שיהלוק על בית-דין הגדול (ראה לקמן הל' ממרים פ"ג, ה"ח). שנאמר (דברים יז, ח) "וקמת ועלית אל המקום" שהוא בית-דין הגדול שבירושלים (סנהדרין טז, א וברש"י). (14) שתושביה הודחו מעבודת ה' לעבוד אלהים אחרים, אין דנים אותה אלא בבית-דין הגדול, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך - לבית-דין שבשעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר כולה לשעריך (שם). והשווה הל' ע"ז פ"ד, ה"ג. (15) לבדוק אם לא בגדה בבעלה וטהורה היא (במדבר ה, כז), שנאמר בה: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר בזקן ממרא: על פי התורה אשר יורוך, מה שם בבית-דין הגדול, אף כאן בבית-דין הגדול (סוטה ז, ב). (16) ירושלים, שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י. (17) חצרות המקדש, שקדושתן גדולה מקדושת ירושלים. (18) המלחמה שנלחם המלך כדי להרחיב את גבול ישראל ולהרבות בגדולתו. בניגוד למלחמת שבעה עממים, או עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הנקראת: מלחמת מצוה (הל' מלכים פ"ה, ה"א). (19) הרוג, שלא נודע מי הכהו, ומודדים אל הערים סביבותיו. והעיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה (דברים כא, ב). (20) ודרשו בסנהדרין טז, א "דבר גדול - דבר קשה". וענין הרציחה הוא דבר קשה, שהרי נאמר בו (דברים כא, ח) "כפר לעמך ישראל... ואל תתן דם נקי בקרב עמך" (רדב"ז). וכל אלו מקורם בסנהדרין טז, א ועמ' ב. הוספת העיר והעזרות, שנאמר (שמות כה, ט) "ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן... וכן תעשו" - כן תעשו לדורות הבאים, מה משכן ע"פ משה, שהוא כסנהדרי גדולה, אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה (רש"י). הוצאה למלחמת רשות, שנאמר (דברי הימים א כז, לד) "ואחרי אחיתופל יהיידע בן בנייה. אחיתופל - זה יועץ, בנייה בן יהיידע - זה סנהדרין", שנמלכים בסנהדרין ליטול מהם רשות לצאת למלחמה. מדידת החלל - שם יד, ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ויצאו זקניך - זקניך זו סנהדרין (רדב"ז). אולם בהל' רוצח פ"ט ה"א כותב רבינו: "ויוצאים חמשה זקנים מבית-דין הגדול שבירושלים... ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל". הרי שלא כולם יוצאים אלא חמשה מהם, שהם חברי בית-דין הגדול. וכך נראה מלשון המשנה בסוטה פ"ט מ"א, שלא יצאו אלא חמשה, שהם חברי בית-דין הגדול. וראה בלחם-משנה, שאלה החמשה יצאו ברשות בית-דין הגדול. ויש להעיר, שהשמיט רבינו כאן מה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ד הט"ו: "אין מעמידים כהן גדול אלא בית-דין של אחד ושבעים", ומקורו בתוספתא סנהדרין פ"ג, מ"ב.

(73) במידות טובות. (74) בזדון, שחשוד הוא על כך. (75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בזדון. (76) בהמה בעלת מום. (77) קדושת הגוף להיקרב על המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י. והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח"ט.

פרק חמישי

(1) הדברים שאינם מבוצעים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין לדיני מכות, עיבור החודש והשנה. ההבדל בין דיני ממונות לדיני קנסות. גביית קנסות בחוץ-לארץ לפי מנהג הישיבות.

1 א. אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של
2 שבעים ואחד². ואין עושין סנהדרי קטנה³ לכל
3 שבט ושבט⁴ ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין
4 של שבעים ואחד⁵. ואין דנין לא את השבט שהדח⁶
5 כל⁷ ולא את נביא השקר⁸ ולא את כהן גדול בדיני
6 נפשות⁹ אלא בבית דין הגדול¹⁰; אבל דיני ממונות
7 [של כהן גדול] - בשלשה¹¹. וכן אין עושין¹² זקן
8 ממרא¹³, ולא עושין עיר הנדחת¹⁴, ולא משקיין את
9 הסוטה¹⁵, אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על
10 העיר¹⁶ ועל העזרות¹⁷, ולא מוציין למלחמת
11 הרשות¹⁸ ולמדידת החלל¹⁹, אלא על פי בית דין
12 הגדול. שנאמר: כל הדבר הגדל יביאו אליך²⁰.

(2) תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ב, ובהל' מלכים פ"א ה"ג מוסיף רבינו, שהמינוי צריך להיות גם על-פי נביא. "כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאלו ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו". (3) שהיא בת עשרים ושלשה דיינים. (4) ראה לעיל פ"א, ה"ב בביאורנו אות יב. (5) סנהדרין טז, ב: "כמו שמצינו במשה שהעמיד סנהדראות (=בעצת יתרו), ומשה - במקום שבעים ואחד הוא". ומפרש רש"י: משה היה שופט על-פי הדבור (=השכינה) ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים. (6) לעבוד עבודה-זרה, מלשון הכתוב (דברים יג, יד) "וידיחו את יושבי עירם". (7) ולדעת רש"י בסנהדרין ב, א הוא-הדין ברובו של שבט, שכלל הוא: רובו ככולו. ויתכן, שרבינו מודה בזה, כנראה מדבריו בהל' עבודה זרה פ"ד, ה"ב. וראה בחדושי מהרש"א שם. (8) המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו (הל' ע"ז פ"ה, ה"ח). (9) שחטא חטא, שעונשו מיתת בית-דין. (10) סנהדרין ב, א, ובגמרא שם טז, א פירשו: "נאמר בתורה (דברים יז, ח) "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך (=לבית-דין שבשעריך שהוא סנהדרי קטנה) ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך" אלא בסנהדרי גדולה. נביא השקר - לומדים "גזירה-שוה" מזקן ממרא, מה זקן ממרא אינו נעשה ממרא עד שימרה את פי בית-דין הגדול שבירושלים, אף נביא אינו נידון אלא בבית-דין הגדול. כהן גדול, שנאמר: "כל הדבר הגדול יביאו אליך - דבריו של גדול" (כגון כהן גדול) יביאו אליך, ומשה - במקום שבעים ואחד הוא (רש"י שם). (11) שם.

13 ב. אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה²¹,
14 שהן סנהדרי קטנה. בין דיני נפשות של אדם, בין
15 דיני נפשות של בהמה²². לפיכך, אין דנין שור
16 הנסקל²³ ולא הבהמה הנרבעת²⁴ או הרובע²⁵ אלא

כהטייתך לטובה - הטייתך לרעה, הטייתך לטובה ע"פ אחד (ומטעם זה היה מספיק שיהיו רק עשרים ואחד, שזה האחרון יכריע לזכות), הטייתך לרעה (=לחובה) ע"פ שנים". ומטעם זה היו מספיקים עשרים ושנים דיינים, שעשרה מזכים ושנים עשר מחייבים, ויש הטייה בשנים, אולם הואיל ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי עשרים ושלושה (שם עמ' ב). השווה לקמן פ"ח ה"א, ופ"ט ה"ב.

ד. מפות 40 - בשלשה⁴¹, ואף על פי שאפשר שימות¹⁷ בשמלקין אותו¹⁸.

40) מלקות ארבעים. (41) שנאמר (דברים כה, א) "ונגשו אל המשפט ושפטום" - ושפטום: שנים, ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי שלשה (סנהדרין י, א). 42) אין דנים אותו כדיני נפשות, בניגוד לרבי ישמעאל, הסובר שמטעם זה, מכות - בעשרים ושלושה (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, וראה ב'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: מלקות תחת מיתה עומדת).

ה. עריפת העגלה⁴³ - בחמשה⁴⁴.

43) האמורה בתורה (דברים כא, ד). (44) שנאמר: "ויצאו זקניך ושפטיך": זקניך - שנים; שופטיך - שנים, ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי חמשה (סנהדרין יד, א). אבל מדידת הערים סביבות החלל היא בבית-דין הגדול, כמבואר לעיל ה"א (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה והלחם-משנה עדיפה זו - פירושה המדידה האמורה לעיל ה"א, שהיא בחמשה היוצאים למדוד ברשות בית-דין הגדול, כמבואר בבאורנו לעיל אות יט, אבל העריפה עצמה אינה אלא בשלשה, כמבואר בהל' רוצח פ"ט ה"ב: "ובית-דין של אותה עיר מביאים עגלת בקר" וכו', וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין יד, א. ורבינו נמשך בזה אחרי לשון המשנה שם ב, א האומרת: "ועריפת העגלה", והכוונה למדידה.

ו. עבד החדש⁴⁵ - בשלשה⁴⁶.

45) שיהיה החודש שעבר שלשים יום, במקום עשרים ותשעה. (46) בית-דין של שלשה קובע אם החודש הוא מעובר או חסר (סנהדרין ב, א). וראה בנדרים עח, ב "מועדי ה' צריכים קידוש בית-דין". ובראש השנה כה, ב אמרו: החודש הזה לכס - אין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו, ואמר לו הקב"ה: עד שיהיה אהרן עמך. ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, כמפורש ב'תוספות' שם. והשווה הל' קידוש החודש פ"א ה"ה יז.

ז. עבד השנה⁴⁷ - בשבעה⁴⁸. וכל אלו⁴⁹ סמוכין⁵⁰ כמו שבארנו⁵¹.

47) שמוסיפים בה חודש, ועושים אותה שני אדרים (הל' קידוש החודש פ"ד, ה"א). 48) בשלשה מתחילים, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה (משנה בסנהדרין ב, א) וכמבואר בהל' קידוש החודש פ"ד, ה"ט. 49) כל השבעה. 50) ומחברי בית-דין הגדול, כמבואר בהל' קידוש החודש שם. 51) הל' קדוה"ח שם. ומקורו

1 בבית דין של עשרים ושלשה²⁶. אפלו ארי ודב
2 וברדלס²⁷, שהן בני תרבות²⁸ ויש להן בעלים,
3 שהמיתו - מיתתן בעשרים ושלשה. אבל נחש
4 שהמיתו - אחד הורג אותו²⁹.

21) הטעם מבואר בסמוך ה"ג. 22) סנהדרין ב, א שנאמר (שמות כא, כט) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת בעלים, כך מיתת השור. 23) שנגח אדם ומת, ודינו להסקל. 24) שנבעלה לאדם. 25) שור שבעל אשה. 26) שם, שנאמר (ויקרא כ, טו) "מות יומת, ואת הבהמה תהרגו" - כמיתת האדם, כך מיתת הבהמה בעשרים ושלושה. וכן בבהמה הרובעת נאמר (שם, טז): "והרגת את האשה ואת הבהמה מות ימותו". מה אשה בכ"ג, אף בהמה בכ"ג. 27) ובכתי" התימנים: וברדלס. ברדלס - ביוונית פרדלית. והיא חיה טורפת דומה לנמר, ולדעת הרע"ב בבא-קמא פ"א מ"ה, קוראים לה בערבית אלצב"ע. ויתכן שזהו הצבוע, ראה ב'תוספות' סנהדרין טו, ב. 28) אדם יכול לגדלם שלא יזיקו, והואיל ומותר לגדלם, שם בעלים נקרא עליהם ואינם כהפקר, ולפיכך אסור להרגם אם לא המיתו. 29) סנהדרין טו, ב. וכדעת רבי עקיבא שם, שכן סתמה המשנה (בבא-קמא פ"א, מ"ה) "והנחש מועד לעולם". והשווה הל' נזקי ממון פ"א, ה"ו.

5 ג. המוציא שם רע³⁰ - אין דנין אותו תחלה³¹ אלא
6 בבית דין של עשרים ושלשה, מפני שיש בדינו צד
7 דיני נפשות, שמה יהיה הדבר אמת³² ותסקל הפת.
8 לא נאמנו³³ דברי הבעל, וכא האב לתובעו בקנס³⁴
9 - דינו בשלשה³⁵. ומנין שאין דנין דיני נפשות אלא
10 בעשרים ושלשה? אף על פי שדברי קבלה הן³⁶,
11 הרי הוא אומר: וישפטו העדה והעילו העדה - עדה
12 שופטת ועדה מצלת; עדה שופטת - והן המחליטין,
13 ועדה מצלת - והן המזכין; ואין עדה פחות
14 מעשרה³⁷ - הרי עשרים; ומוסיפין שלשה, כדי
15 שלא יהא בית דין שקול³⁸, ויהיה בו אחרי רבים
16 להטות³⁹.

30) על אשתו, וטוען שלא מצא לה בתולים (ראה דברים כב, יד). 31) כשבא רק להפסידה כתובתה ולא להרגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, בהיותה כבר ארוסה. 32) שיצא הקול, וישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה תחתיו (סנהדרין ח, א). 33) נתאמתו, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב (אבי האשה) עדים והזימום לעדי הבעל, ונתברר שהבעל הוא שקרן ומחזר אחרי עדי שקר. 34) מאה סלעים, ככתוב (דברים כב, יט). 35) שדין זה אין בו צד נפשות, ודיני קנסות בשלשה, כמבואר להלן ה"ח (שם עמ' ב). 36) שקיבלום חכמים איש מפי רבו עד למשה מסיני. 37) שנאמר (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת" = עדת המרגלים, יצאו יהושע וכלב, שצדיקים היו, נמצאת העדה הרעה - עשרה. 38) זוגי, שאם יתחלקו ברעותיהם לחצאים - לא יוכלו להכריע מחוסר רוב. 39) דרשו חכמינו (סנהדרין ב, א) "לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 פְּתוּקָע לְחִבְרוֹ⁶⁹ וּבִסְטֵר⁷⁰ אֶת חִבְרוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן -
20 אֵין גּוֹבִין אוֹתָן דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָא⁷¹. וְכָל הַמְּשָׁלִם
21 חֲצִי נֶזֶק⁷² - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָא⁷³; חוּץ
22 מִחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן וְאִינוּ קָנְסִים⁷⁵.

(65) בבא-קמא שם, כדי להרחיק את הנזקים ולא ירבו מזיקים בישראל. ובהודאות והלוואות, כדי שלא תנעל דלת בפני לווים, שאם יכפור יצטרך המלוה לבקש מומחים ולא ימצא, וימנע מלהלוות (המאירי לסנהדרין ב, ב). (66) הזיקה. (67) אלא גובים ממנו הקרן בלבד, כמבואר לקמן הי"ג. (68) ובכת"י תימן: שקצצו. (69) שהכה על אזנו, וקנסוהו לשלם סלע (בבא-קמא ז, א). (70) על הלחי, שקנסוהו לשלם מאתיים זוז (שם וברש"י). וכתב רבינו בהל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ט: "יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים... וכולן קנסות הן... ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת". (71) בבא-קמא כז, ב. (72) כגון שור תם (בפעם הראשונה) שהזיק את שורו של פלוני, שמשלם חצי נזקו (שמות כא, לה). (73) סנהדרין ב, א שחיובו מדין קנס, שסתם שוורים אינם נוגחים, ואין לבעליהם לשמרם כל זמן שלא הועדו, אלא שהתורה קנסה אותם לשלם חצי נזק, כדי שירבו בשמירתם (בבא-קמא טו, א ועמ' ב, ורש"י לסנהדרין ג, א). (74) שדרכה הבהמה על צרורות (קיסמי עצים), והיו הצרורות מנתזים מתחת רגליה ושברו את הכלים (הל' נזקי ממון פ"ב, ה"ג). (75) שזוהי הלכה למשה מסיני, שהבעלים משלמים בתורת ממון (בבא-קמא טו, ב). והרי זה כלוה מחברו שחייב לשלם (לשון רבינו שם ה"ז).

23 י. כָּל הַנְּשׁוּם כְּעֶבֶד⁷⁶ - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה
24 לְאַרְצָא⁷⁷. לְפִיכָּה, אָדָם שֶׁחָבַל בְּחִבְרוֹ - אֵין גּוֹבִין
25 הַנֶּזֶק וְהַצֵּעַר וְהַבִּשְׁת׃⁷⁸ שֶׁהוּא חֵבֵב בְּהֵן דִּינֵי חוּצָה
26 לְאַרְצָא; אֲבָל שְׁבֵת⁷⁹ וְרִפּוּי - גּוֹבִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּהֵן
27 חֶסְרוֹן כִּסִּים⁸⁰. וְכֵן הוֹרֵי הַגְּאוֹנִים⁸¹, וְאָמְרוּ: שְׁמַעְשִׁים
28 בְּכָל יוֹם לַגְּבוֹת שְׁבֵת וְרִפּוּי בְּכָבֵל.

(76) הנמכר בשוק, כגון החובל בחבירו חייב לשלם נזקו. כיצד? קיטע את ידו, רואים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמים כמה היה יפה (=לפני החבלה) וכמה הוא יפה עכשיו, שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי (בבא-קמא פג, ב וברש"י). (77) שם פד, א, הואיל ודבר שאין קצוב הוא, ויש צורך לשומו, אין דייני חו"ל מוסמכים לשומו (רש"י שם). ועיקר הטעם, מפני שאין זה מצוי, כמבואר שם עמ' ב. (78) שאין בהם חסרון כיס (שם), וראה הל' חובל ומזיק פ"ב ה"י, ופ"ג ה"א. (79) שיושב ומתבטל ממלאכתו כל ימי חליו, ראה שם פ"ב הי"ב. (80) והם שכחים=מצויים יותר מדמי נזק, שהרבה פעמים אדם חובל בחבירו ואינו מחסרו אבר אלא נחלה ונופל למשכב, נמצא נזק אין כאן, וריפוי ובושת ישנם (רדב"ז). (81) הובאו דבריהם בהגהות אשרי ב"ק פ"ח אות ב בשם רבינו חננאל, וראה באור הגר"א חו"מ סימן א ס"ק יד.

יא. בַּהֶמָּה שֶׁהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם - אֵין גּוֹבִין נֶזֶקוֹ דִּינֵי

בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: "לעיבור הולכים אחר המינוי", ומינוי - זוהי סמיכה, כמבואר שם: "שם קוראים למינוי - סמיכה". וראה בכתובות קיב, א, שרבי אלעזר סמכוהו בא"י, ואח"כ הושיבוהו בסוד העיבור (קרית מלך).
ח. דִּינֵי קְנָסוֹת, כְּגוֹן גְּזֻלוֹת⁵² וְחִבְלוֹת⁵³, וְתִשְׁלוּמֵי כְּפָל⁵⁴ וְתִשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחִמְשָׁה⁵⁵, וְהָאֹנֶס וְהַמִּפְתָּה⁵⁶ וְכִיּוּצָא בְּהֵן - אֵין דִּינֵין אוֹתָם אֲלָא שְׁלִשָּׁה מִמָּחִים⁵⁷, וְהֵם הַסְּמוּכִין בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל⁵⁸. אֲבָל שְׂאָר דִּינֵי מְמוֹנוֹת, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהִלָּאוֹת⁵⁹ - אֵין צְרִיכִין מִמָּחָה, אֲלָא אֲפֹלו שְׁלִשָּׁה הִדְיוּטוֹת, וְאֲפֹלו אֶחָד מִמָּחָה דִּין אוֹתָן⁶⁰. לְפִיכָּה⁶¹ דִּינֵין בְּהוֹדָאוֹת וְהִלָּאוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן בְּחוּצָה לְאַרְצָא. אָף עַל פִּי שְׂאֵין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לְאַרְצָא אֱלֹהִים⁶², שְׁלִיחוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין⁶³; וְאֵין לָהֶן רִשּׁוֹת לְדוֹן דִּינֵי קְנָסוֹת⁶⁴ בְּשְׁלִיחוֹתָן.

(52) כגון נפקד שכופר בפקדון שהפקידו אצלו, וכן החוטף מיד חבירו (רש"י לסנהדרין ב, א). (53) אדם המזיק את חבירו בגופו או בממונו. (54) שמשלם הגנב (שמות כב, ו). (55) שמשלם הגנב כשגנב שור או שה וטבחיו או מכרו, חמשה לשור, וארבעה לשה (שם כא, לו). (56) שמשלם חמשים שקלים קנס לאבי הנערה (דברים כב, כט). (57) בקיאים בדינים. (58) סנהדרין ב, א וראה לעיל פ"ד, ה"ד. (59) שניהם על עסקי הלוואות, הודאות - שבא התובע לדון בעדי הודאה, המעידים: בפנינו הודה (הלווה) לו: הלוואות - שבא לדון בעדי הלוואה, המעידים: בפנינו הלווה, והנתבע כופר בשתינה (רש"י שם ב, ב). (60) שנאמר (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך" וכמבואר לעיל פ"ב ה"י, וראה שם הי"א. (61) הואיל ואין דיני ממונות צריכים מומחה וסמוך. (62) שהרי לא נסמכו, ואין סמיכה בחוץ לארץ, וראה לעיל פ"ד ה"ד, ש"אין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בא"י בלבד". (63) בבא-קמא פד, ב. ואע"פ שעכשיו אין מומחים גם בא"י, אנו פועלים בשליחותם של הראשונים שלפנינו ('תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: במילתא). וכבר הקשה הרמ"ך למה לרבינו לנמק את סמכות בית-דין לממונות מטעם שליחות, הלא אפילו בלי זה, אין כל צורך בדיני ממונות שיהיו סמוכים, כדברי רבינו עצמו, ש"אפילו שלשה הדיוטות" כשרים להם? ואולי נתכוון רבינו ליחיד מומחה, שכשר לדון ואפילו לא נסמך, וזה רק מטעם שליחות. (64) כגון תשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ע"פ הכלל בבבא-קמא שם, כל דבר שאין בו חסרון כיס אין אנו עושים שליחותם, וכמבואר להלן ה"ט.

ט. אֵין דִּינֵין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לְאַרְצָא אֲלָא דְּבָרִים
הַמְּצוּיִין תָּמִיד וְיֵשׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן כִּסִּים, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת
וְהִלָּאוֹת וּמִזִּיק מְמוֹן חִבְרוֹ⁶⁵; אֲבָל דְּבָרִים שְׂאֵין
מְצוּיִין, אָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן כִּסִּים, כְּגוֹן בְּהֶמָּה
שֶׁחָבְלָה⁶⁶ בְּחִבְרָתָהּ; או דְּבָרִים הַמְּצוּיִין, אֲבָל אֵין
בְּהֵן חֶסְרוֹן כִּסִּים, כְּגוֹן תִּשְׁלוּמֵי כְּפָל - אֵין דִּינֵין אוֹתָן
דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָא⁶⁷. וְכֵן כָּל הַקְּנָסוֹת שֶׁקָּנְסוּ⁶⁸ חֲכָמִים

- 1 חוֹצֵה לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שְׂאִינוּ מְצוּיִם.⁸² אָכֵל
2 אָדָם שֶׁהִזִּיק בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ - מִשְׁלֵם נֹזֶק שְׁלֹם בְּכָל
3 מְקוֹם.⁸³ כְּמִי שֶׁקָּרַע כְּסוּתוֹ אוֹ שֶׁבַר בְּלִי אוֹ קָצָץ
4 נִטְעוּתָיו. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה בְּשׁוֹן⁸⁴ וְרָגֵל⁸⁵, הוּאִיל
5 וְהִיא מוּעֵדֶת⁸⁶ לָהֶן מִתְחַלְתָּה⁸⁷ - הָרִי זֶה דָּבָר מְצוּי,
6 וְגוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוֹצֵה לָאָרֶץ. בֵּין שֶׁהִזִּיקָה בְּהֵמָה
7 אַחֲרֵת, כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַכְכָּה בָּהָ⁸⁸, אוֹ אָכֵלָה פְּרוֹת
8 שְׂדֵרָפָה לְאָכֵלָן, וְכִיּוּצָא בְּזֶה, בֵּין שֶׁהִזִּיקָה אָכֵלִין
9 וְכָלִים⁸⁹ שֶׁהִיא חִיבַת עֲלֵיהֶן נֹזֶק שְׁלֹם - הִפֵּל גּוֹבִין
10 דִּינֵי חוֹצֵה לָאָרֶץ.⁹⁰ אָכֵל אִם הִיתָה תָּמָה⁹¹ וְהוּעֵדָה⁹²
11 וְהִזִּיקָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁכָּה⁹³ אוֹ נִגְפָה⁹⁴ אוֹ רָכָצָה אוֹ
12 בַּעֲטָה אוֹ נִגְחָה⁹⁵ - אֵין גּוֹבִין הַנֹּזֶק הַזֶּה הַשְׁלֹם דִּינֵי
13 חוֹצֵה לָאָרֶץ, שְׂאִין מוּעֵד בְּחוֹצֵה לָאָרֶץ.⁹⁶ וְאִפְלוּ
14 הוּעֵד בְּאָרֶץ וְיָצָא לְחוֹצֵה לָאָרֶץ וְהִזִּיק - אֵין גּוֹבִין
15 נֹזֶקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאִינוּ דָּבָר מְצוּי.⁹⁷
- (82) ב"ק פד, א. (83) שזה מצוי יותר, ובית דין פועל בשליחות ב"ד של ארץ ישראל, כמבואר לעיל ה"ח, וכלשון רבינו בפירושו למשנה ב"ק פ"ח, מ"א "כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם". (84) שאכלה פירות להנאתה. (85) שנכנסה לרשות הניזק, ושברה כלים ברגליה דרך הילוכה. (86) רגילה להזיק. (87) אפילו בפעם הראשונה, בניגוד לנזקי קרן שאינה מועדת אלא אחרי שהועדה שלשה ימים, כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ו, ה"א. (88) להנאתה. וזוהי תולדת השן, שיש הנאה להזיקה (ב"ק ג, א). (89) שדרכה עליהם והזיקתם דרך הילוכה, שהזיקה מצוי ואלו הם נזקי "רגל". (90) שם פד, ב. (91) אינה רגילה, ואין דרכה לעשות נזקים אלה. (92) העידו בבעליה, שבהמה זו נוגחת היא מתמול שלשום, ככתוב (שמות כא, כט) "והועד בבעליו ולא ישמרנו". (93) בשיניה. (94) בגופה. (95) בקרניה, וכל אלה אינה רגילה בהן מתחילתה. (96) מבואר בסמוך ה"ב. (97) לבוא שור מועד מא"י לחוץ לארץ (ב"ק שם).
- 16 יב. מִפְּנֵי מָה אֵין מוּעֵד בְּחוֹצֵה לָאָרֶץ? לִפִּי שְׂצָרִיךְ
17 לְהַעֲדִיד⁹⁸ בּוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁹⁹, וְאֵין שָׁם בֵּית דִּין אֵלָּא
18 הַסְּמוּכִין בְּאָרֶץ¹⁰⁰. לְפִיכֶךָ, אִם הָיוּ בֵּית דִּין בְּחוֹצֵה
19 לָאָרֶץ¹⁰¹ - כְּשֵׁם שֶׁהֵן דְּנִים דִּינֵי קִנְסוֹת בְּחוֹצֵה
20 לָאָרֶץ¹⁰², כִּף מְעִידִים אֶת הַבְּהֵמָה בְּפָנֶיהֶם בְּחוֹצֵה
21 לָאָרֶץ¹⁰³.
- (98) להתורות בבעליו, שהוא נגח שלש פעמים ועליו לשמרו שמירה מעולה. (99) שאין עדות אלא בפני בית-דין (ב"ק כד, א וברש"י). (100) שבפרשת משפטים כתוב (שמות כב, ח) "עד האלהים יבוא דבר שניהם", ואין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בארץ, כדלעיל פ"ד ה"ד. (101) שיצאו מארץ לחו"ל. (102) ראה לעיל שם ה"ב. (103) ב"ק פד, ב.
- 22 יג. מִי שֶׁנִּגַּב אוֹ גָּזַל - גּוֹבִין מִמֶּנּוּ הֶקְרַן דִּינֵי חוֹצֵה
23 לָאָרֶץ¹⁰⁴, אָכֵל אֵין גּוֹבִין אֶת הַכֶּפֶל¹⁰⁵.
- 104) שאלה הם דברים מצויים (ב"ק שם). (105) בדפוס וינציאה ובכת"י תימן: "אין גובין את התוספת", ובצדק, שבגזל אין דין כפל, אבל תוספת יש בו, כגון הגזול את חבירו ותבעו הנגזל, ונשבע לשקר, וחזר הגזלן והודה, שחייב לשלם חומש נוסף על הקרן, ככתוב (ויקרא ה, כד). ואע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ח: דיני קנסות כגון גזילות... אין דנים אותם אלא... הסמוכים בארץ ישראל? יתכן, ששם הכוונה לגזול ממש מיד חבירו, וזה לא מצוי, ולפיכך אין דנים אותם אלא מומחים. ואילו כאן מדבר רבינו בכופר בפקדון שהפקיד אצל חבירו, וזה מצוי יותר ('נמוקי יוסף' לב"ק פ"ח). וכן מצינו בהרבה מקומות בש"ס, שדנו דיני גזילות בבבל, ראה ב"ק צו, ב באחד שגזל צמד בקר מחבירו, וכן בבבא-מציא ה, א ברועה שמסרו לו בהמות וגזלן, ודנו בהן חכמי בבל. וראה ב'תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: אי הכי.
- יד. וְלֹא כָּל הַמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ גּוֹבִין מִמֶּנּוּ דִּינֵי חוֹצֵה לָאָרֶץ¹⁰⁶. שֶׁהָרִי הַפָּגֵם¹⁰⁷ וְהַבִּשְׁתִּי וְהַכֶּפֶר¹⁰⁸ מִשְׁלֵם אָדָם עַל פִּי עֲצָמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פְּתִיתִי בְּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי¹⁰⁹ וְהִמִּית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי¹¹⁰, וְאֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוֹצֵה לָאָרֶץ¹¹¹.
- (106) שאל נטעה לומר, הואיל ומשלם ע"פ עצמו בלא העדאת עדים, זה הופך אותו לדיני ממונות, שאינם צריכים מומחים, כי אילו היה זה חיוב קנס, אין אדם מתחייב קנס ע"פ עצמו, כמבואר בהל' נערה פ"ב, ה"ב. (107) שהאונס משלם לאבי הנערה כמה פחתה מדמיה בבעילתו (ראה שם ה"ו). (108) שהבעלים משלמים כופר נפש, כששורם הרג אדם, ככתוב (שמות כא, ל). (109) הרי זה משלם פגם ובושת (כתובות מא, א). (110) משלם את הכופר ע"פ הודאת עצמו (שם). (111) שאין אלה דברים מצויים, או שאין בהם חסרון כיס (רדב"ז). והשווה הל' חובל פ"ה, ה"ז-ח.
- טו. דִּינֵי גֵרְמוֹת¹¹² - אֵינֶן כְּקִנְסוֹת, וְגוֹבִין אוֹתָן וְדִנֵּין בֵּהֶן בְּחוֹצֵה לָאָרֶץ¹¹³.
- (112) כגון השורף שטרותיו של חבירו וגורם שלא יוכל להפרע החוב שבשטרות (ב"ק צח, א), או שזרק כלים מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסילק את הכרים מעל הארץ ונשברו הכלים, הרי זה חייב כאילו שברם בידו, שסילוק הכרים גרם להם שישברו (הל' חובל פ"ו, ה"ז). (113) שכן מצינו בתלמוד, שדנו דיני גרמות בבבל (ב"ק צח, ב; ק, א).
- טז. וְכֵן דִּין הַמוֹסֵר מִמּוֹן חֲבֵרוֹ¹¹⁴, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה¹¹⁵ - גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוֹצֵה לָאָרֶץ¹¹⁶.
- (114) בידי אנס. (115) שלא נתן ביד "אלא הרגיל (=הלשין) בלבד" (לשון רבינו הל' חובל פ"ח, ה"א). (116) בבא-קמא קי, א והשווה הל' חובל שם ה"ג: "הרי שגזר המלך להביא לו יין... ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין... במקום פלוני והלכו ולקחו - חייב לשלם", וראה שם ה"י: "אסור למסור ישראל ביד גוי בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הודאה, כל שלא היתה בבית-דין. וראה בבא-בבא-בבא, א שיכול אדם לטעון בבית-דין טענות הסותרות לגמרי כל מה שטען מתחילה חוץ לבית-דין, כי אין אדם מגלה טענותיו העיקריות אלא בבית-דין. (131) סנהדרין כט, ב "עד שיאמר להם - היו עלי דיינים", ואז הודאתו - הודאה. (132) על טענת בעל דינו, שאינו חייב לו כלום. (133) והעידו לטובת הנתבע. (134) אינו נאמן לומר עוד החזרתי ופרעתי, עד שיפרע בעדים (בבא-מציעא יז, א וברש"י) וכפירוש הר"ף שם שהכפירה היתה בבית-דין. (135) בהל' טוען ונטען פ"ו ה"א, שכל שאמר תחילה בפני בית-דין: "לא היה דברים מעולם", ואח"כ הביא הטוען עדים שהלווהו בפניהם, אינו נאמן שוב לטעון: לויתי ופרעתי, אלא הוחזק כפון ומשלם. (136) שכבר נתבאר לעיל ה"ח, שבדיני הודאות והלוואות, ההדיוטות פועלים בשליחות בית-דין מומחה שבא"י.

פרק ששי

(1) דיין שדן דיני ממונות וטעה בדבר משנה, או בשיקול הדעת. פשרה או קניין בטעות. המתעצם בדין לומר: לבית דין הגדול נלך, למרות שקיים במקומו בית דין עירוני.

- א. פל דין² שדן דיני ממונות וטעה: אם טעה¹⁸ בדברים הגלויים והידועים, כגון דיני המפרשין¹⁹ במשנה או בגמרא³ - חוזר⁴ הדין, ומחזירין הדבר²⁰ כשהיה, ודין בו כהלכה⁵. ואם אי אפשר להחזיר, כגון שהלך זה שנטל הממון שלא פדין למדינת²¹ הים, או שהיה אלם⁶, או שטמא⁷ דבר טהור, או שהורה בכשרה שהיא טרפה והאכילה לכלבים⁸, וכיוצא בזה⁹ - הרי זה פטור מלשלם; אף על פי שגרים להזיק¹⁰, לא נתפנן להזיק¹¹.

(2) בין שהוא מומחה, או שהם שלשה הדיוטות ואפילו לא קיבלום עליהם בעלי הדין, או יחיד הדיוט וקיבלוהו בעלי הדין עליהם (ראה לעיל פ"ה ה"ח, ולקמן פ"ז ה"ב). (3) ובדפוס רומי: בתלמוד. (4) נסתר ומתבטל. (5) סנהדרין לג, א. והוא-הדין אם טעה בדבר המפורש (כסף-משנה). וכתב הרא"ש שם אות ו, כל מי שטעה בפסקי הגאונים או החכמים שאחריהם, וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה, הרי זה כטועה בדבר משנה, אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיות לדבריו, המקובלות לאנשי דורו, "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס, אדם יכול לסתור ולבנות, אפילו לחלוק על דברי הגאונים. (6) איש תקיף ובעל זרוע. (7) לאחר שהורה שהוא טמא, לא דקדקו עוד בטירתו והניחוהו להטמא שנית בשרץ (סמ"ע לחו"מ כה, ס"ק ג). (8) שהשואל האכילה לכלבים כדין כל טריפה (ראה שמות כב, ל), אבל האכילה הדיין בידי חייב לשלם, שהרי זה מזיק ממש (כסף-משנה). וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין לג, א דיבור-המתחיל: השתא נמי. ולדעת ה'טור' חו"מ סימן כה בהבנת דברי רבינו, אפילו האכילה הדיין בידי פטור, שאינו אלא גורם להזיק, כיון שכונתו היתה

בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות... כל המוסר ישראל ביד גוי, בין בגופו בין בממונו - אין לו חלק לעולם הבא."

- יז. מנהג הישיבות בחוצה לארץ¹¹⁷: אף על פי שאין גובין שם קנס, מנדין אותם¹¹⁸ עד שיפסיק¹¹⁹ לבעל דינו¹²⁰, או יעלה עמו¹²¹ לדין לארץ ישראל¹²¹. וכיון שיתן לו שעור¹²² הראוי לו¹²³ - מתירין נדיו, בין שנתפס בעל דינו בין שלא נתפס¹²⁴. וכן אם תפס הנזק שעור מה שראוי לו לטל - אין מוציאין אותו מידו¹²⁵.

(117) ישיבות הגאונים שבסורא ובפומבדיתא. (118) גוזרים עליו נידוי והוא מרוחק מהקהל, שאין יושבים עמו בארבע אמותיו, ראה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. (119) ויתפטר עמו. (120) הנתבע. (121) שיש שם בית-דין מוסמך הראוי לדון דיני קנסות. (122) סכום כסף. (123) כפי שבית-דין החליט בלבו, ואין מגלים אותו לבעלי הדין (רא"ש לב"ק פ"ח אות ג, בשם רב שרירא גאון). (124) רי"ף לב"ק פ"ח. וכתב הרא"ש שם בשם רב צמח גאון: כדי שלא יתא חוטא נשכר, ושלא יהיו ישראל פרוצים בנזיקין, כיון שיודעים שאין גובים דיני קנסות בבבל שולחים יד זה בזה, נהגו לנדותו עד שיפייסו בממון או ירבה עליו ריעים ויפייסו בדברים. וראה בחו"מ סימן א, סעיף ה, בסמ"ע שם ס"ק יח, שמנהג זה נהג רק בחבלות וגזילות, אבל לא לענין תשלומי כפל או ארבעה וחמשה, שאפילו אם לא יכפוהו אין לחוש שכל אחד יגנוב או יגזול, בהיותו יודע שיצטרך לפרוע לכל-הפחות את הקרן. (125) בבא-קמא טו, כ וכפירוש רש"י שם. ואם יתפרש הניזוק יותר מהראוי לו והמזיק צועק בפנינו, כופים לניזק שיחזיר המותר, ואין זה בכלל "דינים דיני קנסות", שאין זה אלא כמציל עשוק מיד עושקו (רדב"ז).

- יח. יחיד שהוא ממחה לרבים¹²⁶, אף על פי שהוא דן דיני ממונות יחידים¹²⁷ - אין ההודאה¹²⁸ בפניו הודאה בבית דין¹²⁹, ואפילו היה סמוך¹³⁰. אבל השלשה, אף על פי שאינן סמוכין, והרי הן הדיוטות, ואין אני קורא בהן אלהים - הרי ההודאה בפניהם הודאה בבית דין¹³¹. וכן הפוסק בפניהם¹³², ואחר כך באו עדים¹³³ - החזק בפרן¹³⁴, ואינו יכול לחזור ולטעון, כמו שבארנו¹³⁵. כללו של דבר: הרי הן לענין הודאות והלוואות וכיוצא בהן בבית דין הסמוך לכל הדברים¹³⁶.

(126) מפורש לעיל פ"ב, ה"א. (127) סנהדרין ה, א. (128) של בעל הדין. (129) שלא יוכל לחזור בו מטענותיו הקודמות. (130) אין ההודאה מחייבת, ויכול לחזור ולטעון טענות אחרות (סנהדרין ל, א), ששטר הודאה שנחתמה בחתימתו של רב אשי, אינה מועילה עד שיחתמו בה שלשה דיינים, כי אין ההודאה בפניו חשובה הודאה (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ג ס"ק יד), וראה ב"ק עד, ב שההודאה בפני רבי יהושע שהיה אב בית-דין אינה חשובה

17 **בֵּיד - יִחְזֹר הַדִּין²⁸, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר - יִשְׁלַם**
18 **מִבֵּיתוֹ²⁹.**

(24) כדין תורה, וכיון שטעה - אין זה דין תורה (ראה רש"י לסנהדרין ו, א ד"ה: דין תורה). (25) שגבה מזה ונתן לזה. (26) ואין הדין חוזר, כיון שלא נפסקה הלכה כאחד מהם, יכול בעל הדין לומר: לא אחזיר את שלי, כי בדין נטלתי מה שנטלתי, בניגוד לטעה בדבר המפורש במשנה, שאין דינו דין כלל וחוזר (רש"י שם). (27) שהרי פשט המעשה כדברי האחר (שם). והואיל ולא נטל רשות, אין כוחו יפה להפטר מהתשלומין, ואפילו אם קיבלוהו לדון. הרי התנו שידון אותם כדן, וכיון שטעה לא דן כדן. ובכל זאת אם טעה בדבר משנה - פטור מלשלם (לעיל ה"א) מפני שזה קרוב לאונס הוא (ביאור הגר"א חו"מ סימן כח, ס"ק טז), כי לא היה לו להעלות על דעתו שיטעה בדבר מפורש כזה, ובוודאי לא נתכוון להזיק אלא מזלו הרע של הבעל-דין גרם שיפסיד. לא כן כשטעה בשיקול הדעת ואינו מומחה, היה לו להעלות בדעתו שמא יטעה, והרי זה דומה למתכוון להזיק וחייב (לחם-משנה). (28) כל עוד שלא נטל הבעל-דין, ודאי ראוי להחזיר הדין ולהורות כראוי. (29) כדעת הגאון, הובאו דבריו ברי"ף לסנהדרין פ"ד, שהלכה כרבי מאיר המחייב את כל הגורם להזיק, וזה גרם להזיק, שלא היה לו לדון כשאינו מומחה, או לא נטל רשות, שמא יטעה בשיקול הדעת, והרי זה קרוב למזיד (ביאור הגר"א, וכן בלחם-משנה).

19 **ד. אֲבָל מִי שְׁאִינוּ מִמָּחָה וְלֹא קָבְלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי**
20 **דִּינָיו, אָף עַל פִּי שְׁטָטֵל רְשׁוֹתוֹ³⁰ - הָרִי זֶה בִּכְלָל בַּעֲלֵי**
21 **זְרוּעַ, וְאִינוּ בִּכְלָל הַדִּינִינִין³¹. לְפִיכֶן אֵין דִּינוּ דִּין, בֵּין**
22 **טֵעָה בֵּין לֹא טֵעָה; וְכָל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינָיו, אִם רָצָה,**
23 **חֹזֵר וְדָן בִּפְנֵי בֵית דִּין³². וְאִם טֵעָה, וְנָשָׂא וְנָתַן בֵּיד**
24 **- חֵיב לְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ³³, וְחֹזֵר וְלֹקֵחַ מִבַּעַל דִּין זֶה**
25 **שָׁנָתוֹ לֹא שָׁלָא בְּהִלְכָּה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְזִיר³⁴, אוֹ**
26 **שָׁטְמָא³⁵, אוֹ שֶׁהֶאֱכִיל דְּבָר הַמָּתֵר לְכָלִּים - יִשְׁלַם,**
27 **בְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהִזִּיק; שְׁנָה מִתַּפְנוֹן לְהִזִּיק הוּא³⁶.**

(30) שעבר ראש הגולה, או שטעו בית-דין שבא"י ונתנו לו רשות. (31) שאין הרשות מועילה עד שיהא ראוי, כמבואר לעיל פ"ד ה"טז. (32) אחר, ובכל זאת אם קיבלוהו בעל-דין מה שעשה עשוי, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. (33) שהרי מתכוון להזיק הוא. (34) כאן מדובר, כשלא נשא ונתן ביד, אז אומר הדיין לבעל-דין: לך והתייני עם בעל דינך, והוצא ממנו הכסף שנתת לו על-פי פסק דיני שהיה בטעות, ובכל זאת אחרי שפנה לבעל-דין שכנגדו ואין לו להחזיר - אזי מחייב הדיין עצמו לשלם (רי"ף בסנהדרין פ"ד). (35) כשבא לשאול לפניו על דבר ספק טומאה הנוגד לו בטהרותיו, אמר לו הדיין: טמאים הם, ונטל שרץ והשליך עליהם לוודא את טומאתם, והם היו טהורים בתחילה (רש"י לסנהדרין לג, ב). (36) שאם אינו מומחה, אל יהא לו עסק בהוראה ואל יטעה את בית-הדין להעניק לו רשות שלא כדן.

28 **ה. דִּין שְׁטֵעָה וְחֵיב שְׁבוּעָה לְמִי שְׁאִינוּ חֵיב בָּהּ,**

להורות הלכה למעשה ולא להזיק (סמ"ע שם). (9) כגון שטיהר פירות חבירו ועירבם עם שאר הפירות הטהורים של הנשאל, ונמצא שטעה והרי הכל טמא (סנהדרין לג, ב). (10) וגורם להזיק חייב, כמבואר בהל' חובל ומזיק פ"ז, ה"ז. (11) וכך אמרו שם לג, א: "מעשה בפרה שניטלה האם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים, ובא מעשה לפני חכמים והתירוה... אמר לו רבי עקיבא: פטור אתה". ואמרו שם, שהואיל וטעה בדבר משנה, פטור רבי טרפון, אפילו אם לא היה מומחה לרבים. וראה לקמן ה"גד.

1 **ב. טֵעָה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת¹², כְּגוֹן דְּבָר שֶׁהוּא מִחֻלְקַת**
2 **תַּנָּאִים אוֹ אֲמוּרָאִים¹³, וְלֹא נִפְסְקָה הִלְכָּה בְּאֶחָד מֵהֶן**
3 **בְּפִרְשׁוֹ, וְעָשָׂה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְלֹא יָדַע שֶׁכָּכָר פֶּשֶׁט**
4 **הַמַּעֲשֶׂה¹⁴ כָּכָל הָעוֹלָם בְּדִבְרֵי הָאֲחֵר: אִם הָיָה זֶה**
5 **הַדִּין מִמָּחָה¹⁵ וְנָטַל רְשׁוֹת מֶרֶאשׁ גְּלוֹת¹⁶, אוֹ שְׁלָא**
6 **הָיָה נֹטֵל רְשׁוֹת אֲבָל קָבְלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינָיו**
7 **עֲלֵיהֶן¹⁷, הוּאִיל וְהוּא מִמָּחָה¹⁸ - חֹזֵר הַדִּין¹⁹, וְאִם**
8 **אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר²⁰ - פְּטוֹר מִלְּשַׁלֵּם²¹. אֶחָד הַנּוֹטֵל**
9 **רְשׁוֹת מֶרֶאשׁ גְּלוֹת²² אוֹ הַנּוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין שָׁל**
10 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ,**
11 **כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרַנּוּ²³.**

(12) עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. (13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. (14) נתקבל המנהג. (15) בקי בדיני התורה. (16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, ה"ד). (17) ודן לפי הסכמתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. (18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - אע"פ שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. (19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל-דין הזכאי. (20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. (21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית-דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור-המתחיל: אי קבלוך. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל-דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטרו רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף-משנה). (22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. (23) לעיל פ"ד ה"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין בכח הדיין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע חו"מ כח, ס"ק כג).

12 **ג. הָיָה הַטֹּעֶה מִמָּחָה וְלֹא נָטַל רְשׁוֹת וְלֹא קָבְלוּ**
13 **אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׁלָא הָיָה מִמָּחָה אֲבָל**
14 **קָבְלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן לְדוֹן לָהּ בְּדִין²⁴,**
15 **וְטֵעָה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת: אִם נָשָׂא וְנָתַן בֵּיד²⁵ - מֵה**
16 **שְׁעָשָׂה עֲשׂוּי²⁶, וְיִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ²⁷; אִם לֹא נָשָׂא וְנָתַן**

1 וַעֲשֵׂה זֶה³⁷ פֶּשֶׁרָה³⁸ עִם בָּעַל דִּינוּ כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁבַּע³⁹,
2 וְאַחֵר כִּף יָדָע שְׁאִינוּ בֶן שְׁבוּעָה⁴⁰, אִף עַל פִּי שְׁקֵנוּ
3 מִיָּדוֹ⁴¹ עַל הַפֶּשֶׁרָה - אֵינָה כְּלוֹם⁴²; שְׁלֹא קָבַל עָלָיו
4 לִתֵּן לוֹ אוֹ לְמַחֵל לוֹ⁴³ אֲלֹא כְּדִי שִׁיפְטֹר מִשְׁבוּעָה
5 שְׁחִיבָה בָּהּ הַטּוֹעָה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוֹת - חוֹזֵר⁴⁴. וְכֵן
6 כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה⁴⁵.

37) הנתבע שנתחייב להשבע. 38) הסכם. פשרה - מלשון

פורשים, אינו קר ואינו חם, כך שני הצדדים מוותרים זה לזה. 39) התחייב לתת לו סכום מה. 40) שהדיין טעה, נמצא הנתבע פטור משבועה, ואינו חייב לתת לתובע כלום. 41) שהקנו לתובע בקבלת קנין מידי הנתבע, שהתחייב לתובע כסף כדי להפטור מהשבועה. 42) ואינו צריך לתת לו כלום. 43) במקרה והוא התובע, ועליו להשבע שבעל דינו חייב לו. 44) ובטל (גיטין יד, א). וכן אמרו (בבא מציעא סו, א) מחילה בטעות - אינה מחילה. ומקור דברי רבינו מתשובת הרי"ף הובאה ב'נמוקי יוסף' להתחלת מס' סנהדרין "מי שחייבוהו בית דין שבועה חמורה ועשו ביניהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם (יהיה בחרם מי שכופר לחבירו) - יכול הוא לחזור, שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה פשרה, והרי זה קנין בטעות". 45) השווה הל' מכירה פט"ו ה"ב.

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשִׁיחִיו שֵׁם עֲדִים אוֹ
24 רְאִיָּה⁵⁸ לְנִגְזֵל אוֹ לְנִזְק אוֹ לְמַלְוָה; אֲבָל טַעֲנָה
25 רִיקָנִית - אֵין מַחֲיִיבִין אֶת הַנִּטְעָן לְצֹאת כָּלֵל, אֲלֹא
26 נִשְׁבַּע בְּמִקְוָמוֹ וּנְפִטֵר⁵⁹.

58) הוכחה. 59) שאם לא כן, כל הרמאים יתבעו את העשירים לעלות לדון בבית דין הגדול, וכדי שלא לטרוח יתפשרו עמהם, ונמצאו גזולים זה את זה (רדב"ז).

ט. וְכֵן הָדִין בְּזִמְן הַזֶּה, שְׁאִין שֵׁם בֵּית דִּין גְּדוֹל⁶⁰,
28 אֲבָל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֵׁישׁ בָּהֶן חֲכָמִים גְּדוֹלִים מְמַחִין
29 לְרַבִּים⁶¹, וּמְקוֹמוֹת שֵׁישׁ בָּהֶן תַּלְמִידִים שְׁאִינָן
30 כְּמוֹתָן, אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: גִּלְף לְמָקוֹם פְּלוֹנִי שְׁבָאֲרָץ
31 פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַגְּדוֹל⁶² וְנָדוֹן לְפָנָיו בְּדִין זֶה
32 - שְׁפּוֹפִין אֶת הַלְוָה וְהוֹלֵף עִמּוֹ⁶³. וְכֵן הָיוּ מַעֲשִׂים
34 בְּכָל יוֹם בְּסִפְרָד⁶⁴.

60) בירושלים. 61) ידועים לרבים במומחיותם ובבקיאותם. 62) בכת"י התימנים: "למקום פלוני שבארצו לפני פלוני הגדול", וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ג. 63) שהרי אמרו (סנהדרין לב, ב): "צדק צדק תרדוף - הלך אחר בית דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד... אחר רבי מתיא בן חרש לרומי", הרי שאפילו ברומי נקרא בית דין הגדול, כל שאין למעלה ממנו (כסף-משנה). 64) ובשו"ע חו"מ סימן יד, סעיף א: "התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אע"פ שבעיר התובע, הבית דין גדול יותר". וכן אמרו שם: "עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאים אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהבית דין שבעירו יותר גדול".

7 ו. שְׁנִים שְׁנֹתֵעֲצָמוֹ⁴⁶ בְּדִין, אֶחָד אוֹמֵר: נָדוֹן כָּאֵן,
8 וְאַחֵר אוֹמֵר: נַעֲלֶה לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁴⁷, שְׁמָא יִטְעוּ
9 אֵלֵינוּ הַדִּינִין וְיִצְיָאוּ מִמּוֹן שְׁלֹא בְּדִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ⁴⁸
10 וְדָן בְּעִירוֹ⁴⁹. וְאִם אָמַר: כְּתִבּוּ וְתִנּוּ לִי מָאִי זֶה טַעַם
11 דְּנִתְּוִי, שְׁמָא טַעֲיָתָם - כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחֵר כִּף
12 מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ⁵⁰. וְאִם הֶעֱרַף⁵¹ לְשֹׂאֵל דְּכָר מִבֵּית דִּין
13 הַגְּדוֹל שְׁבִירוֹשָׁלַם - כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין,
14 וְדִינִין לָהֶם בְּעִירָם כְּפִי מַה שִּׁיבֹא בְּכֶתֶב בֵּית דִּין
15 הַגְּדוֹל⁵².

46) התעקשו, נעשו קשים זה לזה. 47) שבירושלים. 48) את הטוען לידון בבית דין הגדול. 49) סנהדרין לא, ב. 50) שם. ואפילו נתרצו שניהם בתחילה לדון כאן, כל שהחייב תובע אח"כ לכתוב לו פס"ד מנומק - נותנים לו, כי אין לך התעצמות יותר גדולה מזה שאינו רוצה לפרוע עד שיתנו לו פס"ד מנומק (רדב"ז). וראה ב'תוספות' שם ד"ה: ואם אמר. 51) בית הדין שבעירו. 52) לא שבית הדין הגדול פוסק הדין, שהרי צריך שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים, אלא בית דין הגדול מודיע דעתו, ובית דין שבעירו דן את הדין, ראה חו"מ סימן יג, סעיף ו. ומשמיענו רבינו, שאע"פ שבית הדין שבעיר אינו יודע איך לדון דין זה, בכל זאת כופים אותו לידון לפניו, והוא יפנה לקבל חוות דעת בית דין הגדול (סמ"ע לחו"מ סי' יד, ס"ק ד), ושני בעלי הדין יפרעו שכר השליח (חו"מ יד, סעיף א).

16 ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשִׁאֵר הַדִּינִין שְׁזָה טוֹעֵן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום א' ט"ז ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ז כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

יום א' ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

הלכות מטמאי משכב ומושב

פרק אחד עשרי

1 יבאר הדברים שעם הארץ נאמן עליהם, ואם הביא חבית של תרומה ואמר שבתוכו קודש, דין כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו להוציא ממנו נסכים, המקומות שהם נאמנים על הכלים, וטומאת עם הארץ ברגל מה דינה, טבילת כל כלי המקדש במוצאי יום טוב, ועם הארץ שאמר טהור אני מטומאת מת אם נאמן.

1 א. פָּכַר באֲרֵנוּ, שְׁעָמֵי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים הֵן עַל טְהַרְת פֶּרֶת הַחֲטָאֹת. מִפְּנֵי חֲמֻרְתָּהּ אֵין מְזַלְזֵלִין בָּהּ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל טְהַרְת יֵין וְשֶׁמֶן שֶׁל נְסֻכִּים.³ אִם אָמַר: טָהוֹר הוּא⁴ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהָרָה.⁵ מִפְּנֵי חֲמֻרְתּוֹ נִזְהָרִין בּוֹ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל הַתְּרוּמָה בְּשַׁעַת הַגָּתוֹת⁶ וְהַבְּדִים⁷, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעָם מְטַהְרִין עֲצָמָן וּכְלֵיהֶן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת יֵינָם וְשֶׁמֶנָם בְּטָהָרָה.⁸ עֲבָרוּ הַגָּתוֹת וְהַבְּדִים - אֵינָן נֶאֱמָנִים.

2 בפיי"ג מהלכות פרה הי"ב. 3 יין לנסכו על המזבח ושמן למנחות. 4 לנסכים. 5 משנה חגיגה כד, ב. רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקדישו לנסכים, וכן משמע גם מלשוננו של רבינו בפירושו שם. ויוצא מזה, שאסור לקנות ממנו יין ושמן של חולין לצרכי נסכים. ויש עוד מקום לעיין בדין זה. ראה לקמן ה"ד. במשנה שם אמרו, שרק בארץ יהודה נאמנים, אבל לא בשאר חלקי ארץ ישראל (ראה שם בגמרא כה, א) טעמו של דבר. וראה פירוש רבינו שם, רצ"ע. 6 בזמן דריכת הענבים בגת. 7 כתישת הזיתים בבתי הבד להוציא שמנם.

9 ב. פֶּהֱן⁸ שֶׁהִבִּיא לוֹ עִם הָאָרֶץ חֲבִית יֵין אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה⁹ - לֹא יִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּחֻזְקַת טָמְאָה. הַנִּיחָה עִם הָאָרֶץ אֶצְלוֹ עַד גַּת הַבָּאָה וְהִבִּיאָהּ לוֹ¹⁰ - יִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁל אֶשְׁתָּקֵד; שֶׁלֹּא גִזְרוּ עָלֵיהֶם טָמְאָה בְּשַׁעַת הַגָּתוֹת וְהַבְּדִים.

8 שם. 9 לא בשעת הגיתות. 10 בשעת הגיתות.

15 ג. עִם הָאָרֶץ¹¹ שֶׁנֶּעַל בֵּית בְּדוֹ אוֹ גִּתוֹ בְּשַׁעַת שֶׁגִּמְרוּ הָעָם לְדִרְךָ¹² וְהוֹלִיךְ אֶת הַמִּפְתָּח מִיַּד לַפֶּה, אִף עַל פִּי שֶׁשֶּׁהָהָה¹³ כְּמָה יָמִים אַחֵר שֶׁעֲבָרוּ הַגָּתוֹת - הָרִי הַפֶּהֱן בָּא וּפּוֹתַח בְּפָנָיו וּמִטְבִּילוֹ¹⁴ וְדִרְךָ וְנוֹטֵל תְּרוּמָה בְּטָהָרָה¹⁵. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן - לֹא יִטֵּל תְּרוּמָה מֵעַם הָאָרֶץ אֲלָא זִיתִּים וְעִנְבִּים שֶׁאֵינָן מְכֻשְׂרִין¹⁶, שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טָמְאָה.

11 טהרות פ"ט, מ"ד. 12 ואז היה עדיין נאמן על טהרת

היין. 13 הכהן. 14 את עם הארץ. 15 אבל אם לא הביא את המפתח מיד אחר שנגרמה הדריכה - אינו נאמן. פסק כר' יהודה, במשנה טהרות פ"ט, ד. 16 אוכלין אינם מקבלים טומאה אלא אם נתלחלו באחד משבעת המשקין המפורטים במסכת מכשירין פ"ו מ"ד.

ד. הִבִּיא לוֹ¹⁷ עִם הָאָרֶץ חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה בְּשָׂאָר יָמֹת הַשָּׁנָה וְאָמַר: הַפְּרָשְׁתִּי בְּתוֹכָהּ קֹדֶשׁ, אֶפְלוֹ רְבִיעִית¹⁸ - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן עַל טְהַרְת הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמָן עַל הַכֹּל¹⁹. אֶפְלוֹ בְּשַׁעַת הַגָּתוֹת וְהַבְּדִים, שְׁעָמֵי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִין עַל הַתְּרוּמָה, אֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַכֹּל הַרִיקָם²⁰ לֹאמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְתְּרוּמָה. וְכֵן אֵין נֶאֱמָנִין לַעֲוֹלָם עַל כִּלְי רִיקָם לֹאמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ²¹.

17 משנה חגיגה כד, ב. 18 חלק רביעי מלוג, מחזיק ביצה ומחצה. 19 בתוספות חולין לה, ב ד"ה ואם פירשו, שלא הקדיש רביעית מסויימת אלא אמר: ורביעית שאני עתיד להפריש מחבית זו תהיה קודש. שאם לא כן, כיצד ישתה הכהן את היין, הלא מעורב בו יין של קידוש (ראה תוספות זבחים פח, א ד"ה מן). 20 פירוש, אחר שעירו ממנו את היין, אסור להשתמש בו לטהרות, מפני שהאמינוהו רק על היין עצמו ולא על הכלי. למד זה מגמרא שם כה, ב שאמרו: מלאים דתרומה אינו נאמן. [ורש"י שם מבאר, שהאמינוהו על התרומה משום הפסד הכהנים, אבל בכלים הריקנים אין להם הפסד, ואולי גם רבינו סובר כן]. 21 דקדק רבינו בלשוננו, וכתב כאן "כלי ריקם" בלי ה"א הידיעה, כי המדובר בסתם כלי ריקם של עם הארץ, שהוא מעיד על טהרתו. אבל אם הביא יין קודש בכלי, ועירו ממנו את היין, נשאר הכלי בחזקת טהור כל זמן שחבר רואה אותו שלא נטמא. וברש"י שם מבאר, שגנאי הוא לקודש שהכלי שעירוהו ממנו יהיה טמא. ולמעלה בתרומה כתב "הכלי הריקם" בה"א הידיעה, מפני שהמדובר באותו הכלי שהביא בו את התרומה והוא נאמן עליה. עיין שם. ובזה מסולקת תמיהתם של הר"י קורקוס והכסף-משנה על רבינו.

ה. כִּלְי שֶׁהִיָּה בְּתוֹכוֹ יֵין אוֹ שֶׁמֶן וְרָאִינוּ עִם הָאָרֶץ יוֹשֵׁב וּמִשְׁמָרוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ נְסֻכִּים - הָרִי הוּא נֶאֱמָן עַל טְהַרְת הַכֹּלִי, וְאֶפְלוֹ קֹדֶשׁ לַגָּתוֹת וְלַבְּדִים בְּשַׁבָּעִים יוֹם²²; אֲבָל קֹדֶשׁ לְשַׁבָּעִים - אֵינָן נֶאֱמָנִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂאָר אָרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בִּירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִים²³ עַל כִּלְי חֶרֶס הַרִיקָם לֹאמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ לַעֲוֹלָם, בֵּין כִּלִּים דְּקִיָּם²⁴ בֵּין כִּלִּים גָּסִים, בֵּין מְלֵאִין בֵּין רִיקָנִים²⁵ - הָרִי הוּא נֶאֱמָן עַל הַכֹּלִי, אִף עַל פִּי שֶׁהִמְשָׁקִין שְׁבִתוֹכוֹ²⁶ טָמְאִין. אֶפְלוֹ הִיָּה בְּגִדוֹ, שֶׁהוּא מְדֻרָּס²⁷, בְּתוֹךְ הַכֹּלִי - הָרִי הַכֹּלִי בְּחֻזְקַת טְהָרָה לְקֹדֶשׁ. וּמִפְּנֵי מָה הִקְלוּ בָּהֶם²⁸? מִפְּנֵי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כְּבִשּׁוֹנוֹת²⁹ בִּירוּשָׁלַיִם³⁰.

22 שנינו שם כד, ב "כדי יין וכדי שמן המדומעות, נאמנים

טְהוֹרָה לְקֹדֶשׁ אֲכָל לֹא לְתִרְוּמָה, כְּמוֹ שֶׁפָּאֲרָנוּ¹¹; 11
לְקַח קְדֵרָה וַיֵּצֵא בָּהּ חוּץ לְמוֹדִיעֵית - הָרִי זֶה טְמֵאָה 12
בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְתִרְוּמָה. אָף עַל פִּי שֶׁהֵן הֵם הַקְּדֵרוֹת 13
וְהוּא הַקְּדֵר עֲצָמוֹ, אֵינוֹ נֶאֱמָר אֶלָּא לְפָנִים מִן 14
הַמּוֹדִיעֵית. 15

(40) משנה שם כה, ב. (41) כמה פעמים בפרק זה.

ח. הַלּוֹקֶת⁴² פְּלִי חָרָס מִן הַכֶּבֶשׂ בְּכָל מְקוֹם - הָרִי 16
אֵלּוֹ טְהוֹרִין בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְתִרְוּמָה, וְאֵין אוֹמְרִים 17
שֶׁמָּא נִגַּע בָּהֶן עִם הָאָרֶץ. וְאִפְּלוּ לְקַח מִן הַסֹּדֶר 18
הָרֵאשׁוֹן⁴³, וְאָף עַל פִּי שֶׁהַכֶּבֶשׂ פְּתוּחַ וְיִכְבֵּר נִלְקַח 19
חֲצִי; שְׁלֹא גִזְרוּ טְמֵאָה עַל פְּלִים שֶׁכֶּבֶשׂ⁴⁴. 20

(42) הלכה זו שנויה במחלוקת תנאים במסכת פרה פ"ה מ"א, אולם בתוספתא שם פ"ה ה"א מסיים: "זו משנה הראשונה, רבותינו אמרו: פותח ונוטל ואינו נמנע, והחבר (גירסת הכסף-משנה "שהחבר") בא אפילו לאחר שלושה ימים ונוטל". ופסק רבינו כרבותינו בתוספתא (ראה כסף-משנה). (43) השורה הראשונה. (44) כל זמן שלא הוצאו ממנו, ולפיכך מותר לחבר להשתמש בכלים שהוא עצמו מוציאם מן הכבשן.

ט. טְמֵאָת עִם הָאָרֶץ⁴⁵ בְּרָגֶל⁴⁶ כְּטִהוֹרָה הִיא חֲשׁוּבָה, 21
שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים הֵן בְּרָגִלִים⁴⁷, וְכָלִיהֶם פְּלִם 22
וְאֶכְלִיהֶם וּמִשְׁקִיהֶן טְהוֹרִים בְּרָגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל 23
מְטַהְרִין עֲצָמָן וְעוֹלִים לְרָגֶל. לְפִיכָף הֵן נֶאֱמָרִים כָּל 24
יְמוֹת הָרָגֶל בֵּין עַל הַקְּדֵשׁ בֵּין עַל הַתִּרְוּמָה. מִשְׁעֶבֶר 25
הָרָגֶל חוּזְרִין לְטְמֵאָתָן. 26

~ נקודות משיחות קודש ~

"טומאת עם הארץ ברגל כטהורה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים... מפני שהכל מטהרים עצמן ועולים לרגל... משעבר הרגל חוזרין לטומאתן".

כוונתו ב"משעבר הרגל חוזרין לטומאתן" שכל מה שנגע בו עם-הארץ בשעת הרגל טמא למפרע, כמו שכתב בפירוש בהלכה שלאח"כ "הפותח חביתו ברגל כו' ועבר הרגל הרי שאר החבית כו' בחזקת טומאה ואע"פ שלא נגע בה אלא בזמן שהוא כחבר אינה טהורה אלא בזמן הרגל בלבד".

ותמוה, שהרי טעמו של הרמב"ם הוא "שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" ואם הוא טהור מדוע אחרי הרגלים טמאים האוכלין שנגע בהן למפרע? ובמה שונה הדין מנאמנות עמי הארץ "על התרומה בשעת הגיתות והבדים" ששם אין אומרים שאחרי זמן זה חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע.

ובשלמא לרש"י שכתב הטעם "דכל ימות הרגל אישתי שלא לביישם" מובן מדוע טמאין למפרע כי בעצם אינם טהורים רק שחכמים ביטלו גזירתם כדי שלא לביישם, אבל לטעם הרמב"ם הרי "הכל מטהרין עצמן" ומדוע אחרי הרגל חזרו לטומאתן.

עליהן בשעת הגיתות והבדים, וקודם לגיתות שבעים יום" (רגילים היו לטהר את הכלים שבעים יום לפני תקופת הדריכה). ובגמרא (שם כה, ב) אמרו שהמדובר "במטהר את טבלו ליטול ממנו נסכים". ומפרש רבינו, שלא הקדיש עדיין כלום לנסכים אלא ייחדו לנסכים כשיצטרך לכך (וכן פירשו 'תוספות' שם ד"ה במטהר, ולא כפירוש רש"י) שהרי אם הקדישו נאמן כל השנה. (23) משנה שם כו, א. (24) קטנים. ברייתא שם כו, ב: "נאמנים על כלי חרס גסים לקודש" וכל-שכן על הדקים. ובברייתא אחרת שם אמרו, שעל דקים נאמנים מן המודיעים ולפנים (ראה ה"ו). (25) כר' יוחנן שם. (26) משקין חולין. (27) כלומר, שגזרו עליו טומאת מדרס (למעלה פ"י ה"א). בגמרא שם אמר ר' יוחנן: "אפילו אפיקורסותו בתוכו" ומפרש רבינו - בגדו (ראה רש"י שם). (28) סיום הברייתא הנזכרת. (29) לייצור כלי חרס. (30) ומוכרחים להשתמש בכלים המובאים ברובם בידי עמי הארץ מחוץ לירושלים.

1 ו. מִן הַמּוֹדִיעֵית³¹ וְלְפָנִים - נֶאֱמָרִים עַל פְּלִי חָרָס³²;
2 מִן הַמּוֹדִיעֵית וְלַחוּץ - אֵינָן נֶאֱמָרִין. וְהַמּוֹדִיעֵית
3 עֲצָמָה³³ - פְּעָמִים כְּלַחוּץ וּפְעָמִים כְּלָפָנִים. בִּיצֵד?
4 הֲיָה חֶבֶר נִכְנָס³⁴ וְעִם הָאָרֶץ יוֹצֵא³⁵ וְכָלִי חָרָס בִּידוֹ
5 - הָרִי זֶה נֶאֱמָר בַּמּוֹדִיעֵית לִזְמַר שֶׁהוּא טְהוֹר³⁶
6 לְקֹדֶשׁ³⁷; הֵיוּ שְׁנֵיהֶן נִכְנָסִין³⁸ אוּ שְׁנֵיהֶן יוֹצְאִין³⁹ -
7 אֵינוֹ נֶאֱמָר עַד שְׁיֵהָא לְפָנִים מִן הַמּוֹדִיעֵית.

(31) משנה שם כה, ב. ושם כתוב "המודיעים" (שם עיר רחוקה חמשה עשר מיל מירושלים - פסחים צג, ב). (32) משמע בין גסים ובין דקים, אולם בברייתא שם כתוב: "נאמנים בכלי חרס הדקים". ורש"י מפרש, מפני שכל אדם צריך לכלים קטנים, הקלו בהם וטיהרום מן המודיעים ולפנים, אבל בגסים משתמשים רק אלה המספקים יין לנסכים, ולפיכך טיהרו רק בירושלים עצמה. ודעת הראב"ד כרש"י. ראה כסף-משנה. [החזון-איש כותב שצ"ל "כלי חרס הדקים", ובטעות נשמטה המלה "הדקים", ורבינו מחלק בין ירושלים עצמה ובין לפנים מן המודיעים, וגסים טהורים רק בירושלים בלבד. וראה חזקה לדבריו, מאריכות הלשון בהלכה זו, שהיה לו לכתוב בקיצור: מן המודיעים ולפנים - כירושלים. ומוכח מזה שמחולקים בדין כלים גסים]. (33) ברייתא שם. (34) בא מחוץ למודיעים, ונכנס לתוכה על-מנת להמשיך וללכת לירושלים. (35) מצד ירושלים. (36) מפני שהקדר לא יחזור לירושלים, ורצוי הדבר לקנות כליו ולהכניסם לירושלים. (37) אבל לא לתרומה. (38) יכול החבר לחכות עד שיגיעו לפנים מן המודיעים ולקנותם שם. (39) יכול היה לקנותם לפני שנכנסו לעיר, ואם לא עשה כך - אין מתירין לו (כסף-משנה), ונימוק שני: החבר אינו חוזר לירושלים אלא הולך לביתו, ואם כן אינו קונה לצרכי ירושלים, והתירו משום צרכי רבים בירושלים בלבד, וכל-שכן אם קדר נכנס וחבר יוצא.

8 ז. קִדְרָה⁴⁰ שֶׁהִבֵּיא קְדֵרוֹת וְהִנִּיחָן לְפָנִים מִן
9 הַמּוֹדִיעֵית, וְכָאוּ הַלּוֹקֶתִין וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן
10 שֶׁטְהוֹרוֹת הֵן: לְקַח קְדֵרָה וְנִכְנָס בָּהּ - הָרִי הִיא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום א' ט"ז ניסן – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

למפרע הטהרות שנגע בהם ברגל. ראה הלכה הבאה. בגמרא שם, שאלו אם מותר להניח את החבית לרגל הבא. ובמסקנא אמרו שמותר להניח. ורבינו סתם, ומשמע שאין להניחה. [קשה להבין מה בין זה להלכה ב. ראה כסף-משנה כאן].

יא. אַחֲרֵי הָרִגְלָל⁵⁴ בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָיוּ מְטַבְּלִין כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְעוּ בָּהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ בְּרִגְלָל בְּשַׁעַת הַחֲגִיגָה⁵⁵. וְלִפְיָקָהּ הָיוּ אוֹמְרִים לָהֶן: אַל תִּגְעוּ בַּשְּׁלֶחֶן, בְּשַׁעַת שֶׁמֶרְאִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רִגְלִים⁵⁶, כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה טָמֵא בְּמַגְעוֹ אַחֲרֵי הָרִגְלָל, וְנִמְצָא צָרִיף טְבִילָה⁵⁷ וְהָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ, וְנֶאֱמַר בַּלָּחֶם הַפָּנִים: לִפְנֵי תַמִּיד⁵⁸. וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וְהָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ, חוּץ מִמִּזְבֵּחַ הַזֶּהָב וּמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת⁵⁹, מִפְּנֵי שֶׁצְפוּיֵיהֶן כְּבָטְלִין לְגִבְיָהֶן⁶⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היו מטבילין כל הכלים שהיו במקדש... חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת מפני שצפוייהם כבטלין לגביהם".

בסיום מסכת חגיגה למד ר"א שהטעם לכך שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני שהן כקרקע, דכתיב מזבח אדמה תעשה לי, והוקשו המזבחות זה לזה. אבל חכמים סוברים שהטעם הוא "מפני שהן מצופין". ובפירוש דברי חכמים נחלקו רש"י והרמב"ם, לדעת רש"י אמרו חכמים לר"א האם מפני שהמזבחות מצופין, אתה צריך להגיע לטעם "מפני שהן כקרקע" והלא ציפויין בטל אליהם.

אבל הרמב"ם סבר בדעת חכמים ש"מיבטל בטיל צפויין גביהו" הכוונה שהציפוי אינו סיבה לטמא את הכלי כי הכלי עצמו אינו מקבל טומאה מפני שהוא מצופה והציפוי אינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל למזבח ולכן אין המזבחות צריכין טבילה. ויש לומר הסיבה לדעת הרמב"ם כי ר"א היה מתלמידי בית שמאי שבכמה וכמה עניינים מצינו שהביטו אל הדבר כמו שנראה בהסתכלות ראשונית. ונמצא שהפירושים השונים שנתנו רש"י והרמב"ם לתשובת חכמים לר"א "מיבטל בטיל ציפויין גביהו" מבטאים גדר אחר בציפוי הזהב של המזבח. לדעת רש"י ציפוי הזהב הוא לכאורה סיבה לטמא אלא שבטל למזבח שהוא כלי עץ העשוי לנחת. אבל לשיטת הרמב"ם ציפוי הזהב הוא סיבה לטהר, ולכן פסק כאן שמה שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני ש"צפוייהם כבטלין לגביהם".

(על פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 309)

(54) משנה שם. (55) ראה הלכה הקודמת, ובהערה שם. (56) בגמרא שם עמוד ב: "מלמד שמגביהים אותו ומראים בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו". פירוש, הלחם היה טרי בשעת סילוקו מן השולחן כמו ביום סידורו על השולחן לפני שבוע ימים, ומראים לעולי רגל את הנס הזה המעיד שישראל חביבים אצל הקדוש-ברוך-הוא ועושה להם נסים.

וב'משנה למלך' תירץ שגם לרמב"ם עיקר הטעם הוא שחכמים לא רצו לגזור עליהם שלא יבואו למריבה ויהיה כל אחד ואחד עושה במה לעצמו. אבל תירוצו קשה שאם זהו טעמו של הרמב"ם, הרי ש"עיקר הטעם" חסר מן הספר. ועוד שהרמב"ם לא נקט טעם זה גם בדין נאמנות עמי הארץ על טהרת יין ושמן של נסכים, והביא שם טעם אחר ש"מפני חומרתו נזהרין בו" ולא הזכיר כלל הטעם "משום חשש איבה".

ויש לומר הביאור: במקורו של דין זה במסכת חגיגה הובא הלימוד מהפסוק "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים".

ובירושלמי נלמד מפסוק אחר "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, עיר שעושה כל ישראל לחברים כו". ובהבדל שבין שני הביאורים יש לומר שלירושלמי הטעם ש"כל ישראל חברים" הוא מפני שנמצאים בירושלים שמכיון ששם מקום המקדש והשכינה, הרי שנזהרין בה ביותר ולכן אפילו עם-הארץ טהור.

אבל לשיטת הבבלי אין זה מצד קדושת העיר ירושלים אלא מצד התאספות עם ישראל שאז מתבטלת מציאות היחיד ויש כאן מציאות הציבור בלבד וכל הציבור כולו "חברים". אבל משעבר הרגל פקעה מציאות הציבור וממילא האוכלין שנגע בהן עם-הארץ שעתה הוא טמא, חזרו גם הם להיות טמאין למפרע.

ומדויק הדבר בלשון הרמב"ם שכתב כאן "שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" היינו שלא כל יחיד ויחיד בודאי טיהר את עצמו אלא שכל הציבור טהור. ולכן שינה מלשונו בעניין טהרת עמי הארץ בשעת הגיתות והבדים, ושם כתב "שכל העם מטהרין עצמן וכליהן".

ועל פי זה מובן מדוע אחר הרגל חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע שהרי כל אחד מן הציבור חזר להיות יחיד, ואם הוא עם-הארץ הרי שאוכלין שנגע בהן טמאין.

(על פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 20)

(45) משנה חגיגה כו, א. (46) בפסח, שבועות וסוכות, והמדובר בירושלים. (47) ר' יהושע בן לוי, דורש שם את הכתוב (שופטים כ, יא): "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים" - הכתוב עשאו כולם חברים.

1 י. הַפִּתּוּחַ⁴⁸ חֲבִיתוֹ⁴⁹ בְּרִגְלָל וְהַמִּתְחִיל בְּעֶסְתּוֹ⁵⁰ וְעֶבֶר
2 הָרִגְלָל - הָרִי שָׁאֵר הַחֲבִית וְשָׁאֵר הָעֵסָה בְּחֻזְקָת
3 טָמְאָה⁵¹, שֶׁהָרִי נִגְעוּ בּוֹ עַמֵּי הָאָרֶץ. וְאַף עַל פִּי
4 שְׁלֹא נִגַּע בָּהּ אֲלָא בְּזִמְן שֶׁהָיָה כְּחֶבֶר⁵² - אֵינָהּ
5 טְהוֹרָה אֲלָא בִּימֵי הָרִגְלָל בְּלִבְדָּה⁵³.

(48) משנה שם. (49) חבר שפתח חבית יין למכור בקימעונות, והקונים - וביניהם גם עמי הארץ - נוגעים בחבית ובכלים. (50) למכור לכל הבא. (51) פסק חכמים. (52) כלומר, ברגל. (53) ולאחר הרגל, טמאים

ונראה, שאפילו לא אמר כלום, הכלים בחזקת טהרה, שהרי אם אמר שלא נטמאו, אמרנו למעלה שאפילו אם אינו מכירו נאמן. (ויש לתמוה על דברי רבינו בפירושו למשנה הנ"ל שכתב: "והוא נאמן באמרו לא נטמאו במת", ומשמע שאם לא אמר כלום – טמאים. וצ"ע).

- ב. המניח¹⁷ פליו בפני עם הארץ ואמר לו: שְׁמֹר לִי
את אלו - הרי אלו טמאין מדרס וטהורין מטמא
מת¹⁸. הניח על פתפו¹⁹ - טמאין מדרס וטמא מת.
שכח פליו בבית הפנס²⁰ - הרי הן טהורין, שאינו
רשות עם הארץ גמורה. הניח פליו במרחץ ובא
ומצאן פמות שנה²¹ - טהורין. ומלמדין אותו שלא
יעשה כן. הניח גתו ובורו, אף על פי שנקנס לעיר
ובא ומצא עם הארץ בצדו - טהורין, מפני שאין
לו רשות שינקנס.

(7) כל הלכה זו, מקורה בתוספתא שם ה"ז. (8) כך היא גירסת רבינו שם (ראה ראב"ד וספ"ה-משנה). ומשמע אפילו לא אמר "טהורים הם". ואין זה דומה למפקיד ומוסר לאומן שבהלכה א, מפני ששם מסר את הכלים לרשות עם-הארץ, אבל כאן רק את השמירה הטיל עליו ולא יותר. ואעפ"כ מטמא מדרס, מפני שהם קצת ברשותו. (9) הרי מסרם לרשותו.

- ג. המוסר¹⁰ מפתח ביתו לעם הארץ - כל שבבית
טהור, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח.

(10) משנה, טהרות פ"ז מ"ב.

- ד. המניח¹¹ פליו בחלונות של מרחץ¹² ונעל
עליהם¹³, אף על פי שנתן המפתח לעם הארץ -
פליו טהורין¹⁴. וכן אם חתם על החלון או עשה לו
סימן, אפלו מצא החותם מקלקל - הרי כל אלו
טהורין¹⁵.

(11) שם, מ"ז. (12) במרחצאות שלהם היו כעין חלונות סתומות מבחוץ, ולהם דלתות מבפנים, והבלן מסר לכל מתרחץ חלון להניח שם בגדיו. (13) במפתח. (14) ואפי"א מסרו לבלן, לא יעזי לפתוח ולנגוע בבגדי המתרחצים, שהרי לא מסר לו אלא שמירת מפתח, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת, אבל אם לא נעל במפתח, הרי סמך על שמירתו של הבלן שהוא עם-הארץ ולפיכך כליו טמאים. פסק כחכמים במשנה, שם. (15) תוספתא, שם פ"ח ה"ו.

- ה. המניח¹⁶ עם הארץ בתוך ביתו לשמרו וישב הוא
מרחוק: בזמן שהוא¹⁷ רואה את הנכנסין ואת
היוצאין - הרי כל שבבית מן האכלין והמשקין
וכלי חרס שאינו מקף צמיד פתיל טמאין¹⁸, אבל
המשקבות והמרכבות¹⁹ וכלי חרס המקף צמיד
פתיל²⁰ טהורין²¹; ואם אינו רואה לא את הנכנסין
ולא את היוצאין - כל שבבית טמא. אפלו היה
פפות או פרות ידים ורגלים²² - הפל טמא, מפני
שהן ברשות עם הארץ²³.

(57) וצריך להוריד ממנו את הלחם. (58) ואסור להסירו מן השולחן לפני השבת הבאה. במשנה שם נאמר: "ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשולחן". ופירש"י, לכהנים עמי הארץ אמרו, שהרי לויים וישראלים אסורים בכניסה להיכל שבו עמד השולחן. ורבינו מפרש "להם" לעולי רגל. שהרי כתב "שמראין אותו", וכהנים בלא-הכי רואים אותו כשנכנסים להיכל להשתחוות (ראה 'תוספות' שם). (59) שנעשו מעץ, וכלי עץ העומד בקביעות על מקום אחד ואין מזיזים אותו ממקומו, נקרא "כלי עץ העשוי לנחת" ואינו מקבל טומאה, ואעפ"כ שהמזבחות היו מצופים מתכת, העץ עיקר, כמו שמסיים רבינו כאן. (60) גמרא שם כז, א.

- יב. עם הארץ שאמר⁶¹: טהור אני מטמאת מת, או
שאמר: פלי זה טהור מטמאת מת - נאמן⁶²,
ומטבילין אותו משום טמאת עם הארץ בלבד,
וצריך הערב שמש ואינו צריך הזאה. במה דברים
אמורים? בששאלו ואמר טהור הוא; אבל הלוקח
כלי סתם מרשות עם הארץ - חוששין לו שגמא טמא
מת הוא, ומזין עליו שלישי ושביעי בכל הפלים
הנמצאים בכל מקום חוץ לירושלים; שלא גזרו
טמאה על הפלים הנמצאים בירושלים, כמו
שיתבאר⁶³ בטמאת הספקות.

(61) חגיגה כב, ב. (62) לא האמינו אותם בטומאת זיבה, והאמינום בטבילת טומאת מת. ראה גמרא שם. (63) בפ"ג מהלכות אבות הטומאות ה"ד וה"ה.

יום ב' י"ז ניסן ה'תשפ"ב

פרק שנים עשר

(1) יבאר המפקיד כלי אצל עם הארץ או הנותן כלי לאומן עם הארץ, שכח כליו בבית המרחץ או הניחם במרחץ, והמוסר מפתח בית לעם הארץ, ודין המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו, ועם הארץ ששאל מחבר מיטה לישן עליה, ודין חבר שאמר לעם הארץ שמור לי פרה זו שלא תיכנס לבית, גבאי מלכות שנכנסו לתוך הבית למשכן, והגבאים והגנבים שעשו תשובה ואמרו לא נגענו רק בזה, ודין המניח ביתו פתוח ומצאו נעול או איפכא, והדר עם עם הארץ בחצר, קדר שהכניס קדירותיו למכור ויצא לשתות.

- א. המפקיד² פלים אצל עם הארץ³ או שנתן פלי
לאמן עם הארץ - הרי אלו טמאים טמא מת⁴
וטמאין מדרס. ואם מכירו⁵ שהוא אוכל בתרומה -
טהורים מטמא מת⁶ אבל טמאים מדרס, מפני
שאשתו נדה יושבת עליהם שלא מדעתו, שהרי אין
נזהרין מן הטמאות בבתי עמי הארץ.

(2) טהרות פ"ח מ"ד. (3) תוספתא, שם. (4) ואינם נטהרים עד שיזו עליהם מי אפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. ומדובר, כשלא אמר שהם טהורים, אבל אם אמר שלא נטמאו - נאמן, כמבואר בסוף הפרק הקודם. (5) הנפקד מכיר את המפקיד, ויודע שהוא כהן ואוכל תרומה. (6) מפני שהנפקד נזהר שלא יטמאו בטומאת מת.

לנגוע בהם כשהוא שוכב על מקומו. והטעם, מפני שכבר ראה את הכלים לפני השינה, אינו מעוניין למשמש בהם אחרי שהתעורר. [ה'חזון איש' מקשה, מה בין דין זה לדין של מיטה שבה"ז. ראה שם]. ואם הניחו יושן ומצאו יושן אין חוששים שמא התעורר בינתיים ונגע בכלים. (32) יש לחשוש שמא נגע בדברים שלא ראה אותם לפני כן, כדי להתבונן בהם, אבל אין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, ופסק כחכמים. (33) שם, מ"ג. (34) כשהם עומדים על הקרקע בכל מקום שבבית, שאומנים אינם עומדים על מקום אחד כמו טוחנת (ראה ה"י). (35) כחכמים, נגד דעת רבי מאיר.

י. אֵשֶׁת חֵבֶר³⁶ שֶׁהִנִּיחָה אֵשֶׁת עִם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, אָפְלוּ פִּסְקָה³⁷ הָרִחִים וְאָפְלוּ הָיו שְׂתִים³⁸ - אֵין טָמֵא אֲלָא מְקוֹם שֶׁיְּכֻלִּין לִפְשֹׁט אֶת יָדָן וְלָגַע, וְאֵין אוֹמְרִין: שְׂמָא הָאֵחָת טוֹחֶנֶת וְהַשְּׁנִיָּה בְּלִישָׁה כָּל שְׂפָפִית וְשְׂמָא נִתְּלָת וְעֵלְתָה בְּמִקְוֹמוֹת הַגְּבוּהוֹת.

(36) שם, מ"ד. (37) הפסיקה את הטחינה, אין חוששין שמא בזמן שלא טחנה הסתובבה בבית הריחיים ומשמשה בכלים. ולפיכך טהורים גם הכלים שיכולה לנגוע בהם מבלי לעלות על כסא, משא"כ באומנים. (38) שתי נשים טוחנות.

יא. הָאִשָּׁה³⁹ שֶׁנִּכְנְסָה לְהוֹצִיא פֶת לְעָנִי, יֵצֵאת וּמִצָּאת⁴⁰ עוֹמֵד בְּצַד כְּכֹרוֹת⁴¹, אָפְלוּ תְרוּמָה - הָרִי הֵן טְהוֹרוֹת, שְׂאֵין חֲזָקָתוֹ לָגַע שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת. וְכֵן הָאִשָּׁה⁴² שֶׁיֵּצֵאָה וּמִצָּאָה אֵשֶׁת עִם הָאָרֶץ חוֹתָה גְּחִילִים מִפִּתַּת הַקֶּדֶרָה - הָרִי הַקֶּדֶרָה טְהוֹרָה⁴³.

(39) שם, מ"ט. (40) את עַם־הָאָרֶץ שהיה לפני כן במקום מרוחק מן הכיכרות. (41) ששינה את מקומו. (42) שם. (43) ואפילו היא של תרומה. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים שם, ופסק כרבים.

יב. גִּבְעָא⁴⁴ מְלֻכּוֹת⁴⁵ שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבֵּית לְמִשְׁפָּן - כָּל שְׂפָפִית טָמֵא⁴⁶. אִם יֵשׁ עִמָּהֶם עוֹבֵד כּוֹכָבִים - נֶאֱמָרִים לוֹמַר לֹא נִגְעָנוּ, מִפְּנֵי שְׂאִימַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עֲלֵיהֶן⁴⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁸? בְּזִמְן שֵׁישׁ שֶׁם יְעִידִים שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּשְׁכָּן בֵּינָם; אֲבָל אִם אָמְרוּ הֵן מַעֲצָמָן: נִכְנְסָנוּ אֲבָל לֹא נִגְעָנוּ - נֶאֱמָרִין, שֶׁהָיָה שְׂאִסְרָה⁴⁹ הוּא הָפָה שֶׁהִתִּיר⁵⁰.

(44) שם, פ"ז מ"א. (45) גובי מס, ואפילו חברים שביניהם דינם כעמיה־הארץ (ראה למעלה פ"י ה"ח). (46) מפני שרגילים למשמש כל מה שאפשר למשכן. (47) תוספתא, שם פ"ח ה"ד. במשנה שם מפרש רבינו, שהגבאים מפחדים למשמש כשהגוי עמהם, וגם כאן הוא מקיים פירושו זה, אבל קשה מאוד להבין למה מפחדים מפני הגוי (ראה השלמות). (48) נמשך לבבא ראשונה "כל שבבית טמא". (49) שאמר נכנסנו. (50) באמרו לא נגענו, כי אלמלא אמרו לא נכנסנו היו נאמנים. בלשון התלמוד והפוסקים "מיגר" (מתוך, מפני).

(16) שם, מ"ה. (17) השומר. (18) כדין מוסר לעם־הארץ שמירת כליו (ראה ה"ב), ואפילו כלי חרס שאינו מיטמא מגבו, שמא הכניס ידו לתוכו, ומובן שכל־שכן כלי שטף המיטמאים מגבם. (19) שנעשים אב הטומאה, אם ישב עליהם זב וכיוצא בו. (20) מהודק יפה. (21) המשכבות והמרכבות טהורים מטומאת משכב ומושב, שלא גזרו על עַם־הָאָרֶץ שיטמא טומאה חמורה זו, ואין חוששים שמא נכנסה אשה נדה וישבה עליהם, אבל טמאים משום נגיעת עַם־הָאָרֶץ בכלים האחרים שבבית (ראה ה"ג והערות שם). וכלי חרס מוקפים צמיד פתיל טהורים ממש, מפני שאיר אפשר לו לנגוע בתוכם והם אינם מיטמאים מגבם. ואע"פ שהזב מטמא כלי חרס מוקפים צמיד פתיל (ראה למעלה פ"ח ה"ג) טומאת היסט, לא גזרו על עַם־הָאָרֶץ טומאה זו (ראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות כא). (22) במשנה כתוב: ואפילו היה "מובל", פירוש, אדם שמובילים אותו. (23) ולא חילקו חכמים בין אדם שיכול לנגוע לשאינו יכול.

ו. חֵבֶר²⁴ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁן בְּבֵיתוֹ שָׁל עִם הָאָרֶץ, וְהָיו בָּלִים²⁵ מְקַפְּלִים וּמִנְחִין פִּתַּת רֹאשׁוֹ, וְסִנְדְּלוֹ וְחִבְתּוֹ לִפְנֵיו - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת שְׂמִירַת בְּעֻלְיָהֶן, וְלֹא יִגַּע בָּהֶן עִם הָאָרֶץ, שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: עֲתָה יַעֲזוּר וַיִּבִּיט בִּי.

(24) תוספתא, טהרות פ"ח ה"ב. (25) של החבר.

ז. עִם הָאָרֶץ²⁶ שֶׁשָּׂאֵל מִחֵבֶר מָטָה שְׂיִישֵׁן עֲלֶיהָ וַיִּשֵּׁן עֲלֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שָׁל חֵבֶר - אֵין טָמֵא אֲלָא אוֹתָהּ הַמָּטָה וְעַד מְקוֹם שֶׁהוּא יְכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ מֵאוֹתָהּ הַמָּטָה וְלָגַע²⁷.

(26) שם. (27) ואין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, מפני שהחבר מסר לרשותו רק את המיטה הזו, ירא הוא לרדת ממנה ולנגוע בכלים המרוחקים. ח. חֵבֶר²⁸ שֶׁאָמַר לְעַם הָאָרֶץ: שְׁמַר לִי פֶרָה זוֹ שְׁלֹא תִכְנַס לְבֵית אוֹ שְׁלֹא תִשָּׁבֵר אֶת הַפָּלִים - הָרִי הַבֵּית וְהַפָּלִים טְהוֹרִים, שְׁלֹא מִסַּר לוֹ אֲלָא שְׂמִירַת הַפֶּרָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: שְׁמַר לִי בֵית זֶה שְׁלֹא תִכְנַס בוֹ הַפֶּרָה, וְכָלִים אֵלּוּ שְׁלֹא תִשָּׁבֵרם - הָרִי הֵן טָמֵאִין²⁹.

(28) תוספתא, שם. (29) מפני שמסר לעם־הארץ את שמירתם.

ט. הַמִּנְיָח³⁰ עִם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וַיֵּצֵא: הִנִּיחוֹ עַר וּמִצָּאוֹ עַר, יִשֵּׁן וּמִצָּאוֹ יִשֵּׁן, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַר וּמִצָּאוֹ יִשֵּׁן - כָּל שְׂפָפִית טְהוֹרָה³¹; הִנִּיחוֹ יִשֵּׁן וּמִצָּאוֹ עַר - כָּל מְקוֹם הַקְּרוֹב מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יְכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלָגַע בוֹ טָמֵא³². וְכֵן הַמִּנְיָח אֲמָנִין³³ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין טָמֵא אֲלָא עַד מְקוֹם שֶׁיְּכֻלִּין לִפְשֹׁט אֶת יָדֵיהֶן וְלָגַע³⁴, וְאֵין אוֹמְרִים: שְׂמָא עָלוּ עַל גְּבִי כִסֵּא אוֹ עַל סֵלֶם וְנִגְעוּ בְּכָלִי אוֹ בְּאֶקְלִין הַתְּלוּיִין לְמַעַלָּה בְּכַתְּלָה³⁵.

(30) משנה, שם פ"ז מ"ב. (31) ואפילו הדברים שיכול

- 1 יג. הגנבים⁵¹ שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת - אֵין טָמֵא אֲלֵא
2 מְקוֹם רִגְלֵי הַגִּנְבִּים⁵², מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִפְּחָדִין מִלְּבַלֵּשׁ
3 אֲלֵא (דָּבָר) שֶׁנֶּחֱטְלִין בְּמִזְמָן. וְיָמָּה הֵן מְטַמְּאִין
4 בְּמִקוֹם הַלִּיכָתָן? הָאֲכָלִין וְהַמְשָׁקִין וְכָלִי חֶרֶס
5 הַפְּתוּחִים⁵³; אֲכָל הַמְשָׁכּוֹת וְהַמְרַפְּכוֹת וְכָלִי חֶרֶס
6 הַמְקַפֵּין צְמִיד פְּתִיל - טְהוֹרִין⁵⁴. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן
7 עוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁵⁵ אוֹ אִשָּׁה - הֵפֵל טָמֵא⁵⁶.
- 1 (51) משנה, שם. (52) הרא"ש מפרש: בחדר שממנו גנבו
הכל טמא, אבל אין חוששים שמא נכנסו לחדרים אחרים,
מפני שהם מפחדים שמא יש שם אדם. (53) והוא-הדין
בכלי שטף בין פתוחים ובין מוקפים צמיד פתיל.
(54) משכבות ומושבות טהורים מטומאת מדרס. ראה ה"ה
ובהערות שם. (55) שטמא מדרבנן כזב. (56) משכבות
ומושבות נעשו אב הטומאה. ואין זה דומה לגנב משכב
וישב עליו שאינו מטמא (רבינו בפכ"ד מהל' כלים ה"ז,
ומקורו בבבא-קמא סו, ב) מפני שכאן לא גנב את המשכב,
והתורה מיעטה רק גנב וגזול, אבל שאינו שלו לא מיעטה
(ראה משנה-למלך שם, ו'תפארת ישראל' 'בועז' אות ו).
- 8 יד. הגנבים⁵⁷ וְהַגִּנְבִּים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהַחֲזִירוּ
9 מַעֲצָמָן, לֹא מִחֲמַת יְרָאָה, וְאָמְרוּ: לֹא נִגְעָנוּ בְּכָל מָה
10 שֶׁהָיָה בַּבַּיִת כִּשְׁנִכְנְסוֹ - הָרִי אֵלֵינוּ נְאֻמָּנִים וְאִפְּלוּ עַל
11 מְקוֹם רִגְלֵיהֶן.
- 12 (57) משנה וגמרא, חגיגה כו, א.
- 13 טו. הַמְּנִיחַ⁵⁸ אֶת הַבַּיִת פְּתוּחַ וּמַצְאוֹ פְּתוּחַ אוֹ
14 שֶׁמַּצְאוֹ נֶעֱוַל, אִפְּלוּ הַנִּיחוּ נֶעֱוַל וּמַצְאוֹ פְּתוּחַ, וְלֹא
15 נִגְנְבּוּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם - כֹּל שֶׁבַּבִּית טְהוֹר⁵⁹; שְׁאֵנִי אוֹמֵר:
הַגִּנְבִּים פְּתוּחוֹהוּ וְנִמְלְכוּ וְהִלְכוּ לָהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ.
- 16 (58) משנה, טהרות פ"ח, ד. (59) בנעול ומצאו פתוח,
מטמא רבי מאיר, ורבינו פסק כחכמים.
- 17 טז. קָרְדִּים⁶⁰ שֶׁאֵבֵד בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁהִנִּיחוּ בְּזוּיָת זֹו וְכֹא
18 וּמַצְאוֹ בְּזוּיָת אַחֲרָת - הַבַּיִת טָמֵא; שְׁאֵנִי אוֹמֵר:
אָדָם טָמֵא נִכְנֵס לָשֵׁם וְנִטְלוּ.
- 19 (60) פסחים י, ב. כתב 'כסף משנה' ששאלו את רבינו, מה
בין זה לכיכר של תרומה (במס' נדה ד, א) שהניחו למעלה
ומצאו במקום אחר (ואפילו אם דבר טמא מונח למטה
ממנו) טהור, שאני אומר טהור נכנס לשם והעביר את הכיכר
למקום אחר, כדי שלא יפול על הטמא המונח תחת הדף.
והשיב, שבקורדום אנו אומרים שאדם נכנס ולקח את
הקורדום והשתמש בו והחזירו למקומו, ושואל שלא מדעת,
דינו כגזלן ואין לתלות שחבר עשה זאת, אבל שם אין דרכו
של אדם לקחת כיכר ולהחזירו, ולפיכך אנו תולים שטהור
עשה זאת כדי שלא יפול (השאלה ותשובת רבינו, נדפסו
במילואן ב'תשובות רבינו', הוצאת פריימן סי' קמט).
- 20 יז. הָדָר⁶¹ עִם עַם הָאָרֶץ בַּחֲצֵר וְשִׁכַח כְּלוּם בַּחֲצֵר,
21 אִפְּלוּ חֲבִיּוֹת מְקַפּוֹת צְמִיד פְּתִיל אוֹ תִנּוֹר מִקֶּחַ צְמִיד
פְּתִיל - הָרִי אֵלֵינוּ טָמֵא⁶², עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לַתִּנּוֹר מַחֲצִיזָה
- 22 גְּבוּהָה עֲשֶׂרָה טַפְחִים⁶³, פָּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּרִשּׁוֹת עַם
23 הָאָרֶץ.
- 24 (61) שם פ"ח מ"א. (62) ואין זה דומה לדינים שלמעלה
ה"ה וה"ט, שמוקפים צמיד פתיל טהורים, מפני שכאן
דירתו הקבועה של עם-הארץ ומעיו להסיר את הכיסוי
ולהחזירו ולהדביקו. כך מפרש רבינו במשנה, והר"ש שם
מפרש מפני שאשתו מסיטתו, ונדה מטמאה בהיסט גם
מוקפים צמיד פתיל. ואפילו תנור מחובר שאי-אפשר
להסיטו, גזרו עליו טומאה משום שאינו מחובר. וכן פירש
גם ה'ברטנורא'. (63) פסק כרבי יוסי.
- 25 יח. חֲבֵר⁶⁴ שֶׁהָיָה לוֹ מַחֲצִיזָה אוֹ סִפָּה לַפְּנֵי פִתְחוֹ
26 שֶׁל עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיָה מַחֲצִיזָה אוֹ סִפָּה שֶׁל עַם
27 הָאָרֶץ לַפְּנֵי פִתְחוֹ שֶׁל חֲבֵר - כְּלוּם שֶׁבַּסִּפָּה אוֹ כְּלוּם
28 שֶׁבַּמַּחֲצִיזָה טָמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָעַם הָאָרֶץ בְּסִפָּה זֹו
אוֹ בַּמַּחֲצִיזָה זֹו רִשּׁוֹת⁶⁵.
- 29 (64) תוספתא, טהרות פ"ט ה"א. (65) להיכנס שם, ושם
נגע בכלים.
- 30 יט. חֲבֵר⁶⁶ שֶׁהָיָה גָּנוּ לְמַעְלָה מִגָּנוּ שֶׁל עַם הָאָרֶץ -
31 הָרִי זֶה שׁוֹטֵחַ שָׁם כְּלוּם וּמְנִיחַ טְהוֹרֹת וְהֵן בַּחֲזָקָתָן,
32 אֵף עַל פִּי שֶׁעַם הָאָרֶץ יְכוּל לַפְּשֹׁט יָדוֹ וְלַגְעוֹ⁶⁷. וְכֵן
33 בְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם טָמֵאָה וְלֹא
34 מִשּׁוּם יֵינִי נִסְפָּה⁶⁸. הֵיךְ הַגָּנוֹת זֶה בְּצֵד זֶה אוֹ שֶׁהָיָה
35 גָּנוּ שֶׁל עַם הָאָרֶץ לְמַעְלָה, וְשׁוֹטֵחַ הַחֲבֵר כְּלוּם אוֹ
36 הַנִּיחַ טְהוֹרֹת בְּגָנוּ - הָרִי כֹל מְקוֹם שֶׁיְכוּל עַם הָאָרֶץ
לַפְּשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלַגְעוֹ בַּחֲזָקָת טָמֵאָה⁶⁹.
- 37 (66) שם. (67) מפני שאם יפשוט ידו ויגע, ייתפס כגנב.
(68) עבודה זרה ע, ב. (69) שאם ייתפס, יאמר שנפל לו
משהו והתגלגל לגג החבר והושיט ידו, כדי לחפש אותו
ולקחתו.
- 38 כ. שְׁמֵי חֲצֵרוֹת⁷⁰ זֹו לַפְּנִים מִזֹּו, הַפְּנִימִית שֶׁל חֲבֵר
39 וְהַחֲצִיזוֹנָה שֶׁל עַם הָאָרֶץ - חֲבֵר מְנִיחַ שָׁם כְּלוּם
40 וְשׁוֹטֵחַ שָׁם פְּרוֹת אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּד עַם הָאָרֶץ מַגְעָת
לָשֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְפַּשֵּׁשׁ עָלָיו כְּגִנְבִי⁷¹.
- 41 (70) עבודה זרה, שם. (71) שהרי אין לו רשות להיכנס שם.
- 42 כא. חֲצֵר⁷² הַחֲלוּקָה בְּמִסְפָּס⁷³, וְחֲבֵר בְּצֵד זֶה וְעַם
43 הָאָרֶץ בְּצֵד זֶה - טְהוֹרֹתֵינוּ טְהוֹרוֹת אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּד
עַם הָאָרֶץ מַגְעָת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרִשּׁוֹת הַחֲבֵר⁷⁴.
- 44 (72) שם. (73) מחיצה נמוכה. (74) ועם-הארץ ייתפס כגנב
כשיושיט ידו לשם.
- 45 כב. חֲבֵר⁷⁵ שֶׁנִּפְּלָה דָּלָיו לְתוֹךְ בּוֹרוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ⁷⁶
46 וְהִלָּךְ לְהִבְיֵא בִּפְהֵי יַעֲלֵנוּ - הָרִי זֶה טָמֵא⁷⁷, מִפְּנֵי
שֶׁהָיָה בְּרִשּׁוֹת עַם הָאָרֶץ שֶׁעָשָׂה אַחֲת.
- 47 (75) טהרות פ"ח מ"ג. (76) ואע"פ שהדלי בתוך הבור ואין
עם-הארץ יכול ליגע בו. והטעם, מפני שלא חילקו חכמים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ג' י"ח ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וטימאו את כל הכלים שהם ברשות עמ-הארץ (רבינו, שם).
(77) טומאת מת, וטעון הזאת מי פרה בשלישי ובשביעי (רבינו בפירושו למשנה, שם).

1 כג. אשת עם הארץ⁷⁸ שנכנסה לתוך ביתו של חבר
2 להוציא בנו או בתו או בהמתו של חבר - כל
3 שבבית טהור, מפני שנכנסה שלא ברשות⁷⁹. קדר
4 חבר⁸⁰ שהכניס קדרותו למכר וירד לשותות - הרי
5 הפנימיות טהורות והחיצונות טמאות. במה דברים
6 אמורים? בשהניח⁸¹ סמוך לרשות הרבים, מפני
7 שהעוברים והשבים נוגעים בחיצונות בשעת
8 הליכה⁸²; אבל היו רחוקות מרשות הרבים: אם היו
9 פלי אמנותו בידו⁸³ - הפל טמאות, מפני שפליו
10 מוכיחין שהנחו למכר ויד הפל⁸⁴ ממשימשת בהן;
11 אין פלי אמנותו בידו - הפל טהורות, חזקתן שלא
12 נגע בהן אדם⁸⁵. חבר שהניח⁸⁶ אכלין ומשקין על
13 פתח חנותו ונכנס - הרי אלו טמאים, מפני
14 שהעוברים והשבים ממשימשים בהן⁸⁷.

(78) שם, מ"ה. (79) רבינו שם מפרש: "אם נכנסה שלא ברשות אלא להוציא הענין הפלוני וכו' אימת בעל הבית עליה ולא תשלח ידה לדבר". (80) שם פ"ז מ"א. (81) כתובות כד, ב. (82) שלא בכוונה. (83) כגון המחק למחוק את המידות. (84) שמעוניינים לקנות. (85) מפני שחושבים שאינם עומדים למכירה, ויזהרו מלנגוע בהם. (86) תוספתא, טהרות פ"ט ה"ב. (87) מקומם מוכיח שלמכירה הם עומדים.

יום ג' י"ח ניסן ה'תשפ"ב

פרק שלשה עשר

(1) יבאר כהן שטיהר כליו לגת זו והניחם לגת הבאה, הרוצה לעשות יינו או שמנו בטהרה באומנים עמי הארץ, הבדדים והבוצרים שנמצאת טומאה לפניהם אם נאמנים לומר לא נגענו, המטהר הבדדים והכניסם לבית הבד ונעל בפניהם, חמרו ופועליו טעונים טהרות ועברו לפניו והפליגו ממנו, חבר שהיה לבוש חלק ועטוף בטלית ומהלך ואמר בדעתי היה לשמור החלוק ולא הטלית, ודין היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיה חולין ונמצאת תרומה, נתחלפו לה כלים של חול בכלים של שבת ולבשם, חבר שהניח טהרות או כלים ומת, ומי שאמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך, ודין היה עושה עמו בטהרות ולאחר זמן אמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו.

15 א. פה² שטהר פליו לגת זו והניחן לגת הבאה -
16 הרי אלו בחזקתן³; שאין עמי הארץ נוגעין בכלים
17 של פה⁴ זה שהן בתוך גתו, מפני שהוא אוכל
18 טהרות⁴. אבל של ישראל⁵ טמאות, עד שיאמר:
19 בלבי היה לשמור⁶ עם הארץ שיפגס לגת שלא יגע
20 בכלים.

(2) טהרות פרק ז משנה ז ושם כתוב סתם "המניח" ורבינו

מפרש שהמדובר, בכהן המקבל לתוך כליו יין תרומה מעם הארץ והשאיר כליו בגיתו של עם הארץ, אולם הרי"ש והרא"ש גורסים: "בגוי כליו טהורים". ופירשו שאין חוששים ליין נסך, אבל לטומאה חוששים. (3) בחזקת טהרה. (4) עם הארץ יודע שהכהן אוכל טהרות ויזהר, שלא לנגוע בכליו. (5) חבר. (6) שמתו לב ושמרתו.

21 ב. הרוצה לעשות יינו בטהרה באמנים עמי הארץ
22 - הרי זה מטביל את הבוצרים⁷. וכן אם היה עושה
23 שמן - מטביל את הבדדין⁸. וצריך לעמוד על
24 האמנים עד שיטבילו בפניו, שהרי אין יודעים⁹
25 הלכות טבילה ונציצה¹⁰. יצאו חוץ לפתח בית הבד
26 ונפנו אחורי הגדר וחזרו - הרי אלו בטהרתן. עד
27 במה ירחיקו והם טהורין? עד כדי שלא יסתרו
28 מעיניהם. אבל אם נסתרו מעיניהם - חזרו לטמאתם,
29 עד שיטבילו פעם אחרת ויעריב שמן.

(7) הקוטפים את הענבים מן הגפנים, שהענבים מקבלים טומאה משעת ביצירתם מפני שהוכשרו במשקה היוצא מעצמו מן הענבים. (8) שדורכים את הזיתים בבית הבד ואז כבר הוכשרו, אבל מוסקי (קוטפי) הזיתים אינם צריכים טבילה, שהרי הזיתים לא הוכשרו ומעט המוהל הנסחט בסלים אינו מכשיר. לקמן יתבאר שאוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו באחד משבעת המשקין (הלכות טומאת אוכלין פרק א הלכה א). (9) אבל אם היו בקיאים היינו מאמינים להם שטבילו שלא בפני החבר. (10) מה הם הדברים החוצצים בין הטובל ובין המים והטבילה אינה מועילה, כגון אם משהו דבוק בבשרו וכדומה.

30 ג. הבדדין והבוצרים שנמצאת טמאה לפניהן -
31 נאמנים לומר לא נגענו. וכן בתינוקות שלהם¹¹.

(11) נאמנים לומר התינוקות לא נגעו ביין ובשמן.

32 ד. המטהר את הבדדין והכניסן לבית הבד ונעל
33 עליהן, אם היו שם פלים שנטמאו במדרס - הרי
34 בית הבד פלו טמא, שמא נגעו באותן הפלים¹².
35 ואפלו ראה אותם מקדם נזהרין מאותם הפלים מפני
36 טמאתן - הרי בית הבד טמא, שמא הסיטו¹³ והן
37 מדמין שאין המסיט טמא, שאין עמי הארץ בקיאים
38 בטמאת הפס¹⁴.

(12) ואחר כן נגעו בזיתים ובשמן. (13) הזיזו אותם ממקומם בלי נגיעה. (14) ולפיכך גם הכלים שבבית הבד טמאים, שמא נגעו בהם לפני שפירשו מהטומאה שאם נגעו בהם אחר שפירשו אינם מטמאים אותם, שהרי הם ראשון לטומאה ואין ראשון מטמא כלים.

39 ה. היו חמרי¹⁵ ופועליו טעונים טהרות ועוברים
40 לפניהם, אף על פי שהפליגו¹⁶ יתר ממיל¹⁷ - הרי אלו
41 טהורות, מפני שהן בחזקת שהוא שומרן, והן
42 מפקדין לגע ואומרים: עכשו יבוא¹⁸, שהרי הוא

ולפיכך לא שמרה כל כך על כליה. (31) סודר שלה. כל דינים אלה הם מעלות יתירות לטהרות.

ז. חבר שְׁמֵיתָ וְהֵינִי טְהוֹרוֹת³² - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת³³.
הֵינִי בָּלִים - הָרִי הֵן טְמָאִים³⁴; שְׁאֲנִי אוֹמֵר: שְׁמָא³⁵
נְטָמָא וְהָזָה עֲלֵיהֶם בְּשִׁלְשִׁי וְלֹא הָזָה עֲלֵיהֶן
בְּשִׁבְעִי³⁶, אוֹ שְׁמָא הָזָה עֲלֵיהֶם בְּשִׁבְעִי וְעֵדִין לֹא
הִטְבִּיל³⁷, אוֹ שְׁמָא לֹא הָזָה עֲלֵיהֶן בְּשִׁבְעִי³⁸ כָּל
עֶקֶר.

(32) אוכלין ומשקין. (33) חבר אינו משהה בביתו אוכלין
טמאים, כדי שלא יבוא לידי מכשול. (34) בכלים החמירו
מפני שאפשר לטהרם על ידי הזאה וטבילה ולא חילקו בין
כלי לכלי ולפיכך טימאו אף כלי חרס, שאין להם טהרה
כלל. (35) כל הספיקות הללו נאמרו בתוספתא שם.
(36) וטעונים הזאה ארבעת הימים הראשונים, שכל אחד הוא
ספק שביעי. (37) וטעונים טבילה אחר כל ההזאות.
(38) המלה בשביעי לכאורה מיותרת.

ח. מִי שְׁאָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: נְטָמָא טְהוֹרוֹתִי, וְהִלָּה
שׁוֹתֵק - הָרִי זֶה נְאָמֵן וְהָרִי הֵן טְמָאוֹת. וְאֵם הַכְּחִישׁוּ
וְאָמַר: לֹא נְטָמָא - הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן, עֵד שְׁעִידוּ
שָׁנִים. הִיָּה עוֹשֶׂה עֲמֹא³⁹ בְּטָהֳרוֹת אוֹ בְּזָבָחִים, וְלֹא אַחֵר
זִמֵּן מִצָּאָל וְאָמַר לוֹ בְּשַׁעֲה שְׁפָגַע בּוֹ: טְהוֹרוֹת שְׁעִשִׁיתִי
עֲמָךְ נְטָמָא וְזָבָחִים שְׁעִשִׁיתִי עֲמָךְ נִתְפָּגַל - הָרִי זֶה
נְאָמֵן. אָכֵל אִם פָּגַע בּוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ כְּלוּם, וְאַחֵר כָּךְ
פָּגַע בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה וְאָמַר לוֹ - אֵינוֹ נְאָמֵן, אֲלֹא הָרִי
זָבָחִי בְּחֻזְקָת פְּשָׁרוֹת וְטְהוֹרוֹתִי בְּחֻזְקָת טְהָרָה.

(39) והמדובר, בעושה עימו חנינם, אבל אם הוא מקבל שכר
נאמן אפילו בפגישה שנייה מפני שהוא מפסיד את שכרו
ולפיכך אנו אומרים מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן גם
לטמא את הטהרות, כמו סופר שכתב ספר תורה בשכר ואמר
שהקלף לא היה מעורבד לשמו והספר פסול.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

יום ד' י"ט ניסן ה'תשפ"ב

הַלְכוֹת שְׁאֵר אֲבוֹת הַטְּמָאוֹת

יֵשׁ בְּכֻלָּלָן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֶׂה², וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א)
דִּין טְמֵאת נִבְלָה. (ב) דִּין טְמֵאת שְׂרָץ. (ג) דִּין טְמֵאת
שִׁכְבַּת זֵרַע. וְעֲבוּדָה זָרָה מְטַמְּאָה בְּשָׂרָן, וְטְמֵאתָהּ
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

וּבִאֵוָר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:
(1) רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות מונה אחד
עשר סוגי אב הטומאות, והם: טומאת מת, טומאת
חטאת (מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה), חטאות
(בספרים שבידינו כתוב "חטאת", וצ"ל "חטאות", והכוונה
לחטאות שמזים דמם בהיכל), טומאת צרעת, זב, זבה, נדה,
יולדת, נבילה, שרץ ושכבת זרע. דיניהם של שמונת
הראשונים נתבארו בארבע ההלכות הקודמות, ודיני שלושת

1 אַחֲרֵינוּ. אָכֵל אִם אָמַר לָהֶם: צָאוּ וְאֲנִי אָבֹא
2 אַחֲרֵיכֶם¹⁹ - פִּינֵן שְׁנַתְּכֶסוּ מַעֲיָנוֹ הָרִי הֵן טְמָאוֹת²⁰.

(15) נוהגי חמורים. (16) שהרחיקו. (17) מיל הוא אלפיים
אמה ואין בעל הבית יכול לראות אם הם נוגעים.
(18) שהרי הוא הולך אחריהם והם אינם יודעים, שמרחק רב
כזה מפריד ביניהם (כסף משנה). (19) אחר זמן מה.
(20) בטוחים הם שלא יבוא כל כך מהר ואינם מפחדים
לנוגע.

ו. חֵבֶר שֶׁהִיָּה לְבוֹשׁ בְּחֻלּוֹק וְעֵטוֹף בְּטָלִית וּמַהֲלָךְ,
וְאָמַר: בְּלָבִי הִיָּה לְשֹׁמֵר אֶת הַחֻלּוֹק וְהִיָּיתִי נִזְהָר בּוֹ,
וְהִסְתַּחֲתִי דַעֲתִי מִן הַטָּלִית - הָרִי הַחֻלּוֹק בְּטָהֳרוֹתוֹ
וְהַטָּלִית טְמָאָה, שְׁמָא נִגַּע בָּהּ עִם הָאֶרֶץ. הִיָּה סָל²¹
עַל כְּתָפוֹ וּמִגְרָפָה²² בְּתוֹךְ הַסֵּל, וְאָמַר: בְּלָבִי הִיָּה
לְשֹׁמֵר אֶת הַסֵּל²³, וְלְשֹׁמֵר אֶת הַמִּגְרָפָה מִדְּבָר
הַמְטַמְּאָה²⁴ אָכֵל לֹא מִדְּבָר הַפּוֹסֵלָה²⁵ - הַסֵּל טְהוֹר²⁶,
וְהַמִּגְרָפָה טְמָאָה²⁷, וְכָל תְּרוּמָה שְׂפֹסֶל פְּסוּלָה, מִפְּנֵי
הַמִּגְרָפָה שְׂפּוֹסֶלֶת הָאֲכָלִין שְׂפֹסֶל. הִיָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ מִן
הַחֲבִית בְּטָהֳרָה בְּחֻזְקָת שֶׁהִיא חֲלִין וְאַחֵר כָּךְ נִמְצְאָת
תְּרוּמָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא טְהוֹרָה - הָרִי הִיא אֲסוּרָה
בְּאֲכִילָה, שְׁמָא נִגַּע בָּהּ טְבוּל יוֹם²⁸, שֶׁהוּא פּוֹסֵל
בְּתְרוּמָה וְטְהוֹר בְּחֻלּוֹן כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, וְאֵינוֹ דּוּמָה
מִשְׁמֵר תְּרוּמָה לְמִשְׁמֵר חֲלִין. וְאִם אָמַר: בְּלָבִי הִיָּה
לְשֹׁמֵרָה אֲפִלוּ מִדְּבָר הַפּוֹסֵלָה - הָרִי זֶה מִתַּת
בְּאֲכִילָה. נִתְחַלְפוּ לוֹ בָּלִים שֶׁל שֶׁבֶת בְּכָלִים שֶׁל חַל
וְלִבָּשָׁן - נְטָמָא, שְׁאֵינוֹ מִשְׁמֵר בָּלִים שֶׁל חַל בְּכָלִים
שֶׁל שֶׁבֶת²⁹. מַעֲשֶׂה בְּשֵׁתִי נָשִׁים חֲבֵרוֹת שְׁנִתְחַלְפוּ לָהֶן
כְּלִיָּהֵן בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וְכֹא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים וְטָמָא
הַכֵּל³⁰. אֲפִלּוּ נִפְלָה מִעֲפָרְתָהּ³¹ מִמֶּנָּה וְאָמַרָה לְחֵבֶר:
תְּנֶה לִי, וְנִתְּנָה לָהּ - נְטָמָא. גְּזֵרָה שְׁמָא יִתְּנָה לָהּ עִם
הָאֶרֶץ, אוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה הַחֵבֶר מִשְׁמֵרָה; שְׁאִין אָדָם
מִשְׁמֵר בָּלִים שְׁאִין שְׁלוֹ בְּכָלִי, אֲלֹא אִם בֶּן הוֹדִיעַ
שְׁסָמָךְ עָלָיו.

(21) ובו תאנים. (22) כלי ברזל שמשתמשים בו להפריד את
התאנים המודבקות זו בזו. (23) מכל טומאה. (24) פירש
בכסף משנה, מדבר הנותן לה כוח טומאה לטמא אוכלין
שיפסלו אוכלין אחרים שיגעו בהם. (25) שנותן לה כוח
לפסול את הנוגע בה (פסול אינו פוסל אחרים). (26) שהרי
שמר עליו מכל דבר טמא. (27) פירוש, לפסול אוכלין אבל
לא לטמאם (פירוש זה דחוק, שהרי פתח ב"הפוסלה" וסיים
ב"טמאה", אולם לא מצאתי פירוש אחר להלכה זו).
(28) טמא שטבל ביום וטרם שקעה השמש, טהור לחולין
ופוסל את התרומה והוא שמר רק שמירת חולין.
(29) ומכיוון שהסיח דעתו מהשמירה הדייקנית הרי זה כאילו
הסיח דעתו לגמרי משמירה (רש"י שם). (30) מפני שלא
שמרה על כליה של השנייה כמו על כליה. ואפשר לפרש
שהמדובר, כשלא ידעה האחת את האחרת היא חבירה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ד' י"ט ניסן – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(שם פ"ו הלכה ז): "הנוגע יטמא עד הערב", ואין הנוגע מטמא בגדים. (10) הנוגע באב הטומאה נעשה ולד (ראשון לטומאה). (11) ונוגעים ראשון לטומאה כמו האדם, אבל כלים שנגע בהם אחרי שפירש מן הטומאה לא נטמאו. וכל זמן שלא פירש מן הטומאה, מטמא כל כלים שהוא נוגע בהם, ולא דוקא בגדים. שם, פרשתא ד, ה"ט: מנין לעשות שאר כלים כבגדים? (בתורה כתוב: יכבס בגדיי), תלמוד לומר "טמא" (צ"ל יטמא - הגר"א). (12) שם: "יכול יטמא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר בגד, בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס". (13) פרק ו.

ב. אַחַד¹⁴ בַּהֶמָּה וְחִיָּה, בֵּין הַמִּתְרִין בְּאֲכִילָה בֵּין הָאֲסוּרִין¹⁵, אִם מָתוּ - בְּלֹן בְּשָׂרָן מִטֵּמֵּא בְּבִיזָה. וְשִׁחִיטַת בַּהֶמָּה טְהוֹרָה וְחִיָּה טְהוֹרָה מִטְהַרְתָּן¹⁶ בְּכָל מָקוֹם. וְאֶפְלוּ שָׁחַט חֲלִין בְּעֶזְרָה וְקִדְשִׁים בְּחוּץ¹⁷ - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְאִם אֶרֶץ פְּסוּל בְּשִׁחִיטָה - הָרִי זֶה נִבְלָה¹⁸ וּמִטֵּמָּאָה בְּמִשְׁאֵל¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת שִׁחִיטָה²⁰.

(14) בין בהמה ובין חיה. (15) בגמרא חולין ע, ב למדו זה מן הכתוב. (16) אפילו אם היא אסורה באכילה ע"י אחד משמונה-עשרה טריפות. שם עב, ב (ראה לקמן ה"ג). (17) שהם אסורים גם בהנאה (זבחים סח, א). (18) כר' יהושע, במשנה חולין לב, א. (19) השחיטה אינה מועילה אפילו לטהר מטומאת משא החמורה. (20) פ"ג הלכה יח.

ג. בַּהֶמָּה טֵמְאָה וְחִיָּה טֵמְאָה אֵין הַשְׁחִיטָה מוֹעֵלָת בָּהּ²¹, וְאֶחָד הַשּׁוֹחֲטָה אוֹ הַנוֹחֲרָה אוֹ הַחוֹנֵקָה אוֹ שְׂמִתָּה בְּדִרְפָּה - הָרִי זֶה נִבְלָה. וְכָל הַנִּבְלֹת מַצְטַרְפוֹת²² לְעֶנְיֵן טֵמְאָה לְכוֹזִית, אֶחָד טֵמְאוֹת וְאֶחָד טְהוֹרוֹת²³.

(21) משנה שם עב, ב. (22) משנה מעילה א, ב. (23) כחצי זית מטמאה מצטרף עם כחצי זית מטהורה לענין טומאה, אבל אין מצטרפים לחייב מלקות על אכילתם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הלכה יז, והשלמות להלכה יב).

ד. מִחַ הָרִי הוּא פְּכָשׁוֹר²⁴. וְדָם הַנִּבְלָה אֵינוֹ מִטֵּמָּא²⁵ בְּנִבְלָה, אֲלֵא הָרִי הוּא כְּמִשְׁקִין טֵמְאִים, שְׂאֵינוֹ מִטֵּמָּא לֹא אָדָם וְלֹא בָּלִים²⁶ מִן הַתּוֹרָה²⁷.

(24) חולין קכה, א. (25) עדיות פ"ח מ"א. העיד ר' יהושע בן בתירה על דם נבילות שהוא טהור. (26) כוונת רבינו ברורה, שאינו מטמא מן התורה כלל אפילו בשיעור רביעית הלוג שהוא גדול פי שלושה מכזית. וחזר בו מפירושו למשנה זו (וכן פירש גם הרע"ב שם) שטהור מלטמא בכזית כבשר אבל ברביעית מטמא, מפני שבברייתא (מנחות קג, ב) נאמרה עדות זו בשם ר' יהושע (בן חנניה) ור' יהושע בן בתירה, והוסיפו מעשה שהיה, שלא טימאו חכמים דם נבילה אפילו בשיעור גדול (ראה 'תוספות יום טוב' בעדויות שם, וראה הלכות טומאת אוכלין פ"י הלכה ג בהשלמות). (27) משמע שמדרבנן מטמא כלים כמשקין טמאים. אולם מלשונו בפ"י מטומאת אוכלין ה"ג, משמע שאינו משקה.

אב הטומאות הנשארים יתבארו בהלכה זו, ומכאן השם "שאר אבות הטומאות". (2) כשאנו קוראים בתורה (ויקרא, יא) נמצא ציוויים רבים, אולם רבינו ב'ספר המצוות' כלל שביעי, מודיע לנו שיטתו במנין המצוות, וקובע שאין למנות את פרטי המצוות כמצוות בפני עצמן, אלא כולן נמנות כמצוה אחת הכוללת דינים הרבה, והשיג על 'בעל הלכות גדולות' שמנה פרטים במספר תרי"ג המצוות. בהתאם לשיטתו זו, יצאו לו כאן רק שלוש מצוות-עשה.

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר שהנבילה אב מאבות הטומאות, ומה מטמאה, ואי זו היא נבילה. ודין אם שחיטה מועילה בבהמה וחיה טמאה, ואם הנבלות מצטרפות לטמא בכזית. מוח וחלב ודם בהמה טהורה שמתה או חלב בהמה טמאה. חלב הכזי והדברים שאין מטמאין מן הנבילות והבהמות שעורותיהן כבשרן. ודין אם עיבדן או הלך בהם כדי עיבוד או עשה מעשה שבטלם. ודין עד כמה יהיה העור חיבור ועור שיש עליו כזית נבילה. ודין עור שיש עליו שני חצאי זיתים, ובשר נבילה יבש או שהיה סרוח מעיקרו. ודין שיליא וקיבה וחלב של נבילה, ובהמה ששפעה חררת דם, ונבילה שנתערבה בשחוטה.

א. הַנִּבְלָה - אָב² מֵאַבּוֹת הַטֵּמְאוֹת. כְּזִית³ מִבְּשָׂרָהּ⁴ מִטֵּמָּא אָדָם וְכָלִים בְּמַנְעֵה⁵, וְכָלִי חָרָס בְּאִוִּיר⁶. וּמִטֵּמָּא אֶת הָאָדָם בְּמִשְׁאֵל⁷ לְטֵמֵּא בְּגָדִים, כְּמִרְכָּב הַזֶּבֶב⁸. פִּיֶּצֶד? אָדָם שֶׁנִּגְעַ בְּנִבְלָה - נִטְמָא, וְהָרִי הוּא רֵאשׁוֹן לְטֵמְאָה. וְאִם נִגַּע בְּכָלִים אֶפְלוּ בְּשַׁעַת מַנְעוֹ בְּנִבְלָה - הָרִי הֵן טְהוֹרִין⁹. וְכֵן בָּלִים שֶׁעָלְיו טְהוֹרִין. לְפִי שֶׁהוּא וְלֹד¹⁰, וְאֵין וְלֹד מִטֵּמָּא בָּלִים. אֲבָל הַנוֹשֵׂא אֶת הַנִּבְלָה מִטֵּמָּא בָּלִים בְּשַׁעַת נִשְׁאִיתוֹ¹¹, שְׁנֵאמַר: וְהַנֶּשֶׂא אֶת נִבְלָתָם יִכַּסֵּס בְּגָדָיו. וְאִתָּן הַבְּגָדִים רֵאשׁוֹן לְטֵמְאָה. וְאֵינוֹ מִטֵּמָּא לֹא אָדָם וְלֹא כָּלִי חָרָס וְאֶפְלוּ בְּשַׁעַת נִשְׁאִיתוֹ¹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמִטְמְאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב¹³.

(2) כלים פ"א מ"ב. (3) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא יוד, ה"ו: "למה נאמר (ויקרא יא, מ) האוכל מנבלתה? ליתן שיעור לנוגע ונושא, מה האוכל - כזית, אף הנוגע והנושא כזית" (סתם אכילה - כזית). (4) ולא עצמות - 'תורת כהנים' שם פרק י: "מנבלתם" ולא מן העצמות. (5) כתוב בתורה (שם, כז): כל הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב. (6) אם נכנס כזית מן הנבילה לאוירו של כל חרס, נטמא הכלי וכל מה שבתוכו, אף-על-פי שלא נגע בדופניו. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו יטמא", ודרשו ב'תורת כהנים' (שם פרשתא ז ה"ה): "מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו". (7) אם האדם נשא את הנבילה, אף-על-פי שלא נגע בה, כגון שהיה דבר מבדיל בין גופו ובין הנבילה, שנאמר (שם, כח): "והנושא את נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב". (8) שהנוגע בו אינו מטמא בגדים, והנושא מטמא בגדים. ובוה נבדל מרכב ממשכב וממושב, שגם נגיעתם מטמאה בגדים (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ו הלכה ב). (9) ב'תורת כהנים'

45) חיה אכלה את הבשר, והשאירה חתיכות קטנות דבוקות בעור. (46) כשהפריד בסכין את הבשר מהעור, נפלטו החתיכות מתחת חודו של סכין ונשארו במקומם בעור. (47) כנס את החתיכות הקטנות, והניחן יחד. (48) כרב הונא אליבא דרבי יהודה (שם קכא, א. ראה ראב"ד וכסף-משנה). והמדובר כשכנסו אדם בכוונה, וע"י מעשהו גילה דעתו שלא ביטלו לגבי העור. אבל אם כונס שלא בכוונה, כגון ע"י תינוקות, אינו מטמא (רש"י שם).

ט. ואלו⁴⁹ בהמות שעורותיהם כבשרם: עור חזיר²⁶ של ישוב, ועור חטוטרת הגמל הרפה, ועור בית הבשת, ועור השליל⁵⁰, ועור שתחת האליה. הרי אלו מטמאין מן הנבלה. ואם עבדן או הלף בהן⁵¹ פדי עבודה⁵² - הרי אלו טהורים. ואם עשה בהן מעשה שבטלן⁵³ - טהורין אף על פי שלא הלף בהן פדי עבודה. כיצד? און חמור שטלאה⁵⁴ לכפיפתו - טהורה. במה הוא פדי עבודה? ארבעה מילין⁵⁵. ואי זו היא חטוטרת רפה? כל זמן שלא טענה⁵⁶. הגיע זמנה לטען⁵⁷ ולא טענה, או שטענה קדם שגיגע זמנה⁵⁸ - הרי זה ספק⁵⁹.

49) משנה שם קכב, א. (50) העובר שבמעי אמו. רבינו השמיט עור הראש של עגל הרך, ועור הפרסות שנימנו (שם) בין אלה שעורותיהם כבשרם. וטעמו, מפני שר' יוחנן אמר (שם קכב, ב) שדעת יחיד היא, ואין הלכה כאותו יחיד. (51) יש שוטחים את העורות, כדי שידרסו עליהם, ועל-ידי זה הם מתקשים ונעשים ראויים למלאכת עור. (52) אולי צריך להיות: עיבודם. (53) על-ידי מעשה זה, ביטל אותם מתורת בשר הראוי לאכילה. (54) השתמש בה כטלאי לסל וכדומה. (55) גמרא שם. (56) שלא הניחו עליה משא. (57) הגמל גדל, וכוחו אתו לישא משאות. (58) הטעינו משא בעורו צעיר וחלש. (59) בעיא שם שלא נפשטה.

י. הפפשיט⁶⁰ נבלת בהמה או חיה, בין טמאה בין טהורה, בין דקה בין גסה: אם לשטיחה⁶¹ הפשיט - בין ששהפשיט מן העור פדי אחיזה, והוא שני טפחים⁶², הנוגע בעור זה שהפשיט טהור⁶³; ועד שלא הפשיט שני טפחים - הנוגע בעור פגול⁶⁴. הרי כבשר. הפשיטה פדי לעשות מן העור חמת⁶⁴ - הרי העור חבור⁶⁵ עד שיפשיט את כל החזה. ואם הפשיטה מרגליה⁶⁶ כלבד - הרי העור פלו חבור, והנוגע בעור פגול⁶⁷ עד שיפריש העור פלו מעל הכבד. וכן הפפשיט בשרצים⁶⁷ - חבור עד שיפשיט פלו. עור שעל הצואר - חבור⁶⁸ עד שיפשיט פלו. וכל עור שהוא חבור לטמא⁶⁹ - כף הוא חבור להתטמא, שאם היתה שחוטה ונגעה טמאה בעור זה שהוא חבור - נטמא הכבד⁷⁰.

60) משנה שם קכג, א. (61) שהעור ימשש לו שטיח. בהפשט כזה, קורעים את העור מן הזנב עד הצואר ואחר-כך מפרידים אותו מן הבשר בסכין. (62) גמרא שם.

ה. חלב²⁸ בהמה טהורה שמתה - טהור. שנאמר: וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה²⁹ ואכל לא תאכלהו - מי שאסורו משום נבלה וטרפה³⁰. ואם הכשר במשקין המכשירין³¹ - הרי הוא כאכלין טמאין³², ואינו כבשר נבלה. והנוגע בחלב החופה את הפליא קדם הפרשה³³ - הרי זה טמא פנוגע בפליא עצמה, שהרי במה חוטיין נמשקין ממנה³⁴ בחלב. אבל בהמה טמאה והחיה בין טהורה³⁵ בין טמאה - אחד בשרה ואחד חלפה לטמאה, ומטמא אדם וכלים בכזית כבשר הנבלה.

(28) פסחים כג. (29) משמע אפילו למלאכת קודש שאסור לטמאו. (30) זה נימוק לטומאת חלב בהמה טמאה שנתבלה, שנאמרה בסוף הלכה זו. (31) אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נרטבו באחד משבעת המשקין שמנאם רבינו בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב' [חלב שחוטה אינו צריך הכשר, מפני ששחיטתו מכשירתו]. (32) ואפילו אם לא נגע בטומאה, הרי הוא מטמא טומאת אוכלין כראשון לטומאה (רבינו בפירושו, עוקצין פ"ג מ"ט. ראה השלמות). (33) לפני שהפרידו מן הכליה. (34) מן הכליה, וחוטם אלה בשר הם. (35) שחלבה מותר באכילה כשנשחטה.

ו. הפיו³⁶ - חלבו מטמא כבשרו, וטמאתו בספק³⁷. לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חיבין פרת על טמאתו ועל³⁸ ביאת המקדש³⁹ או על אכילת קדשיו⁴⁰.

36) בברייתא חולין (פ, א) נחלקו תנאים במהותה של בריה זו, יש אומרים שהוא נולד מתיש וצביה (אביו בהמה, ואמו חיה). ור' יוסי אומר בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם היא מין חיה או מין בהמה. (37) שמא מין בהמה הוא, שחלבה טהור. (38) צ"ל "על". (39) פירוש, אם נטמא בחלב נבלת כזי ונכנס למקדש, אינו חייב כרת כמו טמא ודאי. (40) קדשי המקדש.

ז. ואלו דברים שאין מטמאין מן הנבלות: העצמות, והקרנים והטלפים, אפילו עקרן הרף שאם יחתך מן החי יוצא דם, והעור, אף על פי שאינו מעבד, והאלל⁴² והגידים, והמרק והתבלין שמתבשליין עמה. במה דברים אמורים? בזמן שפרשו מן הנבלה; אבל הנוגע באחד מכל אלו פשהן מחפרין כבשר - הרי זה טמא⁴³. והוא שיהיה כבשר פזית, שאין אחד מכל אלו מצטרף לכזית⁴⁴.

41) משנה חולין קיז, ב. (42) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אחר הפשטתו. (43) שם קיח, א. והטעם, מפני שהם כיד לבשר, שנוטלים אותו והבשר ניטל עמו. (44) שם.

ח. האלל, בין שפלטתו חיה⁴⁵ בין שפלטתו סבין⁴⁶ - אינו מצטרף לכזית. ואם פגסו⁴⁷ והיה בו פזית - מטמא⁴⁸.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ד' י"ט ניסן – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ואינו מצטרפות, כמבואר למעלה (כסף-משנה. ראה השלמות). (86) בתנאי. זה נמשך לדין נושא, כלומר: אימתי טמא הנושא? (87) ע"י דפיקות או לחץ חזק. (88) אם יגביה חלק אחד, יעלה השני עמו (ראה השלמות).

- 16 יג. פֶּשֶׁר⁸⁹ נִבְלָה שֶׁנִּפְסַד וְהַבְּאִישׁ וְנִפְסַל מִלְּאֵכֶל
- 17 הַכֶּלֶב - טְהוֹר⁹⁰. לְפִיכָךְ, נִצָּל⁹¹ הַנִּבְלָה - סֶפֶק אִם
- 18 מְטֵמָא בְּכֻזִּית אִם לֹא⁹². פֶּשֶׁר נִבְלָה שֶׁיֵּבֵשׁ⁹³; אִם
- 19 יָכוֹל לְשֵׁרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מַעֲת לַעֲת לַחֹזֵר לַח וְרֵאיוּ
- 20 לְכֶלֶב - מְטֵמָא; וְאִם לֹא - טְהוֹר, וְאֶפְלוּ פְּאָקְלִין⁹⁴
- 21 טְמֵאִין אֵינוּ מְטֵמָא.

(89) בכורות כג, א. (90) ואם הוא ראוי לכלב, אע"פ שאינו ראוי לאכילת אדם, מטמא בין במגע ובין במשא. פסק כר' יוחנן שם (כסף-משנה. וראה לקמן פ"ג ה"א ופ"ד ה"ב). (91) בשר שנימוח וקרש. (92) הלכה למשה מסיני, שכזית ניצל מן המת מטמא כבשר (משנה זיר מט, ב), ובנבילה בעיא היא (שם נ, א) שלא נפשטה. ופסק רבינו, כדרכו בכל בעיא שלא נפשטה, שטמא מספק. [בגמרא שם משמע, שניצל אינו ראוי לאכילת אדם, אבל ראוי לאכילת כלב, ולפיכך אין מקום לבעיא זו לדעת בר פדא שנבילה שאינה ראויה לגר (לאכילת אדם) אינה מטמאה, ונשאלה לדעת ר' יוחנן, שהיא מטמאה, ופירשו ב'תוספות' שם (וכן גם בפירוש המיוחס (בטעות) לרש"י), שניצל, אע"פ שהוא ראוי לאכילת כלב אין דינו כבשר הנבילה, מפני שהוא כעפר ("עפרא בעלמא"), ושאל השואל, אם ניצל מנבילה כלול גם כן בהלכה שניצל מטמא אע"פ שהוא עפרא בעלמא או לא. ולפי פירושם, קשה להבין כוונת המילה "לפיכך" בדברי רבינו. ונראה שלדעת רבינו ניצל נפסל מאכילת כלב, ונמסרה הלכה שטמא, ושאלו אם גם ניצל של בהמה נכללה בה]. (93) משנה נדה נד, ב. (94) צ"ל כאוכלין. פירוש שאינו מטמא אפילו במגע, ואפילו אוכלין ומשקין.

- 22 יד. פֶּשֶׁר⁹⁵ נִבְלָה שֶׁהָיָה סְרוּחַ מַעֲקָרוֹ וְאֵינוּ רֵאיוּ
- 23 לְמֵאֵכֶל אָדָם - הָרִי זֶה טְהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: לִגְרָ אֲשֶׁר
- 24 בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה - עַד שֶׁתְּהִיָּה תִּחְלָתָהּ רֵאיוּהָ
- 25 לִגְרָ.

(95) בכורות כג, ב.

- 26 טו. שְׁלִיא⁹⁶ שֶׁל נִבְלָה - הָרִי הִיא כְּפָרֶשׁ וְכִרְעִי
- 27 וְאֵינָהּ מְטֵמָאָה פְּנִיבָלָה⁹⁷. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לְאֶכְלָהּ -
- 28 מִתְּטֵמָאָה טְמֵאָה אֶקְלִין⁹⁸. הִקְבָּה⁹⁹ וְהִחְלִיב¹⁰⁰ שֶׁל
- 29 נִבְלָה - טְהוֹרִין מִכְּלוּם¹⁰¹.

(96) העור שהעובר מונח בו. (97) משנה חולין עז, א. (98) אם נגעה בטומאה, שהמחשבה עושה אותה אוכל, אבל אין המחשבה מועילה שתטמא טומאת נבילות. (99) פירוש, חלב קרוש שנמצא בקיבת נבילה, אבל עור הקיבה מטמא. (100) חלב צלול שבקיבה. (101) חולין קטז, ב. רבינו קיבל גירסת הרי"ף שם: והילכתא... אבל מעמידין בקיבת נבילה וכו'. מאי טעמא? חלב המכונס בה

(63) כרב שם. (64) כעין שק גדול, שהרועים נותנים בו חפציהם, ויש משתמשים בו גם למשקין. בהפשט זה אין קורעים את העור לאורך הבהמה, אלא מרגל לרגל, ומפשיט ממטה למעלה באופן שיצא העור שלם בהיקפו, ואחר-כך קושרים במשיחה את המקום הפתוח. (65) אם נגע בעור הנבילה נטמא, כאילו נגע בבשר. (66) כשרוצים לעשות נוד (נוד קטן מחמת) מעור כבש, מתחילים להפשיט מן הרגלים, וממשיכים באופן שיצא העור כולו שלם, וקושרים את מקום הרגליים וממלאים אותו מים ומשקין אחרים (על פי פירוש רבינו במשנה). (67) ברייתא שם קכג, ב. (68) אם הפשיט כל העור, והשאיר עור הצוואר - העור מטמא. כחכמים במשנה. (69) שהנוגע בעור נבילה נטמא.

- 1 יא. עוֹר⁷⁰ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזִית נִבְלָה - הַנוֹגֵעַ בְּצִיב⁷¹
- 2 הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ⁷² וּבִשְׁעָרוֹ שֶׁנִּגְדָּו⁷³ מֵאֲחוּרֵי הָעוֹר
- 3 נְטֵמָא, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹר בִּשְׁעָרוֹ שׁוֹמֵר לְפֶשֶׁר⁷⁴. בְּמָה
- 4 דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁפִּלְטָתוֹ תִּהְיֶה; אֲבָל פִּלְטָתוֹ סִכִּין⁷⁵,
- 5 אִם הָיָה מְרֻדָּד⁷⁶ - בִּטּוֹל אֲגַב הָעוֹר⁷⁷.

(70) משנה שם קכד, א. (71) חוט דק. (72) מן העור, והוא נוגע בבשר (רבינו בפירושו. ורש"י מפרש, שיוצא מן הבשר). (73) שכנגד הכזית. (74) והשומר מטמא כבשר עצמו. לא נתבאר דין הנוגע בשער כנגד הציב, ויש פנים לכאן ולכאן. (75) אנו אומרים שביטלו אצל העור. (76) דק מאוד וארוך ורחב, שאם תצרפו יחד יהיה בו כזית (רש"י). (77) שאין דרכו של אדם לטרוח ולכנס שיכבה דקה של בשר ולפיכך בטלו, אבל פלטתו חיה לא ביטלו אדם.

- 6 יב. עוֹר⁷⁸ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו פֶּשֶׁר חֲצָאִי זֵיתִים בֶּשֶׁר נִבְלָה
- 7 - הָעוֹר מִבִּטּוֹלָן⁷⁹, וְאֵינּוּ מְטֵמָאִין לֹא בְּמִגַּע וְלֹא
- 8 בְּמִשָּׁא⁸⁰; שֶׁפֶל שְׁאִינוּ מְטֵמָא מִן הַנִּבְלָה בְּמִגַּע -
- 9 אֵינוּ מְטֵמָא בְּמִשָּׁא⁸¹. אֲבָל שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים שֶׁתִּתְּכֶן
- 10 בְּקִיסָם⁸² - הַנוֹשָׁאֵן טְמֵא⁸³, שֶׁהָרִי נִשָּׂא פִּזָּתוֹ, וְהַנוֹגֵעַ
- 11 טְהוֹר, שְׁאִין חֲבוּרֵי אָדָם⁸⁴ חֲבוּרֵי⁸⁵. וְהוּא⁸⁶ שֶׁהָרִי
- 12 שֶׁנִּיָּהֵן מְרֻדִּין⁸⁷ וּדְבוּקִין זֶה בְּזֶה עַד שֶׁיִּנְטָלוּ
- 13 כְּאֶחָד⁸⁸; אֲבָל אִם הָיָה חֲצִי זֵית זֶה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְזֶה
- 14 בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ בְּקִיסָם אֶחָד, אֶפְלוּ הוֹלִיף וְהֵבִיא כָּל
- 15 הַיּוֹם כָּלוּ - טְהוֹר.

(78) משנה שם. (79) כמות קטנה שכזו בטלה לגבי העור. (80) כר' עקיבא, שם. (81) נימוק זה נאמר בברייתא שם עמוד ב בשם ר' עקיבא, ופירושו: אף-על-פי שהוא נושא כזית שלם בבת אחת אינו טמא, מפני שהמגע אינו מטמא ולמה אין המגע מטמא? מפני שאין כאן נגיעה אחת בכזית שלם אלא שתי נגיעות - כל אחת בחצי זית - ושתי נגיעות אינן מצטרפות. (82) הכוונה לכזית שלם שחתכו לשנים, או חתך חצאי זיתים מנתח גדול, ולא באותם החצאים שהיו על העור (ראה שם קכב, בגמרא, רש"י ותוספות ד"ה דאמר). (83) במשנה שם קכד, א: ומודה ר' עקיבא וכו'. (84) חיבור מלאכותי. (85) ודינם כשני חצאים נפרדים. ואפילו אם נגע בשניהם - טהור, מפני ששתי נגיעות הן

יום ה' כ' ניסן ה'תשפ"ב

פירשא בעלמא הוא (ראה פ"ד מהלכות מאכלות אסורות הט"ו והי"ט, ומגיד-משנה שם).

פרק שני

1 יבאר בהמה או חיה טמאה ששחטה או נחרה והיתה מפרנסת אם מטמאה טומאת נבילה. ודין חלק הבהמה לשנים או שניתלה ירך וחלל שלה, ובהמה שמת עובר במיעיה. בשר או אבר הפורש מבהמה כשהיא חיה. ואם יש שיעור לאיברים. הבשר או האבר המדולדלים בבהמה או חיה שאינם יכולים לחיות. טריפה שנשחטה שחיטה כשרה. והשוחט בהמה ומצא בה עובר מת או בן שמונה חי. ודין השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי קודם שיהלך על גבי קרקע. טריפה שנשחטה אם מטמאה קודש. ובהמה המקשה לילד והוציא העובר את ידו וחתכה וכו'. ודין שחיטת נכרי וישראל עומד על גביו. וקולית נבלה שניקבה או חישוב לנוקבה.

- א. בהמה² או חיה טמאה שנשחטה³ - אינה¹¹ מטמאה משום נבלה כל זמן שהיא מפרנסת⁴, עד שיתז⁵ את ראשה⁶, והרי היא פאכלין טמאין⁶. נחרה⁷ והרי היא מפרנסת - אין בה אפלו טמאת אכלין⁸ כל זמן שהיא מפרנסת. ואבר⁹ הפורש מן המפרנסת¹⁰ - אסור לבני נח כפורש מן החי¹¹, ובשר הפורש ממנה - כפורש מן החי. וכן טהורה שנפסלה בשחיטתה ועדין היא מפרנסת, או שחט בה אחד¹² או רב אחד - אין לה טמאה כלל עד שתמות¹³. חלק בהמה לשנים¹⁴ או שנפסלה¹⁵ ירך וחלל שלה¹⁶ - הרי זו נבלה ומטמאה במשא ובמגע, אף על פי שהיא עדין בחיים. וכן אם קרעה מגפה או שנשברה מפרקת ורב בשר עמה - הרי זו נבלה לכל דבר¹⁷.

2 משנה, חולין קיז, ב. 3 בידי ישראל, שחיטה המתירה בהמה טהורה לאכילה. 4 שם, קכא, ב - אמרו: "מפרנסת יצאה מכלל חיה, ולכלל מתה לא באה". 5 אם התיז את ראשה הרי היא כנבילה אף-על-פי שהיא מפרנסת. 6 אם נגעה באב הטומאה נטמאה ומטמאה אוכלין אחרים - אפילו של חולין - גם בעודה מפרנסת. ואם נגעה בוולד הטומאה פוסלת את התרומה, מפני ששחיטה כזו מתירה בהמה טהורה לאכילה לישראל, היא מועילה בבהמה טמאה לעשותה כאוכל המקבל טומאה ומטמא. 7 אפילו ישראל (שם קכא, ב). 8 מפני שנחירה אינה מתירה לאכילה את המפרנסת, לא לישראל אפילו בטהורה ולא לגוי, אין עליה תורת אוכל. וכן גוי ששחט שחיטה כדירה, שהרי שחיטתו נבילה והרי היא כנחירה. 9 שלם. 10 אפילו מטהורה שנשחטה ע"י ישראל (רבינו בהל' מלכים פ"ט ה"ג), אע"פ שהיא מותרת לישראל. וטעמו של דבר, מפני שהשחיטה מתירה לישראל גם את המפרנסת, אבל לגויים שלא ניתנה להם מצוות שחיטה, לא יצאה הבהמה מכלל חיה כל זמן שלא מתה. 11 שאבר מן החי וכן בשר מן החי, הם

- טז. בהמה ששפעה¹⁰² חררת דם¹⁰³, אף על פי שנפטר מן הפכורה¹⁰⁴ - אינה מטמאה¹⁰⁵ לא במגע ולא במשא עד שיהיה בה צורת נפל, לפי שהיא בטלה ברוב היוצא עמה¹⁰⁶, לפיכך היא טהורה אף על פי שהיתה ראויה לגר¹⁰⁷ אגב אמה¹⁰⁸.

102 הפילה. 103 חתיכה כעין דם קרוש, ויש בה בשר עובר שנימוק. 104 הוולד שתלד אחר-כך אינו קדוש ככבור, אפילו אם טרם ילדה בכלל (משנה בכורות כא, ב) מפני שאינו פטר רחם. 105 אף-על-פי שהחררה נידונה כוולד לענין בכורה. 106 הדם וגופים אחרים שאינם מגוף הנפל שנימוק (ר' יוחנן שם כב, א). ואם יש בה צורת ולד נפל, הרי אינו מעורב עם הגופים האחרים ואינם מבטלים אותו. 107 למעלה (בהלכה יד) אמרנו, שסרוחה מעיקרה ולא היתה ראויה לגר לפני הפלתה, ומטמאה עד שתיפסל מאכילת כלב (שם כג, ב). 108 כל זמן שהחררה היא במעי אמה אינה נמאסת על האדם אלא עם יציאתה, ואז חלה עליה הטומאה, ואם כן לא נפסלה לאכילה לפני חלות הטומאה.

- יז. נבלה שנתערבה בשחוטה, אם רב מן השחוטה - בטלה הנבלה בשחוטה¹⁰⁹, ואין הפל מטמא במגע; אבל אם נשא הפל - נטמא¹¹⁰. שאי אפשר¹¹¹ לשחוטה שתחזור נבלה¹¹², אבל הנבלה אפשר שתטהר בשתסרת, לפיכך תבטל.

109 שם כג, א תני ר' חייא. 110 מפני שהטומאה ישנה כאן במציאות, והוא נשא אותה. ואין זה דומה לחררת דם (בהט"ז) מפני שנימוק הבשר ונתערב עם הגופים הטהורים ואינו בעין (הר"י קורקוס). 111 זהו נימוק לדין מגע. 112 בגמרא נאמר טעם זה לפי דעת ר' יהודה, שמין במינו אינו בטל, וכאן בטל מפני שאינו מין במינו ממש, שזו שחוטה, ולעולם לא תהיה נבילה שמתמאה במגע ובמשא (ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה). והר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן) מסביר את ההבדל בין מגע למשא. במגע הרי כל חתיכה היא נגיעה בפני-עצמה בבשר טהור מפני הביטול ברובו, ואפילו אם נוגע בבת אחת הרי נגיעות אינן מצטרפות, אבל במשא נשיאה אחת היא. ונמה בין זה לשני חצאי זיתים (בהי"ב) שאינו מטמא במשא אלא במרודד, ואין אנו אומרים נשיאה אחת היא? חצי זית אינו מטמא כלל, ושני חצאי זיתים מצטרפים רק כשנישאו ביחד, והתורה אמרה (לפי דרשת עולא הנ"ל), שאם מגביה חלק מהכזית ואין כולו נישא עמו - אין זה נידון כנישאו ביחד, אבל כאן הוא נשא בבת אחת שיעור המטמא, אלא שאין אנו יודעים איזה כזית הוא הטמא ולכן הוא טמא, שהרי נשא כזית שלם בבת אחת, וחסרון ידיעה אינו מועיל לטהרין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ה' כ' ניסן - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 פָּמוּ שֶׁפָּרְשׁוּ מִחַיִּים³⁹. אֲכָל אִם מֵתָה הִבְהֵמָה -
25 הַבֶּשֶׂר שֶׁהָיָה מְדַלְדֵּל בָּהּ צִרְיָהּ הַכְּשֵׁרִי⁴⁰, וְהָאִיכָר
26 מִטְמֵא מִשּׁוּם אִיכָר מִן הַחַיִּים⁴¹ וְאֵינוֹ מִטְמֵא מִשּׁוּם
27 אִיכָר מִן הַנִּבְלָה⁴². וְיָמָּה בֵּין אִיכָר מִן הַחַיִּים לְאִיכָר מִן
28 הַנִּבְלָה? שֶׁהַבֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאִיכָר מִן הַחַיִּים - טָהוֹר,
29 וְהַבֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאִיכָר מִן הַנִּבְלָה - מִטְמֵא בְּכַזִּית
30 בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא. וְזֶה וְזֶה⁴³ שְׁוִין לְשַׁעוֹר⁴⁴.

(33) משנה, חולין כז, א. (34) בשר מן החי אפילו פירש לגמרי מן הבהמה אינו מטמא (למעלה ה"ג), ונכתב כאן במדולדל להשמיענו שמטמא טומאת אוכלין אף-על-פי שעודנו מדולדל בבהמה חיה (ר"י קורקוס). (35) הורטבו באחד משבעת המשקין (ראה הל' טומאת אוכלין פ"א ה"ב) אחרי שנידלדלו. (36) בכת"י תימן, וכן בדפוס רומא: "במקומן", פירוש, כשהם תלויים בבהמה. (37) כרבי מאיר במשנה שם, נגד דעת רבי שמעון [בעירובין מו, ב שאלו: רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי? ולא נפשטה הבעיה, ולפיכך פסק רבינו לחומרא]. (38) גמרא, שם. (39) בלשון התלמוד: "שחיטה אינה עושה ניפול" (חולין עג, ב). ואסורים באכילה, שהשחיטה מועילה להם רק לטהרם אבל לא להתירם לאכילה (שם). (40) אם לא הוכשר לפני שמתה. (41) שמיטה עושה ניפול, והרי הוא כאילו פורש לגמרי מן הבהמה רגע לפני מיתתה. (42) מובן מאליו, שהבשר המדולדל אינו מטמא כלל אם לא נגע בטומאה. (43) אבר מן החי ואבר מן הנבילה. (44) מטמאים בכל שהוא, אם יש בהם גידים ועצמות ובשר כדי להעלות ארוכה, כלמעלה בה"ג.

31 ו. טָרְפָּה שֶׁנִּשְׁחָטָה⁴⁵ שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה, אָף עַל פִּי
32 שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּאִכְלָהּ - הֵרִי הִיא טָהוֹרָה. וְכֵן
33 הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמִצָּא בָּהּ עֶבֶר מֵת⁴⁶ - שְׁחִיטָה
34 אִמּוֹ מְטַהֲרָתוֹ מִיָּדִי נִבְלָה⁴⁷. מִצָּא בָּהּ בֶּן שְׁמוֹנֶה חֳדָשִׁים
35 - נִטְרָף⁴⁹. אָף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחָט⁵⁰ אַחֵר שְׁנֵטְרָף - אֵין
36 שְׁחִיטָתוֹ מְטַהֲרָתוֹ מִיָּדִי נִבְלָה, לְפִי שֶׁאֵין לְמִינוֹ
37 שְׁחִיטָה⁵¹. לְפִיכָךְ, וְלֹד בְּהֵמָה⁵² שְׁלֹא שָׁהָ שְׁבָעָה
38 יָמִים גְּמוּרִין, אִם שָׁחָטוּ בְּתוֹף שְׁבָעָה - אֵין שְׁחִיטָתוֹ
39 מְטַהֲרָתוֹ מִיָּדִי נִבְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנִפְסָל⁵³.

(45) משנה, שם עב, ב. (46) אפילו בן תשעה חדשים (בהמה גסה טהורה יולדת לתשעה - כאדם). (47) משנה, שם עד, א. רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ג י"ד פסק שמותר באכילה, וכתב כאן "מטהרתו מידי נבילה" משום סיפא: "מצא בה בן שמונה חי וכו'" אין שחיטתו מטהרתו. ולא הקפיד רבינו להודיע שמותר באכילה, מפני שכאן אנו עוסקים בדיני טומאה וטהרה בלבד. (48) מדובר כשלא נשחטה אמו כדין, וקרעה והוציא ממנה עובר בן שמונה חדשים, אבל אם נשחטה אמו הותר העובר אפילו לאכילה, וכל-שכן שאינו מטמא. (49) פירוש, נאסר באכילה כטריפה. (50) ואמרנו למעלה שטריפה שנשחטה - טהורה. (51) בן שמונה חדשים אין לו שחיטה כלל, אלא נותר בשחיטת אמו. וזה שהוציאנוהו לפני שחיטת אמו אין

משבע המצוות שנצטוו עליהם הגויים. (12) סימן אחד, וושט או קנה. (13) בהמה אינה ניתרת באכילה בשחיטת סימן אחד, ולכן אין עליה תורת אוכל. [ראה הל' טומאת אוכלין פ"ג ה"ד, פירוש דנינים נוספים בענין זה. ודילג עליהם רבינו כאן, מפני שאינם נוגעים לטומאת נבילות, שבה אנו עוסקים כאן]. (14) גיסטרא בלשון הגמרא (שם כא, א). (15) שם. (16) כל הבשר החופה את עצם הקולית. (17) שם.

1 ב. בְּהֵמָה¹⁸ שֶׁמֶת עֲבָרָה בְּתוֹף מַעֲיָה וְהוֹשִׁיט הָרוּעָה
2 אֶת יָדוֹ וְנָגַע בּוֹ, בֵּין בְּהֵמָה טְמֵאָה בֵּין בְּטָהוֹרָה -
3 הֵרִי זֶה הַנוֹגֵעַ טָהוֹר¹⁹, עַד שֶׁיֵּצֵא הַנֶּפֶל לְאוֹרֵי
4 הָעוֹלָם.

(18) שם ע, ב. (19) בגמרא שם דרשו דין זה מהמקרא, אולם לדעת רבינו (בהל' טומאת מת פ"כ ה"א), שטומאה בלועה אינה מטמאה, דרשה זו מיותרת, ונאמרה שם אליבא דרבי עקיבא (שם עב, א) שעובר במעי אשה טמא. ולא נתברר לשם מה העתיק רבינו משנה זו.

5 ג. בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִבְּהֵמָה וְחָיָה כְּשֶׁהֵן חַיִּין, בֵּין
6 טָהוֹרִין בֵּין טְמֵאִין - טָהוֹר וְאֵינוֹ מִטְמֵא כְּנִבְלָה²⁰.
7 אֲכָל אִיכָר מִן הַחַיִּים הַפּוֹרֵשׁ מֵהֵן - מִטְמֵא²¹ כְּנִבְלָה,
8 אַחַד אִיכָר מִן הַחַיִּים הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה עֲצָמָה אוֹ
9 אִיכָר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשְּׁלִיל²² שְׁבָכָטָה²³. וְהָאִיכָרִים אֵין
10 לָהֶן שַׁעוֹר²⁴, אֲפִלּוּ הֵיכָּה כְּשֶׁעוֹרָה אוֹ פָּחוֹת - מִטְמֵא.
11 וְהוּא שְׁחִיטָה הָאִיכָר כְּכַרְתּוֹ²⁵, בֶּשֶׂר וְגִידִין
12 וְעֲצָמוֹת²⁶, וְהֵיכָּה עָלָיו בֶּשֶׂר כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה²⁷;
13 הֵיכָּה הַבֶּשֶׂר פָּחוֹת מֵהַעֲלוֹת אֲרוּכָה כְּחִי אוֹ חֶסֶר
14 עֲצָמוֹ²⁸ - טָהוֹר²⁹.

(20) ברייתא, חולין קכח, ב. (21) משנה, שם כז, ב. (22) עובר. (23) משנה, שם עב, א. (24) אהלות פ"א מ"ז. (25) בשלימותו הטבעית. ראה 'כסף משנה' הל' טומאת מת פ"ב ה"ג. (26) חולין קכח, ב. (27) כדי שיתרפא הפצע (כלים פ"א מ"ה). (28) ניטל קצת מן העצם. (29) אהלות פ"ב מ"ה, בדין אבר מן האדם. ובתוספתא שם (פ"א ה"ב) אמרו שגם בבהמה הדין כך (ראה הל' טומאת מת פ"ב).

15 ד. הַנִּפְלֵא³⁰ וְהַלְשׁוֹן וְהַשִּׁפָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אָף עַל פִּי
16 שֶׁהֵן אִיכָרִים וְאֵין עוֹשִׂין תְּלִיפִין³¹, הוּאִיל וְאֵין בָּהֶם
17 עֲצָם - הֵרִי הֵן כְּבֶשֶׂר³².

(30) חולין קכח, ב. (31) אם נחתכו, אין אחרים גדלים במקומם. (32) מן החי שאינו מטמא כלל. פסק כרבי שם (ראה כסף-משנה).

18 ה. הַבֶּשֶׂר³³ אוֹ הָאִיכָר הַמְדַלְדֵּלִין בְּבְהֵמָה אוֹ חָיָה
19 שֶׁאֵינֶן יְכוֹלִין לְחַיּוֹת וְלַהֲדִבֵּק בְּשָׂרָה הַגּוֹף - אֵינֶן
20 מִטְמֵאִין כְּנִבְלָה³⁴ כֹּל זֶמֶן שֶׁהַבְּהֵמָה בְּחַיִּים; וְהֵרִי הֵן
21 בְּשָׂרָה אֲכָלִין, אִם הַכְּשֵׁרִי³⁵ - מְקַבְּלִין טְמֵאָה
22 בְּמִקּוֹמָן³⁶. וְשִׁחְטָה הַבְּהֵמָה - הַכְּשֵׁרִי בְּשִׁחְטָה³⁷
23 וְאֵינֶן מִטְמֵאִין כְּנִבְלָה³⁸, שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה עוֹשָׂה אוֹתָן

אילפא שם סט, א. שאל, אם אפשר לצרף לענין טומאה שחיטת הסימן הראשון שבא להתיר באכילה, לשחיטת הסימן השני שאינו מתיר באכילה את האבר היוצא. (72 כרבא, שם).

- י. שחיטת עובד פוכבים⁷³ - נבלה ומטמא במשא, ואפילו ישראל עומד על גביו ושחט⁷⁴ בספיין יפה שחיטה פראוי. אחד העובד פוכבים ואחד הפותי⁷⁵ או גר תושב⁷⁶ שחיטתן נבלה⁷⁷. וקרוב פניני, שאף זה מדברי סופרים⁷⁸. שהרי טמאת עבודה זרה וטמאת תקרבתה מדבריהם, כמו שיתבאר⁷⁹, ובגלל עבודה זרה נתרחקו הפותים ונאסרה שחיטתן. ואם תאמר: והלא היא אסורה באכילה דין תורה! לא כל האסור באכילה מטמא, שהרי הטרפה אסורה וטהורה. ואי אפשר לחיב כרת על טמאה זו על ביאת מקדש ואכילת קדשיו אלא בראיה ברורה⁸⁰.

(73 משנה, שם יג, א. (74 אפילו שחט. (75 הגויים שהושיב סנחריב במדינת אפרים, שקיבלו עליהם מצוות כישראל ולא קיימו אותן. וחכמים השוו דנים לדין גויים (שם, ו, א). (76 שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואפילו אם הוא מקיימן. (77 לאכילה ולטומאה. (78 הכוונה לטומאה, אבל באכילה כותב רבינו לקמן שאסור מן התורה (ראה הל' שחיטה פ"ד ה"א, שלוקים על אכילתה). [בתוספתא חולין פ"א ה"א, למדו מן הכתוב (דברים יב, כא) "וזבחת... ואכלת" ולא זובח הגוי ולא זובח הקוף. ורבינו בהל' שחיטה, מביא דרשה אחרת מהמקרא (שמות לד טו): "וקרא לך ואכלת מזבחך". ונראה שרבינו הביא את הכתוב "ואכלת מזבחך", כדי לנמק למה לוקה על אכילתה, הלא על "עשה" אין לוקים, אולם בשמות שם כתוב "פן", ו"פן" דינו כלא-תעשה]. (79 לקמן פ"ו. (80 מלשון זה יש ללמוד, שרבינו עצמו מפקפק בדבר אם טומאתו מן התורה או מדבריהם (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

- יא. קולית הנבלה⁸¹ - הנוגע בה או נושא טהור⁸²; שכל דבר⁸³ מן הנבלה שאינו מטמא במגע - אינו מטמא במשא. נקבה כל שהוא - הנוגע בה או נושא טמא⁸⁴. במה דברים אמורים? פשהיה המוח שבה מתקשקש⁸⁶, שהרי אינה מעלה ארוכה⁸⁷; אבל אם היה עומד במקומו, אם יש בו כדי להעלות ארוכה לעצם מבחוץ⁸⁸ - הרי זו מטמאה במגע ובמשא פכל האיברים⁸⁹. וכבר פירשנו, שהקולית היא העצם הסתום מכל צדדיו.

(81 משנה, שם קכא, א. קולית = עצם הירך. (82 עצמות נבילה אינן מטמאות (שם עז, ב) ובמוח שבה אינו יכול ליגע, ולפיכך אינה מטמאה אפילו מדין שומר לטומאה. (83 נימוק למה אינה מטמאה במשא. (84 שם. ובברייתא (שם קכו, ב): "בנבלתה" ולא בקולית סתומה, יכול (יכול) אתה לחשוב אפילו ניקבה? תלמוד-לומר "הנוגע יטמא", את שאפשר ליגע - טמא, ואת שאי-אפשר ליגע - טהור. אם הקולית נקובה אפילו כל שהוא, אפשר להכניס שערה

לו כל שחיטה, ולפיכך אינו דומה לטריפה ששחטה. (52 שנולד באופן טבעי. (53 כנולד לפני זמנו. [בשבת קלד, ב - אמרו שהוא ספק נפל. ונראה, שגם רבינו התכוון לכך]. ידעו חכמים, שנפל אינו חי שבעה ימים שלמים, ולכן אם עברו עליו שבעה ימים יצא מחשש נפל.

- ז. השוחט⁵⁴ את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי, קדם שיהלך על הקרקע, אף על פי שאין צריך שחיטה כמו שבארנו⁵⁵, שהרי שחיטת אמו מטהרתו, אם נטמאת אמו⁵⁶ - לא נטמא הוא⁵⁷, ואם נתבלה אמו - הרי הוא טהור⁵⁸; שאין החי מתטמא לא טמאת אכלין ולא טמאת נבלות ואף על פי שהוא פאיבר מאיברי⁵⁹. ואם מת קדם שפירס⁶⁰ על גבי קרקע - הרי הוא טהור⁶¹, ששחיטת אמו טהרתו.

(54 משנה, שם עד, א. (55 בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ד. (56 נגעה בדבר המטמא אוכלין לפני שהוציאו מתוכה את העובר. (57 מפני שהוא גוף בפני עצמו. כרבי יוחנן בדעת חכמים במשנה (כסף-משנה). (58 לגמרי טהור, אין דנים אותו כנבילה כחלק מגוף הבהמה, וגם לא נטמא בנגיעה באמו. (59 שהרי שחיטתה מתיר אותו באכילה בלי שחיטת עצמו. (60 שהעמיד פרוסתיו. (61 שם עד, א. מדובר בבהמה שנשחטה, בין כשירה ובין טריפה, אבל לאכילה יש הבדל ביניהן. כשאמו כשירה הוא מותר באכילה, ובטריפה אסור (ראה כסף-משנה).

- ח. טרפה שנשחטה⁶², אף על פי שהיא טהורה מן התורה, אם נגע בה הקדש - נטמא מדברי סופרים. וזו מעלה תורה שפשו בקדש.

(62 שם עג, א.

- ט. בהמה⁶³ המקשה לילד, והוציא העבר את ידו וחתכה, ואחר כך שחט את אמו - האיבר שנחתך נבלה⁶⁴, ושאר בשר העבר טהור⁶⁵. שחט את אמו ואחר כך חתכה⁶⁶ - האיבר פטרפה שנשחטה⁶⁷, ושאר בשר העבר מגע טרפה שחוטטה⁶⁸, שהיא מטמאה את הקדש⁶⁹ אבל לא את התרומה⁷⁰. הוציא העבר את ידו בין שחיטת סימן לשחיטת סימן⁷¹ וחתכו - מצטרף⁷² שחיטת סימן לסימן לטהר האיבר מידי נבלה.

(63 ברייתא, שם סח, א. (64 כלומר, מטמא כנבילה מפני שהוא אבר מן החי (ראה למעלה ה"ג). (65 מפני שלא נגע אחר שחיטה באבר מן החי. (66 שם. ומשנה, שם עב, א. (67 שהשחיטה מטהרתה מטומאת נבילות אף-על-פי שהיא אסורה באכילה. שם סח, א - דרשו מהכתוב (שמות כב, ל): "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהאבר שיצא לפני שחיטה, דינו כטריפה. המילה "בשדה" נדרשה חוץ למקומו הטבעי. (68 כחכמים, שם. (69 כמבואר בה"ח. (70 חכמים גזרו אחת-עשרה מעלות יתירות בקודש שלא גזרן בתרומה, ומנאן רבינו לקמן בפ"ב. (71 בעיה של

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' כ"א ניסן - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִטְמָאֵיו, שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָעוֹן טְבִילָה וְהָעֶרֶב
שְׁמֶשׁ - אֵינוֹ מִטְמָא בָּלִים.⁸

(2) כל הדינים שבהלכה זו מקורם בתורת כהנים פרשת אחרי פרק י"ב ומובאים במקומות שונים בש"ס. (3) איש מפי איש עד משה רבינו. (4) בתורת כהנים שם הלכה ז': יכול אף נבלת עוף הטמא ... תלמוד לומר "אשר תאכל נבילה וטריפה" ... נבילה שיש לה טריפה יצא עוף טמא שאין לו טריפה (איסור טריפה חל רק על עוף טהור). (5) עיקר הנאת הנפש היא בבית הבליעה. (6) פירוש, אפילו שאר כלים שאינם של חרס. (7) שקיעת החמה ונקרא "טבול יום". (8) מפני שכלים אינם מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא מאב הטומאה.

ב. אֵין נְבִלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר צָרִיכָה מִחֻשְׁבָּה⁹ לְטֵמָא
טִמְאָה זֹה הַחֲמוּרָה¹⁰, אֲלֵא כִּיּוֹן שֶׁפִּלַּע מִמֶּנָּה כְּזִית
מִכָּל מְקוֹם - הָרִי זֹה מִטְמָאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. חֻשְׁבָּה
עָלֶיהָ לְאֻכִּילָהּ - הָרִי זֹה מִטְמָאָה טִמְאָת אֲכָלִין¹¹,
וְהָרִי הִיא כְּאֻכֵּל רִאשׁוֹן לְטִמְאָה אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְעָה
בָּהּ טִמְאָה אַחֲרָת¹², וְאֵינָה צָרִיכָה הֶכָשֶׁר.

(9) ישנם סוגי אוכלין שאינם מטמאים טומאת אוכלין עד שהאדם יחשוב לאכלם (ראה לקמן) ומשמיענו רבינו שנבלת עוף טהור מטמאה בבית הבליעה בלי מחשבה כזו. (10) שמטמאה בגדים. (11) אם נגעה באוכלין - נטמאו, אבל אם לא חישב לאוכלה אין דינה כאוכל, מפני שאין דרכם של בני אדם לאכול נבלת עוף. [בעוקצין פרק ג משנה ג שנינו, שלא אמרו דין זה אלא בכפרים, אבל בשווקים שמתאסף שם עם רב, נאכלת (על ידי גויים), ולפיכך מטמאה גם בלי מחשבה מיוחדת. וכן פסק רבינו בהלכות טומאת אוכלין פרק ג הלכה ג]. (12) נידה נא, א: אינה צריכה לא הכשר שרץ ולא הכשר מים. פירוש, מטמאה טומאת אוכלין אפילו לא נגעה בשרץ (או בדבר טמא אחר) ואפילו לא נרטבה באחד משבעת המשקין שמכשירים את האוכלין לקבל טומאה, וטעמו של דבר, מפני שבבית הבליעה היא מטמאה טומאה חמורה לטמא בגדים, וכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר. כתנא דבי רבי ישמעאל שם.

ג. פָּרָה אֲדָמָה¹³ וְשִׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִים אֵינָן כֵּן. אֵף עַל
פִּי שֶׁהֵן מִטְמָאִין הַמַּתְעַסֵּק בָּהֶן, אִם חֻשְׁבָּה עָלֶיהֶן
לְאֻכִּילָהּ - צָרִיכִין שֶׁתִּגַּע בָּהֶן טִמְאָה¹⁴ וְאַחֲרַיִם כֵּן
שֶׁטִּמְאִין טִמְאָת אֲכָלִין.

(13) יש להוסיף: ופרים. (14) נבלת עוף טהור מטמאה אוכלין בנגיעה אפילו לא נגעה בטומאה, מפני שמטמאה טומאה חמורה בבית הבליעה כל אדם שהוא, אבל פרה ופרים שאינם מטמאים טומאה חמורה כל אדם, אלא את המתעסקים בהם, אינם מטמאים אוכלין אם לא נגעו בטומאה.

ד. כְּזִית מִנְבִּילַת הַפְּהֵמָה שֶׁתִּחַבּוּ בְּכּוֹשׁ¹⁵ וְהַכְּנִיס
לְתוֹךְ מְעִי הָאִשָּׁה מִלְמָטָה, או שֶׁהַכְּנִיסוּ לְתוֹךְ

דרך הנקב ולנגוע במוח, ולפיכך גם הנגיעה בעצם הקולית מטמאה, שהרי היא כשומר לטומאה (ראה עוקצין פ"א מ"א). (85) שקולית שלא ניקבה טהורה. (86) המוח ניתק מחיבורו בעצם הקולית בפנים, ומקשקש כשמנדנדים את הקולית. (87) בחי. ידעו חכמינו ז"ל, שעצם שנקלף מעליה הבשר, ויש בו מוח בריא בפנים, היא מעלה ארוכה (מתרפאת), אבל מוח שניתק ממקומו בפנים העצם אינה מרפא את העצם. (88) כמותו ואיכותו מספיקות כדי לרפאות ולהעלות עליה בשר. (89) אפילו במגע, מפני שנגע באבר שלם. פסק כרבי יוחנן שם.

יב. קולית⁹⁰ שֶׁחֻשְׁבָּה עָלֶיהָ לְנִקְבָה וְעֵדִין לֹא נִקְבָה -
הָרִי הַנּוֹגֵעַ בָּהּ סִפֵּק טִמָּא; שֶׁהָרִי יֵשׁ בְּדָבָר סִפֵּק, אִי
מִחֲסֵר נִקְיָה מִחֲסֵר מַעֲשֶׂה אוֹ לֹא⁹¹.

(90) שם קכו, ב - בעיה של רבי אושעיא. (91) בספרים שלנו, הגירסא שם "הדר פשטה (חזר ופשט בעצמו את בעייתו) מחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה", ובספרי רבינו אין הסיום הזה.

יום ו' כ"א ניסן ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר שנבלת עוף טהור מטמאה מן התורה, וכיצד היא טומאתה. ודין נבלת עוף טהור אם צריכה מחשבה. ואם חישוב עליה אם צריכה הכשר. תחב כזית נבלת בהמה למקום שנבלת העוף מטמא. הכורך כזית נבלת העוף בחזרת או בסיב ובלעו. הבולע נבלת עוף טהור ואחר שבלעה הקיאה. ואם בלע ממנה אבר שלם ואין בו כזית. ודין הדברים שמצטרפים לכזית עם הבשר בעוף והראויים לאכילה או לשתייה. נבלת העוף שנפסדה מאכילת כלב, ועוף שנטרף ונשחט. נבלת העוף הטמא, ואבר מן החי הפורש ממנה או מן הטהורה.

א. נְבִלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר מִטְמָא מִן הַתּוֹרָה. מִפִּי
הַשְּׂמוּעָה לְמַד, שֶׁזֶה שְׁנֹאֲמָר: וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל
נְבִלָה וְטְרֵפָה פֶּאֶזְרָח וּבְגֵר וּכְבֵּס בְּגָדָיו וְרִחֵץ בָּמִים -
אֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלֵא פֶּאֶזְכֵּל נְבִלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בְּלִבָּהּ,
שֶׁהוּא אִסּוּר מִשּׁוּם נְבִלָה וְטְרֵפָה⁴. וְכִיצַד הִיא
טִמְאָתָה? אֵינָה מִטְמָאָה לֹא בְּמַגַּע וְלֹא בְּמִשָּׂא וְלֹא
כִּשְׁהִיא בְּתוֹךְ הַפֶּה, אֲלֵא בְּתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה. שְׁנֹאֲמָר:
וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל - אֵינָה מִטְמָאָה אֲלֵא כִּשְׁהִיא
בְּבֵית הַנֶּפֶשׁ; וְזֶה שְׁנֹאֲמָר 'תֹּאכַל' - לְתֵת שְׁעוֹר
לְטִמְאָתָה כִּשְׁעוֹר אֲכִילָה שֶׁהוּא כְּזִית. וְהָרִי נֹאמָר בָּהּ:
וּכְבֵּס בְּגָדָיו - מִלְמַד, שֶׁהַמִּטְמָא בָּהּ מִטְמָא בְּגָדָיו עַד
שִׁפְרֵשׁ מִמִּטְמָאֵיו, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ. כִּיצַד? הַבּוֹלֵעַ כְּזִית
מִנְבִּילַת הָעוֹף הַטָּהוֹר וְנִגַּע בְּכָלִים בְּשַׁעַת בְּלִיעָתוֹ -
טִמְאִים וְנִעְשׂוּ רִאשׁוֹן לְטִמְאָה. הִנֵּה נִוְגַע בְּאֶדָם וּבְכָלִי
חֶרֶס בְּשַׁעַת בְּלִיעָתוֹ - לֹא טִמְאָן, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּשִׂאֲרָ
אֲבוֹת הַטִּמְאָאוֹת. וְאַחֲרַיִם שֶׁפִּלַּע אֵינוֹ מִטְמָא שְׂאֵר פְּלִים⁶,
שֶׁהָרִי הוּא כְּכִלִּי רִאשׁוֹן לְטִמְאָה אַחֲרַיִם שְׂפָרֵשׁ

- 1 בְּלִיעָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁנִּבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר
- 2 מִטְמְאָה - הָרִי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשָׂא¹⁶, לֹא מִשּׁוּם
- 3 נוֹגֵעַ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר.
- 15(16) בַּפֶּלֶךְ. רַבִּינוּ לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁמִּשָּׂא מִטְמֵא אִפִּילוּ
- כִּשְׁלֹא הָיָה אֶת הַטּוֹמֵאָה מִמְּקוֹמָהּ. פֶּסֶק כִּרְבֵּא שֶׁם,
- שֶׁמִּקְוִימוֹת אֵלֶּה דִּינֵם כְּבֵית הַסְּתֵרִים שֶׁמִּטְמֵא בְּמִשָּׂא וְלֹא
- בְּמַגֵּעַ בְּנִיגוּד לְדַעַת אֲבִי שְׂדִינִם כְּבֹלֹעַ שְׂאִינוּ מִטְמֵא כֻלָּל.
- 4 ה. הַפּוֹרֵף פְּזִית מִבֶּשֶׂר נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר בְּחֻזְרָת
- 5 וְכִיּוֹצֵא בָּהּ וּבִלְעוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בְּגִירוֹנוֹ -
- 6 הָרִי זֶה טָמֵא¹⁷. פָּרְכוּ פְּסִיכָא¹⁸ וּבִלְעוֹ - הָרִי זֶה
- 7 טְהוֹר¹⁹.
- 17(18) שְׂדֵרֶךְ אֲכִילָה הִיא. דְּרַכֵּם שֶׁל בְּנֵי אָדָם לֹאֲכֹל בִּשְׂר
- בְּחֻזְרָת, וְלִכְּנֵן אֵין הַחֻזְרָת חוֹצֶצָה. (18) כְּעֵין חוֹטִים רַכִּים
- הַכְּרוּכִים עַל אֵילָנוֹת. (19) מִפְּנֵי שֶׁהַטּוֹמֵאָה לֹא נִגַּעָה בְּבֵית
- הַבְּלִיעָה וְהַסִּיב חוֹצֵץ.
- 8 ו. הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר וְאַחֵר שֶׁבִּלְעָה הִקְיָאָה
- 9 קֹדֶם שֶׁתִּתְעַפֵּל - הָרִי זֶה אֵינוֹ מִטְמֵא בְּגִדִּים בְּשִׁתְּצָא
- 10 לְגִירוֹנוֹ בְּשִׁעָה שֶׁמִּקְיָאָה; שְׂאִינָה מִטְמְאָה בְּבֵית
- 11 הַנֶּפֶשׁ אֲלֵא בְּשִׁעַת בְּלִיעָה, לֹא בְּשִׁעָה שֶׁמִּקְיָאָה.
- 12 ז. מְעִי שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר שֶׁבִּלְעוֹ, מִקְצָתוֹ
- 13 בְּבֵית הַבְּלִיעָה וּמִקְצָתוֹ בְּחוּץ לְתוֹף פִּי: אִם יֵשׁ
- 14 בְּבֵית הַבְּלִיעָה פְּזִית - הָרִי זֶה טָמֵא, וְאִם לֹא -
- 15 טְהוֹר.
- 16 ח. בִּלְעוֹ²⁰ מִמֶּנָּה אֵיכָר שְׁלֵם שְׂאִין בּוֹ פְּזִית - אֵינוֹ
- 17 מִתְטַמֵּא. אֲפִילוּ נִטֵּל צִפּוֹר וְאֲכָלָה: אִם יֵשׁ בָּהּ פְּזִית
- 18 - נִטְמֵא, וְאִם לֹא - טְהוֹר.
- 20(21) תּוֹסֶפֶת זֵבִים פֶּרֶק הַלֵּכָה ו. נֹאמַר בַּהּ "אֲשֶׁר תֹּאכַל"
- וּפְחוֹת מְכֻזִּית אֵינָה אֲכִילָה.
- 19 ט. הַכֹּנֶפִּים²¹ וְהַנּוֹצָה²², אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּאֲכָלִים
- 20 וּמִתְטַמְּאִין וּמִטְמֵאִין טְמֵאָת אֲכָלִין - אֵינֶן
- 21 מִצְטַרְפִּין²³ בְּנִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר לְכֻזִּית. אֲכָל
- 22 הַמְּקוֹמוֹת הָרָפִים הַקְּרוּבִים לְבֶשֶׂר מִן הַחֲרָטוֹם
- 23 וְהַצִּפּוֹרִים - הָרִי הֵן כְּבֶשֶׂר וּמִצְטַרְפִּין לְכֻזִּית. רִאשִׁי
- 24 אֲנָפִים²⁴ וְרֹאשׁ הַזָּנָב וְהַעֲצָמוֹת, אֲפִילוּ הִרְכּוֹת - אֵינֶן
- 25 מִצְטַרְפִּין²⁵.
- 21(22) הַנּוֹצָה הַדָּקָה הַנִּשְׁאֶרֶת בְּעוֹף אַחֵר מְרִיטָה הַנּוֹצָה הַגְּסָה.
- 22(23) הַדָּקָה מִן הַדָּקָה הַנִּשְׁאֶרֶת אַחֵר מְרִיטָה הַכֹּנֶפִּיִּים.
- 23(24) אִם אָכַל פְּחוֹת מְכֻזִּית בִּשְׂר, וְהַנּוֹצָה שֶׁאֲכַל עִימוֹ
- מִשְׁלִימָה לְכֻזִּית - טְהוֹר. (24) יִבְשִׁים הֵם וְנוֹהֲגִים לְחַתֵּכֶם
- וְלִזְרוֹקֶם. (25) אֲבֵל מִטְמֵאִים וּמִיטְמֵאִים. כֹּל הַלֵּכָה זֶה
- מִקּוֹרָה בְּטָהֳרוֹת פֶּרֶק א מִשְׁנָה ב.
- 26 י. הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר מִן הַעֲצָמוֹת הָרָפִין
- 27 אוֹ מִן הַגִּידִין וּמִן הַשִּׁלָּל שֶׁל בִּיצִים²⁶ וּמִן הַדָּם

וּמִבֶּשֶׂר מִן הַחֵי²⁷ מִמֶּנּוּ - טְהוֹר. אֲכָל הָאוֹכֵל מִן
הָאֲשָׁכֹל²⁸ שֶׁל בִּיצִים וּמִן הַקֶּרֶקֶן וּמִן בְּנֵי
הַמַּעֲצִים, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֶלֶב²⁹ בְּאוֹר וּגְמָעוֹ -
הָרִי זֶה טָמֵא בְּאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר; שֶׁהִשְׁוֵתָה בְּכָלֵל
אוֹכֵל. הַמְחָהוּ בְּחֻמָּה וּגְמָעוֹ - טְהוֹר, שֶׁהָרִי
הַסְּרִיחוֹ³⁰.

26(27) הַבִּיצִים הַקֵּטְנוֹת כִּשְׁהֵן דְּבוּקוֹת בְּשִׁידְרָה. חֲתָךְ
כְּזִית בִּשְׂר מִעוֹף חֵי וְאֲכָלוֹ. (28) הַבֶּשֶׂר שֶׁעַל הַשִּׁידְרָה
מִבְּפִנִּים. שֶׁהַבִּיצִים דְּבוּקוֹת בּוֹ. (29) הַשּׁוּמֹן. (30) שּׁוּמֹן
שֶׁנִּיתָן בַּחוּם הַשֶּׁמֶשׁ הַתְּקַלְקֵל וְנִפְסַל לֹאֲכִילָה.

יא. נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר³¹ שֶׁנִּפְסְדָה מִלְּאֲכָל הַכֶּלֶב -
טְהוֹרָה. וְכֵן אִם יִבְשֶׂה פֶּחֶרֶס וְאֵינָה יוֹכֵלָה לְהִשְׁרוֹת
כְּפּוֹשְׁרִין מֵעַת לַעַת לְחֻזְרָת לְכֻמּוֹת שֶׁהִיָּתָה - הָרִי זֶה
טְהוֹרָה. וְהָאוֹכֵל נִצָּל³² שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר - הָרִי
זֶה טְהוֹר.

31(32) מִבּוֹאֵר לְמַעַלָּה פֶּרֶק א הַלֵּכָה יג בְּדִין נִבְלַת בַּהֲמָה.
32(33) לְמַעַלָּה (שֶׁם) כָּתַב רַבִּינוּ נִיצֵל שֶׁל בַּהֲמָה טָמֵא מִסֵּפֶק
מִפְּנֵי שֶׁבְּעִיָּא הִיא שְׁלֵא נִפְשָׁתָה, וְכֹאן, בְּנִיצֵל שֶׁל עוֹף, פֶּסֶק
שְׂאִינוּ מִטְמֵא מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעִיָּא הִיא בְּנִיצֵל שֶׁל בַּהֲמָה כְּלָבָד,
וְסוּבֵר רַבִּינוּ שֶׁנִּיצֵל שֶׁל עוֹף מֵאוֹס יוֹתֵר מִשֶׁל בַּהֲמָה.

יב. עוֹף טְהוֹר שֶׁנִּשְׂרַף וְנִשְׁחַט שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה -
שְׁחִיטָתוֹ מִטְהַרְתּוֹ, וְאֲפִילוּ נִשְׁחַט בְּעֻזְרָה. וְאִם נִמְלַק
וְנִמְצָא טְרֵפָה - אֵין מְלִיקָתוֹ מִטְהַרְתּוֹ³³. נִמְצָאָתָה
אוֹמֵר³⁴: שֶׁהִשְׁחַט עוֹף טְהוֹר, בֵּין בְּחוּץ בֵּין בְּפָנִים,
בֵּין קִדְשִׁים בֵּין חֻלִּין - הָרִי זֶה טְהוֹר³⁵; וְהַמְּלִיק
חֻלִּין בְּפָנִים³⁶ אוֹ שֶׁמְּלַק קִדְשִׁים בְּחוּץ - הָרִי אֵלוֹ
מִטְמֵאִין³⁷ בְּגִדִּים בְּבֵית הַבְּלִיעָה.

33(34) בֵּין בְּפָנִים וּבֵין בְּחוּץ. (34) יוֹצֵא מִזֶּה. (35) וְאֵף עַל
פִּי שֶׁקִּדְשִׁים טַעֲנוּנִים מְלִיקָה מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁחַט עוֹף קִדְשִׁים
בְּחוּץ חַיִּיב כֹּרֶת (שֶׁם קֵז, א) הָרִי חֲשִׁיבָה תוֹרָה אֶת שְׁחִיטָת
הָעוֹף בְּחוּץ וּלְפִיכָךְ מִטְהַר מִיָּדִי נִבִּילָה גַם בְּפָנִים, שֶׁבְּפָנִים
וּבְחוּץ דִּינָם שׁוּוֹה בְּכָל עֲנִינֵי טוֹמֵאָת נִבְלַת הָעוֹף. (36) וְכֹל
שֶׁכֵּן בְּחוּץ, שְׁלֵא מִצְאָנוּ שֶׁם מְלִיקָה בְּכָלֵל. (37) מִשְׁנָה שֶׁם
סח, א. וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְלִיקָה מוֹעִילָה לְחוּלִין בְּשׁוּם
מָקוֹם, וְקִדְשִׁים בְּחוּץ נִלְמַד (שֶׁם) מִן הַכֹּלֵל הַמְּקוּבֵּל: "לֹא
הִיא פִּסּוּלוֹ בְּקוֹדֶשׁ, מִטְמֵא בְּגִדִּים בְּבֵית הַבְּלִיעָה."

יג. הַמּוֹלֵק³⁸ קִדְשִׁים בְּפָנִים, אִם הָיוּ רְאוּיִין לְקָרְבָן
וְלֹא נִמְצְאוּ בָּהֶן מוֹמִין שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמָקוֹמוֹ - הָרִי אֵלוֹ
טְהוֹרִין. כִּיּוֹצֵא בּוֹ, עֲגָלָה עֲרוּפָה³⁹ שֶׁנִּשְׂרַפָּה
כִּהְלֵכְתָּה - טְהוֹרָה. כִּפְּרָה כְּתִיב בָּהּ⁴⁰ קִדְשִׁים⁴¹. וְכֵן
אִם נִשְׁחַטָּה⁴² אַחֵר יִידְתָּהּ לְנֶחֱל, אֵף עַל פִּי
שֶׁאֲסוּרָה בְּהִנָּאָה - הַצִּילָה אוֹתָהּ שְׁחִיטָתָה מִיָּדִי
נִבְלָה.

38(39) בְּרִייתָא שֶׁם. וְהִיא מְלֻמֶּדֶת, שְׁלֵא תֹאמַר, אִמְנָם הַתּוֹרָה
הַתִּירָה מְלִיקָה בְּקִדְשִׁים לְמִזְבֵּחַ וְלִכְהֵנִים, אוֹלָם לֹאֲחֵרִים לֹא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ב ניסן – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

פרק רביעי

1) יבאר טומאת שמונה שרצים האמורים בתורה ושיעורה וכל דיניה.

- א. שְׁמוֹנֶה שְׂרָצִים הָאֲמֻרִין בַּתּוֹרָה, וְהֵן: הַחֹלֶד²⁰
וְהַעֲכָבִר וְהַצֵּב וְהָאֲנָקָה וְהַלְטָאָה וְהַכַּחַל וְהַתְּנַשְׁמַת²¹
וְהַחֲמָט - טִמְאָת פֶּלֶן שָׁוָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין שְׂרָץ לְעִנְיָן²²
טִמְאָה.²³

~ נקודות משיחות קודש ~

"שמונה שרצים האמורים בתורה והן החולד... והן הנקראין שרץ לענין טומאה".

בספר "קהלת יעקב" כתב ששבעת השרצים שמהחולד והלאה, הם סוד שבעה קצוות הטומאה וכל אחד כלול מן השאר הרי ביחד מ"ט שרעי טומאה ואלו יש להם עוד צד טהרה ששבעה אלה שבים טהורים (כל שבים טהור) אבל החולד אינו גם בים (חולין קכז, א). ואין לו צד טהרה כלשהו כי חולדה רומז לבניה, כמו שכתב הרב בענין חולדה הנביאה כי חולדה לשון הטמנה וכיסוי, עלמא דאתכסיא "הנסתרות לה" אלקינו" דקאי על בחינת הבינה. ובבינה נ' שער, מ"ט מתפשטים לז' קצוות ושער הנז"ל נשאר בה וכולם מתקדשים על-ידי הבינה, כי האם מטהרתו והוא סוד התשובה שבחזרתם למקורם לבניה נטהרו אבל אם פגם גם בבניה אין לו שוב מקום לטהר. וכן מצינו ביציאת מצרים שהיו ישראל שקועים במ"ט שרעי טומאה, ואילו הגיעו לשער הנז"ל שוב לא היו יכולים לטהר.

ויש להוסיף שכל זה הוא בנוגע לגאולת מצרים, אבל בגאולה האמיתית יהיה גם הבירור של שער הנז"ל כי במצרים הרע עדיין נשאר בתוקפו אלא שהיה הענין של "ברח העם" אבל בגאולה השלימה יתבטל הרע לגמרי וכתב "...ובמנוסה לא תלכון" ועל זה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" שהנפלאות שלעתידי לבא הם כימי צאתך בכ"ף הדמיון ויהיו עוד הרבה למעלה מהם. ודוגמא לדבר בעבודת התשובה שהקשה אדמוה"ז באגרת התשובה מעניינים שאין תשובה מועילה בהם, איך יתכן והרי אין לך דבר העומד בפני התשובה, ומתרץ שאין מועילה תשובה תתאה אבל תשובה עילאה (תשובה עילאה בבניה) מועילה גם לעניינים אלו. ועל-דרך-זה בעניינינו הגם שאין חולדה בים הרי זה בבחינת ים סתם, אבל כשנמשך ומתגלה בחינת ים לעתיד-לבוא בדרגא נעלית יותר אזי נעשה טהרה גם בנוגע לחולדה בירור שער הנז"ל. ומכיון שכל הגילויים שיהיו לעתיד-לבוא תלויים במעשינו ועבודתנו עתה, הרי שמעין ודוגמת דבר זה צריך להיות במעשינו ועבודתנו גם עתה, וענין זה נפעל על-ידי

יצאה מכלל נבילה. (39) שם ע, ב. אם נמצא אדם הרג ולא נודע מי רצחו מביאים בית דין עגלה, מורידים אותה לנחל ועורפים אותה. (40) שם: כפר לעמך ישראל. (41) ועשיית מצוותה מטהרתה מידי נבילה כמו מליקה בעוף. (42) שם. מפני ששחיטתה מתירה בחולין, היא מועילה לטהר בעגלה ערופה.

- 1 יד. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּמֵא - טְהוֹרָה⁴³ וְאִינָה מִטְּמֵאָה
2 בְּבֵית הַבְּלִיעָה⁴⁴. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לֹאכִילָהּ וְהִכְשִׁרָהּ⁴⁵
3 - הָרִי הִיא פְּאֻלִּין טָמֵאִין שֶׁהֵן רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה⁴⁶.
4 וְכִנְפֵּיהֶם וְהַנּוֹצָה וְהַמְקוֹמוֹת הַרְכִּים מִן הַחֲרָטוֹם וּמִן
5 הַצִּפְרָנִים שָׁלָה - הָרִי הֵן כִּבְשָׁה⁴⁷.

(43) בברייתא חולין (ק, ב) למדו זה מן הכתוב "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח) מי שאיסורו משום נבילה, יצא זה שאיסורו משום כל תאכל טמאה. (44) שטומאה זו נאמרה בעוף טהור בלבד, כל דבר שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מטמא טומאת אוכלין אלא אם חישב עליו לאכילת אדם (הלכות טומאת אוכלין פרק א) ונבלת עוף טמא רוב בני אדם אינם אוכלים אותה ולפיכך צריכה מחשבה. (45) לשון המשנה טהרות פרק א, ג: "צריכה מחשבה והכשר" ופירש הר"י קורקוס, שהכוונה להכשר מים והכשר שרץ, היינו, שתורטב במשקין ותיגע אחרי כן בשרץ. אולם בכסף משנה כאן כתב, שמלשון רבינו משמע שצריכה הכשר מים בלבד. (46) הר"י קורקוס פירש: כשנגעה באב. (47) מיתטמאים ומטמאים ומצטרפים (טהרות שם משנה ג'). בעוף טהור אמרנו למעלה (בהלכה ט) שהכנפיים והנוצה אינן מצטרפות. הרא"ש מנמק את ההבדל: נבלת עוף טמא אין אוכליה מצויים ולפיכך מניחים אותה כמו שהיא עם הכנפיים והנוצות עד שיימצאו אוכלים ולפיכך הם חשובים כחלק מן העוף.

- 6 טו. אֶחָד הָעוֹף הַטָּהוֹר וְאֶחָד הָעוֹף הַטָּמֵא - אֵיבָר
7 מִן הַחֵי הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם טָהוֹר, וְאִין בּוֹ טִמְאָה כָּלָל.
8 שְׁנֵאֵמַר: וְלֹאֵלָה תִּטְמְאוּ, לְכָל הַבְּהֵמָה⁴⁸ - לְהוֹצִיא
9 אֶת הָעוֹף שֶׁאִין לוֹ פֶּרֶסָה. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ,
10 שֶׁלֹּא בָּא הַכְּתוּב אֶלָּא לְטָמֵא אֵיבָר מִן הַחֵי שֶׁל
11 בְּהֵמָה אוֹ חִיָּה⁴⁹.

(48) והכתוב ממשיך: "אשר היא מפרסת פרסה". (49) ומפני שכתוב "פרסה" ממעטים אבר מן העוף.

- 12 טז. אֵיבָר מִן הַמֵּת⁵⁰ מִן הָעוֹף - הָרִי הוּא נִבְלַת
13 הָעוֹף שֶׁפִּרַּשׁ מִמֶּנּוּ: אִם הֵיְתָה נִבְלַת עוֹף טָהוֹר -
14 מִטְּמֵאָה טִמְאָה חֲמוּרָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה בְּכִזִּית; וְאִם
15 חָשַׁב עָלֶיהָ לֹאכִילָהּ - מִטְּמֵא טִמְאָת אֶכְלִין. וְאִם
16 הֵיְתָה נִבְלַת עוֹף טָמֵא - מִטְּמֵא טִמְאָת אֶכְלִין, אִם
17 חָשַׁב עָלֶיהָ וְהִכְשִׁרָהּ. וְאִינוּ מִטְּמֵא אֶכְלִין אֲחֵרִים עַד
18 שִׁיְהִיהָ בּוֹ כִּבְשָׁה, כִּשְׁעוֹר כֹּל הָאֶכְלִין לְטָמֵא, כְּמוֹ
19 שִׁיְתַבָּאֵר.

(50) אבר מן העוף אינו כלול במה שאמרו במשנה (אהלות פרק א משנה ז): "האיברים אין להם שיעור".

קצו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ב ניסן - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) משנה מעילה יז, א. (22) מטמא בכעדשה. (23) אבל אם פירש מן הבשר אינו מצטרף, כרב חנין בגמרא שם, וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אמר.

ח. עֲצָמוֹת הַשָּׁרֵץ²⁴ וְגִידֵי וְצִפְרָנָיו - טְהוֹרִין. וְעוֹר הַחֹלֶד וְהַעֲכָבֵר וְהַצֵּב וְהַתְנַשְּׁמָת - טְהוֹר²⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹחַ וְעֵדִין לֹא עֲבָדוֹ וְלֹא הֵלֵךְ בּוֹ²⁶. אֲכָל עוֹר הָאֲנָקָה וְהַפֶּחַ וְהַלִּטָּאָה וְהַחֲמֹט - כְּבָשָׁרָן, וּמִטְמֵא בְּכַעֲדָשָׁה. וְאִם עֲבָדוֹ אוֹ שֶׁהֵלֵךְ בָּהֶן כְּדִי עֲבֹדָה - טְהוֹרִין. וְכִמָּה הִיא כְּדִי עֲבֹדָה? כְּדִי הַלּוֹף אֶרְפָּעָה מִלֵּין.

24) ב'תורת כהנים' פרשת שמייני פ"י ה"ב, שנינו: "וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא", לא מן העצמות ולא מן הצירפניים. ורבינו מוסיף גידים. (25) במשנה חולין קכב, א נמנו השרצים שעורותיהם מטמאים, ולא מנו תנשמת. ראה שם עמוד ב. (26) ראה למעלה פ"א ה"ט.

ט. קוֹלִית הַשָּׁרֵץ²⁷ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טְהוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מְלֵאָה מִחַי. וְהוּא שִׁיחָהּ הַמֵּחַ מִתְקַשֶּׁשׁ²⁸, שְׂאִינוֹ מַעֲלָה אֲרוּכָה; אֲכָל אִם הִיא עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ וַיֵּשׁ בּוֹ כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בָּהּ מִבְּחוּץ - הִרִי הַנוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא, כָּכָל הָאֵיבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁹. נִקְבָּה הַקּוֹלִית כָּכָל שֶׁהוּא - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם טָמֵא³⁰.

27) משנה שם קכב, א. (28) ראה למעלה פ"ב הי"א. (29) שם. (30) חולין שם.

י. בִּיצַת הַשָּׁרֵץ³¹ הַמְרַקֶּמֶת³², אֵף עַל פִּי שֶׁהַשָּׁרֵץ נִרְאָה מִתּוֹכָהּ³³ - טְהוֹרָה. נִקְבָּה כָּל שֶׁהוּא - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא.

31) שם קכו, ב. יש שרצים שמולידים ולדות חיים, ויש מהם (חומט צב ולטאה) שמטילים ביצים. (32) שהתקמה בה תבנית בעל-חי. (33) דרך קליפת הביצה השקופה. [בתוספתא חולין פ"ח ה"ה, אמרו: "וכמה היא ריקומה? כדי שייראה השרץ מתוכה". ומפרש רבינו, שאפילו במצב שכזה - טהורה, כל זמן שלא ניקבה. והטעם נאמר בברייתא שם, מפני שאי אפשר לנגוע בשרץ עצמו].

יא. שָׁרֵץ³⁴ שֶׁחֲצִי בָּשָׂר וְחֲצִי אֲדָמָה - הַנוֹגֵעַ בְּבָשָׂר טָמֵא, וּבְאֲדָמָה טְהוֹר. וְאִם הַשָּׁרֵץ עַל פְּנֵי כְּלוֹ³⁵ - אֵף הַנוֹגֵעַ בְּאֲדָמָה, שֶׁעֵדִין לֹא נִגְמְרָה צִנּוּרָתוֹ, טָמֵא³⁶.

34) משנה שם. (35) לכל ארכו, אבל לא לכל רחבו. (36) כר' יהודה במשנה, לפי פירושו של ר' יהושע בן לוי שם.

יב. בָּשָׂר הַשָּׁרֵץ שֶׁנִּפְסַד³⁷ וְהַבָּאִישׁ וְנִפְסַל מְלֵאכֶל הַכֶּלֶב - טְהוֹר. וַיֵּשׁ³⁸ עַד שֶׁנִּעְשָׂה כְּחֶרֶשׁ: אִם יָכוֹל לְהַשְׁרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מַעַת לָעַת וּלְחֹזֵר לֹחַ בְּשִׁחָהּ - מִטְמֵא; וְאִם לֹא - טְהוֹר, וְאִפְלוּ כְּאֲכָלִים טָמֵאִים

שלומדים בתורה אודות שמונה שרצים, כי המציאות שלהם כמו שהיא בתורה הוא עניין של קדושה, ולא עוד אלא שעל-ידי-זה פועלים הבריור והטהרה של שמונה השרצים גם במציאות העולם עד לטהרה של שער הנו"ן.

(ענ"פ י"ן מלכות' ספר טהרה סימן י"ח)

2) לא עלה בידי אנשי המדע לקבוע בוודאות, שאפשר לסמוך עליה להלכה, את זהותם של שמונת השרצים ושמותיהם בזמננו.

ב. הַשָּׁרֵץ³ - אֵב מְאֹבֹת הַטְּמָאוֹת. מִטְמֵא אֲדָם וְכָלִים⁴ בְּמַגֵּעַ, וְכָלִי חֶרֶס בְּאִוִּיר⁵, וְאִינוֹ מִטְמֵא בְּמִשְׁא⁶, וְהַנוֹגֵעַ בּוֹ אִינוֹ מִטְמֵא בְּגִידִים⁷ בְּשִׁיעַת מַגֵּעוֹ⁸. וְשֶׁעוֹר טְמֵאָתוֹ בְּכַעֲדָשָׁה⁹. וְכָל הַשָּׁרָצִים מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה¹⁰.

3) כלים פ"א מ"א. (4) ככל אב הטומאה. (5) אם השרץ היה תלוי בחוט והכניסוהו לאויר כלי חרס ולא נגע בדופנו - נטמא הכלי. (6) אם לא נגע (שם). (7) בתורה כתוב (ויקרא יא, לא): "הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב", ולא נאמר "יכבס בגדיו" כמו שנאמר בטומאות אחרות. (8) כלומר, אפילו בשעת מגע בשרץ, ומכל-שכן אחר שפירש ממנו. (9) כשיעור תחילת ברייתו של החומט. ברייתא חגיגה יא, א. (10) חצי עדשה משרץ זה וחצי עדשה משרץ אחר - מצטרפים ומטמאים (מעילה טו, ב).

ג. הָאֵיבָרִים¹¹ אֵין לָהֶן שְׁעוֹר¹². אֵיבָר מִן הַשָּׁרֵץ כְּבָרִית¹³.

11) אהלות פ"א מ"ז. (12) מטמאים בכל שהם. (13) כשהוא שלם, כמו שנברא (ראה למעלה פ"ב ה"ג).

ד. בָּשָׂר¹⁴ וְגִידִים וְעֲצָמוֹת, שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה, בֵּין שֶׁפָּרַשׁ מִן הַחֵי בֵּין שֶׁפָּרַשׁ מִן הַמֵּת - מִטְמֵא טְמָאָתוֹ¹⁵. וְהוּא שִׁיחָהּ בְּבָשָׂר שֶׁעָלָיו אוֹ בַּמֵּחַ שֶׁבַעֲצָם כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה¹⁶.

14) זה פירוש להלכה הקודמת. (15) טומאת שרץ. (16) ראה למעלה פ"ב הי"א.

ה. בָּשָׂר¹⁷ מִן הַחֵי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשָּׁרֵץ - טְהוֹר¹⁸; שְׂאִין מִטְמֵא אֲלֹא אֵיבָר הַדּוֹמָה לַשָּׁרֵץ כְּלוֹ: מֵה שָׁרֵץ - בָּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת, אֵף אֵיבָר הַפּוֹרֵשׁ - בָּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת.

17) בלי גידים ועצמות. (18) ברייתא חולין קכב, ב.

ו. הַכְּלִיא¹⁹ וְהַכְּבֵד וְהַלְשׁוֹן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָר וְאֵין עוֹשִׂין חֲלִיפִין²⁰ - הִרִי הֵן בְּבָשָׂר, וְאִם פָּרְשׁוּ מִן הַחֵי - טְהוֹרִין.

19) חולין שם. ראה למעלה פ"ב ה"ד. (20) אם נחתכו אינם חוזרים וגדלים. ראה למעלה פ"ב ה"ד.

ז. דָּם הַשָּׁרֵץ²¹ - בְּבָשָׂרוֹ²², וּמִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מִחְבֵּר בְּבָשָׂר²³.

דיחוי באיסורין. פירוש, אם ירד האיסור או הטומאה מחתיכה זו מפני עצמקה לפחות מכשיעור, שוב לא יחזור אפילו אם תתפח ותחזור לשיעורה הקודם (ראה הלכות טומאת אוכלין פ"ד ה"ה וה"ו).

1 אינו מטמא. במה דברים אמורים? במקצת השרץ;
2 אבל שרץ שיבש ושלדו קנים³⁹, או שנשרף ושלדו
3 קנים, הואיל ותבנית כלו עומדת - הרי זה מטמא⁴⁰.
4 וקרוב בעיני⁴¹, שטמאה זו מדבריהם.

12 יד. השרץ⁴⁵ אינו מטמא עד שומות. התזו ראשיהן,
13 אף על פי שעדיין הראש מערה בעור הגוף⁴⁶, אף
14 על פי שהן מפרקסין כזנב הלטאה⁴⁷ - מטמאין.
15 שאר שקצים ורמשים⁴⁸ כלן, כגון הצפרדע והנחש
16 והעקרב וכיוצא בהן, אף על פי שהן אסורין
17 באכילה - הרי הן טהורין מכלום, ואפילו פאכלין
18 טמאין אינן⁴⁹. ואין לה בכל השרצים מה שטמא
19 במותו חוץ משמות המינין המפרשין בתורה.

(45) אהלות פ"א מ"ו. (46) אבל נמלקו שני הסימנים (קנה וושט). פסק כריש לקיש בחולין כא, א. ושם משמע, שריש לקיש מקפיד רק על מליקת שני הסימנים, אבל העור לא מעלה ולא מוריד. (47) שנחתך והופרד לגמרי מגוף הלטאה מפרס עוד זמן מסוים, ואף-על-פי שאין בו כל חיות. (48) שלא נמנו בהלכה א בין השמונה. (49) אפילו אם נגעו בטומאה, אינם מטמאים אוכלין ומשקין.

(37) ראה למעלה פ"א ה"ג בדין נבילה. (38) משנה, נדה נד, ב. (39) תבניתו נשארה שלמה וניכרת. (40) שם נו, א. (41) סברת עצמו, ללא מקור בתלמוד ובגאונים. בגמרא שם למדו זה מן המקרא, ודעת רבינו שהדרשה היא "אסמכתא בעלמא" (חכמים הסמיכו גזירתם על הכתוב).

5 יג. פזית מן הנבלה או פערדשה מן השרץ שצמקו
6 וחסרו - טהורין⁴². פחות מפערדשה מן השרץ ופחות
7 מפזית מן הנבלה שתפחו ועמדו על פשעור -
8 מטמאין מדברי סופרים⁴³. הוי בתחלה פשעור
9 וצמקו, וחרזו ותפחו עד שהגיעו לשעורן - הרי
10 אלו מטמאין כשהיו דין תורה⁴⁴. וכן אתה אומר
11 בפזית מן המת.

(42) טהרות פ"ג מ"ד. (43) מנחות נד, א. (44) שם עמוד ב, נפרכה שיטת ר' שמעון ברבי וריש לקיש שאמרו יש

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז-כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמו. 20

אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
והפחשה. וכבר נתבאר ממשפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
קמא ובריש (בבא) מציא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
41 במקומות רבים בתלמוד.

42 המצוה הרמ"ח — הצווי שצצטוינו בדיני נחלות,
והוא אמרו תעלה: "איש פי-ימות וכן אין לו [וגו']"
43 (במדבר כו, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור
44 יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי הירשים. וכבר
45 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא.
46 (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).
47

21 המצוה הרמ"ו — הצווי שצצטוינו בדין טוען
22 ונטען, והוא אמרו תעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
23 יאמר כ"הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
24 משפטים שם): "כ"הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו
25 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בגי
26 אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
27 והפחשה. וכבר נתבאר ממשפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
28 קמא ובריש (בבא) מציא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
29 ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
30 במקומות רבים בתלמוד.

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמח. 48

48 המצוה הרמ"ח — הצווי שצצטוינו בדיני נחלות,
והוא אמרו תעלה: "איש פי-ימות וכן אין לו [וגו']"
49 (במדבר כו, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור
50 יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי הירשים. וכבר
51 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא.
52 (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).
53
54

יום שני י"ז ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמו. רמח. 31

32 המצוה הרמ"ו — הצווי שצצטוינו בדין טוען
33 ונטען, והוא אמרו תעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
34 יאמר כ"הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
35 משפטים שם): "כ"הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו
36 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בגי

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנגצטינו בדיני נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש ביימות וכן אין לו [גו]". (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היו"שים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום חמישי כ' ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנגצטינו בדיני נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש ביימות וכן אין לו [גו]". (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היו"שים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שישי כ"א ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

המצוה הקע"ו — הצווי שנגצטינו למנות [דינים] שופטים ושופטים להוציא לפעל צווי התורה, ובכריחו את הסוטים מדרך האמת ללכת בה, ויצו על הטוב ויזהירו מן הרע, ויוציאו לפעל את העצמים על העבדן, כדי שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה מסורים לרצון כל אדם ואדם. ומתנאי מצוה זו, שהממנים האלה יהיו דרגה למעלה מדרגה, והוא: שממנים בכל עיר עשרים ושלושה דינים שמתקבצים כלם במקום אחד בשער העיר (בעלת מספר אוכלוסין) הראויה למנון זה — וזוהי סנהדרין קטנה. וממנים בירושלים בית דין הגדול של שבועים דינים, וממנים אחד על אותם השבועים — והוא ראש ה'שיבה, והוא ששופטים לו חכמים גם 'נשיא' והכל יתקבצו במקומם המיוחד להם. ומקום שאנשי מועטים, שאינו ראוי לסנהדרין קטנה, ממנים בו על-כל פנים שלשה להוציא לפעל את הדינים בדינים קטנים, ואלה מעבירים את הדברים הגדולים למי שלמעלה מהם. וכן ממנים שופטים ונגשים המבקרים בשופקים ובדקים דרכי בני אדם במשא ומתן, כדי שלא יעשו עול אפלו בדרך מועט. והצווי שנגמרה בו מצוה זו הוא אמרו יתעלה: "שפטים ושופרים תתן-לך בכל-שעריך" (דברים טז, יח). ולשון ספרי (ירושלמי פרשת שופטים): "מנין שממנין בית דין אחד לכל-ישראל? תלמוד לומר: שפטים ושופרים תתן-לך. ומנין שממנין אחד על גבי כלן? תלמוד לומר:

תתן-לך, ומנין שממנין בית דין לכל-שבט ושבט? תלמוד לומר: בכל-שעריך. רבי שמעון בן גמליאל אומר: לשבטיך ושפטו — מצוה על כל-שבט ושבט להיות דין את-שבטו שנגמרו: ושפטו את-העם — על ברכם" ויכר נכפל הצווי למנות שבועים וקנים, והוא אמרו יתעלה למשה: "אספה-לי שבועים איש" (במדבר יא, טז) ואמרו (ספרי פרשת בהעלותך) זכרונם לברכה: "כל-מקום שנגמרו לי — הרי הוא קים לעולם: וכהנו-לי וגו'" (שמות כח, מא) — כלומר: שנה צווי תמיד ואינה מצוה לפי שעה, אלא חובה למשך הדורות.

ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרין גדולה וקטנה ובית דין של שלשה ושאר המנויים — כלם לא יהיו אלא בארץ ישראל וקא, ואין סמיכה (הסמכה לדיינות) בחוצה לארץ. אף אם נתקמה הסמיכה בארץ ישראל, ושאם אותם הסמוכים לדון בארץ ובחוצה לארץ, וזהו ענין אמרם (מכות ז): "סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ"; אבל לא דיונו דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ, אלא אם בית הבחירה עומד, כמו שבארנו בהקדמת המאמר הזה (סוף הכלל ה"ד). ולשון ספרי על אמרו יתעלה במכה-נפש בשנגה: "יהיו אלה לכם לחקת משפט לדרכתכם בכל מושבתיכם" (במדבר לה, כט), אמרו: "בכל מושבתיכם — בארץ ובחוצה לארץ. יכול אף ערי מקלט יהיו נוהגות בחוצה לארץ? תלמוד לומר: אלה — אלו הדינים נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ, וערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ". וכבר נתבאר בל-דיני מצוה זו במסכת סנהדרין.

המצוה הרפ"ד — האזהרה שהזהר בית דין הגדול או ראש גלות מלמנות דין שאינו בקי בחקמת התורה וימנה אותו בגלל מעלות שיש בו, הרי הוא מזקק על כך; אלא אין מביטים במנויים התורניים אלא לבקאות האדם בחקמת התורה וידעת צווייה ואזהרותיה והתנהגותו במעשים המתאימים לכך. והאזהרה מלמנות ממנה בגלל מעלות אחרות היא אמרו יתעלה: "לא-תכירו פנים במשפט" (דברים א, יח), ולשון ספרי (פרשת דברים שם): "לא-תכירו פנים במשפט — זה הממנה להושיב דינין", כלומר: שאזהרה זו אינה אלא לאדם שיש לו הרשות למנות דינין על ישראל, שהזהר מלמנותם בגלל דבר מכל מה-שהזכרנו לעיל. אמרו: שמא תאמר: איש פלוני נאה אושיבנו דין, איש פלוני גבור אושיבנו דין, איש פלוני קרובי אושיבנו דין, איש פלוני הלוני ממון אושיבנו דין, איש פלוני יודע בכל-לשון אושיבנו דין, ונמצא מזכה את-החייב ומחייב את-הנזקאי, לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע — לכן נאמר: "לא-תכירו פנים במשפט".

אחר סברת דין אחר דרך הסמכות עליו בחיוב המחזיק
או זכוי הנזכר. בלי שיבחון הדבר בעצמו לפי חקירתו
וסברתו מתוך יסודות הדין, והוא אמרו: "ולא-תענה
על-רב לנטת" (שם). הפונה בזה: אל תבקש בריב, הנטיה
בלבד, והוא: שתטה עם הרב או עם הגדולים, ותשתוק
ממה שיש בדעתך באותו הדין ולשון המכלתא: "ולא-
תענה על-רב לנטת, שלא תאמר בשעת מנין: דיי שאתה
כרבי איש פלוני — אלא אמור מה שלפניך. יכול אף
דיני ממונות כן — תלמוד לומר: אחרי רבים להטת" (שם).
ונגמל-הלאו הזה נלמדה האזהרה למלמד זכות
שלא יחזור וללמד חוכה, אמרו יתעלה: "ולא-תענה
על-רב לנטת", כלומר: לא יזה דברך בו להטות אותו
לחוכה. וכן אין פותחין בדיני נפשות לחוכה, שנאמר:
"ולא-תענה על-רב לנטת". וכן מחזירין (הדין) לזכות
ואין מחזירין לחוכה. וכן אין מתחילין מן-הגדול —
כל-הדברים האלה נלמדו ממה שנאמר: "ולא-תענה
על-רב לנטת", כמו שנתבאר בפרק ד' מסנהדרין (לו).
ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה הרכ"ט — הצווי שנגצטינו לסקול את-
העובדים על מקצת (חלק מ)המצוות, והוא אמרו יתעלה:
"ויסקלתם אתם באבנים ומתו" (דברים כב, כד) ונעיר על
המצוות שהעובר עליהן חייב סקילה, כשאזכיר מצוות
לא-תעשה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ו'
מסנהדרין (מה).

המצוה הרכ"ח — הצווי שנגצטינו לשרוף את-
העובדים על מקצת המצוות. והוא אמרו יתעלה: "באש
ישרפו אתו ואתה" (ויקרא כ, יד), ונעיר במצוות לא-
תעשה על המצוות שחייבים עליהן שרפה. וכבר נתבארו
דיני מצוה זו בפרק ז' ממסכת סנהדרין (נב).

המצוה הקע"ה — הצווי שנגצטינו ללכת אחר הרב,
אם נופלת מחלוקת בין הסמכים באיזה דין מכל-דיני
התורה; וכן נהגה גם בדין הפרטי, כגון בדין שבין ראובן
לשמעון: אם נופלת מחלוקת בין דיני עירם, אם שמעון
הוא הטיב או ראובן — גלף אחר הרב, והוא אמרו
יתעלה: "אחרי רבים להטת" (שמות כג, ב) ובפרוש אמרו
(חולין יא, א): 'רפא — דאורייתא'. וכבר נתבארו דיני מצוה
זו והלכותיה בכמה מקומות בסנהדרין.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רפב. רפג.

מצות עשה רכט. רכח.

המצוה הרפ"ב — האזהרה שהזהר הדין מלנטות
אחר דעת הרב אם היה הרב אדם אחד בלבד. ופרוש
הענין הזה, שאם נפלה מחלוקת בין הדינים בחוטא:
מקצתם אמרו שהוא חייב מיתה ומקצתם אמרו שאינו
חייב מיתה, והיו המחכים יתרים במנין על המזכים איש
אחד — אסור להרוג אותו החוטא, והזהיר ה' את-הדין
מלהקרו עד שיהיו המחכים יתרים על המזכים —
שנים. והוא אמרו: "לא-תהיה אחרי-רבים לרעת" (שמות
כג, ב) כלומר: לא תמשך אחר כל-רב שיאמר, כגור דין
המנות, וזהו ענין אמרו במיוחד "לרעת". ולשון המכלתא
(פרשת משפטים שם): "אחד עשר מזכין ושנים עשר
מחביין שומע אני יזה חייב — תלמוד לומר: לא-תהיה
אחרי-רבים לרעת". ושם אמרו: "הטותך לטובה על פי
אחד, הטותך לרעה על פי שנים". וכבר נתבארו דיני
מצוה זו בפרק ד' מסנהדרין (לב).

המצוה הרפ"ג — האזהרה שהזהר הדין מלנטות

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ' א

תיקון.
שנינו בברייתא, חנין בן פנחס אומר שהשיעור הוא כרי שתושיט
ידה לתוף פיה ליטול את הקיסם. בעי רב אשי לפי איזה שיעור
זמן משערים, דמתירק או דלא מתירק — להוציא קיסם שנמצא דחוק
בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה
הגמרא, תיקון.
שנינו בברייתא, פלימו אומר שהשיעור הוא כרי שתושיט ידה
לסל ליטול בכר ותיתלו. בעי רב אשי לפי איזה שיעור זמן
משערים, דמתירק או דלא מתירק — להוציא ככר שנמצא דחוק
בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק
האם משערים בחרתא או בעתיקא — בסל חדש או בישן, סל חדש
אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח
לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הככר. וכן יש להסתפק
האם משערים בבמימא או בקריא — בככר חם או קר, בככר חם
צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך בככר קר
נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

הוא כרי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו, ואילו קבא — בברייתא
השנייה, אומר שהשיעור הוא כרי לגמיעה — לגמוע ביצה אחת.
מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה
שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר
כדי גמיעת ביצה אחת. אלא לדרביו דרבי עקיבא קאמר, דקאמר
רבי עקיבא שמשערין בצליאה ובגמיעה של ביצה אחת, וכפי
שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא,
מדוע אתה משער בצלייה וגמיעה של ביצה אחת, אימא — תאמר
שיעור של גמיעה לחודה, כלומר כרי לגמוע שלש ביצים זו אחר
זו, דהיינו צליאה וגמיעה — ששיעור זה שווה לצלייה וגמיעה של
ביצה אחת.
שנינו בברייתא, רבי אליעזר בן ירמיה אומר שהשיעור הוא כרי
שיקשור גרדי נימא — שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד.
בעי רב אשי לפי איזה שיעור זמן משערים, דמתירק — קשירת שני
חוטים שרוקנים אחד מהשני, או דמתירק — קשירת שני חוטים
שקרובים אחד לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא,

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה נוסף על השיעורים הקבועים - דף ליום דף ליום

היום יום ז' אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

- 1 י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו ללמוד
- 2 בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה"סיום"
- 3 דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.
- 4 ובהקדם - "קלאץ-קשיא" בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים
- 5 "כחוט השערה":
- 6 מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ"ט דפים - בהתאם למ"ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף
- 7 ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ"ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל
- 8 המסכתות) - בדף ב', ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן
- 9 בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח"ו יום אחד ממ"ט ימי הספירה, אין זה "שבע" שבתות תמימות!"
- 10 ויש לומר - ש"דף-השער" דמסכת סוטה משלים את המנין דמ"ט הדפים המכוונים כנגד מ"ט ימי
- 11 הספירה.
- 12 והביאור בזה:
- 13 "דף-השער" הוא בבחינת "שומר" על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שעניינו לשמור שלא ייכנסו
- 14 דברים בלתי רצויים. וכפי שיודע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש"דף-השער" של "סידור", "תהילים"
- 15 וכיוצא-בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו,
- 16 וכן שלא ייפול עליהם לכלוך וכיוצא-בזה. ומכיוון שכן, יש לו שייכות ל"פנים" הספר, ובנדון-דידן -
- 17 מסכת סוטה.
- 18 אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת-העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא
- 19 רק הקדמה וכיוצא-בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי
- 20 הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו הייתה הבאת והקרבת העומר. ואם-כן, כיצד ייתכן
- 21 שביום זה ילמדו את ה"שער" בלבד?
- 22 ולכן, יש לומר, ש"דף השער" אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו', אלא אדרבה - יש בו עילוי
- 23 לגבי כל המסכת:
- 24 ב"דף-השער" נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא-מינה לדינא בנוגע למכירת
- 25 ספר (מסכת) על-ידי "שטר", שכאשר כותבים ב"שטר" את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר
- 26 לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב"שמות הסכמיים", ועל אחת כמה וכמה ב"שמו אשר יקראו לו
- 27 בלשון הקודש", אשר, כתורת הבעל שם טוב², מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.
- 28 ולהעיר מדברי השל"ה³: "אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין

(2) שעהיוה"א פ"א.

(3) יג, סע"א ואילך בהג"ה.

(1) אמור כג, טו. וראה טוש"ע ואדה"ז) או"ח סתפ"ט ס"ח

(סכ"ג-כד).

שום דבר, קורא בכל ליבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל-פה . . . ושמות כל המסכתות . . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם.¹

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת "סוטה" - להיותו מהמסכתות ששמן נזכר בגמרא.²

ונמצא, ש"דף-השער" אינו "שומר" בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיוון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחזיק את כל דפי המסכת כולה.³

וזוהי שייכותו של "דף-השער" ליום א' דספירת-העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:⁴

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א' דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער" (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק "בכוח" בלבד, אלא) באופן של "כלל", ומזה נמשכים ה"פרטים" - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א'.⁵

ועל פי זה יש לבאר את העניין ד"נעוץ סופן בתחילתן"⁶ - דלכאורה, מכיוון שב"סופן", לאחר שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש"נעוץ סופן בתחילתן", "תחילתן" ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחר שכבר התחיל - שוב אינו אוזן בהתחלה ממש)?! והביאור - על פי האמור - שב"תחילתן", ב"דף-השער", ישנו כל העניין באופן של "כלל".⁷

יא. על-פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - "סוטה".⁸

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיוון שגם זה עניין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב"ם⁹: "האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה".¹⁰

מובן, שגם בעניין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה', כדלקמן.¹¹

והעניין בזה:

הפירוש ד"סוטה" הוא - מלשון "שטות", כדרשת חכמינו ז"ל¹² על הפסוק¹³ "איש כי תשטה אשתו", "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות".¹⁴

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד"נכנס בו רוח שטות" - אפשרית היא מצד עניין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שעניין כזה ("סוטה") יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה?!

ואף שהקב"ה הוא "כל יכול", מכל מקום, הרי נאמר¹⁵ "לא יהי לך אלהים אחרים על פני", ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב"ה - "על פני" - יהי עניין של "רוח שטות" שעלול להביא לעבירה על רצונו ית', שזהו עניין ד"אלהים אחרים"¹⁶ ?!

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי', כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל-תשובה לגבי צדיק¹⁷, וזהו גם הדיוק בלשון "נכנס בו רוח שטות" - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש"נכנס בו" ממקום אחר, באופן ד"נורא עלילה על בני אדם"¹⁸, וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

(9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.

(10) ראה תניא שם.

(11) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. ובכ"מ.

(12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג, א

ואילך. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך.

(4) סוטה בתחילתה.

(5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(6) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ"ד.

(8) נשא ה, יב.

1 וכן הוא בנוגע לירידה ד"סוטה", שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי' העילוי ד"ונקתה ונזרעה זרע",
2 "אם הייתה עקרה נפקדת . . אם הייתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו"13, וכמסופר
3 בגמרא14 בנוגע לחנה: "אם ראה תראה"15. . אמרה חנה לפני הקב"ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך
4 ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר
5 ונקתה ונזרעה זרע".

6 [ולחעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש העניין דירידה צורך עלי' - כמאמר רבותינו ז"ל16 "גדול
7 השלום שהשם [שם הוי', שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, "שם המפורש"17] שנכתב
8 בקדושה, אמר הקב"ה, ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו", שבזה מודגש גודל העילוי
9 דעניין השלום, אשר לא זו בלבד ש"מזבח מוריד עליו דמעות"18, אלא יתירה מזה, שהקב"ה אומר
10 שבשביל עילוי זה מותר ש"ימחה שמי על המים", תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצווה בדבר,
11 ובלבד שיהי' "שלום בין איש לאשתו".]

12 יב. ביאור העניין:

13 לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה "אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי
14 מי סוטה כו" - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחר קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי
15 הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור19), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור
16 על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

17 אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל
18 מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש20 בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי' מעלה עמו את כל אנשי העיר
19 שברך, ו"בדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים", כלומר, שזיכה
20 רבים מישראל בעניין ד"יראה כל זכורך אל פני האדון ה'"21, "כדרך22 שבא ליראות כן בא לראות"!
21 וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

22 ואם מפני שעל ידי זה יהי' "ונקתה ונזרעה זרע" - הרי זה על-דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) "האומר
23 אחטא ואשוב", ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"23 (אלא אם כן "דחק ונתחזק כו"24)!

24 אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו', אלא רק "אמרה . . אלך ואסתתר כו'", אבל אף על פי
25 כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

26 והביאור בזה:

27 מכיוון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי' העניין ד"ונקתה ונזרעה זרע" - הרי במקום
28 שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא25, ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב"סתירה" זו עניין של חטא
29 כלל;

30 ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד"סתירה" -
31 הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר "דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו", וטעם הדבר - מכיוון שמצד
32 פנימיות העניינים לא הי' כאן עניין של חטא.

(13) סוטה כו, א. הובא בפרש"י עה"ת נשא שם, כח.

61.

(14) ברכות לא, ב.

(20) יל"ש ש"א רמז עז.

(15) ש"א א, יא.

(21) משפטים כג, יז.

(16) במדב"ר פי"א, ז. וש"נ. וראה שבת קטז, א. וש"נ. רמב"ם

(22) חגיגה בתחלתה.

הלי' תנוכה בסופן.

(23) יומא פה, ב - במשנה. רמב"ם הלי' תשובה רפ"ד.

(17) רמב"ם הלי' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(24) ראה תניא פכ"ה. אגה"ת פי"א.

(18) גיטין בסופה.

(25) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ. וראה לקו"ש ח"כ ע' 426 הע'

(19) ראה צפע"נ הלי' סוטה פ"א ה"ז. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 78. וש"נ.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי' "ונקתה ונזרעה זרע", אלא) מצד ה"רוח שטות", ויתירה מזה, אפילו לאחר שנתברר שהי' עניין של היפך הטהרה כו' - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - בשביל העלי' דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי "בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח"²⁶. ולכן, גם אז הרי זה ("סוטה") שם דתורה - דמכיוון ש"בוודאי סופו לעשות תשובה", נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי'²⁷. ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד"אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי' "דחק ונתחזק", היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר²⁸. יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁹, שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³⁰, שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - "אוריאל תליתאיי", שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, "חוט המשולש"³¹, וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

(29) בא י, ט.
(30) עקב יא, יב.
(31) ראה קהלת ד, יב.

(26) תניא ספ"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סו"ג.
(27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך. ח"ח ע' 236 הע' 14. ח"ח ע' 395. וש"נ.
(28) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הע' 16.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' ב

בקיננו - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים 'בה' ולא ב'סתירה' - שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה מ'כפעי ליה' לתנא להביא. מתרצת הגמרא, ה'כי נמי קאמר' - אכן גם המשנה סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום שתלמוד לומר 'בה' לא בקיננו 'בה' ולא ב'סתירה'. אלא שהמשנה דיברה על דין נוסף, ש'טומאה בעלמא בלא קיננו ובלא סתירה' - באופן שלא היה קיננו וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה, הדין הוא בלא מהימן עד אחד אלא צריך שנים, ודין זה מ'נל', על זה משיבה המשנה, נאמר ב'א', לגבי ערוה "כי מצא בה ערות דבר" ונאמר להלן "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", ודורשים בגזרה שוה, מה 'דבר' האמור להלן מאמינים רק לעדים שנים, אף ב'א' לגבי ערוה מאמינים רק לעדים שנים. תנו ר'בנן, אי זו היא עדות הראשונה - איזו עדות נקראת במשנה 'עדות ראשונה', זו עדות סתירה - עדות שנסתרה. ואיזו עדות נקראת במשנה 'עדות אחרונה', זו עדות טומאה - העדות שנבעלה לאחר קיננו וסתירה.

המשנה, וקל וחומר לעדות הראשונה מעתה - אם כן נלמד בקל וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי ומה עדות האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על בעלה, ומכל מקום מתקיימת בעד אחד, עדות הראשונה - להעיד שנסתרה, שאין אוסרתה איסור עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, אינו דין שתתקיים עדות זו בעד אחד. אין הדין כן משום שתלמוד לומר אמרה התורה לגבי ערוה "כי מצא בה ערות דבר", ולהלן הוא אומר "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", ודורשים גזירה שווה 'דבר דבר, מה דבר האמור להלן - לגבי ממון, מאמינים רק על פי שנים עדים, אף ב'א' - לגבי ערוה מאמינים רק על פי שנים, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה להלן. מקשה הגמרא על המשנה, האי מ'כי מצא בה ערות דבר' נפקא - האם דין זה - שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי מ'בה' נפקא - דין זה נלמד מהפסוק 'ועד אין בה', שדורשים דווקא בה - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל ולא

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

1 אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתייחד עם פלוני,
2 ונסתרה, דהיינו שעברה על ציווי והתייחדה עמו - היא הנקראת
3 סוטה, ואסורה לבעלה מן התורה כדן אשת איש שזינתה, אלא אם
4 כן תיבדק כסדר הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאותו פלוני.
5 סדר בדיקתה הוא, שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול
6 משקים אותה מים מאררים, אם מתייסרת באיסורים משונים ומתה -
7 סימן הדבר שנבעלה לו, ואם לא היו מוזקים לה המים - סימן הדבר
8 שטהורה היא ולא נבעלה לו, וחוזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת
9 בבנים וזכרים. אם האשה מודה שנבעלה, אין משקים אותה, אלא
10 מגרשה ומפסידה כתובתה כדן אשת איש שזינתה. וכן אם אמרה
11 האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר האיש שאינו רוצה
12 שתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומיהם שאין משקים אותה,
13 חייב הבעל לגרשה, ואף לאחר שתתגרש או ימות בעלה אסורה על
14 הבעל, וכן אינה אוכלת בתרומה. כדן אשת איש שזינתה.
15 משנה. בעל המקנא לאשתו ואומר לה אל תתייחד עם איש פלוני,
16 והיא עברה על ציווי והתייחדה עמו מרצון, רבי אליעזר אומר אינה
17 נאסרת על בעלה כדן סוטה וכן אינו משקה אותה את המים
18 המאררים, אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - ציווה עליה בפני
19 שני עדים כשרים והעידו שציווה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו
20 שנים שהתייחדה עם אותו פלוני, אלא ומשקה על פי עד אחד - אף
21 אם העיד עד אחד שהתייחדה עמו או על פי עצמו - או שהבעל
22 עצמו אומר שראה שהתייחדה עמו - הרי היא סוטה, שאסורה
23 לבעלה ומשקים אותה את המים המאררים. רבי יהושע חולק
24 ואומר שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה את
25 המים המאררים - אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - שהעידו
26 שנים שציוה עליה בפניהם שלא להתיחד עם אותו פלוני, ומשקה
27 על פי שנים - וכן שהעידו שנים שהתייחדה עמו בפניהם.
28 כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה
29 על ציוויו. דנה המשנה ביצר מקנא לה - מהו הציווי שמצווה עליה,
30 אם אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני, אין זה נחשב
31 קינוי, ואף שעברה על ציוויו ודברה עמו, ואפילו אם התייחדה עם
32 אותו פלוני צדיקין היא מותרת לביתה - לשמש עם בעלה, ומותרת
33 לאכול בתרומה אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי
34 עם פלוני, והיא עברה על ציוויו ונכנסה עמו - עם אותו פלוני לבית
35 הסתר - מקום מסתור, ושתתה עמו באותו מקום כדי טומאה - זמן
36 של העראה, אסורה לביתה - לשמש עם בעלה, ואסורה לאכול
37 בתרומה אם בעלה כהן, כדן אשת איש שזינתה, כל זמן שלא
38 השקה אותה והוכיח שהיא טהורה. ואם לפני שהספיק להשקותה
39 מת הבעל בלא בנים, שאסורה להינשא בלא יבום או חליצה,
40 חולצת לאחי בעלה, אך ולא מתייבמת, ובגמרא יתבאר טעם
41 הדבר.
42 גמרא. שואלת הגמרא, מדי תנא מניין סליק - הרי התנא סיים
43 לעסוק במסכת נזיר, מאי תנא דקא תנא סוטה - איזה דבר שנה
44 התנא בנזיר שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה
45 הגמרא, בדרבי - על פי דברי רבי, תנא רבי אומר למה נסמכה
46 בתורה פרשת נזיר לפרשת סוטה, כדי ללמדך ולומר לך שכל
47 הרוצה סוטה בקלקולה - בניוולה, נזיר עצמו מן היום - יקבל על
48 עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין שמביא את האדם לידי קלות ראש,
49 שקלות הראש היא אשר גרמה לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם
50 התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר. שואלת הגמרא, אם כן ולייתי
51 תחילה מסכת סוטה ודורר ליתני מסכת נזיר כפי סדר פרשיות

התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים נקבע כך משום
שאידי דתנא מאחר ששנה את מסכת כתובות ותנא בה את פרק
המדייר שעוסק בעניני נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נדרים, ואידי
דתנא את מסכת נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נזיר משום דתנא
לנדרים - שנוירות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. וקתני את
מסכת סוטה סמוך למסכת נזיר, בדרבי - ללמדך שכל הרוצה סוטה
בקלקולה יזיר עצמו מן היין.
מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר המקנא לאשתו, ולא אמר -
רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, שדיעבד אין
לבתיחלה לא - לבתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת
סוטה נאמרה באופן שעבר על האיסור וקינא לה, שדיעבד תנא דידן
שאסור לקנאות - כיון שהקיניו גורם לריב בין הבעל לאשה על
שהודש בה.
אמר רבי שמואל בר רב יצחק, כי הנה פתח ריש לקיש בסוטה
- לדרוש בפרשת סוטה, אמר רבי, אין מונוגין לו לאדם אשה אלא
לפי מעשיו - צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. שנאמר "כי לא ינוח
שכבם הקשע על נזרל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה
דיהם" הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. אמר רב
בר בר חנה אמר רבי יוחנן וקשין לונוגין - איש לאשה בקריעת
ים סוף אשר נשתנו בה סדרי בראשית, שנאמר "אלהים מושב
יחידים ביתה" - מושב את האיש ואשה שחיו ביחידות בתוך אותו
בית, ומוציא אסירים בפיושרות" - והוציא את ישראל שהיו אסורים
במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת, בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר,
הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת ים סוף. מקשה הגמרא על ריש
לקיש, איני, והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם
יצירת הולד הזכר, בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני,
בית פלוני לפלוני, שהה פלוני לפלוני - ומבואר שאין הזיווג נקבע
לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם יהיה
צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, לא קשיתא, הא - מה שאמר רבי
יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הולד נקבע הזיווג
משמים, זהו בוגג ראשון שהוא לפי מזל, והא - מה שאמר ריש
לקיש שנקבע הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו בוגג שני
שהוא לפי מעשיהם.
שנינו במשנה, רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים וכו' רבי
יהושע אומר וכו' מדייקת הגמרא, עד כאן לא פליגי רבי אליעזר
ורבי יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, אלא בקינוי
וקסתייה - שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקינוי,
ולדעת רבי יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתייה, אבל
בטומאה - אם העידו שנים על הקינוי ועל הסתייה, ובא עד אחד
והעיד שנבעלה לאותו פלוני כשהתייחדה עמו, כולם מודים שהעד
אחד מהימן - ואין בודקים אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא
כתובה ואסורה לבעל ולבעל, שהרי לא נחלקו בכך. ותנן נמי - וכן
מפורש במשנה לקמן, עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת -
שנבעלה לאותו פלוני כשהתייחדה עמו, לא היתה שותה את המים
המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן זינתה. שואלת הגמרא,
מדאורייתא מנל דהיתמן עד אחד - מהו המקור בתורה שבאמין
עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה ששינוי בברייתא דתנא
רבנן נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה "והיא נטמאה ועד
אין בה" - ואף שנכתב "עד" בלשון יחיד, בשנים חתוב מדבר -
כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, או אינו אלא אפילו
באחד - שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין לומר כן
שתלמוד לומר - שהרי נאמר בתורה "לא יקום עד אחד באיש לכל
עון ולכל חטאת",

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ב עמוד א

תוספות

רש"י

המקנא לאשתו. לשנא דקרא נקט, וקנא את אשתו (ומקנא ה' ולקמן בגמ' מפרש מאי לשון קנאי, ובמתניתין מפרש כיצד מקנא לה, אומר לה אל תסתרי עם איש פלוני; מקנא לה ע"פ שנים. אם בא להשקותה צריך להביא שני עדים שאמר לה בפניהם אל תסתרי עמו, ואם לא קנא לה בפני שנים אינה נאסרת עליו בסתירתה ואינו משקה; ומשקה ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו, ואפילו אין עדים שנסתרה, אלא עד אחד או הוא עצמו אומר ראיתיה שנסתרה אחר שקנאתי לה, נאסרת בסתירה עד שתשתה, ולקמן ילפינן מקראי שסתירתה אוסרתה עליו מספק, ר' יהושע אומר, צריך ב' עדים אף לסתירתה; ודברה עמו, שלא במקום סתר; עדיו [היא] סתרת לביתה, לשמש עם בעלה; וסתרת בתרומוה, אם אשת בן; והיא: כדי שפאה, כדי הערה; ואסרה לביתה, מפני כדילפינן לקמן (דף כח) שלשה נטמאה אמורים בפרשה, וקנא את אשתו והיא נטמאה, ונסתרה והיא נטמאה, תחת אישה ונטמאה, אחד שאסרה לבעל, ואחד שאסרה לבעל אם ימות בעלה או יגרשה, ואחד שאסרה לתרומוה ואם מת, קדם שהשקה ואין לו בנים והיא נקמה לבס: חולצת, לנשא לשוק ולא מתיבמת, ובמקרא יליף לה: גמ' מבי' תנא מנזיר קא סליק, בן סדר המשנה, סוטה אחר נזיר: מאי תנא דתנא סוטה, מאי תנא בגזירות דדמי לטוטה דתנא סוטה בתרה: כדלקולה, בגולה ובקשטה שמונחין אותה בסתירה ואין לו בנים והיא נקמה לבס: חולצת, כדלקולה ואין לו בנים והיא נקמה לבס: חולצת, מדינה, יזיר עצמו מן חינו, שהיו מביא ליד קלות ראש והוא גרם לה; וליהי' סוטה ויחדר נזיר, שכן היא סמיכת פרשתיה; ותנא תפריה, פרק הוא בבקבות המזיר את אשתו, ואידי דאידי' בגזירות תנא נדרים אחר תבבות, ואידי

המקנא רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או על פי עצמו, רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי שנים, כיצד מקנא לה, אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו, עדיו היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומוה, נכנסה עמו לבית הספר ושהתה עמו כדי טומאה, אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומוה, ואם מת חולצת ולא מתיבמת: **גמרא** מבי' תנא מנזיר סליק מאי תנא דקא תנא סוטה, פירכי דתנא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לה שכל הרוצה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן חינו, וליהי' סוטה ויחדר ליתני נזיר, אידי' דתנא בתובות ותנא המזיר תנא נדרים, ואידי' דתנא נדרים תנא נזיר דדמי לגזירות וקתני סוטה פירכי. המקנא דיעבד אין לכתחילה לא, קסבר תנא דיון אסור לקנאות, אמר רבי שמואל בר רב יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי, אין מונוגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, אומר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן וקשין לונוגין פקדושת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בפוזרות, איני, והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני שדה פלוני לפלוני, לא קשיא, הא בוגו ראשון הא בוגו שני: רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים וכו': עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה אבל בטומאה עד אחד מוחימן ותנן גמ' עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת לא היתה שותה, מדאורייתא מנלן דמחימן עד אחד, דתנן רבנן "ועד אין בה" בשנים הכתוב מדבר או אינו אלא אפילו באחד, תלמוד לומר לא יקום עד אחד באיש.

רשעו וכוונתו מקריין את זוגו, ואם חאמר הכל גלי לפניו, הכל ביד שמים חוץ מיקרא שמים כדאמר במסכת נדה (דף טז) מלאך המקנה על ההריון נוטל טפה ומביאה לפני המקום ואומר לפניו, טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טפש, גשיר או עני, אבל צריך ורשע לא קאמר ליה, דאין זה בידי שמים; וזו ראשון, לפי המקל: וזו שני, לפי מעשהו, וקשה לונוג לפי שאינה בת זוג; עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה, כלומר עד כאן לא שבענו מפלוגתיהו דבעינן שני עדים אלא בקנוי לריא ובסתירה לר' יהושע: אבל בטומאה, אם יש עדים בקנוי וסתירה ויש עד אחד ששלקלה בסתירה נאמן ואינה שותה אלא יוצאה בלא כתבה ואסרה לבעל ולתרומוה: שניטמאת, באותה סתירה: מנלן דמחימן עד אחד, בטומאה של סתירה אחר קנוי, ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר, וקאמר עדים שנים אין בטומאה זו אלא עד א', וקרא בטומאה קמשתעי, וקשב איש אותה שכבת זרע, ונדרים שנים אין בה אלא א', והיא לא נתפשטה לא נאנסה, וממילא שמעינן דמחימן מדכתיב והיא לא נתפשטה, להחמיר עליה בא הכתוב לדונה במזידה, ומרישא דקרא נמי שמעת דמחימן דקאמר ומקלה בו מעל וקשב איש אותה, ואין מעיד דבר אלא זה, ולקמן (דף ג) מפרש דהאי קרא בתר קנוי בתיב, דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו' ודרשין ליה לקמן שכבר עבר: או אינו אלא אחד, דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה, ולקמן פריך אלא במאי מתסרא דקאמר קרא והיא לא נתפשטה, אלא פשיטא דנטמאת מדמהדר בתר אנס וקצין: ת"ל לא יקום עד א' וגו', מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כדמפרש ואיל:

לממשע

המקנא. אידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים, תימה והא בריש מסכת נזיר (דף ג) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה דכריי ויל דלא קבעה בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מר, ותימה אמאי לא וקאמר ד' קבעה אגב נדרים דהא בפ' דנזירין תנא משניות טובא דמייירי בגדרי נשים ובתפירת בעל ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו ובריש מסכת שבעות (דף כג) דייק נמי בבבא:

המקנא דיעבד אין, וא"ת וכי כל דיכא דתני היא בתחילתן לשון דיעבד הוא והא קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט) והולך לשחוט את פסדו ובעבדה זרה פרק השוכר (דף טז) המניח עובר כוכבים בתנורת דמסיק בשמעתא קמייא דשחוטת חולין (דף ג) דמייירי לכתחילה ובפרק ב' דשחוטת חולין (דף טז) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא דביצה (דף ו) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר דכל דיכא דאיכא למיתלי בלישנא דייק הכי כגון הכא ובריש פ' ב' דשחוטת חולין (דף כז) הותם נמי בפ' קמא (דף טז) השוחט במגל יד ובפ' קמא דביצה (דף טז) השוחט היה נתון חומר בדקר ובפ' חבית (פסח דף קמז) הרוחץ במי מערה או במי טבירא ותימה דיכא דייק מהכא דאסור לקנאות אמאי לא מותרין המקנא שבא (למלך) כדמרתין בפ' דביצה (דף טז) ועל כרחך אית לן למימר דהכא ממשעה יתירא דייק כדפרש"י:

הא בוגו ראשון הא בוגו שני, תימה בפ' ואלו מנגלחין (מו"ק דף יח) דאמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמו אחר פקדון ליה מהכא ארבעים יום קודם יצירת הולד אמאי לא מוקי הותם מליתא דשמואל בוגו שני:

קודם יצירת הולד, נראה לרבי קודם יצירת חומר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין בין אם נולדה:

אבל בטומאה עד אחד מוחימן, תימה אדרבה איכא למימר איפכא אבל בטומאה בעינן בי תרי ומשום דאוסרתה איסור עלום ואי לא ממחני' דמייית' מהיכא פשיטא ליה למימר הכי ויל' דעדיפא ליה טומאה מקינוי וסתירה אף על גב דאוסרתה איסור עלום משום דרגלי לרבי:

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

לממשע

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ב עמוד ב

תוספות

רש"י

מפשיטע שטאמער עד. ולא נאמר עדים איני יודע דאחך קאמר. אלא מדיאטריץ למכתב
אחך שמע מנה דער שנים משמע. דאינו אלא לשון עדות וסתם עדות שנים: ואמר רחמנא
תרי לית בה. לעיל קאי לפרוש' מסקנא דמלתיה היכי מירדש ועד אין בה: אלא טעמא
בו: קושטא דיא. כלומר טעמא דכתיב לא יקום עד אחד להאריך הנה אמינא עד
בה בתרי קאמר. הא לאו הכי הנה אמינא עד
דכתיב הקא בסוטה חד הוא וקאמרין אפלו
אחד אין בה: איצטריך. לא יקום עד אחד לגלותי
עליה דהאי ולאשמעין דחד מהיקון. דאי לאו
הכי הנה אמינא כל סתם עד אחד הוא ובסוטה
לא הנה אמינא דמתסרא ואפי' בעד א' וכל שכן
בלא עד. והכי הנה דרשין ליה ועד אין בה דקא
אמר רחמנא הכי קאמר ועד אחד אין נאמן בה
אלא שנים: ופירשין אין נאמן בה. בתמיה: אלא
מאי בעי. קרא עד דאיכא תרי בתמיה. אמאי
אתא קרא להאי לשטון קרא מניה בו: דבר דבר
מספון. כתיב בגאפית כי מצא בה עדות דבר
(וקרי' נז) וכתיב דריני ממונות ע"פ שני עדים
יקום דבר דקס יע: איצטריך. לא יקום לגלותי
עליה דהאי עד דבשנים הכתוב מדבר. דאי לא
גלי עליה הנה אמינא עד חד משמע ואין נאמן
בה. קאמא קרא לאשמעין. ודקשיא לך למה
לי קרא. סלקא דעתך אמינא סוטה שאמר קמי
וסתירה בא עד אחד והעיד שנטמאה באותה
סתירה שאני וראוי להאמינו כאן שדרי נגלים
לדבר: וזי מצית אמרת. דאי לא גלי רחמנא
דכל עד שנים הם דאנא (דקרו) אמינא דהאי עד
אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בה הכתוב
להקל עליה: והא מוכתיב והאי לא נתפשה
מכלל. דפשיטא לך דנטמאה. והכי קאמר והאי
לא נתפשה אנדע אין בה. נהי דרשא דקרא
איכא למימר ע"י שנים עדים. ושכב איש אותה
בעדים ועד אחד אין נאמן בה. אלא והאי לא
נתפשה היכי קאי אאין נאמן בה. הא אמרת
דלא מחזיק לה בנגעלה. בה בטמאה קאי דהא
מנה סליק. והאי נטמאה ועד אין בה. ודרשין
אין בה תרי אלא חד: בה. עד אחד נאמן ולא
בקניו: סתירה עדיא. לאחמורי בה. שכן
אוסרתה. על הבגד ועל הבגוע מספק. שפיר
ודאית בדרשין לקמן מגיד לך הכתוב שעל
הספק אסורה. בפרק בשם שהמים בודקין וף
מת. שכן עקר גרם לה. שע"י הקניו סתירתה
אוסרתה. מתני'. דקתני ל"א דקניו בשנים
וסתירה על פי עצמו: דלא פי האי תנא. דקתני
ל"א סתירה בשנים וקניו על פי עצמו: לדברי
ר"י בר' יהודה אין לדברי ר' אליעזר סוף. ולקמן
מפרש לה: מאי ניהו. אין לדבר סוף דקאמר
ואמר קנאי. בשבועת עליה אומר קנאתי לה
מפלוז ומביא עדים שנסתרה עמו סתירה כל
שהוא. דכיון דלא קנא לה לא נוקרה בו: הא
למשנתנו יש סוף. לדברי רבי אליעזר בתמיה
והא זמנין דלא אסתרי. ואומר ראיתיה
שנסתרה: ולא מיבעיא למשנתנו. בתמיה: איכא
עקר. שבקר התחיל בעדים שלא ע"י כעס. הקא
ליכא עקר. ולכשיבעט נקל לומר קנאתי והוא
ימצא לה סתירות ורביה: לא ליכא איניש. אפלו
בינו לביתה וססתרה. ונסתרת ונאסרת עליה
קנאה. כעס כמו הם קאנוני בלא אל וקרי' נז כי

מקום שנאמר עד ררי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במזכר לה)
מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (פסוקין דף לה) בדרשה מן התלמידים ולא יזומת על
פי עד אחד (המניס ו) דרשין בפרק ראשון דמכות (נף ו) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה
ומחזיקין אפילו אחד בדתנן (שנסות דף לה) כפר
אחד וחודא אחד הכופר חייב ויל דשבעת
העדות לא חייבה תורה אלא כתביעה כדלפינן
התם מקריא הילך כל היכא דמפסידו ממון
מיחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:
מאי טעמא דר' יהושע. בירושלמי מפיק ליה
מתני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי
מצא בה עדות דבר עדות זו הסתירה דבר זו
הקניו וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על
פי שנים אף כאן ע"פ שנים תני רבי יוסי בר' יהודה
וכי משקה ע"פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה
בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי
אליעזר דבר דבר שהוא מורגל לבא לידו עדות
עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגי
שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש
ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר
וקנא לה תחמת הדברים הללו מה את אמרת
למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קנינו קניו
אם תאמר לעיכוב אין קנינו קניו אמר רבי נטא
אתאי כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעבב:
רבי
דלא נתפשה קא משמע לן: רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו'. מאי טעמא
דרבי יהושע. אומר קרא 'בה' ולא בקניו. בה ולא בסתירה. ורבי אליעזר אומר. בה ולא
בקניו. ואימא 'בה' ולא בסתירה. סתירה איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה.
קניו נמי איתקש לטומאה. דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה. הא מיבעי רחמנא בה.
ומה ראית. מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה בטומאה. אדרבה קניו עדיף שכן עיקר
גרם לה. אי לאו סתירה קניו מי איכא. ואי לאו קניו. סתירה מאי אהני. אפילו הכי
סתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא. מתניתין דלא פי האי תנא דתניא רבי יוסי ברבי
יהודה אומר משום רבי אליעזר. המקנא לאשתו. מקנא על פי עד אחד או על פי עצמו.
ומשקה לה על פי שנים. השיבו חכמים. לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. מאי
טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה. אומר קרא 'בה' בה ולא בסתירה. ואימא 'בה' ולא בקניו.
קניו איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה. סתירה נמי איתקש לטומאה
דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. ההוא לכמה שיעור סתירה כדי טומאה הוא דאתא. השיבו
חכמים. לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. מאי ניהו. דזמנין דלא קני ואמר קנאי.
הא למשנתנו יש לדבר סוף. וזמנין דלא אסתתר ואמר אסתתר. אומר רב יצחק בר יוסף
אמר רבי יוחנן אף לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. אף לדברי רבי יוסי ברבי
יהודה. ולא מיבעיא למשנתנו. אדרבה למשנתנו איכא עיקר התם ליכא עיקר. אלא אי
איתמר הכי איתמר אומר רבי יוסף אומר רבי יוחנן לדברי רבי יוסי ברבי יהודה
אף למשנתנו אין לדבר סוף. אומר רבי חנינא מפורא לא ליכא איניש לאיתתיה בזמן הזה
לא תיפסתר בהרי פלוני דילקא קניא לן ברבי יוסי ברבי יהודה דאמר קניו על פי עצמו
ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עליוהי איסורא דלעולם. אומר ריש
למיש מה לשון קניו. דבר המטיל קנאה ביניה לבין אחרים. אלמא קסבר קניו על פי עצמו
וכולי' עלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא בדלה ואתו למיעבד קנאה בהדה.
ורב יומר בר רבי שלמאי משמיה דאבי' אמר. דבר המטיל קנאה בינו לבניה. אלמא קסבר
קניו על פי שנים עדים וכו' עלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בתדה

אלמא

קנאה חמת גבר (מנ"י ו) מאי דקמא. מה יש לפניה. מה אירע עכשיו שזו בודלת מן האנשים: וכו' עלמא ידעי דקני לה. שהעדים מגלין דהך ואין שונאין אותה: ואיהו דאתי למיעבד
קנאה בהדה. שזו מקניטתו על שחשדה:

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מדהיקש שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה
מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, הרי קנינו נמי אי תקיש לטומאה,
דכתביב "קנא את אשתו והוא נטמא", ומדוע בקינוי בזה רבי
אליעזר שצריך שני עדים. ומשיבה, הא מיצטריך הקינוי צריך שני
על עדות שנבעלה מספיק עד אחד, וממעטים שעל הקינוי צריך שני
עדים. שואלת הגמרא, ומה ראית - הרי גם קינוי וגם סתירה הוקשו
לטומאה, ומדוע העדיף רבי אליעזר למעט מ'בה' שבקינוי צריך שני
עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד נאמן, ולא להיפך.
ומשיבה, מסתברא סתירה עדיף להחמיר בה שלא יצטרכו שני
עדים שכן אסתרית כטומאה - שהרי על ידי הסתירה נאסרת מספק
כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא, אדרבה, קינוי עדיף להחמיר
בו שלא יצטרכו שני עדים, שכן עיקר גרם לה - שהרי הקינוי הוא
הגורם לאיסור. ומשיבה, עדיף להחמיר בסתירה, משום שאי לאו
סתירה קינוי מי אכא - שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת
הקינוי. שואלת הגמרא, ואי לאו קינוי, סתירה מאי אהני - הרי גם
בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עדיף להחמיר
בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, אפילו הכי סתירה עדיף
להחמיר בה, משום דאסתרתה לטומאה היא - היחוד הוא התחלת
הטומאה.
שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני
עד אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, מתניתין דלא כי האי תנא
- אינה סוברת כתנא של הברייתא דלהלן. דתנא רבי יוסי ברבי
יהודה אומר משום רבי אליעזר, המקנא לאשתו, מקנא על פי
עד אחד או על פי עצמו, ומשקה לה על פי שנים - וזה להיפך
ממה שמבואר במשנתנו בשם רבי אליעזר, המשך הברייתא, השיבו
חכמים לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, אם נחשב קינוי גם על פי עד
אחד ועל פי עצמו אין לדבר סוף - שכל בעל יאמר שקינא לאשתו.
שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי יוסי ברבי יהודה בדעת רבי
אליעזר, שלקינוי מספיק עד אחד ולסתירה צריך שני עדים. ומשיבה,
אמר קרא ב'ה' / וממעטים ב'ה' - על טומאה נאמן עד אחד ולא
בסתירה. שואלת הגמרא, ואימא - שידרוש גם ב'ה' ולא בקינוי -
ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, קינוי אי תקיש
לטומאה דכתביב "קנא את אשתו והוא נטמא" - וכשם שלגבי
טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת
הגמרא, סתירה נמי אי תקיש לטומאה דכתביב "ונסתרה והיא
נטמא". ומשיבה, והוא לכמה שיעור סתירה כדי טומאה הוא
דאיתא - מהדיק זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו
לידי טומאה.
שנינו בברייתא, השיבו חכמים, לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין
לדבר סוף. שואלת הגמרא, מאי ניהו - מדוע לדבריו אין לדבר
סוף. ומשיבה דומין דלא קני ואמר קנא - פעמים שהבעל לא
קינא לאשתו, ומתוך שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן.
מקשה הגמרא, הא למשנתנו יש לדבר סוף - משמע מדברי
חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשיטת משנתנו בדעת רבי אליעזר
שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא הוקשה שאין לדבר סוף. והרי
זמנין דלא אסתתרה ואמר אסתתרה - פעמים שלא נסתרה האשה
ומתוך שיכעס עליה הבעל יאמר שנסתרה ויהיה נאמן, ואם כן גם על
שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף. מתרצת הגמרא, אמר
רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, אף לדברי רבי יוסי ברבי
יהודה אין לדבר סוף, ואכן תשובת חכמים היא גם לשיטת רבי
אליעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון אף לדברי רבי יוסי ברבי
יהודה, משמע שולא מיבעיא למשנתנו - על שיטת רבי אליעזר
במשנה פשוט שיש להשיב, וחדישו שאף לשיטת רבי יוסי יש להשיב,
הרי אדרבה - מסתבר להיפך, שלמשנתנו איכא עיקר - שקינא
לה בפני עדים, ולכן מסתבר להאמין לו, אבל ה"ם - לשיטת רבי
יוסי ליכא עיקר - שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו

יש להקשות, הרי ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש - בלשון
יחיד, איני יודע שהוא אחד, מה תלמוד לומר אחד? לשם מה
נאמר עד אחד, אלא זה בנה אב - התורה באה ללמדנו בזה שבכל
מקום שנאמר בתורה 'עד' אין פירושו עד אחד, אלא הרי כאן
שנים, עד שיפריט לה כתוב אחד - אלא אם כן נאמר בפירוש
'עד אחד'. מסיימת הגמרא, מאחר ואמר רחמנא תרי לית ב'ה' -
שהרי 'עד אין בה' היינו שאין שני עדים שנבעלה אלא ה', ואף על
פי כן נאמר 'והוא לא נתפשה' - שאם לא נאנסה אלא עשתה כן
מרצון, אסורה לבעלה, ומכאן לומדים שעד אחד נאמן לומר
שויתנה אם קינא לה ונסתרה.
מקשה הגמרא על הברייתא, אלא מעמא - ההוכחה ש'ועד אין בה'
היינו שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא מדכתביב "לא
יקום עד אחד באיש, הא לאו הכי הוה אמנא עד דסומה חד
הוה - אך לולי כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה.
וקשה, שהרי אפילו חד ליכא, אלא כמא' מיתקרא - אם אין
אפילו עד אחד שנבעלה מדוע נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי
שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע הוצרכה הברייתא להוכיח כן
מהפסוק. מתרצת הגמרא, איצטריך - הברייתא הוצרכה ללמוד
זאת מהפסוק, שלולי כן סלקא דעתך אמנא שהפסוק 'עד אין בה'
בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה - אין נאמן ב'ה' ואינה נאסרת
על פיה. שואלת הגמרא, כיצד היינו יכולים לפרש שבא הפסוק לומר
שעד אחד אין נאמן ב'ה' לומר שנבעלה, ואלא מאי בעי עד דאיכא
תרי - אלא צריך שני עדים, אם כן לישתוק קרא מיניה - והיינו
יודעים זאת, משום דאיתא דיני עריות למדים בגזירה שווה 'דבר'
'דבר' ממשון, ואנא ידענא שצריך שני עדים מדי דהוה 'דבר'
עדות שפתיה - כשם שצריכים שני עדים לכל עדות דיני ערוה
בתורה. מתרצת הגמרא, איצטריך - הוצרכה התורה להשמיענו
דבר זה, משום שסלקא דעתך אמנא סומה שאני - דין סוטה שונה
משאר דיני ערוה, שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל
מקום לגבי סוטה דרנלים לדבר - שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה,
שהרי קינא לה ונסתרה, ולפיכך היינו סבורים שליתיהמן ב'ה' עד
אחד - יהיה עד אחד נאמן לומר שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא
ללמוד מהפסוק שבכל מקום 'עד' היינו שנים. חזרת הגמרא ומקשה,
ומי מצית אמרת דאין נאמן ב'ה' ושריא - האם ניתן לפרש את
הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא מותרת לבעלה,
והא דכתביב בהמשך הפסוק 'והוא לא נתפשה' - שמחמירים
עליה משום שלא נבעלה באונס אלא ברצון, מבקלי דאסורה - מכוח
שהפסוק בא לאוסרה ולא להחירה. מתרצת הגמרא, איצטריך -
ללמוד מהפסוק 'לא יקום וגו' ש'עד' היינו שני עדים, שלולי כן
סלקא דעתך אמנא לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד אין נאמן
ב'ה' עד דאיכא תרי. ובתרי נמי היא דלא נתפשה - והמשך הפסוק
'והיא לא נתפשה' בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה
טומאה אלא אם הבעילה הייתה במידה. קא ממשמע לן מהפסוק 'לא
יקום וגו' שכל מקום שנאמר 'עד' היינו שנים, וחדשה התורה שעד
אחד נאמן לאוסרה.
שנינו במשנה, רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו'.
שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי יהושע שצריך שני עדים על
הקינוי וסתירה. ומשיבה, אמר קרא 'ועד אין ב'ה', ודרשה הגמרא
מהפסוק שעד אחד נאמן להעיד שנבעלה, ומדיק רבי יהושע,
שדוקא ב'ה' - להעיד שנטמאה עד אחד נאמן ולא בקינוי, וכן ב'ה'
ולא בסתירה - אלא על הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר
עדויות שבתורה. מבארת הגמרא, ורבי אליעזר הסובר שלגבי
הסתירה מועיל עד אחד, אומר שדורשים רק ב'ה' ולא בקינוי.
שואלת הגמרא, ואימא ב'ה' ולא בסתירה ונצריך שני עדים גם
נסתרה. ומשיבה, סתירה אי תקיש לטומאה דכתביב "ונסתרה
והיא נטמא" - התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

רשות - מותר לו לקנא לה, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא חולק
ואומר, חובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבארת הגמרא
את הראיה מהברייתא, אי אמרת בשלמא, האם מקנא משום
שנכנסת בו רוח טהרה, שפיר - מוכן שנחלקו האם חייב לקנאות או
רשות בידו, אמר רבי אבהו, אי אמרת בשלמא, האם משום רוח טהרה
שנכנסה בו, וכי שייך לומר רשות וחובה לעיולי לאיניש רוח
טומאה בנפשיה - לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו
רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי
שנכנס בו רוח טהרה.
גופא, חזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. וקנא את אשתו
רשות - מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם
פלוני, דברי רבי ישמעאל. ורבי עקיבא אומר חובה - חייב הבעל
לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי
ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו,
שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' לה יטמא", אין כוונת התורה
שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא רשות - מותר לו להיטמא
להם, דברי רבי ישמעאל. ורבי עקיבא חולק ואומר חובה - מצווה
עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק
"לעלם בהם תעבדו", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם,
אלא רשות - מותר לשעבדם לעולם, דברי רבי ישמעאל. רבי
עקיבא אומר חובה - מצוות עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא
לשחררו. ולהלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות.
מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאבבי, ואמרי לה - ויש אומרים
שהקשה כן רב משה רביא לרבא, לימא - האם נאמר שרבי ישמעאל
ורבי עקיבא בכל התורה בזה הדין? חלקים לגבי כל
המצוות עשה שבתורה, דמר אמר רשות ומר אמר חובה - שלרבי
ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא
חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, אמר ליה אביי הך
בראיה פליגי - דוקא בשלושה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל
וסובר שהם רשות, מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל
מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את
מחלוקתם הראשונה, וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל,
רבי עקיבא אומר חובה. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי
ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם ואילו כאן דורש
שאין זה אלא רשות. ומשיבה, סבר לה כי האי תנא - סובר רבי
ישמעאל כתנא שלהלן, דתניא רבי אליעזר בן עקיבא אומר כלפי
- מאחר שאמרת תורה לא תשנא את אחיך בלבד? ואסור
לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, יכול - היינו יכולים לומר שגם בגין
זו - שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי
שלא תשנא אותו. תלמוד לומר, ויעבר עליו רוח קנאה וקנא את
אשתו - מותר לו לקנאות ואינו עובר על לא תשנא. ולכך סובר
רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה
התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על לא תשנא, אבל
בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא,
ורבי עקיבא מניין לו שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד
שמותר לקנאות. ומשיבה, קיימי אחרניא בתיב - חזרה התורה
וכתבה פעם נוספת וקנא את אשתו ודאי לא נטמאה, ומכך שכללה
התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, ורבי
ישמעאל מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות
שחובה עליו לקנא, אלא אידיך דבעי למיכתב - כיון שהוצרכה
התורה לכתוב וקנא נטמאה וקנא לא נטמאה - ללמדנו שגם
אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, בתיב נמי - חזרה
וכתבה שוב לא עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו. ודרך התורה
לכפול כן לברר תנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל כל
פירשה שפירשה ונשינת שוב, לא נשינת אלא בשביל דבר
שנתיחדש בה - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור

אומרת הגמרא, אלמא קסבר ריש לקיש ואבבי דאסור לבעל
לקנאות לאשתו - שהרי אמרו שקייני גורם קנאה וכעס. שואלת
הגמרא, ומאן דאמר שמוותר לבעל לקנאות - וצריך לומר
שדבריו קייני אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן מהו לשון קייני.
משיבה הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק אין קייני אלא לשון
התיראה - שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, וכן הוא
אומר - מצינו קייני מלשון התיראה, שנאמר וקנא ה' לארצו
ויחמול על עמו - שהתרה בחבבים שלא ישחיתו את הארץ.
תניא, היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בפתר והקדוש
ברוך הוא מכריז עליו ומתפרסם הדבר בגלוי, וכגון אשה פרוצה
שמנה תחת בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה
לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. שנאמר ויעבר עליו
רוח קנאה וקנא את אשתו, ואין עבירה - אין מתפרש הלשון
ועבר אלא לשון הקדוש - שמשמים רוצים להכריז על מעשיה
ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו שיעבר הוא לשון
הכרה, שנאמר ויצו משה ויעבירו קול בסנהד - והיינו על ידי
הכרזת קול. ריש לקיש אומר אין אדם עובר עבירה אלא אם כן
נכנס בו רוח טהרה, שנאמר איש איש כי תשמה אשתו, ומכך
שתשמה בתיב ולא תסתה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק
משום שנכנסה בו רוח טהרה, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור
לקנאות.
תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה האמינה תורה לעד אחד בסוטה
- שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו,
ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום שהגלים לדבר - יש
לנו בסיס להאמין לעד שאומר נבעלה, שהרי שני עדים מעידים
שקינא לה ונסתרה, ומלבד זאת ועד אחד מעידה שהיא טמאה.
מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאבבי מניין לתנא שאין עד אחד
נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, והא כי בתיבה
קייני בתיב סתירה וטומאה הוא דבתיבה - הרי הפסוק בתורה
שמדבר על קייני - ועבר עליו רוח קנאה, כתוב אחרי הפסוק ודיא
נסתרה ועד אין בה שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן
העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, אמר ליה
ועבר ויכר עבר - הפסוק ועבר עליו רוח קנאה מתפרש בלשון
עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, אלא מעתה
שועבר הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק ויעבר לך כל
חלון? הדין נמי נפרש שציווה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה
ציווה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת
ההילה ועבר לפי הענין, הדין - לגבי בני גד ובני ראובן בפרשת
בהמשך וינכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשבו - ויתשובו הוא
לשון להבא, מושמע שגם מה שנכתב לעיל ועבר הוא לשון דלקבא.
אלא הך - לגבי סוטה אי סלקא דעתך דבתיב שיעבר הוא
מלשון להבא, ומתפרש הפסוק בתיב טומאה וסתירה שכבר נאסרה
עליו, אם כן קשה קייני למה לי - למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה
עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון
עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר
קינא לה הבעל.
תנא דבי רבי ישמעאל, אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן
נכנסה בו ממום רוח לקנאות, שנאמר ויעבר עליו רוח קנאה
וקנא את אשתו. מבארת הגמרא, מאי איהו רוח מביאה את
האדם לידי קייני. רבנן אמרי רוח טומאה - על ידי השטן הרוצה
להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. רב אשי אמר רוח
טהרה - ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא,
ומסתברא במאן דאמר רוח טהרה - מסתבר כדברי רב אשי,
שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה.
משום דתניא - שנינו בברייתא, מה שנאמר וקנא את אשתו, אין
כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד א

תוספות

רשי

אלמא קסברי דאסור לקנאות. כיון דאמרי לשון הטלת קנאה הוא אלמא אסור. ולמד
מותר לקנאות מאי לשון קנא. ונקנא ח' לארצו. התרה בילק וחסיל וננס שלא יחזיתו עוד
את ארצו. דבשלוח גובאי משתעי פרשה לעיל. לארצו על ארצו. כמו וישאלו אנשי
המקום לאשתו (מלכות טו) עד אשתו האתם תרבונו לבדל (מנחות ו) אדם עובר עברה. כגון
אשה פרוצה עוברת בסתר. ותקנא"ה מכריו
בגלוי. שנותן בלב בעלה לקנאות לה והדבר
מתפרסם בגלוי. ואין עברה גרסינו. לשון הכרה.
הקבה מתבון להעביר קול. גללים לדבר.
שנעמאת: והא כי כתיב קניו בתי סתירה
ונקנאה. דאמרינן בה עד אחד כתיב. ונסתרה
והיא נטמאה ועד אין בה וגו'. וקמרי ליה ועבר
עליו וגו'. אלמא בלא קני נמי עד אחד מדיקון
בטמאה ועבר לכס כל חליו. בבני גד ובבני
ראובן כתיב. שהיה משה מצוה אותם לעבור עם
יהושע את הירדן. תשובה. מוכיח דלהקא הוא:
נכנסה בו ויהי מקורו. ולקמן מפרש רוח סתרה
או רוח טמאה ע"י שטן הקא להחטיא ליה סתרה
את אשתו רגנן. דבי רב אשי אמרי רוח טמאה:
רוח סתרה. ששונא את הפריצות: ונסתברא
כפ"ה. דרוח דקאמר רבי ישמעאל סתרה היא:
דתנא. דקאמר רבי ישמעאל רשות. פלוגתא
דר' ישמעאל ור' עקיבא לקמן מפרש טעמיה:
שפיר. אי רשות יא חובה: ר' עקיבא אמר חובה.
שאסור לשחרר עבדו: בכל התורה. בכל עשה
שבתורה. איכא אין לה מצות עשה לרבי
ישמעאל חובה. דתנא. לא גרסינו. אלא הדר
ונקטי למלתייהו לפרשי כל חדא באפי נפשה:
בלפי. כמו אחרי שאמרה תורה שאסור להביא
עצמו ליד שטנה ותגר: וכל אה זה פה. שיהא
את אשתו עוברת על דת יהודית נסתרת עם
שכניה לא יקנא לה. כלפי לשון כגנה. תלמוד
לומר וקנא. אם רצה לקנא הירשות בידו. ומשום
דאי לא כתיב קרא והו אמינא דאסור הוא.
דאיר ישמעאל הקא רשות אבל בכל מצות
עשה שבתורה לא אמר הכי: קניו אחרינא כתיב.
ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא
נטמאה. חד לרשות וחד לחובה: ורבי ישמעאל.
אמר לה. אידי דבעי למכתב והיא נטמאה והיא
לא נטמאה. ששקפ הוא בדידי ואנפכי אסרה
הכתוב מספק. תב נמי וקנא אחרינא. ואף ע"ג
דמצי למכתב הכי. ועבר עליו רוח קנאה וקנא
את אשתו והיא נטמאה או לא נטמאה. אפלו
הכי אורחיה דקרא לחזור ולשנות את האמור
מפני דבר אחר המתחדש בכפילות: ואיצטרך
למכתב לה ויטמא. לומר שמתר לטמא לקרובים
הכלה מבי אם לשאר נפקא. לנפש לא יטמא
בעמיו. כי אם לשאר הקרוב אליו לאמור ולאמור
וגו' ולאחותו הבתולה. וממילא שמענו דמשמא
לכלה לא יטמא. אם מתה. ואינו משמא
לאיברה. אם אחד מאלו מכה שחין ואיבריו
נופלי. אין משמא להו. דקיימא לן בהעור
והרעב (קלף דף קמח) אבר מן הדי משמא כאבר מן
המות. ואיצטרך לה למעוטי איברה:
אם

רבי ישמעאל אומר רשות. תימה לרבי וכי לית ליה דאמר בשלחי מסכת מכות וק'
(מ:). שש מאות ור"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר
לחו או לר' עקיבא טפי ליה ונראה דבשאר מצות דמפיק ר' ישמעאל מקרא עבדי ליה ר'
עקיבא אסמכתא ודרש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמר ר' אליעזר אמר חובה ואין
להקשות הא אמרין לעיל המקנא דיעבד אין
אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דוקא
דתני כי דף לישנא סבירא ליה הכי אבל ר'
אליעזר לא סבירא ליה הכי והכי נמי אמר' בפ'
קמא דקידושין (קף כח) וגאל את ממכר אחיו ר'
אליעזר אומר חובה ובפרק השולח (גיטין קף טח)
נמי ואמר' אמרין לעולם בהם תעבדו חובה ואין
להקשות נמי מפ"ב דמכות (קף יג) דאמר ר' עקיבא
ירצח וגאל הדם רשות מי כתיב ירצח והכא
אמרין וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי
קניין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אמר
הדם רשות ומפרש טעמא אתאי דר' יהושע בבית
החלל דבית החלל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו
לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה
לגרש יגרש וזא ר' עקיבא מיקל הכם טפי מבית
החלל ואמר הכם אפילו מצא אחרת נאה והימה
מגרשה ואפי' הכי אמר חובה והכם בירושלמי
פליג רבי אליעזר עליה דר' יהושע ואמר חובה
ואמר אתאי דר' אליעזר בבית שמאי דבית שמאי
אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא איכ מצא
בה ערות דבר מצא בה דברים כעורים לגרשה
אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול
שמצא בה דברים כעורים לפום כן הוא אמר
חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא
היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה
פרוע ונדריה מפורמין חורעותיה חלוצה (מנח)
ת"ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת
כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי
הירושלמי כיון דתליא קניו בגירושין הוה ליה
למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר כסדר
פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות.
לא נשנית אלא בשביל דבר שנשתנה. תימה
לרבי היבא דאיכא למדרש כי הכא אמאי
לא דרשין לה בדאמר גבי קל וחומר מילתא
דאתאי מקל וחומר טרח ובתנא לה קרא ואפילו
הכי היבא דאיכא למדרש דרשין וכן בפרק כל
שעה (פסחים ק"ה) כל היבא דאיכא למדרש לא
מוקמינן ליה בלאו יתייה.
לא יטמא מצה. ונ"מ לעוסק במצוה בדאמרין
בסוף פרק משוח מלחמה (לקמן ק"ה מה).
ולטמאותו בעל כרחו אם לא ירצה לטמאות
בדאמר' בפרק בבבול יום (מס' ק) מעשה ביוסף
הכותן וכו':

ורבי

רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, חובה. מאי טעמא דרבי ישמעאל, סבר לה כי האי תנא,
דתנא רבי אליעזר בן עקיבא אומר, כלפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך בלבבך וכול
בגון זו, תלמוד לומר ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו. ורבי עקיבא, קניו אחרינא
כתיב. ורבי ישמעאל, אידי דבעי למיכתב והוא נטמאה. והיא לא נטמאה כתיב נמי
וקנא את אשתו. לכתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה
דבר שנחתחדש בה. לה ויטמא רשות, דביר רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, חובה. מאי
טעמא דרבי ישמעאל, אידי דכתיב אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו ואיצטריקא למיכתב לה
ויטמא. ורבי עקיבא, מ"כ אם לשאר נפקא, לה ויטמא רשות, לה ויטמא ואין מיטמא ואין מיטמא לאיברה.
ורבי

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד ב

רש"י

תוספות

ורבי עקיבא אי"ל לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (פ"ק דף מ"ג) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידה לא איצטרך לה לאיברים מאי הוי דריש בלא יטמא ויש לומר הוה דריש לחובה כדריב עקיבא ואידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהבא נפקא לן

דבאומות הלך אחר הזכר ולענין יוחסין:

בתיב נמי (ובאחיכם) (בהם) לכדתנא דבי רבי שמעאל. וא"ת הא אצטרך דדרשנין בפרק איזהו נשך (כ"ז דף ע"ג) מנין אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו' ויל' אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסורן:

מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שדרי קינא לה ונסתרה:

ת"ל ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון דהוה קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה אי"כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קני וסתירה בכי האי גוונא דהי מהימן כדאייתא בפרק האומר (קמ"ט דף ס"ו):

אשתו זינתה בעד אחד וכו' תינח לרבא דאמר התיב דבר שבערזה אלא לאבי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאבי לא איצטרך קרא אלא הדיבא דמכחיש אע"ג דקנטא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש מהיבא תיתי ליה דליתיהימן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא: כמזה

ורבי עקיבא, אם כן, ליכתוב רחמנא 'לה' ולשתוק, 'טמא' למה לי, שמע מינה. ורבי 'שמעאל, אידי דכתב 'לה' כתב נמי 'טמא' לכדתני דבי רבי 'שמעאל, דתנא דבי רבי 'שמעאל, כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. 'לעולם בהם תעבדו' רשות, דדרי רבי 'שמעאל. רבי עקיבא אומר, חובה. מאי טעמא דרבי 'שמעאל, אידי דכתיב 'לא תחיה כל נשמה' איצטרך נמי למיכתב 'לעולם בהם תעבדו' למישרי אחד מכל האומות שבא על הפגענית והוליד ממנה בן, שאתה רשאי לקנותו, דתניא מנין לאחד מן האומות שבא על הפגענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד, תלמוד לומר 'וגם מבני התושבים הנגרים עמכם מהם תקנו' יכול אף הפגעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד, תלמוד לומר 'אשר הולידו בארצכם' מן הנולדים בארצכם ולא מן הנגרים בארצכם. ורבי עקיבא, מ'מהם תקנו' נפקא, 'לעולם בהם תעבדו' למה לי, לחובה. ורבי 'שמעאל, 'בהם' ולא באחיכם. ורבי עקיבא, באחיכם מסיפא דקרא נפקא 'ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך'. ורבי 'שמעאל, אידי דכתיב 'ובאחיכם' בתיב נמי 'בהם' לכדתנא דבי רבי 'שמעאל, דתנא דבי רבי

'שמעאל, כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. אמר רב חסדא, זנותא ברייתא פי קריא לשומשומא. ואמר רב חסדא, תוקפא בביתא פי קריא לשומשומא. אידי ואידי באיתתא אבל בנכרא לית לן בה. ואמר רב חסדא, בתחילה קודם שחמאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר 'כי ה' אליהו מתהלך בקרב מחנך', כיון שחמאו נסתלקה שכינה מהם, שנאמר 'ולא יראה כד ערות דבר ושב מארצו'. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל העושה מצוה אחת פעולם הוה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, שנאמר 'והלך לפניך צדקך' וכל העובר עבירה אחת פעולם הוה, מולפפתו והולכת לפניו ליום הדין, שנאמר 'לפתו ארחות דרךם יעלו בתוה ויאבדו'. רבי אליעזר אומר, קשורה בו בכל שבע שנאמר 'ולא שמע אליה לשבב אצלה להיות עמה', 'לשבב אצלה' פעולם הוה, להיות עמה' לעולם הבא. תנן התם, שהיה בדין ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם, אינה מתקיימת בפחות משנים. עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם, אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים, תלמוד לומר 'ועד אין בה' כל שיש בה. וכל וחומר לעדות הראשונה מעתה, ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם, אינו דין שיתקיים בעד אחד, עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם, אינו דין שיתקיים בעד אחד, 'פי מציא בה עדות דבר' ולהלן הוא אומר 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר' מה 'דבר' האומר להלן על פי שנים עדים, אף כאן על פי שנים. האי, מ'כי מציא בה עדות דבר' נפקא, מ'בה' ולא בקניני, 'בה' ולא בסתירה מ'פיצי ליה, הכי נמי קאמר, תלמוד לומר 'בה' בה ולא בקניני 'בה' ולא בסתירה, וטומאה בעלמא בלא קניי וסתירה דלא מ'הימן עד אחד מ'נל, נאמר כאן 'פי מציא בה עדות דבר' ונאמר להלן 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר' מה 'דבר' האומר להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים. תנו רבנן, אי זו היא עדות הראשונה, זו עדות סתירה. עדות אחרונה, זו עדות טומאה.

וכמו

אם כן, דלאו לחובה אתא אלא להך דרשא לכתוב רחמנא לה ולשתוק. דמשמע לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' ולאחותו בתהילה לה. כלומר לגופה שלם ולא לאיברה: לא תחיה כל נשמה. בשבעה אמות בתיב. החתי והגרניש והאמורי והכנעני והפרזי והחוי והיבסי: למישרי אחד מן האומות. משאר שבעים אמות: שבא על הפגענית. כל ד' אמות נקראו על שם כנעני: והוליד בן. דהלך אחר האב ומתר להחיותו לה לעבד דתניא. דלהכי אתא קרא: בעבד. גרסי בבית: וגם מבני התושבים וגו'. לעיל מניח בתיב מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה: אשר סביבות ארצכם ולא מבני ארצכם דשבעה אמות. וגם מבני התושבים, כל תושב היינו שבא מקום אחד והתגייש כאן, ואקמא קרא שמתר לקנות מבניהם אשר יהיו להם מבנות ארצך: מן הנולדים בארצכם. גנים הנולדים בארצכם והם בני התושבים, דהיינו אחרים שנקאו בארצכם נשים אתה רשאי לקנות: ולא מן הנגרים בארצכם. ולא מן הנגרים הנולדים לבני ארצכם במקום אחד מבנות שאר אמות והביאום לבניהם לגור שם: ולא באחיכם. עבדות עבד: ה"ג ורבי 'שמעאל אידי דכתיב ובאחיכם בתיב נמי בהם דתנא: כו'. קריא. תולעת של שומשומא האוכלת, כך הזנות מ'היבא את הבית: תוקפא. כעס: אידי ואידי. תוקפא חזקתא דאמרין דמ'היבא את הבית: באיתתא. כשהאשה מקנה או כע'נית. לפי שהאשה מתעסקת בנזונה ואינה עושה מלאכתה ולא משמרת ביתה ומפקדת את של בעלה למנאפיו: קנס שחמאו ישראל. בעירו: עם כל אחד ואחד. לראות בעבירות שבתיהם מקדמתו. לפני מיתתו מ'היבא לפני: מ'היבא. בורכתו: תנן. התיב. בפי מי שקבא (תמן לה) אמאי דקתני אמר עד אחד ראיתיה שנטמאה לא היתה שותה: שהיה בדין. שלא להאמיני או לאו דכתיב קרא: תראשונה סתירה: אין אוסרתה איסור עולם. שאת תשתה ותמציא טוהרה מתרת לבעלה ולחורמה: אין מתקיימת בפחות משנים. כדקעין למיגור דבר דבר מקמון: האחרונה. טמאה שהיא אחד הסתירה: כל שיש בה. כל עדות שיש בה נאמן כדדרשין לעיל ועד אין בה תרי אלא חד, וקא אמר אסורה ואטמאה קאי דתא מנה סליק והיא נטמאה ועד אין בה: קל והפר. שתתקיים בעד אחד: תלמוד לומר. באשה מקלקלת כי מציא בה עדות דבר ולהלן כו' ופרקינן למה לי למכתב למילפא בגורה שוה: בה ולא בקניי כו' מ'היבא ליה. דכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא גמרי שאר עדות דאשה מנה קמון להו במלתייהו ככל עדות שבותרת: הכי מ'היבא. ונ'היבא לה למלתא אחרונה קט. ומתניתין חסורי מחסרה והכי תנא ליה ת"ל בה ולא בקניי וסתירה ונ'היבא שוה לממא אשה דעלמא שלא קבא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מ'הימן והכא הוא דמ'הימן משום דרגלים ל'היבא כו'

וכמו

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אסור להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא
 שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' שחובה לעבד בו ואסור
 לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבד בעבד עברי כמו בנכרי.
 ומשיבה, **אם בן** שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מוטא לאיברים,
ליכתוב ור' יוחנן 'לה' ולישתוק - היתה התורה כותבת 'כי אם
 לשאר וגו' ולאחרונה להתבטל לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'ומא' -
למה לי - למה הוסיפה התורה וכתבה 'לה יטמא', שמע מינה -
 ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרבו.
 שואלת הגמרא, ורבי ישמעאל מה ידרוש מהיתור של 'יטמא'.
 ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק 'יטמא' שחייב
 להיטמא, אלא שאידי דכתב לה כתב נמי ומאחר שחזר
 הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מוטא לאיברים - חזר וכתב גם
 'יטמא'. לכדתני רבי רבי ישמעאל, דתנא רבי רבי ישמעאל, כל
 פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש
 בה - וכפי שהתבאר לעיל.
 מבארת הגמרא את מחלוקת השלישית של רבי עקיבא ורבנן.
'לעולם בהם תעבדו' רשות - מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם,
 דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר חובה - חייב לעבד בו
 לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי ישמעאל
 שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו
 אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו
 לעולם, אלא אידי דכתיב לגבי שבעה אומות 'לא תחיה כל
 נשמה' - שחובה להורגם, איצטרף נמי למיתבב 'לעולם בהם
 תעבדו' כדי למישרי - להתיר אחד מכל האומות שבה על
 הפנענית והוליד ממנה בן, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של
 הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדן שבעה אומות ואסור
 להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבדו', ללמדנו שאמרה
 רשאי לקנותו כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים אחר האב,
 והאב אינו משבעה אומות.
 מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב,
 דתנא, מנין לאחד מן שאר האומות שבה על הפנענית והוליד
 ממנה בן שאמרה רשאי לקנותו בעבד - לקנות את הבן לעבד,
 תלמוד לומר 'ונם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו' -
 כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים
 משבעה אומות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון
 שאביהם אינו משבעה אומות. ממשיכה הברייתא, וכול - שמא
 נאמר שאם הפנעני שבה על אחת מן שאר האומות והוליד ממנה
 בן שאמרה רשאי לקנותו בעבד כיון שאמו אינה משבעה אומות,
 תלמוד לומר 'אשר הולידו בארצכם', שדוקא מן הנולדים
 בארצכם - בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר
 האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם
 לעבדים, ולא מן הגרים בארצכם - אך אסור לקנות בנים שנולדו
 לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים,
 והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם
 משבעה אומות - אסור להחיותם.
 חזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא
 ושואלת, אם כן ורבי עקיבא כיצד למד מפסוק זה שחובה
 להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך
 ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות.
 ומשיבה, מ'מהם תקנו' נפקא - ההיתר לקנות עבד שאביו משאר
 אומות נלמד מהפסוק 'מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו',
'לעולם בהם תעבדו' למה לי, על כרחך לחובה - ללמדנו שחייב
 לעבד בעבד הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכן,
 אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק
 'לעולם בהם תעבדו', והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות
 נלמד ממהם תקנו. ומשיבה, שדורש 'בהם' - עבד כנעני מותר
 להעבידו עבודת גנאי שניכר בה שהוא עבד, ולא באחיכם - אך

אסור להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא
 שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' שחובה לעבד בו ואסור
 לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבד בעבד עברי כמו בנכרי.
 ומשיבה, **אם בן** שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מוטא לאיברים,
ליכתוב ור' יוחנן 'לה' ולישתוק - היתה התורה כותבת 'כי אם
 לשאר וגו' ולאחרונה להתבטל לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'ומא' -
למה לי - למה הוסיפה התורה וכתבה 'לה יטמא', שמע מינה -
 ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרבו.
 שואלת הגמרא, ורבי ישמעאל מה ידרוש מהיתור של 'יטמא'.
 ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק 'יטמא' שחייב
 להיטמא, אלא שאידי דכתב לה כתב נמי ומאחר שחזר
 הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מוטא לאיברים - חזר וכתב גם
 'יטמא'. לכדתני רבי רבי ישמעאל, דתנא רבי רבי ישמעאל, כל
 פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש
 בה - וכפי שהתבאר לעיל.
 מבארת הגמרא את מחלוקת השלישית של רבי עקיבא ורבנן.
'לעולם בהם תעבדו' רשות - מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם,
 דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר חובה - חייב לעבד בו
 לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי ישמעאל
 שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו
 אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו
 לעולם, אלא אידי דכתיב לגבי שבעה אומות 'לא תחיה כל
 נשמה' - שחובה להורגם, איצטרף נמי למיתבב 'לעולם בהם
 תעבדו' כדי למישרי - להתיר אחד מכל האומות שבה על
 הפנענית והוליד ממנה בן, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של
 הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדן שבעה אומות ואסור
 להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבדו', ללמדנו שאמרה
 רשאי לקנותו כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים אחר האב,
 והאב אינו משבעה אומות.
 מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב,
 דתנא, מנין לאחד מן שאר האומות שבה על הפנענית והוליד
 ממנה בן שאמרה רשאי לקנותו בעבד - לקנות את הבן לעבד,
 תלמוד לומר 'ונם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו' -
 כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים
 משבעה אומות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון
 שאביהם אינו משבעה אומות. ממשיכה הברייתא, וכול - שמא
 נאמר שאם הפנעני שבה על אחת מן שאר האומות והוליד ממנה
 בן שאמרה רשאי לקנותו בעבד כיון שאמו אינה משבעה אומות,
 תלמוד לומר 'אשר הולידו בארצכם', שדוקא מן הנולדים
 בארצכם - בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר
 האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם
 לעבדים, ולא מן הגרים בארצכם - אך אסור לקנות בנים שנולדו
 לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים,
 והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם
 משבעה אומות - אסור להחיותם.
 חזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא
 ושואלת, אם כן ורבי עקיבא כיצד למד מפסוק זה שחובה
 להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך
 ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות.
 ומשיבה, מ'מהם תקנו' נפקא - ההיתר לקנות עבד שאביו משאר
 אומות נלמד מהפסוק 'מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו',
'לעולם בהם תעבדו' למה לי, על כרחך לחובה - ללמדנו שחייב
 לעבד בעבד הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכן,
 אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק
 'לעולם בהם תעבדו', והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות
 נלמד ממהם תקנו. ומשיבה, שדורש 'בהם' - עבד כנעני מותר
 להעבידו עבודת גנאי שניכר בה שהוא עבד, ולא באחיכם - אך

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו **הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** כדעת
 רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא **בְּרִי חֲזֵרָה דָּקְלָהּ**.
 מתרצת הגמרא, **אָמַר אֲבִי**, הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות
 שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כדי **הַקְפָּה** של דקל,
 היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת **בְּרִנָּל** סביב הדקל, וחלק עליו
 רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור
 הוא כדי **חֲזֵרָה** של דקל, היינו **בְּרִינָה** - כפי הזמן שחולף ממתי
 שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחזור למקומו. **כְּעִי רַב אֲשֵׁי**, מדי
 כונות רבי אליעזר שהשיעור הוא כדי זמן של **חֲזֵרָה** של הדקל
בְּרִינָה, האם כי **הֵיכִי דְאֵיִל וְהָדָר אֲתִי** - כפי הזמן שנדרש הענף על
 ידי הרוח וחזור למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. **אִו דִּילְמָא כִּי**
הֵיכִי דְאֵיִל וְאֲתִי וְהָדָר קָאִי בְּרִיבְתִּיהָ - כפי הזמן שחולף ממתי
 שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענע ונעמד במקומו. מסיקה
 הגמרא, תִּיקוּ. ממשכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין
 הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי **הָתָם** - בברייתא הראשונה,
אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהשיעור הוא **בְּרִי מְזִינָה הַכּוֹס**, ואילו **הָכָא** -
 בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא **בְּרִי חֲזֵרָה דָּקְלָהּ**. מתרצת
 הגמרא **אִידִי וְאִידִי חֵד שְׁעִירָא הוּא** - מְזִינָה כוס וחזרת דקל הם
 אותו שיעור של זמן.
 מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה
 בין הברייתות, שהרי **הָתָם** - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**
 שהשיעור הוא **בְּרִי לְשִׁתּוֹתוֹ** - זמן שנדרש כדי לשנות כוס של
 רביעית יין, ואילו **הָכָא** - בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **בְּרִי**
מְזִינָה הַכּוֹס - זמן שנדרש כדי למוזג כוס של רביעית יין במים.
 מיישבת הגמרא, **אִימָא** - צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור
 הוא **בְּרִי לְמוֹזֵג וְלְשִׁתּוֹת** - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס רביעית יין
 ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלִימָא** - נתרץ
 שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום **שְׁאִידִי וְאִידִי**
חֵד שְׁעִירָא הוּא - מְזִיגָה ושתיה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת
 הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא כדי
 מְזִיגָה ושתיה, משום **שְׁאִם בֵּין** - שהשיעור הוא רק כדי מְזִיגָה אלא
 שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, **לִינֵינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** - נמצא שאין
 חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר
 השיעור הוא כדי מְזִיגָה, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא
 כדי מְזִיגָה ושתיה.
 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, **הָתָם** -
 בברייתא הראשונה, **אָמַר בֵּין עֲזַאי** שהשיעור הוא **בְּרִי לְגִלְמוּעָה**
בִּיצָה, ואילו **הָכָא** - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **בְּרִי**
לְשִׁתּוֹתוֹ - את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי חֵד**
שְׁעִירָא הוּא - צליית ביצה ושתית כוס רביעית יין הם אותו שיעור
 זמן.
 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, **הָתָם** -
 בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שהשיעור הוא **בְּרִי לְגִלְמוּעָה**
 - את הביצה, ואילו **הָכָא** - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא
בְּרִי לְגִלְמוֹת בִּיצָה. מתרצת הגמרא, **אִימָא** - צריך לומר בדעת רבי
 עקיבא שהשיעור הוא **בְּרִי לְגִלְמוֹת בִּיצָה וְלְגִלְמוּעָה**. שואלת הגמרא,
 מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלִימָא** - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות
 בדעת רבי עקיבא, משום **שְׁאִידִי וְאִידִי חֵד שְׁעִירָא הוּא** - צליית
 וגמיעת הביצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח
 צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה,
 משום **שְׁאִם בֵּין** - שהשיעור הוא רק כדי צליה אלא שהוא אותו
 שיעור זמן כמו גמיעה, **לִינֵינוּ בֵּין עֲזַאי** - נמצא שאין חילוק בין רבי
 עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא כדי צליית
 ביצה, אלא מוכח שכונות רבי עקיבא לשיעור של צליה וגמיעה.
 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא,
הָתָם - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה בֵּין בְּתִירָא** שהשיעור

שואלת הברייתא, **וְכַמָּה זמן הוא שיעור סְתִירָה** - שאם התייחדה
 האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדן סוטה. ומשיבה, **בְּרִי** זמן
 שיכולה לבא בו לידי **טוּמְאָה**, כלומר זמן שיש בו **בְּרִי בִימָה** - שיכול
 לבוא עליה בזמן זה, והיינו **בְּרִי הַעֲרָאָה** - תחילת ביאה. מבארת
 הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, **בְּרִי הַקְפָּת דָּקְלָהּ** - כפי הזמן
 שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, **דְּבָרִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**
אָמַר בְּרִי מְזִינָה הַכּוֹס - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס של רביעית
 הלוג יין במים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר** כפי הזמן שנדרש **בְּרִי לְשִׁתּוֹתוֹ** -
 את הכוס של רביעית הלוג יין. **בֵּין עֲזַאי אָמַר** כפי הזמן שנדרש **בְּרִי**
לְגִלְמוֹת בִּיצָה. **רַבִּי יְהוֹדָה בֵּין בְּתִירָא אָמַר** כפי הזמן שנדרש **בְּרִי**
לְמוֹזֵג שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אחר זו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּין יְרֵמְיָה אָמַר** כפי
 הזמן שנדרש **בְּרִי לְקִשּׁוֹר וְרָדִי נִימָא** - שיקשור האורג חוטים
 שיוצאים מהבד. **חֲנִין בֵּין פְּנִיחָם אָמַר** כפי הזמן שנדרש **בְּרִי**
שְׁתִּישִׁיט אשה **יְדָה לְתוֹךְ פִּיהָ** לִפְּסוֹל קִיָּסָם הנמצא בין שיניה.
פְּלִימוֹ אָמַר כפי הזמן שנדרש **בְּרִי שְׁתִּישִׁיט** אשה **יְדָה** לִפְּסוֹל
 ממנו **כְּבָר**, ו**אָף עַל פִּי שְׁאִין רֵאָה** מן המקרא **לְכָרֶךְ** זה, שהשיעור
 הוא כדי שתיתול ככר מהסל, מכל מקום יש **זָכָר** - רמז לְכָרֶךְ,
 שנאמר **"כִּי בְּעַד אִשָּׁה זֹנֶה עַד כְּבָר לְחֵם"**, הרי שהוקשה אשה
 זונה לככר לחם.
 מקשה הגמרא על התנא שהברייתא, **וְכָל הֵנִי לְמָה לִי** - מדוע
 האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה,
 שהוא כדי העראה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר
 השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי
 טומאה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר
 השיעורים. מתרצת הגמרא, **צְרִיכִי** - הוצרך התנא לכתוב כך, משום
דְּאִי תִנָּא רק **"בְּרִי טוּמְאָה"**, **תָּוָה אִמְיָנָא** שזמן סתירה הוא **בְּרִי**
טוּמְאָתָה וְאַרְצֻתָּה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה
 בדברים וגם לבוא עליה, **קָא מְשַׁמַּע לָן** - לפיכך אמר התנא **"בְּרִי**
בִּימָה" - שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא
 עליה, נחשב שנסתרה ונאסרת. **וְאִי תִנָּא** רק **"בְּרִי בִימָה"**, **תָּוָה**
אִמְיָנָא שהשיעור הוא **בְּרִי גִמְרָה בִּימָה** - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
 יכול לבוא עליה ביאה גמורה, **קָא מְשַׁמַּע לָן** שזמן סתירה הוא אף
 אם לא נתייחדה עמו אלא **בְּרִי הַעֲרָאָה** - דהיינו זמן שנדרש
 לתחילת ביאה. **וְאִי אֲשַׁמְעִינָן** רק **"בְּרִי הַעֲרָאָה"**, **תָּוָה אִמְיָנָא**
 שהשיעור הוא **בְּרִי הַעֲרָאָה וְאַרְצֻתָּה** - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
 יכול גם לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, **קָא מְשַׁמַּע לָן** - לפיכך
 אמר התנא תחילה שהשיעור הוא **"בְּרִי טוּמְאָה"**, ללמדנו שמה
 שאמר לאחר מִיכָן **"כדי ביאה"**, היינו שאף אם לא התייחדה עמו אלא
 לזמן של ביאה עצמה בלא רִיצוּ - נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע
 הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר **"כדי טומאה"**.
 ומפרש התנא **וְכַמָּה זמן הוא בְּרִי [הַעֲרָאָה]**, **בְּרִי הַקְפָּת דָּקְלָהּ**.
וְרַמְיָנִי - הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר
 לגבי סוטה **וְנִסְתִּירָהּ, וְכַמָּה זמן הוא שיעור סְתִירָה, לֹא שְׁמַעֲנוּ** -
 לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אך **בְּשִׁהוּא** - הפסוק **אָמַר**
"וְהָיָא נְטִמְאָה", **הוּא אָמַר** - אנו למדים ששיעור סתירה הוא **בְּרִי**
טוּמְאָה, והיינו **בְּרִי בִימָה**, כלומר **בְּרִי הַעֲרָאָה**. וזמן תחילת ביאה
 הוא **בְּרִי חֲזֵרָה דָּקְלָהּ דְּבָרִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר** **בְּרִי**
מְזִינָה הַכּוֹס, **בֵּין עֲזַאי אָמַר** **בְּרִי לְשִׁתּוֹתוֹ**, **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר** **בְּרִי**
לְגִלְמוֹת בִּיצָה, **רַבִּי יְהוֹדָה בֵּין בְּתִירָא אָמַר** **בְּרִי לְגִלְמוּעָה** - לשנות
 את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא, **קָא סְלָקָא דְּעֵתִין** - הבנו
 בתחילה ש**לִינֵינוּ הַקְפָּת דָּקְלָהּ** **לִינֵינוּ חֲזֵרָה דָּקְלָהּ** - מה שאמר רבי
 ישמעאל בברייתא הראשונה **"כדי הקפת דקל"**, וזהי אותה פעולה
 שאמר רבי אליעזר בברייתא השנייה **"כדי חזרת דקל"**, ואם כן קשה
 שהרי **הָתָם** - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שהשיעור
 הוא **בְּרִי הַקְפָּת דָּקְלָהּ**, ו**פְּלִיגֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** עליה - ושם נחלק עליו

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

נעקר

מן העולם. תימה לריי לפי רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי אריא נטילת ידיים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הבא דעונשו מיתה רפ"י במה אשה יוצאה (סנה דף כג:) אמרין דעונשו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המזלול בנטילת ידיים ובפי' עושין פסין (פיונין דף ט"א) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו' עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה מיתה ונראה דלולל שמוזלל בה תמיד עונשו עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י נחש ונעקר מן העולם דאמר (בסוכה דף כ"ה:) וסנהדרין (דף כ"ה:) כל המשותף שם שמנים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קנא יין (מנחות דף כ"ג:) כל המשמש בכורה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחתא נינהו דעניות אלא מיתה חטופה או משונה. מר:

היא תצורנו לדניה של גיהנם. ואמר נמי בפ"ק דחגיגה (דף ט"ו:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק"ק מפ' הובב (כ"ט דף ט"ו.) דאמר הבא על אשת איש מיתוהו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב ור"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ' ג' דיבמות (דף כ"ג:) היבא דלא הוליד ממנו דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא הכי נטרוד שהוא גברא א"ל קבל עלך יסורים ודחק נמי כיסורין דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פ"י מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האסורה על בעלה כמו על אחותו פניה והוליד ממנה ממזר ריב"א. א"י היבא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם:

כל

ברחמי או ברחמי

רבי יצחק בר (רב) יוסף אמר רבי יוחנן, כל אחד ואחד בעצמו שיער, והאיבא בן עזאי דלא נסיב, איבעית אימא נסיב ופירש הוה, ואיבעית אימא מרביה שמיע ליה, ואיבעית אימא סוד ה' ליראיו. דרש רב עיירא, ומנין אמר לה משמיה דרבי אמי ומנין אמר לה משמיה דרבי אסי, כל האוכל לחם בלא נטילת ידיים פאילו בא על אשה זונה, שנאמר 'כי בעד אשה זונה עד פניו לחם' 'בעד פניו לחם עד אשה זונה' 'אליה. אלא אמר רבא, כל הבא על אשה זונה, לפוף מבקש פניו לחם. אמר רבי זיקא אמר רבי אליעזר, כל המזלול בנטילת ידיים נעקר מן העולם. אמר רב חייא בר אשי אמר רב, מים ראשונים צריך שגיביה דיו לבעלה, מים אחרונים צריך שישפיל דיו למטה. תניא נמי הכי, הנוטל דיו צריך שגיביה דיו לבעלה שמיא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים.

אמר רבי אבהו כל האוכל פת בלא נגיוב ידים פאילו אוכל לחם טמא, שנאמר 'ויאמר ה' פכה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו'.

ומאי 'ואשת איש נפש יקרה תצור', אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, נפש יקרה/ נפש גבוהה מיבעי ליה. ועוד, היא תצור מיבעי ליה, אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש, אפילו למד תורה דכתיב בה 'יקרה היא מפנינים' מבחין גדול ששכנס לפני ולפנים, היא תצורנו לדניה של גיהנם. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל אדם שיש בו גפות הרוח פאילו עובר עבדות פוככים, פתיב הקא 'תועבת ה' כל גבה לב' וכתוב התם 'ולא תביא תועבה אל ביתך'. ורבי יוחנן ידידיה אמר, פאילו פפר בעיקר, שנאמר 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו'.

רבי חמא בר הנינא אמר, פאילו בא על כל העריות, פתיב הקא 'תועבת ה' כל גבה לב', וכתוב התם 'כי את כל התועבת האל וגו'.

עולא אמר, פאילו בנה במה, שנאמר 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמתו באפו כי במה נחשב הוא' אל תיקרי במה אלא במה. מאי 'יד ליד לא יקנה' אמר רב, כל הבא על אשת איש, אפילו הקנהו להקדוש ברוך הוא שמים וארץ פאברהם אבינו, דכתיב ביה 'הרימתי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ' לא יקנה מדינה של גיהנם. קשיא להו לרבי יוחנן, הא 'יד ליד לא יקנה' דיי מיבעי ליה, אלא אמר רבי יוחנן, אפילו הוא נשקל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: יד מיד מיבעי ליה. דתא קרא במקל מוקמין ליה ולא בנותו, והוה ליה למכתב יד מיד לא יקנה, יד ששקבל מיד אף הוא לא יקנה:

אפילו

רש"י

ברחמי או ברחמי. של חסין חלק ונשמת יותר משל שעורים: ריב"א. נשמת יותר מאקשוא: ריב"א. שנושה העשה רבה: כל אחד ואחד. מן התנאים הללה בעצמו. שער. כקח שהיה שוהה בביאתו: והאיבא בן עזאי דלא נסיב. כדאמר ביבמות (דף כ"ה:) אכל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה. אפשר לעולם שיתקום ע"י אחרים. בפרק הבא על גבה: וכתובתה כי בעד אשה זונה וגו'. השתא דרש ליה מסיפיה לרישיה, בשבילי כפר לחם אדם מתחייב בענש של אשה זונה: כמלתא דרבא גרסי' בעד כפר לחם עד אשה זונה מבעי ליה. דמשמע בשבילי כפר לחם רב הענש עד כדי ענש אשה זונה, וד"ה נמי אי הוה פתיב עד אשה זונה בעד כפר לחם לא הוה קשיא לרבא מיד, ודאי מסיפיה לרישיה מדרש קרא. אלא עד ובעד קא קשיא ליה. דגבי כפר לחם הוה ליה למכתב בעד וגבי אשה זונה הוה ליה למכתב עד הפולול. שאוכל תמיד בלא נטילת ידיים: נעקר. דעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב ופוצץ גדר ישכנו נחש וקצף יו' מים ראשונים. שלפני המזון שגיביה דיו. ראשי אצבעותיו שיהיו המים משפצין לצד ודועותיו. ולקמן מפרש טעמא: שמיא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. כדתנן במסכת דלים (פ"ג מ"ג) שצריך לתן המים על ידיו שני פעמים, הראשונים מטהרין את הידים והשניים מטמאין את המים הטופחים על ידיו שנטמאו בתחלה מהמת ידים. ותנן התם הידים מטמאות ומטהרות עד הפרק, כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליון להיות נטילות ופסולות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק, שעת הפרק צריך נטילה. נטל את הראשונים ואת השניים עד הפרק וחוץ ליד סטורים, שהרי יסוריו השניים את הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחוץ ליד סטמא, כלומר יצאו הראשונים חוץ לפרק ועל השניים לא הקפיד לטול עד מקום שיצאו הראשונים אלא עד הפרק במשפטם וחוץ הראשונים ליד סטמא, שהרי תחלה מחמת הידים והשניים לא סטרו את הידועים, הלכך צריך שגיביה ראשי אצבעותיו למעלה שקמא יצאו מים הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידים אחרונים. של אחר הסעודה שחייבו חכמים מפני שפולחן סדומית יש שמסמא את העינים: צריך להשפיל דיו למטה. כדי שיהיה הוזהרם של תבשיל שבידיו, שהרי להעביר תחלתא דה' כל האוכל בלי נגיוב ידים. דבר מאוס הוא וחסוב כטמא שנאמר בכה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא, אלא דבר מאוס קרי טמא: פאי ואשת איש וגו'. סיפיה דקרא דלעיל הוא, כי בעד אשה זונה עד פניו לחם: לפוף נכשל בלאשת איש. והכי קאמר, בעד אשה זונה עד פניו לחם, ואשת איש זונה נפש יקרה גבוהה היא תצורנו, ודוף אתריה וצד אותה ומגיעה היא תצורנו מבעי ליה. כיון דמסיפיה לרישיה

קדרשת ליה. הכי איבעי ליה למכתב, ואשת איש נפש יקרה היא תצור אותה, אכל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש היקרה: מבחין גדול. דאפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכתן עם הארץ לפחות ראשון ולבקר ראשון, ומהאי קרא 'לפנין ליה בחיותו' דף י"ג. ורם לבבך. מעלה אני עליך כאלו שכחת: כי את כל התעבות. גבי עריות כתיב: בכה. עבודת כוכבים: אשר נשמה טמא. שמוחיק עצמו כבעל נפש, דהיינו גאון, שחשבה נפשו בעיניה פאי. יד ליד לא יקנה. סיפיה דקרא דאיידי ביה לעיל הוא. תועבת ה' כל גבה לב, יד ליד לא יקנה: ה"ל כל שיש בו גפות הרוח אפילו הקנהו בו. ול"ג כל הבא על אשת איש, דלא משתעי קרא אלא בגסי הרוח הקנהו לתקנת' בו. השלישו בשבחו על גבה, כאברהם שקראו קונה שמים וארץ, ויהיין יד ליד, אפילו דומה לאברהם שאמר הרימתי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ, לא יקנה מדינה של גיהנם. קשיא להו לרבי יוחנן, הא 'יד ליד לא יקנה' דיי מיבעי ליה, אלא אמר רבי יוחנן, אפילו הוא נשקל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: יד מיד מיבעי ליה. דתא קרא במקל מוקמין ליה ולא בנותו, והוה ליה למכתב יד מיד לא יקנה, יד ששקבל מיד אף הוא לא יקנה:

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

יְקַרְהָ תַצְדוּר - ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה
שמתגאה, תדרוך אחר אשת איש זונה. מקשה הגמרא, אִמָּר רַבָּא,
הָאִי - הרי לשון הפסוק נִפְשָׁה יְקַרְהָ אינו מתפרש כפי שדרש רבי
יוחנן, שהרי לדבריו, נִפְשָׁה גְבוּהָה - שהוא לשון גאוה מִיָּבֵעִי לִיָּה -
היה צריך לכתוב, וְעוֹד, הִיא תַצְדוּר מִיָּבֵעִי לִיָּה - אם כוונת הפסוק,
שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצדו',
ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה.
אֵלָּא אִמָּר רַבָּא הפסוק נדרש כך, כִּל הָבָא עַל אִשְׁתִּי וְלֹא עָשָׂה
תשובה, אֲפִילוּ אִם לְמַד תּוֹרָה דְּכָתִיב בָּהּ 'יְקַרְהָ הִיא מִיָּבֵעִי לִיָּה' -
ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר מִכְּבֹּהֶן גְּדוֹל שְׁנֵכָנָם
לְפָנֵי וְלְפָנֵים - לקודש הקודשים, אף על פי כן הִיא - העבירה שבא
על אשת איש תַצְדוּרָה לְדִינָהּ שֶׁל גִּיהֶנֶם - תביא אותו לגיהנום.
ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' - מי שבא על אשת איש, אפילו
שהוא 'נפש יקרה' - שלמד תורה, עבירה זו 'תצדו' אותו לגיהנום.
אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי כֹּל אָדָם שֵׁשֶׁשׁ בּו גְּסוּת
הָרוּחַ - בעל גאוה, נחשב כְּאִילוּ שְׁעוֹדֵר עֲבֻדָּת פִּזְבָּכִים, ונלמד
ממה שנקראו שניהם תועבה, שְׁכָתִיב הָבָא - לגבי בעל גאוה
'תועבת ה' כִּל גְּבַה לִב' וְכָתִיב הָתָם - לגבי עבודה זרה 'וְלֹא
תביא תועבה אֶל בֵּיתְךָ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידִיהָ - בעצמו אִמָּר, שבעל
גאוה נחשב כְּאִילוּ שְׁכָר פְּעִיקָר - בד', שְׁנֵאמַר 'וְרָם לִבְךָ
'וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' - שעל ידי גאוה נחשב כְּאִילוּ שכח את
ד'. רַבִּי הָמָא בֶּר הִנִּינָא אִמָּר בעל גאוה הרי הוא כְּאִילוּ שְׁכָא עַל
כֹּל הָעֲוִיּוֹת, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, שְׁכָתִיב הָבָא -
לגבי בעל גאוה, 'תועבת ה' כִּל גְּבַה לִב' וְכָתִיב הָתָם - לגבי
עויות, 'כִּי אֵת כֹּל הַתּוֹעֵבָה הָאֵל וְגו''. עוֹלָא אִמָּר שבעל גאוה
הרי הוא כְּאִילוּ בְּנָה בָּמָה - עבודה זרה, שְׁנֵאמַר 'חָדְלוּ לָכֶם מִן
הָאֲדָרִם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בָּאֵמָּה כִּי בָמָה נִחְשָׁב הָאֵל', ודורשים, אֵל
תִּיקָרְהוּ אֶת הַפְּסוּק 'כִּי בָמָה נחשב הוא', אֵלָּא 'כִּי בָמָה נחשב הוא',
דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש - נחשב כְּאִילוּ עבד
עבודה זרה בבמה.
שואלת הגמרא, מָאֵי - מה דורשים מהפסוק 'יְד לֹד לֹא יִנְקָה'.
עונה הגמרא, אִמָּר רַבִּי יֵשׁ לְדִרּוּשׁ כֵּךְ, כִּל הָבָא עַל אִשְׁתִּי וְלֹא
כֹל יֵשׁ בּו גְּסוּת רוח, אֲפִילוּ אִם אוֹתוֹ אִדָּם הִקְנִיחַ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא שְׁמִים וְאָרְצִין - שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו
והשליטו על שמים וארץ כְּאִבְרָהִם אֲבִינוּ דְּכָתִיב בֵּיהּ 'הָרִמְתָּ יְדֶיךָ
אֶל ה' אֵל עֲלִיוֹן קִנְיָ שְׁמִים וְאָרְצִין', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מִדִּינָה
שֶׁל גִּיהֶנֶם. מקשה הגמרא, קִשְׁיָא לְהוּ לְרַבִּי - בני הישיבה של רבי
שִׁילָא, הָאִי - הרי לשון הפסוק 'יְד לֹד לֹא יִנְקָה' לא מתפרש כפי
שדרש רב, שהרי לדבריו יְדִי מִיָּבֵעִי לִיָּה - היה צריך להיות כתוב,
כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. אֵלָּא אִמָּר רַבִּי שִׁילָא יֵשׁ
לְדִרּוּשׁ אֶת הַפְּסוּק כֵּךְ, אֲפִילוּ אִם הִבֵּעַל גָּאוֹה קִיבֵל תּוֹרָה מִיָּד
הקדוש ברוך הוא כְּמִשְׁחָה רַבִּינוּ, דְּכָתִיב בֵּיהּ - על קבלת התורה
'מִיִּמִּינוּ אִשׁ דָּת לְמוֹ', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם.
קִשְׁיָא לִיָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן, הָאִי - הרי לשון הפסוק 'יְד לֹד' לא מתפרש
כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם יְד מִיָּד מִיָּבֵעִי לִיָּה
- היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך
הוא. אֵלָּא אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן

וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַחֲמֵי אֵל בְּרַשְׁעֵי - בכבר העשוי
מחזיטים שהוא חלק ונשמת מהיד, או בכבר העשוי משערים שנדרש
פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַחֲמֵי אֵל
בְּרַחֲמֵי אֵל - בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמת מהיד,
או בעיסה שנילוש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל
הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, תִּיקָו.
אִמָּר רַבִּי יִצְחָק בֶּר (רב) יוֹסֵף אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן כִּל אִמָּר וְאִמָּר
מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, בְּעֶצְמוֹ שִׁיעוֹר - שיער כפי
הזמן שהיה שווה בעצמו בתחילת ביאה, שואלת הגמרא, וְהָאִמָּא
בֶּן עוֹזָא דְּלֵא נָסִיב - שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי
הזמן שהוא עצמו שווה בביאה. עונה הגמרא, אִיבָעִית אִמָּא - אם
תרצה תשיב שְׁנֵסִיב וּפִירֵשׁ הָהוּא - נשא אשה ובא עליה, אלא
שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. וְאִיבָעִית אִמָּא, מִרְבִּיהָ שְׁמִיעַ
לִיָּה - אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן
הביאה. וְאִיבָעִית אִמָּא, הַתִּיקִים בּו מַה שְׁנֵאמַר 'סוֹד ה' לִירְאָיו' -
שידע כמה זמן היה שווה אם היה נשוי.
דְּרַשׁ רַב עוֹזִירָא, וְנִינֵן אִמָּר לָהּ - פעמים אמר דרשה זו מִשְׁמִיָּה
דְּרַבִּי אִמִּי, וְנִינֵן אִמָּר לָהּ מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי אִסִּי, כִּל הָאוֹכֵל לָחֶם
בְּלֹא נְטִילַת יָדָיִם לפני האכילה, מענישים אותו כְּאִילוּ כֹּאֵל אִשָּׁה
זוֹנָה. שְׁנֵאמַר 'כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכָּר לָחֶם', ונדרש הפסוק
מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם
בעונש כמי שבא על אשה זונה. שואלת הגמרא, אִמָּר רַבָּא הָאִי -
הרי לשון הפסוק 'בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכָּר לָחֶם' אינו מתפרש כפי
שדרש רב עזירא, שהרי לדבריו 'בְּעַד כִּכָּר לָחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה'
מִיָּבֵעִי לִיָּה - צריך היה לכתוב, מִשׁוּם שֶׁבְּעַד' מתפרש על המעשה
שעשה, וְעַד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עזירא דרש את
הפסוק להיפך. אֵלָּא אִמָּר רַבָּא, יֵשׁ לְדִרּוּשׁ אֶת הַפְּסוּק כֵּךְ, כִּל הָבָא
עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לְסוֹף - סופו שֶׁמִּכְבָּשׁ כִּכָּר לָחֶם, שִׁמְנִיעַ לִידִי
עויות. אִמָּר רַבִּי יִרְמְיָא אִמָּר רַבִּי אֶלְעִיָּזָר כִּל הַמּוֹלֵל בְּנִטְיִלַת
יָדָיִם - שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת ונִצְעָק מִן
הָעוֹלָם.
אִמָּר רַב חִיָּא בֶּר אִשִּׁי אִמָּר רַב, כשנטול אדם מִים רַאשׁוֹנִים -
נטילת ידים שלפני הסעודה, צִירָךְ שְׁנֵכָתִיב יָדָיו בשעת הנטילה
לְמַעַלָּה, וכשנטול מִים אַחֲרֵינִים - נטילת ידים שבסוף הסעודה,
צִירָךְ שִׁשְׁשִׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה, תִּנָּא נָמִי כִּי - וכן שנינו בברייתא,
הַנּוֹטֵל יָדָיו צִירָךְ שְׁנֵכָתִיב יָדָיו לְמַעַלָּה, שאם לא יעשה כן, יֵשׁ חֹשֶׁשׁ
שְׁמָא יִצְאוּ הַמִּים שֶׁנִּשְׁמָנו בְּנִטְיִלַת הָאִשְׁוֹנָה חוּץ לְפִתָּךְ - מחוץ
למקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, וְחִתְּוִי לֹא צִבְעוֹתֵינוּ
כְּשִׁטּוֹל פֶּעַם שְׁנִיָּה, וְיִטְמָאוּ אֶת הַתְּיָבִים. אִמָּר רַבִּי אֲבָהוּ כִּל
הָאוֹכֵל פֶּת בְּלֹא נִינוּב יָדָיִם - שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה,
הרי זה דבר מאוס, ונחשב כְּאִילוּ אוֹכֵל לָחֶם טָמֵא, שְׁנֵאמַר לאחר
שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה כסימן שכן יהיה
לישראל בגלות, 'וְיֵאמָר ה' כִּכָּה יֵאָכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לָחֶם
טָמֵא וְגו' - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.
שואלת הגמרא, וּמָאֵי - מה דורשים מהמשך הפסוק 'וְאִשְׁתִּי אִשִּׁי
נִפְשָׁה יְקַרְהָ תַצְדוּר'. עונה הגמרא, אִמָּר רַבִּי חִיָּא בֶּר אִמָּא אִמָּר רַבִּי
יוֹחָנָן, יֵשׁ לְדִרּוּשׁ כֵּךְ, כִּל אָדָם שֵׁשֶׁשׁ בּו גְּסוּת הָרוּחַ - גאוה, לְבִסְפּוֹ
נִכְשֵׁל כְּאִשְׁתִּי אִשִּׁי - באיטור אשת איש, שְׁנֵאמַר 'וְאִשְׁתִּי אִשִּׁי נִפְשָׁה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שביעי לעומר עמ' א

שערה מקשירתו לאחר שגילה את שערה, כדי לנוולו ויגרום לה
שתודה. רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק וְאִמָּר, שאם היה לָבָה נָאָה לֹא הָיָה
מְגַלְחָהּ, וְאִם הָיָה שְׁעָרָה נָאָה לֹא הָיָה סוֹתֵר, כדי שלא יתגרו בה
הכהנים. אִם הָיְתָה מְתַכַּסֶּת בְּלָבָנִים - אם היתה לבושה בגדים
לבנים, מְכַסֶּת בְּשָׁחוֹרִים - מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה.
וכן אם הָיְתָה עֹלֶיהָ כְּלִי זָהָב - תכשיטי זהב,

שֵׁשֶׁם הוּא הַמְקוֹם שבו היו מְשַׁקֵּן אֶת הַסּוֹמְרוֹת, וְיִמְטְהִרִין אֶת
הַיּוֹלָדוֹת - שהיו עומדות שם היולדות בשעה שמקריבים את קרבן
טהרתם, וְיִמְטְהִרִין אֶת הַמְצוֹרְעִין - מזים את הדם על ידם ורגלם.
וְכֵהָן אִיחָה בְּכִדְרֵיהָ - בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, אִם נִקְרָעוּ
בגדיה מחמת המשיכה, נִקְרָעוּ ואינו מקפיד על כך, וְאִם נִפְרָמוּ -
ואם נפרמו לקרעיהם רבים, נִפְרָמוּ, וכן מושך הכהן את בגדיה עַד
שֶׁהוּא מְגַלָּה אֶת לָבָהּ, וכן, וְסוֹתֵר אֶת שְׁעָרָה - מתיר הכהן את

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שֵׁשׁ בּו נְסוּת הָרוּחַ, אֵין עֲפָרָה נִנְעָר - אינו קם לתחיית המתים, 61
 שְ�נָאֵמֵר "הִקִּיצוּ וְרִנְנוּ שְׁכֵנֵי עֲפָרָה", ומדייקים מכך ששכני עֲפָרָה 62
 לֹא נִאֵמֵר, אֲלֵא "שְׁכֵנֵי עֲפָרָה", שלא כל מי ששכב בעפר יקום לתחיית 63
 המתים, אלא רק מי ששָׁנְעָה שֶׁכֵּן לְעֲפָרָה בְּחַיָּיו - שהשפיל עצמו 64
 כעפר. וְאֵמֵר רַבִּי אֱלֶעָזָר כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו נְסוּת הָרוּחַ שְׁכֵנִיהָ 65
 מְלִילָת - מקוננת ובוכה עָלָיו, שְׁנָאֵמֵר "וְנִבְּהָ מִמָּחֶרֶק יִידֵעַ", 66
 ודורשים שמי שמגביה את עצמו, כבר 'ממרחק' עוד לפני שבא 67
 הפורענות, 'יידע' השכינה בוכה ומתאוננת עליו. 68
 דָּרַשׁ רַב עֲזִירָא וְאִיתִימָא - ויש אומרים שדרש זאת רבי אֱלֶעָזָר, 69
 בֵּא וְרֵאָה שְׁלֵא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת בְּשָׂר וְדָם, מִדַּת 70
 בְּשָׂר וְדָם נִבְּהָ וְרֵאָה אֶת הַנִּבְּהָ - החשוב והמכובד מחשיב ומקרב 71
 את השווה לו בחשיבותו, אבל וְאֵין נִבְּוֹת רֹאָה - מחשיב ומקרב 72
 אֶת הַשֹּׁפֵל, אֲבָל מִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ בּוֹ, אלא הוא נִבְּוֹת 73
 ואף על פי כן וְרֹאָה אֶת הַשֹּׁפֵל, שְׁנָאֵמֵר "כִּי רָם ה' וְשֹׁפֵל רֹאָה". 74
 אֵמֵר רַב חֲסִידָא וְאִיתִימָא מִר עֲזִיקָא, כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו נְסוּת 75
 הָרוּחַ, אֵמֵר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין אֵין יִכּוּל יִכּוּלִין לְדוּר בְּעוֹלָם 76
 יחַד, שְׁנָאֵמֵר "מְלִשְׁנִי כְּסִתְרָה רַעְיוֹן אוֹתוֹ אֲצִמִּית, נִבְּה עֵינֵי וְרַחֵב 77
 לֵבִי אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל" אֵל תִּקְרֵי אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל אֲלֵא אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל 78
 - כלומר שה' אינו יכול להיות יחד עם המתגאה בעולם. אֵיכָא 79
 דְּמִתְנִי לָהּ - את הדרשה שלא יכול ה' לדור איתו יחד בעולם, 80
 אֲמַסְפֵּר - על מספרי לשון הרע, שְׁנָאֵמֵר בתחילת הפסוק "מְלִשְׁנִי 81
 כְּסִתְרָה רַעְיוֹן אוֹתוֹ אֲצִמִּית", אֵמֵר רַבִּי אֶלְכָּסָנְדֵּר כָּל אָדָם שֵׁשׁ 82
 בּו נְסוּת הָרוּחַ, אֲפִילוֹ רוּחַ קִימָעָא - פורענות קלה שבאה לעולם 83
 עוֹבְרָתָהּ - טורפת ומאבדת אותו מהעולם, שְׁנָאֵמֵר "וְהִרְשָׁעִים בֵּינֵם 84
 נִנְעָר וְכו' ויגרשו מימיו רפש וטיט" - בעלי גאווה הם כמו הים אשר 85
 משליך רפש סביבו ועובר את מימיו, ודורשים, וְיָמָּה יָם שֵׁשׁ בּו כְּמָה 86
 בְּרִיעִיּוּת לוגים של מים, אף על פי כן אֵנוֹ רֹאִים שְׂרוּחַ קִימָעָא 87
 עוֹבְרָתָהּ - מערבת את מימיו, אָדָם שְׂאִין בּו אֲלֵא רִבִּיעִית אַחַת 88
 שֶׁל דָּם שֶׁעַל יְדֵהּ הוּא מִתְקִים, עַל אַחַת בְּמָה וְכִמְהָ שְׂרוּחַ קֵלָה שֶׁל 89
 פורענות עוברת ומאבדת אותו מהעולם. 90
 אֵמֵר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲשִׁי אֵמֵר רַב, תִּלְמִיד חָכֵם צָרִיךְ שִׂיחָא בּו 91
 אַחַד מִשְׁמוֹנָה בְּשִׁמְנִית - כלומר, שלא יהיה שפל ביותר אלא 92
 תהיה בו מידה קטנה של גאווה, כְּדִי שֶׁתִּקְבְּלוּ דְּבָרָיו לְבִנֵי עִירוֹ ויִּוֹכַל 93
 להוכיחם. אֵמֵר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַבִּי הוֹשִׁיעַ, וְעֲמִצְמָתָא לִיָּה - אותה 94
 מעט גאווה מוסיפה נוי לתלמיד חכם כִּי סָאֵסָא לְשִׁבּוּלָתָא - כמו 95
 ראש השיבולת שמוסיף נוי לשיבולת. אֵמֵר רַבִּי רַבָּא בְּשִׁמְתָא - בנידוי 96
 יהיה דְּאִית בִּיָּה - תלמיד חכם שיש בו גאווה, וְכִשְׁמָתָא - ובנידוי 97
 יהיה דְּלִית בִּיָּה - תלמיד חכם שאין בו מעט גאווה. דְּעָה חוֹלְקָה, 98
 אֵמֵר רַבִּי נַחֲמָן בַּר יִצְחָק לֹא מִיָּנָה וְלֹא מִקְצָתָה - שלא תהיה 99
 בתלמיד חכם אפילו מעט גאווה, מִי וְזִמְרָה דְּכְתִיב בִּיָּה - וכי קטן הוא 100
 בעינינו מה שכתוב על בעל גאווה "תִּזְעַבְתָּ ה' כָּל נִבְּהָ לֵב". 101
 אֵמֵר חֲזִיקָה אֵין תִּפְלָתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמָעַת וּמִתְקַבְּלָת, אֲלֵא אִם בֵּן 102
 מְשִׁים לְבָב בְּבִשָּׁר - שלבו רך כבשר ולא קשה כאבן כמו בעל גאווה, 103
 שְׁנָאֵמֵר "וְהָיָה מִדֵּי חֶדֶשׁ בְּחַדְשׁוֹ [וְגו'] יָבֹא כָּל בְּשָׂרִי לְהִשְׁתַּחֲוֹת 104
 וְגו' - ולא כתוב כל אדם, וכדלהלן. אֵמֵר רַבִּי יוֹרָא, קְשֵׁר כְּתִיב בִּיָּה 105
 וְנִרְפָּא - כאשר כתוב בתורה על בשר שיש בו גנע צרעת כתוב גם 106
 שנרפא. אבל כאשר כתוב על אָדָם שיש בו גנע לֹא כְּתִיב בִּיָּה וְנִרְפָּא. 107
 ולומדים מכך שמי שהוא רך ועניו כבשר יש רפואה למכאוביו, אך מי 108
 שלבו קשה כאדם, כלומר כאדמה, אֵין רפואה למכאוביו. 109
 אֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, לִמָּה נִקְרָא הָאָדָם בִּשְׁם אָדָם, מִשּׁוּם שֶׁנִּרְמָז בְּרָאשִׁי 110
 התיבות של שם זה, שהאדם יש בו אֵפֶר - יסודו מעפר, דָּם - שגורם 111
 למחלות רבות וקוֹדֶה - שכאשר היא מתגברת על האדם בא חולי 112
 ומכאוב על האדם, כלומר שהאדם כולו הבל ושפלות ולכן אין לו 113
 להתגאות. ולמה נקרא בשר האדם בשם בְּשָׂר, שֶׁנִּרְמָז בְּרָאשִׁי 114
 התיבות, שלאחר מות האדם יש לו בּוֹשָׁף - ביום הדין, ס' וְהָיָה - גופו 115
 סרוח ורִיחָה - שגופו מאכל לתולעים. אֵיכָא דְּאָמְרִי שְׁבָאוֹת 'ש' 116
 בשם בשר נרמזת המילה שְׂאוּל - שסופו של האדם להיות בקבר. ואֵין 117
 לפרש שנרמזת המילה סרוחה, מִשּׁוּם דְּכְתִיב בֶּשֶׂר בְּשִׁין וְלֹא בִשִּׁין. 118
 אֵמֵר רַב אֲשִׁי כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו נְסוּת הָרוּחַ לְסוֹף נִפְתָּח - מתמעט 119
 מחשיבותו ונעשה פחות שבאנשים, שְׁנָאֵמֵר לגבי נגעים 120

אֲפִילוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ אָדָם צִדְקָה בְּסִתְרָה - ויד ליד' הוא מלשון נתינה, 1
 שנותן צדקה מידו ליד העני, דְּכְתִיב על כך "מִתֵּן בְּסִתְרָה יִכְפֶּה אֶף 2
 וְגו'", אף על פי כן לֹא יִקְבָּה מִדִּינָה שֶׁל יִהְיֶהנָם. 3
 שואלת הגמרא, אֲזֵינָהּ לִפְנֵי הָרוּחַ - שלא להתגאות, מִנֵּין. 4
 ומשיבה, אֵמֵר רַבָּא אֲמֵר וְעִירֵי מִהַפְסוֹק "שִׁמְעוּ וְהִיאֲנוּ אֵל 5
 תִּנְהַיְהוּ", הרי כאן אזהרה שלא להתגאות. רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אֲמֵר 6
 מִקְבָּא - שהאזהרה היא מהפסוק "וְרָם לִבְךָ וְשִׁכַּחְתָּ אֶת ה' 7
 אֱלֹהֶיךָ", כלומר שהמתגאה בא לירי שכתוב ה' וְכְתִיב "הִשְׁמֵר לְךָ 8
 פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" - שמוזהר האדם שלא לשכוח את ה' / 9
 וממילא יש כאן אזהרה שלא להתגאות, שהרי הגאווה מביאה 10
 לשכחה ה' וְכִדְרֵי אֵבִין אֲמֵר רַבִּי אֵילֵעָא - מה שאמרנו שהלשון 11
 'השמר פן תשכח' הוא לא תעשה, זה על פי דְּבָרֵי רַבִּי אֵבִין בִּשְׁם רַבִּי 12
 אֵילֵעָא, דְּאֵמֵר רַבִּי אֵבִין אֲמֵר רַבִּי אֵילֵעָא כָּל מְקוֹם שְׁנָאֵמֵר 13
 בתורה לשון של הִשְׁמֵר, פֶּן וְאֵל, אֵינוֹ אֲלֵא לומר שהעובר על ציווי 14
 זה, הרי הוא עובר בִּלְא תַעֲשֶׂה. 15
 דָּרַשׁ רַב עֲזִירָא, וְזִמְנִין אֲמֵר לָהּ - פעמים אמר דרשה זו מִשְׁמִיחָה 16
 דְּרַב אֲסִי, וְזִמְנִין אֲמֵר לָהּ מִשְׁמִיחָה דְּרַב אֲמִי, כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו 17
 נְסוּת הָרוּחַ, לְסוֹף מִתְמַעֵט - סופו שמתמעט מחשיבותו, שְׁנָאֵמֵר 18
 "דְּוִמוֹ מַעֵט" - ודורשים שאם מתרומם ומתגאה סופו להתמעט. 19
 ממשיכה הגמרא לבאר את המשך הפסוק, וְשִׁמָּא תִּאֲמַר יִשְׁנִי 20
 בְּעוֹלָם - שזי ככל האדם, תִּלְמוּד לומר "וְאֵינִי" - שמת קודם זמנו. 21
 וְאִם חוֹזֵר בּוֹ ונעשה עניו, הרי הוא נִאֲכָפָה - מת בְּזִמְנֵי בְּאִבְרָהָם 22
 אֵבִינוֹ והאבות, שְׁנָאֵמֵר "וְהִמְכֹּר בְּכָל יָקָצְצוֹן" - ודורשים את 23
 המילה 'והומכו', שאם נעשה עניו ומך, מתקיים בו 'ככל יקפצון' - 24
 שימות מות ישרים בְּאִבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דְּכְתִיב בְּהוֹ בְּכָל מִכָּל 25
 בְּכָל, וְהִינֵי כִּכְל יִקָּצְצוֹן, כִּמוֹ הָאֲבוֹת שְׁכָתוּב בְּהוֹ בְּכָל, וְאִם לֹא - 26
 אם לא נעשה עניו, מתקיים בו המשך הפסוק "וְכִרְאֵשׁ שְׁבִלָתָא יִמְלוֹ" 27
 - שישבר ויפול כמו שיבולת, וכדלהלן. 28
 שואלת הגמרא, מָא' וְכִרְאֵשׁ שְׁבִלָתָא - מה כוונת הפסוק שבעל 29
 גאווה יפול כמו שנופל ראש השיבולת. ומשיבה שנחלקו בזה רַב 30
 הוֹנָא וְרַב חֲסִידָא, חֵד אֲמֵר - אחד מהם אמר שיפול כִּי סָאֵסָא 31
 דְּשִׁיבּוּלָתָא - כמו החלק העליון של השיבולת שנופל ונשבר מאיליו. 32
 וְחֵד אֲמֵר בְּשִׁיבּוּלָתָא עֲצָמָה שְׁנוּפֶלֶת בּוֹמָן הַלְקִיטָהּ. מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא, 33
 לְשִׁלְמָא לְמָאן דְּאֵמֵר כִּי סָאֵסָא דְּשִׁיבּוּלָתָא - כראש השיבולת, 34
 הֵינֵן דְּכְתִיב - מובן מה שכתוב בפסוק שהמתגאה יפול 'וְכִרְאֵשׁ 35
 שְׁבִלָתָא, אֲלֵא לְמָאן דְּאֵמֵר כִּי שְׁבִיבּוּלָתָא עֲצָמָה, קֶשֶׁה מָא' וְכִרְאֵשׁ 36
 שְׁבִלָתָא' - והרי הדימוי הוא לנפילת השיבולת עצמה. מתרצת 37
 הגמרא, אֲמֵר רַב אֲסִי וְכֵן תֵּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָא, מְשַׁל לְאָדָם 38
 שְׁנִבְנָם לְתוֹךְ שְׁדָרוֹ לִקְטַט שיבולות, נִבְּוֹתָה נִבְּוֹתָה הוּא מְלָקֵט - 39
 דרכו להתחיל לקט את השיבולים הגבוהים שבוטלים למעלה, 40
 ומדמה הפסוק שיכרת בעל הגאווה כמו שכרתים ושוכרתים תחילה 41
 את השיבולת שראשה גבוה. 42
 מביאה הגמרא פסוק נוסף שמדבר על ענוה, "מִרוֹם וְקִדּוּשׁ אֲשַׁכּוּן 43
 וְאֵת דְּבָא וְשִׁפְלָה רוּחַ", נחלקו רַב הוֹנָא וְרַב חֲסִידָא בביאור המילה 44
 'ואת', חֵד אֲמֵר אֲתִי דְּבָא - ה' מגביה את הדוכא ושפל רוח אליו 45
 שישכנו עמו. וְחֵד אֲמֵר אֵין אֵת דְּבָא - ה' מרכין את שכנינו לשכון 46
 אתם. אומרת הגמרא, וְכִמְסִתְרָא בְּמָאן דְּאֵמֵר אֵין אֵת דְּבָא - 47
 שמוריד שכנינו אליהם, שְׁהָרִי מְצִינוּ בְּמִתֵּן תּוֹרָה שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ 48
 הוּא הֵנִיחַ כָּל הָרִים וְנִבְּעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינִי הַנִּמּוּךְ, 49
 וְלֹא נִבְּה הַר סִינִי לְמַעְלָה - ולא הגביה ה' את הר סיני להשרות 50
 עליו את השכינה, הרי מצאנו שמוריד ה' את השכינה לעניו. אֲמֵר 51
 רַבִּי יוֹסֵף לְעוֹלָם וְלָמָד אָדָם מִדַּעַת קוֹנֵוֹ לאהוב את השפלות 52
 והענוה, שְׁהָרִי בְּמִתֵּן תּוֹרָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵנִיחַ כָּל הָרִים 53
 וְנִבְּעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינִי שְׁהִיהָ עֵנִי. (וְהֵנִיחַ כָּל 54
 אֵילָנוֹת מוֹנוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּסָנֵה - באילן שלא נותן פירות). 55
 אֲמֵר רַבִּי אֱלֶעָזָר כָּל אָדָם שֵׁשׁ בּו נְסוּת הָרוּחַ רָאוּי לְנָדְעוֹ - 56
 לשבור ולעקור בְּאֲשִׁירָה - כמו שצריך לשבור ולעקור מהשורש עץ 57
 שעברו אותו לעבודה זרה. וְלִמָּד מִכָּךְ שֶׁשְׁנִידָם נִאֵמֵר לִשּׁוֹן גִּידְעָה, 58
 כְּתִיב קָבָא - לגבי בעל גאווה, "וְרִמִּי מִקְוֵם גִּידְעִים", וְכְתִיב הָתָם 59
 - לגבי עבודה זרה, "וְאִשְׁרֵיהֶם תִּגְדְּעוּן". וְאֵמֵר רַבִּי אֱלֶעָזָר כָּל אָדָם 60

תוספות

אָפּוּ עוֹשֶׂה צִדְקָה בְּסִתְרָה. שְׁמוֹן מִיּוֹד לְדוֹד שֶׁל הַעֲנִי, וְהִכִּי מִשְׁמַע יָד הַחוֹתֶמֶת לֵד אֶת הוּא אֵל לֹא יִקְרָה: **וְהַכְתִּיב בִּיה שׁוֹתֵן בְּסִתְרָה** בּוֹ/ לֹא יוֹשִׁיעַ הָאִי קָרָא בְּקָרָא דְלִיעִל, אֶלָּא רְבוּתָא הָיָא שְׁאֵעִיפ־מִסְכְּפָה אִף וְחִמְיָה אֵינּוּ מִכְפֵּר עַל גְּסוֹת הַרְרֹת אֹחֲרָה. שְׁלֹא יֵהָא גַם רוּחַ יְרֵם לִבְנֵי שְׂבִיבָתָה. אֲלֵמָא מְגִיבָה לֵב בָּא לְיַדִּי שְׂבִיבָה שְׁשׁוּכָה אֶת בּוּרָא, וְבִשְׂבִיבָהּ הוּא מוֹדֵר הַשְׁמֵר לֵךְ פֶּן תִּשְׁכַּח: **מִתְמַעֵט.** מִחֲשִׁיבוּתוֹ: **יִשְׁוֹן מַעֵט.** בִּיּוֹן שְׂרוּמֹה מִתְמַעֵט: **יִשְׁוֹן בְּעוֹלָם.** מִתְקִיָּם וְהִסְבִּיחַ, וְאִם חוֹר וְנַעֲשֶׂה עֲנִיֹן שְׁמִימֵךְ אֶת עֲצָמָה: **כִּבְלִי** כְּאוֹתוֹן שְׁנֵאֲמָר בְּדוֹן כִּלִּי: **יִתְפַּצְּצוּ.** הַעֲנִי הַעוֹלָם. יִמְוֹנוּ מוֹת יִשְׂרָיִם. אֲבִרְהֵם כְּתִיב בִּיה וְדִי בְּרַךְ אֶת אֲבִרְהֵם כִּבְלִי, יִצְחָק כְּתִיב בִּיה וְאוֹכֵל מִזֶּל, יַעֲקֹב כְּתִיב בִּיה יֵד חֲנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ יֵשׁ לֵב, וְהִכִּי מִשְׁפָּר שְׁבִיבָתָהּ בְּבִרְאִישֵׁת רִבְהָ וְרִבְשְׁלָמָא

אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נענר.
 חמימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק
 וזהא דאמר פרק בתרא דכתובות (ק"ק ק"ל) מתים
 שבחור'ל אינן חיים ותו גרסין להם ע"ה אינן חיים
 א"כ ידנו תלמידי חכמים ומלכו ורביביתו רביתו
 מעצמו באגדה שאינן חיים לעולם הבא. תוס' ר"י
אדם שאין בו אלא רביעית דם. פ"ח הוא דם
 הצלול שממנו משתיה הלב אין בו אלא
 משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוה:
 דא

אפילו עושה צדקה בסתר, וכתוב 'מִתֵּן בְּסֵתֶר יִכְפֹּה אָף וְגו' לא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גִּיתָנִים. אֲזֵיכֶרָה לְנֶפֶשׁ הָרוּחַ מִיָּוֶן, אָמַר רַבָּא אָמַר וְעִיר, "שָׂמְעוּ וְהִאֲזִינוּ אֶל תְּהִבְהוּ". רַב נִחְמֵן בְּר' יִצְחָק אָמַר מִהֲבָא 'וְרַם לְבָבְךָ וְשִׁבְחֵת' וְכֵתִיב 'הִשְׁמַר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ' וְכִדְרֵי אֲבִין אָמַר רַבִּי אֵילְעָא, דְּאָמַר רַבִּי אֲבִין אָמַר רַבִּי אֵילְעָא, כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשְׁמַר פֶּן וְאֵל' אֵינוֹ אֵלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה. דְּרַשׁ רַב עִירָא, זְמַנֵּן אָמַר לֵה מִשְׁמִיחָ

ש בו גסות הרוח, לפוך מתמעט, וזמר 'אינגנו'. ואם חוזר בו, נאסף הם יצחק ויעקב דכתיב בהו 'בכל' לת' רב הונא ורב חסדא, חד אמר למאן דאמר כי סאסא דשיבילתא, לתא עצמה' מאי 'וכראש שבילת'. גם לתוד שדרו גבוהה גבוהה הוא אמר אתי דבא וחד אמר אני את ברוד הוא הניח כל הרים וגבעות אמר רבי יוסף, לעולם ולמד אדם עות והשרה שכניתו על הר סיני כי אלעזר, כל אדם שיש בו גסות'ם' וכתיב התם 'ואשרהם תגדעו' ונעזר, שנאמר 'הקיצו ורגנו שכני' שכן לעפר בחייו. ואמר רבי אלעזר, וגבה ממרחק ידע'. דרש רב עזריא הוא מדת בשר ודם, מדת בשר של מדת הקדוש ברוד הוא אינו בו, אה'. אמר רב חסדא ואיתימא מר ואין אני והוא יכולין לדור בעולם וב לבב אותו לא אוכל' אל תקרי הרע, שנאמר 'מלשני בסתר רעהו' הרוח אפילו רוח קימעא עוכרתו, רוח קימעא עוכרתו. אדם שאין יא בר אשי אמר רב, תלמיד חכם יריה דרב יהושע, ומעמרא ליה כי דלית ביה. אמר רב נחמן בר יצחק גבה לב'. אמר חזקיה, אין תפלתו יתיה מדי חדש בחדשו 'וגו' יבוא ונרפא, אדם לא בתיב ביה ונרפא. ששה ס' ורתה ר"מ, איפא דאמרי, גסות הרוח, לפוך שנאמר

דַּרְב אִפִּי וְזָמִינִי אָמַר לָהּ מִשְׁמִיחַ דָּרַב אָמִי, כֵּל אֲדָם
שְׁנָאֻמֶּר 'רֹמֹמוּ מַעֲמָ' וְשָׁמָּה תֵּאֱמַר יִשְׁנֵנוּ בְּעוֹלָם, תִּלְמִדוֹ
בִּמְנוֹנוּ בְּאִבְרָהָם אֲבִינוּ שְׁנָאֻמֶּר 'וְהִכְמוּ כִּפֵּל יִקְפְּצוּן, כִּי
מִכָּל כֵּל וְאִם לֹא' 'יִכְרָאשׁ שְׁבֵלֹת יְמֹלֹ'. מֵאִי 'יִכְרָאשׁ'
כִּי סָאֵסָא דְשִׁיבִלְתָּא וְחַד אָמַר כְּשִׁיבֹולֹת עֲצֻמָּה, בְּשִׁלְלֵי
וְיִינוּ דְכְּתִיב 'יִכְרָאשׁ שְׁבֵלֹת'. אֵלָּא לְמָאן דָּאֻמֶּר 'כִּי'
אָמַר רַב אִפִּי וְכֵן הָנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָא, מִשָּׁל לְאָדָם
מִלְּקֻט: 'זֹאת דְּכָא וְשֹׁפֵל רוּחַ' רַב הוּנָא וְרַב חֲסִידָא,
דְּכָא וּמִסְתַּבְרָא כְּמָאן דָּאֻמֶּר 'אֲנִי אֵת דְּכָא' שְׁהָרִי תִקְנֵי
וְהִשְׁרָה שְׁכִינְתּוֹ עַל הַר סִינִי וְלֹא גָבַהּ הַר סִינִי לְמַעַל
מִדַּעַת קוֹנֵי שְׁהָרִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיִיתִי כֹל הַיָּמִים
(וְהָיִיתִי כֹל אֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינְתּוֹ בִּפְנֵיהֶן). אָמַר
הַרּוּחַ, רְאוּ לִנְדַעוּ כְּפִאשְׁרֵיהּ, כְּתִיב הֵכָּא 'וְיָמִי תִקְוָה גָּדֹל'
וְאָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, כֵּל אֲדָם שֵׁשׁ בּו גִּסּוֹת הַרוּחַ, אִין ?
עַפְרָ' שְׁכָבִי בַּעֲפָר לֹא נֵאמַר אֵלָּא שְׁכַנִּי עַפָּר, מִי שְׁנַעֲשִׂי
כֵּל אֲדָם שֵׁשׁ בּו גִּסּוֹת הַרוּחַ שְׁכִינָה מִיִּלְלַת עֲלֵיו, שְׁנָאֻמֶּר
וְאִיתִימָא רַבִּי אֲלֵעָזָר, בֹּא וְרֹאה שְׁלֵא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ
וְדָם גָּבוֹה וְרֹאה אֵת הַגָּבוֹה וְאִין גָּבוֹה וְרֹאה אֵת הַשֹּׁפֵל
הוּא גָבוֹה וְרֹאה אֵת הַשֹּׁפֵל, שְׁנָאֻמֶּר 'כִּי רָם ה' וְשֹׁפֵל
עוֹקֵבָא, כֵּל אֲדָם שֵׁשׁ בּו גִּסּוֹת הַרוּחַ, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
שְׁנָאֻמֶּר 'מִלְשֵׁנִי כִסְתָר רַעְיוֹ אוֹתוֹ אֲצִמִּית גָּבַהּ עֵינִים
אוֹתוֹ אֵלָּא אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל. אֵיבָא דִּמְתַּנִּי לָהּ אֲמַסְפֵּר לִי
אוֹתוֹ אֲצִמִּית'. אָמַר רַבִּי אֲלֶפְסֶסְדֵּרִי, כֵּל אֲדָם שֵׁשׁ בּו
שְׁנָאֻמֶּר 'וְהִרְשָׁעִים בֵּינִי נִגְרָשׁ' וְכֵּן יֵם שֵׁשׁ בּו כְּמָה רַבִּי
בּו אֵלָּא רְבִיעִית אַחַת, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. אָמַר רַבִּי
צִרִיד שִׁיחָא בּו אַחַד מִשְׁמוֹנָה בְּשִׁמְוִינִית. אָמַר רַב הוּנָא
סָאֵסָא לְשִׁבּוֹלֵתָא. אָמַר רַבָּא, בְּשִׁמְתָא דְּאִיתִי בִּיה וּבְשִׁמְ
לֹא מִינָהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ, מִי זֹוֹמֵר דְּכְּתִיב בִּיה 'תוֹעֲבַת ה'
שֶׁל אֲדָם נִשְׁמַעַת אֵלָּא אִם כֵּן מִשִּׁים לְבֹו כְּבִשָּׁר, שְׁנָאֻמֶּר
כֹּל בִּשָּׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְגו'. אָמַר רַבִּי יוֹרָא, בִּשָּׂר כְּתִיב
אָמַר רַבִּי יוֹחֵנָן, אֲדָם - א"פּר דִּימִ' מ'רָה, בִּשָּׂר -
שְׂאוּל דְּכְּתִיב בִּשָּׂין. אָמַר רַב אִשִּׁי, כֵּל אֲדָם שֵׁשׁ

6 וכל אשר נתת לי מלתא בעלמא הוא דקאמרא
7 כסאמא דשכלתא. גבהו של שכולת שקורין וזן
8 השכולת, והוא נשבר ונופל מאליה; ובהוה גבהוה
9 הוא סלכט. והיינו וכראש שכולת שראשה
10 נראית למעלה מחבורתיה; אתי דכא. אני
11 מנבירה על ששוכן אצלי, והיינו אשכון את דכא:
12 אני את דכא. אני מרביץ בעלמא אצלי; לילד
13 אדם מדעת קונו. לאהוב את הנמיכות: כל הרים
14 ונביעות. כגון תבור וכרמל שקאו שם, בדכתיב
15 לקח תרצדון הרים בגגנים (תלמי סח). באשרה.
16 ידע יורש אתריה באשרה שצריך גרוע
17 אתריה בדכתיב ואבדתם את שמם (תלמי יט)
18 ננער. מקיץ בתחית המתיים: שכבי בעשר לא
19 נאמר. לישתמע על כל מתיים: שכן לעשר.
20 משפיר עצמו לעפר: מיללת. מן קונו; ובה
21 מפרק ידע. רישיה דקרא כי קח ה' ושלל
22 יראת, ובה. והגבה ממרחק מקדש שתבא עליו
23 פרענות ימים רבים – ידע. שכינה מתאוננת
24 ומשתפרת עליו, כמו ידע אלמנותי (תלמי יט)
25 וידע בהם אנשי סבות (תלמי ט) ידע כמביא
26 למעלה (תלמי מז). לשון שבר: רואה את [שכל
27 (תבה). לקרבו להשתדל עמו. ונחשבו בעיני,
28 כמו (תלמי ט) כבוכיה בתאגד בראשיה ראיית
29 את אבותיכם, נתתי עיני לקרבם ולחבקם: ואמר
30 דמתי לה אספסר לשון דרע, משום רישא
31 דקרא מלשני סתור רעזו וגו'; רוח קמא
32 עוברת. פרענות קלה טורפת ומאבדת;
33 ורשעים. גסי הרוח, דלא לעיל משעתי
34 בשפלים ונדאמים, להחיות רוח שפלים וגו'; כי
35 לא לעולם ארבו עם אותן שפלים בעז בצעו וגו'
36 דרבו ראייתו וגו' בורא ניב שפתיים וגו' אבל
37 הרשעים שאינן שפלים ונדאמים כיום נגרש, כים
38 המקנש ומשליך רשע ויטל לשפתיו סביביו: כמא
39 רביעיות. לוגי מים אנו רואים שרוח קמא
40 עוברת עוברת את ממיה: אדם שאין בו אלא
41 רביעית אחת. שרביעיותו סח הוא מתקיים
42 שיעור ה' לקח למשח סיני שרביעית דם מים
43 מטמא באהל, מפני שהיא נפש וקרינת ביה על
44 כל נפשות מת לא יבא: אחר משמונה בשמיטת.
45 משקל קטן הוא והיינו עובדא, כלומר צריך
46 שיהיה בו מעט אגדה, שלא ידו קלי הראש
47 מסתוללין בו ויהא דקרוי מתבללין עליהו בעל
48 כרחם: ומקראתא ליה כי אסאם לשכלתא. גסות
49 מועט ענין ודוגלת לו לתלמיד חכם ומשורר
50 כסאמא המעשרת את השכולת: בשמא דאית
51 בית. גסות הדרת ובשמא דלית בית. גסות
52 פורתא. לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו
53 כח להוכיחם: לא מנא ולא מנאקתא. לא
54 יחפזין אדם לא בכלה ולא במקצתה. דמי וטר
55 מאי לקרי ליה קרא תועבה ה' בכשור. שחורף
56 ולא באן שהוא קשה: להשתדל, להתפלל,
57 אותם שנים בשר: כזאו ויחפלו כי הם נשמיים

לפני, אבל יפי הרוח לא יבוא: **בְּשֵׁר כְּתִיב בִּיה וְתַרְפָּא**. ובשר כי ידעה בו בעורו שחן ותרפא. אדם כי ידעה בעורו בשרו, נגע צרעת כי תהיה באדם, לא כתיב בחד מנייהו ותרפא. לפי דרכך אתה למד, שמי שהוא רך ועינו בבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו, אבל מי שהוא קשה באדמה אין רפואה למכותיו: **אָדָם**, למד נקרא שמו אדם, שהוא אפר דם מרה. כלומר כלו הכל, לך אל תגאה. מרה היא ליחלוחית מרה ודיוצאא מן המרייה שכבדו ומתגברת באדם הכל לפי ההדקשים ושני העתים ולפי המאכל שאוכל, ועל ידיה באין חליים ונזעים ומכאובות. יש שקורין בדברי הרופאים מריה שחורה ויש שקורין מריה אדמה: **שְׂאִיל**. מקום שאלו ביתו: נחמה. מתעמט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים.

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד ב

תוספות

רש"י

הא גופא קשיא. תימה לרבי אמאי לא נקט הכא לישנא דריש מס' מכות (ף ג.) כיצד העדים נעשים וזוממין כיצד אין העדים נעשים וזוממין מבעי ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כיצד מקנא לה כיצד אין מקנא לה מבעי ליה והתם מתוך שפיר אבל הכא אפילו לפי היתרוץ הוה ליה למיתני כיצד אין מקנא לה ונראה דלחכי לא פריך הכא משום

דמצי למימר אל תדברי דרישא פירושו סתירה

דהיינו קנין גמור ואזי שפיר לישנא דכיצד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא רישא לסיפא וד'פ' הכא אלמא פירוש דמתני' דדיבור סתירה הוא מדקתני כיצד מקנא ונשן וכן הוא כדנתן בפרק קמא דכתובות (ף ג.) ראה מדרבת ומפרש בגמ' מאי מדרבת נסתרה א"כ תיקשי סיפא דקתני דיברה עדיין מותרת לביתה ואי פירוש דדיבור דמתניתין סתירה אמאי מותרת אלא דיבור משום הוא ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרוצי דדיבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שתדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירתה כלום פירוש בתמינה דבורה אתא מימר לך אפי' דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי הוא מתני' פ' דיבור דרישא לשון נקי היינו דסיפא אית לן למימר על כרחיך דיבור ממש:

לאחר ולא ליבם. אי קשיא והא דליקשט מפרק האשה שפילו לא נכנסו (מכות דף פה.) בשמעתין דשומרת יבם דפריך התם הוא בעינן לכשתנשאי לאחר חטלי מה שכתוב לבי אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי ב"ד שויה כאחר אבל באחר דקרא אין האח בכלל והכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (מכילין דף כה.) דקתני אם מבר את השדה לאיש אחי לאחר ולא לכן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר איש הרי אח אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לכן דמשמע טעמא דכתיב איש הא לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ"ש גבי יבם דבא מכה נשואי אחיו דלאו אחר הוא והכי אמרנן גבי פ"ק דקידושין (ף ג.) אמר קרא פ' ימות במלכותי ואבתי אחות אשה מנול ועוד תקשה שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דיבם לא מקרי אחר אבל קשיא מפרק האומר (קידושין פ"ז) דנפקא לן מהבא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאיצטרך קרא דקא ליבם משום דרמיא עליה ליבומי כדאמרין בשמעתין ואבתי אחות אשה מנול ועוד תקשה דהבא אפי' דכתיב איש אחר ממעטין יבם ובערכין מרבינן יבם מאיש וממעטין בן מאחר וא"ת מאיש ממעטניהו ב'פ' האומר (ג"ז טז) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקחנה מאי דרשת ביה:

לאחר ולא ליבם. אי קשיא והא דקרא בסוטה ודאי ע"י עדים כתיב דילפינן דבר דבר ממנון בסוף מסכת גיטין (ף ג.) וסוטה ודאי אמר בפ"ק דיבמות (ף יא.) דפסורה בלא חליצה משום דכתיב בה טומאה כעירות תריץ דלאחר לא איצטרך למיכתב אלא ליוצאת משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטומאה דכתיב בה:

אילו איתיה לבעל מ' לא בעיא גט. הקשה רבי בשם ר' אברהם בר מרדכי דל הא סוטה ודאית ואיילונית היכא דהכיר בה ואשת סריס דבעי גט מבעל היכא דאיתיה ואפ"ה פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להבא כיון דטומאה (וכתיב בה) סתם הרי היא כעורה גמורה דגויות הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ"ה אימעוט בפ"ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכה נשואי אחיו הרי הוא במקום דלא דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתירה לביתה ואת אמרת תתייבם נמי בזמני. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ודמאנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור:

וְלִשְׁמֵאת וְלִסְפַּחְתָּ. על ידי שמשנא עצמו בא לידי ספחת, שאינו עקר באנשים אלא נספח וספח: פסלה. דבר שאינו חשוב בעצמו אלא נספח באחרים: ספחני. נא. אספני נא. גבובות בית עלי משקעי קרא. אעמידו בהנים גדולים אחרים שיוציאו את כהני וזקני מן הקלבים. ויצטרבו לבקש מהם לאספם ולקלסם אצלם: אל אחת הבהנות. באחת מן המשמרות שבר עולה בידו. ולא שבר קרבן אחר: וזכתי. כל הבהנים במשמע: השם. אחרותיו. מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה: אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו. שלא ביהודי: עדיין סתירה אפרת. לקמא. לה פגש. ביהת לה לשון תשמיש הוא: אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה. עד שתשטה. ולקמן בפ' בשם שהמים בודקין (ף טז) לזין מונטמאא ונטמאא שלש פעמים, אחד לבעל ואחד לבעול ואחד לתרומה ואם פת בלא גנים. עד שלא השקה חולצת ולא סתפפסת. בגמרא מפרש טעמא: הא גופא קשיא אפרת כיצד מקנא לה אמר לה בפני שנים בו. קסד אמר לה בו היינו פרושא דכיכר מקנא לה אמר לה בפני שנים בו. ואמשועין דזהו חקניה: אלא דבור סתירה היא. אפי' מדרבת עמו בשוק סתירה חשיב לה מדקאמר זה הקנין, דאי לאו דסתירה הוא ולא מיתסרא בה מאי קמי אפיק ולקח לי דמתנה בה. ויחד תני. דכי עברה על התראתו ודברה עמו מתרת לביתה: אמר אפי' הכי קאמר. אמר לה לאו פרושא דכיכר מקנא לה הוא, אלא תרתי קתני וד'ק, אמר לה אל תדברי ונסתרה או דברה אע"פ שעברה על קצוה אצל דבור, או אם דברה עמו אחר קמי גמור דאל תסתרי. עדיין באת משמי אלו מתרת לבעלה. אכל עברה על קצוה אצל סתירה, כגון שאמר לה אל תסתרי ונכנסה עמו לבית הסתר בו: ויצאה מביתו. לעיל מניה כתיב כי מצא בה ערות דבר וגו' ויצאה מביתו וגו' לאיש אחר. לקח לי למכתב. אי למשניה לאנסוקא על ידי גט בריאות לכתוב ויצאה מביתו ודחתה לאיש. לקח לי למכתב לאחר. אלא ודחתה ויצאה אחר דלא גרשה בעל אחר שמצא בה ערות דבר, והכי משמע קראי כי מצא בה ערות דבר וגרשה בספר בריאות ויצאה מביתו. כלומר ובכל צד שתמצא מביתו בין ע"י גירושין בין ע"י מיתה, אם באת לנשא, לאיש אחר תנשא ולא ליבם, שאינו אחר אצל נשואין של זו, שמוכח נשואי ראשון היא ונקטת לה אי הכי חליצה נמי לא תיבעי. דהא פסרה רחמנא ושרייה לאיש אחר בכל ענין שתמצא מביתו אחר שנמצא בה ערות דבר: אלו איתיה לבעל. מי משתריא בלא גט, הא כתיב וכתב לה ספר בריאות, אפי' מצא בה ערות דבר בריאות

בעיא, השתא נמי בעיא חליצה, דקם במקום בעל קאי: אית דאמרין. דהכי שני רב יוסף לעיל, רחמנא אמר בו צוה לבעלה לגרשה מביתו כשמצא בה ערות דבר כי הכי ולא תסתריה לביתה, כדאמר זנותא בביתא כי קריא לשוממא:

מי

איתיה לבעל מ' לא בעיא גט. הקשה רבי בשם ר' אברהם בר מרדכי דל הא סוטה ודאית ואיילונית היכא דהכיר בה ואשת סריס דבעי גט מבעל היכא דאיתיה ואפ"ה פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להבא כיון דטומאה (וכתיב בה) סתם הרי היא כעורה גמורה דגויות הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ"ה אימעוט בפ"ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכה נשואי אחיו הרי הוא במקום דלא דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתירה לביתה ואת אמרת תתייבם נמי בזמני. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ודמאנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור:

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שהרי לא התייחדה עמו. נמצא שתחילה אמר התנא 'דיבור' והתכוון
ליחוד ובהמשך אמר 'דיבור' והתכוון לדיבור כפשוטו. מתרצת
הגמרא, **אמר אביי הכי קאמר**, אם אמר לה אל תדברי עם פלוני
ודברה עמו, או שאמר לה אל תדברי ונסתרה - התייחדה עמו,
(ולא כלום). וכן אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני ודברה עמו
דיבור בעלמא אך לא התייחדה עמו, אינה נחשבת סוטה אלא עדיין
מוותרת לביתה - לשמר עם בעלה, ומוותרת לאכול בתרומה -
אם בעלה כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי, הרי זה קניו, ואם עברה
על ציוויו ונכנסה עמו לבית הסתר ושקתה שם עמו כדי מונאה,
נחשבת סוטה. ודינה שאסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה.
שנינו במשנה, **ואם מת בעלה** של הסוטה ואין לו בנים, הסוטה
חולצת לאחיו ולא מתייבמת. שואלת הגמרא, **אמאי יכולה רק**
לחלוץ, תתייבם נמי יבומי - מדוע אינה מתייבמת. מתרצת הגמרא,
אמר רב יוסף דין זה נלמד ממה שאמר קרא לגבי אשה שגירשה
בעלה מפני שמצא בה ערות דבר, **ויוצאה מביתו והלכה והיתה**
לאיש אחר, ודורשים מהיתור של 'איש אחר', שאשה שנמצא בה
דבר ערוה יכולה להנשא רק לאיש אחר, אך ולא ליבם. מקשה
הגמרא, **אמר ליה אביי, אלא מעתה** - שאמרה התורה שתלך
לאיש אחר, חליצה נמי לא תיכפי. שהרי התירה התורה למי
שנמצא בה דבר ערוה להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, **אמר ליה**
רב יוסף אינה מותרת בלא חליצה, שהרי גם אילו איתיה לבעל -
אם בעלה היה בחיים, **מי לא קניא גט** - האם לא הייתה צריכה גט
כדי להנשא לאחר, **השתא נמי שמת ואחיו עומד במקומו, תיכפי**
חליצה - היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק להנשא.
ואית דאמרי אמר רב יוסף - יש אומרים שרב יוסף למד דין זה
שסוטה אינה מתייבמת, באופן אחר, **רחמנא אמר** - התורה צויתה
למי שמצא באשתו דבר ערוה **ויוצאה מביתו והלכה והיתה לאיש**
אחר - כלומר שיגרשנה כדי שלא ליסתריה לביתה - שלא
תחריב את ביתו, **ואת אמרת תתייבם נמי יבומי** - ודאי שאין לומר
שמצווה לאחיו לייבמה ולגרם שתחריב את ביתו. שואלת הגמרא,
אמר ליה אביי לרב יוסף **אלא מעתה לאחר לא תינשא** - יהיה
אסור לאותה אשה שזינתה להינשא גם לאחר, כדי שלא תסתריה
לביתה, ואילו התורה אמרה 'והייתה לאיש אחר'. **אמר ליה רב**
יוסף לאביי,

"ולשאת ולספחת" ודורשים, ואין שאת אלא מלשון גבות, כמו
שנאמר "ועל [כל] ההרים הרמים ועל [כל] ההבעות הנשאיות",
הרי ש'שאת' הוא לשון של התנשאות והתרוממות. ואין ספחת
אלא מלשון מפילה, כמו שנאמר "ספחני נא אל אחת ממשמרות
הכהנות לאכול פת לחם", הרי ש'ספחת' הוא מלשון דבר הנטפל
ונספח, ויש ללמוד מכאן שכל המתנשא על אחרים סופו שלא ידיה
חשוב אלא נטפל לאחרים.
אמר רבי יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח -
השפלים והענוים לפני הקדוש ברוך הוא, **שכשעה שבית המקדש**
קיים, אדם שמקריב עולה, שבר של הקרבת קרבן עולה בידו, וכן
המקריב מנחה שבר של הקרבת קרבן מנחה בידו, אך אין להם
שבר יותר ממה שהקריבו בפועל. אבל מי שדעתו שפלה, מעלה
עליו חתוב כאילו הקריב את כל הקרבנות כולם, שנאמר "ובחי
אלהים רוח נשברה", ונדרש משום שזבחי משמע הרבה זבחים.
ולא עוד אלא שאין תפילתו של מי שדעתו שפלה נמאסת לפני
ה', שנאמר "לב נשבר ונקבה, אלהים לא תבנה" - שלא יבחו
לתפילתו. ואמר רבי יהושע בן לוי כל השם אוחותיו בעולם הזה
- שמחשב את מעשיו, הפסד של מצווה כנגד שכרה אם יקימה,
זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא, **שנאמר "ושם דרך**
אראנו בישע אלהים", אל תקרי 'ושם' אלא 'ושם דרך', שמחשב
את דרכיו.
שנינו במשנה, **[ביצד מקנא לה כו']** אמר לה בפני שנים אל תדברי
עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת וכו'. מקשה הגמרא, **הא**
גופא קשיא - גוף דברי המשנה סותרים, בתחילה אמרת - אמר
התנא שקניו היינו שאמר לה בעלה בפני שנים אל תדברי עם
איש פלוני זה, **אלמא** - ממה שאמר שבר הוא לשון קניו, משמע
שמה שאמר התנא שאסור עליה 'דיבור', סתירה הוא - שציווה עליה
לא להתייחד עם פלוני, אלא שהתנא דיבר בלשון נקיה וקרא ליחוד
דיבור. ואילו **והדר תני** - המשך התנא ואמר שאם עברה האשה
על ציוו זה ודיברה עמו - עם אותו פלוני, עדיין מותרת לביתה
ומוותרת לאכול בתרומה - שאינה נאסרת כדין סוטה, **אלמא** -
משמע ש'דיבור' שדיבר עליו התנא אינו יחוד, שאם כן מדוע אינה
נאסרת כדין סוטה והרי קינא לה ונסתרה, אלא ודאי 'דיבור' לא
כלום הוא - שמתפרש כפשוטו מלשון דיבור, ולכן אינה נאסרת

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי לעומר עמ' א

הים אין המים בודקים אותה, נמי נמצא איתה מוציא שם רע על
המהורות ששטו ולא ארע להן דבר משום שלא זנו, והן אומרים
ממאות היו - ויאמרו עליהן שבאמת זינו, **אלא שיש להן עדים**
במדינת הים - מה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים
מועילים לבדוקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי
רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה,
וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, **לרבי שמעון קאמרת - וכי**
מרבי שמעון אתה מוכיח שלא כדברי רב ששת, לרבי שמעון
מדינות לא תליא עדים נמי לא תלו - לדעת רבי שמעון הסובר
שאם אף יש בידה זכות מועילים המים לבדוקה, והוכיח דבריו, שאם
לא כן יצא לעז על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים
שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי
ורבנן שלא חששו ללעז זה.

מקשה הגמרא על רב ששת, **מתיב רב** שנינו במשנה לחלץ, ואלו
שמנחתיהן נשרפות - אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את
מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

זכות היא מתנוונת. ורב יוסף שבר, **לרבי הויה מתנוונה** - רק לרבי
היא מכחישה והולכת, אך לרבנן לא הויה מתנוונה - אלא מפני
הזכות לא ניכר עליה דבר. וממילא אין להוכיח מהמשנה, שלעולם
יתכן שהמים בודקים אותה גם באופן שיש עדים, ומה שלא אירע לה
דבר הוא משום שהיתה לה זכות.
מקשה הגמרא על רב ששת, **מתיב רב ישימי בר אשי**, שנינו במשנה
שם **רבי שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים** - חולק על
רבי ורבנן, וסובר שאין זכות של האשה מועילה כלל למנוע ממנה
את העונש הראוי לבוא על ידי המים המרים, ואם איתה אומר זכות
תולה במים המרים - אם תאמר שזכות מועילה שלא תענש, נמצא
מדיחה איתה את המים בפני כל הנשים השוטות - הסוטות לא
יפחדו מלשנות את המים. ועוד, **ואתה מוציא שם רע על**
המהורות ששטו ולא אירע להן דבר משום שלא זנו, והן אומרים
ממאות היו - ויאמרו עליהן שבאמת זינו **אלא שתלה להן זכות** -
מה שלא ארע להן דבר זהו מחמת זכות שבידם. וקשה, **ואם איתא**
- אם נאמר כרב ששת, מחמת דין זה שאם יש לה עדים במדינת

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לבודקה, שכיון שבא עליה באיסור אין המים בודקים אותה אם
זינתה.
גמרא. אמר רב עמרם, הא מילתא - הדין שלהלן אמר לו רב
ששת, ואנהר לו עיניו מפתניתין - והאיר את עניינו בכך שהביא
ראיה לדבריו ממשנתו. סופה שיש לה עדים במדינת הים
שיודעים שזינתה עם מי שקינא לה בעלה, אף אם אותם עדים לא
מעידים על כך, אין המים בודקין אותה - אין שתית המים מועילה
לבדוק אם זינתה. מבאר רב ששת, מאי טעמא שאין שתית המים
מועילה לבדקה, משום דאמר קרא "ונסתרה והיא נטמאה ועד
אין פה", ודורשים, שדוקא אם ועד אין בה, כלומר דליכא דידע
בה - שאין בשום מקום עדים שיודעים שזינתה, באופן זה נאמרה
הפרישה "והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו'", ושנבדקת על ידי
המים המרים. לאפוקי הא - למעט מקרה כזה שיש עדים שזינתה,
דקא איכא דידע בה - שהרי יש מי שיודע שזינתה, ואנהר לו עיניו
מפתניתין - והביא רב ששת ראיה לדינו ממשנתו, דקתני ושכחו
לעדים שיהי טעמא אסורה לאכול תרומה לעולם. והנה יש
לברר, דאנהו עדים אימת - מתי באו העדים והעידו שזינתה, אי
נימא מקמי דתשתי - אם נאמר שבאו לפני ששתתה הסוטה את
המים, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאינה אוכלת בתרומה, אין בזה
חידוש כלל, שהרי זונה היא, וכבר אמרה המשנה שאם הודתה
האשה שזינתה אסורה לאכול בתרומה, וכל שכן אם באו עדים.
אלא בהכרח צריך לומר שבאו העדים לבתר דתשתי - אחרי שכבר
שתתה את המים המרים, וחידשה המשנה שאף על פי שלא אירע
לה דבר על ידי שתית המים, נאמנים העדים לומר שזינתה. מבאר
רב ששת את ההוכחה מהמשנה, אי אמרת בשלמא שאם יש עדים
שיודעים שזינתה אין המים בודקין אותה, שפיר - מובן הדבר שאף
ששתתה ולא אירע לה דבר אין זו ראיה שלא זינתה, שכיון שהיו
עדים שידעו שזינתה, אין המים מועילים לבדקה. אלא אי אמרת
שהמים בודקין אותה גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה, אם
כן, כיון ששתתה והוכיח שלא זינתה, תיגלי מילתא למפרע דסתרי
שקרי נינהו - יתברר שהעדים שמעידים שזינתה הם עדי שקר,
ומדוע נאסרת בתרומה. אלא מוכח, שבאופן שיש עדים שיודעים
שזינתה - אין המים בודקים אותה.
דוחה הגמרא את ראיית רב ששת, אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא
לך - ניתן לומר שגם אם יש עדים שיודעים שזינתה המים בודקין
אותה, והא - ומה שמאמינים לעדים שזינתה אפילו אם כבר שתתה
ולא אירע לה דבר, הוא משום שאימור זכות תולה לה - יתכן
שזכות מעשים טובים שבידה עמדה לה שלא אירע לה דבר,
ובדלהלן, ואין מכך הוכחה שלא זינתה והם עדי שקר.
שואלת הגמרא, במאי קמיפלגי רב ששת ורב יוסף, אם יש להוכיח
ממשנתו שאין המים בודקים את האשה באופן שיש עדים שיודעים
שזינתה או לאו. ומשיבה, נחלקו במתנוונה דרבי, דתנן רבי אומר
זכות תולה במים המרים - סוטה שזינתה אלא שיש לה זכות של
מעשים טובים, מועילה הזכות לענין שלא תהיה בטנה מנפחת
וירכה נופלת בשעה ששותה את המים, אך אף שיש לה זכות ואינה
יולדת ואינה משבחת - אינה יולדת עוד ואינה מבריא ומתחזקת.
אלא מתנוונה - מכחישו והולכת, ולסוף - סופה שהיא מתה
באותה מיתה שבאה על ידי שתית המים, שבטנה צבה וירכה
נופלת. מבארת הגמרא את מחלוקתם, רב ששת סבר בין לרבי ובין
לרבינן שחולקים על רבי, הויא מתנוונה - הרי היא מכחישה
והולכת מזמן שתיית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה,
ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתו לגבי סוטה שבאו עדים
שזינתה לאחר שכבר שתתה, לא מבואר שהאשה התנוונה לאחר
שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה
אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שאשה זו
היתה לה זכות, מדוע לא התנוונה, שהרי התבאר שגם אם יש לה

סברה זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה
להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, ווממילא היא
אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברה לאסור אותה
להינשא לאחר, משום שמי קא רמינן לה עליה פעל ברחיה - וכי
אנו מכריחים את האחר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.
ואיכא דאמרי אמר רב יוסף, הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים
אינה מתיבמת נלמד מסברא, שהרי הכתוב קרא - למי שנושא
אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - אחרי, כלומר, שאין
הבעל השני בן זוגו של ראשון - שאינו דומה לו, משום שזה -
הראשון הוציא רשעה מביתו, וזה - ואילו השני הכניס רשעה
לתוך ביתו, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. ואת אמרת
תתניבם נמי יבומי, ודאי שאין שייך לצוות את היבם ליבמה, ויקרא
'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, אמר ליה
אפי' לרב יוסף, אלא טענה - לדברך, גם אם הלכה אותה אשה
שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה ונשאת לאחר, ומה האחר
בלא בנים, לא תתניבם לאחיו של האחר, משום דהכתוב קראו -
אם ישא אשה רשעה זו אחרי, מתרצת הגמרא, באופן זה יש דין
יבום, כיון שלפניה דהא - לגבי האח של הבעל השני מיהא בשם
טוב הוה קניימא משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש
לומר שחזרה בה ממעשיה הרעים, ואם ייבמה לא יקרא 'אחר'.
רבא אמר הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד
מקל וחומר, שאם נאסרה מחמת שנעשתה סוטה במוותר לה -
לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בלאסור לה - לאחיו שהיתה
אסורה עליו בחיי בעלה, לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו מחמת
שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתיבמת. שואלת
הגמרא, אמר ליה אפי' לרבא אלא טענה - לדברך, צריך להיות
דבר בביתן גדול שקידש את האלמנה שאסורה לו, ומה בלי בנים,
ויש לו אח בן חתן הדין שמוותר באלמנה, שלא תתניבם לכוהן הדין.
משום שיש לומר קל וחומר כעין זה, אם נאסרה כשהיתה נשואה
במוותר לה - לבעלה הכהן הגדול, אם כן בלאסור לה - לאחיו
שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו.
דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה היתה מותרת
לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכוהן גדול, וכי
האלמנה נאסרה עליו, הא אסירה וקניימא - מעולם לא היתה
מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה במוותר לה, הרי הכהן גדול
אסור לה הוא, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. אלא כך הקשה אביי
לרבא, לדברך צריך להיות הדין באשת בן שנאנסה ונאסרה בזה
על בעלה, ומה בעלה בלי בנים, ויש לו אח חלל - שמוותר לו לישא
אשה שפסולה לכהונה, שלא תתניבם לאח החלל, משום שיש לומר
את אותו קל וחומר, אם נאסרה מחמת שנאנסה במוותר לה -
לבעלה שהיתה מותר לו, אם כן בלאסור לה - לאחיו שהיתה אסורה
לו בחיי בעלה, לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנאנסה
תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור
סוטה נהג גם באח, וגם אם היתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת
עליו. אך בנידון זה, הדין הוא שאונם בישראל מישרא שרי -
כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאנסה נאסרת לבעלה, אך אשת
ישראל וכן אשת כהן חלל שנאנסה מותרת, ונבי דהאי (מיהא)
ליכא איסורא - וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא היתה נאסרת,
לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו.
משנה. ואלו הם הנשים הסוטות שנשואות לכהנים ואסורות
מלאכול בתרומה לעולם, משום שלא ניתן לבדוק על ידי המים
המרים. האמרת טעמא אני לך - שמודה האשה שזינתה תחתיו,
ושכחו עדים שמעידים עליה שהיא טמאה - שזינתה, והאמרת
אני שותה - שאינה רוצה לשותות את המים ולהיבדק, ושבעלה
אינו רוצה להשקותה את המים. ושבעלה בא עליה כשהיו בדרך

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד א

רש"י

תוספות

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. דאלו לבינן אמרין ליה מצות יבום קודמת למצות חליצה, אבל בהא אסור למימר ליה. וממילא אשמועינן קרא דאסור לביבמה, דלא שייך בה יבום, והויא קאשת אח שלא במקום מצוה: הכתוב קראו אחי. למי שנושאה, ואת אמרת תתיבם תרמינן עליה בעל כרחיה: נשאת לאחר. שגרשה ראשון שמקא בה

ערות דבר וניסת בר לא תתיבם, דהשתא נמי אחר הוא ואין וזהו בן זוגו של ראשון אם ישאנה, וקרמית לזה עליה במצות יבום: נביה דהאי. אחר, אחיו של זה בשם טוב הוה קריא. ואיכא למימר הדרה בה, ואין קריי אחר אלא הנושאה מתוך אלמנות או ודשין על מי שקלקלה תחתיה: רמא אפר. האי דקטני מתניתין ולא מתיבמה, ק"ו דאם נאסרה בסתיחה זו במתרה לה, בבגלה שהיה מתר לה ונתקלקלה עבשין הנושאין ליאסר עליה באסור לה. דהיינו נקבה שהוא אסור לה בחיי בעלה, לא כל שכן שנקארו נשואי הראשון שלא להתיבם מכח אותו הנשואין: שקדש את האלמנה. שהיא אסורה עליה לא תתיבם. מזה ק"ו זה, אם נאסרה בו, ולקמן מפרש מאי נאסרה ומאי מתר לה הלא אסור היה מתחלתו: אלא. הכי פריך. אשת כהן שנאנסה נאסרה עליה, דאשת כהן אסורה אפלו באנס אבל אשת ישראל מתרת דכתיב (פסוקי) וזהא לא תפשהו את הנפשהו מתרת, ומדכתיב וזהא מיטעא הוא מיטעא דש אחרת שאפלו נתפשה אסורה: ויש לו אחיו. מאביה והוא חלל שגולד לאביו מן הגרשה ונתחלל מן הכהנה, ומתרה בגנשים הפסולות לכהנה בדכתיב בכהנים הנושאין פסולות ולא לחלל ורעו (שם) אלקמא ורעו חלל: לא תתיבם. מק"ו דאם נאסרה בבעלה זו לבעלה שהיה מתר לה, ביבמה האסור לה באותה שעה לא כ"ש שנקארו עליה נשואי אחיו שלא לביבמה מכח נשואין: ליבא אסורא. ואצלו הוא מתר גמור ואין זה ק"ו. אבל בזנותה כרצון שהבעל והיבם שוין באסור זה אם יהיה תחתיו הוי ק"ו. שדרי מזה נשואין הראשונים היא נקנת ליבום, ואם לא הבעל שנקלקלה ק"ו לביבמה מתני' לאבול בתרומה. אם הוא כהן: ושבעה בא עליה בדרה. דשוב אין המים בודקין אותה בדרקמן (זה מה) ונקח האיש שער, בזמן שהאיש מנקה שלא בא עליה מאחר שנאסרה עליה או האשה ההיא תשא את עונה, אין האיש מנקה מעון אין המים בודקין את אשתה גמי ואנדר. ענינו. הביא לנו ראיה לדבריו מפותניתין: סופה שיש לה עדים במדינת הים. שראו שנטמאה מזה ועד אין בה. אע"פ דדרשינן לעיל לעד אחד נאמן בסוטה ולסוטה ודאית שלא תשתה עור, אין מקרא יוצא מיד פשוטו ודרשינן ליה נמי הכי, ועד אין בה הוא דאמר והביא האיש שער, וזהו חכמה בפרשה. הא יש בה עד אין המים בודקין אותה: ואנדרגיהו לענינו. משום דקרא לאו ראיה הוא כל כך דהא דרשיניה לסוטה ודאית שיש בה עד אחד לקנינו וללמד שלא

תשתה: וזהו חסד. ופשיטא דאסורה בתרומה דהא תנא ליה האומרת טמאה אני: אלא לכתר דשתי. ואיצטרך לאשמועינן דלא מחזקינן להו בשקרי על אשר לא בדיקה המים: שפיר. ומשום הכי לא מחזקינן להו בשקרי. דמשום דהו ידעי בה לא בדיק לה מניא: וזאת תליא לה. דאמר לקמן (דף כ) וזאת תולה במים המרים: וקפישלי. רב ששת ורב יוסה: בפתניות. דקאמר לקמן (דף כ) גבי אשה שתלה לה וזאת: וזאת תולה. שלא יצבה בטנה מיד. אבל אינה יולדת לעולם ואינה משבחת: אלא מתנוונה וחולכת. מבקשת וחולכת: באותה מיתה צבוי בטנה ונפול ירה. רב ששת סבר. לא פליגי רבנן עליה דרבי אלא שסוף שהיא מתה באותה מיתה לחוד, אבל במתנוונה לא אפילוהי דכל מי שזכות תולה לה מתנוונה היא. וזו דואיל ולא מתנוונה לא תלה לה וזאת אלא שאינה ראויה לבדק בכל משום עדים: ורב יוסה סבר. ראויה לבדק היא אלא וזאת תולה לה, ואי משום דלא נתנונה הוה מני רבנן היא דאמור לקמן וזאת תולה לה דקסרי לא הויא מתנוונה כלל: מיתה את המים בפני הנשים. שלא היו יראות מהם לחודות שהיא טמאה ולא ימחה שם הקדוש על המים: ואי. איתא. דיש לה עדים לא מיבדיקה. השתא נמי על ידי זה נמי איכא לעז על הסהירות ששתו בו: מדכתיב לא תליא. משום האי טעמא דהייש הוא לעז על הסהירות. עדים נמי לא תלה שפנותיתין נשפחות. מנחות קנאות שלה עשירית האופה קמח שעורים נשפרות למטה על בית הדשן. שאין ראיות לקרב ולא לפדות וליצא לחליץ:

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצוי למיפרך בדפריך לבסוף דאמר אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתיבם ולא נסתריה לביתיה: אשת כהן שנאנסה. וא"ת אמאי לא תני לה בפרק ש מותרות (ימנע ק"ו). גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבניהן יש לומר לא תני לה חייבי לאוין וזו מחייבי לאוין כדאמר בפרק רבא על יבמתו (ספ ק"ו): וזכיל הוי בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו' והכי מתרץ התם דפריך מפצוע דכא אבל יש לתמוה אמאי לא פריך הכא ישראל שנושא כשרה ונעשה פצוע דכא ויש לו אח כשר דרמי למתני מאי הוי לה לתרוצי: האומרת טמאה אני. אי קשיא בשליח ממי' נדרים (דף ה) דפליגי רבה ורב ששת באומרת טמאה אני לך דרב ששת אומר אוכלת בתרומה וכו' תריך דהכא מיירי אחר קינוי וסתרי' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה והכי מפרש לה בירושלמי:

ושבאו לה עדים ואמרו שנטמאה. מספקא לרבי א דוקא נקט עדים שנים אבל עד אחד לא מודינן דמוקמינן ליה בגמרא דמיירי לאחר ששתה דדוקא קודם ששתתה האמינה תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין אותה דוקא עדים נקט ולא עד א' או דילמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר אחר קינוי וסתריה ליבא חזוקין בין אחד לשנים מזהו מוסתריה וזהו לעד אחד כדלעיל דאמר בפרק מי שאמר (שקלא ולקמן דף לא) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים:

אם אתה אומר וזאת תולה מדחה אתה את המים. וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין לרבנן מתנוונה א"כ אודיאק קאי ר"ש דאמר מדחה אתה אתה יראו דמתנוונה ודאך ר"ש דאמר להוציא שם רע על הסהירות ששתו כשלא יתנוונו יש לומר הנשים העומדות משום ייסור ולא היא ניכר לאלתר כשישומדת בעורה נתנונה ויצא שם רע וזהו הבעל יגיד להם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונה אי נמי לא יתלו נותונה במים המרים וכו' היא לא תחלה במים המרים וכל בחולי אחר:

כי

אותה, תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי ניהו. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים בודקין אותה, והא אימור וזאת תולה לה. במאי קמפילגי במתנוונה דרבי, דתנן רבי אומר וזאת תולה במים המרים ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה וחולכת, לסוף שהיא מתה באותה מיתה. רב ששת סבר, בין לרבי ובין לרבנן הויא מתנוונה, ורב יוסף סבר, לרבי הויא מתנוונה, לרבנן לא הויא מתנוונה. מתיב רב שימי בר אשי, רבי שמעון אומר אין וזאת תולה במים המרים, ואם אתה אומר וזאת תולה במים המרים, מדיחה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ואתה מוציא שם רע על הסהירות ששתו והן אומרים טמאות הוי אלא שתלה להן וזאת, ואם איתא, יש לה עדים במדינת הים נמי אתה מוציא שם רע על הסהירות ששתו והן אומרים טמאות הוי אלא שיש להן עדים במדינת הים. לרבי שמעון קאמרת, לרבי שמעון מוזהבות לא תליא, עדים נמי לא תלו. מתיב רב, ואלו שפנותיתין נשפרות, האומרת

האומרת טמאה אני. אלא לכתר דשתי. ואיצטרך לאשמועינן דלא מחזקינן להו בשקרי על אשר לא בדיקה המים: שפיר. ומשום הכי לא מחזקינן להו בשקרי. דמשום דהו ידעי בה לא בדיק לה מניא: וזאת תליא לה. דאמר לקמן (דף כ) וזאת תולה במים המרים: וקפישלי. רב ששת ורב יוסה: בפתניות. דקאמר לקמן (דף כ) גבי אשה שתלה לה וזאת: וזאת תולה. שלא יצבה בטנה מיד. אבל אינה יולדת לעולם ואינה משבחת: אלא מתנוונה וחולכת. מבקשת וחולכת: באותה מיתה צבוי בטנה ונפול ירה. רב ששת סבר. לא פליגי רבנן עליה דרבי אלא שסוף שהיא מתה באותה מיתה לחוד, אבל במתנוונה לא אפילוהי דכל מי שזכות תולה לה מתנוונה היא. וזו דואיל ולא מתנוונה לא תלה לה וזאת אלא שאינה ראויה לבדק בכל משום עדים: ורב יוסה סבר. ראויה לבדק היא אלא וזאת תולה לה, ואי משום דלא נתנונה הוה מני רבנן היא דאמור לקמן וזאת תולה לה דקסרי לא הויא מתנוונה כלל: מיתה את המים בפני הנשים. שלא היו יראות מהם לחודות שהיא טמאה ולא ימחה שם הקדוש על המים: ואי. איתא. דיש לה עדים לא מיבדיקה. השתא נמי על ידי זה נמי איכא לעז על הסהירות ששתו בו: מדכתיב לא תליא. משום האי טעמא דהייש הוא לעז על הסהירות. עדים נמי לא תלה שפנותיתין נשפחות. מנחות קנאות שלה עשירית האופה קמח שעורים נשפרות למטה על בית הדשן. שאין ראיות לקרב ולא לפדות וליצא לחליץ:

האומרת

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד ב

תוספות

רש"י

כ"י קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק ורובנסכת נזיר (דף כז:) האשה שנדרה בניור והפרישה את הבמה בניור וחיפה לה בעלה אם שלו היתה הבמה תצא ותרעה בעור ואם שלה היתה הבמה חטאת חמות ואע"ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דק"ל דבעל מיגו גיזי ואפ"ה אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה

בער דנפקא לחולין וחנן נמי החם בפרק בית שמאי (טז דף כג:) מי שנדר בניור והלך להביא בהמתו אם עד שלא נגבה בהמה נדר הרי הוא נזיר ואם משנגבה בהמה נדר אינו נזיר והכי נמי הוה עדים בעולם קודם הקדש ולא אדעתא דהכי הקדש ועוד אמאי נשרפת כיון דק"ל בבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין (כ"ז דף קכ:) ובפרק ב"ש במסכת נזיר (דף קכ:) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין. **דב"י** קדוש מעיקרא בטעות קדוש. ואין להקשות דהא אשם תלוי אינו דבי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ולא חזי לכפר מיד והכי דלא חטא ואפ"ה תנן בפרק בתרא דכריתות (דף קכ:) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש החם טעמא משום דלבו נקופא גמר ומקריש:

גזירה שמו יאמרו מוציאין מכלי שרת לחולין. ואי תקשה כל הני דתנן תצא ותרעה בער גנורו שמו יאמרו מוציאין מקדושת הגוף לחולין תריץ החם לא מוכחא מילתא וליכא היכירא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הבא איכא היכירא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וצ"ע בפרק שתי מדות (מנחות דף לז:) ובפרק התורה (טז דף עט:) **קרב** הקומץ ולא הספיק בו. נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמא דאמר נמי כיפרה ספיקה דהכי אמר בפרק בתרא דכריתות (דף קכ:) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם משמיצה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת כיפרה ספיקה: **נמצאו** עדים זוממין. נראה דאקדשה בכלי קאי וקדוש הקומץ דלאחר הקמיצה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי החם הא דתנן משנמלקה נודע לה הרי זו תקבר בנודע לה שלא ילדה וברין הוא דמותרת בהנאה ונמאי טעמא תקבר מדרבנן: **ומהורהר** ולא חטולה לה זכות. מהבא משמע דבעלה מותרת בה לאלתר ולא אמרי

ימתין עד שלש שנים שמו זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצוין למישרי בה ונתתה ונורעה וז"ע וכן הראני רבי בירושלמי נזקה האיש משון אינה ואינו חושש שמו תלה זכות ואחתי כמדי חוכות חולה ואינה ניכרת:

יש

האומרת טמאה אני. שהודתה לבית דין על קלקולה. שהיו מאימין עליה כרתני מתני: מקמי דתקדוש. בכלי שרת תיפוס לחלין. בפדיון. שלא היה קדשת הגוף אלא קדשת פה וכל המנחות נפדות כל זמן שלא קדשו בכלי אלא לבתר דקדשו. דכ"ל שרת מקדשין את הראוי להם שלא לצאת עוד לחלין כרתנן כל הנוגע בהם יקדש. ולקרב אינה ראיה שהרי אינה באה אלא להקזיר עונה של זו שתקדש ודאי היא בדוקה ועומדת. ולקרב נמי לא חזיא להקריבה דמנחת שעורים אינה בקרה אלא לסוטה ולעומר. אי אפרת בשלמא מים בודקין אותה. אם שתתה עד שלא באו עדים. אלקמא בשעה שנתבה בידה ראיה היתה לכלי שרת. ודוהיא שעתא בת מיקדשא ומיקרב היא מספק בשאר מנחת סוטה. הלכך כי קדש בכלי שפר קדוש ומשום הכי כי אתו עדים אפסלא מהקרה מכאן ולהבא ולא נפקא לחלין

ונשרפת: אלא אי אפרת אין הפים בודקין אותה. הואיל ולא לבדק עומדת ולא ראיה היא למנחה: תיגלי מילא לפתור. דלא היתה ראיה לכלי. ואין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להם כדאמר בבבא מציעא (דף פז:) ותיפוס לחלין. בלא פדיון. שקדשת פה שלה וקדשת כלי שלה הכול בטעות. שהיינו סבורים שהיא טעונה מנחה ואינו כן. והקדש טעות אינו הקדש: שנינה בענינה. לאחר שקדשה בכלי. ועל גנות זה באו העדים ולא על טמאה של סתירה ראשונה. הלכך כי קדשה בכלי בת מקדש ומקרב הוא. דלא הוה לה עדים: שנינה בלשון. ותיפוסה ותלכה ונתנה. דאפיו פתחי בהנה בבבא. של ראשה תלויים לה שלא תשטמ מקדש: לעולם בראשונה. מעקרא. בדוקה סלקא דעמיה ברישא שעל טמאת סתירה ראשונה באו ואפילו הכי לא קשיא לרב ששה. דהא דקאמר דכיון דלא חזיא לקדש תיפוס לחלין. אין הכי נמי מדאורייתא יצאת לחלין. ומדרבנן היא נשרפת לפי שאין חבל בקיאי בהלכות לידע בשבטיל שהיו לה עדים לא היתה ראיה לקדש. ואתו למימר מוציאין דבר שקדש בכלי שרת לחלין. הרי היא בכל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשו בכלי ותפדה ויביא בדמיה את המנחה: קדש הקמיץ. שקמץ ונתן הקמץ בכלי שרת קדש בקדשת קמץ. שהמנחה טעונה ארבע עבודות כגנה ארבע עבודות של דם וזבחים. קמיצה מתוך כלי שרת כגנה שחוקה. שהספק של כלי שרת מקדש את הדם. ומתן כלי להקדיש הקמץ בכלי שרת שני כגנה קבלת דם. וחלוקה כגנה חלוקה. והקטרת הקמץ כגנה וזיקת הדם: שפת הוא. ושוב אינה שותה. דאמאן בעינן למשרייה: הרי היא בכל המנחות. שאירע בהן פסול בין קמיצה להקטרה ותשרף למטה: ולא הספיק. כהן לאכול את השירים: כפרה. מנחה זו את ספקה. האי כפרה לאו כפרת

יש

עון הוא ולא חוקרת עון. אלא כפרה הראיה לה קאמרין. שעשיתה מנחה זו בשעת הקטרת קמץה כל מה שיש עליה לעשות. שהרי בהכשר קרבה. יבא ויחקה אותה ותבדק. ויבין דבהכשר קרבה שרייה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: באו לה עדים שהיא טמאה. אמעקרא קאי. קדם הקטרת: נמצאו עדיה וזממין. עדי סתירה: שעל ידיהם באה לה מנחתה חלין. לא קדשת פה ולא קדשת כלי. ואין מועלין בה דבטעות היה. אלקמא לא אמרין תשרף מדרבנן כי נמצאו עדיה וזממין שמו יאמרו מוציאין מכלי שרת לחל. ושי"מ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר. דבת מקדש הואי קלא אית לחו. הכל יודעין שהקדשה טעונה כוונתיה דרב ששת. דאין הפים בודקין סוטה שיש לה עדים: ולא מפעמיה. ודע אין בה. ודוהיא לאו לספק סוטה מידריש אלא לסוטה ודאית בעד אחר. אלא מקרא אחריתא נפקא: מהורהר. ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונתתה ותרעה ורעה ליה למכתב ואם לא נטמאה ונתתה ונז. וטהורה היא לדרשה למקדש הכי. טהורה נקדשה ורעה ולא שנוצלת מן המים מפני שהיו עדים בטמאתה: ומהורהר. ור"י ותיקא למעטי שקלתה לה זכות. דהא לא אמר קרא ותרעה ורעה: היא. ולא הצולת מן המים על ידי שהיה קלקולה מפרסם לכל. שכבר היו נושאות ונותנות בה לרוב בה. מוזהר בלכנה. נשים טווח בלכנה: ופרקינן ורבי שמעון. דאמר אין זכות חולה. נהי דר"י לא דריש מידו יש לה עדים נפקא מקרא. קשיא דאקרא מוציא שם רע על הטהורות ויאמרו עדים עליה להם: לא

מעלתה המיוחדת של ארץ ישראל היא - "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלוךך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", כלומר גילוי אלוקות.

מהתועודיות "א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה משקדושה בכלי - שחלה
עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, הרי היא בכלל המנחות
שנטמאו לאחר שקדשו, ונשפך. אם קדש הקומץ - הניח הכהן את
הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, ולא הספיק
להקריבו - להקטיר את הקומץ, עד שפחת הוא - הבעל, וממילא
אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, או עד שפחתה היא -
הסוטה, הרי היא בכלל המנחות שאירע בהן פסול בין הקמיצה
להקטרה, ונשפך. אבל אם כבר קרב הקומץ - הקטירו את קומץ
המנחה, ולא הספיק הכהן לאכול את הנשירים עד שפחת הוא או
עד שפחתה היא, ולא ישקו אותה, הרי היא בכלל המנחות שנטמאו
השירים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, ונאכל המנחה לכהנים
כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השירים אף על פי
שלא ישקו את האשה, הוא משום שעל הספק באת מתחילה -
ספיקה והלכה לה - עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות,
כלומר, שהוקרבה בדיון והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה,
ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמה הוא או מנה היא, מכל
מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השירים לכהנים. ואם באו
לה עדים לפני שהוקטר הקומץ, והעידו שהיא טמאה - שזינתה,
מנחתה נשרפת. ואם נמצאו עדים - העדים שהעידו שנטתרה עם
אוחו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתור עמו זוממין - שהוזמו
ונמצאו שקרנים, מנחתה חולין - המנחה יוצאת לחולין, כיון
שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה
ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום
שהתברר שהקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם
כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חזרת המנחה להיות
חולין ולא גזרים מפני הדין. מתרצת הגמרא, עדים זוממין
קאמרת - אתה מקשה מדיים שנמצאו זוממים, עדים זוממין קלא
אית להו - מתפרסם הדבר שהוזמו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב
לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה בדיון.
והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים
בקאים בדיון של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין
המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שהקדש היה בטעות.
תניא בנותיה דרב ששת ולא מפעמיה - בברייתא מבואר כדינו
של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה
וטהורה היא, ונקתה ונזרעה זרע", והמילים 'וטהורה היא' מיותרות
שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'טהורה' -
דוקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המושך
הפסוק 'ונקתה ונזרעה זרע', ולא אם ניצלה משום שנישש לה עדים
במדינת הים. וטהורה' - מהיתור של האות וי' בתחילת המילה
דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, ולא אם
ניצלה משום שתלתה לה זכות. ומיהא דורשים, ולא שישאו
ויתנו פה מזוזות פלגנה - למעט סוטה שניצלה משום שהיא
מפורסם רבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלכנה
מספרות זאת האחת לחברתה.
שואלת הגמרא, ורב ששת שזינתה שזינתה לאשה, אלא
אם זינתה אף אם יש לה זכות נענשת על ידי המים, נהי דיי' - את
היתור של האות וי' במילה 'וטהורה' לא דריש - שאינו דורש את
היתור של האות וי', ולכן חולק על התנא שזינתה וסובר שגם
אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו והא איכא

האמרת טמאה אני - שהודתה שזינתה, ונשכחו לה עדים שהיא
טמאה - שהעידו שזינתה, שורפים את מנחתה, ויש לברר לגבי
המקרה השני במשנה, דאנו עדים אמת - מתי באו העדים והעידו
שזינתה, אילמא ספקי דתקדוש - לפני שהניח הכהן את המנחה
בכלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, תיפוק - תצא המנחה
לחולין על ידי שפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת
דמים שאפשר לפדותה. אלא ודאי שהעידו לבתר דקדוש - אחרי
שהכהן הניח את המנחה בכלי שרת, וחלה עליה קדושת הגוף שאי
אפשר לפדותה. מבארת הגמרא את הקושיא על רב ששת, אי
אמרת בשלמא מים בודקין אותה - את האשה שיש עדים
שיודעים שזינתה, אלא בן מקדש ומקרב היא - נמצא שמנחתה
היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרב על גבי
המזבח, ובי קדוש מעיקרא - ולכן כשהונחה בכלי שרת לפני שבאו
העדים, שפיר קדוש - חלה עליה קדושת הגוף כדיון, ומשום הכי -
ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, מנחתה נשרפת
כיון שלא ניתן להקריבה. אלא אי אמרת כרב ששת, שאם יש עדים
שיודעים שזינתה אין המים בודקין אותה, אם כן, לאחר שבאו
העדים לפני בית דין, תיגלי מילתא למפרע דבי קדוש מעיקרא
בטעות קדוש - יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה
בטעות, שהרי כבר באותו זמן לא היה ניתן לבדוק את האשה על ידי
המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, ותיפוק לחולין - ותצא
המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שמנחתה נשרפת.
מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה מדיסקריתא, אין כוונת המשנה
שהעידו שזינתה בזמן שנטתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא בגזון
שהעידו שזינתה בעורה לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, דבי קדוש
מעיקרא שפיר קדוש - שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה בדיון,
כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה
להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכין זינתה בעורה
ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, מתקין
לה רב מששאי, כיצד יתכן שזינתה בעורה לאחר שהביאה
מנחתה, והלא הדין הוא שפירחי כהונה מליין אותה משהגיעה
לעזרה, ודאי שהיו מונעים ממנה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים
העדים שזינתה מפרחי כהונה עצמן. רב אשי אמר לתרין בגין
שנצרכה לנקבה - ובאותו זמן אין הפרחי כהונה נלווים לה, דאמרו
פירחי כהונה בפיפה תלי לה - וכי הפרחי כהונה מחזיקים בכיפה
שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.
תירוצ נוסף על קושיית רב, רב פפא אמר, לעולם בראמרינן
מעיקרא - כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה
הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, ודקאמרת שולדת רב ששת
קשה מדוע נשרפת המנחה, והרי לאחר שבאו עדים התברר
שהקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בכלי שרת לא היתה
ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן תיפוק המנחה
לחולין. דין זה מדרבנן הוא, שאמרו לשורפה גזירה שפא יאמרו
הרואים שהמנחה חזרת להיות חולין, שמוציאין מכלי שרת לחול
- שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים
שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.
מקשה הגמרא על רב פפא, מתיב רב מרי, שנינו בבביתא, אם
נממאת מנחתה של הסוטה עד שלא קדשה בכלי - לפני שהניחה
בכלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, הרי היא בכלל המנחות
שנטמאו לפני שקדשו, ונשפך המנחה בכסף ותצא לחולין, ובכסף

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

על לאה, לא תמירא ליה ולא מהימן - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחד עמה בלא שני עדים.
מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, ורבי יהודה מקל וחומר
מיידיה לה - וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, והא רבי
יהודה מקריא מיידיה לה - והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק, ויתבאר
בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "והביא האיש את אשתו
אל הבית", מבואר שכן התורה האיש לבדו מביא את אשתו הסוטה
לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שילווחו. אבל אמרו חכמים -
מדברנן מוסרין לו שני תלמידי חכמים, משום שחוששים שמא יבא
עליה בדרך. רבי יוסי חולק ואומר, אף מדברנן אין צריך שנים
שילווחו, אלא בעלה נאמן עליה שלא יבוא עליה, ולומד זאת מקל
וחומר, ומה נדה שהיא בבתר, בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא
בלאו, לא כל שכן שנאמן. אמרו לו חכמים לרבי יוסי, לא - אין
ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, אם אמרת בנדה - מה
שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום שכן יש לה היתר -
שתהיה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא
עליה באיסור, תאמר בסוטה שאין לה היתר - אין ללמוד משם
שיהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה
אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. ואומר
- וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "מים ונגובים
ימתקו וגו'", דהיינו, שיש מתקנות לאדם דווקא בדבר האסור לו,
ולכן אין הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשביה הברייתא, רבי
יהודה אומר, מן התורה האיש לבדו מביא את אשתו אל הבית,
שנאמר "והביא האיש את אשתו". ואם כן קשה, שבברייתא הזו
מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן וחולק לבדו, ואילו
בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא,
אמר להו קל וחומר ברישא - בתולה אמר להם רבי יהודה שהבעל
נאמן מקל וחומר, ופרבנה - ופרכו לו את הקל וחומר, והדר אמר
להו קרא - וחזר ודרש להם כן מהפסוק.
שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, רבי יהודה היינו תנא קמא -
שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם
חולקים. מתרצת הגמרא, איכא בינייהו אבל אמרו - שתנא קמא
הוסיף "אבל אמרו חכמים", שמדברנן צריך שני שלוחים, ואילו רבי
יהודה לא סבר תקנה זו.
המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול
ובבית המקדש קודם שהשקו אותה.
משנה. היו הבעל והשלוחים מעלין אותה - את האשה לבית דין
הגדול של שבעים וחסד דינים שבידו שלם, ומאיימין עליה -
מפזירים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא
תצטרך להיבדק, בדרך שמאיימין על עדי נפשות - כמו שמצינו
שמפזירים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. ואומר לה הדין כדי
לפתוח בפניה דרך להודות, בתי, יתכן שאכן זנית תחת בעלך,
שהרפת יין עושה - גורם לבא לידי עבירה, וכן הרפת שחוק עושה,
הרפת וילדות עושה, הרפת שכנים הרעים עושין. ואם אכן זנית, אל
תגרמי לעצמך מיתה מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי
בכך. וכן אומר לה, עשי - אם אכן זנית, תודי לשמו הגדול שנכתב
בקריתא - למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה שלא ימחה על
המים - שכך היו עושים. כמו כן ואומר לפניה דברים שאינם כדאי
לשמען - שאין ראוי לה שתשמע אותם, על הצדקים שחטאו והודו
כפי שיתבאר בגמרא, היא - השמע בפניה וכל משפחת בית אביה
- ובפני משפחתה, בשביל שתודה. אם השתכנעה האשה להודות
ואמרה ממה אני - שזינתה תחת בעלה, הרי היא שוברת בתובתה
- כותבת שובר שזינתה והפסידה את כתובתה, ויוצאת מבעלה בגט.
ואם אף לאחר כל מה שאמרו לה, עמדה על דבריה ואמרה מהורה
אני, היו מעלין אותה לשער המזרח - השער החיצוני של הר הבית,
שעל פתח שער נקנור - ומשם לשער העזרה הנקרא שער ניקנור,

אך הרי נדרש מהמילה 'טהורה', שאם יש לה עדים במדינת הים
אין המים בודקים אותה, ולדבריו נמצא אתה מוציא שם רע על
הנשים הטהורות. מתרצת הגמרא, עדים שיודעים שזינתה ולא
העידו לא שכיחא - אינו מצוי, ולכן אין לחשוש שיאמרו האנשים
שמפני כך לא אירע לה דבר.
משנה. אשה שקינא לה בעלה שלא תיסתר עם פלוני ונסתרה עמו,
אך אומרת שלא זינתה, ביצד עושה לה בעלה לבדוק אם זינתה,
מוליכה לבית דין שבאותו מקום - שנמצא בו, ומוסרין לו - הבית
דין לבעל שני תלמידי חכמים שישמרו אותו בדרך לירושלים, מפני
שחוששים שמא יבא עליה בדרך - והרי היא אסורה עליו משעה
שנסתרה. דעה חולקת, רבי יהודה אומר לא היו צריכים שנים
ללוחות, משום שבעלה נאמן שלא יבוא עליה, ובגמרא יתבאר טעם
מחלוקתם.
גמרא. מדייקת הגמרא, מבואר במשנה שבית דין מוסרים לבעל שני
תלמידי חכמים ללוחות, הרי ואיהו - שני השלוחים והבעל, הא
תלמידי - נמצא ששלושה הולכים עם הסוטה לירושלים. למה
מסייע ליה לרב - נאמר שממשנתנו יש ראייה לדינו של רב לגבי
ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמותר לאשה להתייחד
עם שני אנשים, אלא בעיה, אבל בדרך - מחוץ לעיר, אסורה
להתייחד עד דאיכא שלישה אנשים, משום שאם יהיו רק שנים, יש
לחשוש שמא יצטרף אחד מהן לנקביו וילך להתפנות ברחוק מקום
משום צניעות, ונמצא אחד מהן - השני מתייחד עם הערוה -
האשה שאסורה עליו. וממה שמבואר במשנה, ששלחו עם הבעל
והאשה שני שלוחים ולא די בשלוח אחד, מוכח כדברי רב. דוחה
הגמרא, לא - אין ראייה מהמשנה לדבריה רב, והכא - במשנה היינו
מעמיא שלא מספיק שליח אחד, אין זה משום איסור יחוד, אלא כי
היה דליתו עליה פתח - שאם יבוא עליה בדרך, יעידו על
כך בבית דין הגדול ולא ישקו אותה את המים.
מדייקת הגמרא, תלמידי חכמים אין - שלחו בית דין דווקא תלמידי
חכמים, אבל בולי עלמא - סתם אנשים, לא היו שולחים. למה
מסייע ליה לאידך דרב - נאמר שממשנתנו יש ראייה לדין אחר
שאמר רב לגבי ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמותר
לאשה להתייחד עם שני אנשים, אלא בשירין - עם אנשים
שמוחזקים כשרים, אבל פרוצין - עם אנשים שפרוצים בעריות,
אפילו עם עשרה נמי לא - אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים
אחד מהשני, וחוששים שיבואו לידי איסור. ואכן מעשה היה
והוציאו עשרה במקום - עשרה אנשים פרוצים הוציאו אשת איש
מהעיר במיטה כדי לזנות עמה, הרי שאינם מתביישים בדבר. וממה
שמבואר במשנה ששלחו עם הבעל והאשה דווקא תלמידי חכמים,
מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, לא - אין ראייה מהמשנה לדבריה רב
אלו, והכא - במשנה היינו מעמיא ששלחו דווקא תלמידי חכמים,
משום הדין לאתרוי ביה - שאם יראו שרוצה בעלה לבוא עליה
בדרך, ידעו לשכנעו ולומר לו שאם יבוא עליה לא ישקו אותה.
שנינו במשנה, רבי יהודה אומר בעלה וכו', אין מוסרים לו שלוחים
כיון שנאמן שלא יבוא עליה בדרך. תנא רבי יהודה אומר בעלה
נאמן, ולומד זאת מקל וחומר, ומה נדה שהיא בבתר - שאסורה על
בעלה באיסור חמור שעונשו כרת, אף על פי כן בעלה נאמן עליה -
שלא יבוא עליה בזמן שהיא נדה. סוטה שהיא בלאו - שאסורה על
הבעל באיסור לאו שהוא איסור יותר קל, לא כל שכן שיהיה הבעל
נאמן שלא יבוא עליה. ושואלת הגמרא, ורבנן הסבורים שהבעל לא
נאמן וצריך שני שלוחים, מה ישיבו על הקל וחומר. משיבה הגמרא,
רבנן סוברים שהיא הנותנת - החילוק שהבאת בין חומר האיסור
בנדה לחומר האיסור בסוטה, הוא הסיבה לומר שהדין כפי שאנו
אומרים, שנהיה דברת - כשהיא נדה שאם בא עליה עונשו כרת,
המירא ליה ומהימן - האיסור חמור בעיניו ולכן נאמן שלא יבוא
עליה. אך סוטה דלאו - כשהיא סוטה ואם יבוא עליה לא עבר אלא

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ז עמוד א

רש"י

תוספות

לא שכיחא. ולא מסקי אנשי אדעתיהו למחשידיהו לטהרות בהכי. והא דשני לעיל לר' שמעון מודכות לא תלה עדים נמי לא תלה, משום דאפתי לא הוה קיימא לן דרשא דהאי קרא: 'מתני' שָׁמָּא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. שְׂצִירָהּ לְהַשְׁקוּתָהּ בִּירוּשָׁלַם בְּבִד' הַגְדוּל בְּדִלְקָהּ. נֶאֱמָר עָלֶיהָ. שֶׁלֹּא יָבֹא: גַּמְלָא שָׁנָא. דְּהָא דְתַנן בְּקִדּוּשֵׁין אָבֵל אִשָּׁה מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: שָׁמָּא יִצְטָרֵךְ בּו'. הָכָא נָמִי הוּאֵל

יֵשׁ לָהּ עֵדִים בְּמִדְתָּתָהּ הֵיכָּן, לֹא שְׂכִיחָא: מִשְׁנָה בִּצְדָה עוֹשָׂה לָהּ, מוֹלִיכָה לְבֵית דִּין שְׂבָאוֹתָהּ מְקוֹם וּמוֹסְרִין לּוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁמָא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעֲלָה נֶאֱמָר עָלֶיהָ: גַּמְלָא תִּירִי וְאִיהוּ הָא תִּלְתָּא, לִמְאָ מְסִיעֵ לִיה לִרְבִּי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנָא אֵלָּא בְּעִיר אָבֵל בְּדֶרֶךְ עַד דְּאִיפֵּא שְׁלִשָּׁה, שְׁמָא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקֻבּוֹ וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן מִתְיַחֵד עִם הָעֵרֻוֹת. לֹא, הָכָא הֵינֵינוּ מַעֲמָא כִּי הִיכִי דְלִהּוּ עָלֶיהָ סְתֵרִי. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין, כּוּלִּי עֲלֵמָא לֹא, לִמְאָ מְסִיעֵ לִיה לְאִידָךְ דְּרַבִּי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנָא אֵלָּא מְשָׁרִין אָבֵל פְּרוּצִין אִפִּילוּ עֲשָׂרָה נְפִי לֹא. מַעֲשָׂה הִיָּה וְהוֹצִיאָהּ עֲשָׂרָה בְּמִסְתָּה. לֹא, הָכָא הֵינֵינוּ מַעֲמָא דִּידְעִי לְאִתְרִיבִי בֵּיה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעֲלָה וְכוּ': תִּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעֲלָה נֶאֱמָר מִקֵּל וְחוֹמֵר, וְכֹה נִדָּה שְׁהִיא בְּכֶרֶת בַּעֲלָה נֶאֱמָר עָלֶיהָ, סוֹטָה שְׁהִיא בְּלֹא, לֹא כָּל שֶׁבֶן. וְרַבִּנָּן, הִיא הַנּוֹתֶנֶת, נִדָּה דְכֶרֶת חֲמִירָא לִיה וּמִהִיכֵן, סוֹטָה דְלֹא, לֹא חֲמִירָא לִיה וְלֹא מִהִיכֵן. וְרַבִּי יְהוּדָה מִקֵּל וְחוֹמֵר מִיֵּיתִי לָהּ, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְרָאִי מִיֵּיתִי לָהּ, דְּתִנְיָא 'וְהִבֵּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן' מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מְבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אָבֵל אִמְרוּ חֲכָמִים מוֹסְרִין לּוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁמָא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בַּעֲלָה נֶאֱמָר עָלֶיהָ מִקֵּל וְחוֹמֵר, וְכֹה נִדָּה שְׁהִיא בְּכֶרֶת בַּעֲלָה נֶאֱמָר עָלֶיהָ, סוֹטָה שְׁהִיא בְּלֹא, לֹא כָּל שֶׁבֶן. אִמְרוּ לּוֹ לֹא, אִם אִמְרַת בְּנֵיהָ שֶׁבֶן יֵשׁ לָהּ הִיתֵר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שְׁאִין לָהּ הִיתֵר, וְאוֹמֵר 'מִים גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ וְגו'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מְבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן שְׁנֵאמַר 'וְהִבֵּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ'. אָמַר לָהּ קַל וְחוֹמֵר בְּרִישָׁא וּפְרִכּוּתָהּ, וְהִתֵּר אָמַר לָהּ קָרָא. רַבִּי יְהוּדָה הֵינֵינוּ תִנְיָא קָמָא, אִיפֵּא בִּינְיָהוּ אָבֵל אִמְרוּ: מִשְׁנָה הִוֵּי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגְדוּל שְׁבִירוּשָׁלַם וּמִאִימִין עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ שְׁמָאִימִין

עַל עֵדִי נִפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֶּה יֵין עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׁחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׂכִינִים הָרְעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְדוּל שְׁנִכְתֵּב בְּקִדּוּשָׁה שְׁלֹא יִמְחָה עַל הַמִּים. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׁאִינָה פְּדָא לְשׁוּמְעֵן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אִמְרָה מִמָּאָה אֲנִי, שׁוֹכֶרֶת תְּהוֹבֶתָהּ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם אִמְרָה מְהוּרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמְּהוּרָה שְׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְנוֹר שִׁשָּׁם מַשְׁקֵין אֶת הַפּוֹטוֹט וּמְטַהְרִין אֶת הַיּוֹלָדוֹת וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין, וְכֹהֵן אוֹחִז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מַגְלָה אֶת לְבָהּ וְסוֹתֵר אֶת שַׁעְרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הִיָּה לְבָהּ נָאָה לֹא הִיָּה מַגְלָה, וְאִם הִיָּה שַׁעְרָה נָאָה לֹא הִיָּה סוֹתֵר, הִיָּתָה מִתְּפַסָּה בְּלִבָּנִים מְכַסֶּה בְּשַׁחוּרִים, הִיָּה עָלֶיהָ כְּלִי זָהָב וְקַטְלִיאוֹת

יֵשׁ לָהּ עֵדִים בְּמִדְתָּתָהּ הֵיכָּן, לֹא שְׂכִיחָא. וְהָא בֹא עָלֶיהָ בַּעֲלָה בְּדֶרֶךְ נָמִי לֹא שְׂכִיחָא: כִּי דִּידְעִי לְאִתְרִיבִי בֵּיה. וְהִיכִי אִמְרִינֵן נָמִי ב' אֵל חַוָּה וְהַגְלִין (מִזֶּה דף ט) גְּבִי גֻלְגִּל לַעֲדִי מִקֵּל וּמוֹסְרִין לּוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁמָא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ וְיִידִין בְּגִמְרָא מִנֵּי לֹא דִאֲרַתֵּר בֵּיה דְּאִי קִטְלֵי בִר קִטְלָא הוּא אִלְמָא גְּבִי הַתְּרָאָה בַּעֲלָה עֵתֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים: גַּמְלָא בְּכֶרֶת בַּעֲלָה נֶאֱמָר עָלֶיהָ. תִּימָה דְּמַשְׁמַע בְּפִרְק אֵין מַעֲמִידִין (פ"ח דף ט) דִּיחֹד דְּעִרְוִית דְּאוֹרִייתָא אִם כֵּן יִחוּד נִדְּהָ מַגְלִין דְּשִׁירִי וְיֵשׁ לּוֹמַר דּוֹקָא יִחוּד דְּעִרְוִית דִּאֵין לָחֵן הִיתֵר דּוּמִיָּא דְבֵן עִם אִמּוֹ אִסְרָה תּוֹרָה אָבֵל נִדָּה לֹא:

הִיא הַנּוֹתֶנֶת. הִיא הִיא הַנּוֹתֶנֶת לֹא דְמִי כָּלִל לְהוֹרָא דְּפִרְק קָמָא דְּעִירוּבִין (דף י) אָמַר לָהּ ק' וּפְרִכּוּתָהּ. יֵשׁ לּוֹמַר דּוֹקָא בְּפִירְכָּא שְׂכֵן יֵשׁ הִיתֵר לְאִיסוּרָתָהּ) פְּרִכּוּתָהּ אָבֵל בְּהִיא הַנּוֹתֶנֶת לֹא פְּרִכּוּתָהּ וְלִכְךָ הוֹצִירָתָהּ לְפִירְכָּא אַחֲרִיתִי דֹאשְׁכֵּחַן בְּרוּכְתִי סִגְיָא דְחֲמִירָא לָהּ לְאִינִישׁ עֲבִירָה קֵלָה וּמִסְתַּפּוּ מִינָה טַפִּי מַעֲבִירָה חֲמוּרָה כְּוֹן ב'פ"ק דְּתַרְבוּת (דף ק) דְּחֲמִירָא לָהּ אִבְלִית לֹא הִי אִלָּא מִדְּרַבְנָן מְנַדָּה שְׁהִיא בְּכֶרֶת וְכַפִּי הַנוֹקֵן (נִסְיָן דף מ) בֹּאֲתִירָה דְּרַבִּי יְהוּדָה חֲמִירָא לָהּ שְׁבִיעִית דְּלִיכָא אִלָּא לֹא שְׁבִיעִית שְׁהוּא בְּסִקְלָה וְרַבִּישׁ פ"ק דְּבִרְכָּה (דף כ) אָמַר הִיא דְקִיל צִרִיךְ הַרְחָקָה טַפִּי דֹאמַר מִשׁ גְּבִי שְׁבִיעִית וְסִתֵּם לָן תְּנַא כְּרִבִּי שְׁמַעֲנֵן וְגַבִּי יוֹם טוֹב כְּרִבִּי יְהוּדָה שְׁבִיעִית דְּחֲמִירָא סִתֵּם לָן כְּרִישׁ יֵט דְקִיל סִתֵּם לָן כְּרִבִּי יְהוּדָה אִלְמָא דִּימְנָן בְּדִילִי מְקִילָתָא טַפִּי מִחֲמִירָתָא דִּימְנָן אִיפְכָא וְהִשְׁתָּא צִרִיךְ לִישֵׁב הַבְרִייתָא לְפִי הִירוּשָׁלַם וְהַתּוֹסְפָתָא דִּידְכִי מִיתְּנִיא בְּתוֹסְפָתָא (פ"ה ר') יְהוּדָה אוֹמַר נֶאֱמָר עָלֶיהָ בַּעֲלָה מִקֵּל וְחוֹמֵר וְכֹה נִדָּה שְׁחִיבֵי עַל בִּיאַתָּה כִּרְת וְכו' ר' יוֹסִי אוֹמַר הַכְּתוּב הַאֲמִינוּ שְׁנֵא' וְהִבֵּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְגו' וּבִירוּשָׁלַם מִיתְּנִיא חֲבִי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר בַּעֲלָה נֶאֱמָר וְכו' אִמְרוּ לּוֹ לֹא אִם אִמְרַת בְּנֵיהָ שִׁישׁ לָהּ הִיתֵר וְכו' אִמְרוּ לָהּ רַבִּי יְהוּדָה גִּזִּית הַכְּתוּב הוּא הִבֵּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְגו' אִמְרוּ לּוֹ וְכָלכָּד בְּעִדִּים וְהִשְׁתָּא אֵית לָן לְמִימַר דְּבַהֲחִיא תוֹסְפָתָא פְּרִכּוּתָהּ וְהִתֵּר אִמְרוּ לָהּ קָרָא כְּהוּא דִּירוּשָׁלַם אָבֵל (וּבְמִדְרַבִּי יוֹסִי אִיכָא לְחִמּוֹחַ לְמִימַר אִיפְכָּא) דְּמַעֲיָקָא אִמְרוּ לָהּ קָרָא וְהִתֵּר אִמְרוּ לָהּ קַל וְחוֹמֵר: וְאוֹמֵר מִיָּם גְּנוּבִים. נִרְאָה דְּהָאִי וְאוֹמֵר פְּרִירוּשׁוֹ הִכִּי כְּלֹמֵר מִנֵּי תִלִּי בְּהִי שְׁאִין הִיתֵר לְאִיסוּרָה חֲדָא דִּיצִרוּ תּוֹקְפָא מֵאֲחֵר שְׁאִין הִיתֵר לְאִיסוּרָה אֵין מִתּוֹן דְּבִיר עַם לֹא עֲכַשְׂיו אִימִיתִי וְאִתִּי לֹא תִפְסְקָה יִצְרוּ לָהּ אִשְׁתּוֹ הוּאֵל וְכַעֲלָה

כְּבִר מִיָּם גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ: מַדָּה
וְקַטְלִיאוֹת
עַל עֵדִי נִפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֶּה יֵין עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׁחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׂכִינִים הָרְעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְדוּל שְׁנִכְתֵּב בְּקִדּוּשָׁה שְׁלֹא יִמְחָה עַל הַמִּים. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׁאִינָה פְּדָא לְשׁוּמְעֵן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אִמְרָה מִמָּאָה אֲנִי, שׁוֹכֶרֶת תְּהוֹבֶתָהּ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם אִמְרָה מְהוּרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמְּהוּרָה שְׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְנוֹר שִׁשָּׁם מַשְׁקֵין אֶת הַפּוֹטוֹט וּמְטַהְרִין אֶת הַיּוֹלָדוֹת וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין, וְכֹהֵן אוֹחִז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מַגְלָה אֶת לְבָהּ וְסוֹתֵר אֶת שַׁעְרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הִיָּה לְבָהּ נָאָה לֹא הִיָּה מַגְלָה, וְאִם הִיָּה שַׁעְרָה נָאָה לֹא הִיָּה סוֹתֵר, הִיָּתָה מִתְּפַסָּה בְּלִבָּנִים מְכַסֶּה בְּשַׁחוּרִים, הִיָּה עָלֶיהָ כְּלִי זָהָב וְקַטְלִיאוֹת
וְקַטְלִיאוֹת
עַל עֵדִי נִפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֶּה יֵין עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׁחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׂכִינִים הָרְעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְדוּל שְׁנִכְתֵּב בְּקִדּוּשָׁה שְׁלֹא יִמְחָה עַל הַמִּים. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׁאִינָה פְּדָא לְשׁוּמְעֵן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אִמְרָה מִמָּאָה אֲנִי, שׁוֹכֶרֶת תְּהוֹבֶתָהּ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם אִמְרָה מְהוּרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמְּהוּרָה שְׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְנוֹר שִׁשָּׁם מַשְׁקֵין אֶת הַפּוֹטוֹט וּמְטַהְרִין אֶת הַיּוֹלָדוֹת וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין, וְכֹהֵן אוֹחִז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מַגְלָה אֶת לְבָהּ וְסוֹתֵר אֶת שַׁעְרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הִיָּה לְבָהּ נָאָה לֹא הִיָּה מַגְלָה, וְאִם הִיָּה שַׁעְרָה נָאָה לֹא הִיָּה סוֹתֵר, הִיָּתָה מִתְּפַסָּה בְּלִבָּנִים מְכַסֶּה בְּשַׁחוּרִים, הִיָּה עָלֶיהָ כְּלִי זָהָב וְקַטְלִיאוֹת
וְקַטְלִיאוֹת
עַל עֵדִי נִפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֶּה יֵין עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׁחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׂכִינִים הָרְעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְדוּל שְׁנִכְתֵּב בְּקִדּוּשָׁה שְׁלֹא יִמְחָה עַל הַמִּים. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׁאִינָה פְּדָא לְשׁוּמְעֵן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אִמְרָה מִמָּאָה אֲנִי, שׁוֹכֶרֶת תְּהוֹבֶתָהּ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם אִמְרָה מְהוּרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמְּהוּרָה שְׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְנוֹר שִׁשָּׁם מַשְׁקֵין אֶת הַפּוֹטוֹט וּמְטַהְרִין אֶת הַיּוֹלָדוֹת וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין, וְכֹהֵן אוֹחִז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מַגְלָה אֶת לְבָהּ וְסוֹתֵר אֶת שַׁעְרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הִיָּה לְבָהּ נָאָה לֹא הִיָּה מַגְלָה, וְאִם הִיָּה שַׁעְרָה נָאָה לֹא הִיָּה סוֹתֵר, הִיָּתָה מִתְּפַסָּה בְּלִבָּנִים מְכַסֶּה בְּשַׁחוּרִים, הִיָּה עָלֶיהָ כְּלִי זָהָב וְקַטְלִיאוֹת
וְקַטְלִיאוֹת
עַל עֵדִי נִפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֶּה יֵין עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׁחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׂכִינִים הָרְעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְדוּל שְׁנִכְתֵּב בְּקִדּוּשָׁה שְׁלֹא יִמְחָה עַל הַמִּים. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׁאִינָה פְּדָא לְשׁוּמְעֵן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אִמְרָה מִמָּאָה אֲנִי, שׁוֹכֶרֶת תְּהוֹבֶתָהּ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם אִמְרָה מְהוּרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמְּהוּרָה שְׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְנוֹר שִׁשָּׁם מַשְׁקֵין אֶת הַפּוֹטוֹט וּמְטַהְרִין אֶת הַיּוֹלָדוֹת וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין, וְכֹהֵן אוֹחִז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מַגְלָה אֶת לְבָהּ וְסוֹתֵר אֶת שַׁעְרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הִיָּה לְבָהּ נָאָה לֹא הִיָּה מַגְלָה, וְאִם הִיָּה שַׁעְרָה נָאָה לֹא הִיָּה סוֹתֵר, הִיָּתָה מִתְּפַסָּה בְּלִבָּנִים מְכַסֶּה בְּשַׁחוּרִים, הִיָּה עָלֶיהָ כְּלִי זָהָב וְקַטְלִיאוֹת
וְקַטְלִיאוֹת
עַל עֵדִי נִפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֶּה יֵין עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׁחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׂכִינִים הָרְעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְדוּל שְׁנִכְתֵּב בְּקִדּוּשָׁה שְׁלֹא יִמְחָה עַל הַמִּים. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׁאִינָה פְּדָא לְשׁוּמְעֵן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אִמְרָה מִמָּאָה אֲנִי, שׁוֹכֶרֶת תְּהוֹבֶתָהּ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם אִמְרָה מְהוּרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמְּהוּרָה שְׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְנוֹר שִׁשָּׁם מַשְׁקֵין אֶת הַפּוֹטוֹט וּמְטַהְרִין אֶת הַיּוֹלָדוֹת וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין, וְכֹהֵן אוֹחִז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מַגְלָה אֶת לְבָהּ וְסוֹתֵר אֶת שַׁעְרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הִיָּה לְבָהּ נָאָה לֹא הִיָּה מַגְלָה, וְאִם הִיָּה שַׁעְרָה נָאָה לֹא הִיָּה סוֹתֵר, הִיָּתָה מִתְּפַסָּה בְּלִבָּנִים מְכַסֶּה בְּשַׁחוּרִים, הִיָּה עָלֶיהָ כְּלִי זָהָב וְקַטְלִיאוֹת
וְקַטְלִיאוֹת
עַל עֵדִי נִפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֶּה יֵין עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׁחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה, תִּרְבֶּה שְׂכִינִים הָרְעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְדוּל שְׁנִכְתֵּב בְּקִדּוּשָׁה שְׁלֹא יִמְחָה עַל הַמִּים. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׁאִינָה פְּדָא לְשׁוּמְעֵן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אִמְרָה מִמָּאָה אֲנִי, שׁוֹכֶרֶת תְּהוֹבֶתָהּ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם אִמְרָה מְהוּרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמְּהוּרָה שְׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְנוֹר שִׁשָּׁם מַשְׁקֵין אֶת הַפּוֹטוֹט וּמְטַהְרִין אֶת הַיּוֹלָדוֹת וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצוֹרְעִין, וְכֹהֵן אוֹחִז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְר

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ז עמוד ב

תוספות

רש"י

וְקַנְיָאוֹת. תכשיט הוא כמין חצי עגול פתוח, וסוגרת בו את חלוקה ומקוץ את גרונה מן
הצדדין: הכל המצרי. עשוי מצדדי דקל, מסיב הגדל סביב הדקל וכדור עץ: וקושר
למעלה פדיריה. כדי שלא ישמטו בגדיה לארץ: שלשה גס בה. כשאדם רואה בני ביתו
דעתו מתגברת עליו ולא תיאר ולא תורה, ואנו מבקשים שתורה לא יתנה שם הקדש
על המים: וכל הנשים בתיבות לראותה. לקמן
פרקי וזה תנא רישא כל הרצעה לראות בה
רואה ואפילו אנשים: ונפרו כל הנשים. מקרא
הוא בירחא: ומה מנא הני מילי. דבעיא ביד
הגדול, נהי דבירושלים בעינן להשקותה
בדכתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה', אבל
ביד הגדול דהיינו בעינים ואחר מנלן דלא
נתבשרו בה אחד משני בתי דיני שהיו שם של
עשרים ושלשה. אחר יושב על פתח הר הבית
ואחר יושב על פתח העזרה כדאמר בסנהדרין
וה' ש: מה לחלן. כן מן מקרא: בשבועים ואחר.
דכתיב (דברים יז) מן המקום ההוא. מקום מזה,
דהיינו לשבת הגדולה, שאפילו מצאן אבי פני
והמרה עליהן לפינן מניה דאין המראתו
המראה וספקין דה' ו: עמדי על בוריה. חסמכי
על נקיותה: קדם שנמחקתה מן העולם. כדי שלא
ימתה השם מאימין שלא לשנות. ולאחר
שנמחקתה אומרים לה דברי תנחומין לשנות אם
נקיה היא כדי להמירה לבקלה, לא תיאר מן
המים ותאמר טמאה אני והיא טהורה ותוציא
לעז על עצמה ועל בגדיה: בכתובים הראשונים.
בדברים הכתובים בתורה שגששו בימים
הראשונים. כגון הגדה זו דאשר חקמים יצדו
ויודו על הטאם ולא כחדו עונם מאבותיהם. ומה
הם, ראובן במעשה בלחה גדלקון, ויהודה
במעשה תמר צדקה ממני: להם לבנים נחמה
האין. יהודה ובה למלכות בתוספתא דברכות
(פ"ה) ראובן נטל חלק תחלה בארץ בעבר הירדן:
לא עבר יד בתוכם. דרש רבי תנחומא, אימתי
לא עבר יד בתוכם. כשאם משה לברך: ויח
ראובן וזאת יהודה. אין לה בברכה כל השבטים
מתחלת וזאת חוץ מזה: עצמותיו של יהודה
מתגלגלין בארץ. עצמות כל השבטים העלו
ממצרים. והוא שאמר יוסף והעליתם את
עצמותי מזה אתכם (שמות יז) עם עצמותיכם, והיו
עצמות כל השבטים שלחן קרית. ויהודה
איכרי מתפרקין ומתגלגלין בארצו מפני שגדה
את עצמו בערבונו של בנימין וחסאית לה כל
הקמים (בבבלי מס' מג) אפי' לעולם הבא. ומהא
נפקא לן (שמות יז) נדרי של חכם אפילו על תנאי
הוא בא: מי גרם לראובן שיודה. במעשה ירבע
אביו יהודה. שיהיה במעשה תמר. וכן היה
מסורה ביניהם. ומרש אנדה דר' תנחומא,
כשאמר יהודה צדקה ממני עמד ראובן ואמר
בלבתי ירבעי אבי, ועקשיו יחי ראובן שלח
קימת אפילו הוא חי, וזאת ליהודה שזאת
מתגלגל: לשפא. למקום שנתקו משם. כמו דרש
מדרכיה (סוף דף מב) למתיבתא. לשא ולתן עם
שאר החכמים: למשקל ומסרה. לשא ולתן: דיי
רב לו. וזה לא נצחון לרבי רבנו, והאי דכתיב דיי
לשון מלחמה הוא מלחמה של תורה: אלכא

מה להלן בשבועים ואחר. תימא אמאי לא תני לזה לסוטה חזק ממרא בפ"ק דסנהדרין וזה
(ג) בהדי הני דהו בביד של שבועים ואחר וי"ל משום דגמר של סוטה חזק ממרא לא
היה בבית דין של שבועים ואחר: מה להלן בבית דין של שבועים ואחר. קשיא כיון דילפינן
מקן ממרא את לך למימר גבי סוטה שמתקום גורם כמו גבי זקן ממרא ולכן היו מעלין
אותה ללשכת הגזית א"כ פסקו המים המורים
מיום שגלתה סנהדרין וישה לה בחנות כדאמר
בפרק היו בודקין (פסחים דף מ"א) לפי שלא רצו
לדון דיני נפשות לפי שהמקום בורס ובפרק בתרא
דמכילתין (לקמן דף מ"א) אמרין דרבן יוחנן בן ובאי
הפסיקו וקדם גלות סנהדרין אומר בפרק היו
בדקין (ס' מ"א) דרבן יוחנן בן ובאי תלמידי יושב
לפני רבו היה ולא מקרי רבן ונראה דאיוס לא
היה מעבב ואם לא היו מאימין ככל אנפי' היתה
היתה שותה הילכך היתה נוהגת אפי' לאחר
גלות:

לא עבר יד בתוכם. פירש ר"י בשם רבי שמואל
הנינו בחלוקת יחזקאל שראובן ויהודה
שכנים: שמעת מניה כותבין שובר. תימא והא
הכא לא אפשר בלא שובר אם היא אומרת אבדה
כתובתי במה יכופ אותה להחזיר כתובתה
בשלמא לזה בעלמא מעבב הפרעון עד שחזיר
מלוה את השטר אבל כאן אין פרעון שהרי כאן
אבדה כתובתה ויחבב דלא אפשר דביו הכל
כותבין וי"ל שהיה יכול לעכב את הגט אצלו עד
שתחזיר לו הכתובה אבל תמיה לפום מאי דמסיק
במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למא לי
למייכב שובר יקריע הגט ויכתוב עליו גיטא דנן
דקריענהו לא משום דגיטא פסולא הוא אלא
דלא תהדר ותגבי ביה וימנא אחריני כדאמרין
בפ' הכותב (פסחים דף פ"ט) ובפרק קמא דבבא
מצינא (דף ק"ה) וי"ל דהכא מיירי מן הסכנה ואילך
דאמר בפרק הכותב (פסחים דף פ"ט) דרובה בעדי
גירושין אפילו בלא גט:

אמר רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקין.
מקשים את המקום שכותבין אין כותבין
שובר ובגט פשוט (ד' ק"ח) אמר ר' מ' מסתברא
דכותבין שובר דאי אין כותבין יאכל הלה חדו
א"ל אבוי אלא מאי כותבין אבד שוברי יאכל
הלה חדו א"ל רבא אין עבד לזה לאיש מלוה
אלמא דקבל אותה כסרא דכותבין ונראה דרבא
ס"ל כותבין אבל הכא דחיה בעלמא הוא דליכא
למשמע מהכא דכותבין שובר:

ששם

שמע ה' קול יהודה, על איבריה לשפא ולא הוה קא מעיילין ליה למתיבתא דרקינא ואל
עמו תביאנו, ולא הוה קא ידע משקל בשמעתא בהדי רבנן דיו רב ל', לא הוה קא
סלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא ונעור מצוריו תהיה, בשלמא יהודה דאודי, בי היכי דלא
תישרף תמר, אלא ראובן למה ליה דאודי, והאמר רב ששת חציף עלי (בר ישראל) דמפרט
הבאיה, בי היכי דלא ליחשדו אחוהי: אם אמרה טמאה אני וכו': שמעת מניה כותבין שובר.
אמר אבוי, תני מקרעת. אמר ליה רבא, וזה שוברת קתני, אלא אמר רבא, במקום שאין
כותבין כתובה עסקין: ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשערי מוצר: מעלין אותה,
הם

יהלכתא. לא היה זוכה לומר דבר המתקבל: מאן דספיקו חסאיה. לרבים נראה שאינו ובוש ונבלם דבר: דלא ליחשדו אחוהי. שלא ידע שאר אחיו נחשדו מאבותיה: ששם מנה ביהדין
שובר. ופולגתא דרבי יהודה ורבי יוסי היא בבבא בתרא (דף ק"ח) דאמר רבי יהודה אין כותבין שובר אלא יקריעו את השטר. דאם כן צריך הן לשובר שובר מן העבדים: הני מפרשים.
שטר כתבתה במקום שאין כותבין כתובה. אלא סומכין על תנאי בית דין שתקנו לכתולת מאתים ולא למנה מנה וכשמקשה מוציאה גטה וגובה בה. וכשנאלמנה מביאה עדי מיתה
וגובה. והתם כיון דלא אפשר מודי רבי יהודה שכותבין שובר, דטוב לו שיהא בידו קצת ראיה שפרע כדי שלא תחזור ותביא עדי מיתה אמרים בבית דין אחר ותבקענה.

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דכתיב כששלחה אליו תמר את הסימנים "ויבר יהודה ויאמר צדקה
ממני" הרי שהודה. **אלא ראיובן מנלן דאורי** - היכן מצאנו שהודה
מעצמו במעשה בלחה. משיבה הגמרא, **דאמר רבי שמואל בר**
נחמני אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב 'הי ראיובן וא' וזאת
'ליהודה' - מפני מה שונה ברכת יהודה ומתחילה ב'זאת ליהודה',
לומר לך שכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של
יהודה שהעלו ישראל ממצרים מגולגלין בארון - מתגלגלים
ומתפרקים בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים לפני הקב"ה
ואמר לפניו, רבוננו של עולם, מי גרם לראובן שהודה על מעשה
בלחה, יהודה - שכיון שראה את יהודה מודה על מעשה תמר הודה
הוא על מעשה בלחה, ועל זה אמר משה 'זאת ליהודה' - שיהודה
אבריו מפורקים ואילו ראובן שלדו קיים. מיד 'שמע ה' קול יהודה'
- התקבלה תפילתו של משה על יהודה, ועל איבריה לשפא - וחזרו
אבריו למקום חיבורם. ולא הוה קא מעיילין ליה למיתבתא דרקינא
- אך עדיין לא הכניסו את יהודה לישיבה של מעלה, עד שהתפלל
משה 'ואל עמו תביאנו', והכניסוהו לישיבה של מעלה. ולא הוה קא
ידע משקל וממרח בשמעתא ביה רבנן - אך עדיין לא היה יודע
יהודה לשאת ולתת בדברי תורה עם החכמים, עד שהתפלל משה
ידיו רב לו' - שהיה לו כח לנצח במלחמתה של תורה, ואחר
שהתפלל כך, ידע לשאת ולתת בדברי תורה. אך לא הוה קא סלקא
ליה שמעתא אליבא דהילכתא - עדיין לא היה זוכה יהודה לומר
דברים שיתקבלו להלכה, עד שהתפלל משה 'ועזר מצריי תהיה'.
הרי מפורש שראובן הודה על חטאו.
מקשה הגמרא, בשלמא יהודה דאורי - מוכן שהודה, כי היכי דלא
תשרף תמר - שעל ידי הודאתו נמנעה שריפתה, **אלא ראיובן למה**
ליה דאורי - מפני מה הודה, והרי והאמר רב ששת הציץ עלי (בר
ישיראל) דמפרש תמיה - המודה בריבם שחטא הרי הוא חצוף,
שמראה שלא מתבייש בדבר. מתרצת הגמרא, שראובן הודה כי
היכי דלא ליחשדו אחוהי - כדי שלא יחשדו יעקב בשאר האחים
שהם חטאו ובלבלו את מיטתו.
שנינו במשנה, **אם אמרה סמא אני וכו'**, כותבת ונותנת לבעל שטר
שכתוב בו זניתי והפסדתי את כתובתי. שמעת מינה - נלמד מדברי
המשנה שכותבין שובר - ולא כשיטת רבי יהודה בבבא בתרא,
שיכול הלווה לומר שאינו פורע את חובו עד שיחזיר לו המלווה את
שטר ההלוואה כדי שלא יוכל לתבוע אותו שוב, ואינו מסתפק בכך
שיכתוב המלווה שובר שפרע לו הלווה את החוב, מפני שיכול לטעון
שאינו יכול לשמור את השטר כל ימיו שלא יאכלו אותו העכברים
וכדומה. וממה שמבואר במשנה שהאשה כותבת לבעל שאינו חייב
לה כתובה, ולא מצריכים את האשה להחזיר לבעל את כתובתה,
משמע כשיטת רבי יוסי שחולק שם. **אמר אביי** אין ראייה מהמשנה
שסוברת כרבי יוסי, משום שהגני מקרעת - ניתן לשנות במשנה
מקרעת כתובתה, דהיינו שצריכה לקרוע את כתובתה ואכן לא די
בכתיבת שובר. שואלת הגמרא, **אמר ליה רבא לאביי, והא שוברת**
קתני - הרי שנינו במשנה 'שוברת כתובתה' ולא ניתן לשנות
שקורעת. **אלא אמר רבא** אין ראייה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי,
משום שבמקום שאין כותבין כתובה עסקינן - המשנה דיברה על
מקום שנהגו שלא לכתוב כתובה לאשה, אלא סומכים על תקנת
חכמים שאם מת הבעל או גירשה חייב לה כתובה, ובמקום כזה שאין
כתובה לקרוע, גם לפי רבי יהודה תכתוב לו שובר
שנינו במשנה, **ואם אמרה מהוזה אני מעלין אותה לשערי מורה**.
מקשה הגמרא, מעלין אותה - וכי היא הייתה מוחזק לעורה שיש
צורך להעלותה לשם,

וקמליאות - תכשיט המקיף את הצוואר מלפניה, נזמים ומכעיות,
מעבירין - מסירים אותם ממנה כדי לנזולה, בשביל שתודה. ואחר
כך - אחר שקרע הכהן את בגדה עד כנגד הלב, מביא הכל מצרי -
העשוי מסיב הגדול סביב הדקל, וקושרו למעלה מהדיה בשביל שלא
יפלו בגדיה עוד כלפי מטה. וכל הרוצה לראות את הסוטה בבזיונה
ובבושתה בא לראות, חיוץ מעבדיה ושפחותיה, שמפני שלכת גם
בתן היא לא תודה בפניהם. וכל הנשים מותרות לראותה בשעת
ניזולה, שנאמר 'ונסרו כל הנשים ולא תעשנה כזמתכנה' - על
ידי שיראו הנשים מה שעושים לסוטה, ישמרו עצמם שלא לבוא
לידי זימה וזנות.
נמרא. שנינו במשנה, שהיו מביאים את הסוטה לבית דין הגדול
בירושלים. שואלת הגמרא, מנהגי מילי - שלגבי סוטה צריך בית דין
של שבעים ואחד ידינים. ומשיבה, **אמר רבי תימא בר גמרא אמר רבי**
יוסי ברבי חנינא, אהיא - לומדים בגזירה שווה 'תורה' 'תורה',
בתיב הקא - לגבי סוטה "ועשה לה כהן את כל התורה" ובתיב
התם - לגבי זקן ממרא "על פי התורה אשר יורוד", ולומדים מה
להלן בשבועים ואחד - שזקן ממרא חייב דווקא אם הורה כנגד בית
דין הגדול, אף כאן - השקאת הסוטה היא בשבועים ואחד.
שנינו במשנה, וימיון עליה וכו' כדי שאם זינתה תודה ולא ישקו
אותה. מקשה הגמרא, וימיונהו, בדרך שמאיימין עליה שלא תשתה
כך מאיימין עליה שתשתה, שאומרים לה בתי, אם ברור לך הדבר
שמזהירה את ולא נבעלת בסתירה, עמדי על בורייך - תסמכי על כך
שאת נקייה מעוון, וישרי את המים ולא תינוקי מהם, לפי שאין מים
המרים דומין אלא לכם יבש שמונה על בשר חי, אם יש שם מכה
והבשר תתור, הרי הסם מתחלל ויורד לגוף, אך אם אין שם מכה,
אינו מועיל כלום - שאינו מחלחל לתוך הבשר, וכמו כן המים
המרים לא עושים דבר לאשה שלא זינתה. וקשה שהרי במשנה
מבואר שמאיימים עליה רק כדי שלא תשתה. מתרצת הגמרא, לא
קשיא, כאן - מה שמבואר במשנה שמאיימים עליה כדי שלא תשתה,
היו עושים כן קודם שנמחקתה המניקה שכתוב בה שם השם בתוך
המים, ולכן היו מאיימים עליה שלא תשתה בשביל למנוע את מחיקת
השם. כאן - מה שמבואר בברייתא שמאיימים עליה גם כדי
שתשתה, היו עושים כן לאחר שנמחקתה המניקה ונמחק כבר שם
השם, היו אומרים לה דברי תנחומים, כדי שאם היא טהורה לא
תודה שזינתה מחמת שתפחד מהמים.
שנינו במשנה, ואומר לפניה דברים שאינם כדאי לשומען וכו'. תנו
רבנן מה הם הדברים שהיה אומר לסוטה, **אמר לפניה דברים של**
הנהגה ומעשים שאירעו וכתובים בכתובים - בתורה, אשר נעשו
בימים הראשונים, כגון, דברי הגדה על הפסוק "אשר חקמים יגידו
ולא כחור מאבותם" - שהחכמים ספרו את חטאם והודו עליו ולא
הסתירו אותם. החכמים הם יהודה וראובן, שיהודה הודה שבא על
תמר ולא בוש להודות, ומה היה סופו, שזכה ונחל חיי העולם הבא.
וראובן הודה על מעשה בלחה ולא בוש להודות, ומה היה סופו,
זכה ונחל חיי העולם הבא. וכגון אלו הדברים היו אומרים לסוטה,
כדי לשכנעה להודות אם זינתה. שואלת הברייתא, ומה שכתבן - מה
השכר שקיבלו ראובן ויהודה על מה שהודו. מפסיקה הגמרא
ומקשה על הברייתא, מה שכתבן - מה כוונת הברייתא ששאלה מה
שכרן, כך קא אמרין - והרי התבאר שנחלו חיי העולם הבא.
מתרצת הגמרא, **אלא כוונת הברייתא בשאלתה, מה שכתבן** שקיבלו
בעולם הזה. משיבה הברייתא, קיבלו שכרם אף בעולם הזה, שנאמר
עליהם 'להם לבדם נתנה ההרץ ולא עבר זר בתוכם'.
שואלת הגמרא על הברייתא, בשלמא ביהודה אשכחן דאורי,

יחזקאל פרק י"ט

יִד וַתֵּצֵא אִשׁ מִמִּטָּה בְּדִיהָ פְּרִיָּה אֲכָלָה וְלֹא־הָיָה בָּהּ מִמֶּה־עָזוּ שְׁבַט לְמִשְׁוֹל קִינָה הִיא וְתָהִי לְקִינָה: (פ)

יחזקאל פרק כ"א

א וַיְהִי | בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִּׁי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ אַנְשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְשׁ אֶת־יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי: (ס) ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמַּרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הַלְדַּרְשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חִי־אֲנִי אִם־אֲדַרְשׁ לָכֶם נָאִם אֲדֹנֵי יְהוָה: ד הַתְּשַׁפֹּט אֹתָם הַתְּשַׁפֹּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֵבֶת אַבּוֹתָם הוֹדִיעָם: ה וְאִמַּרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה בְּיוֹם בַּחֲרִי בְיִשְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדִי לְזֹרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִשָּׁא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ו בְּיוֹם הַהוּא נִשְׁאֲתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תִּרְתִּי לָהֶם זָבֹת חֶלֶב וּדְבַשׁ צָבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וְאָמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ וּבְגָלָלִי מִצְרַיִם אֶל־תַּטְמָאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

רש"י

כיוצא בזה ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כג) מדרש תנחומא: (ד) התשפוט אותם. לשון ויכוח: (ה) ביום בחרי בישראל. הרי שהיתה שנאה זו כבושה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרי' עד יחזקאל והיתה אהבתו מחפ' עליהם ועל ידי שהיו עתה מרבים לפשוע נתעוררה ועל זה נאמר שנאה תעורר מדנים וגו' (משלי י'): (ז) ואומר אליהם. אהרן ניבא להם נבואה זו קודם שנגלה הקב"ה על משה בסנה וזהו שנאמר (שמואל א ב) לעלי, הנגלה נגלתי אל בית אביך בהיותם במצרים וגו':

(יד) ותצא אש ממטה בדיה. מעון מלכיה ושריה באת לה הרעה: קינה היא ותהי לקינה. איליא היא נבואתא ותהא לאיליא:

(א) לדרוש את ה'. על צרכיהם ואם אינו שומע לנו גם אנו לא ניענש על עבירות שבידנו שהרי כבר מכרנו ואין לו עלינו כלום. עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום ומסוף הענין אתה למד מתשובה שהשיכם והעולה על רוחכם וגו' (לקמן ל"ב): (ג) אם אדרש לכם. בבקשתכם ובסוף הספר הזה הוא אמר אדרש לבית ישראל זו אחת מן המקומות המלמדים אותנו שהקב"ה חוזר בו על הרעה. ועל

מצודת ציון

(יד) בדיה. הם הענפים הגסים וכן ותעש בדים (לעיל ו): (ג) הלדרש. הוא ענין תפלה וכן אני אדרוש אל אל (איוב ה): (ד) התשפוט. ענין ויכוח: (ו) תרתי. ענין חיפוש כמו תרתי בלבי (קהלת ב): זבת. מל' זיבה ונטיפה: צבי. ענין הדר ויופי: (ז) שקוצי. מלשון שיקוף ותיעוב:

מצודת דוד

(יד) ותצא אש. מן הברדים שהיו כמוטות יצאה אש ושרף את פריה ולא נשאר בה מטה חזק ושבט למשול ע"י לרדות וללקות בו את המורדים ר"ל בעבור גודל הממשלה פשעו בה' ונלקח ממנה טובתה וגם מן הממשלה לא נשאר בה ואין בה עוד כח לעמוד מול הקמים עליה: קינה היא. אמורה היא לקינה וכן תהיה לקינה לקונן בה על הממלכה ההיא:

(א) בשנה השביעית. לגלות המלך יהויכין: בחמישי. בחודש החמישי: לדרוש את ה'. ר"ל להתפלל לפניו ולהתחנן לו על ירושלים שלא תחרב: וישבו לפני. התעכבו לפני: (ג) הלדרוש. הוא בה"א השאלה שאמר האם באתם לדרוש אותי בתפלה הנה דעו דרני נשבע חי אני אם אהיה נדרש לכם לקבל תפלתכם: (ד) התשפוט. האם תתווכח עמם להודיעם שהדין עמדי זאת עשה הודיעם גם תועבות אבותם עם מה שהוסיפו המה: (ה) ביום בחרי בישראל. כאשר בחרתי בישראל בהיותם במצרים: ואשא ידי. אז נשאתי ידי בשבועה להוציאם משם: ואודע להם. נודעתי להם שמה בהשראת שכנתי על אהרן ונשאתי ידי בשבועה לאמר להם אני ה' אלהיכם ר"ל אני אהיה למנהיג ומשגיח עליכם לא כגוי' הקדמונים שהיו מושגחים באמצעות מערכת השמים ושריהם של מעלה: (ו) ביום ההוא. ר"ל בו ביום שנשבעתי להם שאהיה להם למנהיג ומשגיח אז נשבעתי להוציאם ממצרים אל ארץ אשר חפשתי אותה להם שהיא זבת חלב ודבש והיא המפוארה לכל הארצות: (ז) ואומר אליהם. ע"י אהרן אמרתי אליהם כל איש ואיש השליכו והתיעוב שענינו מראות לו כי העין הוא סרסור לעבירה: ובגלולי. בעכו"ם של מצרים אל תטמאו ללכת אחריהם: אני ה' אלהיכם. כאומר ואיך א"כ תחליפו אותי בעכו"ם:

דברי הימים א פרק ב יז-כד

יז ואֲבִיגַיִל יִלְדָה אֶת־עֲמָשָׂא וְאָבִי עֲמָשָׂא יֵתֶר הַיִּשְׁמְעֵאלִי: יח וְכָלֵב בֶּן־חֲצֹרֹן הוֹלִיד אֶת־עֲזוֹבָה אִשָּׁה וְאֶת־יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בְנֵיהָ יִשָּׂר וְשׁוֹבֵב וְאַרְדּוֹן: יט וְתַמָּת עֲזוֹבָה וַיִּקְחֶלּוּ כָלֵב אֶת־אֶפְרַת וְתִלְדָּ לֹו אֶת־חֹור: כ וְחֹור הוֹלִיד אֶת־אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת־בְּצַלָּאֵל: (ס) כֹּא וְאַחֲרַיִם בֶּן־חֲצֹרֹן אֶל־בֶּת־מְכִיר אָבִי גִלְעָד וְהוּא לְקַחָה וְהוּא בֶן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְתִלְדָּ לֹו אֶת־שָׁנֹב: כב וּשְׁנֹב הוֹלִיד אֶת־יָאִיר וַיְהִי־לֹו עֲשָׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד: (ס) כג וַיִּקַּח גִּשּׁוּר־וָאָרָם אֶת־חֹתָם יָאִיר מֵאִתָּם אֶת־קַנְתָּ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ שְׁשִׁים עֵיר כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי מְכִיר אֲבִי־גִלְעָד: כד וְאַחֲרַיִם מוֹת־חֲצֹרֹן בְּכָלֵב אֶפְרַתָּה וְאִשָּׁתָּ חֲצֹרֹן אֲבִיהָ וְתִלְדָּ לֹו אֶת־אֲשָׁחֹר אָבִי תְקוּעַ: (ס)

רש"י

שנה חסר אחת נמצא שכל אחד מהם היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו: (כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר. כל זה משום כבודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת מכיר לקחה לפילגש שלא לשום אישות דוגמא כאשר בא אל בת שבע (תהלים ג"א) והוא היה בן ס' הרי ב' דברים לבת מכיר לגריעותא אחת שלא לקחה לשום אישות ואחת שחצרון היה זקן מפני כבוד משפחות יהודה נתנוה לו וכשהוליד יאיר נתנו לו בני מכיר כ"ג ערים ליקח אשה אחת מבנותיו: (כג) ויקח גשור וארם. גשור הוא גשורי והמעכתי לפי שהיו קרובים לארמים שהיו יושבים במזרח של ארץ ישראל, וארם היו יושבים במזרח דכתיב (ישעיה ט') ארם מקדם ופלשתים מאחור ובימי השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב ביד ארם ואז הלכו (אלו סא"א) ולקחום מהם וכשבא דוד החזירן ולפי שהחזירן כתבן כאן: (כד) בכלב אפרתה. על שם (כלב) אשתו קראו את העיר (כלב) אפרתה: ותלד לו את אשחור אבי תקוע. לאחר מיתת חצרון: אבי תקוע. שר של עיר תקוע שהוא של שבט יהודה:

(יז) יתר הישמעאלי. (ובשמואל ב' י"ז) כתוב הישראלי בארץ ישמעאל היה דר דוגמת בית עובד אדום הגתי (שם ב' ו') וכן (מלכים א' ו') וישלח המלך ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה ואביו איש צורי: (יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה. לפי שהיתה לו אשה ששמה עזובה לכך כינה את שם בתו עזובה אשה כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה ששמה עזובה: (יט) ותלד לו את חור: (כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל. צא וחשוב שכל אחד מהם היה פחות מן שמונה שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים במרגלים דכתיב (יהושע י"ד) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח וגו' ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן שעשה בצלאל, כלב היה בן ח' כשהוליד עזובה אשה ובן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים וכתיב (שמות ל"ו) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מ"ג שנה הרי בצלאל בשעה שעשה המשכן בן י"ח שנה הרי מ'

מצודת ציון

(יז) יתר הישמעאלי. הוא יתרא הישראלי האמור (בש"ב) ונקרא הישמעאלי על שהתגורר בארץ ישמעאל ולדעת שהוא מבני ישראל נקרא הישראלי: (כג) חות. תרגומו כפרני:

(כא) ואחר. ר"ל אחר שנולד לו שלשת הבנים האמורים למעלה: אבי גלעד. על כי גלעד היה חשוב וידוע, לזה ייחס את מכיר אחר בנו וכמוהו רבים: (כב) ויהי לו. ארז"ל שלקח אשה מארץ הגלעד וממנה ירש הערים האלה ואין זה יאיר הכתוב בתורה: (כג) את חות יאיר. על כי יאיר בן מנשה המוזכר בתורה קרא לעריו חות יאיר, לזה קרא גם הוא לעריו חות יאיר כי היה שמו כשמו ועריו מרובות וכמו יאיר הגלעדי השופט המוזכר בשופטי' שהיו לבניו שלשים ערים וקראם ג"כ חות יאיר בעבור זה: מאתם. ר"ל לאחר מות יאיר לקחו מבניו: את קנת. עם קנת ועם בנותיה שהיו בהמחזו ההוא ששים עיר: כל אלה בני מכיר. תחסר הלמ"ד כאילו אמר כל הששים הערים האלה היו לבני מכיר: (כד) ואחר מות חצרון. ר"ל אחר שמת חצרון בעת שלקח כלב בנו את אפרת אז אשת חצרון ששמה אביה ילדה לו את אשחור: אבי תקוע. שר של תקוע והוא שם עיר, ור"ל כל אנשי תקוע היו בניו וזרעו וכן בכל מקום שזכר לשון אבי על עיר:

מצודת דוד

(יח) וכלב בן חצרון. מפני כבוד כלב שהיה נשיא הקדים גם אותו לירחמאל הבכור: הוליד את עזובה אשה. הוליד בנים מן עזובה אשתו ומן יריעות וכן כצאתי את העיר (שמות ט) ומשפטו מן העיר: ואלה בניה. של האחת, והיא עזובה:

ד המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל, מתר להביא זרע אל תחת המותר. ואם הלך החדש, יחזירנו. מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז, והראהו גפן מדלה על מקצת תאנה. אמר לו: מה אני להביא זרע אל תחת המותר? אמר לו: מתר. והעלהו משם לבית המגנה, והראהו גפן שהיא מדלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה, ובו קורות הרבה. אמר לו: תחת הקורה זו אסור, והשאר מתר. ה איזהו אילן סרק? כל שאינו עושה פרות. רבי מאיר אומר: הכל אילן סרק, חוץ מן הצית והתאנה. רבי יוסי אומר: כל שאין במוהו נוטעין שדות שלמות, הרי זה אילן סרק.

ו פסקי ערים – שמונה אמות ועוד. וכל מדות שאמרו חכמים בפרם אין בהם ועוד, חוץ מפסקי ערים. אלו הן פסקי ערים? ערים שחרב מאמצעו, ונשתירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן, אם יש שם שמונה

פירוש ברטנורא

ד יחזירנו. למקום שהיה תחילה וזרע המותר: עזיז. שם מקום: אמר לו מותר. שאין אדם מבטל תאנתו מפני גפנו: בית המגנה. שם מקום: סדן של שקמה. שרש של אילן שקמה והוא אילן תאנה הגדל ביערים וחוכין ממנו קורות לבנין: תחת קורה זו אסור והשאר מותר. שאני רואה כל קורה וקורה כאילו בפני עצמו:

ה הכל אילן סרק. דסבר ר' מאיר כל שאר אילנות אדם מבטל אצל גפנו, ור' יוסי סבר דכל מין שרגילין ליטע שדות שלימות חשובים הן ואין אדם מבטלן מפני גפנו, והלכה כר"ק דאילן שאינו עושה פירות הוא דבטל לגבי גפן:

ו פסקי ערים – מפרש לה ואילו: שמונה אמות ועוד. כלומר מוסף עוד על שמונה אמות דבר מועט והיא ששית אמה דהיינו טפח: שחרב מאמצעו. כגון שננטע "א גפנים בצד הגדר וחרב גפן האמצעי ונעשו שתי עריסין, שאין ערים פחות מחמש גפנים: שמונה אמות ועוד נותנין לו עבודתו. לר' יוחנן

משניות מבוארות – קהתי

יוס רא שו

באור משנה ד

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד שאילן מאכל אין דינו כאפיפירות, כמו שהזכרנו בסוף המשנה הקודמת.

המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל – המגביה שריגי הגפן על חלק מאילן מאכל, מתר להביא זרע אל תחת המותר – מותר לזרוע תחת שאר האילן שלא נמשכו עליו שריגי הגפן, שאין אדם מבטל אילן מאכל לגבי גפנו, ולכן אין דינו כאפיפירות. ואם הלך החדש – אם נמשכו השריגים החדשים על כל האילן, יחזירנו – יחזיר את החדש למקום שהדלה עליו בתחילה. הרמב"ם מפרש

כאן כמו במשנה הקודמת, שהלך החדש וסכך על הזרע שכבר נזרע, וכיון שאילן מאכל אינו בטל לגפן, יחזיר את החדש למקום אחר, והזרעים מותרים, ויש מפרשים, שלא מדובר כאן כשזרע כבר אלא שאם הוא רוצה לזרוע תחת שאר הענפים שלא הדלה עליהם, אף על פי שהשריגים הלכו והתפשטו, יחזירם למקומם, ויזרע תחת המותר (רש"י; ברטנורא). ואמנם באילן סרק אין זה מועיל שיחזיר החדש, לפי שבטל לגבי הגפן, ובכל מקום שהלך בו החדש דינו כאפיפירות, אבל באילן מאכל כשמחזירו, הרי הוא מוכיח שלא נתבטל לגבי הגפן (תוספות יום טוב). מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז – יש סוברים שהוא המקום הנקרא היום "חרבת עזיז" בדרום מערב חברון, והראהו – רבי ישמעאל, גפן מדלה על מקצת תאנה – על חלק מאילן תאנה, אמר לו – רבי ישמעאל לרבי יהושע: מה אני להביא זרע אל תחת המותר – המותר לי לזרוע תחת שאר התאנה? אמר לו – רבי יהושע: מתר – שאין אדם מבטל תאנתו מפני גפנו (תוספות). והעלהו משם לבית המגנה – יש מפרשים, שבית המגנה היינו שם מקום סמוך לכפר עזיז. ויש מפרשים: לבית המגנה – לשדה של משפחת מגניה (ימלאכת שלמה). והראהו גפן שהיא מדלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה – יש גורסים: על מקצת הקורה בסדן, או בתוך הסדן. של שקמה: אילן השקמה (מין תאנה מדברית) וענפיו נקראים

"קורות", לפי שעושים מהם קורות לבניין, והגזע נקרא "סדן"; והגפן היתה מודלה על מקצת ענף אחד של השקמה, ובו קורות הרבה – ובשקמה היו הרבה ענפים, שעליהם לא היתה מודלה הגפן. אמר לו – רבי יהושע לרבי ישמעאל: תחת הקורה זו אסור – אותה קורה שהגפן מודלה על מקצתה אסור לזרוע תחת כולה, שדינה

כאפיפירות, והשאר מתר – אבל תחת שאר הקורות מותר לזרוע, שכל קורה וקורה בשקמה חשובה כאילן בפני עצמו (תוספות). לפי הרמב"ם יוצא, שהטעם הוא מפני שהשקמה היא אילן מאכל, והוא הדין בכל אילן מאכל, שאותו ענף שמודלה עליו הגפן אסור לזרוע תחתיו, ולא הותר לזרוע אלא תחת שאר הענפים, וכן לשונו (הל' כלאים ו, יב): "הדלה על מקצת אילן מאכל הרי זה מותר לזרוע תחת ברי האילן שלא נמשכו עליהן שריגי הגפן", ומשמע ודאי שאותו בד על כל פנים כולו אסור (תוספות יום טוב).

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשנה ג שהמדלה את הגפן על מקצת אילן סרק אסור לזרוע תחת המותר, לפי שדינו כאפיפירות, באה משנתנו להגדיר, מה נקרא אילן סרק לענין זה.

איזהו אילן סרק – ששינוי לעיל שדינו כאפיפירות? כל שאינו עושה פרות – כל אילן שאינו מגדל פירות, לפי שאילן כזה אדם מבטלו לגבי גפנו. רבי מאיר אומר: הכל אילן סרק – כלומר לענין הדלאת הגפן כל האילנות דינם כאילן סרק, שאדם מבטלם לגבי גפנו, חוץ מן הצית והתאנה – שיש להם חשיבות יחידה, ואינם בטלים לגבי הגפן. רבי יוסי אומר: כל שאין נוטעין שדות שלמות – כל מין מעצי פרי שאין דרך לנטוע אותו שדות שלמות, הרי זה אילן סרק – שאדם מבטלו לגבי גפנו; אבל מה שרגילים לנטוע שדות שלמות, אילנות חשובים הם, ואין אדם מבטלם מפני גפנו. ההלכה כתנא קמא. שאילן שאינו עושה פירות הוא הנקרא אילן סרק שבטל לגבי הגפן. אבל כל אילן העושה פירות, אינו בטל לגבי הגפן.

יוס שני

באור משנה ו

פסקי ערים – קטעים של ערים שנפסק, כמפורש להלן במשנתנו, שמונה אמות ועוד – שיעורם, כדי לבטל אחידותו של העיר, הוא שמונה אמות ועוד דבר מועט, היינו שישית האמה. שהיא טפח (תוספות). וכל מדות שאמרו חכמים בפרם – בשיעורים הנמדדים באמות, אין בהם ועוד – אלא מידות מדויקות הן, חוץ מפסקי ערים – שאמרו בהם "שמונה אמות ועוד". אלו הן פסקי ערים? ערים שחרב מאמצעו – שהיו בו יותר מעשר גפנים וחרבו הגפנים האמצעיות, ונשתירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן

אמות, לא יביא זרע לשם; שמונה אמות ועוד – נותנין לו פדי עבודתו, וזרע את המותר.
ז ערים שהוא יוצא מן הכתל מתוך הקרן וכלה – נותנין לו עבודתו, וזרע את המותר. רבי יוסי אומר: אם אין שם ארבע אמות, לא יביא זרע לשם.

ח הקנים היוצאים מן הערים והם עליהם לפסקן – פנגדן מותר. עשאו פדי שיהלך עליהן החדש, אסור.
ט הפרח היוצא מן הערים, רואין אותו כאלו מטמלת תלויה בו – פנגדו אסור; וכן בדלית. המותר מורה מאילן

פירוש ברטנורא

בן גורי דלא חשיב ערים כרם נותן ששה טפחים לזה וששה טפחים לזה וזרע את המותר, ולמאן דחשיב ליה כרם צריך שיתן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה ואינו יכול לזרוע אלא אותו ועוד. מיהו אפילו מאן דחשיב ערים כרם לאו לכל מילי, מדלא בעי בפסקי ערים ט"ז אמה כמו בקרחת הכרם, ועוד ההורע ד' אמות בכרם מקדש והזרע מותר פסקי ערים מששה טפחים ואילך לא מקדש כדלקמן (פ"ז מ"ז):

ז ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה. כגון חמש גפנים הנטועות בצד גדר, ואין מחזיקות את כל הגדר אלא שלש בראש הקרן מזה ושתיים בראש הקרן השני מזה, ובאמצע הכותל אין שם גפנים אלא בשני זווית הכותל עומדות: נותנים לו עבודתו. ששה טפחים מכאן וששה טפחים מכאן וזרע שאר הכותל, ואע"פ שאין אורך הכותל ארבע אמות: ר' יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות וכו'. ר' יוסי למעמיה דאסר בפרקין דלעיל גבי גת ונקע אם אין שם ד' אמות, והכא קמ"ל דלא תימא דוקא בגת ונקע שסתומים מארבע רוחות הוא דמצריך רבי יוסי ארבע אמות אבל אצל כותל שאינו מוקף מארבע רוחות אימא לא. ואי אשמעינן בהא. [ה"א] בהא מצריך ר' יוסי ארבע אמות משום דיש כאן [ה'] גפנים בין שני קרנות של כותל, אבל גבי גת ונקע שאין שם אלא גפן יחידית אימא לא צריכא. ולעיל כתבנו דאין הלכה כרבי יוסי:

ח הקנים היוצאים מן הערים. שובלטין חוץ לסדר הערים: והם עליהן לפסקן. שלא הניח שם מחמת שדעתו להדלות עליהן הגפן אלא מפני שחם עליהן בלבר: כנגדן מותר. לפי שאינן חשוכים מן האפיפירות הלכך מותר לזרוע תחתיהן: כדי שיהלך עליהן החדש. שידלה על גבן שריגי הגפן כשיצמחו ויגדלו:

ט הפרח היוצא. מלשון הפרחה הגפן (שיר ו), כלומר מה שגדל מן הגפן יוצא ובוטל חוץ לערים: מוטמלת. הוא הברול שהבונים מורידים בחבל למטה

משניות מבוארות – קהתי

מתוך הקרן וכלה" (הל' כלאים ח, ט), ומפרש בעל "תפארת ישראל" שכוונת הרמב"ם היא, שהכתלים סמוכים זה לזה בצורת אות דל"ת, וחמש גפנים נטועות בזווית, שלש מהן מעורסות על כותל אחד ושתיים מהן על הכותל השני, כזה:

והלשון "מתוך הקרן וכלה", היינו שבקרן זווית מתאחדות ונגמרות שתי השורות של הערים; או הכוונה היא שכל שורה יוצאת מהזווית וכלה באמצע הכותל; ויש סוברים, שלא נתכוון הרמב"ם לשני כתלים העומדים בצורת דל"ת, אלא שהם בכלל סמוכים זה לזה, ובקרן זווית שביניהם נטוע ערים ואינו מתפשט בצידי הכתלים, אלא הוא כלה במקום שהוא יוצא מן הקרן (ר"ח אלבאב); וכן נראה גם מפירושו למשנתו. מכל מקום דעת תנא קמא היא (לפי לשון הרמב"ם), "שמרחיק מעיקרי הגפנים כשיעור (היינו ששה טפחים), וזרוע במקום הכלה שאין עליו ערים; ואף על פי שהזרוע מכוסה בין שני הכתלים שביניהן הערים, הואיל והרחיק כשיעור, הרי זה זורע בין הכתלים". רבי יוסי אומר: אם אין שם ארבע אמות – אם אין בכותל ארבע אמות (לפי פירוש הר"ש), או אם אין בין הכתלים ארבע אמות (לפי פירוש הרמב"ם), לא יביא זרע לשם – כמו בגפן שהיא נטועה בגת או בנקע שרבי יוסי אוסר לזרוע שם אם אין שם ארבע אמות (לעיל ה, ד).

יום שלישי

באור משנה ח

הקנים היוצאים מן הערים – הבולטים חוץ לערים, ואין הגפנים מודלות עליהם, והם עליהם לפסקן – שלא הניחם שם מפני שרוצה להדלות עליהם גפנים, אלא מפני שחם עליהם לחתכם ולקצרים, שאינו רוצה לקלקל את הקנים, כנגדן – מתחת הקנים, מותר – לזרוע, שאין להם דין אפיפירות (עין לעיל משנה ג). עשאו פדי שיהלך עליהן החדש – אבל אם עשה במכוון שיהיו הקנים יוצאים כדי שיתפשטו עליהם השריגים החדשים שיגדלו מהגפנים, אסור – לזרוע כנגדם, שדינם כאפיפירות.

באור משנה ט

הפרח היוצא מן הערים – שריג חדש שפרח וגדל מן הגפן, והוא יוצא ובוטל חוץ לערים, רואין אותו – את הפרח, כאלו מטמלת

– כלומר שנשתייר כדי שיעור ערים מכל צד, אם יש שם שמונה אמות – אם המקום החרב שבין שני העריסים שנשתיירו שם אינו אלא שמונה אמות מצומצמות, לא יביא זרע לשם – אסור לזרוע שם; שמונה אמות ועוד – אבל אם המקום החרב שבין העריסים הוא רחב שמונה אמות ועוד ששית האמה, כמו שבארנו לעיל, נותנין לו פדי עבודתו – נותנים לכל ערים כדי עבודתו, לדעת חכמים ארבע אמות, ולדעת רבי יוחנן בן גורי ששה טפחים (עין לעיל משנה א), וזרע את המותר – שבאמצע. נמצא לדעת חכמים שאינו זורע אלא אותו "ועוד". ומכאן, שאף לדעתם אין ערים חשוב ככרם לכל דבר, שהרי אין דין פסקי ערים כדין קרחת הכרם, שנותרים לה שש עשרה אמה (לעיל ד, א); ועוד, שהזרוע בתוך ארבע אמות של עבודת הכרם הרי הוא מקדש, ואילו הזרוע מותר פסקי ערים, במרחק של ששה טפחים מהעריסים, אינו מקדש (כמבואר להלן ז, ג). – בארנו את המשנה כפי פירוש הר"ש (וכן פירשה רוב המפרשים). אבל הרמב"ם מפרש, שאם יש שם שמונה אמות ועוד, לדברי הכל אין נותנים לכל ערים אלא ששה טפחים, וזרוע את המותר, לפי שבכגון זה אין הגפנים מצטרפות להיות כרם, ודינן כגפנים יחידות (עין למעלה ד, ח). הגר"א מפרש כרמב"ם ולא מטעמו, אלא משום שאין נותנים לכרם ארבע אמות אלא כשזרועים כנגד הגפנים, אבל הבא לזרוע מן הצד אינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים. ואף כאן שזרוע בין העריסים הרי הוא זורע מן הצד. – בענין שיעור "ועוד" כותב הרמב"ם, שהוא אחד מששים באמה, היינו עשירת טפה (פירוש המשניות להרמב"ם: הל' כלאים ח, ה-ו)

באור משנה ז

ערים שהוא יוצא מן הכתל מתוך הקרן וכלה – חמש גפנים המעורסות על כותל, ואינן תופסות את כל הכותל, אלא שלש גפנים של הערים עומדות בקרן אחת של הכותל, ושתי גפנים – בקרן השנייה, והחלק האמצעי של הכותל הוא פנוי, נותנין לו עבודתו – ששה טפחים מכאן וששה טפחים כאן, כמו בגפן יחידית, וזרע את המותר – את שאר השטח שבאמצע הכותל, אף על פי שאין ארכו של הכותל ארבע אמות. – כך מפרשים משנתנו הר"ש והרב מברטנורא. אבל הרמב"ם כותב: "שני כתלים הסמוכים זה לזה והגפנים נטועות בזווית שביניהם והערים יוצא עם הכתלים

לֵאמֹר – תַּחְתִּיהָ אֶסּוּר. סִפְקָהּ בְּחֶבֶל אוֹ בְּגָמִי – תַּחַת הַסִּפּוּק מֵתָר. עֲשָׂאָהּ בְּרִי שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיהָ הַחֹדֶשׁ – אֶסּוּר.

פ ר ק ש ב י ע י

א הַמְּבֻרֵךְ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְצָהּ, אִם אֵין עֵפֶר עַל גִּבָּהּ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ הַבְּרִיכָה בְּדִלְעָת אוֹ בְּסִילּוֹן. הַבְּרִיכָה בְּסִלְעָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֵפֶר עַל גִּבָּהּ אֲלֵא שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת – מֵתָר לְהִבִּיא זֶרַע עָלֶיהָ. הָאֲרָכּוּבָה שְׂבָנָה אֵין מוֹדֵדִין לָהּ אֲלֵא מִן הָעֵקֶר הַשֵּׁנִי.

ב הַמְּבֻרֵךְ שְׁלֹשׁ גִּפְנִים וְעֶקְרֵיהֶם נִרְאִים, רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּר צְדוֹק אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מֵאָרְבַּע אֲמוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה,

פירוש ברטנורה

על פני החומה לראות בו את הבנין [אם] החומה ישרה ובו משערים אם הזרעים מכוונים תחת הפרח. והכא מיירי כגון שגדלו זמורות הערים יותר מעבודתו ופרח לחוץ, דבתוך עבודתו אפילו אין שם פרח אסור: וכן בדלית. וכן משערין בגפן יחידית המודלית על גבי כלונסות שאינה ערים אם פרחת חוץ לששה טפחים שהם עבודתה: תחתיה אסור. תחת הזמורה אבל מן הצדדים מכאן ומכאן מותר: ספקה בחבל. שלא היתה הזמורה ארוכה שתגיע מאילן לאילן וקשר בראשה חבל או גמי להאריך אותה כדי שתספיק עד האילן. תחת הזמורה אסור תחת הספוק מותר. אבל אם עשה הספוק כדי שיהלך עליו החדש, אסור לזרוע תחתיו:

א הַמְּבֻרֵךְ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְצָהּ. ועוברת ההברכה חוץ לששה טפחים, דבתוך ששה טפחים אפילו יש עפר על גבה שלשה טפחים אסור, משום עבודת גפן יחידית: לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ. אבל מן הצד מותר הזרעים לצדדים לא משתרשי, אלא שעושין העפר תיחוח ומלקין יסודות הכותל כשנורעים אצלו, אבל אין השרשים שלהן מהלכין מן הצד. ומעמא דלא יביא זרע על הגפן המוכרכת אפילו חוץ לעבודתה לפי שהגפן רך ונכנסים שרשי הזרעים בגפן והיו הרכבת ירק באילן, אבל שאר אילנות שאינן רכין שרי: אפילו הברכה בדלעת או בסלון. שתחב הגפן בתוך הדלעת או בתוך הסלון אסור משום דשרשי הזרעים נוקבים ומפלישין עד הגפן כשאין על גבה שלשה טפחים עפר. ומשום זרעים בדלעת לא מתפר כגון שהדלעת יבשה: סלון. צינור ומרוב וסלון אחד הוא. ובסלון של חרס דוקא מיירי דבסלון של מתכת אין צריך עפר שלשה טפחים: הברכה בסלע. קשה. דסלע רך [מתפלש] ונפתח מן השרשים: הברכה שבנפן. גפן עקומה ונכפפת על גבי קרקע וחוזרת ונוקפת כמין ארכובה עקומה, כשבאים למדוד ששה טפחים שהן עבודת גפן יחידית מודדין מן העיקר השני במקום שהוא חזר וזוקף. והני מילי כשאין העיקר הראשון נראה אלא דומה כאילו היא נטועה במקום כפפתה, אבל אם העיקר הראשון נראה וניכר שהוא שרש הגפן העקומה אין מודדין אלא מן העיקר הראשון:

ב הַמְּבֻרֵךְ שְׁלֹשׁ גִּפְנִים. דרך המבריך כשיוצאין שתי זמורות מגפן אחת חופר בארץ ומשכיב הזמורה תחת הקרקע באותה גומא ומוציא ראשה מצד אחר ונעשית גפן, נמצא משלש גפנים עושים ששה. וה"ה דהוי מצי למתני (המרכיב) [צ"ל המבריך] שתי גפנים משלש דרכיה הוו כרם דהא איכא שתים

משניות מבוארות – קהתי

בגפן. אבל מן הצד מותר לזרוע, לפי שאין שרשי הזרעים מהלכים לצד, אֲפִלּוּ הַבְּרִיכָה בְּדִלְעָת – שתחב את הזמורה המוכרכת בדלעת, וכגון שהדלעת יבשה, שהיא עצמה אינה אוסרת משום כלאים, או בְּסִילּוֹן – שהכניס את הזמורה בסילון, היינו בצינור, וכגון שהוא של חרס (ירושלמי), מכל מקום אם אין עפר על גבה שלוש טפחים אסור לזרוע עליה, לפי ששרשי הזרעים מנקבים את הדלעת ואת הסילון ונכנסים בזמורה. ברם בצינור של מתכת אין צריך עפר שלוש טפחים, שאין השרשים יכולים לנקבו. הַבְּרִיכָה בְּסִלְעָה – הברך את הזמורה בתוך סלע קשה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֵפֶר עַל גִּבָּהּ אֲלֵא שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת – (ב-ס"מ), מֵתָר לְהִבִּיא זֶרַע עָלֶיהָ – שאין השרשים מנקבים את הסלע. הָאֲרָכּוּבָה שְׂבָנָה – יש שהגפן לאחר שעלתה מעט מן הארץ נכפפת למטה, וכשמעלים אותה הרי היא נעשית כעין ארכובה, היינו ברך, אֵין מוֹדֵדִין לָהּ – ששה טפחים כדי עבודתה משרשה של הגפן, אֲלֵא מִן הָעֵקֶר הַשֵּׁנִי – ממקום שהארכובה עולה, מסוף הארכובה. במה דברים אמורים? כשאין העיקר הראשון נראה, היינו שלא ניכר מקום שרשה של הגפן, והרי זה נראה כאילו הגפן נטועה במקום כפפתה. אבל אם נראה העיקר הראשון, היינו שורש הארכובה, יש למדוד מהעיקר הראשון (ירושלמי; פירוש המשניות להרמב"ם).

באור משנה ב

הַמְּבֻרֵךְ שְׁלֹשׁ גִּפְנִים – שכפף זמורה מכל גפן וטמנה בקרקע, ויצאו ראשיהן של שלש הזמורות במקום אחר, ועל ידי כך נעשו שלש הגפנים לשש גפנים, וְעֶקְרֵיהֶם נִרְאִים – הגזעים של כל שש הגפנים נראים, שלא טמן כל הגפן אלא זמורה אחת ממנה, כמו שבארנו, רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּר צְדוֹק אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם – בין גפן לגפן, מֵאָרְבַּע אֲמוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה – לא פחות מארבע אמות ולא יתר על שמונה אמות, הֲרִי אֲלֹ מִצְטָרְפוֹת – לכרם, ואף על פי ששלש הגפנים החדשות מחוברות לגפנים הראשונות, הרי הן נחשבות כגפנים מיוחדות וכיון שיש כאן שתי שורות של שלש גפנים, הרי זה

תְּלוּיָהּ בּוֹ – "מטוטלת" היינו אנך, משקולת של ברזל או מתכת אחרת הקשורה בראשו של חוט, שהבנאים בוחנים בה את הקיר הנבנה אם הוא ישר ומאונך; ואף כאן משערים בקו אנך ישר, וכל מה שהוא כְּנִגְדּוֹ – כנגד הפרח, היינו מתחתיו, אֶסּוּר – לזרוע, אף על פי שהוא חוץ לעבודת הכרם. וְכֵן בְּדִלְיָת – בגפן יחידית המודלית על גבי קנים, שאם יצא ממנה ענף חדש והתפשט מחוץ לששה טפחים, שהוא שיעור עבודת הגפן, מודדים לפי קו אנך, וכנגדו אסור לזרוע. הַמּוֹתֵם זְמוּרָה מֵאֵילָן לֵאמֹר – מגפן אחת לחברתה, תַּחְתִּיהָ אֶסּוּר – תחת הזמורה אסור לזרוע. סִפְקָהּ בְּחֶבֶל אוֹ בְּגָמִי – אם הזמורה היתה קצרה, וקשר בראשה חבל או גמי כדי שתספיק עד לאילן, תַּחַת הַסִּפּוּק – תחת החבל או הגמי, מֵתָר – לזרוע. עֲשָׂאָהּ בְּרִי שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיהָ הַחֹדֶשׁ – אבל אם עשה את הספוק, כלומר שקשר בו החבל או הגמי, כדי שיתפשט עליו הענף החדש, אֶסּוּר – לזרוע תחתיו, שדינו כאפיפירות.

יוסרביעי

באור משנה א

הרצה להגדיל את מספר הגפנים בכרמו, ואין לו אפשרות לנטוע בין גפן לגפן מחמת מיעוט שטח היניקה, שמא לא תיקלט, ואם תיקלט שמא תדלדל את הגפנים הסמוכות, הריהו לוקח זמורה ארוכה של גפן וכופפה ונועצה בתוך האדמה, ובאמצע השטח שבין גפן לחברתה מוציאה מעל הקרקע, באופן שתיקן מהקרקע ומהגפן שהיא מחוברת אליה; ולאחר שתיקלט ותשתרש ותוציא ענפים, מפרידים בינה ובין גפן האם. דרך זו לריבוי הגפנים נקראת "הברכה" מלשון "ברך". על שם שכופפים את הזמורה ונועצים אותה באדמה. משנתנו עוסקת בדיני כלאים הקשורים ב"הברכה".

הַמְּבֻרֵךְ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְצָהּ – הכופף זמורת הגפן וטמנה בקרקע ומוציא ראשה מצד אחר, כדי שתצמח משם כגפן חדשה כמו שבארנו לעיל; ומדובר כאן בהברכה שהיתה חוץ לששה טפחים מעיקר הגפן (ברטנורה). שהזריעה מותרת שם, אִם אֵין עֵפֶר עַל גִּבָּהּ – על גבי הזמורה המוכרכת, במקום שהיא טמונה שם, שְׁלֹשָׁה טַפְחִים – עובי, לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ – לא יזרע במקום זה, שבפחות משלושה טפחים שרשי הזרעים נכנסים בגוף הזמורה, והרי זה כמרכיב כלאים

הרי אלו מצטרפות; ואם לאו, אינן מצטרפות. גפן שיבשה, אסורה ואינה מקדשת. רבי מאיר אומר: אף צמר גפן אסור ואינו מקדש. רבי אלעזר בר צדוק אומר משמו: אף על גבי הגפן אסור ואינו מקדש. ג אלו אוסרין ולא מקדשין: מותר חרבן הכרם, מותר מחול הכרם, מותר פסקי ערים, מותר אפיפירות. אבל תחת הגפן, ועבודת הגפן, וארבע אמות שפכרם, הרי אלו מקדשות. ד המספך את גפנו על גבי תבואתו של חברו, הרי זה קדש וחיבב באחריותו. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו.

פירוש ברטנורה

כנגד שנים ואחת יוצאת זב: ועקריהן נראין. שלא השכיב כל הגפן בקרקע (ד"א"כ) [צ"ל דאל"כ] לא היו שלש עושים שש גפנים אלא שהניח העוקר ועשה גפן אחת שתי גפנים: אם יש. בין גפן לגפן, לא פחות מארבעה ולא יותר משמונה מצטרפים, ואע"פ ששנים וינקות משרש אחד חשבינן כשתי גפנים: גפן שיבשה אסורה. אסור לזרוע בתוך עבודתה משום מראית העין, ואם זרע אינה מקדשת. ולא מבקיע בחורף שאסור לזרוע תחתיה דאיכא למיחש למראית העין שכל הגפנים נראים כיבשים, אלא אפילו בקיץ דניכר שהיא יבשה אסור, משום דגם בקיץ איכא גפנים שנושרין עליהן ונראין כיבשים והן אינן יבשים: צמר גפן. מוך שקורין קוטון ואילו שלו דומה לגפן, אסור ואינו מקדש לפי שאינו מין זרעים: אף על גבי הגפן. אם זרעו על גבי גפן המוכרכת בקרקע ואין על גבה עפר ג"ט אסור ואינו מקדש. ואין הלכה כר"מ ולא כר' אלעזר בר' צדוק שאמר משמו: ג אלו אוסרים. המקום לזרוע בו: ולא מקדשים. שאם זרע אין הזרע טעון שריפה: מותר חרבן הכרם. כגון הא דתנן לעיל קרחת הכרם ט"ו אמה אם לא היו שם אלא ט"ו אמה זרע שבע אמות לא קדש. וכן מותר מחול הכרם י"ב אמה אם לא היו שם אלא י"א אמה והרחיק ד"א מן הכרם וזרע את המותר לא קדש: מותר פסקי ערים. דתנן בפרקין דלעיל אם יש שם [ח'] אמות לא יביא זרע לשם ואם הרחיק ו' טפחים מכאן וז' טפחים מכאן וזרע את המותר לא קדש. ופסקי ערים דנקט לרבותא ואע"פ שיש ערים מכאן וערים מכאן, וכ"ש בערים א': מותר אפיפירות. דתנן בפרקין דלעיל לא יביא זרע אל תחת המותר אם הביא לא קדש: אבל תחת הגפן. כגון זמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה: ועבודת הגפן. ו"ט שהם עבודת הגפן ויחידית: ועבודת הכרם. ד"א:

ד ה וחיבב באחריותו. לשלם לו את תבואתו ואפילו למאן דלא דאן דינא דגרמי שאני הכא דקא עביד מעשה בידים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. ולא דמי לשאר איסורים שבתורה כגון הנותן חלב ודם בקדירת חברו או בשל בשר בחלב של חברו דאוסרין, דשאני כלאים דכתיב בהו (דברים כב)

משניות מבוארות – קהתי

מתקדש. מותר מחול הכרם – שכן למדנו (לעיל ד, ב) בענין מחול הכרם, היינו המקום שבין כרם לגדר, שאם אין שם שנים עשרה אמה לא יביא זרע לשם, ואף על פי שהרחיק ארבע אמות מהכרם, מכל מקום אסור לזרוע את "מותר מחול הכרם"; ובאה המשנה ללמד שבדיעבד אם זרע מותר מחול הכרם, אין הזרע מתקדש. מותר פסקי ערים – ששינוי (לעיל ו, א): "פסקי ערים – אם יש שם שמונה אמות לא יביא זרע לשם; שמונה אמות ועוד, נותנין לו כדי עבודתו וזרע את המותר", ובאה משנתנו ללמד, שאם אין שם שמונה אמות והרחיק מהגפנים ששה טפחים לכל צד וזרע את המותר, אין הזרע מתקדש. מותר אפיפירות – כמו ששינוי (לעיל ו, ג): "המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות, לא יביא זרע אל תחת המותר, ואם הביא לא קידש". אבל תחת הגפן – הזרע תחת הגפן, כגון בזמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה, וזרע אמות שפכרם – או בתוך ששת הטפחים שהם שיעור עבודת הגפן היחידית, וארבע אמות שפכרם – או הזרע בתוך ארבע אמות של הכרם, שהן שיעור עבודת הכרם, הרי אלו מקדשות – הכל אסור בהנאה וטעון שריפה.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

המספך את גפנו על גבי תבואתו של חברו – והוא הדין בזרע תחת גפנו של חברו, אלא נקט התנא "המספך" משום שיש בזה חידוש לדברי תנא קמא (תוספות יבמות פג, א), הרי זה קדש – אסר תבואת חברו בהנאה, משום כלאי הכרם, כדין תבואתו, וחיבב באחריותו – בתשלומי נזק חברו, לפי שהפסיד תבואתו בידים. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו – אין אדם אוסר משום כלאים דבר שאינו שלו, ולכן המספך גפנו על גבי תבואתו של חברו, אין תבואת חברו נאסרת, שנאמר (דברים כב, ט): "לא תזרע כרמך כלאים" – כרמך ולא כרם של אחר. ותנא קמא דורש: "אין לי אלא כרמך, כרם אחר מניין? תלמוד לומר "כלאים" – "כרם" ("ותבואת הכרם"). ויש גורסים: "תלמוד לומר: "כלאים" – מכל מקום", כלומר שהפסוק בא לרבות, שאדם מקדש אפילו כרם חברו.

כרם, וצריך להרחיק משם את הזרע ארבע אמות, ואם לאו – שיש ביניהן פחות מארבע אמות או יתר על שמונה אמות, אינן מצטרפות – לכרם, ודינן כגפנים ויחידות, שאין להרחיק מהן אלא ששה טפחים. גפן שיבשה – שנושרו עליה בתחילת החורף, והיא נראית כיבשה, אסורה – בזריעה סמוך לה, כלומר שאסור לזרוע תוך ששת הטפחים שלה, משום מראית העין. וכירושלמי מבואר, שאפילו אם נשרו עליה בקיץ, אף על פי שניכר שהיא יבשה, מכל מקום אסור לזרוע בתחום ששת הטפחים שלה, שיש גפנים שעליהן נושרים גם בקיץ ונראות כיבשות אבל אינן יבשות. ואינה מקדשת – אם זרע סמוך לה, אין הזרע נאסר משום כלאי הכרם. רבי מאיר אומר: אף צמר גפן – אילן המגדל צמר גפן, אסור ואינו מקדש – אסור לנטוע אותו בכרם, אבל בדיעבד כשנטעו בכרם אינו אוסר את הכרם. ויש מפרשים: שאסור לזרוע אצל האילן המגדל צמר גפן, משום מראית העין, שהוא דומה לגפן, אבל אינו מקדש את הזרע (תפארת ישראל). רבי אלעזר בר צדוק אומר משמו – של רבי מאיר: אף על גבי הגפן – שהכריכה בארץ, ואין עפר על גבה שלוש טפחים, אסור – לזרוע, כמו ששינוי במשנה הקודמת, ואינו מקדש – אם זרע עליה, אין הזרע אוסר משום כלאי הכרם. ואין הלכה לא כרבי מאיר ולא כרבי אלעזר בר צדוק שאמר משמו.

י ו ח ז מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בדינים שאסור לזרוע ואינו מקדש.

אלו אוסרין – המקום לזרוע בו; ויש גורסים: אסורין. ולא מקדשין – שאם זרע, אינו נאסר משום כלאי הכרם: מותר חרבן הכרם – למדנו (לעיל ד, א) בענין "קרחת הכרם", היינו כרם שחרב מאמצעו, שאם הקרחת היא שש עשרה אמה, מרחיקים מן הגפנים ארבע אמות כדי עבודת הכרם, וזורעים את המותר. "מותר" זה נקרא "מותר הקרחת" או "מותר חורבן הכרם"; אבל כשאין בקרחת שש עשרה אמה, אסור לזרוע את המותר (אף על פי שמרחיקים מן הגפנים ארבע אמות); ובאה משנתנו ללמד שבדיעבד אם זרע את המותר, אין הזרע

ה אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה בְּאַחַד שְׂזָרַע אֶת פְּרִמּוֹ בְּשִׁבְעִית, וְכָא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבַר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ.

ו הָאֲנָס שְׂזָרַע אֶת הַפֶּה וַיֵּצֵא מִלְפָּנָיו, קוֹצְרוֹ אֶפְלוּ בְּמוֹעֵד. עַד כַּמָּה הוּא נוֹתֵן לְפוֹעֲלִים? עַד שְׁלִישׁ. יֵתֵר מִכָּאן, קוֹצֵר בְּדִרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ, אֶפְלוּ לְאַחֵר הַמוֹעֵד. מֵאִימָתִי הוּא נִקְרָא אָנָס? מִשִּׁישְׁקָע.

ז הָרוּחַ שֶׁעֲלָעְלָה אֶת הַגִּפְּנִים עַל גְּבִי תְּבוּאָהּ, יִגְדֵּר מִיד. אִם אֵרְעוּ אָנָס – מִתֵּר. תְּבוּאָתוֹ שְׁהִיא נוֹמָה תַּחַת הַגִּפְּנִין,

פירוש ברטנורה

לא תזרע כרמך כלאים דמשמע כרמך ולא כרם אחר, ורבנן אמרי לא תזרע כרמך אין לי אלא כרמך כרם אחר מנין ת"ל כלאים מ"מ. ואין הלכה כר' יוסי [ולא כרבי שמעון] ולא כרבי עקיבא: בשמיטה. אין לו בהם קנין גמור שהכל הפקר ואינו חשוב כשלו:

ו האנס. שגול כרם וזרעו: ויצא מלפניו. שחור הכרם לבעלי כשהוא זרע: קוצרו אפילו במועד. ואע"פ שאינו דבר האבד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אעפ"כ מפני מראית העין התירו לקצור במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם. א"נ אם הוא ירא שמו יוסיף מאתים במועד אז הוי דבר האבד, דאף ע"ג דהאנס לא אסרן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מכל מקום אם הוסיפו מאתיים לאחר שחזרה לבעלים קדש, דלא גרע מלכשאחזור אלקטנו או סערנו הרוח לפניו דתנן לעיל שקדש: עד שליש. אית דמפרשי עד שליש בשכר הפועלים, שאם לא מצא פועלים אלא בשליש יותר על שכרן הראוי יתן כדי שיעקור הכלאים מיד, ויותר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכן אע"פ שהכלאים משתהין בכרם. ואית דמפרשי עד שליש ממה ששון פירות הכרם ותבואת השדה יתן לפועלים כדי לעקור הכלאים מיד, יותר משליש שווי פירות הכרם ותבואת הזרע לא יתן, אלא ימתין עד שיקצור כדרכו: מאימתי נקרא אנס. כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס להחשב כשלו לאסרו בוויעה: משישקע. שם הבעלים מן הכרם ויקרא ע"ש הגולן, מאותה שעה תהיה הכרם חשובה כשלו ויקדש כל מה שזרע בה:

ז הרוח שעלעלה. שסערה. רוח סערה מתרגמנין רוח עלעלא: יגדור. כמו גודר בתמרים כלומר יחתך וילקוט: וכן בירק. [הנוטה] תחת הגפן: יחזיר.

משניות מבוארות – קהתי

במועד – קוצר הוא את התבואה אפילו בחול המועד; ואף על פי שאין מלאכה מותרת בחול המועד אלא בדבר האבד, מכל מקום התירו לו לקצור תבואה זו מפני מראית העין, שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם: עד כמה הוא נוֹתֵן לְפוֹעֲלִים – אם אינו מוצא פועלים שיקצרו בשכר הקצוב, עד כמה הוא חייב להעלות בשכרם, כדי להחיש את הקצירה? עד שליש – בירושלמי נחלקו אמוראים בפירוש הדבר: אחד אומר עד שליש יתר על השכר הקצוב, ואחד אומר עד שליש מדמי הפירות. יתר מִכָּאן – אם הפועלים דורשים תוספת תמורה על שליש, קוצר בְּדִרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ – אינו חייב לשכור פועלים, אלא הוא עצמו קוצר כפי יכולתו, אֶפְלוּ לְאַחֵר הַמוֹעֵד – אפילו אם על ידי כך תשתנה הקצירה ותימשך גם לאחר המועד, שהואיל והוא עוסק בקצירת הכלאים, הכל רואים שאינו רוצה לקיימם, ואין כאן משום מראית העין. מֵאִימָתִי הוּא נִקְרָא אָנָס – כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס שייחשב כשלו לאסרו בזריעת כלאים? משישקע – משישחכח שם הבעלים הראשונים מן הכרם; מאז נחשב הכרם כשלו, וכשזרע בו הריהו מקדש הכל. כך מבארים מפרשי המשנה. והגר"א כותב: "פירושם של כל המפרשים דחוק, והיה ראוי שיהא הלשון: מאימתי נקרא של אנס. וגם מהו הלשון "מאימתי"? הרי לא הוזכר מקורם שיהיה שלו? אבל הפירוש הנכון הוא, שמה ששנינו במשנתנו שצריך ליתן לפועל עד שליש, היינו דווקא כשאנס כרם חברו, שכשהיה בידו היה אסור, הלכך כשיצא מלפניו צריך בעל הבית להחיש את הקצירה. אבל באדם אחר שזרע כרמו של חברו, הדין אמנם שצריך לעקור את הכלאים, ואם לא יעקור הריהו כמקיים כלאים, אבל אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי להם, משום שמעולם לא היה אסור, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובעל הבית כשיזרע לו יעקור. מכאן דנה משנתנו דווקא באנס ולכך היא שואלת: מאימתי הוא נקרא אנס לענין דין זה? משישקע שם הבעלים. אבל קודם שישקע אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי, שדינו כאדם אחר שזרע כרמו של חברו (ישנות אליהו).

שבת קודש

באור משנה ז

הָרוּחַ שֶׁעֲלָעְלָה אֶת הַגִּפְּנִים עַל גְּבִי תְּבוּאָהּ – שסערה וכפפה את הגפנים על גבי שבלי התבואה (תרגום "רוח סערה" – יחזקאל א, ד. – רוח עלעולא), יִגְדֵּר מִיד – יעשה גדר ביניהן (ר"ש), שלא יסככו הגפנים על התבואה; ויש גורסים: יגדור – כלומר יחתך את הזמורות

בחוספות (יבמות פג, ב) מבואר, שאיסור כלאים שונה לדעת רבי יוסי ורבי שמעון מאיסורים אחרים, שהרי באיסורים אחרים אנוחז מוצאים שאדם אוסר דבר שאינו שלו, כגון הנותן נבלה או חלב בתבשיל של חברו הרי זה נאסר, והטעם הוא לפי שאיסור כלאים הוא איסור התלוי במחשבה, שכן שנינו (לעיל ה, 1): "הרואה ידק בכרם ואמר: כשאני ע"ז אֶקְטֹנוּ – מותר, ואפילו הוסיף מאתיים", מה שאין כן בשאר איסורים. ויש דוחים הסבר זה ומבארים, שהטעם הוא משום שכתוב בכלאים: "לא תזרע", היינו פעולה הנעשית ברצון, או שנוח לו בקיום הדבר, והרי אין אדם נתנה ולא ניחא לו ממה שגדל אצל חברו, או משום שכתוב "כרמך" כמו שבארנו לעיל.

בירושלמי נחלקו אמוראים בדברי רבי יוסי ורבי שמעון לגבי דין הגפן שסיכך בה על גבי תבואת חברו. ר' יוחנן סובר, שהגפן על כל פנים אסורה, הואיל והיא שלו, ור' אלעזר סובר, שהואיל ואין התבואה נאסרת אף הגפן אינה נאסרת (ופירושים שונים נאמרו על טעמו של ר' אלעזר). והרמב"ם פוסק: "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו, קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה. סיכך גפן חברו על תבואתו, קידש תבואה ולא קידש גפן חברו" (הל' כלאים ה, ח).

י ו ש י

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ואמנם בכל הנוסחאות באות שתי המשניות הללו ביחד, ומסומן בראשן: ד' ה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה בְּאַחַד שְׂזָרַע אֶת פְּרִמּוֹ בְּשִׁבְעִית – זרע תבואה או ירקות בכרמו בשנת השמיטה, וְכָא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבַר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ – כיון שהכל הפקר, הרי זה כזרע בכרם של אחר, ואין אדם אוסר משום כלאים דבר שאינו שלו, ולכן לא נאסר על ידי זריעתו לא הכרם ולא הזרע. והביא רבי יוסי עובדה זו כראיה וסמך לדבריו שבמשנה הקודמת, וכן פוסק הרמב"ם: "סיכך גפן חברו על תבואת חברו, לא קידש אחד מהן, ומפני זה הזרע כרמו בשביעית, לא קידש" (כלאים ה, ח). והר"ש כותב, שדווקא הענבים לא נאסרו, אבל הגפנים נאסרו, אם הוסיפו מאתיים, שאין הזמורות הפקר.

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד בדיון "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו".

הָאֲנָס שְׂזָרַע אֶת הַפֶּה – ליסטים שגול כרם וזרעו תבואה, וַיֵּצֵא מִלְפָּנָיו – מלפני האנס, שחזר הכרם לבעלי כשהוא זרע כלאים; והרי הכרם מותר, שאין אדם מקדש דבר שאינו שלו, אלא שצריך לקצור את התבואה, שלא יהא מקיים כלאים בכרמו, קוֹצְרוֹ אֶפְלוּ

וְכֵן בִּירְקָה, מִחוּזֵר וְאִינוּ מְקַדֵּשׁ. מֵאֵימַתִּי תְּבוּאָה מִתְּקַדְּשָׁתָּהּ? מִשְׁתַּשְּׂרִישׁ. וְעֵנָבִים? מִשְׁעִישׁוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן. תְּבוּאָה שִׁיבְשָׁה כָּל צֶרֶפָה, וְעֵנָבִים שִׁבְשְׁלוּ כָּל צֶרֶפֶן – אֵינָן מִתְּקַדְּשׁוֹת.

פירוש ברטנורה

התבואה והירק למקומן: ואינו מקדש. אם לא החזיר אינו מקדש, דהא דתנן לעיל תחת הגפן אוסר ומקדש היינו כשעיקר התבואה תחת הגפן אבל כשעיקר התבואה עומדת חוץ לגפן ונוטה תחת הגפן אינו מקדש: משתשריש. משעה שיתפשטו שרשים בקרקע. ואית דגרסי משתשליש כלומר משתביא שליש דרחמנא אמר (דברים כב) ותבואת הכרם ופחות משליש לא מקרי תבואה: וענבים משעישו כפול הלבן. שאם זרע תבואה או ירק בכרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן ועקר הזרע קודם שיגיעו הענבים להיות כפול הלבן ה"ז לא קדש. וכן ענבים שנעשו כפול הלבן זרע זרע בצדן תבואה או ירק ולקט הזרע קודם שישירש, או קודם שיביא שליש למאן דגרסי משתשליש, ה"ז לא קדש: תבואה שיבשח כל צרכה וענבים שבישלו כל צרכן. ונטע גפן בצד התבואה שיבשח כל צרכה או זרע בצד [הענבים שבישלו] כל צרכן אינן מקדשות, דאמר קרא (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם, אינו מקדש עד שיהיה שם מלאת זרע ותבואת כרם, ותבואה וירק שלא שרשיו או שלא הביאו שליש לא הגיעו לכלל מלאת זרע, וכן לאחר שיבשו שוב אינן קרוין מלאת זרע, וענבים קודם שיגיעו להיות כפול הלבן או לאחר שבישלו כל צרכן אינן קרוין תבואת כרם:

משניות מבוארות – קהתי

באיסור לענות "פול הלבן" וזהו "משעישו הענבים כפול הלבן" ואם הגיעו הענבים בהיתר לענות פול הלבן, ורק אחר כך נזרע בו כלאים הרי הם נאסרים כשנשיטו אחד ממאיתיים.

זמנים אלו נלמדים משינוי הלשון בכתוב "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם".

"זרע" – משמעו: משעת הזריעה, היינו משישירש, שקודם לכן כמותה בכד הוא (ענין פסחים כה, א); "המלאה" – משמע שהתוספת המתמלאת מתקדשת, היינו תוספת אחד ממאיתיים; "תבואת הכרם" – משמע מאותה שנה שחל על הענבים שם "תבואת הכרם", שהוא כדברי חכמים "משעישו כפול הלבן". ואף על פי ש"הזרע" ו"המלאה" אמורים בנוגע לתבואה שנזרעה בכרם, מכל מקום למדים מכאן גם בנוגע לכרם עצמו.

וכן גם בתבואה ישנם שלשת הזמנים הללו (על פי הירושלמי): א) משתשריש, ב) משתביא שליש הגידול (כנגד עונת "פול הלבן" שבענבים), ג) כשתוסף אחד ממאיתיים. עונת הקידוש בהבאת שליש היא בתבואה שנזרעה בכרם, שאז אין התבואה נאסרת משתשריש, אף על פי שעיקר זריעתה באיסור כלאים, שהואיל והכרם לא נזרע באיסור, גם עונת הקידוש של התבואה אינה אלא בהבאת שליש, זו דעת ר' אושעיא (בירושלמי); אבל ר' יוחנן חולק עליו וסובר, שגם בכגון זה נאסרת התבואה משתשריש, שהרי היא "זרועה מעיקרא באיסור". ומכל מקום נראה (כותב בעל "ארץ חמדה") שגם לדעת ר' יוחנן יתייכן בתבואה עונת קידוש בהבאת שליש, והוא בהעברת עצין נקוב הזרוע תבואה בכרם (כמבואר במשנה הבאה), שבהכגון זה גם התבואה עיקר זריעתה בהיתר, ולכן תיאסר בהבאת שליש, וצריך עיון.

כן לפי שיטת הר"ש אין הענבים והתבואה תלויים זה בזה לענין הקידוש, שאם הענבים הגיעו לענות הקידוש, דהיינו שנעשו כפול הלבן, אף על פי שהתבואה עדיין לא הביאה שליש או לא הוסיפה אחד ממאיתיים, או להיפך אם התבואה הביאה שליש גידולה, ועדיין הענבים לא נעשו כפול הלבן, אותו מין שהגיע לענות הקידוש הריהו נאסר, חוץ בממקרה שהמין השני עוד לא השריש, שאז אינו אוסר כלל, שהרי זה כאילו אין כאן עדיין כלאים כלל.

שיטת הרמב"ם היא:

בכרם – עונת הקידוש אינה אלא משעישו הענבים כפול הלבן, ואין בו עונת קידוש אחרת לא בהשרשה ולא בהוספת אחד ממאיתיים. דבר זה נלמד ממה שכתוב "ותבואת הכרם".

בתבואה – עונת הקידוש היא משתשריש, או לגירסת הירושלמי משתשליש, היינו משתביא שליש. במה דברים אמורים? בתבואה שנזרעה מעיקרה באיסור. אבל ב"זרוע ובא" (כגון שמצא ירק בכרמו שצמח מאליו) עונת הקידוש היא בתוספת אחד ממאיתיים. דבר זה נלמד ממה שכתוב: "פן תקדש המלאה הזרע", שכן "הזרע" משמעו משישירש. ו"המלאה" משמעו על ידי מליו ותוספת. ברם עונות אלו מיוחדות הן לתבואה בלבד, וכפשוטו של מקרא המדבר על תבואה, אבל בענבים אין עונות אלו כלל, כמו שכבר הזכרנו קודם.

איסורי הכרם והתבואה קשורים זה בזה, וכל זמן שאחד מהמינים לא הגיע לענות הקידוש, אף המין השני אינו מתקדש.

ומכל מקום גם לדעת הרמב"ם, הזרוע תבואה בכרם ונשתרשה, אף על פי שהענבים לא הגיעו עדיין להיות כפול הלבן, התבואה אסורה מדברנו. משום קנס (הל' כלאים ה, יד).

או את הגפנים שעל גבי התבואה ("מלאכת שלמה"); ויש מפרשים כך גם לפי הגירסה "גורר", כמו "גורר בתמרים" (ברטנורה). אם אָרְעו אָנֹס – ואינו יכול לגדור מיד, מִתָּר – אפילו אם הוסיף ביתניים אחד ממאיתיים (ענין לעיל ה, ו). תְּבוּאָתוֹ שֶׁהִיא נוֹטָה תַּחַת הַגֶּפֶן – אם שבלי תבואתו הזרועה חוץ לגפן היו נוטות תחת ענפי הגפן, וְכֵן בִּירְקָה – אם עלי הירק היו נוטים תחת הגפן, מִתָּזֵר – את השיבולים או את עלי הירק למקומם, וְאִינוּ מְקַדֵּשׁ – ואינו אוסר בהנאה אם לא החזירם; ומה ששינונו לעיל (משנה ג): תחת הגפן מקדש. היינו כשעיקר התבואה או הירק תחת הגפן, אבל כשעיקר התבואה או הירק עומד חוץ לגפן, אלא שראשי השיבולים או עלי הירק נטו תחת הגפן אינו מקדש (רא"ש; ברטנורה). מֵאֵימַתִּי תְּבוּאָה מִתְּקַדְּשָׁתָּה – תבואה שנזרעה בכרם, מתי היא נאסרת בהנאה? מִשְׁתַּשְּׂרִישׁ – משעה שתשלח שרשים בקרקע. ויש גורסים: משתשליש (ירושלמי). כלומר משתגיע שליש גידולה, אבל אם עקר את התבואה קודם לכן, לא נתקדשה. וְעֵנָבִים – מתי מתקדשים ואוסרים את התבואה? מִשְׁעִישׁוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן – ואם זרע תבואה בכרם ועקר אותה קודם שנעשו הענבים כפול הלבן, הכל מותר. תְּבוּאָה שִׁיבְשָׁה כָּל צֶרֶפָה – ונטע גפן בצידה, וְעֵנָבִים שִׁבְשְׁלוּ כָּל צֶרֶפֶן – זרוע בצידם, אֵינָן מִתְּקַדְּשׁוֹת – שכתוב בכלאי הכרם (דברים כב, ט): "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם", ותבואה שיבשח כל צרכה אינה נקראת עוד "מלאת זרע" אלא "גֶּפֶן" או "תבואה". וענבים שבישלו כל צרכם אינם נקראים עוד "תבואת הכרם" אלא "ענבים". כן גם תבואה קודם שהשרישה, או (לפי גירסת הירושלמי) קודם שהביאה שליש, וענבים קודם שנעשו כפול הלבן, אינם בכלל "מלאת הזרע ותבואת הכרם", ומכאן הטעם למה ששינונו לעיל: "מאימתי תבואה מתקדשת? משתשריש (או משתשליש). וענבים משעישו כפול הלבן" (רמב"ם). ויש מבארים טעם הסיפא, שהואיל ונגמר כל בישולם, שוב אינם גדלים, ואין כלאי הכרם מתקדשים אלא כשהם גדלים באיסור (הר"ש).

ממשנתנו נמצאנו למדים, שאיסור ההנאה בכלאי הכרם אינו אלא משעה שהגיעה התבואה והענבים לעונה מסויימת, והיא הנקראת: "עונת הקידוש". עונה זו הרי היא בתבואה – משתשריש (או משתשליש), ובכרם משיעישו הענבים כפול הלבן. זוהי אמנם שיטתו של הרמב"ם, שלפיה בארנו את משנתנו, אך שיטת הר"ש היא אחרת.

ולהרחבת באור הענין נפרט איפוא שתי השיטות (על פי "ארץ חמדה").

לפי שיטת הר"ש (בפירושו למשנתנו), יש בכרם שלושה זמנים שבהם הוא מתקדש, וכן גם בתבואה יש שלושה זמני קידוש.

הזמנים בכרם הם: א) משישירש החרצן, ב) משיעישו הענבים כפול הלבן, ג) כיוסיף הכרם אחד ממאיתיים. פירוש הדברים: החרצן שנשתל מעיקר באיסור ("זרוע מעיקרא") עם הזרעים, נאסר מיד בהשתרשות הגרעינים, וזהו "משישירש החרצן". אולם הזרוע תבואה או ירק בכרם שהוא נטוע מכבר ("זרוע ובא"), אף על פי שגם בזה הכל נאסר, אין הענבים נאסרים, אלא כשהגיעו

ח עֲצִיץ נָקוֹב מְקַדָּשׁ בְּפָרֶם. וְשֹׁאֵינוֹ נָקוֹב אֵינוֹ מְקַדָּשׁ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: זֶה וְזֶה אוֹסְרִין וְלֹא מְקַדָּשִׁין. הַמַּעֲבִיר עֲצִיץ נָקוֹב בְּפָרֶם – אִם הוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם, אָסוּר.

פירוש ברטנורא

ח עֲצִיץ נָקוֹב. שיש בו נקב כדי שרש קטן זורע בתוכו: מְקַדָּשׁ בְּפָרֶם. אם הניחו בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם מקדש כאילו זרע בארץ: אסורין ולא מקדשין. לא יביא זרע לתוכו לכתחלה ואם הביא לא קדש דלא הוי כזורע בארץ. ואין הלכה כר' שמעון: הַמַּעֲבִיר עֲצִיץ נָקוֹב בְּכֶרֶם. עֲצִיץ נָקוֹב שיש בו תבואה שהביאה שליש, והעבירו בכרם שיש בו ענבים כפול חלב, ולא הניחו בארץ אלא העבירו תחת הגפנים בלבד, אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו חלק ממאתים על מה שהיו תחלה, אסור הזרע שבעצין, אבל הגפנים לא קדשו כיון שלא הניחו בקרקע. ולעיל בפרק כרם שחרב פירשנו כיצד רואין אם הוסיף אחד ממאתים:

משניות מבוארות – קהתי

אִם הוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם – אם בזמן שהעביר את העצץ בכרם הוסיף הזרע שבו אחד ממאתיים; וכבר הזכרנו, שתוספת אחד ממאתיים היינו שהיו בצמח מאה תשעים ותשעה חלקים כשיעור התוספת גדולה באיסור, ועם התוספת יש בו מאתיים חלקים, אָסוּר – הזרע, אבל הגפנים לא נאסרו, כיון שלא הניח העצץ בקרקע. יש מבארים, שאף הזרע שבעצין אינו אסור אלא משום קנס, שקנסוהו חכמים כדי שיהא זהיר בכלאי הכרם (יְתוּסְפוֹת יוֹם טוֹב). אבל לדעת הרמב"ם אין הזרע שבעצין נאסר כלל, ולא באה המשנה אלא להשמיע, שאסור להעביר בתוך הכרם עצין נָקוֹב שזרוע בו ירק. אבל בדיעבד אם העביר, לא נאסר הכרם ואף לא הזרע. אך הרמב"ם מוסיף: "ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי תוספת אחד ממאתיים, הרי זה קידש" (הל' כלאים ה, כג). ברם, לשון המשנה נראה כפירוש הראשון שהבאנו (על פי ברטנורא).

באור משנה ח

כבר שנינו במסכת דמאי (ה, י'): "עֲצִיץ נָקוֹב הרי הוא כארץ", ושם בארנו ש"עצין נָקוֹב" היינו שיש בו נקב כדי שזרע קטן, והזרוע בו יונק גם מן הקרקע שהוא עומד עליה. משנתנו באה ללמד דין עצין נָקוֹב לענין איסור כלאי הכרם. עֲצִיץ נָקוֹב – שזרע בתוכו מין תבואה או ירק, מְקַדָּשׁ בְּפָרֶם – אם העצץ היה מונח בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם, הרי הוא אסור בהנאה, כאילו זרע בקרקע הכרם. וְשֹׁאֵינוֹ נָקוֹב – אבל עצין שאינו נָקוֹב, אֵינוֹ מְקַדָּשׁ – אם הניחו בכרם זרוע בו, אינו מקדש, ומכל מקום יש בזה איסור מדרבנן (רמב"ם). וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: זֶה וְזֶה – עצין נָקוֹב ועצין שאינו נָקוֹב המונחים בכרם, אוֹסְרִין וְלֹא מְקַדָּשִׁין – לכתחילה אסור לזרוע בהם, אבל בדיעבד אם זרע בהם, אינם מקדשים, שאף הזרוע בעצין נָקוֹב אין דינו כזרוע בארץ. ואין הלכה כרבי שמעון. הַמַּעֲבִיר עֲצִיץ נָקוֹב – הזרוע מין ירק, בְּפָרֶם – שלא הניחו בארץ, אלא העבירו באויר תחת הגפנים,

המשך מעמוד לה

- 1 וכשיעסקו בהפצת תורת החסידות, יקרבו ביאת המשיח רגע אחד קודם!
- 2 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות, ולכפול בבא הד' – ז' פעמים].
- 3 * * *
- 4 טז. לאחר חג הסוכות ישנו היו"ט דשמיני-עצרת, כמבואר במדרש⁶⁵ המשל למלך שאמר לבניו
- 5 "בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם";
- 6 אבל לאחר חג הפסח אין יו"ט נוסף, וטעם הדבר – לפי שבליל ב' דפסח מתחילים לספור ספירת
- 7 העומר, וכל ימי הספירה הם המשך לחג הפסח, ולאחרי חג הפסח בא חג השבועות, שהוא ה"עצרת"
- 8 דחג הפסח⁶⁶ (שלכן אין לו זמן קבוע בימי החודש – "פעמים בחמשה פעמים בששה פעמים בשבעה"⁶⁷,
- 9 אלא קביעותו היא ביום החמישים של ספה"ע⁶⁸).
- 10 וכיון שהולך ונמשך חג הפסח, יש להשתדל שהמאמר חסידות וההתוועדות יפעלו גם לאחר כן,
- 11 בעשי' בפועל: עשי' בפועל בלימוד התורה, ובפשטות – ללמוד נגלה וחסידות, ועשי' בפועל בקיום
- 12 המצוות.
- 13 "עשי' לעילא"⁶⁹. ע"י עשי' בפועל דוקא – נזכה לגילוי המשיח, שאז יהי' גילוי העצמי דעצמות
- 14 ומהות א"ס ב"ה.
- 15 (לאחרי ברכת המזון ותפלת ערבית אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 16 כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לאחל לאחר פסח: קיץ בריא.

(68) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסצ"ד.

(69) זהר ח"ג קח, רע"ב. ח"א קטו, א (הובא בלקו"ת פינחס

עח, ב).

(65) הובא בפרש"י אמור כג, לו. פינחס כט, לו.

(66) ראה שהש"ר פ"ז, ב.

(67) ר"ה ו, ב.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף סט ע"ב: **מִיתִיבִי, דִּתְנִיָּא הֵיכָן קוֹרִין בּוֹ** - בספר התורה, **בְּעֶזְרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** חולק ו**אָמַר בְּהַר הַבֵּית, שְׁנֵאֲמַר** בקריאה שקרא עזרא (נחמיה ח ג) **וַיִּקְרָא בּוֹ לְפָנֵי הָרָחוֹב אֲשֶׁר לְפָנֵי שַׁעַר הַמַּיִם**. ולדעת תנא קמא קשה, שהרי אין ישיבה בעזרה מלבד למלכי בית דוד. **וְאָמַר רַב חֲסֵדָא, כּוּונַת תְּנַא קמא שקראו בְּעֶזְרַת נָשִׁים**, שבה מותר לשבת.

אגב העיסוק בקריאת עזרא, מפרשת הגמרא פסוק נוסף באותו ענין: נאמר (שם שם ו) **וַיִּבְרַךְ עֶזְרָא אֶת ה' הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל**. מבררת הגמרא: **מֵאִי גָדוֹל** - כיצד גידלו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב, שְׁגִידְלוּ בְּכָךְ שֶׁהִזְכִּירוּ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ** - שם בן ארבע אותיות. **רַב גִּידֵל אָמַר**, גידלו בכך שתיקן בבית המקדש השני לומר בסוף כל ברכה את הפסוק (דה"א טז לו) **בְּרֹךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם**.

הגמרא מקשה על דברי רב גידל: **אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב דִּימִי**, מנין לרב גידל לפרש כך, **וַיִּדְלֶמָּא** הפירוש הוא כרב **שְׁגִידְלוּ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ**. משיבה הגמרא: **אָמַר לִיה רַב דִּימִי** לאבִּי, רב גידל מיאן בפירוש זה כיון **שְׁאִין אֲמָרִים שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ בְּגִבּוּלִים** - חוץ לעזרה. וכיון שעזרא עמד חוץ לעזרה, לא יתכן שהזכיר את שם המפורש.

מקשה הגמרא: **וְלֹא** - וכי לדעת רב גידל אין אומרים שם המפורש בגבולים, **וְהַבְּתִיב** (שם שם ד) **וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַכֹּהֵן עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לְדָבָר, וְאָמַר רַב גִּידֵל**, מהו 'מגדל', שָׁהֶעַם גִּידְלוּ לֵה' ונשבע **בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ** לעשות כהוראת עזרא. מתרצת הגמרא: **הוֹרָאתָ שְׁעָה הֵייתָה זו**, שזעקו לה' שיעקור את יצר הרע מביניהם, אבל בכל מקום אסור.

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים: בתפילת אנשי כנסת הגדולה שם נאמר (שם ט ד) **וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' אֱלֹהִים בְּקוֹל גָּדוֹל**. מבררת הגמרא: **מֵאִי אָמַר בְּזַעֲקָתָם**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב וְאִיתִימָא רַבִּי יוֹחָנָן, בְּיָא בְּיָא** - אבוי אבוי, **הֵינֵנו הָאִי** - הלא זהו, היצר הרע של עבודה זרה, **דְּאֲחֲרֵיבִיה לְמַקְדָּשָׁא** - שהחריב את המקדש, **וְקָלִיָּה לְחִיבָלִיָּה** - ושרף את היכלו, **וְקָטְלִינָהוּ לְכוּלָּהוּ צַדִּיקֵי** - והרג את כל הצדיקים, **וְאֶגְלִינָהוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהוּ** - והגלה את ישראל מארצם, ואחר כל זאת הוא **עֲרִיין מְרַקֵּד בִּינָן** ומסיתנו. **בָּלִים** - וכי לא לכך יִהְיֶה לָן את היצר הרע **אֵלָּא** כדי לְקַבּוּלִי בֵּיה אֲנָרָא - לקבל שכר כשנתגבר עליו, אך אנחנו **לֹא אִיהוּ בְּעִינָן וְלֹא אֲגִרִיה בְּעִינָן** - לא בו אנו חפצים ולא בשכרו. **נָפַל לָהּ פִּיתְקָא** - כתב מְרַקִיעָא, דִּהוּה **כְּתַב בְּה אֲמַת**, כלומר שה' מסכים עמם שטוב הדבר לסלקו. **אָמַר רַב חֲנִינָא, שְׁמַע מִינָהּ שְׁחוּתָמוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲמַת**, ולכן חתם 'אמת' בפיתקא, כמלך שמסכים עם עבדיו וחותרם על תקנותיהם.

בתפילין העניין ד"שם ה' נקרא עליך" הוא באופן גלוי אפילו אצל אומות העולם, כמו שכתוב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

מהתועודויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

אשתו וְהָיָה וְהוֹתֵרָה מֵאִסוּר אַחֲוֵת אִשָּׁה תַּחֲוֹר לְהִתְיַבֵּר הָרִאשׁוֹן
 בִּיבּוּם כְּבִשְׁעַת נִפְלִיתָהּ.
 הגמרא מקשה על רב מבריייתא: מְהִיב רב הַמְנוּנָה לרבא, שנינו
 בבריייתא, שְׁלֹשָׁה אַחִין שֶׁנִּשְׁנִים מֵהֶם נִשְׁוֵאוּ לְשָׁתֵי אַחֲוֵת, שְׂרָאוּבֵן
 נִשָּׂא אֶת רַחֵל וְשִׁמְעוֹן נִשָּׂא אֶת לֵאָה אַחֲוֵתָהּ, וְאַחֲרָיָהּ מוֹפְנָה – וְלֹא
 לֹא הָיָה נָשׁוּי, וְכֵן רָאוּבֵן שֶׁהוּא אַחֲרָיָהּ מִכְּעָלִי הָאֲחֵיוֹת בְּלִי בָנִים,
 וְעָשָׂה כִּי הָמוּפְנָה בְּרַחֵל אֶת רָאוּבֵן מֵאִסְרָא, וְאַחֲרָיָהּ כִּי מָת שִׁמְעוֹן
 אַחֲוֵי הַשְּׁנַי, וְנִפְלָה גַם לֵאָה אֶשְׁתּוֹ לִיבּוּם לִפְנֵי לֹו, וְאַחֲרָיָהּ כִּי מָתָה
 לֵאָה אֶשְׁתּוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן הָאֵם אַחֲרָיָהּ וְרָאָה צִיּוּרָהּ, רַחֵל אֶת רָאוּבֵן
 שֶׁהִיא אוֹתָהּ יָבָמָה שֶׁנִּפְלָה רִאשׁוֹנָה לִפְנֵי לֹו חוֹלְצָת לֹו וְלֹא
 מִתְיַבֶּמֶת, שֶׁכֵּן לֵאחֲרָיָה שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי לֵאָה אַחֲוֵתָהּ בְּמִיתַת שִׁמְעוֹן
 בְּעֵלָה נֶאֱסָרָה עָלָיו רַחֵל לְעוֹלָם, וְאָף לֵאחֲרָיָה מִיתַת לֵאָה. מְסִיקָה
 הַגְמָרָא אֶת קוּשִׁיתָהּ: וְאִמָּאִי הִיא מִמְּשִׁיכָה לְהִיאסֵר עַל לֹו, הֲלֹא
 תִּהְיֶינָה כִּיבָמָה שֶׁהוֹתֵרָה וְנֶאֱסָרָה וְהוֹתֵרָה וְהוֹתֵרָה, שְׁהִיב שְׁבַעַת
 נִפְלִיתָה מֵרָאוּבֵן עַדִּין הִיתָה מוֹתֶרֶת לֹו וְרַק לֵאחֲרָיָה מִכֵּן נֶאֱסָרָה,
 וְאֵם כֵּן לְדַבְּרֵי רַב דִּינָה שֶׁתַּחֲוֹר לְהִתְיַבֵּר הָרִאשׁוֹן לֵאחֲרָיָה מִיתַת
 לֵאָה.
 אִישְׁתִּיק רַבָּא וְלֹא הִשִּׁיב לְרַב הַמְנוּנָה דְּבַר. לְבָתֵּר דִּנְפִיק וְלֵאחֲרָיָה
 שִׁיעָצָא רַב הַמְנוּנָה, אָמַר רַבָּא לְעַצְמָהּ, אִמָּאִי לֹא אֶמְרֵת לִיהָ,
 שֶׁהִבְרִיתָא בְּשִׁית רַבִּי אֶלְעָזָר הָיָה שְׁנוּיָהּ, וְאִילוּ רַב סוֹבֵר כְּשִׁית
 חֲכָמִים הַחוֹלְקִים עָלָיו. דְּהָרִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמִשְׁנָה לְהֵלֵךְ (קט),
 הַמְחִיזוּ אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ וְאַחֲרָיָה כִּי מָת בְּלֹא בָנִים, אִינָה נּוֹפֶלֶת לִיבּוּם,
 שֶׁכֵּן בּוֹמָן שֶׁהִיָּתָה גְרוּשָׁה מִבְּעֵלָה נֶאֱסָרָה עַל אִסוּרָהּ, שְׁהִיב אִילוּ
 הָיָה מֵת בְּאוֹתָהּ שְׁעָה לֹא הִיתָה רְאוּיָה לִיבּוּם, וְכִיּוֹן שֶׁעָמְדָה עָלָיו
 וְעַל הַיָּבָם שְׁעָה אַחֶת בְּאִסּוּר נֶאֱסָרָה עָלָיו עוֹלָמִית. וּמִבּוֹאֵר
 דְּבַרְבֵּרֵי, שֶׁאֵף שֶׁבְּתַחֲלִילָה הִיתָה רְאוּיָה לִיבּוּם וְרַק לֵאחֲרָיָה שְׁגִירָשָׁה
 הוֹפְקָה מִיבּוּם, מִכֵּל מָקוֹם אִינָה חוֹרֶת לְהִתְרָה לֵאחֲרָיָה שְׁחוֹר
 וְנִשְׁאָה. אֲבָל חֲכָמִים חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים שֶׁהִיא מוֹתֶרֶת בִּיבּוּם, מִשּׁוּם
 שִׁיבְמָה שֶׁהוֹתֵרָה וְנֶאֱסָרָה וְהוֹתֵרָה תַּחֲוֹר לְהִתְרָה הָרִאשׁוֹן.
 רַבָּא חוֹר בּוֹ מִתִּירוּצוֹ: הֲדָר אָמַר רַבָּא, אֵין לְהַעֲמִיד אֶת הַבְּרִיתָא
 כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, מִשּׁוּם דְּאִמָּרִי וְשִׁיב לִי מוֹרָא דְּמִתִּי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
 שֶׁכִּשְׁנֶאֱסָרָה וְחוֹרָה וְהוֹתֵרָה, אִסּוּרָה עוֹלָמִית, רַק חֵיבָא דְּלֹא חֵיבָא
 וְרָאוּיָה לִיבּוּם בְּשַׁעַת נִפְלִיתָה, שֶׁכֵּן נֶאֱסָרָה בְּשַׁעַת גִּירוּשִׁיהָ קוֹדֵם
 שֶׁמָּת בְּעֵלָה וְנִפְלָה לִיבּוּם. אֲבָל חֵיבָא דְּחֵיבָא לִיבּוּם בְּשַׁעַת נִפְלִיתָה,
 כִּאֲפוֹן הַשְּׁנוּי בְּבִרְיָתָא שֶׁבְּשַׁעַת שֶׁמָּת רָאוּבֵן בְּעֵלָה הוֹתֵרָה בְּפִעוּל
 לֹו, מִי וְכִיּוֹן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁאֵם לֵאחֲרָיָה מִכֵּן נֶאֱסָרָה וְחוֹרָה
 וְהוֹתֵרָה שֶׁלֹּא תַּחֲוֹר לְהִתְרָה הָרִאשׁוֹן, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא מִצִּינוּ שְׁבָדִין
 הַבְּרִיתָא וְלִבִּי מֵאֲמֹר חוֹלְקִים רַבִּי אֶלְעָזָר וְחֲכָמִים, אֵם כֵּן כִּמִּי
 סוֹבֵרֶת הַבְּרִיתָא, אֵלָּא שִׁמְעָה מִינָה שְׁבָדִין הַבְּרִיתָא לִפְנֵי כּוֹלָם
 אִסּוּרָה, וְלֹא אוֹמְרִים שִׁיבְמָה שֶׁהוֹתֵרָה וְנֶאֱסָרָה וְחוֹרָה וְהוֹתֵרָה
 חוֹרֶת לְהִתְרָה הָרִאשׁוֹן, וְאֵם כֵּן אִי אֶפְשֵׁר לִימַר שֶׁרַב סוֹבֵר
 כְּחֲכָמִים, מִמִּילָא קוּשִׁית רַב הַמְנוּנָה קִימָהּ, וְטוֹב עָשָׂה רַבָּא
 שִׁשְׁתָּק.
 שׁוֹב חוֹר בּוֹ רַבָּא וְקִיִּים אֶת תִּירוּצוֹ: הֲדָר אָמַר רַבָּא, אֵין – אֲבָן דִּין
 הַבְּרִיתָא תִּלּוּי בְּמַחְלֻקַּת רַבִּי אֶלְעָזָר וְחֲכָמִים. וְהִתְיַבֵּר – שֶׁכֵּן שְׁנִינוּ
 בְּבִרְיָתָא, הַמְקִדֵּשׁ אֶת אַחֲוֵת יָבִמְתּוֹ לְאֲחֵר שֶׁנִּפְלָה הִיבְמָה לִפְנֵינוּ
 לִיבּוּם, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, לֵאחֲרָיָה שֶׁמָּתָה יָבָמָהּ מוֹתֵר בְּאֶשְׁתּוֹ וְכִבֵּר
 אִינָה אִסּוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם אַחֲוֵת זָקוּקָתָהּ. אֲבָל אִפְּלִי לֵאחֲרָיָה שֶׁמָּתָהּ
 אֶשְׁתּוֹ עַדִּין אִסּוּר בִּיבְמָתָהּ, וְאוֹתָהּ יָבָמָה חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. אֵם
 כֵּן הַבְּרִיתָא לְעֵיל בְּשִׁלְשָׁה אֲחִים סוֹבְרֵת כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב סוֹבֵר
 כְּחֲכָמִים הַחוֹלְקִים עָלָיו בְּמִשְׁנָה (ש), וְנִתִּירִים גְרוּשָׁה מוֹחֲזֶרֶת
 בִּיבּוּם.
 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: אֵם כֵּן לִימָא שֶׁשְׁמוּאֵל וְרַב אִסִּי הוֹסִיבִים שֶׁאֵף
 לֵאחֲרָיָה שֶׁמָּתָה אֶשְׁתּוֹ אִסּוּר בִּיבְמָתָהּ, דְּאִמָּרִי (וְסוֹבְרִים) כְּרַבִּי אֶלְעָזָר
 וְלֹא כְּחֲכָמִים. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא, אִפְּלִי תִּימָא שְׁדֵם סוֹבְרִים כְּרַבִּי, וְכִי
 לֹא יִקְשֶׁה עֲלֵיהֶם מִדּוּעַ אִסְרוּ אֶת אֶשְׁתּוֹ לֵאחֲרָיָה מִיתַת יָבִמְתּוֹ. שֶׁכֵּן
 יִסְבְּרוּ שְׁעַד כָּאֵין לֹא קָמִיפְלִין וְלֹא נַחֲלִיקוּן רַבִּינוּ עָלֵיהֶם דְּרַבִּי אֶלְעָזָר
 וְהִתִּירוּהָ, אֵלָּא מִשּׁוּם דְּמִפְּלִילָה וְאִילָף לֹא מִתְסַר עָלֵיהֶם – מִשְׁעַת
 מִיתַת הַבְּעַל שֶׁהִיא שְׁעַת נִפְלִיתָה לִיבּוּם לֹא נֶאֱסָרָה הִיבְמָה עַל

מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: הֵךְ דְּאִילָא בְּהָדָה לְכִי דִּינָא – קְרוֹבַת הַחֲלוּצָה
 שֶׁדִּרְכָּה לְהַתְלוּת אֵלֶיהָ כְּשֶׁהוֹלֶכֶת לְחֻלּוץ בְּבֵית דִּין, וְנִירוּ כְּהוּ רַבִּינוּ
 בְּצִרוּתֶיהָ וְאִסּוּר אוֹתוֹן עַל הַחוֹלֵץ, שְׁמָא יִסְבְּרוּ הָרֹאִים שֶׁחֻלּוץ
 לְקְרוֹבָהּ, וְאֵם תִּנְיֵר אֶת צִרְתָּה יִבּוֹא לְהִתִּיר גַּם צִרְתָּה חֲלוּצָה
 שֶׁאִסּוּרָה מִן הַתּוֹרָה כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל (מ). אֲבָל הָיָה צִרְתָּה חֲלוּצָה דְּלֹא
 אִילָא בְּהָדָה לְכִי דִּינָא, וְאֵין לְחַשׁוֹשׁ שְׁמָא יִחְלִיפוּ בִּינֵיהֶן וְיִאֲמְרוּ
 שֶׁנִּשָּׂא אֶת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ, לֹא וְנִירוּ כְּהוּ רַבִּינוּ בְּקְרוֹבוּתֶיהָ לְאוֹסְרֵן
 עַל הַחוֹלֵץ.

משנה

הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְנִשָּׂא אַחֲוֵי אֶת אַחֲוֵתָהּ שֶׁל הַחֲלוּצָה, וְכֵת אַח זֶה
 וְנִפְלָה אֶשְׁתּוֹ לִיבּוּם לִפְנֵי הַחוֹלֵץ, הִרִי הִיא חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת,
 מִשּׁוּם שֶׁהִיא קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ. אֲבָל צִרְיָה חֲלוּצָה, מִשּׁוּם שֶׁמֶן
 הַתּוֹרָה אִינָה אִסּוּרָה עָלָיו, וְהִיא זָקוּקָה לֹו. וְכֵן הַמְּגִירָה אֶת אֶשְׁתּוֹ,
 וְנִשָּׂא אַחֲוֵי אֶת אַחֲוֵתָהּ, וְכֵת אַח זֶה וְנִפְלָה אַחֲוֵת זֶה לִיבּוּם מִמֶּנּוּ
 לִפְנֵי הַמְּגִירָה, הֲרִי זֶה שְׁטוּקָה אֵף מִן הַחֲלוּצָה. שֶׁכֵּן אַחֲוֵת גְרוּשְׁתּוֹ
 עוֹמֶדֶת עָלָיו בְּאִסּוּר אַחֲוֵת אִשָּׁה מִן הַתּוֹרָה, וְעִירוּהָ פְטוּרָה מִיבּוּם
 וְחֲלוּצָה.

שׁוֹמְרֵת יָבָם שֶׁמִּתְיַבֵּן לִיבּוּם שִׁיבְמָה, שֶׁקִּדְּשָׁה אַחֲוֵי שֶׁל בְּעֵלָה הַמֵּת
 אֶת אַחֲוֵתָהּ לֵאחֲרָיָה מִיתַת הַבְּעַל, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹדָה בֵּן בְּתִירָא אָמַר,
 אוֹמְרִים לֹו לְמַקְדֵּשׁ, הִמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַחֲרָיָה מְעַשֶּׂה יָבּוּם אוֹ חֲלוּצָה
 בִּיבְמָה, וְאִילוּ תוֹתֵר לֵךְ אֶרֶסְתָּךְ שֶׁהִיא אַחֲוֵתָהּ. אֲבָל קוֹדֵם לְכֵן אִסּוּר
 בְּאֲחֻתָהּ מִשּׁוּם אַחֲוֵת זָקוּקָתָהּ. אֵךְ לֵאחֲרָיָה שֶׁחֻלּוץ לָהּ (לִיבְמָה) אַחֲוֵי
 הֵאחֲרָיָה אוֹ בְּנָסָהּ, פִּקְעָה זִיקָתָהּ, וּמַעֲתָה יָבּוּם אֶת אֶשְׁתּוֹ שֶׁהִיא
 אַחֲוֵתָהּ. וְכֵן אֵם מָתָה הִיבְמָה יָבּוּם הַמְקִדֵּשׁ אֶת אֶשְׁתּוֹ שֶׁהִיא
 אַחֲוֵתָהּ, שֶׁכֵּן בְּמִיתַתָּה פִּקְעָה זִיקָתָהּ, וְשׁוֹב אֵין אַחֲוֵתָהּ נִחְשָׁבֶת
 לְאַחֲוֵת זָקוּקָתָהּ.

אֵם מָת הַיָּבָם הַשְּׁנִי, וְלֹא נוֹתֵר אַח אַחֲרָיָה שֶׁחֻלּוץ אוֹ יִיבָם מִלְבָּד זֶה
 שֶׁקִּדְּשָׁה אֶת אַחֲוֵתָהּ, יוֹצֵא אַח זֶה אֶת אֶשְׁתּוֹ (אַחֲוֵת הִיבְמָה) בְּנָסָה,
 וְאֵת אֶשְׁתּוֹ אַחֲוֵי הִיבְמָה יוֹצֵא בְּחֻלְצָהּ. שֶׁכֵּן זֶה שֶׁהַתְּקִדְשָׁה לֹו
 אִסּוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם אַחֲוֵת זָקוּקָתָהּ, וְהִיבְמָה אִסּוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם
 אַחֲוֵת אִשָּׁה.

גמרא

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתָהּ: וְכֵן הַמְּגִירָה שֶׁכֵּן אֶשְׁתּוֹ וְנִשָּׂא אַחֲוֵי אֶת אַחֲוֵתָהּ וְכֵת
 הִרִי זֶה פְטוּרָה. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: מָאִי יָבָן הַמְּגִירָה, הֲלֹא אֵין דִּין
 הַמְּגִירָה שׁוֹה לְדִין הַחוֹלֵץ שֶׁנִּשְׁנָה לִפְנֵינוּ, שֶׁכֵּן אַחֲוֵת גְרוּשָׁה פְטוּרָה
 אֵף מִחֲלוּצָהּ, וְאִילוּ אַחֲוֵת חֲלוּצָה חוֹלְצָת. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אִמָּא
 וְאִמָּא (אִמָּא) דְּבַרְבֵּרֵי הַמְּשִׁנָּה אֲבָל הַמְּגִירָה.

אָמַר רִּישׁ לְקִישׁ, כָּאֵין בְּמִשְׁנָה זֶה שֶׁנִּתְּן רַבִּי, שֶׁאִסּוּר אַחֲוֵת גְרוּשָׁה
 הוּא מְדַבְּרֵי תוֹרָה, וְלִכֵּן פְטוּרָה אֵף מִן הַחֲלוּצָה, אֲבָל אִסּוּר אַחֲוֵת
 חֲלוּצָה הוּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וְעַל כֵּן חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתָהּ: שׁוֹמְרֵת יָבָם שֶׁקִּדְּשָׁה וְכִי, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹדָה בֵּן
 בְּתִירָא אָמַר, אוֹמְרִים לֹו הַמֵּת עַד שִׁיעֲשֶׂה אַחֲרָיָה מְעַשֶּׂה. אָמַר
 שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹדָה בֵּן בְּתִירָא הַסּוֹבֵר שֶׁמִּדְּרַבְנָן זִיקָה
 נִחְשָׁבֶת כְּאִישׁוּת, וְאוֹסֶרֶת עַל הַיָּבָם אֶת קְרוֹבוֹת זָקוּקָתוֹ כְּאִילוּ הֵן
 קְרוֹבוֹת אֶשְׁתּוֹ.

הַגְמָרָא מִסְתַּפֶּקֶת בְּדִין יָבָמָה זֶה: אִיבְמָה לָהּ, יָבָמָה שֶׁקִּדְּשָׁה הַיָּבָם
 אֶת אַחֲוֵתָהּ, וְאַחֲרָיָה כִּי מָתָה אֶשְׁתּוֹ, כְּהוּ דִּינוּ בְּיָבָמָה. הָאֵם לֵאחֲרָיָה
 שֶׁמָּתָה אֶשְׁתּוֹ מוֹתֵר בְּאֲחֻתָהּ הִיבְמָה, שְׁהִיב לֵאחֲרָיָה מִיתַת אֶשְׁתּוֹ
 נִתִּירָה לְאֲחֻתָהּ, וְכֵן מֵאֲחֹר שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת מִשּׁוּם אַחֲוֵת
 אִשָּׁה, פִּקְעָה מִמֶּנָּה דִּין יָבּוּם לְעוֹלָם, וְהִרִי הִיא אִסּוּרָה עָלָיו כְּאִשְׁתּוֹ
 אֵךְ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה. הַגְמָרָא מְבִיָּא מַחְלֻקַּת אִמּוּרָאִים בְּדִין
 זֶה: רַב וְרַבִּי הִנִּינָא דְּאָמְרֵי תְּרִוּיָהוּ – שְׁנִינָה אִמּוּרָא שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁמָּתָהּ
 אֶשְׁתּוֹ מוֹתֵר בְּיָבָמָה, שְׁמוּאֵל וְרַב אִסִּי דְּאָמְרֵי תְּרִוּיָהוּ, שֶׁאֵף לֵאחֲרָיָה
 שֶׁמָּתָה אֶשְׁתּוֹ אִסּוּר בְּיָבָמָה. מִפְּרִשְׁתָּהּ הַגְמָרָא: אָמַר רַבָּא, מָאִי מְעַמָּא
 דְּרַב הַמְּתִיר אֶת הִיבְמָה לֵאחֲרָיָה מִיתַת אֶשְׁתּוֹ, מִשּׁוּם דְּהִתְיַבֵּר יָבָמָה
 שֶׁהוֹתֵרָה בְּשַׁעַת נִפְלִיתָה לִיבּוּם, וְרַק לֵאחֲרָיָה מִכֵּן כְּשִׁקִּידֵשׁ אֶת
 אַחֲוֵתָהּ נֶאֱסָרָה עָלָיו בְּאִסּוּר אַחֲוֵת אִשָּׁה, וְעַל כֵּן לֵאחֲרָיָה שֶׁמָּתָה

הך דאולא בהדה לבי דינא — כשלאה חולצת מוליכה אחותה עמה לבית דין, וכולי עלמא לא דעי חי מנייהו יבמות, ואיכא דסבר דלחל חלץ. וכי נסיב צרת רחל, דהיינו צרת קרובת חלוצתה, אמרי: צרת חלוצתה נסיב. דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו הוו, שחרי חלץ לרחל. האי דלא אולא בהדה לבי דינא — כשהיבמה חולצת אין צרתה חולצת עמה. הלכך, כי נסיב אחות צרה — לא אמרינן אחות חלוצתה נסיב.

משנה ולא מתייבמת — והוא לא אחות חלוצתה. ומיהו, מחלוצה לא מפטרא, דמדאורייתא רמיא קמיה, ואף על גב דאחותה קיימת. דאחות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים. וכן המגרש — בגמרא בעי מאי "וכן"? פטורה — אף מן החלוצה, דיוצאה משום אחות אשה, הואיל ואשתו קיימת. ואחות גרושה מדברי תורה, דכתיב (וקרא יח): "עליה בחייה" — כל שבחייה. שומרת יבם שקדש — אחד מן האחים את אחותה לאחר שנפלה זו לפניו, והזקקה לכולן. המתן — מלגנוס, דקא פגעת באחות וזקקה. עד שיעשה מעשה — שיכנס האחין את היבמה או יחלוצה, ותעקר ויזקה ממנה. מתה היבמה יבנה את אשתו — דאפילו כנסה ומתה — מותר באחותה. מת היבם — ולא נותר לו אח אלא זה. ואת אשת אחיו בחלוצה — אבל יבומי לא, דאחות גרושתה היא.

גמרא חלכה כרבי יהודה — דיש זקה, ואלימא למיסרא עליו. מהו ביבמתו — מי אמרינן, כיון דמתה — פקע איסור אחות אשה, ושריא. או דלמא, אף על גב דפקע איסור אחות אשה, קם עליה באיסור אשת אח, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת בשעה שהיתה זקקה ליבם, ואין אני קורא בה "יבמה יבא עליה" — הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, ואסורה לעלמית עליו. **מאי טעמא דרב** — דשרי, הרי נאסרה עליו שעה אחת! והותרה — בשעת נפילתה. **נאסרה** — כשקדש זה אחותה. ואחר כך מת אחיו — השני, ונפלה אחותה, ואסרתה לראשונה עליו משום אחות זקקה. ואף על גב דעבד בה מאמר, כדתנן בפרק "ארבעה אחין", בית הלל אומרים: אוי לו על אשתו, ואוי לו על אשת אחיו. ואחר כך מתה אחותו של שני אחיו — ונאסרה בעלת מאמר. רבי אלעזר רבי — בפרק "בית שמאי": המגרש את האשה והחזירה — מותרת ליבם, רבי אלעזר אוסר, הואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסור גרושת את. דבשעת נפילה לא איתחזיא — דמקמי נפילה איתסרא עליה. מתה יבמתו — אמקדש אחות יבמתו קאי. חולצת — כשמואל ורב אסי. עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר — בפרק "בית שמאי" אלא גבי מגרש אשה והחזירה, משום דמנפילה ואילך לא איתסרא עליה, ואיסור שבחי אחיו לא מחזי. השתא, דליכא למימר אין אני קורא בה בשעת נפילה — דלא בשעת נפילה הואי. אבל בברייתא דמקדש אחות יבמתה, דמנפילה ואילך איתסרא עליה, והרי אין אני קורא בה בשעת זיקת יבום "יבמה יבא עליה", לא פליגי. **משנה** לא תחלוץ — מפרש טעמא בגמרא. בתולות ובעולות איסיות ונשואות — בגמרא בעי מאי הפרש איכא בין

הך דאולא בהדה לבי דינא — פירש בקונטרס: כשלאה חולצת מוליכה רחל אחותה עמה לבית דין, ואיכא דסברי שרחל חלצה ולהכי אסורה גם צרתה, אפילו שתיהן נשואות לנכרי, דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו הוו, שחרי חלץ לרחל. ותימה גדולה פירש, דהא תנן במתניתין: ובאחותה בזמן שהיא קיימת, הא מנה — שריא ותנן נמי לקמן (מט, א): חלץ לה ומתה מותר באחותה. ואמאי? והא סברי שלאחותה חלץ? ועוד, דתנן: האחין מותרין, אף על גב דאולי בהדיה לבי דינא? ועוד: דלא מיתסר צרה אלא דוקא במצוה, כדאמרינן בפרק קמא (יבמות ט, א), ולעיל בריש "ארבעה אחין" (כו, א) גבי התחיל באחות מייתה לה למתניתין דהבא, דהיינו שניחן נשואות לאחיו. ופירוש הקונטרס יש לישב קצת בנשואה לאחיו ולא לנכרי. ונראה לרבינו יצחק דגרסינן: הא דאולא בהדיה לבי דינא, פירוש: שהולכת לחלוץ, וכיון דחלצה — דמיא לגרושה טפי, ואסור גם צרת קרובתה כנשואה לאחין, דמיא לצרת ערוה. אבל כשתולצת צרת לאה ולא לאה — לא דמיא לאה לגרושה, ואפילו רחל שהיא קרובת צרת חלוצה שריא. ויש ספרים דלא גרסי לא בהדיה ולא בהדה, אלא: הא דאולא לבי דינא? והא דלא אולא. **"ויציא"** את אשתו בגט — בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כט, א) לא בעי למימר ד"ו"ז היא" למעוטי הך דהבא דרפשי, כדפרשית לעיל. **מתה** אשתו מותר ביבמתו — ומתניתין דקתני מתה יבמתו, ולא נקט מתה אשתו, דהוי רבואה טפי — אידי דבעי למיתני מת היבם תנא נמי מתה היבמה. **מאי** טעמא דרב משום דהוי יבמה שהותרה — ואף על פי דבפרק "ארבעה אחין" (יבמות כו, ב) שרי רב אפילו לא הותרה לכתחלה, דקאמר: מתה הראשונה מותר בשניה — היינו דוקא בויקא דרבנן, אבל הבא — אחות אשה דאורייתא, דוקא משום הותרה.

עשה בה מופנה מאמר — לא אעטיך אלא לאפוקי מבית שמאי, דאמר (יבמות כט, א): מאמר קונה קצין גמור, אי נמי: נקט עשה בה מאמר לאשמועינן דאף על גב דאין זיקת השניה גמורה — אפילו הבי אסורת את זו. **ואמאי** תיחוי יבמה שהותרה בו — תימה: דלא פריך מוקד ברייתא לרב רבי פירק "ארבעה אחין" (יבמות כח, א), ולעיל דרבי אלעזר היא, כדמשני הכא. **הדר** אמר אימור דאמר רבי אלעזר בו — אבתי הוה מצו למימר דטעמא דרבי אלעזר כדמפרש לקמן בפרק "בית שמאי" (קט, א), אבל בוך ברייתא דלמא לא פליגי.

אמאי

אפילו תימא כרבנן, עד כאן לא קמיפלגי רבנן עליה דרבי אלעזר — אלא משום דמנפילה ואילך לא מיתסר עלייהו, אבל הכא דאיתסר — אפילו רבנן מודו. **משנה** תיבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיש לה שלשה חדשים. וכן כל שאר הנשים לא יתארוסו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות. רבי יהודה אומר: הנשואות יתארוסו, והארוסות ינשאו, חוץ מן הארוסות שביהודה, מפני שלבו גם בה. רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארוסו, חוץ מן האלמנות, מפני

בתולות וארוסות, בין נשואות לבעולות? והנשואות יתארוסו — דטעמא משום להבחין בין זרע ראשון לזרע שני הוא. שלא תלד ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחריו, ובאיוסין ליכא למימר הכי. והארוסות ינשאו — מיד, דהא לא איבערא מן הראשון, חוץ מארוסות שביהודה — דתנן פרק קמא דכתובות (יב, א): ביהודה היו מייחדים החתן והכלה קודם בניתן לחופה כדי שיהא לבו גס בה — כלומר: רגיל ומצוקה עמה — שלא יחיו בושים זה מזה בבעילת מצוה. הלכך, חיישינן דלמא בעיל. כל הנשים יתארוסו — רבי יוסי אנושואות קאי, והכי קאמר לרבי יהודה: כל הנשים נשואות יתארוסו, כדאמרת, ולא גורנין איוסין אטו נשואין. ומיהו, בהא פליגנא עלך, שלא חלקת בין אלמנה לגרושה, והתרת אלמנה ליאסר בתוך ימי אבלה — ואנא סבירא לי: אלמנה מן הנשואין לא תאסר כל שלשים ימי אבלה.

מפני

אמאי לימא תיהו תיובתא דרבי יוחנן — ואם תאמר: דלמא לא תחלוץ משום שמא תסמוך על אותה חליצה לנישא לשוק, וחיישין שמא תמצא מעוברת ולד של קיימא, ולד אינו פטור עד שיצא לאור העולם! ויש לומר: דהא ליכא למיחש, דחוק שלשה ודאי לא תנשא, ולאחר שלשה נמי, אם תמצא מעוברת לא יבא לטעות. ועוד: שלא ישא אדם מעוברת חבר. **משום** דמפסיד לה מזוני

לפי טעם זה לא תחלוץ דמתניתין — עצה טובה קא משמע לן. **אחלא** ארוסה גרושה מאי איכא למימר — ואם תאמר: לריש לקיש ארוסה, כיון דלא מיעברא, אמאי לא תחלוץ? ויש לומר: דלריש לקיש גזר ארוסה אטו נשואה, אבל לרבי יוחנן, דנשואה גופה משום כרוח בעלמא, ליכא למגור. ותימה: דאמאי נקט גרושה? דמארוסה גירדא הוה מצי למיפרך. **קרא** עליו המקרא — הוה — ואם תאמר: לריש לקיש תקשי ליה מרבי יוסי! ויש לומר: דלריש לקיש נמי אינה חולצת תוך שלשה, משום דאינה עולה ליבום.

הספקות חולצות ולא מתיבמות — מההיא דבפרק שני (יבמות כג.ב), ומי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, הוה מצי למיפרך, אלא שהיה צריך להאריך. **אבא** מההיא דריש "ארבעה אחין" (לעיל כו.א), דחולצות ולא מתיבמות — לא הוה מצי למיפרך, דלעולם אין לה לישב ולדעתה, אבל הכא — יכולה להמתין עד שיחברר הספק, כההיא דלעיל שיכולה להמתין עד אחר השלשה. ומיהו, מההיא דספק קידושין דבפרק "ארבעה אחין" (לעיל לב.) הוה מצי למפרך.

אילימא ספק קידושין תתייבם ואין בכך כלום — ולא בעי למימר שגולד ספק קידושין בערה, דהיי ספק אם היא צרת ערוה או לא — דאם כן הוה ליה למימר הספקיות צרותיון חולצות ולא מתיבמות. ובספק גירושין הוה מצי לאוקמי דלא מתיבמות, שמא היא גרושת אחיו. **הא** קטנה דלא בת איעבורי — ואפילו לא דלא גזר לקמן (מב.ב.) קטנה אטו גדולה — הני מילי לענין הכהן בשאר נשים, אבל לענין יבמה — מודה. **עמד** ברין וברח — לאו בברח בשבילה איירי, שרצה לענגה ואין רצה לא ליבום לא לחלוץ. דהא בפרק בתרא דכתובות (ק.ב.) פריך מנה לשמואל דחייש לצרי, ואם בשבילה ברח — אמאי אית לן למיחש לצרי? אלא בברח מחמת מרדין או מחמת מזון איירי, ולא דוקא ברח, דהוא הדין חלה, דכיון דלא בשבילה ברח, אלא מחמת אונס שאירע לו — מה לי ברח מה לי חלה. ובהדיא אמר בירושלמי בפרק "אף על פי" דהוא הדין חלה, ולא כמו שפירש בקנטרס דהם דוקא ברח, אבל חלה לא. והא דבעיא בריש כתובות (ב.א.) חלה מאי — היינו

שחלה מיד בהגעת זמן, אבל הכא — שחלה אחר שעמד ברין, דהוה לו לכנסה לאלתר קודם שאירע לו אונס. ונראה לרבינו יצחק דוקא נתרצה ליבום וברח, אבל אם לא נתרצה אלא לחלוץ — אין נראה שיתקן לה הכהנים מזונות מיבם, כיון דאין סופו ליבם אלא לחלוץ. ודוקא ברח תקנו לה מזונות משלו, אבל לא ברח — לא, משום דלא שכיח שיאחר מליבם, כיון דאיתיה קמן ונתרצה, ודמשון זמן מועט שרגיל לאחר לא תקנו לה מזונות. ומיהו בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כט.ב.) משמע קצת דכי לא ברח נמי חייב במזונות. דקאמר: כשעמד ברין ופסקה לה מזונות משלו, ואינו מזכיר כלל ברח, אף על גב דהתם איירי בעבד בה מאמר, כדפרישית לעיל — לענין זה אין שום סברא לחלק בין עשה בה מאמר ללא עשה אלא כשש שני יבמין, דאי לא עשה מאמר לא זה ולא זה לא — מחייב במזונות, לא זה ולא זה, אפילו נתרצה אחד מהם ליבם וברח. ואצטריך התם לאוקמי בעבד בה מאמר, משום דבענין אחר לא הוה מצי מיפר. וקצת נראה דמתנות קנס שקנסהו כהנים שלא כנסה — תקנו לה מזונות.

דהא אין מעשה ידיו שלה. כדאמר בפרק דכתובות (ק.ב.) "אי משום מעשה ידיו לא משעבדא ליה". ולמאי דפרישית דבשל ברח אין לה מזונות — אינו ראה דמעשה ידיו אינו שלו, דאין לחוש שמא אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך — דאבתי לא משעבדא ליה עד שיעבר ויפסקו לה מזונות. ומיהו, אמר רבינו יצחק: דלפירושו זה טפי הוי ליה למימר דלא מחייב במזונותיה.

מפני האיבול. נמרא בשלמא לא תתייבם - שפא יתיה הולד בן קיימא, וקא פגע באיסור אשת אח דאורייתא. אלא לא תחלוץ - אמאי? לימא תיהו תיובתא דרבי יוחנן דאמר: חליצת מעוברת שמה חליצה! ולא מי אותביניה לרבי יוחנן חדא וימא? לימא מהא נמי תיהו תיובתא! לא, הכא היינו מעמא שפא יהא ולד בן קיימא, ונמצאת אתה מצריכה פרוז לכהונה, ונצרכה! דלמא איכא דהויא בתליצה ולא הוי בהכרות, ומפסלות מן הכהונה. תינח אלמנה, גרושה מאי איכא למימר? משום דמפסיד לה מזונות. תינח נשואה, ארוסה גרושה מאי איכא למימר? אלא משום דרבי יוסי. דתניא: מעשה באדם אחד שפא לפני רבי יוסי, אמר לו: מהו לחלוץ בתוך שלשה? אמר לו: לא תחלוץ. ותחלוץ ומה בכך? קרא עליו מקרא זה: "ואם לא יחפץ" הא אם חפץ - יבם, כל העולה ליבום - עולה לחליצה כו'. מתיב רב חיינא: הספקות חולצות ולא מתיבמות. מאי ספקות? אילימא ספק קידושין, אמאי לא מתיבמות? תתייבם ואין בכך כלום! אלא לאו - ספק שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש, וקתני: חולצת! הכי השתא? התם, אם יבא אליהו ויאמר דהא קידש - בת חליצה ויבום היא, הכא אם יבא אליהו ויאמר דהא לא איעברה - מי משנה ביה ויבמין? לה? הא קטנה דלאו בת איעבורי היא, ואפילו הכי צריכה להמתין שלשה חדשים. תנו רבנן: יבמה, שלשה חדשים הראשונים - גזונת משל בעל, מבאן ואילך - אינה גזונת לא משל בעל ולא משל יבם. עמד ברין וברח - גזונת משל יבם, נפלה לפני יבם קמן מאי? מיבם - לית לה, מפעל - מאי? פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אמר: אית לה, וחד אמר: לית לה, והלכתא: לית לה, משמאי קנסוה. תנו רבנן: יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה - צריכה להמתין שלשה חדשים, לאחר

משום דלא אפשר הוא, דאם כן לעולם תאסר. הלכך, כיון דמדאורייתא בת יבום היא — חליצה, אבל הכא, דאפשר לשווי — משדיק, ויצא הדבר בהיתר. שלשה חדשים הראשונים — שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה. גזונת משל בעלה — שכן כתב לה: "את תהא יתבא בביתו ותזנות מנכסי כל יומי מיגר ארמלוהיך". מבאן ואילך אינה גזונת לא משל בעל ולא משל יבם — ואינה דומה לשאר אלמנה. דהתם, כל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי — יש לה מזונות. אבל דך — אנדא ביבם, לפיכך אין לה על נכסי בעל מזונות. ולא משל יבם — עד שתכנס לחופה. עמד ברין — שתבעתו ברין או כנסו או פטור, וברית גזונת משל יבם — דקנסין ליה. צריכה להמתין — עד שיהיו לה שלשה חדשים מיום מיתה.

הוי

יבמות דף מא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רמא

מפני האבול – והאבולות על בעלה שמת, שאכל אסור באירוסין
מפני שיש בהם שמחה.

גמרא

שנינו במשנתנו: היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם בתוך שלשה
חדשים. שואלת הגמרא: בשלמה לא תתייבם עד שלשה חדשים
ממיתת הבעל, שהרי יש לחשוש ששם התעברה מבעלה הראשון
והיה הולד בן קיימא, והרי היא אשת אח שיש לו בנים שאין בה
מצות יבום, ואם תתייבם נמצא דקא פגע היבם באיסור אשת אח
דאורייתא. אלא מה ששנינו שלא תחלוץ עד שלשה חדשים אינו
מובן, אמאי לא תחלוץ מיד, ואם יתברר לאחר שלשה חדשים
שאינה מעוברת תותר מיד להנשא. ובהכרח שטעם משנתנו הוא
משום שחליצת מעוברת אינה חליצה אפילו אם לבסוף תפיל,
וכדברי ריש לקיש לעיל (לה). ועל כן אסרה לחלוץ תוך שלשה
חדשים, שמא תימצא מעוברת ותפיל, ותסמוך על חליצה זו
ותינשא לאדם מהשוק ללא חליצה נוספת. ואם כן לימא – והאם
נאמר שמשנתנו תיהי תיובתא דרבי יוחנן דאמר חליצת מעוברת
שמה חליצה, שהרי לדבריו אין שום טעם שתמתין שלשה חדשים
עד שתחלוץ.

הגמרא מפסיקה באמצע קושייתה ושואלת: ומה בכך שתהיה
ממשנתנו קושיא על רבי יוחנן, ולא מי אותביניה לרבי יוחנן דהא
יובתא – וכי לא דחינו כבר את דבריו פעם אחת לעיל (לה) מחמת
דברי הברייתא. משיבה הגמרא: אכן כבר קשה על דבריו
מברייתא, אלא שעדיין יש לשאול, האם לימא מהא משנה נמי
תיהי תיובתא על דבריו.

מתרצת הגמרא: לא קשה ממשנתנו על רבי יוחנן, משום דהכא
היינו ששם שלא תחלוץ תוך שלשה חדשים, ששם היא מעוברת
והיא הולד בן קיימא, ונמצאת חליצתה שלא לצורך ואינה נפסלת
לכהונה מדין חלוצה, והרואים את החליצה יסברו שהיא חלוצה
ופסולה לכהונה, ונמצאת שאתה מצריכה כרוז לכהונה – שכדי
לחתירה לכהונה יצטרכו להכריז עליה שחליצתה לא היתה
חליצה.

מקשה הגמרא: ונצריכה – מה בכך שנצריך כרוז להכשירה
לכהונה, וכי משום כך יש לאסור עליה את החליצה. מתרצת
הגמרא: דלימא אימא דהוא בחליצה ולא הוי בהכרזה – שמא ישנם
בני אדם שנכחו בשעת החליצה ולא בשעת ההכרזה, ומשום כך
יסברו שהיא חלוצה ומפסלה – ויפסלוהו מן הכהונה, ואם תינשא
לכחן יבואו להתיר חלוצה לכהונה. על כן אסרו עליה לחלוץ תוך
שלשה חדשים, כדי שיתברר האם היא אכן צריכה חליצה ולא
תחלוץ שלא לצורך.

מקשה הגמרא: תינת לפי טעם זה מדוע אלמנה לא תחלוץ עד
שלשה חדשים, אבל ביבמה שהיתה גרושה לפני שנישאה לבעל
זה שנפלה ממנו ליבום מאי אימא למימר, ומדוע לא תחלוץ בתוך
שלשה חדשים, הלא גם ללא חליצה היא אסורה לכהן מחמת
גירושה, ומה בכך שתחלוץ בטעות. הגמרא מביאה טעם אחר
להמתנת גרושה: אף גרושה צריכה להמתין עד שתחלוץ, משום
דפסיד ליה מוונות בחליצה. שכן יבואר להלן שבמשך שלשה
חדשים לאחר מיתת הבעל היוונת היבמה מנכסיו, אבל אם חלצה
בתוך הזמן הזה אינה היוונת מנכס הבעל. ומאחר שאסורה
להנשא עד לאחר שלשה חדשים לא יהיו לה מוונות כלל, לא
מבעלה ולא מאדם אחר.

הגמרא מקשה על טעם זה: תינת לפי טעם זה מדוע יבמה שהיתה
נשואה למת לא תחלוץ עד שלשה חדשים, אבל יבמה שהיתה רק
ארוסה למת, וקודם שנתאסרה לו היתה גרושה מאדם אחר, מאי
אימא למימר, הלא גם ללא חליצה אין לארוסה מוונות, וכן היא
אסורה לכהונה מחמת גירושה, ואם כן מדוע עליה להמתין
שלשה חדשים. הגמרא מביאה טעם אחר להמתנת שלשה חדשים
לחליצה: אלא צריכה להמתין מלחלוץ עד לאחר שלשה חדשים,
משום טעמי דרבי יוסי. דתינא, מעשה באדם אחד ששם לפני רבי
יוסי ואמר לו, מהו דין היבמה לחלוץ בתוך שלשה חדשים ממיתת
בעלה. אמר לו רבי יוסי, לא תחלוץ. אמר לו אותו אדם, ותחלוץ,

ומה בכך. קרא עליו רבי יוסי מקרא זה (דברים כה ז ט), 'אם לא יחפזין
האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה וגו', וחליצה נעלה
מעל רגלו. וממה שנאמר בחליצה 'אם לא יחפזין' משמע, הא אם
חפזין לייבם, יבם – בידו לייבם. ומכאן שדווקא כל יבמה העולה
ו-הראויה לייבום עולה לשער בית דין לחליצה כשאין היבם חפז
לייבמה בו, אבל כל יבמה שאינה ראויה ליבום אף אינה ראויה
לחליצה. ואף יבמה תוך שלשה חדשים ממיתת בעלה אינה ראויה
ליבום, שמא תמצא מעוברת ואין נהוג בה דין יבום, ועל כן אף אין
לה לחלוץ בזמן זה.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוסי: מתיבם רב חנינא, שנינו בברייתא,
הפסקות חולצות ולא מתייבמות. מבררת הגמרא: מאי הן הפסקות
אלו. אילימא פסק קידושין – שספק הוא האם התקדשו לאח המת
וזן זקוקות ליבום, אמאי לא מתייבמות, תתייבם, ואין בכך כלום.
שכן ממה נפשך, בין אם היא אשת המת ובין אם לאו הרי היא
מותרת לאחיו. אלא לאו – אלא ודאין מדובר בפסק שקידוש המת
אחת משתי אחיות רחל ולאה ואינו יודע איזו מהן קידש, ולאחר
שמת אין ידוע מי מהן זקוקה ליבום. ששתיהן חולצות ואין
מתייבמות, משום שאסורות על היבם מספק, שכן אם רחל היא
אשת המת אסורה עליו משום שהיא אחות זקוקת, ואם לאה היא
אשת המת אסורה עליו רחל מטעם זה וראה ציורו. והרי אין אף
אחת מהן ראויה ליבום, ומכל מקום קתני שהיא חולצת, ואין
אומרים לה להמתין עד שיתברר בעדים מי היא אשת המת. ואם
כן אף יבמה תוך שלשה חדשים תחלוץ אפילו שאינה ראויה
ליבום, ולא תצטרך להמתין עד שיתברר אם היא ראויה ליבום.

מתרצת הגמרא: הכי תשקא – וכי כך נראה בעיניך עתה לדמות
דין זה לדין יבמה תוך שלשה חדשים. הלא התם בספק קידושין,
אם יבא אליה ויאמר דהא – ו-שאת זאת קידש המת, ודאי בת
חליצה ייבום היא, ונמצא שלפי האמת החולצת ראויה גם ליבום,
אלא שמחמת חסרון ידיעתנו אנו אוסרים אותה על היבם, ועל כן
יחלוץ לשתייהן, וזו שמקודשת ינותרת לשוק בחליצה זו. אבל הקא
ביבמה תוך שלשה חדשים ממיתת בעלה, אף אם יבא אליה ויאמר
דהא לא איצריה – ו-שאינה מעוברת) מי משנח ביה ויבמין לה – וכי
נשגיח בדבריו ונתיירנה ביבום. שהרי אף שסיבת איסורה ליבום
היא מחמת הספק שמא נתעברה, מכל מקום לאחר שתיקנו
חכמים להמתין הרי זה איסור ודאי, וגם אם יתברר שאינה
מעוברת יעמוד האיסור בעינו. נמצא שהיא יבמה שאינה עולה
ליבום, ועל כן אף אין לה לחלוץ. הגמרא מוכיחה כדבריה: דהא
קמנא דלאו בת איצבורי היא – שאינה בת עיבור, ואפילו הכי
צריכה להמתין שלשה חדשים. הרי שאין זה ספק איסור אלא איסור
ודאי.

הברייתא דנה מוונות היבמה: תנו רבנן, יבמה שעדיין לא
התייבמה או חלצה, בשלשה חדשים הראשונים לאחר מיתת בעלה
מוונת מנכסיו של הבעל, שהרי בתוך זמן זה היא מנועה מחמתו
מלהנשא לאחרים. אבל מכאן ואילך אינה מוונת לא משל בעל ולא
משל יבם. ואם קמד היבם בדין, שתבעתו היבמה שיכנסנה או
יחלוץ לה, וזכה, קונסים אותו שותה מוונת משל יבם.

הגמרא דנה בדין מוונות יבמה שנפלה לפני קטן. נפלה לפני יבם
קטן וצריכה להמתין לו עד שיגדל ויחלוץ או ייבם (מאי), מנכסי
היבם ודאי לית לה מוונות, שהרי אין בידו ליבם או לחלוץ, ואין
שום סיבה לקונסו. אבל לענין מוונות מנכסי הבעל לאחר שעברו
שלשה חדשים ממיתת בעלה, מאי דינה. מביאה הגמרא: פליגי בה
רב אחא ורב הונא. חד אמר אית לה מוונות מנכסיו, משום שאין בידה
להתייבם או להנישא לאדם מהשוק עד שיגדל היבם. וחד אמר
לית לה מוונות מנכסי הבעל, ככל יבמה שאינה מוונת מנכסי
הבעל לאחר שלשה חדשים. מסיקה הגמרא: והלכתא, לית לה
מוונות לא מנכסי הבעל ולא מנכסי היבם, ומשמיא קנסיה שתיפול
לפני יבם קטן, ולא יהיו לה מוונות מאף אחד מהם.

הברייתא דנה בדין יבמה שחלצה שלא בדין בתוך שלשה חדשים:
תנו רבנן, יבמה שחלצה לה אחים בתוך שלשה חדשים להנשא
לשוק מיד אחר החליצה, אלא צריכה להמתין שלשה חדשים מיום
מיתת הבעל.

לבעלה השני וימות בלי בנים ותתחייב בחליצה, יפטרו אותה
בטעות מחליצה משום שיסברו שכן זה נולד לה מבעלה השני. וכן
יש לחשוש שיפסור את יבמתו לשוק. שאם יש לבעל הראשון של
אמו בן שמת ללא בנים, ואין שם אח אחר מלבדו, הרי היא נזקקת
לו ליבום, ומאחר שיטעו לומר שהוא בן השני יסברו שאין לאח
המת אחים, יתירו את אשתו לשוק בלא חליצה.
הגמרא מביאה קושיא על דברי רבא: מתיב רב הונאה, שנינו
ברבייתא, כבולין – בכל הנשים שאסרו חכמים להתייבם או
להינשא, אני קורא בהן שטעם איסורן הוא משום תקנת ערוה.
ואילו כאן בדין המתנת שלשה חדשים הטעם הוא רק משום תקנת
הולד, להבחין אם נולד מהראשון או מהשני. ואם איתא כדברי
רבא שהחשש הוא שמא ישא את אחותו מאביו, אם כן בולדו
ו-כל תקנות אלו, וגם דין המתנה הוא משום תקנת ערוה, ולמה
שנתה ברבייתא שהוא משום תקנת ולד. מתרצת הגמרא: אף
לדברי רבא היא תקנת המתנה היא משום חקנים וולד, דלא לפגע
בהו ערוה – שלא יפגע הולד באיסור ערוה. מה שכן בן בשאר
הנשים שאסרו חכמים עליהן להתייבם או להינשא, שטעם
האיסור הוא משום שלא יעברו היבם והיבמה עצמם על איסור
ערוה.
הגמרא שבה לבאר את תקנת משנתנו. מקשה הגמרא: בשלמא
תקנת שני חדשים ותנשא לא – מה שאמרו שלא תינשא לאחר
שני חדשים ממינת הבעל או מגירושיה מוכן, משום דהיינו ספקא,
שאי תלד לאחר תשעה חדשים מנישואיה יתיעור ספק אי הולד
הוא בר תשעה חדשי עיבור ונולד לקמא ו-מהראשון, או אי בר
שבעה חדשי עיבור הוא ונולד לבתרא ו-מהאחרון. אלא שעדיין
קשה, מדוע עליה להתמתן שלשה חדשים. תקנת הולד בלבד
ותנשא, ואי לשבעה חדשים מנישואיה ילדה אין ספק דהאי ולד בר
שבעה חדשי עיבור ונולד לבתרא הוא, שהרי אם הוא מהראשון
נמצא שנולד בחודש השמיני לעיבורו, ולא יתכן כדבר הזה, שכן
אין האשה יולדת בר קיימא אלא לאחר שבעה חדשי עיבור או
לתשעה, אבל הנולד בחודש השמיני אינו חי. ואי לתקנתא
ולשמונה חדשים מנישואיה ילדה אין ספק דהאי ולד בר תשעה
חדשי עיבור ונולד לקמא הוא, שהרי לא יתכן שילדה לשני
בחודש השמיני לעיבורה, שכן הנולד לשמיני אינו חי.
מתרצת הגמרא: אין די בחודש אחד של המתנה, משום דאי נמי
לתקנתא ילדה – גם אם תלד בחודש השמיני לנישואיה איכא למימר
דבנו של בתרא הוא, שכן דלקמא לא נתעברה מיד לאחר נישואיה
אלא אישתהווי אישתתא ו-השתתהווי חוש אדרי ורק לאחר מכן
איצטרך ו-התעברה, ונמצא שנולד לשבעה חדשי עיבור מהשני.
שוב מקשה הגמרא: ותקנתין רק שני חדשים ומתנשא, ובאופן
זה לא יתעורר שום ספק בולד. דהרי אי לשבעה חדשים מנישואיה
ילדה, אין ספק דהאי ולד בר שבעה חדשי עיבור ונולד לבתרא הוא,
שכן כבר עברו תשעה וחצי חדשים ממינת בעלה, ולא יתכן
שימשך זמן עיבורה יותר מתשעה חדשים. ואי לשייתא ופלגא
ו-לששה וחצי חדשים מנישואיה ילדה, אין ספק דהאי ולד בר
תשעה חדשים ונולד לקמא הוא, דהרי אי בר בתרא הוא נמצא
שלא נמשך עיבורו אלא ששה וחצי חדשים בלבד, והלא בר שייתא
ופלגא לא חיי – אינו חי. מתרצת הגמרא: אי נמי לשייתא ופלגא
ילדה – גם אם תלד לששה וחצי חדשים מנישואיה איכא למימר
דבנו של בתרא הוא. משום דאמר מר וזמרא (נדה לח), אפילו למאן
דאמר שילדת לתשעה חדשים אינה יולדת למקומעין – אינה יכולה
ללדת ולד חי אלא רק לאחר תשעה חדשים שלמים, מכאן מקום
אשה שילדה לשבעה חדשים יולדת אפילו למקומעין – לשבעה
חדשים שאינם מלאים. שטאמר בלית שמואל הנביא שמואל א' א'
ו' יתיה לתקופות הימים ותתיר תנה ותלד בן וגו'. מיעוט 'תקופות' –
לשון רבים של 'תקופות' הוא לכל הפחות שנים, ומיעוט 'ימים' אף
הוא לכל הפחות שנים, והשנה מחולקת לארבע תקופות של
שלשה חדשים (עירובין נז). נמצא שילדה לאחר עיבור של שתי
תקופות שהן ששה חדשים, ועוד שני ימים. הרי שאשה יכולה

ואם חלצו לה האחים לאחר שלשה חדשים ממינת הבעל, אין
צריכה להתמתן עוד שלשה חדשים, אלא נישאת מיד לאדם
מזהו. הוי אומר, שהשלשה חדשים של המתנה שאמרו חכמים
הם משעת מיתת הבעל, ולא משעת חליצת היבם.
מקשה הגמרא: מאי שנא מנא שצריכה האשה להתמתן אחריו
שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, ונחלקו אמוראים בגיטין (יה)
ממתי נמנים שלשה חדשים אלו. דרב אמר, משעת הנתינה של
הגט נמתין שלשה חדשים, ושמואל אמר, די שתמתין שלשה
חדשים משעת הכתיבה של הגט. שכן מאותה שעה אינו מתייחד
עמה ואין לחשוש שמא נתעברה ממנו. אך לדעת רב אין להתירה
עד לאחר שיעברו שלשה חדשים משעת הנתינה, שכן יש לחשוש
למי שכתב גט לאשתו הראשונה ולאחר חודש כתב גט לשניה,
ונתן את שניהם באותו היום, שאם נתיר לראשונה להינשא לאחר
שני חדשים ושהם שלשה חדשים מכתביה גיטה, יבואו להתיר
באותו זמן גם את השניה, ולדברי רב גם בחלוצה יש לגזור
שתמתין שלשה חדשים מהחליצה ולא ממינת בעלה, שהרי אם
נתיר ליבמה שחלצה שלשה חדשים לאחר מיתת בעלה להינשא
מיד לאחר החליצה, יבואו להתיר גם יבמה שחלצה בסמוך
למינת בעלה להינשא ללא המתנה.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, לא גזור כן בחלוצה משום קל וחומר,
אם איסור ברת של אשת אח התרת לאחר שלשה חדשים ממינת
הבעל, שכן הותר לו לבא אז על אשת אחיו להיבמה, איסור לאשה
של יבמה לשוק, לא כל שכן שיש להתיר לחלוצה לאחר שלשה
חדשים ממינת הבעל, ואין להצריכה להתמתן עוד שלשה חדשים
מהחליצה.
שנינו במשנתנו: וכן שאר כל הנשים שנתאלמנו או נתגרשו לא
יתאסרו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים. שואלת הגמרא:
בשלמא יבמה לא תתייבם עד שלשה חדשים ממינת הבעל
בדאמרה לעיל (מא), שמא התעברה מבעלה בולד בן קיימא, והרי
היא אסורה על היבם באיסור אשת אח שיש לו בנים. אלא בשאר
כל הנשים אמאי צריכות להתמתן שלשה חדשים ממינת הבעל או
מהגירושין. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן אמר שמואל, צריכות
להמתין משום דאמר קרא (בראשית יז) 'להיות לך לאלהים ולירקך
אחריך', ומכאן שאין השכינה שורה אלא על מי שיחוסו לאביו
ברור, ולא על מי שאין ידוע מי אביו. על כן על הגרושות
והאלמנות להתמתן שלשה חדשים, כדי להבחין בין וירעו של ראשון
לירעו של שני. שכן אם לא ימתינו, אם ילדו לאחר שבעה חדשים
מנישואיהם השניים לא נדע אם הולד הוא מהבעל הראשון או
מהשני, כפי שיבאר להלן.
מתיב רבא, שנינו ברבייתא, לפיכך גר וגיורת שהיו נשואים זה לזו
לפני גירותם, צריכין להתמתן שלשה חדשים לאחר גירותם עד
שינשאו שוב זה לזו. והרי קמא מאי להבחין בין ראשון לשני איכא,
הלא נישאת שוב לאותו אדם, ומדוע עליה להתמתן. מתרצת
הגמרא: קמא בגרים נמי איכא טעם להתמתן, כדי להבחין בין וירע
שנורע בקדושה לאחר שנתגיירו לירע שלא נורע בקדושה לפני
שנתגיירו.
הגמרא מביאה טעם אחר להתמתן כל הנשים: רבא אמר, אלמנה
וגרושה צריכה להתמתן שלשה חדשים משום גזירה, שמה הבן
שיוולד לה ינשא את אחותו מאביו. וראה ציור 8. שאם תינשא מיד
לאחר מיתת בעלה או לאחר גירושיה, שמא היא מעוברת מהבעל
הראשון, ותלד בן לאחר שבעה חדשים מנישואיה לשני, ויטעו
ויאמרו שהוא בנו של השני ונולד לאחר שבעה חדשי עיבור, ויכל
וישא את בת בעלה הראשון שנולדה לו מאשה אחרת, משום
שיסברו שאינה אחותו. וכן יש לחשוש שמא תלד אמו בן נוסף
מבעלה השני, וימות בן זה ללא בנים, ויבם ספק זה את אשת אחיו
זה שאינו אחיו אלא מאמו, משום שיסברו בטעות שנולד מהבעל
השני, והמת הוא אחיו גם מאביו, ונמצא עובר על איסור אשת
אח, שכן אין נהג דין יבום באשת אח מאם. וכן יש לחשוש שיוציא
בן זה את אמו לשוק להינשא ללא חליצה. שכן אם לא תלד אמו

יבמות. פרק רביעי - החולץ דף מב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמג
רש"י
תוספות

הוי — כלומר, הוי לומד מכאן שלשה חדשים שאמרו בו. ופאי שגא מנא דרב אמר משעת נתינה — ואף על גב דמשעת כתיבה לא נתייחד עמו, דאם כן הוה ליה גט ישר, ואפילו הכי משעת נתינה מניין, הכי נמי נמני משעת חליצה. לאיסור ברת — ליבם, התרת לאחר שלשה חדשים מיד. לאיסור לאו — לשוק, לא כל שכן דמותרת לאחר

לאחר שלשה - אין צריכה להמתין שלשה חדשים.
הוי השלשה חדשים שאמרו - משעת מיתת הפעל, ולא משעת חליצת היבם. מאי שנא מנא, דרב אמר משעת נתינה ושמא לא אמר משעת כתיבה? אמר רבא, קל וחומר: איסור ברת התרת, איסור לאו לא כל שכן? וכן שאר כל הנשים. בשלמא יבמה - בדרבנן. אלא שאר כל הנשים אמאי? אמר רב נחמן אמר שמואל, משום דאמר קרא: "להיות לך לאלהים ולורעך אחריך" להבחין בין ורעו של ראשון לוועו של שני. מתיב רבא: לפיכך גר וגזירת צריכין להמתין שלשה חדשים, הכא מאי להבחין איפא? הכא נמי איפא, להבחין בין ורע שגזרע בקדושה לוועו שלא נזרע בקדושה. רבא אמר: גזירה שפא ישא את אחותו מאביו, ויבם אשת אחיו מאמו, ויציא את אמו לשוק, ויפמור את יבמתו לשוק. מתיב רב חנניה: פכילן אני קורא בהן משום תקנת ערוה, וכאן משום תקנת ולד. ואם איתא - פולחיה משום תקנת ערוה! האי משום תקנת ולד דלא לפגע בהו ערוה. בשלמא תמתינ שני חדשים ותנשא, לא - דהיינו ספיא, אי בר תשעה לקמא אי בר שבעה לבתרא. אלא, תמתינ חדש אחר ותנשא: ואי לשבעה ילדה - האי בר שבעה לבתרא הוא, ואי לתמניא ילדה - האי בר תשעה לקמא הוא. אי נמי לתמניא ילדה - איפא למימר דבתרא הוא, דלמא אישתהווי אישתהא חדש אחר ואיעבר. ותמתינ שני חדשים ומחצה ותנשא, דאי לשבעה ילדה - האי בר שבעה לבתרא הוא. ואי לשיטא ופלגא ילדה - האי בר תשעה לקמא הוא, דאי בר בתרא הוא - בר שיטא ופלגא לא תי! אי נמי לשיטא ופלגא ילדה - איפא למימר דבתרא הוא, דאמר מר זוטרא: אפילו למאן דאמר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין - ילדה לשבעה יולדת למקוטעין, שנאמר: "יהי לתקפות הימים", מעוט "תקופות" - שתים, מעוט "ימים" - שתים. ותמתינ משהו ותנשא, וכי מלו שלשה חדשים לבדקה! אמר

שלושה חדשים אין צריכה להמתין — אמר רבינו חם: דוקא חלץ. שהחליצה מוכחת שלא בא עליה, כדאמר בממאנת דמאיננה מוכיח עליה שהיא קטנה. אבל אם מת היבם לאחר שלשה — צריכה להמתין שלשה חדשים, ודותר יבמה קרובה לביאה מארסוה, דגורנין אטו נשואה. אף על גב דאמר לקמן בפרק "בית שמאי" (ק"ב), ובפסחים פרק "אלו דברים" (ע"ב), יבמות — בויז מינה, אשתו — עד בויז מינה, היינו לענין לאוקמי אנפשה לה שלשה חדשים, אבל לענין גזרה שגא ישא אחותו כו' — איכא למימר יבמות קרובה לביאה טפי. מאי שגא מנא דרב אמר משעת נתינה — אף על גב דדאי לא בא עליה מקמי כתיבה — דאם כן לא היה פוטרה בגט וכו', דהוה ליה גט ישר. וטעמא מפרש בפרק שני דגיטין (יח"א), שלא יאמרו: שתי נשים בחצר אחת זו אסורה זו מותרת, שהעולם סוברים שכתובת שניהם היתה סמוך לנתינה, ויבא להתיר תוך שלשה. והבא גבי חליצה נמי יסברו ששתיהן סמוך למיתת חלצו, ויבא להתיר תוך שלשה. ומשני: לאיסור ברת התרת, דאם היה רוצה לייבם אחר שלשה — היה מייבם, לאיסור לאו לא כל שכן? דהיאך אפשר לאסרה להנשא לשוק אחר חליצה, שהוה דומה לחוכא ואיטולא, ולא ישמעו לנו העולם על כך. **לורעך** — לקמן בפרק "נשאין" (ק"ב), דרש מהאי קרא דאדור ליה דרבנא לאברהם: לא תניסב נכריה ושפחה, דלא יתיחס ורעך בתרה. דלא וגזירת — מכאן משמע דגר מותר בגזירת, וכל באוסרים כשנשאה מקודם דלא יחזור לסורם. **בבולן** — אני קורא בו' — איבמה לחוד קאי, ונקט לשון כולן — משום דאיירי בכל יבמות, בין ארסות בין נשואות, בין להתייבם או להנשא לשוק, אם חלצה תוך שלשה — כולן צריכות להמתין שלשה חדשים. **ותמתינ** — משדו ותנשא — לאו דוקא משדה, שצריכה להמתין שלשה ימים של קליטת חזרה.

סתם מעוברת למניקה קיימא — רבינו שמשון זקנו של רבי שמעון בן אלעזר היה אומר דגרשה מינקת מותרת לינשא. משום דלא משעבדא להניק, כדאמרין בפרק "אף על פי" (מכובות נ"ט), נתגרשה — אינו כופה. ואין נראה לרבינו חם, דהא למאי דהוה בעי למימר דטעמא משום סנדל, או משום דיחסא — לא היה חילוק בין אלמנה לגרושה. והוא הדין להאי טעמא, דאינו חזר בו אלא מהטעם בלבד. ועוד: אלמנה גופה, אי אמרה איני נזונית ואיני עושה, או תבעה כתובתה — לא משעבדא. וכן פוסק בשאלות דרב אחאי דלא שגא גרושה ולא שגא אלמנה. רבי

חליצה מיד, והאיל ועברו שלשה חדשים מיום מיתת. **ולורעך אחריך** — אשה השכינה שהיה אלא על הוראים, שרעו מיתחם אחרי. והכי נמי קיימא לן בגדלים (כ"ב): "זבדתי מכם המורדים והפושעים בך" — אלו בני ערוביא. נר וגזירת — גר שנתגייר ואשתו עמו — צריכים להמתין שלשה חדשים, ופרש זה מזה. והבא מאי להבחין איפא? הרי אין כאן ראשון ושני. **רבא אמר שגא ישא אחותו מאביו** — אם נשתי תוך שלשה יולדה, והוא כן תשעה לראשון ונולד בביתו של שני, וסבור שהוא בנו וישא את בת בעלה הראשון שיש לו מנשה אדירת, והיא אחותו מן האב. ויביים אשת אחיו מאמו — שאם תלד לאחריו כן אחר, וישא אשה וימות בלא בנים, ויבמנה זה, כסבור שהוא אחיו מאביו, ונמצא מייבם אשת אחיו מאמו של מאביו, ויציא את אמו לשוק — אם לא תלד אמו לשני וימות, וכסבורים שהוה בנו, ותנשא אמו לשוק בלא חליצה. ויפמור את יבמתו לשוק — אם יש לו אח מאביו הראשון, וכל הוי לו בנים ומת, ואין שם אח אלא אמו, והוא סבור שהוא כן האחרון, ונמצאת אשת בנו של ראשון חזקה לו נשאת לשוק בלא חליצה. וגבי גר וגזירת לחדא מהני הוא דאיכא למיחש, כגון לשמא ייבם אשת אחיו מאמו, שגא מעוברת היתה, וכשתלד בסורה היא שכן שבעה הוא, ובקדושה נזרע, ותחזור ותלד כן אחריו וישא אשה וימות בלא בנים, ויבם זה את אשתו, וסבור שגם הוא נזרע בקדושה. ויכן שזה נזרע שלא בקדושה, וסתם נכריה וזנה היא — איכא למימר שגא אינו בנו של זה, ונמצא נשוא אשת אחיו מאמו. **בבולן אני קורא בהן** — כל נשים שאסרו חכמים להנשא או להתייבם, קורא באן בהן תקנת ערוה, כדי שלא יבאו ליד ערוה, ובאן — בהתנבש של שלשה חדשים שאסרו חכמים לשאר נשים אין כאן תקנת ערוה, אלא תקנת הולד, להבחין בין מי הוא. ואם איתא — דחשו חכמים לשמא ישא אחותו מן אביו — הא נמי תקנת ערוה היא. דלא לפגע ולד בערוה. אבל כל שאר הנאסרות — איכא תקנתא אחריבע ובעל עצמו דלא לפגע בערוה. הא בר שבעה לבתרא הוא, דאי מקמא איבערבא כשמת — אישתבח דבר תמניא הוא, ובר תמניא לא חיי. אי נמי לתמניא ילדה כו' — תירוצא הוא. אישתהי — לאחר שנשאה. והוא הדין נמי דמצי לתרצוי אי נמי לשבעה ילדה — איכא למימר בר תשעה לקמא הוא, מעיקרא חדש אחד איבערבא קודם מיתתו. אלא האיל ותיחך למילתיה בתרא. ואוקי דאבתי איכא ספק — סגי ליה בתבי. אפילו למאן דאמר — במסכת נדה בפרק "בנות כותים". ויהי לתקופות הימים — הרי ששה חדשים ושני ימים. ותמתינ משהו — שבעה או שבעים. וכי מלו שלשה חדשים — ליום מיתת בעלה, שדרך עובר להיות ניכר —

ליבקה בדידיה, כדרך נשים. ואי מעיברא — דאי בר קמא הוא, דאי בר בתרא הוא. בהילוכה — מוליכין אותה בעפר תיחוד, אי מעוברת היא — פסיעותיה ניכרות ומעמיקות יותר משאר נשים, שהולד מכבידה. כך מצאתי בתשובת הגאונים. **מחפה עצמה** — שלא תראה מעוברת, כדי שלא יבינו שכן הראשון הוא, וירש בנכסי בעלה שני. **היבא דקים לן כו'** — הואיל וטעם המתנה משום ולד הוא, שלא יזא ספק, כשאני יודעים ודאי שהיא מעוברת מראשון — תנשאו ומשני גזרה שגא תעשה כו'. דידיה נמי — לא ישמש עם אשתו מעוברת, שגא תחזור ותתעבר, וידחק אחיו וימנע צורת פניו, כסנדל הוה שאין לו צורה. אי למאן דאמר כמוך — פלוגתא היא בפרק קמא (יבמות י"ב). דחסה — שממעכו בשעת תשמיש. דחסה — לשון לחץ, שחוצהו, כדאמר לקמן (ק"א) גבי חליצה: צריך למידחסיה לברעיה. **הבא נמי חיים עילויה** — שאין אדם מתוכיין להרוג הנפש. למניקה קיימא — כשתלד מניקה. ואי

רבי יוסי אומר כל הנשים יתארוסו – בעירובין (מז,א) פירש בקונטרס דאפילו ארוסת דקא יתארוס, אבל ינשאו – לא, וגזר רבי יוסי ארוסה אטו נשואה, ואין נראה, דאי גרס בברייתא דרדפהו רבי יוסי מתיר ליארוס ולנישא מיד – אם כן קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי, דהבא גזר אפילו ארוסה אטו נשואה, כ שכן דחה לה למיגור נשואה דרדפהו אטו שניה דרדפהו ואין רבי יוסי בברייתא דרדפהו רבי יהודה

— מכל מקום קשיא, דהיכי מוכח בפרק "מי
שהוציאהו ובגמרא דרדופה פליג עליה
מבחינת דרדופה, ותנא קטא ממתניתין הוא רבי
מאיר? דלמא רבי מאיר דרדופה הוא רבי יוסי
דמתניתין, דלא שרי אלא ליארא, אבל אינשא —
לא, ומצריכות להמתין שלשה חדשים דקאמר רבי
מאיר, היינו מלינשא, אבל ליארא — מיד שרי,
ואף על גב דקתני סתמא צריכות להמתין, הכי נמי
קתני בפרק "ארבעה אחין" (בכמות להא), גבי
גזירות ושבויה ואנוסה ומפוחה צריכות להמתין
סתמא, דברי ר' יודרה. ועל כרחך היינו דוקא
לינשא, דליארא אפילו בשמא שרי אלא רבי
יודרה. ועוד: דהכי מוכח בגמרא דדור ביה רבי
וחנן ממתניתין דכרמא, דקתני כולן צריכות
להמתין. דלמא לינשא קאמר. אבל ליארא שרי?
ונראה כמו שפירש רש"ן כאן, דרבי יוסי שרי נמי
ארוסה להנשא, ולא פליג, ור' יודרה אלא
באיבול לדרסה. ומיהו, מה שהביא ראיא
דשמעין לרבי יוסי דמיקל בהבזנה טפי מרבי
יודרה בסוף פרק "ארבעה אחין" (שם) — אינה
ראיה. דלמא בגזירות ואנוסה מיקל, משום
דמתהפכת שול תתערב, כדאמרין לעיל (להא),
אבל לעולם גזר ארוסה אטו נשואה. ומברייתא
דרדופה היה יכול לדקוק א' גרס מה רבי יוסי,
דלא אמר אפילו נשואה דרדופה אטו שאין דרדופה
— כל שכן דלא גזר ארוסה אטו נשואה. והא
דפסיק רבי יוחנן רבי יוסי, ולא נקט רבי יודרה,
כיין דרשניהם שוין — משום שבא לדפוס כרבי יוסי
גם באיבול. ואז קאט רבי יוסי כדפריש בקונטרס
משום דנימוקו עמו. ואם תאמר: כשמגיה בגמרא
(לקמן ג.א.): אימא רבי יוסי אומר כל הנשים
ינשא, ופריך: ולית ליה לרבי יוסי להבחין? ומאי
קשיא ליה? נימא דכל הנשים לאו דוקא.
ואארוסות דוקא קאי, אבל אנשואות, דמעיקרא
נמי לאו היה יכול? דוקא, דלא היה קאי אלא
אנשואות, דארוסות שרי אפילו לינשא ויש לומר:
דלא דמי, דהשאת הוי כל דוקא, וקאי שפיר בין
אארוסות בין אנשואות, אלא שהדיוק במשמע
תארוס — אין, יחזרו — לא, לא קאי אבל נשים
אלא אנשואות אלא. אבל פסטא דמתניתין אבל
נשים קאי, אבל קשה לרבינו נמי, דקתני לקמן
בברייתא: ובזול לא ינשאו עד שיהו להם שלשה
חדשים. משמע אפילו ארוסות כמו כל הנשים.
ודחוק לחלק בין ובזול לכל הנשים. ואמר רבינו
חם: דגזר בברייתא דרדופה רבי יוסי מתוך
ליארא, ולא גזר לינשא. וגזר רבי יוסי ארוסה אטו
נשואה, ודחוק הוא למחוק ודספרי, וברבנאן גזר

לינשא' העוד, וליארס אפילו נשואה שרר. **הלכה** רבי יוסי – ולא גיטין רבי יהודה, ורבי יתודה – הלכה רבי יהודה, רבי יהודה ורבי יוסי – הלכה רבי יוסי, ואין צריך לומר רבי יוסי, אף על גב דיתיראדה פליג עליה. ואי ערב הלכה רבי יהודה – שפיר איצטרך למה תאמר: דאמרינן רישא שמכת ביה (א.ב.א.), עבד שבת סתם על תנא רבי שמעון. ותנן: מפת יוש לומר: דנדיא דלא חשיב גיטור – מכל מקום חשיב כרביס לגבי דידא. ולא אמרינן: דכפר הלכה כסתם משנה, ותנן: נזיר חופץ ומפספס אבל לא סורקו ומאי קשיא? דסתמא בנזיר (מב. עבודה זרה (ו.א.) אין סורד לשמעהו וליכא למימר דרבי יוחנן אית ליה הלכה כסתם, אפילו ב דא? ויש לומר: דודאי כסתם ואחר כך מחלוקת מומר דרבי יוחנן דאין ליה הלכה כסתם, אבל בת למימר מחלוקת ואחר כך סתם ואחר כך מחלוקת. ואחר כך מחלוקת, דאין לנו לומר שחור בו הלכתא כסתם. ואם תאמר: בדפרק "כל געות" (עירובין צב.א.) פסק רבי יוחנן כרבי שמעון, בין "הלוך" (שם ע"ב). וחינת סתם ואחר כך מחלוקת ותיגר דרב רבני אהרין הן: דיערק קשיא חצירתא בימי שמוציאיהו" (שם מה.ב.) וסתם בפרק "הלוך". אבל כפר "כל געות" לא פליגי בו רביס: ואין אף על גב דאמרינן:

1 ואי מינסבא דלמא מעיבא — לאחר לידתה, מעיבר עליה חלבם, וקטלה לברא ברעב.
2 מאכילתא ליה — מאכילתה, לא יחב לה בעל — משום דלאו בריה הוא, וליתבנייניה
3 ליליורשים — של בעל ראשון, אשה בושא לבא לבית דין — ולתבוע וירשים בשביל בנה.
4 וחזרתא את בנה — על כרחא מת בנה ברעב, הי ניהו בתולות הי ניהו ארוסות — הא

לא ארסוהא הכי קאמר — כלומר, לא תתני
אחת ואחת, דמשמע תרי מילי, אלא כולה חדא
קתני. ופרשי קמפרש: אחת בתולות ואחת
בעולות, ובגון שנאמרלז או נתגשר בין מן
האירוסות, הדיתו בתולות, בין מן הנשואין,
הדיתו בעולות. הלכה כרבי יוסי — דשרי
ארסות לנישא. והואיל וליכא ממשח לזרע
ראשון, ונשואה ליארס. והאי דנקט רבי יוסי ולא
רבי יהודה, דהא רבי יהודה נמי שרי ארסות
לינישא ביהדיא, אלא משום דרבי יוסי ניקמוק
עמו. ככלל ייחדיאה פליג עליה — תנא קמא
דאמר לא ינישאו אלא יתארסו אחת ארסות
ואחת בתולות, דאמר אפילו ארסות ליארס כל
שכן לינישא — ייחדיאה היא. ולא סתמא דרביס
היא. הכי גרסינן: אין וחתמין — בניחזא. דרופה
— ריגילה. וגם סמוך למיתות עמדה בבית אביה
זמן מרובה, דליכא לימירא מעוברת היא. או
שהיא לא כנס — וליכא שמישה. עקרה — שנעקר
מקלה, ונטלה דאם שלה. איולית — ממעי
אמה לקייה היא. ואין לה סימני שער דדיס. או
שאניה ראייה לילד — לאיתויי (מחמת) סמא או
חול. כולן צריכות להפתינ — דגזרו שאניה
ראייה אטו ראייה. מפתיעתא דברסא —
שנשנית בברס ביבנה, מחמת אותה משנה חזר
בו. כעשר כיננה — שהיו יושביש שורות שורות
בבית הכרם. לא חש לקיפתיה — למה שהוא
טחון ומרציא מפיו, כלומר לדיבורו. סתם ואחר
כך מחלוקת היא — דהא אפילו עלה רבי יוסי
ורבי יהודה. מחלוקת ואחר כך סתם — בין
ססתם אחריה מיד באחד מהם, בין שסתם
אחריה במסכת אחרת באותו הסדר. כגון. נתן
חזק לזרע. מחלוקת בבבא כבא — ביהובתא
(קב), וסתם בבבא מצינעא (עו"א); כל המשנה
ידו על התחתונה, וסתם לן כרבי יהודה, דאמר
אם השבח יתר על הדינאה כו' — הלכה כסתם.
סתם ואחר כך מחלוקת, — כי מתניתין. מנקיש
— דמקש ממנו הלכות פסוקות, הלכה כפלוני
לפלוני.

הֲלֹכָה בְּסֶתֶם. דְּאָמַר רַב
מְחִלּוֹת וְאַחַר כִּד סֶתֶם - הֲלֹכָה בְּסֶתֶם, סֶתֶם וְאַחַר כִּד מְחִלּוֹת
כִּד וְאִיל רַבִּי אֲבָהוּ אֶכְתְּפִיה דְּרַבִּי נָחוּם שְׁמַעְיָה, מְקִיט וְאִיל
מְחִלּוֹת וְאַחַר כִּד סֶתֶם מֵאִי? אָמַר לִיה: הֲלֹכָה בְּסֶתֶם. סֶתֶם
וְאִיל לִיה: אֵין הֲלֹכָה בְּסֶתֶם. סֶתְמָא דְּמִתְנִיתִין וּמְחִלּוֹת בְּבִרְיָתָא
סֶתֶם. מְחִלּוֹת בְּמִתְנִיתִין וְסֶתְמָא בְּבִרְיָתָא מֵאִי? אָמַר לִיה:
וְכִי

בפרק "מי שהוציאורו" (עירובין מ"ב). קאמור רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: רבי מאיר נאמר רבי יוסי – הלכה כרבי יוסי. ודייק דליתנהו לתיני כללי דמאימאנא רבי יוחנן לפסוק הלכה כרבי יודנה, לאפוקי מרבי יוסי דפליגי עליה. **סתם** ואחר כך מלמדת היא – ואם נאמריא כו', אף על גב דפליגי רבי יודנה בספא, וקאמר אבא דיהה בבליה משנה שבת ב"ז מוציא (שבת פ"א. פס"ד). ופרקי: ומו סבר רבי דאין מחבין אסורי ותאמר רבי יוחנן פלוגתא דפרק שני דביצה (כ"ג.) גבי קירוד וקריצון. ובתרי מסכתא אמר בפרק קמא דמסכת ואחר כך מחלוקת – דאא קאמר הכא בחדייא אליבא דרבי יוחנן וסתר אחר כך מחלוקת מסכתא – אית ליה לרבי יוחנן דהלכתא כסתם. וטעמא דרבי יוחנן משום דתאמנא אית לן פסוקי – שגורא פירוש. ומיהו, שגא אמוראי אית ליה דבתרי מסכתא אין סדר למשנה אין ספק – בין לא עינדי. ופרקי: ודא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ומייתי מתסם משנה דבפרק יוחנן אינה אלא דלא גזר בעירובי, ובוה דהב' הוי מחלוקת ואחר כך בתם, פסק מחלוקת בשלש ומיהו קשה, דבסוף פרק קמא דמסכת עבודה וזה (כ"א.). גבי שכירות וסוף, פסק שמואל ונאמר דאין רבי יוחנן מצינו

1-ומריבה] עם בעלה כשהיתה בְּבֵיתָהּ בְּעֵלָהּ ולא שימשה עמו, או
 שְׁהִיָּה בְּעֵלָה כְּבוֹשׁ בְּבֵית הָאִסְרוּן, או שְׁהִיָּה בְּעֵלָה וְזָנוּ או חוֹלָה
 שאינו יכול לשמש, או שְׁהִיָּה הִיא חוֹלָה ולא יכלה לשמש עם
 בעלה, או שְׁהִיָּה אֶת עוֹבְרָה אַחֵר מִיָּתָהּ בְּעֵלָה ולא יתכן שהיא
 מעוברת ממנו, או שְׁהִיָּה עֲקָרָה שְׁנֵעֵקֶר רְחוּמָה, או שהיא זָקְנָה או
 קְטַנָּה או אֶלּוּנִית שאינן בנות עיבור לידה, או שְׁאִינָה רְאוּיָה לִילֵד
 מטעם אחר, כגון מחמת חולי או סם, אפילו שבכל אופנים אלו אין
 חשש שמא התעברה מבעלה הראשון, הרי היא זָקְנָה לְהַמְתִּין
 שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. שגורו על כל אלו, משום שאם
 נתיר להן להינשא מיד יבואו להתיר גם נשים שראויות להתעבר.
 רבי יהודה מְתִיר בְּכָל הַנָּשִׁים הָאֵלּוּ לְאִמָּהּ וְלִישָׁא מִיָּד, ולא גזר
 עליהן משום נשים הראויות לילד. הרי שרבי מאיר הוא התנא
 הסובר שגורו על נשים אלו שאינן ראויות לילד אטו הראויות
 לילד, ומשום כן גזר גם בארוסה אטו נשואה. נמצא שאין זו שיטת
 רבים אלא שיטת יחיד בלבד.
 רבי יוחנן חזר בו משום ברייתא אחרת: אִמָּר רַבִּי הֵיכָא פְּרָא אָמַר, תָּנִי
 בִּזְרֵי יוֹחָנָן מִמָּה שֶׁפֶסֶק כְּרִבִּי יוֹסִי, וּפְסֵק כְּתָנָא קָמָא. הגמרא
 מפרשת את טעם חזרתו: אִמָּר רַבִּי יוֹסִי, אִי אֲכַן הָדָר בֵּיהּ [חזר בו]
 רבי יוחנן, מִפְּתִיגָתָא דְּכָרְמָא הָדָר בֵּיהּ – משום הברייתא שנשנתה
 בכרם ביבנה חזר בו. דְּהֵינָה, אִמָּר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּנֵי שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
 בְּרוֹקָה, שְׁמַעְתִּי מִפִּי חֲכָמִים בְּכָרִם בִּיבְנָה, בּוֹלָן [כל הנשים]
 צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לאחר מיתת בעליהן או גירושיהן,
 ואפילו אלו שאינן ראויות לילד, משום שגורו עליהן אטו הראויות
 לילד.
 הגמרא מביאה קושיא על דברי רבי יוחנן קודם חזרתו: אִמָּר לִיה
 רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי יְרֵמְיָה, בִּי עֵיִלָּת לְקַמְיָה [כשתבוא לפניו] דְּרַבִּי
 אֲבָהוּ רַמִּי לִיה [תקשה לו], מִי [וכי] אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁהִלָּה בְּרַבִּי
 יוֹסִי, שארוסה מותרת להתארס ולהינשא מיד ונשואה מותרת
 להתארס מיד. וְהָאִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן עֲצֻמוֹ שְׁהִלָּה בְּסָתָם בְּשִׁנָּה בְּכָל
 מָקוֹם, וְהָרִי תָנִן בְּמִשְׁנַתָּה שְׁנוּיָה בְּסָתָם, כָּל הַנָּשִׁים לֹא יִשְׁאָלוּ וְלֹא
 יִתְאַרְסוּ עַד שִׁיחֲזֹר לָהֶם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אַחַת בְּתוּלוֹת וְאַחַת בְּעוֹלוֹת
 וְכו' אחת נשואות ואחת ארוסות. ואם כן איך סתר את דברי עצמו
 ופסק כרבי יוסי.
 אִמָּר לִיה רַבִּי זִידְקָא לְרַבִּי יְרֵמְיָה, דְּרָמָא לָךְ הֵא לֹא חֲשׁ לְקַמְיָה –
 מי שהקשה לך סתירה זו אינו מרגיש את קמחו, כלומר, אינו מבין
 את הדיבורים שהוא טוחן ומוציא מפיו. שכן משנתנו פָּתָם וְאַחֵר
 כֶּךָ מְחַלּוֹקֶת הִיא, שהרי בהמשכה מובאים דברי רבי יוסי ופסק
 יהודה שחולקים על דין זה, ובאופן זה אין הִלָּה בְּסָתָם. על כל פסק
 רבי יוחנן כרבי יוסי ולא כתנא קמא. אִמָּר רַבִּי זִידְקָא מוכיח כדבריו:
 דְּהָרִי אִמָּר רַבִּי שְׁפָא, וְאַיְתִּיקָא רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁדוּקָא כְּשֻׁקוֹדֵם מוֹבָאֵת
 מְחַלּוֹקֶת תְּנָאִים וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׁנִית שִׁטָּה אַחַת מִזֶּה בְּסָתָם, הִלָּה
 בְּסָתָם, שכן מכך סתמה המשנה כשיטה זו לאחר שהביאה את
 השיטה הראשונה נראה שהסתבר לה יותר טעמה של השיטה
 השנייה. אבל אם קודם נשנה במשנה דין בְּסָתָם וְאַחֵר כֶּךָ הוֹבָאֵה
 מְחַלּוֹקֶת בְּדִין זֶה, אִין הִלָּה בְּסָתָם. ואף במשנתנו הוֹבָאֵה שִׁטָּה
 רַבִּי יוֹסִי לאחר שיתת תנא קמא שנשנתה בסתם, ועל כן פסק רבי
 יוחנן כרבי יוסי.
 הגמרא מביאה כללים שונים בהכרעת ההלכה: מְסַתְּמִין וְאִילֵין רַבִּי
 אֲבָהוּ אֶפְתִּיחִיה דְּרַבִּי נָחוּם שְׁמַעִיָּה – רבי אבהו נסמך בהליכתו על
 כתפי רבי נחום שמשו, והיה רבי נחום מְנַקֵּיט וְאִילֵין הִלָּכְתָּא מִינֵיהּ
 – מלקט ושומע ממנו הלכות פסוקות. בְּעָא מִינֵיהּ – שאל אותו רבי
 נחום, אם קודם נשנתה במשנה מְחַלּוֹקֶת וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׁנִית בה
 שיטה אחרת בְּסָתָם, מָאִי הִיא הִלָּכָה. אִמָּר לִיה רַבִּי אֲבָהוּ, הִלָּה
 בְּסָתָם. עוד שאלו פָּתָם וְאַחֵר כֶּךָ מְחַלּוֹקֶת, מָאִי הִיא הִלָּכָה. אִמָּר
 לִיה רַבִּי אֲבָהוּ, אִין הִלָּה בְּסָתָם. עוד שאלו: כִּישִׁי סָתָמָא
 דְּמַתְּנִיתִין – משנה סתם ללא מחלוקת, וּמְחַלּוֹקֶת בְּבְרִיתָא –
 ובברייתא שנוי דין זה במחלוקת, מָאִי הִיא הִלָּכָה. אִמָּר לִיה רַבִּי
 אֲבָהוּ, הִלָּה בְּסָתָם מִשְׁנָה. עוד שאלו: אם מובאת מְחַלּוֹקֶת תְּנָאִים
 בְּמַתְּנִיתִין [במשנה] וּסְתָמָא בְּבְרִיתָא – והברייתא סותרת כשיטה
 אחת בלבד ולא מביאה מחלוקת בדין זה, מָאִי הִיא הִלָּכָה. אִמָּר
 לִיה רַבִּי אֲבָהוּ,

ואם תינשא יש לחשוש דְּלָמָא אֵינְיָקְרָה [ותעבר] מבעלה השני
 לאחר לידתה וּמַעְבָּר [ותעבר] חֲלָקָה ולא יוכל הולד לינוק
 ממנה, ונמצא דְּקָמָלָה לִיה [שהורגת את בנה] ברעב.
 מקשה הגמרא: אִי הָבִי בִּאשְׁתֵּי דִידֵיהּ נָפִי יש לנו לאסור תשמיש
 כשהיא מינקת, שמא תתעבר ויתעבר חלבה וימות בנם. מתרצת
 הגמרא: בְּבִן דִּידֵיהּ אִין לַחֲשׁוֹשׁ לָכֵךְ, שכן אם יתעבר חלבה
 מְסַמְסָמָא לִיה [תאכילנו] בְּבִיצִים וְחָלָב ולא ימות.
 מקשה הגמרא: אם כן, דִּידֵיהּ נָפִי – גם כשמניקת את בנה שלה
 מבעלה הראשון, מדוע אסרו לשאתה. הלא אף אם תתעבר
 מהשני ויתעבר חלבה לא ימות הבן, שהרי מְסַמְסָמָא לִיה
 [תאכילנו] בְּבִיצִים וְחָלָב. מתרצת הגמרא: בְּבִן שְׁנוּלֵד לָהּ מִבְּעֵלָה
 הראשון, אם יתעבר חלבה ולא תוכל להניקו לֹא יָהֵב לָהּ הַפֶּעַל
 השני דמים כדי לקנות לו ביצים וחלב משום שאינו בנה, וימות
 ברעב.
 מקשה הגמרא: וְלִיְהִיבָעִינָהּ לְיִוְרֵשִׁים – הלא יש לה לאשה לתבוע
 את דמי הביצים והחלב מיורשי בעלה הראשון וליטלם מנכסי
 הירושה, שהרי האב מחויב לזון את בנו, ואם מת האב גובים
 מנכסיו. מתרצת הגמרא: אִמָּר אֲבִי, אִשָּׁה בּוֹשָׁה לְבֵית דִּין, ויש
 לחשוש שמא לא תתבע את יורשי בעלה בשביל בנה, ואם תינשא
 שמא תתעבר ויתעבר חלבה, ונמצא שהיא חוֹרְקָת אֶת בְּנָה ברעב.
 שנינו במשנתנו: כָּל הַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים
 מִלְּהִתְאַרֵס וּלְהִינְשָׂא, אַחַת בְּתוּלוֹת וְאַחַת בְּעוֹלוֹת, אחת גרושות
 ואחת אלמנות, אחת נשואות ואחת ארוסות. מקשה הגמרא: הִי
 נִיְהוּ [מי הן] בְּתוּלוֹת וְהִי נִיְהוּ אֲרוּסוֹת, הלא היינו הך הוא, שהרי
 לא יתכן שבתולה תפול ליבום אלא אם כן היתה מאורסת למת,
 ומדוע הוצרכה המשנה לכתוב את שתיהן, הלא די שתכתוב
 בתולה ומכך נבין שהכוונה לארוסה. וכמו כן יש להקשות: הִי נִיְהוּ
 בְּעוֹלוֹת, וְהִי נִיְהוּ נְשׂוּאוֹת, – הלא היינו הך הוא, שכן אם נישאה
 הרי היא בעולה. מתרצת הגמרא: אִמָּר רַבִּי יְהוֹדָה, אֲכַן 'אחת
 נשואות ואחת ארוסות' אינו דין בפני עצמו, אלא הוא פירוש לדין
 הקודם, וְהָבִי קָאָמַר, 'אחת בתולות ואחת בעולות' שְׁנֵתְאָרְמָלוּ
 [נתאלמנו] או שְׁנֵתְאָרְשׁוּ, כלומר בִּין בתולות שנתאלמנו או
 נתגרשו מן הָאֲרוּסִין, וְבִין בעולות שנתארמלו או נתגרשו מן
 הַנְּשׂוּאִין, צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים.
 שנינו במשנתנו, שרבי יהודה חולק על דברי חכמים, ואומר שלא
 גזרו על ארוסות שנתאלמנו או נתגרשו להמתין שלשה חדשים,
 אלא מותר להן להינשא מיד. שהרי טעם הגזירה הוא משום
 החשש שמא תתעבר ולא נדע של מי תעובר, וחשש זה אינו קיים
 אלא באופן שהיתה נשואה לראשון, אבל אם היתה רק ארוסה לו
 בודאי לא נתעברה ממנו. וגם על הנשואות שנתאלמנו או נתגרשו
 לא גזרו להמתין אלא עד לנישואיהן, אבל מותר להן להתארס
 מיד. שכן רק אם תינשא לשני קיים החשש האמור, אבל אם רק
 תתארס לו בודאי לא תתעבר ממנו. וגם רבי יוסי סובר כרבי
 יהודה, שארוסות מותרות להינשא מיד ונשואות מותרות
 להתארס מיד. אבל לדעת חכמים גזרו על ארוסות אטו [משום]
 נשואות, וכן גזרו על אירוסין אטו נישואין.
 הגמרא דנה איך נפסק להלכה במחלוקת זו: רַבִּי אֱלֶעָזָר לֹא עָל
 [לא בא] לְבִי מִדְּרִשָּׁא. אִשְׁבָּחִיה [מצא] רבי אלעזר לְרַבִּי אִסִּי
 וְאַחֵר לִיה, מָאִי אָמַר [מה אמרו] רַבִּין בְּבִי מִדְּרִשָּׁא. אִמָּר לִיה רַבִּי
 אִסִּי, הָבִי אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, הִלָּה בְּרַבִּי יוֹסִי
 שהנשואות מותרות להתארס מיד, והארוסות מותרות להינשא
 מיד. אמר לו רבי אלעזר: מְכַלְּלִי דִּיחִימָא פְּלִגִּי עָלֵיהּ – האם מוכח
 מדברי רבי יוחנן שפסק להלכה כרבי יוסי שהתנא קמא במשנתנו
 שחולק על רבי יוסי, וסובר שבין ארוסות ובין נשואות צריכות
 להמתין בין לנישואין ובין לאירוסין, הוא יחיד ולא רבים. שכן
 אילו היתה זו דעת רבים היתה נפסקת הלכה כמותם ולא כרבי
 יוסי. אמר לו רבי אסי, אִין – אכן תנא קמא הוא יחיד.
 רבי אסי מביא ראיה לדבריו ששיטת תנא קמא היא דעת יחיד:
 וְהִתְנָא – שכן שנינו בברייתא, הָרִי שְׁהִיָּה הַאשָׁה דְּרִוּפָּה [רגילה]
 לִילָדָה לאחר נישואיה לְבֵית אֲבִיהָ בעיר אחרת, וגם זמן רב לפני מות
 בעלה לא שהתה עמו אלא היתה בבית אביה, או שְׁהִיָּה לָהּ פֶּעַם

דוחה הגמרא: **אמר רבא**, ו**מאי קושיא** היא זו, ו**דלמא** **הא** ששנינו
ברישא שהשן מקבלת טומאה גם ללא תיקון, הוא באופן שהשן
בְּתִיחָהּ ו-עם הקת שלה, שמאחר שיש לה בית יד הרי היא
ראויה לשימוש כמות שהיא, ואינה צריכה תיקון. אבל **הא** ששנינו
בסיפא שהיא צריכה תיקון, הוא באופן שהיא **בְּלֵא** **בְּתִיחָהּ** ו-ללא
תתה, ואינה ראויה לתשמיש, ועל כן אינה מקבלת טומאה עד
שתיקוניה למלאכתה. הגמרא מביאה תירוץ נוסף על סתירה זו
אמר רב פפא, ו**מאי קושיא** היא זו, ו**דלמא** **הא** ששנינו בסיפא

מתרצת הגמרא: **כִּי תִנָּה** בהִיאָה ברייתא שמורת לארס קודם הזמן
הזה, הכוונה היא לקודם **דְּקוּדָם** (תְּנִינָה) – לימים שמראש חודש אב,
עד לשבוע שחל בו תשעה באב, שאף תספורת וכיבוש מותרים בו,
אבל בשבוע שחל בו תשעה באב גם אירוסין אסורים. הגמרא
דוחה תירוץ זה: **אִמָּר רַבָּא**, והלא משבוע שהוא קודם **דְּקוּדָם**

יבמות. פרק רביעי – החולץ דף מג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמז רש"י

רבי לא שנא – רבי שסידר את המשנה לא שנא שהתא משנה, שלא רצה לסתומה.
 רבי חיאי – תלמידו, מנין לו שהלכה כמותה, שסתמה בברייתא? שנים שפאות – רדחו למילתיה. אחת מהורה – דלא חוי למידר, אחת בפני עצמה – שאינה תחובה במסרק.
 שפאה – שראיה לנר, או למיתוה, לפרוש בגדים או חוט זו מזו. אחת מביתיים – שמכל שלש הסמוכות ניטלה החיצונה – תו לא חוי.
 היתה החיצונה – אחת מהשלמיות הללו, שנשתירו של עם החיצונות. וכן חיצונה רחבה היא, כעין חיצונות שבמסרק של עץ שלנו – הלכך לא מנחיא בהדיה, וטהור. למלקט – מלקטים, שקורין טנ"ש. לנר – לנקר את הנר. ולמיתוה – לפרוש בגד, כעין החייתים שמתוחין עורות במסמרים. שפאה – לקמן פריך: דהא תנא רישא כולא אחת אחת בפני עצמן טמאות, ואף על גב דלא התקנה. הא – דקתני שנים טמא בגווייתא אמצעיות, דחויין טפי, שהן כנגד בית ד' המסרק, וכשהוא אחד בו מכוונות הן לסרוק. והא – דקתני שלש אין שנים – לא בברייתא. ולא בחיצונות וממש, דהא אמרין היתה חיצונה אחת מן טהור, אלא אותו המשכות כלפי הראש, ואין מכוונות כנגד בית ד' המסרק, ולא חזו כולי האי – הלכך שלש הוא דחו במקצת, אבל שנים – לא חזו ולא מידר. לשון אחר, והוא עיקר: בגווייתא וברייתא – שתי שורות שנים יש למסרק של צמר, חיצונות ופנימיות. החיצונות – עיקר המלאכה תוליה בהן, ופנימיות – לקולט הצמר שלא יפול. והלכך, בחיצונות צריך שלש במקום אחד, והפנימיות – דין בשנים. בקתייהו – שנטל עמה חתיכת עץ, והיא נעשית לה בית ד', ואינה צריכה תיקון אחר. אליפתא – עבות, ואינם צריכות בית ד'. זו דברי רבי שמעון – ולאו סתמא איתא. וכן עושין מעשה – כלומר: כי ראיתו מנהג חכמים עושים. רבו – של חוש ראשון, ורובו של אחרון, ואמצעי שלם. והלכתא – מניקה צריכה להמתין עשרים וארבעה חוש חוץ מיום שנולד בו, ואשה שאינה מניקה צריכה להמתין שלשה חדשים, חוץ מיום שמת בעלה וחוש מיום שנתיארה בו (כל הנשים יתארו – אנשיות קאי, חוץ מן האלמנה – אתא לאשמעתין ולא אארוסות ולמעטנהו מלינשא. דגבי הבחנה רבי יוסי מיקל טפי מכלהו, כדאמר ב"ארכה אחין". קל וחומר – רב חסדא מתמיה על דברי רבי יוסי שאסור ליארס מחמת אבילות כל שלשים, כדקתני לקמן: כמה איבול שלה – שלשים יום. במקום שאסור לכבש – שבת שחל תשעה באב להיות בחוכה. מותר ליארס – דאירוסין לאו שמחה ניהו. מקום שמותר לכבש – תוך שלשים יום של אבל, דאבל אין אסור בתכבוסת אלא שבעה ימים. דכל שלשים יום לגיהוץ תנן בפרק "ואלו מגלחין" (מועד קטן כגא), אבל כביס – לא דהא תוספתא גופה, אי לא דאתאי "פרע" רבי יוסי מנזיר – לא מיתסרא. קודם חופו הזה – קא סלקא דעתך: קודם תשעה באב, הדיינו כל השבת שחל להיות בחוכה ממעטין בו. ונאמרין שבת – דלאו שמחה היא. ומצוה קעבדי. כי תניא – הדיא – דמארסין, קודם דקודם – קודם שבת שחל תשעה באב בחוכה, דהתם מותר לכבש. אבל תוך השבת, כשם שאסור לכבש – אסור נמי ליארס, וליכא קל וחומר. אלא

במקום שמותר לכבש – גרסינן, ולא גרסינן לספר. דהא אמרין (בירושלמי) במועד קטן: לגיהוץ ולתספורת שלשים יום. ודבר רבינו יעקב מאורליני"ש הביא מהך גרסא דאשה מותרת בגטילת שער, וכן איתא בהלכות גדולות. ועוד מצינו למימר: דהתם אליבא דרבי יוסי קיימי, דשרי תספורת באבל. דהכי כתב בעל הלכות גדולות: כשם שאסור לגלח במועד כך אסור לגלח בימי אבלו, דברי רבי יתודה. רבי יוסי מנזיר, כל שלשים יום אסור לתספורת, אחד זקנו אחד שער ראשו, ואחד כל שער שבו. וכשם שאסור לטול צפרנים במועד – כך אסור בימי אבלו, דברי רבי יתודה, רבי יוסי מנזיר. והאשה מותרת בגטילת שער לאחר שבעה, ומיהו, אין נראה: דשמוא אשה, דשריא באבלה – שריא נמי בתשעה באב, וכן רבי יוסי, דשרי לספר באבילות – שרי נמי בתשעה באב, ועוד נראה: דלרבי יוסי נמי אסור לספר, דמסתמא יליף "פרע" "פרע" מנזיר, וכל ראשו הוא דשריא לגלח – דניחול הוא, אבל לספר – אסור. וכן משמע מתוך הלכות גדולות שהבאתי, ואם כן לא גרסינן חכא לספר, דגילוח כל הראש לא מיקרי סיפור. שמותר לכבש – אחר שבעה ותוך שלשים. והא דמשמע בפרק "ואלו מגלחין" (מועד קטן כגא) דאבל אסור לכבש כסותו במים – היינו תוך שבעה. דדוקא גיהוץ אסור תוך שלשים יום, ומיהו גיהוץ דידן שרי, כדאמרין בפרק קמא דבתבות (יב), דגיהוץ שלנו כביסו שלחם. ואין להאריך. מאי – היא דתנן – למאי דפרישית דאביבול פליגי רבי יתודה ורבי יוסי קשה, דנזיק אי דשרי לארס בתשעה באב כרבי יתודה, דשרי נמי באבל! וכי תימא: מכל מקום תקשה ליה, שסברת רבי יוסי הפוכה מדריב יתודה, דרבי יתודה מחמיר טפי בכיבוס מבאירוסין, ולרבי יוסי איפכא – בעי כרוחך אין תלמודא חדש בכך, דהא לקמן בעי לממר דתנא: היא! ויש לומר: דהא נראה להתלמוד ששום תנא יחלוק אמתניתין דשרי לארס בתשעה באב אם לא ימצא ברייתא בפירוש, דהא לקמן כשמצא ברייתא נמי בהדיא דקתני ממעטין מליארס – דחוק ומוקי לה בסעודה אירוסין כי דהכי דלא תפלוג אמתניתין ודעתן. בפרק מלישא – וליתן מלכונת ולנטות – בפרק בתרא דתענית ובירושלמי מוקי בבנין ונטיעה של שמחה, כגון אבונקי של מלכים. ויש מפרשים דמשא ומתן נמי איירי בשל שמחה, כגון צרכי חופה. ואין נראה: דלא אסור אלא סעודה עצמה. ונראה דריבוי משא ומתן קא אסר, שימעטו יתיר מבשאר ימים. ומה במקום שאסור לישא וליתן – ואם תאמר: מה לקודם דקודם – שמותר לספר! ועוד תימא: דתספורת יזא אסור בקודם דקודם מקל וחומר דשלשים יום דאבילות, שמותר לישא וליתן! או משא ומתן ליתסר בשלשים יום דאבילות מקל וחומר לתספורת בקודם דקודמו או תספורת לישא בשלשים יום של אבילות! ולפי המסקנא נחיא, ולית

במקום שאסור לכבש – מותר ליארס, מקום שמותר לכבש – אינו דין שמותר ליארס! מאי היא? דתנן: שבת שחל תשעה באב בחוכה – אסור לספר ולכבש, ובחמישי מותר בפני כבוד השבת. ותניא: קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיהם מלישא ומליתן, מלכבוס ולמנוע, ומאירוסין אבל לא פוגסין, ואין עושין סעודת אירוסין. כי תניא והיא – קודם דקודם תניא. אמר רבא: וקודם דקודם נמי, קל וחומר: ומה במקום שאסור לישא וליתן – מותר ליארס, אמר רבא: וקודם דקודם נמי, קל וחומר: קל וחומר, ומה

ולית ליה לרבי יוסי להבחין לית ליה - ורדופה וחברותיה נקט לעיל - משום רבי מאיר.
א' הכי היינו רבי יהודה - השתא לא בעי למימר דאיכא בנייהו איבול - דלא מסתברא
ליה למימר שלא ידוש רבי יהודה באיבול לענין נישואין, כדפירש בקונטרס, אף על גב
דלפי המסקנא ליכא איבול בארוסה, מכל מקום, למאי דסלקא דעתך השתא דאיכא איבול
בארוסה - אין סברא לומר שלא ידוש רבי יהודה
לענין נישואין.

שאני בין אבילות חדשה - פירש בקונטרס:
דאבילות חדשה באב דהוי ישנה
ודרבים - קילא. וקשיא: דאכתי תקשי קל דחומר,
כדמעיקרא: ומפרש רבינו חם: שאני בין אבילות
חדשה שאסור ליאירס, לפי שבחדשה יש להחמיר
מבישנה, מה שאין כן באבילות ישנה ובאבילות
דרבים יש להחמיר טפי לענין משא ומתן
מאבילות דחידה. ונמשא ומתן שהוא דבר של
פרהסיא, אם יעסקו בפרקמטיא כל היום - יבאו
ויאמרו שאין חוששין להתאבל על ירושלים. ולא
דמי לאירוסין שאין אלא שעה אחת, ובדאוקמינן
בקודם דקודם. אבל בשבת שחל תשעה באב
להיות בתוכה - אסור ליאירס, דאי שרי - אכתי
איכא קל דחומר דכיבוס, ומיהו, מבגילת סתרי
מתוך ליאירס דכחוש בתשעה באב, שלא יקדמו
אחר ברחמים. והביא ראייה מירושלמי. וצריך
לומר: דבאבילות דרבים יש להחמיר נמי בכיבוס,
דכיבוס נמי דבר של פרהסיא, שלא יהו כלם
עוסקים לכבס ולספר ולפית עצמם, ונראים שאין
חוששין להתאבל כלל. ואם תאמר: דהבא אסרינן
ליאירס תוך שלשים. ובפרק בתרא דמועד קטן
(כגא) תני: כל שלשים יום לנישואין, משמע
דליאירס שרי! ויש לומר: דההיא כרבי יהודה
דשרי. אי נמי, נשואין נקט, לאשמועינן דאפילו
נשואין שרי מיד לאחר שלשים יום. אף על פי
שבאשתו קתני דצריך להמתין שלשה רגלים.
ונראה לר"ת: דאף על גב דאסרינן באביו ובאמו
בית השמחה עד שנים עשר חדש - מכל מקום
מוחר לישא אחר שלשים, משום מצות פריה
ורביה. דכל שלשים יום לנשואין סתמא קתני,
אפילו באביו ובאמו, דלא מפליג אלא באשתו.
ואף על גב דקיים פריה ורביה - שרי, דהלכה
כרבי יהושע דאמר ב"באם יבמות": ושא אשת
בוקעות, שנאמר: "בבקר ירע את זרעך" (קהל
יא). ואם יש לו בנים קטנים - מותר לכבוס אפילו
תוך שבעה. ואם שאין לו בנים כלל, או לכל הפחות
אחד שבעה בדמשמע בעובדא דרבי יוסף הכהן
(מועד קטן כגא). דבעוד שהיה בבית הקברות
אמר לאחותה לכו וגדלי בני אחותך - ומשמע
דכבסה אלאחר, דקתני: אף על פי כן לא ישא
עליה אלא לזמן מרובה, ומפרש רתם דהיינו
שלשים. ומשמע דלא בא עליה, אבל נשואין -
הווי. ורבינו הנגאל הביא הירושלמי, דקתני: אף על
פי שבכנה - לא הניח בה עד לאחר שלשים.
ומעשה באחת משודרת שמת אחיה לאחר חמנת
קראים סמוך לחופה, והתיר לכבסה תוך שלשים
משום טריה ורביה דבעל, מאחר שאם לא ישא
את זו - לא ישא אחרת. ושמן אפילו אם לא

היתה משודרת היה מתיר, מאחר שחפץ בה יותר מאחרת, כדאשכחן ברבי יוסף הכהן
דמשום פרנסת בניו אשרתאי, אף על פי שהיתה אבילה מאחותה. ומיהו, רתם לא אפשר
באחרת לפי שמרדמתו על בני אחותה יותר משאר נשים. והא דאסר במתניתין ליאירס תוך
שלשים, ולא מפליג אפילו רוצה לינשא למי שיש לו בנים קטנים, או למי שאין לו בנים כלל - לפי שצריכה להמתין עדיין לינשא עד שלשה חדשים מיום הבחנה. ועוד אומר רבינו חם:
דמי שאין לו בנים מותר לינשא ולבעול תוך שלשים, דלא מקיימא מצות פריה ורביה אלא בבעלה. אבל תוך שבעה ימי אבילות - אסור לכבסה, כדמוכח בפרש בתוכה (נהא) דלא שרי אלא
בטבחי טבחי ויינו מוזם, ובמת אביו של תוך ארבעה ימים, ובשאין לו בנים מיירי רתם, מדאקמינן דתם דאביו של תוך קטרת. ורבי יוסף הכהן אף על פי שדבר הזה הובא בקריית
- לא כנס עד אחר שבעה. או שמו משום פרנסת בנים שרי לכבוס אפילו תוך שבעה. וקצת קשה לפירוש רבינו חם מדתני במסכת שמחות פרק שבעי גבי אשתו דצריך להמתין שלש רגלים
כשיש לו בנים, אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים - מותר לישא אחרת לאחר שלשים יום, ומותר לישא - צריך לומר דלישא ולבעול קאמר, ולכבוס גרידא
אפילו

ולית ליה לרבי יוסי להבחין? לית ליה. ואיבעית
אימא: לעולם אית ליה, ואימא, רבי יוסי אומר: כל
ארוסות גרושות ינשאו. אי הכי היינו רבי יהודה!
איכא בנייהו נשואה ליאירס; רבי יהודה סבר: נשואה
מותרת ליאירס, ורבי יוסי סבר: נשואה אסורה ליאירס.
וסבר רבי יוסי נשואה אסורה ליאירס? והתניא, רבי
יוסי אומר: כל הנשים יתארוסו, חוץ מן האלמנה מפני
האיבול, וכמה איבול שלה - שלשים יום. וכולן לא
ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים! האי מאי
קשיא? אלימא דקתני, רבי יוסי אומר: כל הנשים
יתארוסו - מי אלימא ממתניתין דאוקמינא בארוסות
גרושות ינשאו - הכא נמי כל ארוסות גרושות ינשאו.
אקא מסיפא, דקתני: וכולן לא ינשאו עד שיהיו להן
שלשה חדשים. אינסובי הוא - דלא, הא איתרוסי -
שפיר דמי. אמר רבא, תריין ואימא הכי: רבי יוסי
אומר כל ארוסות גרושות ינשאו, חוץ מן האלמנה
מפני האיבול, וכמה איבול שלה - שלשים יום.
ונשואות לא יתארוסו עד שיהיו להן שלשה חדשים.
ואלמנה מן האירוסין מי אית לה איבול? והתני רבי
חייא בר אמי: אשתא ארוסה - לא אוגן ולא מיטמא
לה, וכן היא לא אוגנת ולא מיטמאה לו. מתה - אינו
יורשה, מת הוא - גזכה בתוכה. אלא תנאי היא.
דתנאי: מראש חדש ועד התענית העם ממשעין
מעסקיהן, מלישא ומלית, מלכנות ולמנוע, ומליאירס
ומלישא. שבת שחל תשעה באב בתוכה - אסור
לספר ולכבס ואסור ליאירס. ויש אומרים: כל החדש
אסור. מתקוף לה רב אשי: ממיא דליאירס - ליאירס
ממי? אדלמא למיעבד סעודת אירוסין הוא דאסור,
הא ליאירס - שפיר דמי. אי הכי, מלישא? לינשא נמי
למיעבד סעודת נשואין הוא דאסור, הא לישא -
שפיר דמי? הכי השתא! בשלמא נשואין בלא סעודה
- איכא שמחה, אלא אירוסין בלא סעודה - מי איכא
שמחה? אלא אמר רב אשי: שאני אבילות חדשה
מאבילות ישנה, ושאני אבילות דרבים מאבילות
דיחידה. משנה ארבעה אחין נשואין ארבע נשים,
ומתו. אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולן -
הרשות בידו. מי שהיה נשוי לשתי נשים ומת -
ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה.

היתה

- לא תוקמא בתנאי, ורבי יוסי מודה בהדיא דמאריסין. ודקשיא לך: קל וחומר הוא -
שאני בין אבילות חדשה, דתשעה באב דהוי אבילות ישנה ואבילות דרבים, הלכך קילא.
היתה

לפי שצריכה להמתין עדיין לינשא עד שלשה חדשים מיום הבחנה. ועוד אומר רבינו חם:
אסור לכבסה, כדמוכח בפרש בתוכה (נהא) דלא שרי אלא
בטבחי טבחי ויינו מוזם, ובמת אביו של תוך ארבעה ימים, ובשאין לו בנים מיירי רתם, מדאקמינן דתם דאביו של תוך קטרת. ורבי יוסף הכהן אף על פי שדבר הזה הובא בקריית
- לא כנס עד אחר שבעה. או שמו משום פרנסת בנים שרי לכבוס אפילו תוך שבעה. וקצת קשה לפירוש רבינו חם מדתני במסכת שמחות פרק שבעי גבי אשתו דצריך להמתין שלש רגלים
כשיש לו בנים, אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים - מותר לישא אחרת לאחר שלשים יום, ומותר לישא - צריך לומר דלישא ולבעול קאמר, ולכבוס גרידא
אפילו

אלא אימא רבי יוסי אומר כל הנשים ינשאו - חוץ ממאלמנה. ורבי יוסי לא איבול אתא
לאשמועינן. דבנישואין אפילו רבי יהודה מודה דאסור בימי איבול, דהא שמחה היא.
אלא ינשאו אתא לאשמועינן, ופליג אדרבי יהודה, דאמר כל הנשואות יתארוסו. ואתא
רבי יוסי למימר: אפילו נשואות ינשאו. ושלש מחלוקות בדבר: דהנא קמא אסור אפילו
ארוסות ליאירס, דגורו ארוסות ראשון אסור
נשואה, וגורנין דאסור דאחרון אסור נשואין
דאחרון. ורבי יהודה סבר: הנשואות יתארוסו,
ולא גזר אירוסין אסור נשואין, והארוסות ינשאו,
ולא גזר ארוסה אסור נשואה. אבל הבתנה מיהא
אית ליה, ונשואה לא תנשא. ורבי יוסי - אפילו
הבתנה לית ליה. ואי בעית אימא אית ליה -
ואפילו הכי ינשאו קתני. וולא אנשואות קאי
אלא אארוסות קאי, והכי קאמר: כל הארוסות
שנתגרשו - ינשאו חוץ מן הארוסות אלמנות
מחמת האיבול. ולקמן פריך: מי חיל איבול
אארוסה? אי הכי היינו רבי יהודה - דרבי
יהודה נמי שרי ארוסה לינשא. וליכא למימר
הכא כדלעיל, דרבי יוסי איבול אתא
לאשמועינן, דנשואין אסור כל שלשים יום -
דהא בנשואין כולי עלמא מודו דשמחה היא.
וינשאו דקאמר רבי יהודה - אנרוסה, דליכא
איבול, קאמר. איכא בנייהו נשואה ליאירס -
דקאמר רבי יהודה הנשואות יתארוסו, דלא גזר
אירוסין אסור נשואין. ואתא רבי יוסי למימר: כל
ארוסות (גרושות) ינשאו, הואיל וליכא איבול -
שרי. ומשום הבתנה - לא מיתסרא, דהא לאו
מעוברת היא. וארוסה אסור נשואה לא גורנין.
אבל נשואות לא יתארוסו, דאיכא למחש שמא
מעוברת היא, ואי שרית לה להתאסר - אתי
לאינסובי. כל הנשים יתארוסו - ואפילו
נשואות. וכולן - הנשואות, בין גרושה בין
אלמנה - לא ינשאו, משום הבתנה עד שלשה
חדשים. הכא נמי - תני הכי: כל ארוסות
גרושות ינשאו, חוץ מן האלמנה אפילו ארוסה,
מפני האיבול. וכולן - הנשואות לא ינשאו,
אפילו גרושה דליכא איבול, דחיישין להבחנה.
אלא מסיפא דקתני וכולן לא ינשאו - דעל
כרחיך א"נשואות לא ינשאו" קאי, דהא אוקמא
רישא אארוסות ינשאו, ולא גורנין משום הבתנה
דנשואות. הלכך, סיפא אנשואות קאי, דקתני
לא ינשאו, דבעינן הבתנה. אבל איתרוסי -
שפיר דמי, ולא גורנין אירוסין אסור נשואין. תריין
ואימא הכי כו' - דודאי סיפא אנשואין קאי
כדקאמרת, ומיהו לא יתניא לא ינשאו, אלא לא
יתארוסו. ולא מיטמאה - כלומר, אינה מצוה
להתעסק בו. גזכה בתוכה - ובגן דכתב לה
מן האירוסין. הכי גרסינן: אלא תנאי היא -
אלא לעולם דקתני מתניתין כל הנשים
יתארוסו, וכדפרשין בריש שמעתין דאנשואות
קאי. ואיבול איכא בנייהו, ואשמועינן דאירוסין
בימי אבל אסור. ודקשיא לך: קודם הזמן דקתני
ומאריסין - תנאי היא, דאיכא למאן דאסר.
וההיא דקתני מאריסין - לא דברי הכל היא,
ולא סבירא ליה לרבי יוסי. אלא אמר רב אשי

- לא תוקמא בתנאי, ורבי יוסי מודה בהדיא דמאריסין. ודקשיא לך: קל וחומר הוא -
שאני בין אבילות חדשה, דתשעה באב דהוי אבילות ישנה ואבילות דרבים, הלכך קילא.
היתה

לפי שצריכה להמתין עדיין לינשא עד שלשה חדשים מיום הבחנה. ועוד אומר רבינו חם:
אסור לכבסה, כדמוכח בפרש בתוכה (נהא) דלא שרי אלא
בטבחי טבחי ויינו מוזם, ובמת אביו של תוך ארבעה ימים, ובשאין לו בנים מיירי רתם, מדאקמינן דתם דאביו של תוך קטרת. ורבי יוסף הכהן אף על פי שדבר הזה הובא בקריית
- לא כנס עד אחר שבעה. או שמו משום פרנסת בנים שרי לכבוס אפילו תוך שבעה. וקצת קשה לפירוש רבינו חם מדתני במסכת שמחות פרק שבעי גבי אשתו דצריך להמתין שלש רגלים
כשיש לו בנים, אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים - מותר לישא אחרת לאחר שלשים יום, ומותר לישא - צריך לומר דלישא ולבעול קאמר, ולכבוס גרידא
אפילו

57 מתאבלת על בעלה, ומדוע אסר עליה רבי יוסי להנשא בתוך
58 שלשים יום ממתתו.
59 הגמרא חוזרת לפרש בדברי רבי יוסי בפירוש הראשון שבתחילת
60 הסוגיא, שהתיר לכל הנשואות להתארס מיד, מלבד אלמנה מן
61 הנישואין שאסורה להתארס כל שלשים יום מחמת אבילות. אלא
62 שהקשה רבא לעיל (ע"א), הלא אם מראש חודש אב עד שבו
63 שחל בו תשעה באב אסור משא ומתן כל שכן שמוטרים באירוסין.
64 ימי אבילות שמוטרים במשא ומתן כל שכן שמוטרים באירוסין.
65 ועל כך מתרצת הגמרא: מה ששינוי בברייתא שמוטר להתארס
66 מראש חודש אב אינו מוסכם לדברי הכל, אלא מחלוקת תנאי היא
67 בדבר זה. ותנאי בברייתא אחרת, מראש חודש אב ועד התענית,
68 העם מנעטין מעסקיהן מלישא ומלינות – מלהרבות במשא ומתן,
69 ומלכנות בנין של שמחה, וללבוש נטיעה של שמחה, ומליאדם,
70 ומלישא אשה. ושבת (שבוע) שחל תשעה באב בתוכה חמורה
71 יותר, ואסור אף ללבוש וללבוש בה (ואסור ליאדם). ויש אומרים,
72 שכל החודש – מראש חודש אב עד התענית אסור לספר ולכבס.
73 ומעתה יש לומר שאף רבי יוסי סובר בברייתא זו, וכשם שאסר
74 אירוסין מראש חודש אב כן אסר אותם בשלשים ימי אבילות.
75 הגמרא מקשה על תירוץ זה: מתקין לה רב אשי, מפניו – מניין דמה
76 שאסרה הברייתא ליאדם מראש חודש אב כונתה ליאדם ממש,
77 דלמא רק למיעבד – לעשותו סעודת אירוסין הוא דאסור משום
78 שיש בה שמחה, הא – אבל ליאדם בלא סעודה שפיר דמי – מותר.
79 ואם כן שוב חוזרת קושיית רבא למקומה, איך אסר רבי יוסי
80 להתארס בשלשים ימי אבילות, הלא יש להתיר בקל וחומר
81 מחודש אב. מתרצת הגמרא: אין לפרש שכונת הברייתא היא
82 לאיסור סעודת אירוסין, משום דאי הכי, מה ששינוי בסמוך לכך
83 שנמנעים אז מלישא, וכי באיסור לינשא נמי נפרש שרק למיעבד
84 סעודת נשואין הוא דאסור, הא לינשא בלא סעודה שפיר דמי –
85 מותר, והרי לא כן הוא, אלא ודאי שהנישואין עצמם אסורים אף
86 בלא סעודה, משום שיש בהם שמחה. ואם כן כשם שהאיסור
87 לינשא הוא גם בלא סעודה, אף האיסור ליאדם הוא גם בלא
88 סעודה. ושוב יש לומר שרבי יוסי האסר ליאדם בשלשים ימי
89 אבילות סובר בברייתא זו.
90 רב אשי דוחה תירוץ זה: הכי השתא – וכי כך נראה בעיניך עתה
91 להוכיח מנישואין לאירוסין, בשלמא בנשואין גם בלא סעודה איכא
92 שמחה, אלא אירוסין בלא סעודה מי – וכי איכא שמחה, ואם כן
93 אף ששנת הברייתא אירוסין ונישואין בסמיכות, עדיין יש לפרש
94 שאסרה דווקא סעודת אירוסין, אבל נישואין אסרה אף ללא
95 סעודה.
96 רב אשי מתרץ באופן אחר את קושיית רבא: אלא אמר רב אשי,
97 לעולם לדברי הכל מותר ליאדם מראש חודש אב, ומכל מקום אין
98 לדון מכך קל וחומר על שלשים ימי אבילות. משום דשאני אבילות
99 אשה על בעלה שהיא אבילות חדשה, וחמורה יותר מאבילות יגנה
100 על חורבן בית המקדש. וכן שאני אבילות על חורבן הבית שהיא
101 אבילות דרבים של תשעה באב שהיא קלה יותר מאבילות יחיד
102 של אשה על בעלה. לפיכך סובר רבי יוסי, שאפילו שמוטר ליאדם
103 בחודש אב, מכל מקום בשלשים ימי אבילות על המת אסור
104 ליאדם.

משנה

105 ארבעה אחין שהיו נשואין לארבע נשים, ומתו כל ארבעת האחים
106 בלא בנים, ונפלו נשותיהם לפני שאר אחיהם ליבום, אם רצה
107 הגדול שבהם ליבום את כולן, הרישות בידו.
108 מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת בלא בנים, ונפלו שתי נשותיו לפני
109 אחיו ליבום, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את צרתה
110 מיבום וחליצה, ומותרת היא להינשא לכל אדם מהשוק.
111

1 שואלת הגמרא: וכי לית ליה לרבי יוסי דין המתנת שלשה חדשים
2 כדי להבחין בין בעל ראשון לבעל שני, ומתיר אף לנשואות
3 להנשא מיד. משיבה הגמרא: אכן לית ליה לרבי יוסי דין המתנת
4 שלשה חדשים.

5 הגמרא מפרשת את דברי רבי יוסי באופן אחר: ואיכתיא איכא,
6 לעולם אית ליה לרבי יוסי שנשואות צריכות להתמתן שלשה
7 חדשים, ואיכא – וכך יש לפרש בדרי, רבי יוסי אומר, כל אירוסות
8 גרושות ונשואות מיד ואין צריכות להתמתן שלשה חדשים, שכן אין
9 בהן חשש שמא התעברו מהראשון, ולא גזר רבי יוסי ארוסה אטו
10 נשואה. אבל ארוסות אלמנות לא ינשאו כל שלשים יום מפני
11 האבילות. מקשה הגמרא: אי הכי, דברי רבי יוסי תיני כדברי רבי
12 יהודה, שהרי גם רבי יהודה מתיר לארוסה להנשא, ואם כן במה
13 נחלקו. מתרצת הגמרא: איכא פנייהו האם נשואה שנתאלמנה או
14 נתגרשה ומותרת ליאדם מיד. רבי יהודה סבר, נשואה מותרת ליאדם
15 מיד, משום שבאירוסין אין לחשוש שמא תתעבר מהשני, ורבי יוסי
16 סבר נשואה אסורה ליאדם עד לאחר שלשה חדשים, שכן גזרו על
17 האירוסין אטו נישואין, שאם נתיר לה להתארס מיד, תבוא אף
18 להנשא מיד.

19 מקשה הגמרא: וכי סבר רבי יוסי שנשואה שנתאלמנה או נתגרשה
20 אסורה ליאדם מיד, והתנאי בברייתא, רבי יוסי אומר, כל הנשים
21 יתארו מיד לאחר שנתגרשו, חוץ מן האלמנה שאסורה להתארס
22 מיד מפני איבול – האבילות – על מיתת בעלה, וכמה הוא זמן
23 האיבול שלה, שלשים יום ממיתת בעלה. וכולן – כל הנשואות בין
24 גרושות ובין אלמנות, לא ינשאו עד שיהיו להן – שישחן שלשה
25 חדשים ממיתת הבעל או מהגירושין. הרי שגם רבי יוסי מתיר לכל
26 הגרושות להתארס, ואף לגרושות מן הנישואין, ולא גזר על
27 אירוסין אטו נישואין, ואם כן במה נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה.
28 מתרצת הגמרא: האי קושיא מאי קושיא היא זו, ואיך מוכח
29 מהברייתא שמתיר רבי יוסי להתארס גם בגרושות מן הנישואין.
30 אולי משוכח כן ממה דקתני ברישא, רבי יוסי אומר כל הנשים
31 יתארו – שמשמע אף נשואות, הלא גם במשנתנו שינוי כלשון זה,
32 ומי אלימא – וכי עדיפה הברייתא ממתניתין, וכשם דאוקימנא את
33 המשנה באירוסות גרושות שנישאו מיד, הכא בברייתא נמי יש
34 לפרש במה ששנתה 'כל הנשים יתארו' שכונתה היא שכל
35 האירוסות הגרושות ינשאו מיד, אבל נשואות לא יתארו. אלא
36 ודאי באת להוכיח מסיפא של הברייתא, שגם בנשואות התיר רבי
37 יוסי להתארס מיד, דהרי קתני בסיפא, וכולן – כל הנשואות לא
38 ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים, ומשמע שדווקא איכסובי
39 – להנשא הוא דלא הותר להן בתוך שלשה חדשים, הא איגרוסי
40 שפיר דמי – להתארס מותר להן מיד. הגמרא דוחה גם ראייה זו:
41 אמר רבא, תריין ואיכא הכי – כך יש לגרס בדברי הברייתא, רבי
42 יוסי אומר כל אירוסות גרושות ינשאו, ולא גזרו עליהן אטו נשואות,
43 חוץ מן האלמנה שאסורה להנשא מפני איבול, וכמה איבול שלה,
44 שלשים יום. ונשואות אף לא יתארו, עד שיהיו להן שלשה חדשים,
45 שכן לשיטת רבי יוסי גזרו על האירוסין אטו נישואין, ואין לגרס
46 בסיפא 'כולן לא ינשאו', אלא 'כולן לא יתארו'.

47 הגמרא דוחה פירוש זה בדברי רבי יוסי: איך אסר רבי יוסי על
48 האלמנה מן האירוסין להנשא מפני אבילות, וכי אלמנה מן
49 האירוסין מי אית לה איבול – האם היא חייבת להתאבל על בעלה.
50 והתני רבי תימא בר אמי, מי שמתה אשתו בעודה ארוסה לה, לא
51 אוני – ומתאבל עליה, ואינו נאסר באכילת קדשים ביום מיתתה,
52 ולא מיפמא לה – ואם הוא כהן אסור לו להיטמאות לה. וכן היא
53 – הארוסה שמת בעלה, לא אוגנת עליו ואינה נאסרת באכילת
54 קדשים ביום מיתתה, ולא מיפמא לו – ואינה חייבת להתעסק
55 בקבורתו. וכן ארוסתו שמתה אינו יורשה. ואולם אם מת הוא
56 בחייה הרי היא גובה את כתובתה מנכסיו. הרי שאין ארוסה

ואם היתה אחת מהן כשירה לכהונה ואחת פסולה לכהונה, אם היה חולץ לאחת מהן, חולץ לפסולה, שכן אם יחלוץ לכשירה יפסולנה לכהונה, ועל כן עדיף שיחלוץ לזו שכבר פסולה לכהונה. ואולם אם היה מייבם לאחת מהן, מייבם גם לכשירה.

גמרא

שנינו במשנתנו: 'ארבעה אחין נשואין ארבע נשים ומתו, ומשמע שלא היו אלא ארבעה אחים בלבד. מקשה הגמרא: ארבעה אחין סלקא דעתך – וכי עולה בדעתך לפרש במשנה שהיו הם רק ארבעה אחים ומתו כולם, הלא אם כן מי הוא המייבם. מתרצת הגמרא: אלא אימא, שארבעה אלו שמות היו כמה מתוך הרבה אחין.

שנינו במשנתנו: אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולן הרשות בידו. מקשה הגמרא: וכי שבקי ליה – מניחים לו בית דין לייבם את ארבעתו, והתניא בברייתא, נאמר בפרשת יבום (דברים כ ה) 'וְיָקְרָא לוֹ יָקְנִי עֵרֹו', ומכאן שהן – הזקנים – עצמם קוראים ליבם ומדברים איתו, ולא שולחן. ודבריו אלו, מלמד שהזקנים משיאין לו ליבם עצה הוגנת של, שאם היה הוא יקר – צעירו, ויהא זקנה, או אם הוא זקן, ויהא ילד – צעירה, אומרים לו לזקן, מה לך ללכת אצל ילדך, ולצעיר אומרים, מה לך ללכת אצל זקנה, בלך – לך – אצל אשה שבמותר, ואל תשים קמטה בביתך. הרי שעל הזקנים להשיאו עצה הוגנת, ואם כן איך הם מניחים לו לייבם את ארבע היבמות, הרי לא יהיה לו במה לפרנסן.

מתרצת הגמרא: לא צריכא אלא באופן דאפשר ליה ליבם לפרנס את כולן. מקשה הגמרא: אי הכי, מפילו טובא – יותרו מארבע יבמות נמי ייבם, ומדוע נטשה המשנה דווקא ארבע. מתרצת הגמרא: עצה טובה קא משמע לן משנתנו, שעד ארבע נשים אין – ייבם, אבל מפי מארבע לא ראוי שייבם, כי היכי דנמטייה – כדי שתגיע לכל אחת מהיבמות עונה אחת בחייה. שכן עונת תלמידי חכמים היא מערב שבת לערב שבת, ועד ארבע נשים תהיה עונת כל אחת מהן לפחות פעם בחודש.

שנינו במשנתנו: מי שהיה נשוי וכו' לשתי נשים ומת, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. שואלת הגמרא: ונניבם לתרנייהו יבמות, ומניין שיבום האחת פוטרת את צרתה מיבום. משיבה הגמרא: אמר רבי תימא בר אבא אמר רבי יוחנן, אמר קרא (שם כ ט) 'אשר לא יבנה את בית אחיו', ומכאן שרק בית אחד הוא והיבום בונה על ידי יבום, ואין בונה שני בתים מבית אחיו. שוב שואלת הגמרא: ונחלוץ לתרנייהו, ומניין שחליצת האחת פוטרת את צרתה מחליצה. משיבה הגמרא: אמר ר' זוטרא בר טוביה, אמר קרא בחליצה (שם כ ה) 'ונקרא שמו בישראל בית חלוצי הנצל', ומכאן שרק בית אחד הוא חלוצי, ואין חלוצי שני בתים.

שוב שואלת הגמרא: ונניבם לתרא, ואחר כך נחלוץ לתרא, ומניין שיבום האחת פוטרת את צרתה מחליצה. משיבה הגמרא: אמר קרא בחליצה (שם כ ה) 'ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו וגו', ומשמע, הא אם חפץ הוא לייבם ייבם, ומכאן שרק כל יבמה העולה – הראויה לעלות ליבום עולה לחליצה, אבל כל יבמה שאין עולה ליבום אף אין עולה לחליצה ונפטרת בלא כלום. ומכיון שלאחר שייבם את הראשונה, אין צרתה ראויה ליבום, שכן 'אינו בונה שני בתים', הא אינה נוקטת לחליצה. הגמרא מביאה טעם נוסף לכך שאינו יכול לחלוץ לשניה לאחר ייבום הראשונה: ועוד, כדי שלא יאמרו בית אחד של אחיו המת מקצתו בניו (מתייבם) ומקצתו חלוצי. מקשה הגמרא: ומה בכך שאמרו כן. מתרצת הגמרא: אי דמייבם תחילה לאחת והרי חלוצי לשניה, הכי נמי שאין קלוקל בדבר, אלא יש לחוש [דלקא] חלוצי מתחילה לאחת והרי מייבם לשניה, ונמצא קם ליה – עוברו באיסור לא יבנה' על יבום השניה.

מקשה הגמרא: ואימא – אמור לפרש בדרשת 'בית אחיו' ולא שני בתים, שדווקא כי אימא יבמה תתקיים מצות יבום, אבל כי

אימא תרתי יבמות לא תתקיים מצות יבום, ויפטרו כולן בלא כלום. מתרצת הגמרא: אם כן, צרת ערוה דאסר רחמנא לייבם, למה לי לאוסרה. הלא השתא, בשתיים – שתי יבמות) בעלמא שאף אחת מהן אינה ערוה, אמרת ששתיהן לאו בני חליצה ויבום נינהו, צרת ערוה מיבעיא – וכי צריך לומר שאינה מתייבמת. דוחה הגמרא: אלמא – (מדוע) לא אצטרף הכתוב לפטור צרת ערוה, הלא אף אם נאמר ששתי צרות שאינן ערוה פטורות, מכל מקום סלקא דעתך אמנא ערוה אכראי קיימא – היה עולה בדעתך לומר שערוה עומדת מבחון ואינה נופלת ליבום כלל, ונמצא שאין זה אלא 'בית אחד' ועל כן תתייבם צרתה. קא משמע לן הכתוב דאף צרת ערוה אסירא. ואם כן עדיין יש לומר ששתי יבמות שאינן ערוה, אינן נופלות ליבום כלל.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר: אלא נאמר (שם כ ה) 'ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועליתה יבמותו', ובכך שכפל הכתוב את תיבת 'יבמתו' ריבה גם אחת משתי יבמות שנפלו מבית אחד ליבום.

שנינו במשנתנו: היתה אחת מהן כשירה ואחת פסולה, יחלוץ לפסולה. הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: אמר רב יוסה, כאן שנה רבי, שלא יפשוף אדם מי בורו ואחרים צריכים להם, ואפילו שהוא עצמו אינו צריך להם. לפיכך אף על גב שיכול היבם לחלוץ לשתייהן מכל מקום יחלוץ דווקא לפסולה, כדי שלא לפסול את הכשירה מלהינשא לכהנים.

משנה

המחזיר את גרושתו לאחר שנשאה לאיש אחר ונתגרשה או נתאלמנה ממנו ונאסרה על הראשון באיסור לאו, והנשוא את חלוצתו שאסורה עליו באיסור לאו, והנשוא קרובת חלוצתו, יוציא אותן, והולד שנולד לו מהן ממזר. דברי רבי עקיבא הסובר שכל הנולד מביאה האסורה באיסור לאו הוא ממזר. והכמים ואמורים, שאין הולד ממזר, לפי שאין ממזר מחייבי לאוין. ומזדים חכמים בנושא קרובת גרושתו, שהולד ממזר, מכיון שהיא אסורה עליו באיסור כרת, ויש ממזר מחייבי כריתות.

גמרא

שנינו במשנתנו, שלדברי רבי עקיבא ולד קרובת חלוצתו ממזר. מקשה הגמרא: וכי סבר רבי עקיבא שהנשוא קרובת חלוצתו הולד ממזר, והאמר ריש לקיש לעיל (מא), כאן (במשנה שם) שנה רבי שפחות גרושה אסורה על המגרש מדברי תורה, ואילו שפחות חלוצה אסורה על החולץ רק מדברי סופרים, כדי שלא יבואו להתיר אחות גרושה. הרי שאפילו איסור לאו אין בה, ואיך אמר רבי עקיבא שהולד הנולד ממנה ממזר. מתרצת הגמרא: תני – גרוס דבדרי רבי עקיבא 'הנשוא קרובת גרושתו', ולא קרובת חלוצתו.

מוכיחה הגמרא כדבריה: הכי נמי מסתברא שיש לגרוס 'קרובת גרושתו', משום דקתני בסיפא, ומזדים חכמים בנושא קרובת גרושתו שהולד ממזר. אי אמרת בעלמא שגם רבי עקיבא איידי – (מדברך בה, היינו דקתני ומזדים בה חכמים, אלא אי אמרת שרבי עקיבא לא איידי בה אלא דיבר בקרובת חלוצתו, מאי 'מזדים' חכמים בנושא קרובת גרושתו' שאמרה המשנה, והרי לא הזכירה קודם לכן כלל. דוחה הגמרא: ודלקא אף שלא הזכירה רבי עקיבא, מכל מקום הא קא משמע לן משנתנו, שמזדים חכמים דאפילו שאין ממזר מחייבי לאוין, מכל מקום יש ממזר מחייבי כריתות.

הגמרא מקשה על דחיה זו: הא כבר קתני לה לדין זה במשנה לקמן (מט), איחיה ממזר, כל הנולד משאר פשר שהוא בלא יבא – שביאתו אסורה בלאו, דברי רבי עקיבא. רבי שמעון התיימא אומר, כל שאר בשר שהיבין עליו כרת בידו שמים הולד הנולד ממנו ממזר, והלכה כדבריו. אם כן מדוע הוצרכה משנתנו להשמיע שוב דין זה. מתרצת הגמרא: ודלקא קסתיים לן – (סתם) תנא משנתנו כשיטת

יבמות. פרק רביעי – החולץ דף מוד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

שכן היא עצמה מתחללת – ליכא למימר דהיא נמי מתחלל מקל וחומר, דהא אמר בקדושין (ע"ב) דאין חללה אלא מאיסורי כהונה, ולעיל בפרק קמא (ט"ב) דיבור המתחיל "מה" פירשתי, **היא** כשרה – לכהונה איירי, בדמיסוק היינו לתרומה, דלכון אסירה דגרופה היא, ואם תאמר: לרבי עקיבא, אמאי מופסלה לתרומה? הלא זו אצל מעיקרא הוא! ולקמן בפרק "אלמנה" (ט"ט), פריך: ואימנ נבעלה לפסול לה מחזיר גרושה, ומשנעזר בו אצל מעיקרא בעינן ויש לומר: דסוגיא דהתם אליבא דרבנן, אבל רבי עקיבא לא בעי זו אצל מעיקרא, כדאמר בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ה); השתא ממזר הוי, מופסל בביאתו מביעאי: וקצת תימה לרבינו יצחק, דמאי דריש רבי עקיבא מדיאל תועבה? ולא דריש ואין בניה תועבין – דהא ממזר הוי, ולא מצי למדרש נמי ואין צרתה תועבה – דלא שייך בה צרתה, דאין קדושין תופסין בחיבי לאון אליבא דרבי עקיבא. **הבא** נמי כיון דבא עליה עשאה זונה – משמע הבא דזונה פסולה לתרומה, דמתחללת כמו אלמנה, וכן בפרק קמא דסוטה (ו"א) אמנותינן ד'אלו תועבה' אסורות לאכול בתרומה, דקאמר: אילמא מקמי דתשתי – זונה היא, ופשיטא דאסורה בתרומה, ותימה לרבינו יצחק, מנא לן דאסורה בתרומה? דאישה זונה לא יקרו כתיב, אבל לתרומה לא אשכחן! ועוד: לקמן בפרק "אלמנה" (ס"ב) דפריך: ואימנ נבעלה לפסול לה – חיבי ברייתו, ולמה לי קרא ד'חיבי תהיה לאה זר' לחיבי ברייתו, כיון דבחיבי ברייתו היא זונה, וזונה אסורה בתרומה! והיה נראה לרבינו יצחק ד'מכי תהיה לאיש זר' הוא דנפקא לן דזונה אסורה בתרומה, וכל חיבי ברייתו, אפילו אותה דעל ידי קדושין דלא הוי זר אצל מעיקרא, וכן חיבי לאון לרבי עקיבא, ואפילו מחזיר גרושה, דלא הוי זר אצל מעיקרא, כדמשמע לעיל דמיפסלה לרבי עקיבא מתרומה – הוי בכלל 'לאיש זר', כדאמרין ב"עשרה יוחסין" (קדושין ע"ה); השתא ממזר הוי, מופסל בביאתו מביעאי ואפילו לרבי יהושע דלא הוי ממזר, כיון דחמירי דחיים אצל חשיבי, והא דבעינן בפרק "אלמנה" (יבמות ט"א), הוי אצל מעיקרא – היינו דוק בחיבי לאון, ולרבנן, ולא ממשעזר מ"כי תהיה דמשמע הנך דאית בהו הוי חיבי ברייתו דחמירי, אלא דוק נביר ועבד, ולהכי איצטריך קרא ד'אלמנה וגרושה' – מי שיש לו אלמנות וגרושין, לאתויי נביר ועבד, ולרבי עקיבא דמנכר ועבד הוי ממזר, ונפיק מליש זר" – דריש

"אלמנה וגרושה" לקמן (ט"ט). לדרשה אתרית, ומכל הנהו דלא תפסו בהו קדושין היא זונה, כו' דלשון זונה משמע שא"א להיות בה אלא ביאת זנות – לא לאו דמלקות, ואין להקשות: למה לי דכתב רחמנא "זונה לא יקרו" כיון דזונה אסורה בתרומה – קל וחומר דאסורה לכהונה, מגרופה דשריא בתרומה ואסורה לכהן? דמהאי קל וחומר נפקא לן (יבמות ס"ב) דגר עמוני ומואבי פסלי לכהונה, אף על גב דאין מוזהרין מן הדין – קאמר רותם דגילוי מילתא בעלמא הוא! דאיצטריך לאו דזונה דלקי תרת, ועוד איצטריך לזונה מנכר ועבד לרבנן דרבי עקיבא, דליכא בה לאו בתרומה מליש זר" אלא מ'אלמנה וגרושה', דמאלמנה וגרושה נפקא, אי נמי: משום גזירת ומשוחזרת איצטריך לאו דזונה, ואפילו לאביי דאמר בפרק "כל האסורין" (מנחות ס"ב), דכון הבא על הזונה נכריה אינו לוקה משום זונה, אם נתגיירה – מודה דלקי, דהוי זרעו מיוחס אחירי, ועוד: דמשמע שנעשה זונה ואסרה רחמנא משום זונה – הוא דהוי חיבי ברייתו בכלל "לאיש זר", כדמשמע הבא ובכל דוכתי, דשם וזה גורם לה ליפסל, ומיזדו ממכר ועבד, אף על גב דהויא זונה, דהא לא תפסי בה קדושין מניניה – לא הוי בכלל "לאיש זר", אלא דוק חיבי ברייתו דחמירי, וקצת קשה: דבפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ה), דפריך: דהשתא ממזר הוי, מופסל מביעאי: משמע, דליכא דהוי ממזר פשיטא דהוי בכלל "לאיש זר" אפילו לא הויא זונה, ומיהו, לרבי יהושע דלא הוי ממזר מחיבי ברייתו, ושם זונה גרם לה דהיא בכלל "לאיש זר", דהוי דוחק, דבכל דוכתי דמשמע דשם זונה גורם לה ליפסל מתרומה אתי כרבי יהושע, ולעיל בסוף פרק "ארבעה אחין" (ל"ה) דיבור המתחיל "אף על פי" הביא רבינו יצחק דכל הנך דעל ידי קדושין, כיון דלא הוי זר אצל מעיקרא – לא הוי בכלל "לאיש זר", וזונה דפסולה לתרומה – משום דכללה קרא בהדי חללה, להכי פסולה כחללה, ולפי זה צריך לישב הא דפריך בפרק "אלמנה" (יבמות ס"ב) ואימנ נבעלה לפסול לה – חיבי ברייתו, **עשאה** זונה – משמע דלרבי יהושע אין קדושין תופסין בחיבי ברייתו, דבתפוסת קדושין תלוי שם זונה, כדמשמע בפרק "כל האסורין" (שם), וכן בסוף פרק "רבן גמליאל" (לקמן נ"ג), איצטריך לאשמועינן דאין קדושין תופסין בחיבי ברייתו, משמע דליכא מאן דפליג, והא דמשמע בסמוך דממזרות תלוי בתפוסת קדושין, וכן לקמן (מ"ה), דקאמר: מה אשת ואבן דלא תפסי קדושין דהולד ממזר, משמע דכל היכא דלא תפסי קדושין – הוי ולד ממזר, היינו לשמעון דתימני ולרבי עקיבא, משום דגלי לן קרא שיש ממזר מחיבי ברייתו, כדילפינן בסוף פירקין (ט"ט), וגלי לן נמי דלא תפסי בהו קדושין, כדאמרין בסוף פרק "האומר" (קדושין ס"א), משום הכי אית לן למימר דהא בהא תליא, אבל לרבי יהושע, אף על גב דאין קדושין תופסין בחיבי ברייתו – לא הוי ממזר, כדילפי רבי יהושע בסוף פירקין דאין ממזר אלא מחיבי מיתות בית דין, ולהכי בסמוך, דקאמר: הכל מודים שמעון דתימני, לא קאמר: הכל מודים רבי יהושע – אף על גב דאמר רבי יהושע אין ממזר מחיבי ברייתו הני מילי כו', דלרבי יהושע אין קדושין תופסין בחיבי ברייתו אף על גב דאין הולד ממזר, אבל קצת קשה, דבפרק קמא דהמורה (ה"ב) פריך: לרבא דאמר כל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מחגי – דהרי אלמנה לכהן גדול, דרחמנא

שהולד פגום – ואם ילדה בת – פסולה לכהונה כחללה, שכן היא עצמה מתחללת – שאם מת כהן גדול – אסורה אפילו לכהן הדיוט, שפסלה זה בביאתו ועשאה חללה, דכתיב: "לא יחלל זרעו" (ויקרא כא), ולא כתיב: "ולא יחלל", ומשמע: שני חילולים, אחד לה ואחד לזרעו, והכי מפרש בקדושין (ע"ז), או אם בת כהן היא פסלה מן התרומה, כדאמר במכילתין לקמן (ס"א), תאמר במחזיר גרושה שאין הוא עצמה מתחללת, דאי למפסלה לכהן לא מפסלה בהאי חזרה, דהא פסולה וקיימא משעת גירושין, ואי לתרומה – לא מתסרא בהכי, כדאמר בפרק "אלמנה לכהן גדול" (יבמות ט"א), המחזיר גרושתו – משנשאת, אין לו בה קדושין – דקסבר רבי עקיבא אין קדושין תופסין בחיבי ברייתו, והיא פסולה – לכהן, דזונה היא, וולדה פסול – ממזר הוא, לפאן – קתני ולדה כשר, לאו כדאיתא והא כדאיתא, והיא תועבה – דקא פרכת היא תועבה ואין בניה תועבין – ואין תידוק הכי, אלא: היא תועבה ואין צרתה תועבה, ליאסר לייבום, אלא מתיבמת, רבי יהושע – דאמר במנותינן (יבמות ט"א), אין ממזר אלא מחיבי מיתות, עשאה זונה – ופסלה לכהונה, אבל לעיל, גבי מחזיר גרושתו, ליכא לשנוי הכי, דאמר בפרק אלמנה לכהן גדול לקמן (ט"ט), ואימנ נבעלה לפסול לה מחזיר גרושה? ומשנעזר זר אצל מעיקרא בעינן, חיבי

לקהל? אלא לאו – לכהונה, וולדה פסול, למאן? אילמא לכהונה – הא לקהל פשר? האמר רבי עקיבא הולד ממזר! אלא פשימא – לקהל, ומדרישא הא כדאיתא והא כדאיתא – סיפא נמי הא כדאיתא והא כדאיתא, ו"היא תועבה" נמי, היא תועבה – ואין צרתה תועבה, אבל בניה – תועבין, אלא אלמנה קשיא: מה לאלמנה שפן היא עצמה מתחללת! אלא אי אתמר הכי אתמר: אמר רב יוסף אמר רבי שמעון ברבי: הפל מודים בבא על חיבי ברייתו שהולד פגום, מאן "הפל מודים" – רבי יהושע, דאף על גב דאמר רבי יהושע אין ממזר מחיבי ברייתו, נהי דממזר לא הוי – פגום מיהא הוי, מקל וחומר מאלמנה, ומה אלמנה לכהן גדול, שאין אסורה שונה בכל – בנה פגום, זו שאסורה שונה בכל – אינו דין שבנה פגום, וכי תימא: מה לאלמנה שפן היא עצמה מתחללת – הכא נמי, פיון שבעלה – עשאה זונה, אמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הפל מודים בעבד ונכרי הבא על בת ישראל שהולד ממזר, מאן "הפל מודים" שמעון דתימני, דאף על גב דאמר שמעון דתימני אין ממזר מחיבי לאון – הני מילי מחיבי

מחזיר גרושה? ומשנעזר זר אצל מעיקרא בעינן, חיבי

בְּרִישָׁא דבבְּרִי רבי עקיבא, הוּא פְּסוּלָה וְלִדְהָ פְּסוּלָה. 'הוּא פְּסוּלָה'
 לְמָאן – לְמִי הִיא פְּסוּלָה, אִילָּמָא פְּסוּלָה לְקַהֲלָה, וְכִי מְשוּם דְּהִנְיָא
 וְשׁוֹנִיתָהּ אִפְסָלָה (לִיָּה) לְקַהֲלָה, הִלָּא בּוֹדַאי לֹא כֵן הוּא. אִילָּמָא
 לְמָא, כּוּנֹת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא שְׁנַפְסֵלֶת לְכַהֲנָה. וְאִילוּ מַה שְׁאִמְרֵי רַבִּי
 עֲקִיבָא וְלִדְהָ פְּסוּלָה, לְמָאן – לְמַה הוּא פְּסוּל, אִילָּמָא לְכַהֲנָה, הָא
 מִשְׁתַּמֵּעַ מִכָּר שֶׁלְקַהֲלָה הוּא כָּשֶׁר, וְהִרִי לֹא יִתְכֵן לומר כֵּן בְּשִׁיטָה
 רַבִּי עֲקִיבָא, דְּהָאִמְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁכּוּנָתוֹ שֶׁהוּלֵל שֶׁל מַחְזִיר
 גְּרוּשְׁתּוֹ מִמּוֹ. אִילָּמָא פְּשִׁיטָא שְׁכּוּנָתוֹ רַבִּי עֲקִיבָא הִיא שְׁהוּלֵל פְּסוּל
 לְקַהֲלָה, וּפְסוּל הָאִשָּׁה הוּא לְכַהֲנָה. וְאִם כֵּן, מִכָּר דְּרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה
 דְּבַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, הָא בְּרִיאָתָא וְהָא בְּרִיאָתָא, וּפְסוּל הָאִשָּׁה וּפְסוּל
 הוּלֵל אֲמוּרִים בְּשֵׁנִי עֲנִינִים שׁוֹנִים, בְּסִיפָא נְפִי יֵשׁ לִפְרֹשׁ דְּהָא
 בְּרִיאָתָא וְהָא בְּרִיאָתָא, שֶׁהָאִשָּׁה כְּשִׁירָה לְכַהֲנָה. וְאִילוּ הוּלֵל כֶּשֶׁר
 רַק לְקַהֲלָה. וְאִם כֵּן יִתְכֵן שְׁגָם לַחֲכָמִים הוּלֵל פְּגוּם לְכַהֲנָה, כְּדַבְרֵי
 רַב יוֹסֵף.
 הַגְמָרָא חוֹרֶת לְתַרְץ אֶת הַקּוּשִׁיא הַשְּׁנִיָּה שֶׁהַקְּשִׁיָּה לְעִיל עַל
 דְּבַרִּי רַב יוֹסֵף: מַה שֶׁהַקְּשִׁינִי לְעִיל מִמָּה שְׁנֹאמַר בַּמַּחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ
 'תּוֹעֲבָה הִיא', וּמִשְׁמַע דּוּקָא הִיא תּוֹעֲבָה אֲבָל אֵין בְּנִיָּה תּוֹעֲבִים
 לְכַהֲנָה, נְפִי יֵשׁ לְדַחוּת, שְׁלֹא בֹא הַכְּתוּב לְמַעַם אֶת בְּנִיָּה, אֲלֵא כִּךְ
 יֵשׁ לְדוֹרְשׁוֹ, דּוּקָא 'הִיא תּוֹעֲבָה', וְאִילוּם אֵין צִרְתָּה תּוֹעֲבָה, שֹׁאֵם
 מֵת בַּעֲלָה לְאַחֵר שֶׁהַחֲזִירָה בְּאִסּוּר וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה נּוֹסֶפֶת, וְנִפְּלוּ
 שְׁתֵּיהֶן לְפָנֵי אַחִיו לִיבּוּם, אִף שֶׁהַגְּרוּשָׁה הַמּוּחָזֶרֶת אִסּוּרָה בִּיבּוּם
 מִכָּל מִקּוּם צִרְתָּהּ מִתִּיבּוּמָהּ, וְאֵין הַגְּרוּשָׁה נֹחֶשֶׁת כְּעוֹרָה
 שְׁפוּטָרָתָא אֶת צִרְתָּהּ מִיבּוּם. אֲבָל בְּנִיָּה תּוֹעֲבִין וּפְגוּמִים לְכַהֲנָה
 כְּדַבְרֵי רַב יוֹסֵף, וְאִינֵם מִתְּמַעֲטִים מִתּוֹעֲבָה הִיא.
 מִסִּימָת הַגְמָרָא: שְׁתֵּי הַקּוּשִׁיּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת עַל רַב יוֹסֵף אֲמַנֵם
 תּוֹרְצוּ, אִילָּמָא שֶׁהַקּוּשִׁיא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהַקְּשִׁינִי עַל הַקֵּל וְחוֹמֶר שֶׁרֹשׁ
 מֵאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, עֲדִין קָשְׁיָא. שְׁהִירִי יֵשׁ לְהַשִּׁיב עֲלֵיו, מַה
 מֵאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל שֶׁכֵּן הִיא עֲצָמָה מִתְּחַלְלֶת וְנֹאסֶרֶת לְכַהֵן הַדִּיּוֹט
 וְלֹאכִילֵת תְּרוּמָה, וְעַל כֵּן אִף זֶרַעָה מִתְּחַלֵּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּמַּחְזִיר
 גְּרוּשְׁתּוֹ שֶׁאִינֶה נִפְסֵלֶת בִּבְיָאָה זֶה לְכַהֲנָה, וְאִם כֵּן יִתְכֵן שֶׁאִף בְּתָהּ
 אִינֶה נֹאסֶרֶת לְכַהֲנָה.
 מִשּׁוּם קוּשִׁיא זֶה הַגְמָרָא חוֹרֶת בַּהּ וּמִפְּרִשְׁתָּהּ אֶת דְּבַרִּי רַב יוֹסֵף
 בְּאִוְנָה אַחֵר: דְּבַרִּי רַב יוֹסֵף לֹא נֹאמְרוּ עַל וְלֹד הַמַּחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ,
 אִילָּמָא אִי אֲתִמְרֵי דִּינוּ שֶׁל רַב יוֹסֵף, הִכִּי אֲתִמְרֵי. אֲמַר רַב יוֹסֵף, אֲמַר
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי, הִכִּל מוֹדִים כָּכָא עַל חִיבִי בְּרִיתוֹת שֶׁהוּלֵל פְּגוּם
 וּפְסוּל לְכַהֲנָה. מִפְּרִשְׁתָּהּ הַגְמָרָא: מָאן (י-מִי) הֵם הִכִּל שְׁמוֹנִים דְּבַר
 זֶה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא, דָּאָה עַל גֵּב דְּאִמְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּמִשְׁנֵה לַהֲלֹן
 (מִטָּה) שֶׁאֵין הוּלֵל נַעֲשֶׂה מִמּוֹר כְּשֶׁנוֹלֵד מִבִּיאַת חִיבִי בְּרִיתוֹת אֲלֵא
 רַק מִחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, נְהִי (א-אֲמַנּוּם) דְּמִמּוֹר לֹא הָיוּ וְכֶשֶׁר
 לְקַהֲלָה, מִכָּל מִקּוּם פְּגוּם לְכַהֲנָה מִיָּהָ הָיוּ. וּמִקּוֹר דִּין זֶה הוּא מִסָּל
 וְחִימְרֵי מֵאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, וְכֵּה אִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל שֶׁאִסּוּרָה קֵל,
 לְפִי שֶׁאֵין אִיסּוּרָה שְׁוֹה בְּבֵל, אֲלֵא אִסּוּרָה רַק לְכַהֵן גְּדוֹל, וּמִכָּל
 מִקּוּם בְּנָה הַנוֹלֵד לֶה מִמֶּנּוּ פְּגוּם לְכַהֲנָה, זֶה הָאִסּוּרָה בְּאִסּוּר כְּרַת,
 שֶׁאִיסּוּרָה שְׁוֹה בְּבֵל יִשְׂרָאֵל, וְכִי אִינוּ דִּין שִׁיְהִיָּה בְּנָה פְּגוּם לְכַהֲנָה.
 וְכִי תִּמָּא לְפָרוֹךְ אֶת הַקֵּל וְחוֹמֶר, מַה לְאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל שֶׁכֵּן הִיא
 עֲצָמָה מִתְּחַלְלֶת וְנֹאסֶרֶת לְכַהֲנָה, וְעַל כֵּן גַּם זֶרַעָה מִתְּחַלֵּל וְנִפְסֵל
 לְכַהֲנָה, הִלָּא הָכָא בְּחִיבֵי בְּרִיתוֹת נְפִי מִכֵּין שֶׁשֶּׁעֶלָה עֲשָׂאָה זֹנָה
 בִּבְיָאָה זֶה הָאִסּוּרָה בְּאִסּוּר כְּרַת, וְנִפְסֵלָה לְכַהֲנָה וּלְתְּרוּמָה. לְפִיכָךְ
 יֵשׁ לְפִסּוּל לְכַהֲנָה וְלֹד שְׁנוֹלֵד מִבִּיאַת חִיבִי בְּרִיתוֹת, בְּקֵל וְחוֹמֶר
 מוֹלֵד שְׁנוֹלֵד מִבִּיאַת כַּהֵן גְּדוֹל עַל אֲלֻמָּה.
 הַגְמָרָא דְּנָה בְּדִין וְלֹד שֶׁל עֶבֶד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים מִבֵּת יִשְׂרָאֵל: אֲמַר
 רַבִּי בַר בַּר הִנָּה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִכִּל מוֹדִים כָּכָא כְּעַנְיִי וְעוֹבֵד
 בּוֹכְבִּים הָכָא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּלֵל מִמּוֹ. מִפְּרִשְׁתָּהּ הַגְמָרָא: מָאן
 (י-מִי) הֵם הִכִּל שְׁמוֹנִים בְּדִין זֶה, שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי הוּא. דָּאָה עַל גֵּב
 דְּאִמְרֵי שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי שֶׁאֵין מִמּוֹר מִבִּיאַת חִיבִי לְאִוְנָה, הִנָּה מִיָּהּ

שֶׁהוּלֵל הַנוֹלֵד לוֹ מִמֶּנּוּ פְּגוּם לְכַהֲנָה, וְאִם הִיא בֵּת הָרִי הִיא אִסּוּרָה
 לְהִינְשָׁא לְכַהֵן כְּדִין חֲלָלָה. הַגְמָרָא מִפְּרִשְׁתָּהּ אֶת דְּבַרִּי רַב יוֹסֵף: מָאן
 (י-מִי) הֵם 'הִכִּל' שְׁמוֹנִים לְדִין זֶה, שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי הוּא, דָּאָה עַל גֵּב
 דְּאִמְרֵי שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי בְּמִשְׁנֵה לַהֲלֹן (מִטָּה) שֶׁאֵין הוּלֵל נַעֲשֶׂה מִמּוֹר
 כְּשֶׁנוֹלֵד מִבִּיאַת חִיבִי לְאִוְנָה אֲלֵא רַק מִבִּיאַת חִיבִי בְּרִיתוֹת, וְאִף
 אִיסּוּר מַחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ אִינוּ אֲלֵא בִלְאָה, מִכָּל מִקּוּם נְהִי (א-אֲמַנּוּם)
 דְּמִמּוֹר לֹא הָיוּ, מִכָּל מִקּוּם פְּגוּם לְכַהֲנָה מִיָּהָ הָיוּ. וּמִקּוֹר פֶּגֶם זֶה
 הוּא מִסָּל וְחִימְרֵי מֵאִלְמָנָה, וְכֵּה אִלְמָנָה שְׁנִישָׁתָה לְכַהֵן גְּדוֹל
 שֶׁאִסּוּרָה קֵל מִשָּׁר חִיבִי לְאִוְנָה, שְׁהִירִי אֵין אִיסּוּרָה שְׁוֹה בְּבֵל אֲלֵא
 אִסּוּרָה רַק עַל כַּהֵן גְּדוֹל בִּלְבַד, וּמִכָּל מִקּוּם בְּנָה שְׁנוֹלֵד לֶה מִבִּיאָה
 זֶה פְּגוּם לְכַהֲנָה, גְּרוּשָׁה מוּחָזֶרֶת זֶה שְׁחִמּוּרָה יוֹתֵר מֵאֲלֻמָּה לְכַהֵן
 גְּדוֹל לְפִי שֶׁאִיסּוּרָה שְׁוֹה בְּבֵל יִשְׂרָאֵל, וְכִי אִינוּ דִּין שִׁיְהִיָּה בְּנָה פְּגוּם
 לְכַהֲנָה.
 הַגְמָרָא דּוּחָה אֶת דְּבַרִּי רַב יוֹסֵף מִשְׁלֹשָׁה טַעְמִים: א. אִילָּמָא לְמִפְּרִי
 אֶת הַקֵּל וְחוֹמֶר, שְׁהִירִי מַה לְאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, שְׁחִמּוּרָה הִיא, שֶׁכֵּן
 הִיא עֲצָמָה מִתְּחַלְלֶת בִּבְיָאָה זֶה וְנַעֲשִׂית חֲלָלָה שֶׁאִסּוּרָה גַּם לְכַהֵן
 הַדִּיּוֹט לְאַחֵר שְׁמַת הַכַּהֵן הַגְּדוֹל, וְאִם הִיא בֵּת כַּהֵן נֹאסֶרֶת בְּאִכִּילֵת
 תְּרוּמָה, וְיִתְכֵן שְׁדוּקָא מִשּׁוּם כֵּן מִתְּחַלֵּל זֶרַעָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן
 בַּמַּחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ שֶׁהִיא עֲצָמָה אִינֶה נִפְסֵלֶת מִחֲמַת בִּיאָה זֶה
 לְהִינְשָׁא לְכַהֵן, וְאִם הִיא בֵּת כַּהֵן אִינֶה נֹאסֶרֶת לְאֲכוֹל בְּתְרוּמָה
 לְאַחֵר שֶׁתִּצָּא מִבַּעֲלָה וְתִשׁוּב לְבֵית אֲבִיהּ.
 ב. וְעוֹד יֵשׁ לומר שֶׁאֵין וְלֹד הַמַּחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ נִפְגֵּם לְכַהֲנָה, מִשּׁוּם
 שְׁנֹאמַר בַּהּ (דְּבַרִּים כ"ד) 'לֹא יִכַּל בַּעֲלָה הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלָּה לְשׁוֹב
 לְקַחְתָּהּ וגו' כִּי תּוֹעֲבָה הִיא' דּוּקָא, וְהִיא תּוֹעֲבָה כְּתִיב, וּמִשְׁמַע
 מִכָּר שֶׁאֵין בְּנִיָּה תּוֹעֲבִין, וְאִינֵם נִפְסֵלִים לְכַהֲנָה.
 ג. וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שְׁלֹא כְּדַבְרֵי רַב יוֹסֵף מִדְּבַרִּי הַבְּרִייתָא. דְּהִנְיָא,
 הַמַּחְזִיר אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ, וְהִנְיָא אֶת חֲלוּצָתּוֹ, וְהִנְיָא אֶת קְרִיבַת
 חֲלוּצָתּוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אֲמַר, אֵין לוֹ כֵּה תְּפִיסַת קְדוּשִׁין, וְאִף
 גְּרוּשְׁתּוֹ וְחֲלוּצָתּוֹ אִסּוּרֹת עֲלָיו רַק בְּאִסּוּר לֹא וְלֹא בְּאִסּוּר
 כְּרַת, סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבִי לְאִוְנָה,
 וְלִפְיָכְ אִינֶה צִרְיָה חִימְרֵי נְפִי. וְהִיא פְּסוּלָה מִלְּהִינְשָׁא לְכַהֲנָה
 מִשּׁוּם שְׁנַעֲשִׂית זֹנָה בִּבְיָאַת אִסּוּר זֶה, וְזוֹנָה אִסּוּרָה לְכַהֵן. וְלִדְהָ
 פְּסוּל לְבּוֹא בְּקַהֲלָה מִשּׁוּם שֶׁהוּא מִמּוֹר, שֶׁכֵּן לְשִׁיטָה רַבִּי עֲקִיבָא יֵשׁ
 מִמּוֹר מִחִיבִי לְאִוְנָה. וְבֵית דִּין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְהוֹצִיא אוֹתָהּ מִשּׁוּם
 שֶׁהִיא אִסּוּרָה עֲלָיו. וְאִילוּם חֲכָמִים אֲמַרִּים שֶׁהַמַּחְזִיר אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ
 הַנוּשָׂא אֶת חֲלוּצָתּוֹ יֵשׁ לוֹ כֵּה תְּפִיסַת קְדוּשִׁין, וְלִפְיָכְ הִיא צִרְיָה
 חִימְרֵי נְפִי, מִשּׁוּם שֶׁקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבִי לְאִוְנָה, וְהִיא בְּשִׁירָה
 לְכַהֲנָה, שֶׁכֵּן אֵין אִשָּׁה נַעֲשִׂית זֹנָה מִבִּיאַת חִיבִי לְאִוְנָה, וְלִדְהָ
 כָּשֶׁר. מִסִּיקָה הַגְמָרָא אֶת רֵאשִׁיתָה: 'וְלֹדָה כֶּשֶׁר' שֶׁאִמְרֵי חֲכָמִים
 לְמָאן – לְמִי הוּא כֶּשֶׁר לְהִינְשָׁא, הָאֵם לֹא לְכַהֲנָה הוּא כֶּשֶׁר. הִרִי
 שְׁלִשִׁית הַסּוֹבְרִים שׁוֹלֵד שְׁנוֹלֵד מִבִּיאַת חִיבִי לְאִוְנָה אִינוּ מִמּוֹר,
 אִף אִינוּ נִפְגֵּם לְכַהֲנָה, וְלֹא כְּדַבְרֵי רַב יוֹסֵף שֶׁלְּדְּבַרִּי הִכִּל הוּלֵל
 פְּגוּם לְכַהֲנָה.
 דּוּחָה הַגְמָרָא רֵאיהּ זֶה: לֹא אֲמַרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּלֵל כֶּשֶׁר לְכַהֲנָה,
 אֲלֵא רַק לְקַהֲלָה יִשְׂרָאֵל. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִי הִכִּי, מַה שֶּׁאֲמַרוּ חֲכָמִים
 שֶׁהִיא בְּשִׁירָה, לְמָאן – לְמִי הִיא כְּשִׁירָה, אִילָּמָא כְּשִׁירָה לְהִינְשָׁא
 לְקַהֲלָה, הִלָּא פְּשִׁיטָא הוּא, וְכִי מְשוּם דְּהִנְיָא (י-שׁוֹנִיתָהּ) אִפְסָלָה
 (נִפְסֵלָה) לְקַהֲלָה. אִילָּמָא לֹא (י-וְדִאֵין) שְׁכּוּנָתוֹ חֲכָמִים הִיא שְׁכִישִׁיָּה
 לְכַהֲנָה, וְאִם כֵּן מִשְׁמַע, מִדְּהִיא לְכַהֲנָה – כֶּשֶׁם שֶׁדְּבַרִּי חֲכָמִים 'הִיא
 כְּשִׁירָה' הֵם לַעֲנִין כּוּנֹתָה, אִף מַה שֶּׁאֲמַר 'וְלִדְהָ כֶּשֶׁר', הוּא נְפִי
 לְכַהֲנָה, וְלֹא כְּדַבְרֵי רַב יוֹסֵף הָאוֹמֵר שֶׁהוּלֵל פְּגוּם לְכַהֲנָה.
 מִתְּרַצָּת הַגְמָרָא: מִיָּהּ אִיסּוּרָה – וְכִי רֵאיהּ הִיא, הִלָּא יֵשׁ לומר הָא
 בְּרִיאָתָא וְהָא בְּרִיאָתָא – מַה שְּׁשִׁנִּי 'הִיא כְּשִׁירָה' הוּא לַעֲנִין
 כּוּנֹתָה, אִךְ מַה שְּׁשִׁנִּי 'וְלֹדָה כֶּשֶׁר' הוּא לַעֲנִין לְבּוֹא בְּקַהֲלָה, אֲבָל
 לְכַהֲנָה יִתְכֵן שֶׁהוּא פְּסוּל. מוֹכִיחָה הַגְמָרָא כְּדַבְרֵיהּ: הִכִּי נְפִי
 מִסְתַּבְּרָא שְׁלֹא כָל דְּבַרִּי הַבְּרִייתָא אֲמוּרִים בַּעֲנִין אַחַד, דְּהִרִי קִתְּנִי

שאינה נפסלת לכהונה, ועל כן יתכן שגם בנה אינו פגום לכהונה. 64
מתרצת הגמרא: **הָאָם נָמִי** בעבד ועובד כוכבים הבא על בת 65
ישראל, **כִּינן שְׁנִבְעָלָה** למי שפסול אצלה, **סָפְלָה מִן הַכְּהוֹנִה, דְּאָמַר** 66
רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִזֵּן לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאָם עַל 67
הַכְּהֵנָה וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל הַיִּשְׂרָאֵלִית, שְׁפָסְלוּהָ מִן הַכְּהוֹנִה, שְׁנִבְעָלָה 68
(ויקרא כב יג) 'וְכַת בָּהֶן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגִירָשָׁה וְגו' מִלְּחָם אֲבִיהָ 69
תֹּאכְלֶנָּה, וּמִכָּאן שְׁדוּקָא אִם נִשְׁאָה לְמִי שֵׁשׁ לוֹ דִּינֵי אֶלְמָנֹת 70
וְגִירָשִׁין בָּהּ, כְּלוּמֵר לְיִשְׂרָאֵל שְׁקִידוּשֵׁן תוֹפְסִים לוֹ בָּהּ, וְהִיא 71
נִעֲשִׂית מַחְמַתוֹ לְאֶלְמָנָה וְגִירָשָׁה אִם יָמוּת אוֹ יִגְרַשְׁנָה, הָרִי הִיא 72
חֹזֶרֶת לֵאכּוֹל בְּתִרּוּמַת בֵּית אֲבִיהָ לֵאחֹר שְׁנִתְּלַמְנָה אוֹ נִתְּגַרְשָׁה. 73
וְצִאָה עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד שְׂאִין לָהֶם דִּינֵי אֶלְמָנֹת וְגִירָשִׁין בָּהּ, מִכֵּיוֹן 74
שֶׁאִין קִידוּשֵׁיהֶם תוֹפְסִים בָּהּ, שֶׁאִם נִבְעָלָה לָהֶם, לְעוֹלָם אֵינָה 75
חֹזֶרֶת לֵאכּוֹל בְּתִרּוּמַת בֵּית אֲבִיהָ. 76
אביי מקשה על רב יוסף שפסק שהולד ממזר: **אָמַר לִיה אֲבִי לֵרַב** 77
יוֹסֵף, מָאִי חֵזִית דְּסָמְכַת אֲדָרְבִּי דִּימִי - מַה רָאִית לְסַמּוֹךְ עַל דְּבַרִּי רַב 78
דִּימִי שֶׁאִמְרָ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁהוּלֵד מִמּוֹר, סָמְךָ אֲדָרְבִּין שֶׁאִמְרָ בְּשֵׁם רַבִּי 79
שְׁהוּלֵד כְּשֶׁר. דְּכִי אָתָּא רַבִּין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִבְבַל אָמַר, רַבִּי נָתָן 80
וְרַבִּי יְהוּדָה תְּנִשְׂא מוֹרִים בָּהּ בְּבֵת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְעָלָה לְעַבֵּד וְעוֹבֵד 81
כּוֹכְבִּים, לְהִתְיָדָא, וְהַכְּשִׁירוּ אֶת הוּלֵד לְבוֹא בְּקָהֶל. וְכֵּן הוּא רַבִּי 82
יְהוּדָה תְּנִשְׂא, הֵלָא רַבִּי הוּא, וְהָאֵם כֵּן אִין הִדְבֵּר מוֹסְכִם שְׁלֹדַעַת 83
רַבִּי הוּלֵד מִמּוֹר. 84
הגמרא מביאה שיטה נוספת המכשירה את הולד לקהל: **וְאָף רַב** 85
מוֹרָה בָּהּ לְהִתְיָדָא, וְהַכְּשִׁיר לְקָהֶל וְלֹד שְׁוֹלֵד לְבֵת יִשְׂרָאֵל מִעַבֵּד 86
וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים. וְהָהוּא אִדָּם שְׁוֹלֵד מִעַבֵּד כּוֹכְבִּים שָׁבָא עַל בֵּת 87
יִשְׂרָאֵל דְּאָתָּא לְקָמִיתָ דְּרַב, וְאָמַר לִיה אִדָּם זֶה לֵרַב, עוֹבֵד כּוֹכְבִּים 88
וְעוֹבֵד הָאָם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, מַהוּ דִּינִי. אָמַר לוֹ רַב, הוּלֵד כְּשֶׁר לְבוֹא 89
בְּקָהֶל וְאֵינוּ מִמּוֹר. אָמַר לִיה אוֹתוֹ אִדָּם, אִם כֵּן הָ לִי בְּרִתְךָ - תֵּן 90
לִי אֶת בְּתָךְ לֵאשָׁה. אִמְרָ לוֹ רַב, לֹא יִתְּנָא לָךְ אֶת בְּתִי. אָמַר שִׁימִי 91
בֵּר חֵיילָ לְרַב, אָמַרִי אִנְשִׁי בְּדֶרֶךְ גּוֹחֵמָא, וְנִמְלָא כְּמִדָּה אֶפְקָא רְקָא 92
- וְגַמִּל בְּאֶרֶץ מִדִּי רֹקֵד עִם אֲרַבְעַת רַגְלֵי בְּתוֹךְ כְּלִי שְׁוֹאֵה בְּמִידַת 93
קַב, וְהוּא לֹא קָבָא, וְהוּא נִמְלָא, וְהָאֵם מִדִּי, רַבָּא רְקָא - אִם כֵּן מִדּוּעַ 94
הַגְּמֵל שֶׁלִּפְנֵינוּ אֵינוּ רֹקֵד בְּתוֹךְ קַב בְּמִדָּה, יָבוֹא וִירְקוֹד לִפְנֵינוּ. 95
ואמר כן לרב בדרך משל, הלא אמרת דבר חידוש שכן עובד 96
כוכבים מבת ישראל מותר לבוא בקהל, ואם כן, בוא ותוכיח 97
כדברך ותן לו את בתך לאשה. **אָמַר לִיה רַב לְשִׁימִי בֵּר חֵיילָ,** 98
אִפִּילוּ אִי יִתְּנִי ו-אִם יִהְיֶה אִדָּם זֶה גְּדוֹל כִּיהוּשָׁע בֶּן נֹן לֹא יִתְּנָא 99
לִיה בְּרִיתִי - לֹא אֶתֵּן לוֹ אֶת בְּתִי. אָמַר לִיה שִׁימִי בֵּר חֵיילָ לְרַב, לִי 100
הָאֵם אִדָּם זֶה גְּדוֹל כִּיהוּשָׁע בֶּן נֹן, אִי מִר לֹא יִתְּנִי לִיה, אֲחִירִי תִּתְּנִי 101
לִיה - אִם אֶתֵּן לֹא תֵּתֵן לוֹ אֶת בְּתִי אֲחִירִים יִתְּנוּ לוֹ אֶת בְּתָם, אֲבָל 102
הָאֵם ו-אִדָּם זֶה) שֶׁאִינוּ גְּדוֹל וְחֹשֶׁב כִּיהוּשָׁע, אִי מִר לֹא יִתְּנִי לִיה 103
אֶת בְּתוֹ, גַּם אֲחִירִי לֹא יִתְּנִי לִיה אֶת בְּתָם. לֹא תוֹה קָאִיל ו-לֹא 104
הֵלֶךְ אִדָּם זֶה מְקַשֵּׁי דְרַב וְהַמְשִׁיר לְעַמּוּד לִפְנֵי כִּדִּי שִׁיתֵּן לוֹ אֶת 105
בְּתוֹ. יִתְּנִי בִּיה עֵינִי - נִתֵּן בּוֹ רַב אֶת עֵינִי, וְשָׂכִיב ו-וּמִתָּן אוֹתוֹ 106
אִדָּם. 107
הגמרא מביאה אמוראים נוספים המכשירים ולד זה לקהל: **וְאָף רַב** 108
מְתָנָה מוֹרָה בָּהּ לְהִתְיָדָא, וְאָף רַב יְהוּדָה מוֹרָה בָּהּ לְהִתְיָדָא. דְּכִי 109
אָתָּא בֶּן עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁוֹלֵד לְבֵת יִשְׂרָאֵל לְקָמִיתָ דְּרַב יְהוּדָה 110
וְשָׁאֵל הָאֵם הוּא מוֹתֵר לְבוֹא בְּקָהֶל, אָמַר לִיה רַב יְהוּדָה, וְלִי 111
אִיפְסֵר - לָךְ לְמִקּוֹם שֶׁאִין מְכִירִים אוֹתוֹךְ וְלֹא יִדְעוּ שֶׁאַתָּה בֶּן עוֹבֵד 112
כּוֹכְבִּים, וְתִשָּׂא שֵׁם בֵּת יִשְׂרָאֵל לֵאשָׁה, אוֹ נָסִיב בֵּת מִיָּנָה - אוֹ 113
שִׁתְּשָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁוֹלֵדָה מִעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, כְּמוֹתָךְ, אֲבָל לֹא תִשָּׂא 114
מִמּוֹת הָאֲסוּרָה עַל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁר. וְכֵן כִּי אָתָּא בֶּן עוֹבֵד כּוֹכְבִּים 115
מִבֵּת יִשְׂרָאֵל לְקָמִיתָ דְּרַבָּא, אָמַר לִיה רַבָּא, אוֹ גִלִּי - בִּן שְׁתַּגְּלָה 116
לְמִקּוֹם שֶׁלֹּא יִכְיִיר, וְיִתְּנוּ לָךְ בֵּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ נָסִיב בֵּת מִיָּנָה - אוֹ 117
שִׁתְּשָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל מִהַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, כְּמוֹתָךְ. 118
הגמרא דנה בדיון ולד של בת ישראל ממי שחציו עבד וחציו בן 119
חורין: **שֶׁלְּחָו לִיה בְּנֵי הַמִּקּוֹם שֶׁנִּקְרָא 'בֵּי מִיכָּסִּי' לְרַבָּה, מִי שֶׁחֲצִיו** 120
עַבֵּד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין הָאָם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, מַהוּ דִּינִי שֶׁל בְּנֵם. אָמַר 121
לְהוֹ רַבָּה, הַשְׁתָּא בְּעָבֵד פּוֹלֵד שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, אָמַרְנִין שְׁהוּלֵד 122
כְּשֶׁר, מִי שֶׁחֲצִיו עַבֵּד שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, מִיבְּעִיא - וְכִי צִירָךְ 123
לֹמַר שֶׁבִּנְךָ כְּשֶׁר. רַב יוֹסֵף מְקַשֵּׁה עַל דְּבַרִּי רַבָּה: אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, מִרָּא 124
דְּשִׁמְעָתָא ו-בַּעַל שְׁמוּעָה זֶה שְׁוֹלֵד עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעַבֵּד מִבֵּת יִשְׂרָאֵל 125
כְּשֶׁר, 126

בולד שנוול מחייבי לאוין דתפסי בהו קדושין, אכל האם בעובד 1
בוכבים ועבד שבאו על בת ישראל, כיון דלא תפסי בהו קדושין, 2
בתייבי ברייתות דמי, וכשם שולד הנוול מחייבי ברייתות הולד 3
ממזר, הוא הדין לנוול לבת ישראל מעובד כוכבים ועבד. 4
הגמרא מקשה על פירוש זה בדברי רבי יוחנן: מיתבי, שנינו 5
בברייתא, עובד בוכבים ועבד האם על בת ישראל, הולד הנוול להם 6
ממזר. רבי שמעון בן יהודה אומר, אין ממזר אלא ממי שאסור 7
אסור ערוה ועניש בריה. הרי שרבי שמעון בן יהודה הסובר 8
כשמעון התימני שאין ממזר מחייבי לאוין, סובר כן גם בולד של 9
עובד כוכבים ועבד, ולא כמבואר לעיל בדברי רבי יוחנן שמודה 10
בו שמעון התימני שהוא ממזר. 11
הגמרא מפרשת את דברי רבי יוחנן באופן אחר: **אֵלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף,** 12
מָאן 'הַכָּל מוֹרִים' שֶׁאִמְרָ עֲלֵיהֶם רַבִּי יוֹחָנָן שְׁהֵם מוֹדִים שְׁהוּלֵד 13
מִמּוֹר, רַבִּי הוּא. שְׁשִׁנִּינוּ לְהֵלֵךְ בְּמִשְׁנָה (להלן ג) 'אִין בִּיאָה אַחֵר 14
חֵלִיצָה, שֶׁאִם נָפְלוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי יִבְמוֹת וְחָלַץ לְאַחַת מִזֵּן אוֹתוֹ כִּי 15
בֹּא עַל צִרְתָּה, אִין אֵפְלָה שְׁנִינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גַּם, שְׁכֵן נִפְטָרָה מִיּוֹם 16
בְּחִלְצָתָהּ הָרֵאשׁוֹנָה וְשׁוּב אֵינָה נִקְנִית לוֹ בְּבִיאָה. וְאִמְרָ רַבִּי יוֹחָנָן, 17
דָּאָף עַל גַּב דְּרַבִּי אֹמַר (להלן נב), אִין הִרְבִּים הִלְלוּ אֲמוּרִים אֵלָּא 18
לְרַבִּי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁהִי עוֹשֶׂה אֶת הַחֲלִיצָה וְצִרְתָּה שֶׁאִסּוּרֹת 19
בִּאִסּוּר לֹא שֶׁל 'לֹא יִבְנֶה' כְּעֶרְוָה הָאֲסוּרָה בִּאִסּוּר כְּרִית, מִשּׁוּם 20
שְׁלִישִׁיתוֹ אִין קִידוּשֵׁין תוֹפְסִים בְּחִיבִי לְאוּן וְהוּלֵד מִמּוֹר, וְאוֹלָם 21
לִיה ו-רַבִּי עֲצִמּוֹ לֹא סְבִירָא לִיה כֵּן, אֲלֹא סוֹבֵר שֶׁקִּידוּשֵׁין תוֹפְסִים 22
בְּחִיבִי לְאוּן וְהוּלֵד כְּשֶׁר, וְאִם בֹּא עֲלֵיהָ לְשֵׁם קִידוּשֵׁין קָנָה, מִכָּל 23
מִקּוֹם כְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הוּא מוֹרָה שְׁהוּלֵד מִמּוֹר. רַב יוֹסֵף מוֹכִיחַ 24
כְּדַבְרֵיהִי: דְּכִי אָתָּא רַבִּי דִּימִי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִבְבַל, אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי 25
יִצְחָק בֵּר אֲבִדוּרִי מְשֻׁם רַבִּינוּ ו-רַבִּי, עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאָם עַל 26
בֵּת יִשְׂרָאֵל, הוּלֵד מִמּוֹר. 27
הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה בדיון ולד זה: **רַבִּי אָתָּא שֶׁר** 28
הַבִּירָה, וְרַבִּי תַנְחוּם בְּרִיה דְּרַבִּי חֵיילָ אִימָר כְּשֶׁר עָבֹד, פְּרוּק תַּנְחוּ 29
שְׁבִייתָא - פְּרוּ שְׁבוּיֹת הִלְלוּ דָּתָו וְדָתוֹן לְמִכְרָא. הוּוּ הָרָא 30
מִשְׁבוּיָא אִלּוּ דְּאֶפְקָרָא ו-שְׁתַּנְעַבְרָהוּ מְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְאָתוּ רַבִּי 31
אֲחָא וְרַבִּי תַנְחוּם לְקָמִיתָ דְּרַבִּי אָמִי, לְשׁוֹאֵלוּ מַה דִּין עוֹבְרָה. אָמַר 32
לְהוֹ רַבִּי אָמִי, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי חֵיילָ דְּאָמַר, עוֹבֵד 33
כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאָם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הוּלֵד מִמּוֹר. רַב יוֹסֵף תַּמָּה עַל 34
דְּבַרִּי רַבִּי אָמִי: אָמַר רַב יוֹסֵף, הָאֵם רְבוּתָא הִיא לְמַחְשָׁב אֶת מִנְיָן 35
הַנִּבְרִי הַסּוֹבְרִים שְׁהוּא מִמּוֹר, וְכִי מִשּׁוּם שְׁהֵם רַבִּים יֵשׁ לְפָסוּק 36
לְהַכָּה כְּמוֹתָם. הָאֵם רַב וְשִׁמְוֵאל שְׁכַבְכָּל וְרַבִּי יְהוֹשָׁע בֶּן לִי וְרַב 37
קָפָרָא שְׁבַתְרִין יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לֵה חֲלוּפִי - וְרַבִּי שְׁמַחְלִיפִים אֶת רַבִּי 38
קָפָרָא וְעִירִיל ו-וּמִכְנִיסִים) בְּמִקּוּמוֹהוּ וְזִקְנֵי דְרוּם, דְּאָמַר עוֹבֵד 39
כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאָם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הוּלֵד כְּשֶׁר. אִם כֵּן, מִנְיָן שִׁישׁ 40
לְפָסוּק כְּאִמּוּרָאִים הַסּוֹבְרִים שְׁהוּלֵד מִמּוֹר, וְלֹא כְּאִמּוּרָאִים 41
הַמְכַּשִּׁירִים אוֹתוֹ לְבוֹא בְּקָהֶל. אֵלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, יֵשׁ לְפָסוּק 42
שְׁהוּלֵד מִמּוֹר לֹא מִשּׁוּם אוֹתָם אִמּוּרָאִים שְׁפָסְקוּ כֵּן, אֲלֹא מִשּׁוּם 43
שְׁשִׁית רַבִּי הִיא כֵּן, וְהִלְכָה כְּמוֹתוֹ. דְּהָרִי כִי אָתָּא רַבִּי דִּימִי אָמַר 44
בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בֵּר אֲבִדוּרִי, מְשֻׁם רַבִּינוּ אָמַר, עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד 45
הָאָם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הוּלֵד מִמּוֹר. 46
הגמרא מביאה שיטה נוספת בדיון ולד זה: **רַבִּי יְהוֹשָׁע בֶּן לִי אֹמַר,** 47
הוּלֵד שְׁוֹלֵד מִעַבֵּד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל מְקוּלְקָל. 48
הגמרא מבררת את דבריו: **לְמָאן -** למי הוא מקולקל ופסול 49
להינשא, **אֵילִימָא לְקָהֶל, כִּדָּן מִמּוֹר. הָאֵם אָמַר רַבִּי יְהוֹשָׁע בֶּן לִי** 50
עֲצִמּוֹ לְעִיל שְׁוֹלֵד כְּשֶׁר לְקָהֶל. אֵלָּא בְּהִרְכַּח כּוּוֹנֵת רַבִּי יְהוֹשָׁע 51
הִיא, שֶׁאִם נּוֹלֵדָה בֵּת מִבִּיאָה זוֹ הִיא מְקוּלְקֶלֶת לְבִהּוֹנָה, וְאִסּוּרָה 52
לְהִינְשָׂא לְבָחָן. דְּהָרִי בּוֹלְהָ אֲמַרְוִי, וְאָף אִלּוּ דְּמִכְשָׁרִי אֶת הוּלֵד 53
לְקָהֶל, מוֹרִי (וּמִדּוּרִים) שְׁוֹלֵד מִמּוֹר, לְבִהּוֹנָה, וְלִמְדִים זֹאת מִקָּל 54
וְחֹמֶר מֵאֶלְמָנָה לְבָחָן גְּדוֹל. מַה אֶלְמָנָה לְבָחָן גְּדוֹל שֶׁאִסּוּרָה קָל 55
מִשּׁוּם שְׂאִין אִסּוּרָה שְׁוֹה כְּבָל, אֲלֹא אִסּוּרָה רַק עַל כְּהֵן גְּדוֹל, וּמִכָּל 56
מִקּוֹם כְּהֵן הוּלֵד לֹא מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּל וְנִעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ לְכַהוֹנָה, בֵּת 57
יִשְׂרָאֵל זוֹ שֶׁאִסּוּרָה בְּעַבֵּד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁוֹה כְּבָל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, 58
אֵינוּ דִּין שִׁיחִיהָ כְּהֵן הוּלֵד מִמֶּנּוּ מִשּׁוּם לְכַהוֹנָה. 59
הגמרא פורטת קל וחומר זה: **מַה לְּאֶלְמָנָה לְבָחָן גְּדוֹל שְׁכֵן הִיא** 60
עֲצִמָּה מִתְחַלֵּלֶת וְנִפְסֶלֶת מִלְּהוֹנָה לְבָחָן הָרִיט לֵאחֹר שִׁימֹת 61
בְּעִלָּה הַכֵּהן גְּדוֹל, וַיִּתֵּן שְׁדוּקָא מִשּׁוּם חוֹמֶרְתָּה זוֹ בְּנָה נִפְסֶל 62
לְכַהוֹנָה, מַה שֶׁאִין כֵּן עַבֵּד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל 63

רנה יבמות. פרק רביעי - החולץ דף מה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) תוספות ד"ש

1 חייבי לאוין דחפסי בהו קדושין – דנפקא לן בפרק "כיצד" (יבמות כג.א.) מ"כ תזיין
2 לאיש שתי נשים" וגו', ועבד ונכרי לאו בני קדושין ניהו, דכתיב (בראשית כב): "שבו לכם
3 פה עם החמור" – עם הדומה לחמור. ונכרי נמי ליתיה בכלל קדושין, דכתיב (דברים ז)
4 בשבע אמות: "לא תתחתן בהם" – לא ידא לך בהן חיתון. ובשאר אמות כתיב (שם כא):

מתייבי לאוין דתפסי בהו קדושין, אכל הכא - נכרי ועבד, אפינן דלא תפסי בהו קדושין - פתייבי ברייתות דמי. מיתתיבי: נכרי ועבד הבא על בת ישראל - הולד ממזר, רבי שמעון בן יהודה אומר: אין ממזר אלא ממזר שאסורו אסור ערוה, וענוש כרת. אלא אומר רבי יוסף: מאן "הכל מודים" - רבי. אף על גב דרבי אומר: אין הדברים הללו אמורים אלא לדברי רבי עקיבא, שהיה עושה חלוצה בערוה, וליה לא סבירא ליה - מנכרי ועבד מודה. דכי אתא רב דימי אמר רב יצחק בר אבודימי משום רבינו: נכרי ועבד הבא על בת ישראל - הולד ממזר. רבי אחא שר הבינה ורבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו פרוק הנהו שבויתא דאתו מארמון למפריא. הוה חדא דאעקבא מנכרי, ואתו לקמיה דרבי אמי. אמר להו: רבי יוחנן ורבי אלעזר ורבי חנינא דאמרי, נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. אמר רב יוסף: רבותא למחשב גברי? הא רב ושמואל בבבל, ורבי יהושע בן לוי ובר קפרא בארץ ישראל, ואמרי לה: חלופי בר קפרא ועיילי וקני דרום, דאמרי: נכרי ועבד הבא על בת ישראל - הולד כשר. אלא אמר רב יוסף: רבי היא. דכי אתא רב דימי אמר רבי יצחק בר אבודימי משום רבינו אמרו: נכרי ועבד הבא על בת ישראל

ומשני: שאני התם דאמר רחמנא: "לא יחלל" — חילולים הוא עושה, ואין עושה ממזרים.
פירוש: וכיון דלא הוי ממוז — תפסו בה קדושין. אם כן לרבי יהושע לא תפסי קדושין
באלמנה אליבא דרבא, ולרבי יהושע ליכא לאינכוי מידי דתפסי בה קדושין מולא הוי
ממזרת! ואם תאמר: בקדושין ב"האומר" (סחב) אמאי דחוק למצוא שאר עריות דלא תפסי
בהו קדושין מנלן, כיון דתברא אשכחן דלא תפסי
באשת אב קדושין? בדיווחא דהא דתפסן כל דא עריות
דהו מייניחו דמזון ויש לומר: ממוזרים נפשיהו
לא שמעינן בכל חיביי כריתות כל כמה דלא
מיינו היקשא דרבי יונה. דמלא יקח" — ולא יגלה
דמיינו בסוף פירקין (יבמות מטא), דבתיבא באשת
אב ובשומרת יבם של אביו — לא שמעינן ממזרות
בשאר עריות, כגון אשת איש שיש לה היתר בחי
אוסרה, ואחות אשה וכל דכוותיהו. אבל בסוף,
דמיינו דיקשא — איכא מליף בעלמא,
כדפרשינן.

נבדק ועבד שאין לו אלמנות וגירושין
— ואם תאמרו: והא רבי יוחנן אית ליה
לעיל דנבדקי ועבד הבא על בת ישראל הולד
ממזר, אבן כן למה לי קרא? והשתא ממזר הוא,
מפסיל בביתא מביעאי? ויש לומר: לא הדידה הוא
בביתא. ועוד: דאמרייא גינהו, ואכלבא דרבי יוחנן,
כדאמרין סוף פרק קמא (יבמות טז.), ושם
פירשתי אמאי די ממזר מנכרי, כיון דביאת היתר
היא מדאורייתא. **זיל** איטמר — ושיאך
מייחסת. ואם תאמרו: והא בעי ראייה, כדאמר
בפרק שני בכתובות (כדב.) דמעלין בתרומה
ליחסין? ויש לומר: הדתם להשיא בתו לבן
העובד על גבי המזבח, כמו שמוכיח שם רבינו תם.
אי נמי: התם כרבי מאיר, אבל חכמים אומרים כל
משפחות בחזקת כשרות הם עומדות, בפרק
"עשרה יוסין" (קדושין עב.).

לוי אומר: הולך מוקדלך. למאן? אלימא לקהך - הא אומר רבי ויהי - בדלוהו אמוראי דמבשרי מודו שהולך בפגום לכהונה, מקל לכהן גדול, שאין איסורה שזה בבל - בנה פגום, זו שאיסורה גמורה. מה לאלמנה לכהן גדול שכן היא עצמה מתחללת! הכא נמי, רבי ויחנן משום רבי שמעון: מנין לנכרי ועבד הבא על הכהנת ופסוליה - שנאמר: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה", מי ששם ונכרי ועבד שאין להם אלמנות וגרושים? בה. אומר ליה אביי: מאי סמוך אדרכינן! דכי אתא רבין אמר: רבי נתן ורבי יהודה הנשיא יחד יהודה הנשיא - רבי, ואף רב מורה בה להיתירא, דההוא דאתא ועבד הבא על בת ישראל מהו? אומר לו: הולך כשר. אומר ליה: אומר שימך בר חייא לרב: אמר אינשי: גמלא כמדי אקבא רקדא, ואלא רקדא! אומר ליה: אי ניתי ביהושע בן נון לא היבנא ליה ביהושע בן נון, אי מר לא יתיב ליה - אחריתי יתיב ליה. האי, אי מר לא יתיב ליה. לא הוה קאזיל מקמיה, יתיב ביה עיניה ושכיב. ואף רב בבת מידן. וכי אתא לקמיה דרבא אמר ליה: או גלי, או נסיב בת ישראל לרבה? מי שחציו עבד וחציו בן חורין הבא על בת ישראל מהו? אמרינן כשר - חציו מיבעיא? אומר רב יוסף: מרא דשמעתא

58 — לך במקום שלא יכירוך, ושאת בת ישראל. שאילו יכירוך — לא יתנוה לך. אלמא לא ממזר הוא, מדאבשר ליה בת ישראל, שהוי ממזר מוזהר על הכשרה. בת מינך — בת ישראל.

59 מן העברי, הכשרה כמותך. אבל ממזרת ושפחה — לא תשא, אלמא כשר הוא. גלי' — צא לגלות במקום שלא יכירוך, ויתנו לך בת ישראל כשרה. בני כי מיכסי — מקום. מרא דשמעתא

60 — דאמרו: נכרי ועבד הבא על בת ישראל — בנו כשר.

משום דאית צד עבדות ומשתמש באשת איש – והא דמשמע בפרק קמא דקדושין (ו,א) דהתקדש לחצי לא אמר כלום, אי לא משום דאי בעינן למינסב אחריית נסיבנא קאמר – הדינו משום דשיר בקנינו, כדאמר ב"השולח" (גיטין מג,א) והבא לא שיר. **מה** אשת אב בר – ואם תאמר: מה לאשת אב שכן ברת ומיתתו ויש לומר: דממורות תלוי בתפיסת קדושין, כדפרישית לעיל.

רבא אבשריה לרב מרי בר רחל – רבא גרסינן ולא רב, דרב מרי בריה דאסור גירא הוה, שדיה בימי רבא, כדמוכח בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קט"א), **פורסי** דבבל – ממונה, כדאמר בפרק קמא דיומא (ט,א), מאי פיריהו – פורסי. **ביון** דאמו מישראל מקרב אחיז קרינן ביה – זמאן, כדפרישית בקונטרס: שקראוהו אחינו לפי שדיהה אמו מישראל, ולפירושא אמאי נענשו? הא אמרינן הכא ביון דאמו מישראל – "מקרב אחיז" קרינן ביה! ואף על גב דתניא בתוספתא (סנהדרין פרק ד) דאין מעמדין מלך אלא מן המשיאים לכהונה – מכל מקום תימה הוא לומר דמשום איסורא דרבנן נתחייבו כלייה ואמור רבינו שמואל: דהורדוס לא נשא בת ישראל, שעשה תשובה, כדאמרינן בפרק קמא דבבא בתרא (ד,א), ולכן נעשו. ואף על פי שדיה עבד קראוהו אחינו, לפי שדיה אחידים במצות. ואתי שפיר הא דאמו שמואל בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ב), כל דאמר מבית חשמונאי קאיתנא – עבדא הוא, ושמואל גופיה אית ליה (לעיל עמוד א) דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר. אלא ודאי לא נשא ישראלית. ואם תאמר: מכל מקום אמאי עבדא הוא? והלא מסתמא כשמלך הורדוס נתיאשו בעלי, ושמואל אית ליה (יבמות מח,א), המפקיד עבדו יצא לחירות, ואין צריך גט שחרורו ויש לומר: דשנא היו מצפים שתהא נאורו מושפלת. ואם תאמר: דהבא משמע דגר שאין אמו מישראל אין כשר לדון, ובפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין ל"ב), תנן: הכל כפוסק לדון, ופריך: תנינא! ומשני: דהא לאתווי גר, ודא לאתווי ממו. משמע דגר, אף על פי שאין אמו מישראל, אלא שנתגבר בעצמו – דכשר לדון, דקרינן ליה בא מטיפה פסולה דקאמר התם, אבל גר מטיפה פסולה – לאו ויש לומר: דהתם מיידי לדון גר חברו, כדאמר בפרק "מצות חליצה" (יבמות ק"א), גר דן את חברו דבר תורה, ואם היתה אמו מישראל – דן אפילו ישראל. ואם תאמר בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ב), אמרינן: מי שהחזיק אבותיו משוטר הרבים, למימרא דלא מוקינן פסולים, ורמיניה: הכל כשרים לדון בר, ואמר רב יהודה: לאתוי ממו. ומאי קשיא? דהתם היינו לדון את חברו ויש לומר: דממו, כיון דאביו ואמו מישראל –

"מקרב אחיז" קרינן ביה, תדע, דהא דרשין "עליך" הוא דבעינן "מקרב אחיז", וחברו ממוז מיקרי שפיר "עליך", שבא מזורע ישראל, ואי מיפסל ממוז לדון את ישראל – מיפסל נמי לחברו, ובפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין ל"ב), דקעביד צריכותא בין גר לממוז, אף על פי שגר וממוז חלוקין, דגר אינו דן אלא חברו – מכל מקום נקט צריכותא, לפי שהמשנה שדיה סתם, ואין חילוק זה מפורש בה. **אטבלה** להדיא נכריה לשום אנתנא – שדיה רוצה למיחרה לו, והיה מטבילה בדרך כל בנות ישראל שטובלות משנתבעות לינשא. וטועה היה, דבעבד לא גזיר נדה, שפחה, נכריה, זונה כדאמרינן בגדה. **מי** לא טבילה לנדותה – תימה: דאמר לקמן (מ"ב) דגר "שלושה דמשפט" כתיב ביה. ואפילו למאן דאמר בריש סנהדרין (ג,א), דבר תורה חז נמי כשר – מכל מקום אין דרך נשים להביא איש עמהן בשעת טבילה, ואשה אינה ראויה לדון, כדתינן (ב"ב מט,ב): כל הכשר לדון כשר להעיד. ובהדיא איתא בירושלמי דיומא: מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה. ודבורה לא היתה דנה, אלא מלמדת לחן שידונו. אי נמי, על פי הדיבור שאני ויש לומר: האי דבעינן שלושה – היינו לקבלת המצות, אבל לא לטבילה, אף על גב דאמרינן לקמן (מ"ב) דשני תלמידי חכמים עומדים מבחוץ – היינו לכתחלה, דעריך טפי. ויש מפרשים: דכיון דידוע לכל שטבילה – כאילו עומדים שם דמי. ומידו קשיא: דטבילת נדה בלילה, ולקמן (מ"ב) אמור: אין מטבילין גר בלילה! אבל אי לא אנו כתיב משפט אלא אקבלת מצוה – אתי שפיר, והא דאין מטבילין – היינו לכתחלה, מדרבנן.

מנו – רב יהודה וְהָא אִמֶּר רַב יְהוּדָה: מִי שֶׁחָצִין עֶבֶד וְחָצִין בֶּן חוֹרִין הֵבֵא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל – אוֹתוֹ וְלֹד אֵין לוֹ תִּקְנָה. מִי אִתְּמַר דְּרַב יְהוּדָה, בְּגוֹן דְּקָדִישׁ בֵּת יִשְׂרָאֵל, דִּנְמָצָא צֶד עֲבָדוֹת שְׁבוּ מִשְׁתַּמְשׁ בְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְהָאִמֶּר נִהְרְדַּע מִשְׁמִיה דְּרַבִּי יַעֲקֹב: לְדַבְּרֵי הַפּוֹסֵל – פּוֹסֵל אֶפְּלוֹ בִּפְגִּמָּה, לְדַבְּרֵי הַמַּכְשֵׁר – מַכְשִׁיר אֶפְּלוֹ בְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְשִׁנְיָהם לֹא לְמִדּוּהָ אֱלָא מֵאֵשֶׁת אָב – מֵאֵן דְּפָסִיל סָבֵר: מָה אֵשֶׁת אָב דְּלֹא תִּפְסִי בָּהּ קְדוּשִׁין [הוֹלֵךְ מִמּוֹר] – אֵף כֹּל דְּלֹא תִּפְסִי בָּהּ קְדוּשִׁין הוֹלֵךְ מִמּוֹר. וְזִמְנָן דְּמַכְשֵׁר סָבֵר: מָה אֵשֶׁת אָב, דְּלִדְוִיָּהָ לֹא תִּפְסִי בָּהּ קְדוּשִׁין לְאַחֲרִינִי תִּפְסִי בָּהּ קְדוּשִׁין – לְאַפּוֹקֵי נִכְרִי וְעַבֵּד דְּלֹא תִּפְסִי בָּהּ קְדוּשִׁין כֻּלָּל. אֱלָא, מִי אִתְּמַר דְּרַב יְהוּדָה – בְּגוֹן שְׁבָא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְנִמְצָא צֶד חִירוֹת שְׁבוּ מִשְׁתַּמְשׁ בְּאֵשֶׁת אִישׁ. אִמֶּר רַבִּינָא, אִמֶּר לִי רַב גִּזְא: אִיקְלַע רַבִּי יוֹסִי בַּר אֲבִין לְאַתְרֵין, וְהוּוֹ עוֹבְדָא בִּפְגִּמָּה – וְאִכְשֵׁר, בְּאֵשֶׁת אִישׁ – וּפָסִיל. אִמֶּר רַב שֵׁשֶׁת, לְדִידִי אִמֶּר לִי רַב גִּזְא: לֹא רַבִּי יוֹסִי בַּר אֲבִין הוּוֹ, אֱלָא רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְבִידָא הוּוֹ, וְאִכְשֵׁר בֵּין בִּפְגִּמָּה בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ. אִמֶּר לִיה רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּה לְרַבִּינָא: אִיקְלַע אֲמִימֵר לְאַתְרֵין. וְאִכְשֵׁר בֵּין בִּפְגִּמָּה בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְהִלְכְתָּא: נִכְרִי וְעַבֵּד הֵבֵא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל – הוֹלֵךְ כְּשֶׁר, בֵּין בִּפְגִּמָּה בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ. רַבָּא אֲבִשְׁרִיהָ לְרַב מְרִי בַּר רַחֵל וּמִנְיָיָה בְּפוֹרְסֵי דְּבָבֶל. וְאַף עַל גִּב דְּאִמֶּר מְרִי: "שׁוּם תִּשִּׁים עֲלֶיךָ מִלֵּךְ", דְּכֹל מִשְׁמִימֹת שְׂאֵתָהּ מִשִּׁים אֵל יְהוָה אֱלֹא מִקְרַב אַחִיז, הָאִי בִּיּוֹן דְּאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל – "מִקְרַב אַחִיז" קְרִינָן בִּיה. עֲבָדִיה דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אֲמִי אֲמַבְלָה לְהוֹיָא נִכְרִיה לְשִׁם אֲנָתָהּ. אִמֶּר רַב יוֹסֵף: יְכִילָנָא לְאִכְשׁוּרִי בָּהּ וּבְכִרְתָּהּ. בָּהּ – פְּדֻבֵּר אִסֵּי, דְּאִמֶּר רַב אִסִּי: מִי לֹא טְבִילָה לְנִדְוֹתָהּ? בְּכִרְתָּהּ – נִכְרִי וְעַבֵּד הֵבֵא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הוֹלֵךְ כְּשֶׁר. הַהוּא דְּהוּוֹ קְרוֹ לִיה בַּר אֲרַמִּיָּתָא. אִמֶּר רַב אִסִּי: הִמִּי לֹא טְבִילָה לְנִדְוֹתָהּ? הַהוּא דְּהוּוֹ קְרוֹ לִיה בַּר אֲרַמִּיָּתָא, אִמֶּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: וְמִי לֹא טְבִיל לְקִרְיָ? אִמֶּר רַב חֲמָא בַּר גִּרְיָא אִמֶּר רַב: הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד מִן הַנִּכְרִי, וְקָדֵם וְטָבַל לְשִׁם בֶּן חוֹרִין – קָנָה עֲצֻמָּה בֶּן חוֹרִין. מֵאִי מַעֲמָא? נִכְרִי

בעיני בר ארמייתא – שלא טבילה אמו כשתגמיה. מי לא טבילה לנדותה – ואתה טבילה עולה לה לטבילת גירות, דדת יהודית היא. כן מן לא טבל לקרי.

נכרי

אטבלה להדיא נכריה לשום אנתנא – שדיה רוצה למיחרה לו, והיה מטבילה בדרך כל בנות ישראל שטובלות משנתבעות לינשא. וטועה היה, דבעבד לא גזיר נדה, שפחה, נכריה, זונה כדאמרינן בגדה. **מי** לא טבילה לנדותה – תימה: דאמר לקמן (מ"ב) דגר "שלושה דמשפט" כתיב ביה. ואפילו למאן דאמר בריש סנהדרין (ג,א), דבר תורה חז נמי כשר – מכל מקום אין דרך נשים להביא איש עמהן בשעת טבילה, ואשה אינה ראויה לדון, כדתינן (ב"ב מט,ב): כל הכשר לדון כשר להעיד. ובהדיא איתא בירושלמי דיומא: מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה. ודבורה לא היתה דנה, אלא מלמדת לחן שידונו. אי נמי, על פי הדיבור שאני ויש לומר: האי דבעינן שלושה – היינו לקבלת המצות, אבל לא לטבילה, אף על גב דאמרינן לקמן (מ"ב) דשני תלמידי חכמים עומדים מבחוץ – היינו לכתחלה, דעריך טפי. ויש מפרשים: דכיון דידוע לכל שטבילה – כאילו עומדים שם דמי. ומידו קשיא: דטבילת נדה בלילה, ולקמן (מ"ב) אמור: אין מטבילין גר בלילה! אבל אי לא אנו כתיב משפט אלא אקבלת מצוה – אתי שפיר, והא דאין מטבילין – היינו לכתחלה, מדרבנן.

1 יוסי רבי רבי יודנה הוה, ואבשר את הולד בין בעבד שבא על פנויה
2 ופין קבא על אשת איש, וכדברי נהרדעי.
3 וכן אמר ליה רב אחא בריה דרבה דרבינא, איקלע אמר לאתרין,
4 ואבשר אמימר את וולד העבד, בין קבא על פנויה ובין קבא על
5 אשת איש. מסיקה הגמרא: והלקחא, עובד בוכבים ועבד קבא על
6 בת ישראל, תולד כשר, בין בפנויה בין באשת איש.
7 הגמרא דנה במינויו של וולד זה לשררה על הציבור: רבא אבשריה
8 ו-הכשירו לרב קרי בר רחל שנוולד לה מעובד כוכבים, ומנייה
9 בפוקסי דרבא – ומינה לגבאי על הציבור בבבל. הגמרא מפרשת
10 את החידוש שבמעשה זה: ואף על גב שגר סתם אסור למנותו
11 פרס על ישראל, דאמר בר ברייתא, ממה שנאמר (דברים יז טו)
12 'שום תשים עליך מלך' [מקרב אחיך], יש לדרוש שכל משימות
13 ו-מינויים שאתה שמים, אל יהו אלא מקרב אחיך ולא מקרב גרים,
14 מכל מקום האי ורב מרין פין דאמו רחל היתה מישראל, מקרב
15 אחיך קרינן ביה, ועל כן מינהו רבא לגבאי על הציבור.
16 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין וולד זה: עבדו דרבי
17 חייא בר אמי אטבלה ו-הטבילו ליהויא עובד בוכבים לשם אנתתא
18 – לשם טבילת אישות, כלומר לשם טבילת נדה שבאה להתיר
19 אשה לבעלה, ולא לשם טבילת גירות, ואין גירות בלא טבילה
20 לשם גירות, ואחר כך בא עליה וילדה לו בת. אמר רב יוסף, וכלילא
21 לאבשריה בה – יכול אני להכשיר את העובדת כוכבים שתיחשב
22 בת ישראל כשרה, שכן מאחר שנכרית אינה טובלת לנדותה, זו
23 שטבלה לשם נדות בודאי היתה כוונתה לקבל עליה את דת
24 ישראל, והרי היא כמי שטבלה לשם גירות. וכן בידי להכשיר
25 בבריתא – את בתה לקהל, ואפילו שנוולדה לה מהעבד. מפרש רב
26 יוסף את דבריו: בה – [אותה] אני מכשיר כדבר אמי, דאמר רב אמי
27 במעשה שיובא בסמוך בארם שטבלה אמו שלא לשם גירות לפני
28 שנוולד, מי – [וכן] לא טבלה לגדותה, ואם כן, נחשבת טבילה זו
29 כטבילה לשם גירות. ובבריתא – [ואת בתה] אני מכשיר משום
30 שהלכה בדינו, עובד בוכבים ועבד קבא על בת ישראל תולד כשר.
31 הגמרא מביאה את המעשה שלגביו אמר רב אסי את דבריו: הווא
32 דהו קרו ליה בר ארמייתא – שהיו מכנים אותו 'בן הארמית', משום
33 שלא טבלה אמו בשעת גירותה. אמר עליו רב אסי, מי – [וכן] לא
34 טבלה אמו לגדותה, ומאחר שטבלה לנדותה, הרי זו כמי שטבלה
35 לשם גירות, וישראל כשר הוא.
36 הגמרא מביאה מעשה דומה בטבילה שלא לשם גירות: הווא דהו
37 קרו ליה בר ארמייתא – שהיו מכנים אותו 'בן הארמי', לפי שהיה
38 אביו נכרי ואמו ישראלית, ולא טבל אביו בשעת גירותו. אמר עליו
39 רבי יהושע בן לוי, מי – [וכן] קודם שנתעברה אמו לא טבל אביו
40 לקרי – כדי להיטהר מטומאת קרי, ואף טבילה זו נחשבת טבילה
41 לשם גירות, שכן עובדי כוכבים אינם טובלים לקריים, ונמצא
42 שטבל לשם דת ישראל.
43 הקונה עבד כנעני צריך למול ולהטבילו לשם עבדות, ובכך נעשה
44 העבד ישראל במקצת, ומתחייב במקצת מצוות כאשר. הגמרא
45 דנה בעבד כנעני שטבל לשם גירות גמורה: אמר רב קמא בר גוריא
46 אמר רב, ישראל תלוך עבד כנעני מן אדונו העובד בוכבים, ולפני
47 שהטבילו הישראל לשם עבדות קדם העבד וטבל עצמו לשם
48 גירות גמורה להיות ישראל בן חורין, קנה עצמו בן חורין, והרי הוא
49 ישראל גמור ויצא לחירות. מפרשת הגמרא: מאי מעמא יצא
50 לחירות,

1 מנו – [מי הוא], הלא רב יהודה הוא המכשיר וולד זה לקהל, כמובא
2 לעיל (ע"א), והאמר רב יהודה, מי שחציו עבד וחציו בן חורין קבא
3 על בת ישראל ונולד להם בן, אותו וולד אין לו תקנה, ואסור לבוא
4 בקהל. הרי שאף המכשיר וולד של עבד פוסל וולד של חצי עבד
5 וחצי בן חורין.
6 מתרצת הגמרא: כי איתמר דינו דרב יהודה שהולד אין לו תקנה,
7 הוא כגון דקדוש חצי עבד זה את בת ישראל, והיא מקודשת רק
8 לצד החירות ולא לצד העבדות שבו, דכאשר בא עליה לאחר מכן
9 נקמצא שצד העבדות שבו משתמש באשת איש הקנייה לצד החירות
10 שבו, והרי ביאה זו אינה רק ביאת חייבי לאוין של איסור עבד בבת
11 ישראל, אלא היא ביאת חייבי כריתות של איסור אשת איש, ועל
12 כן הולד הנוולד ממנה ממור, אך רבה דיבר באופן שבא עליה החצי
13 עבד ללא קידושין, שאין בזה אלא איסור לאו, ועל כן הולד כשר.
14 מקשה הגמרא: והאמר בני נהרדעי משמיה דרבי יעקב, לדברי
15 הפוסל את הולד שנוולד מעבד, הרי הוא פוסל אותו אפילו באופן
16 שנוולד מבת ישראל פנויה, ולדברי המכשיר אותו, הרי הוא מכשיר
17 אפילו באופן שנוולד מאשת איש. ושניהם, בין המכשיר ובין הפוסל
18 לא למדות הלכה זו אלא מאשת אב, שכן איסור ממזר נסמך
19 לאיסור אשת אב, שנאמר (דברים כג א) 'לא יקח איש את אשת
20 אביו', ולאחר מכן נאמר (שם כג א) 'לא יבא ממזר בקהל ה'',
21 ומסמיכות זו יש לדרוש, שכל וולד הנוולד מביאת איסור שדומה
22 לאיסור אשת אב נעשה ממזר, אלא שנחלקו איזה איסור נחשב
23 דומה לאשת אב. מאן דפסיל וולד הנוולד מעבד ועובד כוכבים הבא
24 על בת ישראל, כבר, מה אשת אב דלא תפסי בה קדושין משום
25 שיש בה איסור כרת, [תולד הנוולד מביאת איסור זו ממזר], אף כל
26 הנוולד ממי דלא תפסי לבעול בה [באשה] קדושין תולד ממזר, ועל
27 כן אף הנוולד מביאת עבד ועובד כוכבים על בת ישראל שאין
28 קדושין תופסים לו בה, הולד ממזר. ומאן דמכשיר וולד זה, כבר, מה
29 אשת אב דרק לירייה [לבן בעלה] לא תפסי בה קדושין, אבל
30 לאתרין – [לאדם אחר] תפסי בה קדושין, רק בביאת איסור כזו
31 הולד ממזר, ויש לאפוקי – [למעט] מסמיכות זו עובד בוכבים ועבד
32 דלא תפסי בהו קדושין כלל בשום בת ישראל, שאפילו אם באו על
33 אשת איש הולד כשר משום שאינם דומים לאשת אב. ואם כן, אי
34 אפשר לפרש בדברי רב יהודה, שהולד פסול משום שחצי
35 העבדות בא על אשת איש, שהרי רב יהודה המכשיר את הולד
36 בעבד שבא על בת ישראל פנויה, מכשיר גם כשבא על אשת איש.
37 הגמרא מפרשת את דברי רב יהודה באופן אחר: אלא, כי איתמר
38 דינו דרב יהודה שאין לולד תקנה, הוא כגון שקבא מי שחציו עבד
39 וחציו בן חורין על אשת איש ישראלית הנשואה לישראל, ונמצא
40 צד חירות שבו שהוא ישראל גמור ותופס לו קידושין משתמש
41 באשת איש, ועל כן הולד ממזר.
42 הגמרא מביאה שיטה החולקת על דברי נהרדעי: אמר רבינא, אמר
43 לי רב גוא, איקלע – [נודמן] רבי יוסי בר אבין לאתרין – [למקומנו],
44 והוה עובדא בפנויה שבא עליה עבד גמור, ואבשר רבי יוסי בר
45 אבין את הולד. וכן היה מעשה באשת איש שבא עליה עבד גמור,
46 ופסיל רבי יוסי בר אבין את הולד. וחולק רבי יוסי בר אבין על
47 נהרדעי שאמרו שאין לחלק בין עבד שבא על הפנויה לבין עבד
48 שבא על אשת איש. רב ששת חולק על רבינא: אמר רב ששת, לא
49 כך היה המעשה, אלא לדידי אמר לי – [לי עצמי] סיפרו רב גוא
50 מעשה זה, ולא רבי יוסי בר אבין הוה האמורא שפסק בו, אלא רבי

מבואר בכמה מקומות בענין "הלכה כבית הלל" – שבזמן הזה אין העולם ראוי שההלכה תהיה כבית שמאי (דרגא נעלית יותר), ורק לעתיד-לבוא תהיה הלכה כבית שמאי.

מהתועודות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

רב אחא דוחה את ראיית רב אויא: פריך רב אחא, מה ראייה היא
 מהדרשה האמורה, אָמַר שההבדל בין ישראל לעובדי כוכבים
 הוא, שגוי אינו קונה בישראל קנין הגוף לעולם, אבל ישראל קונה
 בגוי קנין הגוף בִּכְסָפָא וּבְיָבִילָהּ, שדווקא אם לאחר שקנאו בכסף
 הטבילו לשם עבדות קנה את גופו. אבל כל זמן שלא הטבילו אין
 לו בו אלא שעבוד למעשה ידיים בלבד, ועדיין יוכל העבד לטבול
 לשם חירות. מסיקה הגמרא: אכן שְׂפָא הוכיח רב אויא.
 הגמרא מביאה את דברי שמואל בענין טבילת עבדות: אָמַר
 שְׂמוּאֵל, וְצִירָהּ הָאֲדוֹן לְתַקְפָּא לעבד ולתת עליו עול מלאכה בעודו
 בְּמִים בשעת טבילתו, כדי שיהיה ניכר על הטבילה שהיא לשם
 עבדות. שאם לא כן יוכל העבד לומר שהוא טובל לשם חירות,
 אבל באופן זה אפילו אם יאמר כן העבד אין בדבריו כלום. הגמרא
 מביאה מעשה שעולה ממנו כדברי שמואל: כִּי הָיָה דְּמִנְיָמִין עֲבִידָה
 דְּרַב אֲשִׁי, בְּעָא לְאַמְבִּילִי – שרצה רב אשי להטבילו לשם עבד
 כנעני לאחר שקנאו. מְסָרִיהּ נִיחְלִיחוּ – מסר אותו להם לְרַבִּינָא
 וְלְרַב אֲחָא בְּרִיהּ דְּרַבָּא להטבילו לשם עבדות, ואָמַר לְהוּ, הוּוּ
 דְּמִנְיָמִין קִבְּעִינָא לֵיהּ – ראו שיטבול לשם עבדות, שכן אם יטבול
 לשם בן חורין יוצא לחירות אתבוע מכס את דמיו. בשעה שהטבילו
 אותו רָמַז לֵיהּ אֲרִיֹסָא בְּצִוְרָא – הניחו לו חבל בצווארו, אָרְפוּ
 לֵיהּ וְצִמְצִימוּ לֵיהּ – והרפו את החבל ושוב הדקדוהו סביב צווארו.
 מפרשת הגמרא: אָרְפוּ לֵיהּ את החבל, כִּי חִיבִי (כדין) דְּלֵא לְהוּ
 חֲצִיצָה ויבואו המים על בשרו, שכן אם יש דבר החוצץ בין בשרו
 למים אין זו טבילה. ומיד צִמְצִימוּ לֵיהּ שוב את החבל סביב צווארו,
 כִּי חִיבִי דְּלֵא לְקַדִּים וְלִמָּא לְהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין אֲנִי מוֹבֵל, אך כל זמן
 שהחבל שבידם מהדוק על צווארו אינו יכול לומר כן, משום
 שהוא כמו שנותנים עליו עול מלאכה. בְּהַר דְּרִילִי רִישֵׁיהּ מְמַי –
 ובשעה שהוציא העבד את ראשו מהמים, אָנְחוּ לֵיהּ וְלִמָּא דְּמִינָא
 אֲרִישֵׁיהּ – הניחו עליו כלי מלא טיט ואָמְרוּ לֵיהּ, וְיֵל אֲמַטִּי לְבִי מִרְךָ
 – לך וזה טיט זה לבית רב אשי דאונך, כדי להראות שהוא עבד.
 הגמרא דנה במי ששנתעבד למלך מחמת חובו ונמכר לישראל:
 אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְרַבָּא, הוּוּ מַר הֵנִי דְּבִי פָפָא בַר אָבָא – יראה
 אדוני את מעשה בני ביתו של בית פפא בר אבא, דִּיחֵבִי וְזוּי לְאִינְשִׁי
 לְבִרְיָיָהוּ שפורעים למלך את מס הגולגולת של גויים שאין בידם
 לשלמו, וּמִשְׁעָבְדֵי בָהּ – ומשעבדים את הגויים האלו לעבדים
 תמורת פירעון חובם. ושאל רב פפא: כִּי נָפְקִי – לאחר שמחזירים
 גויים אלו לבני פפא בר אבא את הממון ששילמו עבורם ויוצאים
 מתחת ידם לחירות, האם הם צִירִיבִי נִימָא דְּחִירָתָא – גט שחרור
 אם יתנו להתגיר ולשאת מישראל. או שזמא לא צִירִיבִי – נעשו
 שחרור משום שאין גופם קנוי, שכן עבד כנעני שנמכר לישראל
 אינו קנוי אלא למעשה ידיים כל זמן שלא הטבילו לעבדות. אָמַר
 לֵיהּ רַבָּא, אִיבֵי שְׂכִיבִי לֹא אֲמַרִי לְבוּ הָא מִיָּתָא – אילו לא הייתי
 בין החיים לא הייתי יכול להשיב לך את מה ששמעתי מרב ששת.
 הָבִי אָמַר רַב שִׁשְׁתִּי, מוֹהֲרִיקָהוּ דְּהֵנִי בְּסָפָא דְּמִלְכָא מִנָּח – חותם
 העבדות שלהם מונח בארגז המלך. כלומר, הרי הם עבדי המלך
 וקנויים לו בקנין הגוף, והרי מִלְכָּא אָמַר, מָאן דְּלֵא יְהִיב בְּרָנָא
 מִשְׁתַּעֲבָד לְמָאן דְּיְהִיב בְּרָנָא – מי שלא ישלם מס יהיה עבד למי
 שיפרע בעבורו את מסיו. ומכיון שהם קנויים למלך בקנין הגוף, אף
 בני פפא בר אבא שזכו בהם מכח ציווי המלך קנו את גופם, ואינם
 יוצאים מתחת ידם אלא בגט שחרור.
 הגמרא חוזרת לדן עובד כוכבים שבא על בת ישראל שנידון
 לעיל (מוד), ומביאה מעשה שנהג בו רבי יוחנן כשיטתו לעיל: רַבִּי
 חֲזִיָּא בַר אָבָא אִיקְלַע – (דאומן) לְמָקוֹם חֲקָרִי בְּנִלָא, חָזָא – (וראה)
 שם בנות ישראל שֶׁעָבְדוּ – (שמעוברות) מְפָרִים שְׂפָלוּ וְלֹא מְבִלִי
 לגירותם. וְעוֹד חָזָא – (וראה) שם חֲמָרָא דִּישְׂרָאֵל דְּמִנְיָ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים
 – יין של ישראל שמזגהו עובדי כוכבים וְשָׂתוּ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ. ועוד
 חָזָא תוֹרְמוֹסִין דְּשִׁלְכִי – (שבישלום) עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וְאֲכָלִי יִשְׂרָאֵל
 מִמֶּנּוּ. וְלֹא אָמַר לְהוּ רַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא וְלֹא מִיָּד – (כלום), ולא
 הוכיחם על שלושת דברים אלו, אָתָא רַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא לְקַמִּיהּ
 דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְסִיפֵר לֹו אֵת שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁרָאָה שֶׁם. אָמַר לֵיהּ
 רַבִּי יוֹחָנָן, צָא וְהַכְרֵז עַל גְּמִינָהּ שֶׁל אוֹתָן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַמְעוֹבְרוֹת

משום שהאדון הקודם שהיה עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, גוֹפָא – (את גופו) של
 העבד לֹא קָנִי לֵיהּ, אלא היה העבד משועבד לו למעשה ידיו
 בלבד, ואם כן רק מִי דְּקָנִי לֵיהּ לעובד כוכבים עבד הוא דְּמִקְנִי
 לֵיהּ לִישְׂרָאֵל, ונמצא שעד שהישראל מטביל את העבד לשם
 עבדות אין לו בו אלא שעבוד בלבד. וְכִין דְּקָדָם העבד כנעני
 וְכָל אֵת עצמו לְשֵׁם גִּירוֹת של בֶּן חוֹרִין ולא לשם עבדות, אָפְקִיעָה
 לְשִׁעְבּוּדֵיהּ – הפקיע מעצמו את שעבוד הישראל ויצא לחרות.
 וטעם הדבר הוא כְּדָרְכָא, אָמַר רַבָּא, הִקְדֵּשׁ, חֲמִין, וְשִׁחְרוּ,
 מְסָקִיעִין מִיָּד שְׁעָבְדוּ. שאם שעבד הלוח את שורו ועשאו אפותיקי
 למלוה, ואחר כך הקדיש הלוח את השור למזבח, הקדושה שחלה
 על השור מפקיעה ממנו את השעבוד, ואין המלוה יכול לגבות
 ממנו את חובו. וכן אם שעבד ישראל את חמצו ועשאו אפותיקי
 לבעל חובו הגוי, והחמץ עדיין ביד הישראל, משהגיע זמן ביעורו
 של החמץ בשעה השישית של ערב פסח, נפקע ממנו שעבוד הגוי
 וחיוב הישראל לבערו. וכן אם שעבד הלוח את עבדו הכנעני
 ועשאו אפותיקי לבעל חובו, ואחר כך שחררו הלוח, נפקע מהעבד
 שעבוד המלוה והרי הוא יוצא לחירות. אם כן אף עבד זה שאין
 גופו קנוי לאדון אלא רק משועבד לו למעשה ידיו, כשטובל את
 עצמו לשם גירות באה קדושת ישראל ומפקיעה ממנו את
 שעבודו.
 רב חסדא מקשה על דברי רב מברייטא: מְתִיב – (מקשה) רַב חֲסִדָא,
 שִׁנְיָו בְּרִייתָא, מְעַשֶׂה בְּבִלְוִיָא הַגִּירוֹת שְׁקָדְמוּ עֲבָדֵיהּ הכנענים
 וְכָבְלוּ לִשְׁם גִּירוֹת לְפָנֵיהּ – לפני שהיא עצמה התגירה. וְכָא מְעַשֶׂה
 זֶה לְפָנֵי חֲקָמִים, וְאָמַר, קָנוּ הָעֶבְדִּים אֵת עַצְמָן ונעשו ישראלים בְּנֵי
 חוֹרִין. מדייק רב חסדא: משמע מדברי הברייטא, שדווקא אם טבלו
 לְפָנֵיהּ, אין – עלתה להם הטבילה ונעשו בני חורין, משום שכל זמן
 שלא נתגירה לא היה לה בהם אלא שעבוד בלבד. אבל אילו
 היתה מקדימה וטובלת לפנייהם והיו העבדים טובלים לְאַחֲרֵיהּ, לא
 היתה עולה להם הטבילה, והיו נשארים בעבדותם. הרי שמיד
 כשקנה הישראל את העבד נקנה לו גופו, ושוב אין בידו לטבול
 לשם חירות, ולא כדברי רב הושעא שטיבילו האדון לשם
 עבדות אין לו בו אלא שעבוד בלבד והרי הוא יכול לטבול לשם
 גירות.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, לעולם גם אם טבלו העבדים לשם
 חירות לאחר שנתגירה היא יצאו לחירות, אלא שאם טבלו לְפָנֵיהּ
 והיא עדיין בגיורתה, בֵּין אֵם טבלו בְּסָתָם ולא פירשו שטובלים
 לשם חירות, וְכִין אֵם טבלו בְּמִשְׁפָּחָא לשם חירות, נעשו בני חורין.
 אבל אם טבלו לְאַחֲרֵיהּ, אֵם טבלו בְּמִשְׁפָּחָא לשם חירות, אין – נעשו
 בני חורין, אבל אם טבלו בְּסָתָם לא יצאו לחירות, אלא הם עבדים
 כנענים.
 הגמרא חוזרת לפרש את דברי רב: אָמַר רַב אוֹיָא, לֹא שָׁנוּ
 שמעילה לעבד טבילתו לשם חירות, אֲמַר בִּישְׂרָאֵל שְׁלוֹקָה עַבְד
 מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, שמכיון שאין לגוי קנין הגוף בעבדו, גם לישראל
 שקנאו ממנו אין בו קנין הגוף עד שיטבילנו לשם עבדות. אָבָל
 עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שמכר את עצמו לישראל, אף את גוֹפִיָּהּ של העבד
 קָנִי הישראל, ושוב אינו יכול לטבול לשם בן חורין. מוכיח רב
 אויא את דבריו: דְּכִתְיִב (ויקרא כה מוה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים
 עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנֶנּוּ, דווקא אֲתֶם הישראל קוֹנִים עֲבָדִים מִהֶם
 (ומהגויים), וְלֹא הֵם הַגּוֹיִם קוֹנִים עֲבָדִים מִהֶם הישראלים, וְלֹא הֵם
 הַגּוֹיִם קוֹנִים עֲבָדִים זֶה מִזֶּה, ומה שדרש וְלֹא הֵם קוֹנִים מִהֶם, לְעַיִן
 מִיָּא דרש כן. אֲמַרְיָא למעט שאין הגוי קונה ישראל לְמַעֲשֵׂה דִּיּוּ,
 לא יתכן לפרש כן. שהרי אָמַר – (וכי) עוֹבֵד כּוֹכְבִּים לֹא קָנִי לֵיהּ
 לִישְׂרָאֵל לְמַעֲשֵׂה יְדֵיו, וְהַכְּתִיב (שם כה מז) וְאָמַר אֲחִיךָ עִמּוֹ, וְנִמְכַּר לְגֵר
 תּוֹשָׁב עִמָּךְ, או לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר, וְאָמַר מִר, מִשְׁפַּחַת גֵּר, זֶה הָעוֹבֵד
 כּוֹכְבִּים. הרי שישראל נמכר לגוי לעבד למעשה ידיו. אֲמַר לֹא
 בודאי בא הכתוב למעט שאין ישראל נמכר לגוי לְגוֹפִיָּהּ – לקנין
 גופו. וכנגד קנין זה קָאָמַר רַחֲמָנָא, אֲתֶם הישראלים קוֹנִין מִהֶם
 (ומהגוי) עַבְד אֲפִילוּ לקנין גוֹפִיָּהּ – (גופו). נמצא שגוי המוכר את
 עצמו לישראל אף גופו קנוי, ועל כן אינו יכול לטבול לשם בן
 חורין.

בַּיְמֹתָיו. פֶּרֶק רִבְעִי - הַחֹלֶץ דָּף מִזֶּה עֹמֵד א - מִתּוֹךְ מִזְדֹּרֶת "אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" - (שְׁטִינְזֶלֶץ) רִנָּט רַש"י תוֹסֵפוֹת

הַקֶּדֶשׁ חֲמֵץ וְשַׁחֲרוּר - מִפֶּרֶשׁ בִּיהֲשֹׁלֹחַ (נִיטֵן מ.ב.) כִּי נִפְקִי צִרְיִי גִיטָא דְחִירוּתָא אוֹ לֹא - מִסְפָּקָא לִיָּה אִי דִינָא דְמִלְכוּתָא דִינָא אוֹ לֹא. וְאֵף עַל גַּב דְּלֹא קִנִּי גּוֹפִיָּה - הָבָא קִנִּי. אוֹ דְלֹמָא, הָבָא נִמִּי לֹא קִנִּי אֲלֵא לְמַעֲשֵׂה יְדִיד. וְנִבְנִירוּתִין מִיִּידִי, אִם הָיוּ בִּאֵין לְהַתְיִידִי.

רַבִּי יוֹחָנָן בֶּאֱיִידִךְ לִישָׁנָא סְבִירָא לִיָּה - אִמּוֹר רַבִּינוּ עֲמִם: דְּכֹלְהוּ מִדּוֹר דְּכִשְׁנָאֵבֶל כְּמוֹת שְׁהָיוּ חֵד - דָּאֵין בּוּ מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים, דָּאִמּוֹר בִּ"אֵין מִעֲמִידִיךְ (עֲבֹדָה זֹרָה ל.ח.א.) דָּאִיכָא בִּיעִידוֹ דְּגִים קֻטְנִים אֲרִיז וְדִיִּיסָא, הִינּוּ: דְּבִרִים שָׂאֵין עֹלִים עַל שְׁלֹחַן מַלְכִים וְאֵין נִאֲכָלִים כְּמוֹת שֶׁחַן חֵיין. וְלֹא נִקֵּט כְּמוֹ דְּבִרִים הִנֵּאֲכָלִים כְּשֶׁחַן חֵיין וְעֹלִים עַל שְׁלֹחַן מַלְכִים, כְּמוּ פִירוּת וְגִבְיָהּ וְכִיּוּצָא בָּהּ, וְהָא דָּאִסֵּר רַבִּי יוֹחָנָן הָתָּה כִּיּוּצָא, אָף עַל גַּב דְּרֵאיוֹ לְגִמְעָתָה חֵד - אֵין זֶה אֲבִילָה חֲשׁוּבָה, דְּהָבִי נִמִּי בִשֶׁר מִלִּיָּה מוֹתֵר לְטַלְטֹל בִּשְׁבֹת (שִׁבְת קב.א.) דְּחֵי לֹאֲבִילָה. וְאִפְּלוּ הָבִי יֵשׁ בּוּ מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים.

אִמּוֹר לִיָּה רַבִּי עֲקִיבָא וְכִי דִנֵּין אִפְשֵׁר מִשְׁאִי

וְלֹא הֵם קוֹנִים מִכֶּם, לְמָא? אִילִימָא לְמַעֲשֵׂה דִיּוֹ - אִפּוֹ נִבְרִי לֹא קִנִּי לִיָּה לְיִשְׂרָאֵל לְמַעֲשֵׂה דִיּוֹ? וְהִכְתִּיב: "אוֹ לְעֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר", וְאִמּוֹר מִר: "מִשְׁפַּחַת גֵּר" - זֶה הִנְכְּרִי! אֲלֵא לֹא - לְגוֹפִיָּה, וְקָאִמּוֹר רַחֲמָנָא "אַתֶּם קוֹנִין מֵהֶם" - אֲפִילוּ גּוֹפִיָּה. פֶּרִיד רַב אַחָא: אִימָא בְּכִסְפָּא וְכִסְבִּילָה! קִשְׁיָא. אִמּוֹר שְׁמוּאֵל: וְצִרְדִּי לְחִקְפּוֹ בְּמִים. כִּי הָיוּ דְּמִנְיָמִין, עֲבִידֵיהּ דְּרַב אִשִּׁי, בְּעָא לְאַטְבּוּלִי, מִסְרִיהּ נִיְהִלְיָהּ לְרַבִּינָא וְלִרְבִּי אַחָא בְּרִיהּ דְּרַבָּא, אִמּוֹר לָהּ: חֲזוּ דְּמִנְיָיְכוּ קִבְעִית לִיָּה. רַמּוֹ לִיָּה אֲרִיּוּסָא בְּצִירוּרִיהּ, אֲרַפּוֹ לִיָּה. וְצִמְצֻמוֹ לִיָּה. אֲרַפּוֹ לִיָּה - כִּי הִיכִי דְלָא לָהּ חֲצִיצָה, צִמְצֻמוֹ לִיָּה - כִּי הִיכִי דְלָא לָקֵדִים וְלִימָא לָהּ: לִשְׁם בֶּן חֲזַרְיָן אֲנִי מוֹכֵל. בְּהִרִי דְדָלִי רִישֵׁיהּ מִמְּיָא, אֲנָחוּ לִיָּה וְזִלְמָא דְמִינָא אֲרִישִׁיָּה. וְאִמּוֹר לִיָּה: זִל אֲמִטִי לְבִי מִרְדִּי. אִמּוֹר לִיָּה רַב פֶּפֶא לְרַבָּא: חֲזוּ מִרְדִּי דְבִי פֶפֶא פֶר אֲבָא דִּיהִבִּי זִוִּי לְאִינְשֵׁי לְכִרְוִינָהּ, וְנִשְׁעִבְדִּי בָּהּ. כִּי נִפְקִי, צִרְיִי גִיטָא דְחִירוּתָא אוֹ לֹא? אִמּוֹר לִיָּה: אִיכּוּ שְׂכִיבִי לֹא אִמּוֹרִי לְכוּ הָא מִלְתָּא, הָבִי אִמּוֹר רַב שֵׁשֶׁת: מוֹתְרִיקִיָּהּ דִּהִנִּי בְּטַפְסָא דְמִלְכָּא מִנָּה, וְמִלְכָּא אִמּוֹר: מִאֵן דְלָא יְהִיב פֶּרָגָא - מִשְׁתַּעֲבֵד לְמִאֵן דִּיהִיב פֶּרָגָא. רַבִּי חִיָּא פֶר אֲבָא אִיקְלַע לְנִבְלָא. חֲזוּ בְּגוֹת יִשְׂרָאֵל דִּמְעַבְרָן מִגִּירִים שְׁמֹלוּ וְלֹא טְבֹלוּ, וְחֲזוּ חֲמִירָא דִּישְׂרָאֵל דִּמְזוּגִי נִבְרִים וְשִׁתּוּ יִשְׂרָאֵל, וְחֲזוּ תוֹרְמוֹסִין דְּשִׁלְקִי נִבְרִים וְאֲכָלִי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אִמּוֹר לָהּ וְלֹא מִיִּידִי. אַתָּא לְקַמְיָה דְרַבִּי יוֹחָנָן. אִמּוֹר לִיָּה: צֵא וְהִכְרִי עַל בְּנֵיהֶם שְׁהֵם מְמֹזְרִים, וְעַל יִנְיָם מִשּׁוּם יִין נֶסֶךְ, וְעַל תוֹרְמוֹסִין מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים, לְפִי שְׁאִינִן בְּנֵי תוֹרָה. עַל בְּנֵיהֶם שְׁהֵם מְמֹזְרִים - רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעֲמִיָּה, דָּאִמּוֹר רַבִּי חִיָּא פֶר אֲבָא אִמּוֹר רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם אֵין גֵּר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל, וְכִיּוֹן דְלָא טְבִיל - נִבְרִי הוּא. וְאִמּוֹר רַבָּה פֶר פֶר הִנֵּה אִמּוֹר רַבִּי יוֹחָנָן: נִבְרִי וְעֶבֶד הָבָא עַל פֶת יִשְׂרָאֵל - הַיּוֹלֵד מְמֹר. וְעַל יִנְיָם מִשּׁוּם יִין נֶסֶךְ - מִשּׁוּם "לֶךְ לָךְ, אִמּוֹרִי מִיָּדָא, סְחֹר סְחֹר, לְכִרְמָא לֹא תִקְרֵב". וְעַל תוֹרְמוֹסִין מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים - לְפִי שְׁאִינִן בְּנֵי תוֹרָה, הָא בְּנֵי תוֹרָה שְׂרִי? וְהָאִמּוֹר רַב שְׁמוּאֵל פֶר רַב יִצְחָק מִשְׁמִיָּה דְרַב: פֶּל הִנֵּאֲכָל פְּמוֹת שְׁהוּא חֵי - אֵין בּוּ מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים, וְהָא תוֹרְמוֹסִין אֵינּוּ נִאֲכָל פְּמוֹת שְׁהוּא חֵי, וְיֵשׁ בּוּ מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים? רַבִּי יוֹחָנָן פֶּאֱיִידִךְ לִישָׁנָא סְבִירָא לִיָּה דָּאִמּוֹר רַב שְׁמוּאֵל פֶר רַב יִצְחָק מִשְׁמִיָּה דְרַב: מִכָּל שְׂאֵין עוֹלָה עַל שְׁלֹחַן מַלְכִים לְאַכּוֹל בּוּ אֵת הַפֶת - אֵין בּוּ מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים. וְטַעֲמָא דְאֵינִן בְּנֵי תוֹרָה, הָא בְּנֵי תוֹרָה - שְׂרִי. תְּנִי רַבְנָן: גֵּר שְׁמֹל וְלֹא טְבִיל, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר הִרִי זֶה גֵר, שְׁכֵן מִצִּינוּ פְּאֹבְתִינוּ שְׁמֹלוּ וְלֹא טְבִיל. טְבִיל וְלֹא מֹל, רַבִּי יְהוֹשֻעַ אוֹמֵר: הִרִי זֶה גֵר, שְׁכֵן מִצִּינוּ בְּאִמְהוּת שְׁמִכְלוּ וְלֹא מֹלוּ. וְחִקְמִים אוֹמְרִים: טְבִיל וְלֹא מֹל, מֹל וְלֹא טְבִיל - אֵין גֵּר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל. וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ נִמִּי - גִּילְף מִאֲבֹת, וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר נִמִּי - גִּילְף מִאֲמֹהוּת! וְכִי תִימָא: אֵין דִּנִּין אֲפִשֵׁר מִשְׁאִי אֲפִשֵׁר - וְהִתְנִיָּא, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נִמְנֵין לְפִסַּח דּוֹרוֹת שְׂאֵין בָּא אֲלָא מִן הַחֲזוּלִין - נִאֲמֹר פֶּסַח בְּמִצְרַיִם וְנִאֲמֹר פֶּסַח בְּדוֹרוֹת, מַה פֶּסַח הָאִמּוֹר בְּמִצְרַיִם - אֵין בָּא אֲלָא מִן הַחֲזוּלִין, אָף פֶּסַח הָאִמּוֹר לְדוֹרוֹת - אֵין בָּא אֲלָא מִן הַחֲזוּלִין. אִמּוֹר לִיָּה רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי דִנִּין אֲפִשֵׁר מִשְׁאִי אֲפִשֵׁר? אִמּוֹר לִיָּה: אָף עַל פִי שְׂאִי אֲפִשֵׁר - רִאֲיָה גְדוּלָּה הָיָא, וְנִלְמַד הִימְנָה. אֲלָא בִּטְבֵיל

— וְמִאֵן דְּגִירִים דִּבִּי יְהוֹשֻעַ קִשְׁיָא, הָאִמּוֹר רַבִּי יְהוֹשֻעַ דִּנֵּין מִאֲמֹהוּת. מִשְׁאִי אֲפִשֵׁר — מִפֶּסַח מִצְרַיִם, דְּהָאִי דְלֹא בָא מִן הַמַּעֲשֵׂר — דָּאִי אֲפִשֵׁר הוּא, דִּאֲבִיתִי מַעֲשֵׂר לֹא הוּא. בְּמִקּוֹם

נִבְרִי גּוֹפָא לֹא קִנִּי — נִבְרִי לֹא קָנָא לְגוֹפּוֹ שֶׁ זֶה מִתְחַלֵּל. כְּדָאִמּוֹר לְקַמֵּן: וְלֹא הֵם קוֹנִים זֶה אֵת זֶה. הַקֶּדֶשׁ חֲמֵץ וְשַׁחֲרוּר — עֲשֵׂה שׁוֹר אֲפוֹתִיק וְהִקְדִּישׁוּ לְמִזְבֵּחַ, דְּהוּאִי קְדוּשַׁת הַגּוֹף — פִּקֵּעַ שִׁיעֲבוּדָא דְקָמָא. אֲבֵל קְדוּשַׁת בֶּדֶק הַבֵּית לֹא מִפְקָעָא, כְּדִתְנִין בְּעִרְכִּין (כ.ג.ב.) מוֹסִיף עוֹד דִּינִי וְפוֹדֵה הַנִּכְסִים כּוֹלֵן, אוֹ אִם עֲשֵׂה חֲמִצּוֹ אֲפוֹתִיק לְנִבְרִי, וְהָיוּ הוּא מוֹנֵחַ בִּידֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְבָא שֵׁשׁ שְׁעוֹת שֶׁל עֶרֶב

הַפֶּסַח — פִּקֵּעַ שִׁיעֲבוֹד הַנִּבְרִי, הוּאִיל וְלֹא הָיוּ מִמֶּשׁ דִּיִּידִי, וְהָיוּ זֶה לְכַעֲרֵי. וְשַׁחֲרוּר — עֲשֵׂה עֲבֹדוֹ אֲפוֹתִיק לְחִבְרוֹ וְשַׁחֲרוּר — מִשְׁחֹרֵר, וּפִקֵּעַ מִמּוֹנֵי שֶׁל מִלּוּה. בְּבִלְוִיָּא כִּי לְפִנֵּיהּ אֵין — לְפִי שֶׁחַן גִּירִים, הוּאִי נִבְרִיהּ, וְהִנְכְּרִי - יִשְׂרָאֵל לֹא קִנִּי לְגוֹפִיָּה. לְאַחֲרִיהּ לֹא — אֲלֵמָא גִבִּי יִשְׂרָאֵל לֹא אִמְרִינוּן קִנָּה עֲבֵד עֲצֻמּוֹ בֶּן חֲזַרְיָן. בֶּן כֶּסֶם — שְׁלֹא פִירֵשׁ, הָרִי אֲנִי טוֹבֵלִי לִשְׁם בְּנֵי חֲזַרְיָן. בְּמִפְּשֹׁרֵשׁ — כְּדִרְבִּי מִנָּה בִּרְגִיָּא, דְּקִתְנִי: וְקֵדֶם וְטֵבֵל לִשְׁם בֶּן חֲזַרְיָן. אֲבֵל נִבְרִי גּוֹפִיָּה — נִבְרִי שִׁמְכֵר עֲצֻמּוֹ לְיִשְׂרָאֵל — קִנָּהוּ יִשְׂרָאֵל לְגוֹפִיָּה, וְאִם קֵדֶם וְטֵבֵל לִשְׁם בֶּן חֲזַרְיָן — לֹא קִנָּה עֲצֻמּוֹ בֶּן חֲזַרְיָן. אִימָא נִבְרִי מִי לֹא קִנִּי לִיָּה — לְמַעֲשֵׂה יְדִיד, וְהִכְתִּיב: "אוֹ לְעֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר", וְאִמּוֹר מִר: מִשְׁפַּחַת גֵּר — זֶה הִנְכְּרִי. אִימָא בְּכִסְפָּא וְכִסְבִּילָה! לְשׁוֹם עֲבֹדוֹת אוֹרָא דְקָאִמּוֹר רַחֲמָנָא לְקִנִּי, אֲבֵל אִם קֵדֶם וְטֵבֵל לִשְׁם בֶּן חֲזַרְיָן — הָבִי נִמִּי דֶבֶן חֲזַרְיָן הוּא. לְחִקְפּוֹ בְּמִים — כְּשִׁמְטִיבִיל לִשְׁם יִהְיֹה לְעֲבֹדוֹת. צִרְדִּי שִׁתְקַפְנֵה, תַּחַת עֲלִיז עוֹל מִלְאֲכָה בְּמִים, כִּיד שְׁתָּהּ נִרְאִית כְּטִבִּיל עֲבֹדוֹת. שְׁאִפִּילוּ יִאֲמֹר הוּא לִשְׁם בֶּן חֲזַרְיָן — לֹא קִנָּה עֲצֻמּוֹ בֶּן חֲזַרְיָן, וְלֹא יִהְיֶה מִמִּשְׁחֹת בְּדִרְבִּיָּהּ. בְּנֵי לְאַטְבּוּלִי — לִשְׁם יִהְיֹה לְעֵבֶד. מִינְיָיְכוּ קָא בְּעִינָא לִיָּה — אִם יִקְרִים יִרְאֵמֶר לִשְׁם בֶּן חֲזַרְיָן. אִיִּיִיסָא — *קִבְרִיסִרִי. וְצִמְצֻמוֹ — דְּחִקְוֹהוּ לְקִשְׁרֵי בְּצוֹאֵר, מִשּׁוּם לְעִנְיָה בְּמִים. אֲרַפּוֹ לִיָּה וְצִמְצֻמוֹ לִיָּה — שְׁהָיוּ לֹא תוֹרָה, וְכִשְׁרִיבִי מוֹשְׁכִין רֹאשׁ הַחֲבֵל וְהָיוּ דוּחַק מִנְאִלִי, וְכִשְׁאֵין מוֹשְׁכִין — רַפּוּי, וְהִמִּים נִכְנָסִים עַל בִּשְׁרוֹ. וְזִלְמָא דְמִינָא — כִּלִּי מִלָּא טִט. דִּיהִבִּי זִוִּי לְאִינְשֵׁי לְכִרְוִינָהּ — כְּשִׁאֵין נִתְנִין כִּסֵּף גּוֹלְגוֹלֵת לְמֹלֵךְ תוֹפְסִים אוֹתָם בְּנָאִי הַמֶּלֶךְ. וְהָיוּ דְבִי פֶפֶא עֲשִׂירִים הָיוּ, וּפּוֹרְעִים הִסֵּם לְבָנִי הַמֶּלֶךְ, וְקוֹנִין אוֹתָם לְעִבְדִים מִהֶם. וְנִבְרִי הָיוּ אֲתוֹן הַתְּנִין, וְקָא מִיבְעִיָּא לִיָּה אִי הָיוּ קִנִּי, דְלִכִּי נִפְקִי מִינִיהּ לִיבֵיעַ גִּיטָא דְחִירוּתָא, אוֹ לֹא. מוֹתְרִיקִיָּהּ דִּהִנִּי — חֲתֻמָּן שֶׁל אֵלוֹ. בְּטַפְסָא דְמִלְכָּא — שֶׁחַן לֹא לְעִבְדִים. טַפְסָא — אֲרֹגוֹ, **אֲשַׁקְרִין בְּלַע"ז, וְמִלְכָּא אִמּוֹר כִּי — הִילִכֵךְ מִכֵּר הוּא, וְכֵעַ גִּיטָא דְחִירוּתָא אִי בְעוּ לְאִיגִירִי וְלֹא־שְׁתְּרִיבִי בְּבֵית יִשְׂרָאֵל. לְפִי שְׁאִינִם בְּנֵי תוֹרָה — אֲתוֹרְמוֹסִין קָא, דָּאֵין בּוּ מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי נִבְרִים כְּדִמְפֶרֶשׁ לְקַמֵּן, אֲלֵא לְפִי שְׁאִינִן בְּנֵי תוֹרָה צָא וְאִסּוֹר עֲלֵיהֶן, שְׁלֹא יִזְלֹלוּ בְּכִשְׁלוֹ נִבְרִים. וְעַל יִנְיָם מִשּׁוּם יִין נֶסֶךְ — דָּאֵף עַל גַּב דְּלֹא נִגְנִי, אֲלֵא כְחוֹ בְעִלְמָא הוּא — אִסּוֹר. מִשּׁוּם לֶךְ לָךְ אֲסִרִין לְנוֹרָא כִּי. תוֹרְמוֹסִין — אִינוּ עוֹלָה עַל שְׁלֹחַן מַלְכִים. מִאֲבֹתֵינוּ שְׁמֹלוּ — בִּימֵי שְׁמֹלוּ, כְּשִׁיצִאוּ מִמִּצְרַיִם, וְצִאוּ מִכְּבֵל בְּנֵי נַח לְקַבֵּל הַתּוֹרָה וְלְקַבֵּל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. מִאֲמֹהוּת — נִשְׁתַּחֲוִיָּה שְׁכִיבִיל כְּדִמְפֶרֶשׁ לְקַמֵּן, דָּאִם לֹא טְבִיל — בְּמִה נִכְנָסוּ תַּחַת כְּנָפֵי שְׁכִינָתָא מִשְׁאִי אֲפִשֵׁר — אֲמֹהוּת אִי אֲפִשֵׁר לְמוֹל. אִימָא מִן הַחֲזוּלִין — וְלֹא מִדְּמִי מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי, דִּאֲבִיתִי מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי לֹא הוּא. אִימָא מִן אֲלֵא מִן הַחֲזוּלִין — לְמַעֲשֵׂי מִדְּמִי מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי. הָבִי גִרְסִינִן בְּמִנְחוֹת בִּיהֲתוֹרָה" (פ.ב.א.) אִמּוֹר לִיָּה רַבִּי עֲקִיבָא וְכִי דִנִּין אֲפִשֵׁר כִּי

— וְמִאֵן דְּגִירִים דִּבִּי יְהוֹשֻעַ קִשְׁיָא, הָאִמּוֹר רַבִּי יְהוֹשֻעַ דִּנֵּין מִאֲמֹהוּת. מִשְׁאִי אֲפִשֵׁר — מִפֶּסַח מִצְרַיִם, דְּהָאִי דְלֹא בָא מִן הַמַּעֲשֵׂר — דָּאִי אֲפִשֵׁר הוּא, דִּאֲבִיתִי מַעֲשֵׂר לֹא הוּא. בְּמִקּוֹם

משאי אפשר — תימה: לרבי עקיבא, מנל דאין משלישן במזבח? בדברקא קמא דמכות (הא), לפינן לה ממתיה, והיינו אי אפשר! ואין לומר דהתם דגזירה שוה היא מודה רבי עקיבא דדינן משאי אפשר, משום דאין גזירה שוה למחצה. אבל הבא, בנן אב הוא. דהא הבא נמי היקישא הוא, כדמסיק בסוף "התודה" (מנחות פב.) דדרש רבי אליעזר מ"עובדת" (שמות יג) — שידו כל העבודות שוות וזה כוזה, ולא קיבל רבי עקיבא, אף על גב דאין היקש נמי למחצה.

בשטבל ולא מל כולל עלמא לא פליגי —
וואס אמר: רבי יהושע, אדמודי
ליה אנדוי — לפלוג עליה לפלוגי, דנקט טבל
דמודי רבי אלעזר, ולא נקט מלתא דפליגי בהו
וכי האי גוונא, פריך בסוף "שבתות עפרוק"
(שבועות 12א.), ויש לומר: דהתם לא דייק אל
משום דתחנתא היראשון חזכיר הכל. אבל הכא נקט
שפיר רבי יהושע טבל ולא מל, כיון דלא דבר בו
רבי אלעזר. **כ** פליגי במל ולא טבל — תימא:
לדקמן בריש "הערל" (עא.א.) ממעט רבי עקיבא
דג שמל ולא טבל מפסח, מדכתבי "תרשב ושכיר",
והשתא בומא נקט רבי עקיבא? אן כרבי יהושע —
למה לי קרא? פשיטא אלא כיוול כבשה, דנביר
גמור הוא! ואי כרבי אלעזר, כיון דגר מעליא הוא
— אין סברא למעוט מפסח, כדמשמע התם! ויש
לומר: לדעולם כרבי יהושע סבירא ליה, ולא
מטעמיה. אידהו דסבר דבביתא גמי טבילה הוה,
ורבי עקיבא סבר דמטבילתא כר פסחא — שמע
מנה דאין רר עד שיעלו ויטבול.

דאין הוא בלא טבילה — מפרש רבינו תם:
בלא טבילה לפני הואה, כדי לקבל
הזאה. כדאמר בפרק "אריבעה מחזירי כפרה"
(כריתות טז.א.) מה אבותינו לא נתנבסו לכרית אלא
ממילה וטבילה הזאת דמים. ואותה טבילה כשרה
אף בלילה, כדתנן במסכת פרה (פרק י' משנה יא.)
אלא הוא עצמו טובל בלילה וקנה ביום. ולענן
טמאה יש עוד טבילה אחרת ר"ל הזאה, שהיא
כדי לטהר מטמאה, כדכתיב בקרא: "והזה"
ברישא והדר "ורחץ במים", ואותה טבילה אינה
כשרה אלא ביום, כדתנן בפרק שני דמגילה (כ.א.)
אין טובלין ואין מזין אלא ביום. ויש מפרשים
דהתם בטבילת אוזב איירי — רובלם אוזב
אלא הם, כדאמרין בסוף מסכת פרה שאם שם
את האוזב בלילה אפילו הוה ביום הואתו פסולה.
והשתא אתי שפיר הא חתנן טבילה קודם להזאה.
והא דקאמר הרתם בגמרא: לא מזין אלא ביום,
דכתיב (במזביר טז.) "והזה וטהור" על הטמא ביום
השלישי וגו' ואיתקש טבילה להזאה — היינו
בקרא ודלקמיה, דכתיב: "והזה אוזב וטבל במים"
איש טהור וזהו על האלף וגי' — וכן משמע
ירושלמי דמגילה דאמר: וטבל וזהו, מן הזאה

ביום אף טבילה ביום. ואין לתמוה: כיון דבעי חזאה היאך מקבליں גרים בזמן חזוה: דבפרק א' אף על גב דאית ליה דאין חזאה בלא טבילה — שמא הנשים לא היו בכלל אותה חזאה. אי נמי כדאמר לעיל בטבל ולא מל — כולי עלמא

ביון דאמר רבי יהודה דבחדא סגי כו' – תימנה: דפרץ פשיטא, ומנא ליה דסגי במילא לו מהני. **תקוני'** גברא בשבתא לא מתקנינן – ואף על גב דלענין טומאה שרי לטבול לחדויעו המצות, כדאמרין לקמן (מ.מ.ד.). **ררבי'** יוסי רתוי בעי – כתב בעל הלכות גדולות להחסיק. ועטמא: דקטן, שלא הית' לו ערלה מהחיים, אבל אין צריך, ורבינו ערלה ומיל' שמיילתו מעכבתו מלהלחצי. ומודי רבי יוסי ביהאם אין צריך לחדודי. ורבינו ערלה ופס' דקמא: רבי חנניא ברי ר' הלל על גולד כשהוא מחול שצריך לחטוף ממנו דם ברי' לחו כאמוראי דתתם, דאית' להו דקטן אין צריך, ובגר סבירי יוסי דשמעתין, דמשמע דם כשהוא מחול אם נמול בוים או אפילו בלילה, אבל כולוהו מודו דצריך הטפת דם ברי'. **שמי'** רבי חיאי החיבורי לפי שהיה בעל משהו רואה, ובר יוסף החיבור שרי אשעיאי חבירי, אבל בר' לדקדק דלחגיגי בשבתא לחדודי. אבל לדקדק בלא מדיילא בלא טבילה לא מהניא. **א**

משפח' רביי ריה – 'משפחותם פניו אינן שרי אשעי' וכו' (ד.מ.ד. וד.מ.ד.) (ד.מ.ד.)

לֹא פִלְגִי דְמִהְיָה. כִּי פִלְגִי
יִעְיֹדָר וְלִיָּה מֵאֲבוֹת, וְרַבִּי
הוּא. מִנָּה לִיָּה? אֵילִימָא
שִׁשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמִחֵר וּבְכֻסּוֹ
אֵין טַעוֹן כְּבוֹס - טַעוֹן
אֵינוֹ דִּין שְׁמַעוֹן מִבְּרִיָּה?
מִהֲכֹא: "וַיֵּקֶחַ מֹשֶׁה אֶת
דָּאִין הַזֶּה בְּלֹא מִבְּרִיָּה.
מִכֵּלָּן? מִכְּבָּרָא הוּא, דָּאִם
הַשְׂכִּינִיָּה? אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא
עוֹלָם אֵינוֹ גַּר עַד שְׁמִימֹל
יָמִים הִלְכָּה בְּרַבִּים! מֵאֵן
תָּרִי שְׂבָא וְאָמַר מִלְתִּי וְלֹא
הָבָה בְּקֹד, דְּבָרִי רַבִּי יְהוּדָה.
לְפִיכֹד מִטְּבִילִין גַּר
וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵין
מִטְּבִילִין גַּר בְּשֶׁבֶת, פְּשִׁיטָא,
מִנְיָא, חִיבָא דְּמֹל לְפָנֵינוּ
וְהוּא דְּתִימָא: לְרַבִּי יְהוּדָה
- לֹא, דְּקָא מִתְּקֵן גְּבָרָא,
אִי הָא אוּ הָא בְּעִי. "רַבִּי
פְּשִׁיטָא, דִּכְיוּן דְּאָמַר רַבִּי
גְּבָרָא בְּשֶׁבֶת לֹא מִתְּקִינֵנו!
הָא עֵיקָר, וְהָתֵם הוּא דְּלֹא
כָּא דְּהוּא מִילָּה בְּפָנֵינוּ -
קָא מִשְׁמַע לָן דְּרַבִּי יוֹסִי

יא הוה בי רבי חייא בר
ושעא ברבי חייא, דאתא
ד. שבע מונה תלת. בשבע
שבע מונה: אין מסבילין
מר רבי חייא בר אבא אומר
שכא ואמר: "גר אני", יכ
עמו מנין - תלמוד לוי

ערו מחסוריו כפרה' נפקא לן מקרא ד' משום דבי אליעזר איצטערך האי טעם ופליגי דלית ליה, דאין הוא בלא טעם? ודלמא דאין? ודושיע סבר ליה דטבטי' שבת משום דנראה כמיקר — אטאי' וד' גר שנתניח כשהוא מהול צריך להט' אינה מילה — צריך להט' דם בריה. מסכת שבת איפכא דהחלכות גדולות. גמ' להא דהפוקי — עבר גר שנתניח כשד' איתא בוותיה. וברפ"ק "עזרלי" (וימות ע' מניה דגר צריך שלשה — רבא אממו א — למה הוכיז רבי אנשיעי' רבי מטבילי' דר' בלילה — ד'רשמיט' כתי' "שמיטת אדם יחיד" ו"למך ולרוב")

י בעלמא. דכתיב: "ורחץ במים וטמא עד הערב"
ם שמעון כיבוש — כגון בקבל תורה, דכתיב
הוא כיבוש לאו משום טומאה הוא דלטעון
לבנים והגונים לקבל פני שכינה. וירודק **על העם**
— הזאה הוא. **מטבילים אותו** — יהוי ישראל
מעליא, ואין צריך לברוק בעידם אם מילתו
לשם מצות מילה. ומה בכך — אם אין מעלה
לשם מילה, הואיל וטבל — בטבילה סגי. **אין**
מטבילים — שמא ערבי מהול וגבעוני מהול
הוא, וצריך להשיף ממנו דם ברית. דרבי יוסי
תרתי בעי. **לפיכך** — הואיל ולרבי יהודה בחדא
סוגיא — מטבילין בשבת גר שכל אתמול לפנינו,
דבמילה סגי ליה, ומי מטבילי לא בשבתא — לא
מתקיני גברא. **אין נרמינן; אמר רי** לפיכך
מטבילין גר בשבת דרבי רבי יהודה פשיטא כיון
דלרבי יהודה בחדא סגי חיובא דמל לפנינו
מטבילים. **טבילה עיקר** — דהא אמילה שמעינן
ליה דקאמר, ומה בכך. **רבי יוסי אומר אין**
מטבילין — תרתוי בעי, ואף על גב דמל בפנינו
— טבילתו תקנתו. **עובדא חזיה רי רבי אידי** —
רבי יודן יוסף מתני רבי אושעיא רבי רבי —
כלומר, רבי אושעיא נמי היה בהדי רבי חייא.
ורב ספרא מתני — דאף רבי אושעיא רבי חייא
היה בהדיהו. **שהי האריינא** — לילה היה. **שמע**
מינה — מדבר ספראי, דאמר תלתא הוו — גר
צריך שלשה. **דבעינן מוחסין** — כי הנך תלתא
גברי רבנן רברבי. **דלאט דאינקלעו** — היה היה
מעשה דאתרמו רבנן בי פניו, אבל שלשה דאין
שמעינן, מדקפלי' רב ספרא ומוסף עד דהוו
תלתא. **משפט כתיב ביה** — "משפט אחד יהיה
לכם ולגר" (במדבר טו) ואין משפט פחות
משלשה. **יכול מקבילין אותו** — לא נצריכו
הטפת דם ברית וטבילה. **כא ועדיז עמי מנין** —
שנאמן. תלמוד לוטר וכי יגור — מכל מקום.
ולקמן פרקי' כיון דעדז עמו — פשיטא, ומי בעי
קרא?

בבל

וְיָרֵב יוֹסֵף מִתְּנֵי רַבִּי אוֹשְׁעֵנָא פֶּר
מִיָּה גַר שְׂמול וְלֹא טָבֵל. אָמַר לִיה:
מִיָּה: גַּר צְרִיד שְׁלֹשָׁה, וְשִׁמְעָה מִיָּה:
לְלֵהָ. וְגִמְמָא: שְׂמַע מִיָּה נְמוּ בְעִינִי
י וְיִחְזֵן: גַּר צְרִיד שְׁלֹשָׁה, "מִשְׁשָׁמִי"
מְקַבְּלֵנוּ - תַּלְמוּד לִימֹר: "אַתָּה" -
"וְכִי יְגֹדֵר אַתָּה גַּר בְּאַרְבָּעִם".
אֵין

עיקרן **ורבי** ידועה טבילה באמהות מנא ליה – מסימק משום דאדעו גמי מודה דבטבילה לחוד סגי, ולא מילה – מהניא, אבל מילה בלא טבילה – לא זבני עני תלמידי רבכמי לעמוד שם בשעת טבילה מעו דם בריה, וקטן שנולד כשהוא מהול אין צריך, אם נברת לו כל הגיד ובא להתנייר – אין דומה משמע בפסק (רבי אליעזר דמילה" (שבת קלא, א) דלוי, ונראה שעל זה סמכו הלכות גדולות, דסברי פליגי, רבי אליעזר ברי ר' שמעון קריב ששניתי, מנא דאינקלעו ויש לומר: דמרב ספרא דייק, שהרי **אמר** ר' ער שניול ויטבול – מהבא לא מעי וואן ע"פ שסבר מלך – חשיב ליה תוחלת דין, ואמרו למוא דאמר תולדתי (א.)

דבר

בְּמִלָּה וְלֹא כָּל כּוֹלֵי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי דְּמִתְּנִי – בֵּין רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּבֵין
 רַבִּי יְהוֹשֻעַ סוֹבְרִים שְׁמוּעִילָה הִטְבִּילָה לְבִדָּה וְנַעֲשָׂה גַר אֶף לֹלָא
 מִילָה, כְּמוֹ שְׁמִצְיָנוּ בְּאִמְהוּת שְׁנַתְגִּירָיו בְּטַבִּילָה בְּלִבְדָּה. כִּי פְּלִיגִי
 רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻעַ, בְּמִלָּה וְלֹא מִכָּל. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר סוֹבֵר שֶׁבְּמִילָה
 בְּלִבְדָּה נַעֲשָׂה גַר, מִשּׁוּם דְּלִיף מִאֲבוֹת שְׁלִישִׁיתוֹ נִתְגִּירָיו קוֹדֵם מִתֵּן
 תּוֹרָה בְּמִילָה לֹלָא טַבִּילָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ סוֹבֵר, שֶׁבְּאֲבוֹת נִמְי מִכָּלִּה
 הָיָה מְלַבֵּד הַמִּילָה.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מִנָּא לִיָּה לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ שֶׁטְּבִילוֹ אֲבוֹתֵינוּ קוֹדֵם מִתֵּן
 תּוֹרָה. אֲלִיָּמָא מְדַבְּרִיב (שְׁמוֹת טו ז) לָךְ אֵל הָעָם וְקִשְׁתָּם הַיּוֹם וּמִחָר
 וְכַבֵּסוּ שְׁמֹלֹתָם, וְאִם כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד מִקֵּל וְחוֹמֵר שֶׁהִיָּתָה שֵׁם גַּם
 טַבִּילַת הַגּוֹף, וְמָה מְקוֹם שְׁאֵין מְעוֹן בְּכּוֹס בְּגָדִים כְּגוֹן בַּעַל קִרִּי,
 וּמִכָּל מְקוֹם הוּא מְעוֹן מִכָּלִּה לְטַהֲרָתוֹ, מִתֵּן תּוֹרָה שְׁהוּא מְקוֹם
 שְׁמִעוֹן בְּכּוֹס בְּגָדִים אֵינִי דִּין שִׁיחִיהָ מְעוֹן מִכָּלִּה. הָרִי שֶׁטְּבִילוֹ
 אֲבוֹתֵינוּ קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה כְּדִי לְהִכְנִס תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה, דּוּחָה
 הַגְּמָרָא: וְדָלְמָא כִּיבּוֹס הַבְּגָדִים קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה הִיא לְנִקְיֹת
 בְּעֲלָמָא, בְּכַדִּי שִׁיחִיהָ בְּגָדִים לְבָנִים וְהַגּוֹנִים לְקַבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה, וְאִין
 הַכּוֹנֵנָה לְטַבִּילַת הַבְּגָדִים בְּמִקּוֹה, וְאִם כֵּן אִין רֹאיהָ מְכִיבּוֹס זֶה
 שֶׁהִיָּתָה שֵׁם גַּם טַבִּילַת הַגּוֹף. מְסִיקָה הַגְּמָרָא: אֲלָא מְקוֹר הִטְבִּילָה
 בְּאֲבוֹתֵינוּ הוּא מִחָבָא. שְׁנֹאמֵר בְּמִתֵּן תּוֹרָה (שְׁמוֹת כד ח) וְיִקַּח מִשָּׁה
 אֶת הָרִים וְיִזְרַק עַל הָעָם, וְנִמְרִי – וְקַבֵּלָה בִּידֵינוּ, דְּאִין הָיָה בְּלֹא
 שֶׁתְּקַדֵּם לָהּ מִכָּלִּה. וּמֵאֲחֵר שֶׁהִיָּתָה אֲצֵל אֲבוֹתֵינוּ הוֹאֵת דְּמִים
 בַּחֲכָרָה שֶׁטְּבִילוֹ קוֹדֵם לָכֵן.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ הִלְמִיד מֵאִמְהוּת שְׁמוּעִילָה טַבִּילָה
 בְּלֹא מִילָה, מִכָּלִּה בְּאִמְהוּת מְנָל – מִנֵּין לָנוּ שֶׁטְּבִילוֹ. מִתְּרַצָּה
 הַגְּמָרָא: כִּבְרָא הוּא, מִשּׁוּם דְּאִם לֹא טְבִילוֹ אִם כֵּן בְּמָה נִכְנָסוּ תַּחַת
 כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת הַכְּרַעַת הַהִלְכָה בְּמַחְלוקָת זֶה: אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרִי
 אֲבָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אֵינִי גַר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל, כְּדַבְּרִי
 חֲכָמִים הַחוֹלְקִים עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻעַ שְׁאִמְרוּ שְׁאִינִי גַר עַד
 שְׁיִמּוֹל אוֹ יִטְבּוֹל. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הֲלֹא פְּשִׁיטָא שֶׁהִלְכָה חֲכָמִים
 שְׁאִין גִּירוֹת בְּלֹא מִילָה וְטַבִּילָה, שְׁהָרִי כָּלֵל הוּא בִּידֵינוּ, וְחִיד וְרִבִּים
 הִלְכָּה בְּרַבִּים, וְמָה הוֹצֵר רַבִּי יוֹחָנָן לְפִסּוֹק כְּמוֹתָם. מִתְּרַצָּה
 הַגְּמָרָא: מֵאֵין חֲכָמִים שֶׁהוֹצִיָּרוּ בְּבִרְיָתָא, רַבִּי יוֹסִי הוּא, וְאִין זֶה דַּעַת
 רַבִּים, וְעַל כֵּן הוֹצֵר רַבִּי יוֹחָנָן לְפִסּוֹק כְּמוֹתוֹ. הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה שׁוֹ
 הִיא דַּעַת רַבִּי יוֹסִי: דְּתִנָּי, תְּרִי שְׂבָא אֲדָם וְאֲמַר, מְלִיתִי וְלֹא מְכַלְתִּי
 לְגִירוֹתִי, מְכַלְלִין אוֹתוֹ וְנַעֲשָׂה גַר גָּמוּר, וְמָה כִּכָּךְ שְׁאִינִי יוֹדְעִים
 אִם מִלִּשְׁמַיָּה גִירוֹת, הֲלֹא דִי לֹא בְּטַבִּילָה לְגִירוֹתוֹ, דְּבָרִי רַבִּי יְהוֹדָה.
 רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, אֵין מְכַלְלִין אוֹתוֹ, שְׁמָא לֹא נִימּוֹל לִשְׁמַיָּה גִירוֹת, וְאִין
 גִּירוֹת בְּלֹא מִילָה, אֶךְ לְדַעַת רַבִּי יְהוֹדָה, כִּשֵּׁם שְׁדִי בְּטַבִּילָה בְּלִבְדָּה
 דִּי בְּמִילָה בְּלִבְדָּה, וְלִפְיָךְ, מְכַלְלִין גַּר בְּשִׁשְׁתָּה אִם כִּבֵּר מִלִּפְנֵינוּ
 קוֹדֵם הַשְּׁבִתָּה, וְאִין בְּכָךְ מִשּׁוּם תִּיקוֹן גְּבָרָא וְעִשְׂתִּיתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהָרִי
 כִּבֵּר מִתּוֹקֵן הוּא מֵאֲתַמּוֹל עַל יְדֵי הַמִּילָה, דְּבָרִי רַבִּי יְהוֹדָה. וְרַבִּי יוֹסִי
 אֲמַר, אֶף אִם מִלִּשְׁמַיָּה קוֹדֵם הַשְּׁבִתָּה אֵין מְכַלְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁשְׁתָּה, לִפְיָ שִׁישׁ
 בְּכָךְ מִשּׁוּם אִיסוּר תִּיקוֹן גְּבָרָא, מִשּׁוּם שְׁאִין גִּירוֹת בְּלֹא טַבִּילָה. הָרִי
 שְׁסוֹבֵר רַבִּי יוֹסִי שְׁאִינִי גַר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל.
 הַגְּמָרָא דְּנָה בְּדַבְּרִי בְּרִיָּיתָא זֶה: אֲמַר מַר, לִפְיָךְ מְכַלְלִין גַּר בְּשִׁשְׁתָּה.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הֲלֹא פְּשִׁיטָא הוּא, שְׁהָרִי מְכַלְלִין דְּאֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה
 בְּרִישָׁא דְּתַנְקָא מְנָא – שְׁדִי בְּטַבִּילָה לְבִדָּה, כְּמוֹ כֵּן דִּי בְּמִילָה
 לְבִדָּה, אִם כֵּן הִכָּא דְּמִלִּפְנֵינוּ קוֹדֵם הַשְּׁבִתָּה בּוֹדָא שְׁלִישִׁיתוֹ
 מְכַלְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁשְׁתָּה, שְׁהָרִי אֵין בְּטַבִּילָה זֶה שׁוֹם תִּיקוֹן, וְאִם כֵּן מֵאִי

לִפְיָךְ' וּמְדוּעַ הוֹצֵרָהּ הַבְּרִיָּיתָא לְהוֹסִיפוּ. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: מָהוּ
 דְּתִנָּי שְׁלִבִּי יְהוֹדָה הִטְבִּילָה הִיא הַעֲקִירָה, וְאֶף שְׁדִי בְּטַבִּילָה לֹלָא
 מִילָה אֵין דִּי בְּמִילָה לֹלָא טַבִּילָה, וְאִם כֵּן מְכַלְלָה בְּשִׁשְׁתָּה לֹא תוֹתֵר
 לוֹ אֲפִילוֹ שֶׁכִּבֵּר מִלִּקְדָם הַשְּׁבִתָּה, מִשּׁוּם דְּקָא מְתַקֵּן נִכְרָא עַל יְדֵיהָ.
 קָא מְשַׁמְעֵי לָן דְּרַבִּי יְהוֹדָה סוֹבֵר אִי הָא אִי הָא כְּעִי – אוֹ מִילָה אוֹ
 טַבִּילָה, וְדִי בִּאֲחַת מִהֶן.
 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה בְּבִיאוֹר דְּבִרֵי הַבְּרִיָּיתָא: רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, אֵין
 מְכַלְלִין. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא שְׁאִין לְהִטְבִּילוֹ בְּשִׁבְתָּה, דְּהָרִי מְכַלְלִין
 דְּאֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרִישָׁא דְּתַרְתִּי כְּעִינוּ, וְאִין דִּי בְּמִילָה לֹלָא טַבִּילָה,
 אִם כֵּן בּוֹדָא שְׁאִין לְהִטְבִּילוֹ בְּשִׁבְתָּה, שְׁהָרִי טַבִּילָה זֶה מִתְּקַנָּת אוֹתוֹ
 לְהִיָּוֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְתִקּוֹנִי נִכְרָא בְּשִׁשְׁתָּה לֹא מְתַקְּנִין. מִתְּרַצָּה
 הַגְּמָרָא: מָהוּ דְּתִנָּי לְרַבִּי יוֹסִי מִילָה הִיא עֲקִירָה הַגִּירוֹת, וְאִין צָרִיךְ
 מְלַבְּדָה גַם טַבִּילָה, וְדוּקָא הָתָם בְּרִישָׁא הַדִּין הוּא שְׁאִינִי גַר מִשּׁוּם
 דְּלֹא הָיָה מִילָה בְּפִנְיָנוּ וְשְׁמָא לֹא מִלִּשְׁמַיָּה גִירוֹת, וְאִין דִּי בְּטַבִּילָה
 לְבִדָּה, אֲכָל הִכָּא דְּתִנָּי מִילָה בְּפִנְיָנוּ קוֹדֵם הַשְּׁבִתָּה אֵימָא לִיטְבִּיל זֶה
 בְּשִׁשְׁתָּה וְאִין בְּכָךְ מִשּׁוּם תִּיקוֹן גְּבָרָא, לִפְיָ שֶׁכִּבֵּר נִגְמְרָה גִירוֹתוֹ
 קוֹדֵם הַשְּׁבִתָּה בְּמִילָה לְבִדָּה. קָא מְשַׁמְעֵי לָן, דְּרַבִּי יוֹסִי תַרְתִּי כְּעִי, גַּם
 מִילָה גַם טַבִּילָה, וּמֵאֲחֵר שְׁנִגְמַרְתָּ גִירוֹתוֹ עַל יְדֵי הִטְבִּילָה אֲסוּר
 לְהִטְבִּילוֹ בְּשִׁבְתָּה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה שְׁמִנְנוּ נְלַמְדִּים כְּמָה דִּינִי גִירוֹת: אֲמַר רַבָּה
 עוֹבְדָא הָיָה כִּי רַבִּי חִיָּיא בְּרִי רַבִּי – מַעֲשֵׂה הִיָּה אֲצֵל רַבִּי חִיָּיא בְּרִי
 רַבִּי, וְרַבִּי יוֹסִי מְתַנִּי (=שְׁנָה) שְׁאֵף רַבִּי אֲשִׁעְיָא בְּרִי רַבִּי הִיָּה עֲמוֹ,
 וְרַבִּי כִּסְרָא מְתַנִּי שְׁאֵף רַבִּי אֲשִׁעְיָא בְּרִי חִיָּיא הִיָּה עֲמוֹ, דְּאֵתָא
 לְקַמִּיָּה בְּלִילָה גַר שְׁמֵל וְלֹא מְכַל. וְאֲמַר לִיָּה רַבִּי חִיָּיא בְּרִי רַבִּי, שְׁהָרִי
 (=הַמִּתֵּן) כָּאֵין עַד לְמִחָר וְנִטְבִּילֵנָךְ בְּיוֹם, מִשּׁוּם שְׁאִין מְטַבִּילִים
 בְּלִילָה. מִדִּיָּקָה הַגְּמָרָא: שְׁמַע מִיָּנָה מִמַּעֲשֵׂה זֶה תִּלָּת דִּינִים. מִמָּה
 שֶׁהוֹסִיף רַב סִפְרָא שֶׁהָיוּ שֵׁם שְׁלֹשָׁה אֲמוּרָאִים, שְׁמַע מִיָּנָה
 שֶׁלְּטַבִּילַת גַּר צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה דִּינִים. וְשְׁמַע מִיָּנָה מִמָּה שְׁאִמְרוּ לוֹ
 שְׁעָלִיו לְטְבוֹל, שְׁאִינִי גַר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל. וְשְׁמַע מִיָּנָה מִמָּה שְׁאִמְרָה
 לוֹ רַבִּי חִיָּיא בְּרִי רַבִּי לְהַמְנוֹן לְמַחֵר וְלֹא הִטְבִּילוֹ בְּלִילָה, שְׁאִין
 מְכַלְלִין גַּר בְּלִילָה, שֶׁכֵּן גִּירוֹת נַחֲשֶׁבֶת לְדִין כְּפִי שִׁבּוּאֵר לְהַלֵּךְ, וְאִין
 דִּינִים בְּלִילָה.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְנִימָא, שְׁמַע מִיָּנָה נִמְי דְּכַעֲנִין דִּינִים מוֹמְחִין לְקַבֵּלֵת
 גִּרִּים, שְׁהָרִי כָּל שְׁלוֹשָׁת אֲמוּרָאִים אֵלּוּ הָיוּ מוֹמְחִים. מִתְּרַצָּה
 הַגְּמָרָא: אֵין לְהִבְיָא רֹאיהָ מִמַּעֲשֵׂה זֶה שְׁצָרִיךְ מוֹמְחִים, שֶׁכֵּן יֵשׁ
 לוֹמֵר דְּלָמָּא דְּאִיכְלָעוּ – שְׁמָא כֵּךְ הִיָּה מַעֲשֵׂה שְׁנַקְלָעוּ לִשְׁם
 אֲמוּרָאִים אֵלּוּ שְׁהָיוּ מוֹמְחִים, וְלַעֲלוֹם אֵין צָרִיךְ דִּינִים מוֹמְחִים
 לְגִירוֹת.
 וְכֵן אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרִי אֲבָא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גַּר צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה דִּינִים
 בְּשַׁעַת גִּירוֹתוֹ, מִשּׁוּם שְׁמִשְׁפָּט' בְּתִיב בִּיָּה בְּגַר, שְׁנֹאמֵר (בְּמַדְבָּר טו טו)
 וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֵם וְלִגְר', וְכִשֵּׁם שֶׁבְּמִשְׁפָּט צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה
 דִּינִים הוּא הַדִּין לְגִירוֹת.
 הַבְּרִיָּיתָא דְּנָה בְּנִאמּוֹת אֲדָם עַל גִּירוֹת: תִּנּוּ רַבָּנָן, מִי שְׂבָא וְאֲמַר
 גַּר אֲנִי, וְאִין עֲדִים שְׁמַעֲדִים עָלָיו שְׁמַל וְטַבֵּל לִשְׁמַיָּה גִירוֹת, בְּכָל
 נִאמְרִין לוֹ וְנִקְבְּלָנוּ כְּגַר מְבָלִי לְהַצְרִיכוֹ הַטַּפֵּת דָּם בְּרִית וְטַבִּילָה,
 תִּלְמִיד לִמְרָא לִמְרָא (וּיְסָרָא יט לא) וְכִי יִגְדֵר אֶתְךָ גַּר בְּאַרְצֵכֶם, וּמֵאֲתָךְ
 מִשְׁמַע, דוּקָא בְּמִתְּקוֹן לָךְ בִּידִיעָה בְּרוּרָה שְׁנַתְגִּירָי. וְאִם כָּא הָגַר
 וְעָדִיו עֲמוֹ, וּמַעֲדִים עָלָיו שְׁמַל וְטַבֵּל לִשְׁמַיָּה גִירוֹת, מִנֵּין שְׁהֵם
 נִאמְנִים, תִּלְמִיד לִמְרָא וְכִי יִגְדֵר אֶתְךָ גַּר בְּאַרְצֵכֶם'. וְלַהֲלֵךְ (מז) יְבוּאֵר
 הַחִידוּשׁ שְׁבָדִין זֶה.

עצם ההתעסקות עם ענייני בלתי-רצוי, אפילו כדי לשלול ולבטל זאת – יש בה משום חיסרון כו'.

מהתועודיות ו"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

והוסיף רבי יהודה, וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור, כך כחן
נאמן לומר בני זה בן גרושה הוא, והוא חלל הפסול לכהונה, או בן
חלוצה הוא שנפסל מדרבנן לכהונה. והקמים אומרים, האב אינו
נאמן לומר בני זה בכור במקום שבו אחר מוחזק בכבור, וכן אינו
נאמן לפסול את בנו. הרי שלדעת רבי יהודה נאמן אדם לפסול
את בנו, ומדוע לא האמין לגר שלא נתייגר כדן לענין פסול בניו.
מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר ליה רבי
יהודה, הלא לך בריך שנתגיירת שלא כדן, עובד פוקבים אתה, ואין
עדות לעובד פוקבים – ונאמנות האב על בנו שנלמדת מיכיר לא
נאמרה אלא בישראל ולא בעובד כוכבים.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רבינא אמר, הכי קאמר ליה רבי יהודה
לגר, האם יש לך בנים, השיב לו הגר הן. והוסיף לשואלו, האם יש
לך בני בנים, השיב לו הגר הן. אמר ליה רבי יהודה, נאמן אתה
לפסול רק את בנית, ואי אתה נאמן לפסול בני בנית, שכן נאמנות
יכיר אינה אלא על הבנים, ולא על בני הבנים. והרי אם יפסלו
הבנים ממילא יפסלו גם בניהם, ולפיכך במקום שיש בני בנים אינו
נאמן אף על הבנים.
הגמרא מוכיחה מברייטא דברבי רבינא: תניא נמי הכי, רבי יהודה
אומר נאמן אדם לומר על בנו הקטן שהוא פסול, ואולם אין הוא
נאמן לומר כך על בנו הגדול. ואמר רבי חייה בר אבא אמר רבי
יוחנן, לא התכוין רבי יהודה באומרו שהאב נאמן על הקטן דווקא
לקטן קטן, ולא התכוין באומרו שאינו נאמן על הגדול לגדול
קטן. אלא גם קטן ויש לו בנים זהו גדול שאמר עליו רבי יהודה:
שאינ אביו נאמן לפסולו, ואילו גדול ואין לו בנים זהו קטן שאמר
עליו רבי יהודה שאביו נאמן לפסולו.
הגמרא מסיקה להלכה: והלכתא ביוותיה דרב נחמן בר יצחק, שאף
לדעת רבי יהודה אין אדם נאמן לומר שלא התגייר כדן לענין
לפסול את בנו, ואפילו שאין להם בנים. מקשה הגמרא: והתניא
ביוותיה דרבינא, שכשאין לבנו בנים הוא נאמן לפסולו, ואם כן
מדוע נפסקה הלכה דברבי רב נחמן בר יצחק. מתרצת הגמרא:
ההוא – ברייתא זו לענין יכיר אתה, שנאמן האב לפסול את בנו
ולומר עליהם שהם בני גרושה או חלוצה, ואינה מדברת במי שבא
לפסול אותם משום שלא נתייגר כדן, ואכן באופן זה אינו נאמן
משום שלבריו הוא גוי, ולא האמינה התורה לעדות האב על בנו
אלא בישראל בלבד.
הברייטא שלפנינו מפרטת את אופן קבלת הגרים וגיוסם: תנו רבנן,
גר שבא להתגייר בזמן הזה, ואומרים לו בית דין, מה ראית שבאת
להתגייר, האם אי אתה יודע שישאל בזה הזמן דיונים – מצטערים,
דחופים – נדחים ממקום למקום, וקחופים – מושפלים וכפויים,
ומטורפים – מבולבלים, וסורין באין עליהם, ולמה לך להסתפח
אליהם. אם משיב הגר ואומר, יודע אני שכן הוא מצב בני ישראל,
ואיני בראי – ואין להשתתף עמם בצרתם והלואי שאזכר לך,
ואיני חושש לחיי צער שבעולם הזה, מקבלין אותו מיד, ומודיעין
אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות. וכן מודיעין אותו
את עין מי שאינו מניח שיהיה לקט שבה ופאה ומעשר עני.
ובגמרא להלן (ע"ה) יבואר טעמן של כל הודעות אלו. וכן מודיעין
אותו את ענין של מצות, ואומרים לו הוי יודע שעד שלא באת
למדה זו – למדריגת ישראל, אם אכלת חלב אי אתה ענוש כרת,
ואם חללת שבת אי אתה ענוש סקילה, ועבשיו בשאתה מתגייר,
אם אכלת חלב אתה ענוש כרת, ואם חללת שבת אתה ענוש
סקילה. וכשם שמודיעין אותו את ענין של מצות, כך מודיעין אותו
מתן שכר. ואומרים לו, הוי יודע, שאף שבעולם הזה ישראל
סורין בצרות, מכל מקום יבואו על שכרם בעולם הבא, שכן
העולם הקבא אינו עשוי אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה אינם יכולים
לקבל

אין לי אלא שמקבלים גרים בארץ שכן נאמר 'בארצכם', אבל בחוץ
לארץ מניין שמקבלים גרים, תלמוד לומר 'אתה', שמקבלים גר בכל
מקום שהוא אתה, ואפילו בחוץ לארץ. אם כן מה תלמוד לומר
'בארץ' – 'בארצכם', שדווקא בארץ ישראל צריך הגר להביא
ראיה שנתגייר, שכן יש לחשוש שמשקר שנתגייר מפני שרוצה
לגור בארץ ישראל משום טובתה, אבל בחוץ לארץ אין צריך
להביא ראיה שנתגייר. דברי רבי יהודה. והקמים אומרים, בין בארץ
ישראל ובין בחוצה לארץ צריך להביא ראיה שנתגייר.
הגמרא מבררת את דברי הברייטא: כא הוא ועדיו עמו מנין, תלמוד
לומר 'אתה'. מקשה הגמרא: קרא למה לי, הלא פשוט שעדים
נאמנים בעדותם. מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, מדובר בעדים
דאמרי שמענו שנתגייר בבית דין של פלוני, אבל לא ראו בעיניהם,
שללא דעתה אמינא לא להמנייהו – לא נסמך על עדותם משום
לא ראו בעצמם, קא משמע לן הכתוב שסומכים על עדות זו.
עוד שנינו בברייטא: 'בארץ' 'בארצכם', אין לי אלא בארץ, בחוץ
לארץ מנין, תלמוד לומר 'אתה', בכל מקום שאתה. מקשה הגמרא:
והא מפיקתיה – והרי כבר דרשנו מ'אתה' דווקא במוחזק לך, ואיך
דורשת הברייטא מ'אתה' דין אחר. מתרצת הגמרא: קרא – דין
אחד) נדרש מ'אתה', והרא נדרש מעצמך, שכן ממה שנאמר (ויקרא
כה לה) 'גר ותושב וזר עמך', משמע שמקבלים גרים בכל מקום.
עוד שנינו בברייטא: והקמים אומרים, בין בארץ בין בחוץ לארץ
צריך להביא ראיה. ושאלת הגמרא: ואלא הא בתיב 'בארץ'
'בארצכם', ולמה נכתבה תיבה זו. מתרצת הגמרא: ההוא
'בארצכם' מביע ליה כדי ללמד דאפילו בארץ ישראל מקבלים גרים.
משום דסלקא דעתך אמינא שמשום טיבותא – וטובתה) דארץ
ישראל שהיא זבת חלב ודבש קמנייה, ולא לשם שמים, ועל כן אין
מקבלים בה גרים. ואף השתא בזמן הזה נמי אפילו דליקא טיבותא
– שפסקה טובתה של ארץ ישראל, מכל מקום עדיין איכא בה
מתנות לקט שבה ופאה ומעשר עני, ויש לחשוש שמא באים
הגרים בארץ ישראל להתגייר כדי לזכות בהן. קא משמע לן שגם
בארץ ישראל מקבלים גרים.
הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה בדן זה: אמר רבי חייה בר
אבא אמר רבי יוחנן, הלכה כדברי חכמים, שבין בארץ ובין בחוץ
לארץ צריך הגר להביא ראיה שנתגייר. מקשה הגמרא: פשיטא
שהלכה כחכמים, שהרי יחיד ורבים הלכה כרבים. מתרצת הגמרא:
מהו דתיקא, כיון שמסתבר מעמא דרבי יהודה לדרוש 'בארצכם'
שדווקא בארץ ישראל צריך להביא ראיה, משום דקמסייעי ליה
קראי – שיש יראה לדבריו מהכתובים, שהרי לא לא כן למא נאמר
'בארצכם', קא משמע לן רבי יוחנן, שמכל מקום הלכה כחכמים.
הברייטא שלפנינו דנה בנאמנות האב על פסול בניו תנו רבנן,
נאמר בתורה (דברים טו) 'ושפסקתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו',
ומכך שמכר הכתוב את הגר למשפט, מקאן אמר רבי יהודה, גר
שנתגייר בבית דין הרי זה גר, אבל אם נתייגר בינו לבין עצמו ולא
בפני בית דין אינו גר. ומעשה באדם אחד שהוחזק כישראל, שבא
לפני רבי יהודה ואמר לו, נתייגרת ביני לבין עצמי. אמר ליה רבי
יהודה, האם יש לך עדים על כך. אמר ליה הגר, לאו. שוב שאילו
רבי יהודה, האם יש לך בנים. אמר ליה, הן. אמר ליה רבי יהודה,
אם כן נאמן אתה לומר שהתגיירת שלא כדן רק לגבי לפסול את
עצמך מלישא בת ישראל, ואולם אי אתה נאמן לגבי לפסול את
בנית.
מקשה הגמרא: [ומי] אמר רבי יהודה אבנים לא מהימן – שאין אדם
נאמן לפסול את בנו. והתניא, נאמר בפרשת ירושת בכור (דברים כא
ו) 'כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים', ומשמע מיתור
תיבת 'יכיר', שהאב יכירנו לאחרים. מקאן אמר רבי יהודה, נאמן
אדם לומר זה בני הוא הבכור, אף שכן אחר מוחזק לנו בכבור.

בכל הדורות כולם, למדו ופלפלו ושקלו-וטרו בתורה – בזמנו של משה רבינו, בזמן בית ראשון, בזמן בית שני, בזמן התנאים ובזמן
האמוראים.

מהתועודיות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

בכל מקום שאתך - ולקמן פריך. והא אפיקתיה. צריך להביא ראיה - שבבית דין נתגירה, שמה גבעתי מהול הוא, ומשום שבחא דארץ ישראל הוא דקאמר הכי, ומשקר. הכי גרסין: מהו דתימא לא ניהמניה. מעמך - "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה). דליכא טובה - דספק חלב ודבש. דקמסייעי קראי - דהא "עמך" - כל מקום שאתך משמע, ואפילו בארץ. "ובארצבם" למה לי? אלא לאו ארזיה קאי. דבארץ צריך להביא ראיה, ולא בחוצה לארץ. דמכתיב גר עצל "ושפטתם", מכאן אמר רבי יהודה גר בעי בית דין. יביר - "את הנכבד בן השנואה יכיר". יכירו לא אחרים - שאם אין בית דין מכירים אותו - נאמן עליו אביו לומר: זה בני בכור ליטול פי שנים. בן גרושה הוא - וכן חלל הוא. ואין עדות לנכיר - הואיל ובניך מוחזקים בכשרות - אין אתה נאמן להעיד עליהן ולפסול. לפסול את בניך - דנפקא לן מ"יכיר", ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך. והלכתא כרב נחמן - דאמר לדבריו נכרי הוא, ואין עדות לנכיר, ואפילו אבנים לא מדימין. והתניא ברבינא - דנאמן הוא על בנו קטן שאין לו בנים. וקסלקא דעתך דהא דמאתנין בנר שבא ואמר גר אני קממירי. תניא - דקתני נאמן הוא על בנו קטן. לענין יביר - תניא, אהדיא מתניתין דיכיר קאי, דקתני: וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בני בן גרושה. ועלה קתני דנאמן הוא על הקטן, דהא ישראל הוא ויש לו עדות, והתורה האמינתו על בנו, ולא על בן בנו. אבל גבי גר - אפילו אבנו לא מדימין, דאין עדות לנכיר. וסחופין - שפלים וכפופין. כמו "סחופי כסא" (שבת טו, ב) - כפית הכלי. ואינו כדאי - ואינו ראוי להשתתף בצרתו, ומי יתן ואזכה לכך. ומודיעים אותו - לקמן מפרש טעמא דכולה מתניתין. לא

אין לי אלא בארץ, בחוץ לארץ מניין? תלמוד לומר: "אתך" - בכל מקום שאתך. אם בן מזה תלמוד לומר "בארץ" - בארץ צריך להביא ראיה, בח"ל - אין צריך להביא ראיה. דכרי רבי יהודה. והכמים אומרים: בין בארץ בין בחוצה לארץ - צריך להביא ראיה. בא הוא ועדיו עמו - קרא למה לי? אומר רב ששת, דאמרי: שמענו שנתגיר בבית דין של פלוני. סלקא דעתך אמינא: לא להמניניהו, קא משמע לן. "בארץ", אין לי אלא בארץ, בחוץ לארץ מניין? תלמוד לומר: "אתך" - בכל מקום שאתך. והא אפיקתיה! חדא מ"אתך" וחדא מ"עמך". והכמים אומרים: בין בארץ בין בחוץ לארץ צריך להביא ראיה. ואלא, הא פתיה "בארץ"! והוא מיבעי ליה דאפילו בארץ מקבילים גרים. דסלקא דעתך אמינא: משום טיבותא דארץ ישראל קמנירי, והשתא נמי דליפא טיבותא - איפא לקט שכחה ופאה ומעשר עני, קא משמע לן. אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: הלכה, בין בארץ בין בחוץ לארץ - צריך להביא ראיה. פשיטא, יחיד ורבים הלכה כרבים! מהו דתימא: מסתבר טעמא דרבי יהודה, דקמסייעי ליה קראי, קא משמע לן. תנו רבנן: "ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו" מפאן אמר רבי יהודה: גר שנתגיר בבית דין - הרי זה גר, בינו לבין עצמו - אינו גר. מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה, ואמר לו: נתגירתי ביני לבין עצמי. אמר ליה רבי יהודה: יש לך עדים? אמר ליה: לאו. יש לך בנים? אמר לו: ואמן אתה לפסול את עצמך, ואי אתה נאמן לפסול את בנך. [ומין] אמר רבי יהודה אבנים לא מהימין? והתניא: "פיר" - יכירו לא אחרים. מפאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר "זה בני בכור". וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר: בני זה בן גרושה הוא, או בן חלוצה הוא. והכמים אומרים: אינו נאמן. אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר ליה: לדבריו נכרי אתה, ואין עדות לנכיר. רבינא אמר, הכי קאמר ליה: יש לך בנים? הן, יש לך בני בנים? הן. אמר ליה: נאמן אתה לפסול בנך, ואי אתה נאמן לפסול בן בנך. תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר: נאמן אדם לומר על בנו קטן, ואין נאמן על בנו גדול. ואמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: לא קטן קטן ממש, ולא גדול גדול ממש, אלא, קטן ויש לו בנים - זהו גדול, גדול ואין לו בנים - זהו קטן. והלכתא פותיה דרב נחמן בר יצחק. והתניא פותיה דרבינא! והוא לענין "פיר" אימתר. תנו רבנן: גר שבא להתגיר בזמן הזה אומרים לו: מה ראית שבאת להתגיר? אי אתה יודע שישאל בזמן הזה דיונים, דחופים, סחופים ומטורפין, ויפורין באין עליהם? אם אומר: יודע אני ואינו כדאי - מקבלין אותו מיד. ומודיעין אותו מקצת מצות קלות, ומקצת מצות חמורות, ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ומודיעין אותו ענישן של מצות, אומרים לו: הוי יודע שעד שלא באת למדה זו, אכלת חלב - אי אתה ענוש ברת, חללת שבת - אי אתה ענוש סקילה. ועכשיו, אכלת חלב - ענוש ברת, חללת שבת - ענוש סקילה. וכשם שמודיעין אותו ענישן של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכר. אומרים לו: הוי יודע שהעולם תבא אינו עשוי אלא לצדיקים, וישאל בזמן הזה אינם יכולים לקבל

לא

ואין עדות לנכיר - ועל עצמו נאמן, משום דשוי נפשיה חתיבה דאיסורא. ואין לו אלא בנים ואין לו בני בנים, ואי אתה נאמן לפסול בני בנך - כשיש לו בני בנים אין נאמן לפסול אפילו בניה, דאין סברא לומר שיהיו בניו פסולים ובניו כשרים. וכן משמע בסמוך, דקאמר: ואין אדם נאמן על בנו גדול, ומפרש כשיש לו בנים, משמע דאבנו נמי לא מדימין. והלכתא כוותיה דרב נחמן בר יצחק - משמע דהלכה כרבי יהודה, דנאמן אף לפסול בניו. ודקאמר משום דאין עדות לנכיר דאין יכול לפסול, ולא מבו שמפרש רבינו תם דאין הלכה כרבי יהודה אלא כשפסול אחרים על ידי הכרת בכור, אבל בלא הכרת בכור - לא. ובשאלות בפרשת "וירא" נמי דקדק מוך דשמעתן דבכל ענין הלכה כרבי יהודה.

דבר תורה דאין נמי כשר - הכא מדמינן לגזילות וחבלות, דבעינן שלשה לכולי עלמא. ורבי יוחנן דהכא אית ליה בחדא בירושלמי דשנים שדנו אין דיניהם דין. ואם תאמר: ואנן היכי מקבלין גרים? הא בעינן מומחזין ויש לומר: דשליחותיהו עבדינן, כדמשמע נמי בשלוחי "המגרש" (גיטין פח, ב). וכמו שחשו לגעילת דלת בפני חוץ נמי לגעילת דלת בפני גרים. **במוחזק** לך - אומר רבינו תם דדקא בירידעין דהוה נכרי משיקרא, דאי לא הוה ידעינן - מדימין, מוג דאי בעי אמר, ישראל אני, דמהימן, כדמשמע בריש מסכת פסחים (ג, ב) גבי הווא נכרי דהוה סליק ואביל פסחים בירושלים. ואין לומר: שאני התם דהו סמכי ארובא דהוה ישראל - דהא בכל מקום נמי איכא רובא, דרוב הבאין לפנינו תורת יהדות ישראל הם. ועוד ראיה משמעתי, דאמר ליה רבי יהודה: אי אתה נאמן לפסול את בניך. ואידו גופיה כשר, אלא דשוי נפשיה חתיבה דאיסורא. אבל אם בא על בת כהן לא פסלה, כדפרישונו לעיל. ומחזיא דלעיל (מ, אה). דאמר ליה: זיל גלי - אין ראיה, דשמא לא הו בודקם אלא אם הוא ישראל אם לאו, אבל כדמשפחו לא הו בודקין. **אין** לי אלא בארץ - פירוש: מומחזין. ומקבלין גרים. ואף על גב דחובת הגוף היא - בעיא ריביא, כיון דכתיב "בארץ". כדאשכחן בסוף פרק קמא דקידושין (לח, ב) גבי שליח עבדים והשטות כספים. אי נמי: בארץ לא חיישין דלמא חרדי בהו, משום דאיכא שבחא דארץ ישראל. **מהו** דתימא לא להימניה? ויש ספרים דגרסי: מהו דתימא ליהמניה, והכי פירושה: ליהמניה כעד מפי עדי. **יש** לך עדים - פירושו: שנתגירתי בינך לבין עצמך. ותמיה: מהא, אי הא דבעינן שלשה היינו דקא בכתחלה, אבל דיעבד דאין נמי כשר - אם כן אם יש לו עדים לאו בינו לבין עצמו הוא. **נאמן** אתה לפסול עצמך נר - היינו דקא במילי דמשוי נפשיה חתיבה דאיסורא, אבל אם בא על בת כהן - לא פסלה, כדפרישית לעיל בסוף פרק שני (ב, ב). ואם תאמר: היכי דמיו אם אשתו נכריה - ממה נפשך בניו פסולים, דאין קרי בנך אלא בנה. ואם היתה אשתו ישראלית - ממה נפשך בניו כשרים, דקיימא לן (יבמות מה, א). אמר רבי נכרי ועבד דהא על בת ישראל - הולד כשר. וכי תימא: נהי דממזר לא הוי - פגום מיהא הוי, הא השתא נמי דאין נאמן גמזימין הם, דרבי יהודה אית ליה בפרק "עשרה יוחסין" (קידושין עו, א) דבת גר זכר כבת חלל זכרו ויש לומר: דקסבר רבי יהודה נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין ג, א) אמר רבי יהודה סבר לה רבבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחיבי לאוין. **כך** נאמן אדם לומר זה בן גרושה - רבי אליהו מפרש: מפרש דנפקא לן מדכתיב: "בן השנואה יכיר" (דברים כא). וכן משמע בירושלמי בפרק בתרא דקידושין. ולשון התלמוד לא משמע הכי, דקתני: כשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור - משמע דמינה גמר. ויש מפרשים דטעמא דרבי יהודה, דמשמע ליה קרא דנאמן אדם לומר זה בני בכור אפילו על תיטק בין הבנים. וכשאומר על הקטן שהוא בכור - אם כן הראשון ממזר, אלמא דנאמן לפסול. והכי נמי דנאמן לומר שהוא בן גרושה.

אתה נאמן לפסול בני בנך - אומר רבינו יצחק דהכי פירושו: נאמן אתה לפסול בניך, פירושו: כשאין לו אלא בנים ואין לו בני בנים, ואי אתה נאמן לפסול בני בנך - כשיש לו בני בנים אין נאמן לפסול אפילו בניה, דאין סברא לומר שיהיו בניו פסולים ובניו כשרים. וכן משמע בסמוך, דקאמר: ואין אדם נאמן על בנו גדול, ומפרש כשיש לו בנים, משמע דאבנו נמי לא מדימין. והלכתא כוותיה דרב נחמן בר יצחק - משמע דהלכה כרבי יהודה, דנאמן אף לפסול בניו. ודקאמר משום דאין עדות לנכיר דאין יכול לפסול, ולא מבו שמפרש רבינו תם דאין הלכה כרבי יהודה אלא כשפסול אחרים על ידי הכרת בכור, אבל בלא הכרת בכור - לא. ובשאלות בפרשת "וירא" נמי דקדק מוך דשמעתן דבכל ענין הלכה כרבי יהודה.

מטבילין

1 אותו מיד - משמע שהמילה קודם טבילה, וכדאמר: אין גר עד שימול ויטבול.
2 תימה, דאמר ב"הערל" (יבמות עה,א): מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך
3 טבילה ואומר רבינו יצחק: דשאני האם, דאכתי לא חוי למילה. **במקום** שהנדה טובלת
4 - טבילה נדה לא כתב קרא בהדיא, ופירש רב יהודה גאון דנפקא לן בלך וחומר ממגעה
5 דטעון טבילה - וכל שכן היא עצמה. ורבינו חם
6 מפרש דנפקא לן מהא דדרשין בעבודה זרה
7 (עה,ב): "אך במי נדה יתחטא" - מים שזונה
8 טובלת בהם, ובמה הם - ארבעים סאה. ורבינו
9 יצחק פירש: דנפקא מהא דדרשין בפרק "במה
10 אשה" (שבת סד,ב): תהיה בנדרה - תהא בנדרה
11 עד שתבא במים. **שם** גר ועבד טובלים -
12 בבולי שמעתין משמע דעבד בעי טבילה
13 כשמשחררה, ולא סגי ליה בטבילה קמייתא.
14 וקשה: דב"השולח" (גיטין מ,א) אמרין: הכותב
15 שטר אירוסין לשפחתו, ואמר לה צאי בו
16 והתקדישי בו - משמע דמקדשה, אף על גב דלא
17 טבלה! ויש לומר: דאירי כגון שטבילה מקודם
18 לשם שחרור, שהטבילה של שחרור קודמת לגט,
19 כדמשמע לקמן, דקתני: ומטבילה לשם שחרור
20 ומשחררה, ומותר בה מיד.
21 וכל דבר שחוצץ בטבילה בו' ובנדה - תימה:
22 דלענין הכשר מקוה פשיטא ליה שאין
23 לחלק בין נדה לבעלה, ובין טהרות, דקאמר:
24 במקום שזונה טובלת, ולענין חציצה תלי נדה
25 בטבילת טומאה וטהרה! ויש לומר: דבחציצה
26 דאיכא מילי טובא דלא הוי אלא מדרבנן, כגון
27 רובו ואינו מקפיד, או מעטו ומקפיד, איצטריך
28 לאשמועינן דבחציצה דרבנן נמי אין לחלק בין
29 לבעלה לטהרות, ואיכא מילי דחציצה דאמר
30 בפרק בתרא (נדה א,יטו): הני מילי - לטהרות,
31 אבל לבעלה - לא, והיינו ספק חציצה, אבל ודאי
32 חציצה, אפילו דרבנן - לא אקילו לבעלה יותר
33 מלטהרות. ובקונטרס לא גרס ליה במסכת נדה
34 משום הא דרבא.

לא רוב טובה ולא רוב פורענות. ואין מרבין עליו,
ואין מדרקקין עליו. קיבל - מלין אותו מיד. נשתתירו
בו ציצין המעפבין את המילה - חוזרים ומלין אותו
שנית. נתפא - מטבילין אותו מיד. ושני ת"ח עומדים
על גביו, ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת
מצות חמורות. מכל ועלה - הרי הוא פישאל לכל
דבריו. אשה - נשים מושיבות אותה במים עד
צוארה, ושני תלמידי חכמים עומדים לה מפחוץ,
ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות
חמורות. באחד גר ואחד עבד משוחרר. ובמקום
שנדה טובלת - שם גר ועבד משוחרר טובלין. וכל
דבר שחוצץ בטבילה - חוצץ בגר ועבד משוחרר
ובנדה. אמר מר: גר שפא להתגיייר אומרים לו: מה
ראית שפאת להתגיייר? ומודיעים אותו מקצת מצות
קלות ומקצת מצות חמורות. מאי טעמא? דאי פריש
גר פרוש, דאמר רבי חלבו: קשים גרים לישאל
כספחת, דכתיב: "וגילו הגר עליהם וגספחו על בית
יעקב". ומודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר
עני. מאי טעמא? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי
יוחנן: בן נח נהרג על פחות משנה פרוטה, ולא
ניתן להשבון. (ומודיעים אותו עון שכחה ופאה). ואין
מרבין עליו ואין מדרקקין עליו. אמר רבי אלעזר:
מאי קראה - דכתיב: "ותרא פי מתאמצת היא ללכת
אתה ותתנדל לדבר אליה", אמרה לה: אסיר לן
תחום שבת - "באשר תלכי אלך", אסיר לן יחוד
- "באשר תליני אליו", מפקדינן שש מאות ושלש
עשרה מצות - "עמך עמי", אסיר לן עבודה זרה
- "ואלהך אלתי", ארבע מיתות נמסרו לבית דין -
"באשר תמותי אמות", שני קברים נמסרו לבית דין -
"וישם אקבר". מיד - "ותרא פי מתאמצת היא וגו".
קיבל - מלין אותו מיד. מאי טעמא? שהיו מצוה לא
משחינו. נשתתירו בו ציצין המעפבין המילה וכו'.

פרתנן: אלו הן ציצין המעפבין המילה: בשך החופה
את רוב העמרה, ואינו אוכל בתרומה. ואמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: בשך החופה
רוב גובהה של עמרה. נתפא מטבילין אותו מיד, נתפא - אין, לא נתפא - לא.
מאי טעמא? משום דמאי מרוז מפה. ושני תלמידי חכמים עומדים על גביו. והא אמר
רבי חייא אמר רבי יוחנן: גר צריך שלשה! הא אמר רבי יוחנן לתנא: תני שלשה. "מכל
ועלה הרי הוא פישאל לכל דבריו". למאי הלכתא? דאי הדר ביה, ומקדש בת ישראל
- ישראל מומר קרינא ביה, וקידושו קידושין. "אחד גר ואחד עבד משוחרר". קסלקא
דעתך לקבל עליו עול מצות, ורמינהו: במה דברים אמורים - בגר, אבל בעבד משוחרר
- אין צריך לקבל! אמר רב שישת: לא קשיא, הא - רבי שמעון בן אלעזר, הא - רבנן.
דתנאי, "ובכחה את אביה ואת אמה וגו'" במה דברים אמורים - שלא קבלה עליה, אבל
קבלה עליה - מטבילה, ומותר בה מיד. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף על פי שלא
קבלה עליה - פופה, ומטבילה לשם שפחות, וחוזר ומטבילה לשם שחרור, ומשחררה,
ומותר

לא רוב חסובה - לפי שיער הרע מחזור אחריה, כדאמרין במסכת סוכה (גב,ב), ושמן
תווח דעתן עליהו, ויחטאו. ואין מרבין עליו - דברים, לאים עליו שיפרשו. ציצין -
חתיכות בשר, שלא נפרעת המילה כהלכתה. ומודיעין אותו מקצת מצות - הדשאת,
על ידי טבילה, הוא נכנס לכלל גירות, הלכך בשעת טבילה מצוה צריך לקבל עליו על
מצות. אחד גר ואחד עבד משוחרר - לקמן
מפרש למאי הלכתא אקשינהו. ובמקום שנה
טובלת - בארבעים סאה. שם גר ועבד משוחרר
טובלין - ואף על פי שאין טבילתו משום
טומאה וטהרה כשאר טבילות. חוצץ בגר ועבד
משוחרר ובנדה - לבעלה, ואף על פי שאין
טבילתו לענין מגע טהרות כשאר טבילות. דאי
פריש - שלא יתגיייר. נפרש - ולא איכפת לן.
דאמר מר קשים גרים לישראל כספחת דרתי
וגלוח תגר עליהם נפסחו על בית יעקב - לשון
ספחת, שאחזקן מעשיהם הראשונים, ולומדים
ישראל מהם, או סומכין עליהם באיסור והיתר.
ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה - שלא
יאמרו: עמים הללו הולקטין פאת שדה -
גולנים הם, ועומד עליהם הורגם בנייהם,
שכן נה הוזהרו על הגול, דלכא דרנא (גא),
ואוחרתו זו היא מיתתן, דכל בעי החראה,
לפיכך בן נח נהרג על פחות משנה פרוטה,
דנברי קפיד על דבר מועט, ולגבי ישראל הוא
מתלה. ולא ניתן להשבון - אינו בחורה, אלא
נדה. דגבי ישראל כתיב: "והשיב את הגולה
אשר גזל" (ירמיה ה). אבל בני נח אמרין
בסנהדרין (נדה,ב): אוחרתו זו היא מיתתן, וכיון
שעבר על אחת משבע מצות - נהרג. לישנא
אחרנא: מודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה -
הואיל דהן מקפידים על המנוח כל כך, כדאמר
דנהרג על פחות משנה פרוטה - מודיעין אותו
עון לקט בו שמו יחזור בו מלהתגיייר. ולשון זה
עיקר, דאי משום טעמא קמא - מאי לשון עון
לקט שכחה ופאה? וידועתו שילקוט עמים
בשרה. אסיר לן יחוד - להתיחד עם אשת
איש. שני קברים - אחד לנסקלים ולנשרפים
שהשיעו בעבירות חמורות, ואחד לנדרגים
ולנחנקים שאין מיתתן חמורה, ואינם רשעים כל
כך. עפשה - שורה גבוהה שסביב הגיז, וממנה
הולך ומשפע למעלה ולמטה. וכל נבחה - של
אותה שורה, ולא תימא רוב היקפה. ואין אוכל
בתרומה - אם כהן הוא. דכהן ערל אסור
בתרומה, כדאמר לקמן בפרק "הערל". מרוז
מכה - מכבידן את חולי המכה, כמו "מטרא
רויא לאילני" במסכת תענית (ג,ב). דאי הדר ביה
- לקדמותו, ואחר כך קדש בת ישראל -
מקדושתו, וצריכה גט. דישראל מומר קידושו
קידושין, דישראל הוא. קסלקא דעתך - דהאי
דאקיש שיחורו של עבד לגירות הנכרי - לקבל
קאמר, שבשעת טבילה שחרור העבד צריך
להודיעו מקצת מצות. אבל עבד אין צריך לקבל
- בשעת שחרור, דמשעה שטובל לשם עבדות
שיך במצות. דכתיב (דברים ה): "למען יתח
עבדך ואמתך". ועוד: דגרמין (תניגה דא, ז) "לה"
לה" מאשה. שלא קבלה עליה - להתגיייר.
כופה ומטבילה לשם שפחות - דכל טבילות
עבדים על כרחן היא. ומשחררה - ומטבילה
לשם שחרור בעל כרחא.

תְּמוּנַת אִמּוֹת, ומקבלת אני על עצמי מיתה אם אתחייב בה. אמרה
 לה. שְׁנֵי קָבָרִים – בתי קברות) נִמְסְרוּ לְבֵית דִין, אחד לקבור בו
 חייבי סקילה ושריפה התמורות יותר, ואחד לחייבי סייף וחנק
 הקלים יותר. השיבה רות נלעמ (שם) וַיֵּשֶׁב אֶקְבֶּר, מקבלת אני על
 עצמי להיקבר לפי דין התורה. מִיָּד לאחר מכן נאמר, וַיִּתְּאֶר בִּי
 מִתְּאֻמַּת הָאֵל, וגו' וַתַּחְדֵּל לְדַבֵּר אֵלַיָּהּ, שכשראתה נעמי שרות
 משתוקקת להצטרף אליה ולהתגיר, חדלה מלדבר אליה
 ולשכנעה שתשוב לבית אביה. ומכאן שאין מרבים לאיים על הגר
 שיפרוש.
 עוד שנינו בברייתא: אם קִיָּבֵל הגר על עצמו עול מצוות מִלֵּין אוֹתוֹ
 מִיָּד. מפרשת הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא, משום דְּשִׁחִי מַצּוֹה לֹא מִשְׁחִינָה,
 ומיד כאשר אפשר לקיים את המצווה יש לקיימה.
 עוד שנינו בברייתא: נִשְׁתַּיִּירוּ בּוֹ צִיצִין הַמַּעֲבָדִין הַמִּלֵּה וכו' חוזרים
 ומלים אותו. מפרשת הגמרא: צִיצִין אלו הם בְּרִיתָנָן בשבת (קלו),
 אלו הן צִיצִין הַמַּעֲבָדִין הַמִּלֵּה, אם נשתתף בְּשֵׁר מהעירלה בשיעור
 החוֹמָה – (המכסה) אֵת רֹב הַעֲמֻתָּה, הרי הוא עדיין ערל, וְאֵם הוּא
 כְּחַן אִינוֹ אוֹכֵל בְּתֵרוּמָה. וְאִמֶּר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּר אֲבָא אִמֶּר רַב, כוונת
 המשנה היא לְבָשֶׁר החוֹפֶה את רֹב גּוֹבְהָה שֶׁל עֲמֻתָּה, ולא לבשר
 הערלה החופה את רוב היקפה של העטרה. ואפילו אם הוא מכסה
 את רוב גובהה רק במקום אחד, הרי הוא מעבב את המילה.
 עוד שנינו בברייתא: נִתְרַפָּא מִטְּבִילִין אוֹתוֹ מִיָּד. מדייקת הגמרא:
 נִתְרַפָּא אֵין – מטבילים אותו, אך כל זמן שלא נִתְרַפָּא ממילתו לֹא
 מטבילין אותו. מֵאֵי טַעְמָא, משום דְּמֵאִין מְרִיז מִכָּה – שהמים
 מכבידים על חולי המכה, ועל כן יש להמתין עם טבילתו עד
 שיתרפא.
 עוד שנינו בברייתא: וְשֵׁנִי תִלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִים עַל גְּבִי. מקשה
 הגמרא: אִיךָ דִּי בְּשִׁנִּים, וְהָאֵם רַבִּי חֵיָא אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, גֵּר צִירִךְ
 בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה משום שנאמר 'מִשְׁפָּט' בסמיכות לגר, כמובא
 לעיל (ע"א). מתרצת הגמרא: הָאֵם כְּבֵר אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן לְתַנָּא – לשונה
 המשניות שיישב לפניו, תִּנֵּי 'שְׁלֹשָׁה תלמידי חכמים'.
 עוד שנינו בברייתא: מִכָּל וְעָלָה מִטְּבִילוֹת הָרִי הוּא בִּישְׁרָאֵל לְכָל
 דְּבָרָיו. מפרשת הגמרא: לְמֵאִי חֲלָקְתָא נִאֲמַר כֵּן, דְּאֵי חֲדָר בֵּיהּ הָגֵר
 והתחרט מגירותו ואחר כך מִקְדָּשׁ בֵּית יִשְׂרָאֵל, אין מועילה לו
 חזרתו, אלא יִשְׂרָאֵל מוֹסֵר קְרִינָא בֵּיהּ, וְקִדּוּשׁוֹ קִדּוּשֵׁן, ועד שלא
 יגרשנה בגט הרי היא אסורה על אחרים.
 עוד שנינו בברייתא: אִתָּה גֵר וְאִתָּה עֲבֵד מְשֻׁחָרֵךְ שׁוּיִם לַעֲנֵן
 גִּירוֹת. קִשְׁלָא דַּעְתָּךְ שבאה הברייתא להשוותם לענין שגם עבד
 משוחרר צריך לְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַצּוֹת בשעת טבילתו. מקשה
 הגמרא: וְרַמְיָנָהּ, הלא שנינו בברייתא אחרת, בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים
 שצריך קבלת עול מצוות, דווקא בְּגֵר שבא להתגיר, אֲבָל בְּעֵבֶד
 מְשֻׁחָרֵךְ אֵין צִירִךְ לְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַצּוֹת בשעת טבילתו, שהרי
 משעה שטבל בתחילה לשם עבדות כבר התחייב במקצת מצוות
 כאשר, ועל כן בשעה שמשחרר נעשה ישראל גמור בעל כרחו.
 מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַב שְׁשֵׁת, לֹא קִשְׁיָא סתירה זו, משום שדין
 זה באמת שנוי במחלוקת תנאים, וְהָאֵם – הברייתא הסוברת שעבד
 משוחרר אינו צריך לקבל עליו עול מצוות בשית רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן
 אֶלְעָזָר היא שנויה, וְהָאֵם – הברייתא הסוברת שצריך לקבל עליו
 עול מצוות בשית רַבֵּנָן היא שנויה. דַּתְנָא בברייתא, שכן הלכה
 בידינו, שהלוקח בשבי מלחמה אשה יפת תואר, התירה לו התורה
 אותה רק לאחר שלשים יום שבהם תשב ותתאבל על אביה ואמה.
 ותגלה את שערה ותגדל את צפרניה, שאז מטבילה לשם גירות
 ומותרת לו. ושנינו בברייתא, מֵה שֵׁנִי נִאֲמַר בַּהּ (דברים כ"א) 'וְבִקְבָתָהּ
 אֵת אִמָּהּ וְאֵת אִמָּהּ וְגו' יָרַח מֵיָּמִים, בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים, דווקא שֵׁלָא
 קְבָלָה עָלֶיהָ עוֹל מַצּוֹת ובא לגיירה בעל כרחו, שאז אינו מותר
 בה עד שתעשה את כל הדברים האמורים בפרשה. אֲבָל אִם קְבָלָה
 עָלֶיהָ עוֹל מַצּוֹת ורוצה להתגיר מעצמה, מִטְּבִילָה מִיָּד לשם
 גירות ומותר בָּהּ מִיָּד. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן אֶלְעָזָר אִמֶּר, אֵף עַל פִּי שֵׁלָא
 קְבָלָה עָלֶיהָ להתגיר מעצמה, בידו להתירה לו מִיָּד על ידי שבוֹקֵה
 וּמִטְּבִילָה בעל כרחו לְשֵׁם שְׁפָחוּת, ולאחר שנעשתה שפחתו
 הכנענית הוא חֲזוֹר וּמִטְּבִילָה לְשֵׁם שְׁחָרִי, וּמִשְׁחָרְרָהּ,

לֹא רֹב – (הרבה) מִכָּה, שכן יצר הרע מחזיר אחריהם להחטיאם,
 ומרוב טובה תזוה עליהם דעתם ויבואו לידי חטא, וְלֹא רֹב
 – (הרבה) פִּירְעָנוּת, כדי שלא יאבדו מן העולם. וְאֵין מְרַבִּין עָלָיו מִדי
 הרבה בדברים לאיים עליו שיפרשו, וְכֵן אֵין מְרַבִּקִין עָלָיו
 להודיעו את כל דקדוקי הדינים והעונשים אלא רק את מה
 שהזכיר לעיל. ואם קִיָּבֵל על עצמו דברים אלו, אין משהים אותו
 אלא מִלֵּין אוֹתוֹ מִיָּד. ואם לאחר ששמו אותו נִשְׁתַּיִּירוּ בּוֹ צִיצִין
 הַמַּעֲבָדִין אֵת הַמִּלֵּה, חוֹזְרִים וּמִלֵּין אוֹתוֹ פעם שְׁנִיָּה ומסירים צִיצִין
 אלו. וממתינים עד שיתרפא, ולאחר שנתרפא מִטְּבִילִין אוֹתוֹ מִיָּד.
 וְשֵׁנִי תִלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִים עַל גְּבִי, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ לפני הטבילה
 מִקְצַת מַצּוֹת קְלוֹת וּמִקְצַת מַצּוֹת חֲמִירוֹת פעם שְׁנִיָּה. ולאחר שטָבֵל
 וְעָלָה מִטְּבִילוֹ הָרִי הוּא בִּישְׁרָאֵל לְכָל דְּבָרָיו. ואם היא אִשָּׁה שבאה
 להתגיר, נִשִּׁים מוֹשִׁיבוֹת אוֹתָהּ בְּמִים עַד צִוְּאָהָ כְּדִי שתהיה
 מכוסה מפני הדיינים, וְשֵׁנִי תִלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִים לָהּ מִבְּחוּץ
 וּמוֹדִיעִין אוֹתָהּ לפני טבילתה מִקְצַת מַצּוֹת קְלוֹת וּמִקְצַת מַצּוֹת
 חֲמִירוֹת, ואחר כך נכנסים הדיינים והיא טובלת בפניהם, והם
 מחזירים פניהם ויוצאים, כדי שלא יראה בשעה שהיא עולה מן
 המים. וְאִתָּה גֵר וְאִתָּה עֲבֵד מְשֻׁחָרֵךְ שטובל כדי להיעשות ישראל
 גמור, שוים באופן גירותם. וּבְמִקְוֵם שְׁנִיָּה מוֹבִילָה, שהוא מקוה או
 מעין של ארבעים סאה, שֵׁם גֵּר וְעֲבֵד מְשֻׁחָרֵךְ מוֹבִילִין לגירותם. וְכָל
 דְּבָר שֶׁחֻצֵּץ בְּמִטְבִּילָה שהיא לצורך טהרת טמאים לענין מגע, חוֹצֵץ
 גַּם בְּטַבִּיל גֵּר וּבְטַבִּיל עֲבֵד מְשֻׁחָרֵךְ שטבילת נְדָה להתירה
 לבעלה.
 הגמרא מבארת את דברי הברייתא מתחילתם: אִמֶּר מֵר, גֵּר שָׂבָא
 לְהַתְגִּיר, אִמֶּרִים לוֹ, מָה רֵאִיתָ שָׂבָא לְהַתְגִּיר, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ
 מִקְצַת מַצּוֹת קְלוֹת וּמִקְצַת מַצּוֹת חֲמִירוֹת. מפרשת הגמרא: מֵאֵי
 טַעְמָא מודיעים לו. משום דְּאֵי פִּירֵשׁ בְּשִׁישְׁמַע מִהַמְצוּוֹת, נִפְרִישׁ –
 יפרוש ולא יתגיר, ואין לנו חפץ בגירותו. דְּאִמֶּר רַבִּי חֲלֵבֵי קִשִּׁים
 גִּירִים לְיִשְׂרָאֵל בְּסַפְחָת – (נגע צרעת), לפי שהם ממשיכים לנהוג
 כמגעשים ורשאים, וישראל לומדים מהם, וגם סומכים עליהם
 באיסור והיתר. ויש להביא סמך לדבר זה מזה דְּכָתִיב (ישעיה י"א),
 'וְנִלְוָה הָגֵר עִלְיָהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב', הרי שנאמרה לשון
 'ספחת' בגרים.
 הגמרא ממשיכה לפרש את המשך דברי הברייתא: וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ
 עוֹן לְקָם שִׁבְחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי. מפרשת הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא
 מודיעים אותו דווקא על אלו, משום דְּאִמֶּר רַבִּי חֵיָא בֶר אֲבָא אִמֶּר
 רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּן נָח נִתְּנָה עַל עוֹן גּוֹזִילָה, ואפילו על פְּחוֹת מִשְׁנָה
 פְּחוֹתָה, מכיון שהוא מקפיד על ממונו ביותר, ואינו מוחל אף פחות
 משהו פרוטה. וכמו כן גזל כן נח לא נִתָּן לְהַשְׁכּוֹן, שכן אין לו
 אפשרות לתקן את עוון הגזילה על ידי השבה, כי רק ישראל נצטוו
 להשיב את הגזילה, ולא בני נח. ומשום שהם מקפידים ביותר על
 ממונם, כשהם באים להתגיר יש להודיעם על חוב לקט שכחה
 ופאה, שמא יחזרו בהם משום מצוות אלו. (וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ) עוֹן
 שִׁבְחָה וּפָאָה).
 עוד שנינו בברייתא: וְאֵין מְרַבִּים עָלָיו וְאֵין מְרַבִּקִים עָלָיו. אִמֶּר רַבִּי
 אֶלְעָזָר מֵאֵי קִרְיָא – מהו הכתוב שממנו אנו למדים שאין מרבים
 עליו בדברים ואין מדקדקים עליו להודיעו את כל דקדוקי המצוות
 והעונשים, דְּכָתִיב בנעמי וברות שרצתה להתגיר (רות א' יח), 'וַיִּתְּאֶר
 בִּי מִתְּאֻמַּת הָאֵל לְקַבֵּל אֹתָהּ וַתַּחְדֵּל לְדַבֵּר אֵלַיָּהּ'. הגמרא מפרטת
 את הדין ודברים שהיה ביניהן קודם לכן. אִמֶּרָה לָהּ נעמי לרות,
 אִמֶּר לָךְ – אסור לנו לצאת מחוץ לתחום שְׂבָתָה, והשיבה לה רות
 (רות א' טו), 'בְּאִשְׁרֵי תִלְכִּי אֵלַי' – ולא אלך בשבת למקום שאסור לך
 ללכת. אמרה לה נעמי, אִמֶּר לָךְ – יחזר של איש עם אשת איש,
 והשיבה לה רות (שם) 'בְּאִשְׁרֵי תִלְכִּי אֵלַי', ואם אשה במקום
 שאסור לך לשהות. אמרה לה נעמי, מִשְׁפָּרְדִּין – (מצווים אנו) על
 שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַצּוֹת, והשיבה לה רות (שם) 'עֲמֹךְ עִמִּי',
 ומקבלת אני על עצמי כל מצוות אלו. אמרה לה נעמי, אִמֶּר לָךְ
 לעבוד עֲבוֹדַת בּוֹכֵבִים, והשיבה לה (שם) 'וְאֵלֶיךָ אֵלַיָּהּ', ולא
 אעבוד אלהים אחרים. אמרה לה. אֶרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין
 להמית בהם חייבי מיתות בית דין. השיבה לה (שם א' יח), 'בְּאִשְׁרֵי'

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 לט אכל מחט שנפלט חדה שנח או חור שלה שנסח – אסור לטלטלה, מפני שבטל תורת כלי ממנה שסו.
- 2 ואינה דומה לשברי שאר כלים שמותרים בטלטול הואיל וראויים לתשמיש אחר, ומחט זו שנפלט חדה
- 3 או חודה, ראוייה גם כן לתשמיש אחר, כגון לטול בה את הקוץ, מפלמקום אין רגילות כלל ליחד אותה
- 4 לתשמיש, אלא דרכו של אדם לזרקה בין גרוטאות (פרוש: שברי מתכות), מה שאין כן בשברי שאר
- 5 כלים שרגילים ליחדם לתשמיש אחר, לכן לא נפקע שם כלי מהם.
- 6 ומכל מקום, אם יחד שסב מחט זו לאיזה תשמיש שסגר שסד – נעשה עליה תורת כלי, ומותר לטלטלה כדין
- 7 כלי שמלאכתו להתר שסד שסו אם יחדה לתשמיש המתר בשבת.
- 8 ומחט חדשה שלא נקבה עדין שסו – מתר לטלטלה לצורך גופה שסו, לפי שלפעמים אדם נמלך עליה

ביאורי הלכה

- שנח שנפלט חודה – בין בערב שבת בין בשבת ³⁴⁷. לעולם ³⁵³.
- שנח חור שלה – או חודה או חור שלה ³⁴⁸.
- שס [תורת כלי ממנה – ואסורה בטלטול אפילו לצורך גופה ומקומה ³⁴⁹.
- שסא [בין גרוטאות – בדוגמת שברי עריבה קטנים האסורים בטלטול גם אם ראויים לכיסוי כלי ³⁵⁰.
- שסב [אם יחד – בערב שבת מבעוד יום ³⁵¹.
- שסג [לאיזה תשמיש – ליטול בה את הקוץ, או לשים אותה בצעיף ³⁵².
- שסד [לאיזה תשמיש – צריך לייחדה לתשמיש זה

ציונים והוספות

- (347) כדלעיל סעיף כו: בין שנשברו בשבת בין שנשברו בחול.
- (348) היינו במחט נקובה המשמשת לתפירה, אבל מחט שאינה נקובה המשמשת לקשירת צעיפי נשים לא בטלה ממנה תורת כלי עד שיינטלו גם ראשה וגם חודה, כדלעיל ס"ו ש"ג סכ"ד.
- (349) כדלעיל סעיף כו.
- (350) דלעיל סעיף כט, כי אין דרך להשתמש בהם לזה ולכן בטלה מהם תורת כלי.
- (351) כדלעיל ס"ו שג סכ"ד, ואסורה בטלטול ללא ייחוד אפילו אם רגיל לייחדה לתשמיש היתר וגם אם ניטל חודה בשבת עצמה, ובהל"ד ס"ק יז ביאר שאף שדבר שהקצה מדעתו בשבת עצמה יכול לחזור ולעשותו כלי, היינו דווקא במה שאחד מקצה מדעתו, אבל לא דבר שכל אדם מקצה מדעתו וזורקה לבין הגרוטאות – שצריך לייחדה מחדש (וראה לעיל הערות רמב, רנא).
- (352) כמבואר בס"י שג שס, ואם ניטל גם החור שלה מותר גם לצאת בה לרשות הרבים.
- (353) בתהל"ד ס"ק יט פירש שדי ביחוד לשבת זו כי ביחוד לעולם פשיטא דלכ"ע מהני, אך לא משמע כן בשוע"ר, וי"ל שהחידוש בזה משום שכיון שבטלה דעתו בדעת כל אדם עד שלא מועיל שבדעתו להשתמש בה ללא ייחוד מערב שבת (כפי שביאר התהל"ד עצמו בס"ק יז הובא לעיל הערה שנא) והיה מקום לומר שגם על ידי ייחוד לעולם לא
- יועיל ללא מעשה (ראה ס"י שג הערה קמא על ב' שיטות בזה). וכן כתב בחידושי הר"ן הובא בנמוקי יוסף קכג, א: "דכיון שנראית ונדחית שוב אינה חוזרת ונראית במחשבה".
- (354) כדלעיל סעיף טז, והחידוש כאן שמלבד שיכול לתת לה תורת כלי על ידי ייחוד במחשבה בלבד (ולא ייחוד שעל ידי מעשה כפי שהסתפק במוסגר לעיל ס"י שג סכ"ד) הרי המחשבה נותנת לה דין כלי שמלאכתו להיתר לגמרי, אבל אם היה צריך ייחוד שעל ידי מעשה, כתב בתהל"ד ס"ק יט: שלדברי הסוברים דבעי מעשה אינו מותר לטלטלם אלא לצורך דבר שהוכנו לכך לדעת הרב ז"ל שם.
- (355) המחט אינה כלי שמלאכתו לאיסור כיון שעדיין לא ראוייה לתפירה, וכן אינה כלי שמלאכתו להיתר כיון שעדיין לא ייחדה לכך ולכן אסורה בטלטול לצורך מקומה, אלא שכיון שיש לה תורת כלי יכול לתת לה גדר כלי ממש אפילו בשבת עצמה (ראה מעין זה לעיל הערה רנא) ובכך משתמש בה בשבת לצורך גופה הרי מחשבה זו עצמה נותנת למחט גדר "כלי", ולכאורה לאחר שהשתמש בה לצורך גופה אם דעתו לייחדה לכך לעולם יהיה מותר לטלטלה ככל כלי שמלאכתו להיתר, אלא שמהלשון "שלא ניקבה עדיין" משמע שלא מייחדה כעת לשימוש של היתר ולכן אין לטלטלה לצורך מקומה אף שיש לה תורת כלי כי לא נגמרה עדיין מלאכתה (ע"פ חידושי הר"ן קכג, א ד"ה תרגמא).

- 1 וּמִיִּיחָדָה בְּךָ בְּלֹא נֶקֶב וּמִיִּיחָדָה שְׁשׁ לְנִטְיִילַת קוֹץ, לִכֵּן יֵשׁ תּוֹרַת פְּלִי עָלֶיהָ אֶף שְׁעָדִין לֹא יִחָדָה שְׁנָה, מִה שְׁאִין
2 בֵּן בְּשִׁנְטִיל חָדָה אָדָם זֹרֶקָה לְבֵין הַגְּרוּטָאוֹת:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת טעף לט

ביאורי הלכה

- שש"ט] ומיידה – היתר טלטול המחט בגלל שלפעמים
תורת כלי³⁵⁶. מייחדים אותה לכך, אבל אם לעולם לא מייחדים
שע] לא יחדה – מערב שבת³⁵⁷. אותה לזה אלא לפעמים נוטלים בה קוץ – אין לה

ציונים והוספות

- שימוש "לפעמים" ללא ייחוד לא מועיל לתורת כלי.
(357) או אפשר לפרש שעדיין לא יחדה אלא בדעתו לנקבה
כדי שתהיה עומדת לתפירה (כמבואר לעיל הערה שנה).
(356) משום שכל עוד לא ניקבה אינה כלי כלל כדלעיל
הערה שנה, ואילו תורת כלי הוא רק אם לפעמים מייחדים
אותה לזה (כבנדר"ד) או אם רגילים להשתמש בה כך
לנטילת קוץ (כדלהלן סעיף נח לעניין טלטול עורות), אבל

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שסו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בתוכו:

- טו המזכה לאחרים משלו אינו צריך להודיע להם קודם
השבת שעירב עליהם אלא מודיעם בשבת והם מותרים
לטלטל ואע"פ שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות
(כמו שיתבאר בסימן שצ"ג) לא ידעו ממנו כלל אין בכך
כלום שקניית עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא
מדעתו:
טז בני החצר שהיו מסובים לאכול בבית אחד מהם וקידש
עליהם היום הפת שעל השלחן סומכין עליו משום
עירוב אפילו הוא פת של בעל הבית לבדו ואע"פ שהמערב
משלו צריך לזכות בכאן סתמו כפירושו שכל שזימן לאכול
על השלחן הרי זיכה להם את הכל ואף על פי שלא הונח
הפת על השלחן לשם עירוב אין בכך כלום.
והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להנחת עירוב אבל
אם מסובין בחצר אינו עירוב שהרי העירוב צריך להיות
בבית דירה.
וכן בני החצר שיש להם פת בשותפות לסחורה אינם צריכים
לערב כלל אם הפת מונח בבית דירה אע"פ שלא הונח שם
לשם עירוב כלל:
יז אפוטרופוס של קטן יכול לערב בעד הקטן אפילו משל
הקטן שלא מדעתו מפני שהוא לו כבן בית שיכול לערב
משל בעל הבית שלא מדעתו כמו שיתבאר בסי' שס"ז:
יח מצוה לחזו(ר) אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו
לטלטל באיסור.
וצריך לברך עליו אקב"ו על מצות עירוב כמו שצריך לברך
על כל מצות של דבריהם.
ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן
הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הבתים
שבחצר ונוסח שלנו יתבאר בסימן שצ"ה.

והוא שמערב משלהם אבל אם מזכה להם משלו אין צריך להודיעם אפילו כלה מין הראשון לפי שבדאי יתרצו שיערב עליהם בכל המינים שירצה כיון שהם אין נותנים כלום.

ואם לא כלה מין הראשון לגמרי אלא נתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת ובא להוסיף עליו יכול להוסיף אפילו ממין אחר ואין צריך להודיעם אף על פי שמערב משלהם:

* * *

ב וכל זה אם בא להוסיף מחמת שנתקלקל אבל אם בא להוסיף מחמת שניתוספו דיורין בחצר אפילו אם מזכה להם משלו צריך להודיע לכל מי מהם שצריך להודיע לו בתחלת עירוב דהיינו כל מי שביתו פתוח לשתי חצרות לפי שהוספה זו היא תחלת עירוב להם ובתחלת עירוב אין מערבין שלא לדעת לכל מי שביתו פתוח לשתי חצרות אפילו אם מזכה לו משלו כי שמא אינו חפץ כלל לערב בחצר זו אלא באחרת:

ג כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו בזמן שהם י"ח או פחות שיעורן כגרוגרת פת לכל אחד ואם הם יותר מ"ח אפילו הם אלף או יותר שיעורו מזון ב' סעודות שהם י"ח גרוגרות שהם כששה ביצים בינונית פת ויש אומרים שב' סעודות הן כשמונה ביצים.

וכל זה בתחלת העירוב אבל שיורי עירוב דהיינו עירוב שהיה בו כשיעור ונתמעט אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתייר בו אפילו כל שהוא כשר אף לשאר שבתות.

ואפילו אם המשווייר אינו ככר שלם אלא פרוסה ולא אמרו שאין מערבין בפרוסה אלא בתחלת העירוב ואפילו אם נפרס קודם כניסת השבת כשר אם שיעורו קיים עד כניסת השבת שהרי לא הצריכו שלם אלא בשביל שלא יבוא לידי מחלוקת וא"כ דיו כשהוא שלם בשעת הנחתו אבל אם נתמעט משיעורו קודם כניסת השבת אף אם המשווייר הוא ככר קטן שלם פסול שתחלת העירוב הוא תחלת כניסת השבת:

* * *

ד אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמו שכלה לגמרי וצריך לערב מחדש ולכן נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה שאינה ממהרת להתעפש ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח ויכולין לשמור העירוב כל השנה וזה טוב יותר מלערב כל ערב שבת כי שמא ישכחו מלערב פעם אחת וזהו טעם המנהג אבל באמת יותר טוב לערב כל ערב שבת כי רוב פעמים מצה של עירוב מתקלקלת ומתעפשת מאורך הזמן ואינה ראויה לאכילה והרי היא כמו שכלתה לגמרי וכל המערב בכל ערב שבת יש לו לאכול העירוב למחר כמו שיתבאר בס' שצ"ד.

והרוצה לעשות על צד היותר טוב יערב משלו בכל ערב שבת ויזכהו לכל הקהל ע"י אחר ובזה אין חשש אם יתקלקל העירוב שבבית הכנסת ולא יברך על שלו כיון שיש עירוב בבית הכנסת ושמא הוא כשר והברכות אינן מעכבות:

חלק ב סימן שסט באיזה אופן מקנין העירוב:

א הנותן מעות לנחתום ואמר לו אם יבואו בני החצר

ואפילו איננו רגיל לערב עמהם אבל באותה שאינו רגיל בה אינה מערבת עליו בעל כרחו אלא אם כן הוא עצמו היה רגיל לערב עמהם אבל אם לא הורגל עדיין לערב עמהם אינם יכולים ליטול עירובו שלא מרצונו ברצון אשתו כיון שאינו אוסר עליהם.

* * *

והוא שגילה דעתו בפירוש שאינו רוצה אבל כל זמן שלא אמר כן בפירוש יכולה אשתו ליתן להם עירובו אע"פ שאינו אוסר עליהם ואינו רגיל לערב עמהם לפי שמן הסתם נוח לו בעירוב אשתו.

אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו אפילו לבני חצר שאוסר עליהם ורגיל לערב עמהם אבל יכולה היא לזכות להם ממזונותיה שהוא שלה.

ואם אין הבעל והאשה בעיר יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו שמן הסתם לא יקפיד עליהם והוא שאין הבית פתוח אלא לחצר אחת שיעירוב זה בודאי זכות הוא לו ואין לו בו צד חובה וזכין לאדם שלא מדעתו אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות אין כל אחת מהן יכולה לערב עליו משלו ממה שנותנים לה בני ביתו שלא בידיעתו כי עירוב זה איננו זכות לו ודאי כי שמא לא יחפץ לערב עם חצר זו אלא עם זו ומכל מקום אם הוא רגיל לערב באחת מהן יכולה היא לערב עליו שלא מדעתו ממה שנותנים בני ביתו כי מן הסתם חפץ הוא בעירובה גם היום כמו עד עתה.

אבל מי שעירב כבר עם בני החצר ועירובו קיים ואח"כ חזר בו מעירובו אין חזרתו כלום ועירובו עירוב בעל כרחו אם אוסר עליהם או שרגיל לערב עמהם אבל אם אינו אוסר עליהם ואינו רגיל לערב עמהם ועירב באקראי ואח"כ חזר בו הרי נתבטל עירובו ואם רוצה לחזור ולערב צריך לחזור ולזכות בעירובו:

* * *

חלק ב סימן שסח אם אחר שיעירבו נתקלקל העירוב:

א עירבו ואח"כ נתקלקל העירוב ונתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת ובא אחד מבני החצר לתקנו להוסיף עליו עד כשיעור אם בא לערב ממין הראשון אין צריך להודיע להם אפילו מערב עליהם משלהם ובלבד שלא יטול פתם מבתיהם שלא מדעתם אלא בני הבית יתנו לו ואפילו אם כלה הראשון לגמרי ובא לערב מחדש משלהם אין צריך להודיעם ואפילו מי שצריך להודיע לו בתחלת העירוב ואין מערבין בתחלה שלא מדעתו כגון שביתו פתוח לשתי חצירות שאין העירוב הזה זכות לו בודאי וכמו שנתבאר בס' שס"ז אין צריך להודיע לו כשנתקלקל וחוזר ומתקנים אותו שכיון שכבר נתרצה בו בתחלה מן הסתם גם עכשיו יתרצה בו.

אבל אם בא לערב ממין אחר (כגון שמתחלה היה פת חטים ועכשיו בא לעשותו מפת אורז) אם כלה מין הראשון לגמרי צריך להודיע לכל מי שצריך להודיע לו בתחלת עירוב שגם עכשיו הוא כתחלת עירוב כיון שכלה מין הראשון לגמרי ושמא לא יתרצו במין זה.

יזכה במעוה בלבדה וחזקה שליח עושה שליחותו.
ואפילו אם אמר זכה לי אם נתן לו כלי שיקנה לו בתורת
קנין סודר קנה עירוב.
ואם נתן מעוה לבעל הבית ואמר לו זכה לי בעירוב קנה
עירוב לפי שאין דרך בעל הבית למכור פת משלו ולדעת
שיקנה לו במעותיו פת מן השוק אמר לו כן וכאילו אמר
ערב לי שעשאו שליח לערב וחזקה שליח עושה שליחותו
ומן הסתם קנה לו וזכה בשבילו או זיכה לו ע"י אחר משלו:

חלק ב סימן שע דיני שיתוף בעירוב:

א הדר בבית שער אע"פ שיש לו ד' מחיצות כיון שרבים
עוברים דרך שם לבתיהם אין עליו תורת בית אלא תורת
חצר ואין צריך לערב עם שאר הבתים וכן הדר באכסדרא
ומרפסת שבחצר אינו אוסר על בני החצר שאינם חשובות
דירה וכן סוכת החג בחג אינה חשובה דירה לאסור אבל
הדר בבית התבן בבית הבקר בבית האוצר בבית העצים
אוסר עד שיערב לפי שראויים לדור בהם וחשובים דירה
אע"פ שעשויים מקנים וכיוצא בהם:

לקנות ממך ככר לעירוב זכה לי בעירוב שיהא לי חלק
עמהם בשביל מעוה זו אינו עירוב לזה שמעות אינן קונות
עד שימשוך ואפילו אם זיכה הנחתום הככר לכל בני החצר
כולם בכלל ע"י אחר במתנת חנם והרי גם זה הוא מכלל
בני החצר ונתכוין הנחתום שגם זה יזכה ויהיה לו חלק
בככר זה מכל מקום לא נתכוין הנחתום שיזכה בו זה ע"י
הזוכה שיהא נעשה שלוחו כמו שנעשה שליח לכל שאר בני
החצר שמזכה להם הנחתום במתנת חנם אלא דעת הנחתום
הוא שזה יש לו כבר זכות בככר זה בשביל המעוה שנתן לו
ולשאר בני החצר שנותן להם מתנת חנם להם בלבדם הוא
שעושה את הזוכה שליח שיזכה בשבילם אבל לזה אינו
עושהו שליח כלל ונמצא שאין לו חלק בעירוב.

* * *

(אבל אם יש בדעתו שיהיה הזוכה שליח לזה כמו לשאר
בני החצר קנה עירוב). ואם אמר לו ערב לי קנה עירוב בכל
ענין אם זיכה לכל בני החצר כולם בכלל שהרי עשאו שליח
לערב לו בענין שיועיל וכיון שאי אפשר להיות לו עירוב
אלא אם כן יזכה לו ע"י אחר כמו לאחרים שלא נתנו מעות
הרי זה כאילו אמר לו שיזכה לו ע"י אחר כמו לאחרים ולא

לְקוּטֵי תוֹרַה' פִּרְשַׁת אַחֲרֵי – הַפְּרָשָׁה הַחֲסִידִית

בִּיאוּר הַדְּבָרִים בְּעֵנֶן "לְטַהֵר", "תְּטַהֲרוּ"

הַיְחָדוּד. וְכֵף הוּא בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ מִקִּיף עָלָיו, שְׁמִקִּיף
גַּם אֶת נַפְשׁוֹ לְהַתְּפַלֵּל בְּבַחֲשֵׁינָה אֹר אֵין-סוֹף, בְּבַחֲשֵׁינָה
יְחָדוּד עַל יְדֵי מִקִּיף אַחָד הַכּוֹלֵל ב' הַבְּחִינּוֹת.
וְעַתָּה נִבְּאוּ לְבִיאוּר "לְבוּשִׁיָּה כְּתֹלֵג חַיּוּר":
אֵיתָא בְּזֵהרָה, שְׁהִי"ג תִּיקוּנֵי דִיקָנָא, נִקְרָא לְפַעְמֵי
גַּם כֵּן בְּשֵׁם "לְבוּשִׁיָּה כְּתֹלֵג חַיּוּר". אֵף הָאֲמַת הוּא,
שְׁעִיקָר הַלְבוּשׁ הוּא ה"חֲשֵׁמֶל". וְלֹא הַחֲשֵׁמֶל הַמְּפָסִיק
בֵּין אֲצִילוֹת לְבִי"ע, כִּי זֶהוּ מַחֲצוֹנִיּוֹת בִּינָה, וְהוּא בְּנוּגָה
שְׁמַבְחִינָה שְׁבִירַת הַכְּלִים. אֲלֹא הוּא הַחֲשֵׁמֶל עָלָיו
הַמִּקִּיף כָּל הָאֲצִילוֹת. דְּהֵינּוּ שְׁהַתְּלַבְּשׁוֹת גְּבוּרָה-דְּעִתִּיק
בְּמוֹתָא-סְתִימָאָה הוּא עַל יְדֵי מִקִּיף זֶה.
(ב' לְקוּטֵי הַש"ס" מִהֲאֲרִיז"ל דָּף ט"ז, דְּבֹר הַמּוֹתָחִיל "לְכִי
וּמַעֲטִי" אֵיתָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

בִּיאוּר הַדְּבָרִים בְּעֵנֶן "לְטַהֵר", "תְּטַהֲרוּ":
הִנֵּה "חַיִּי צַעַר תַּחֲיָה", הֵינּוּ מִהַתְּבַוְּנָנוֹת מְגֻדּוֹלַת
אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, שְׁכַשְׁמוּ כֵּן הוּא – אֵין לוֹ סוֹף כֹּי,
מִמִּילָא יַחֲיָה "חַיִּי צַעַר" עַל מַה שְׁרַחֲוֹק מֵאוּר פְּנִי
יְתִבְרָךְ.
וְתַחֲיָה זֹאת נִחְמָתוֹ: "אֲשֶׁרִיף וְטוֹב לָךְ [..] בְּעוֹלָם-הַזֶּה"
עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, שְׁהִיא חֲכָמָתוֹ, וְשֵׁם הַתְּלַבְּשׁוֹת אֹר
אֵין-סוֹף מִמֶּשׁ בְּחֲכָמָה, וְנִמְצָא מִתְּלַבֵּשׁ גַּם הוּא בְּלְבוּשׁוֹ
שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא, וְנַעֲשֶׂה יְחָדוּד אֵין-סוֹף בְּנַפְשׁוֹ, וְזֶהוּ
"יְחָדוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ-הוּא וְשִׁכְנִיתִיָּה".
וְכַמְבּוֹאֵר בְּזֵהרָה בְּעֵנֶן יְחָדוּד זו"ג, שְׁהַמְּלָאכִים מְכַסִּים
הַיְחָדוּד בְּגִדְפִין, וְכִיסִּיו זֶה הוּא נִמְשָׁךְ מִבְּחִינָה אֲבָא-
וְאִמָּא כֹי, דְּהֵינּוּ שְׁנַמְשָׁךְ מִקִּיף אַחָד לְשִׁנִּיהֶם לְצוּרָךְ

וְעַד. וְרָאָה זֶהר חֶלֶק א לר, א. וְרָאָה אֲגֻרוֹת קוֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמִיר חֶלֶק
כ עֲמוּד עֵט.

4. (וְהוּבָא ב' פְּרִי עֵץ חַיִּים", שְׁעַר הַקְּדִישִׁים, פֶּרֶק א'. וְעֵינִי ב' עֵץ חַיִּים",
שְׁעַר הָאֲרֵת הַמּוֹחִין, פֶּרֶק ב'. וְעֵינִי מִזֶּה גַּם כֵּן ב' מִקְדָּשׁ מִלָּךְ" סוֹף חֶלֶק
א', בְּהַשְׁמָטוֹת, דְּבֹר הַמּוֹתָחִיל "בְּרָאשִׁית").

5. (זֶהר חֶלֶק ג נְשֵׂא קַבָּה, סוֹף עֲמוּד ב).

1. (פְּרָשְׁתֵּנוּ טו, ל "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עַלְיֵכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאוֹתֵיכֶם, לִפְנֵי
ד' תְּטַהֲרוּ").

2. (אָבוֹת ו, ד: "כֵּף הִיא דְּרָבָה שֶׁל תּוֹרָה: פֶּת בְּמַלְחָתָא, וּמִיָּם בְּמִשְׁוֹרָה
תִּשְׁתַּה, וְעַל הָאֲרֵץ תִּישָׁן, וְחַיִּי צַעַר תַּחֲיָה, וּבִתּוֹרָה אֶתָּה עֲמַל. אִם אֶתָּה עֲשֵׂה
כֵּן, אֲשֶׁרִיף וְטוֹב לָךְ: "אֲשֶׁרִיף" – בְּעוֹלָם הַזֶּה, "טוֹב לָךְ" – לְעוֹלָם-הָבָא).

3. (עַל פִּי נוֹסֵחַ הַתְּפִלָּה הַפְּלַת שְׁחִירַת. "ה' מִלָּךְ; "ה' מִלָּךְ; "ה' מִלָּךְ: ה' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם

– בחינת חכמה¹¹ אצל הנבראים.

וְעַל עֵינֵי זֶה נֶאֱמַר (תהלים קמו, י"ט): "מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ כַּפְתִּים כו', יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּמָּסֶם, יֵשֶׁב רוּחוֹ וַיָּלֹו מַיִם. מִגִּיד דְּבָרָיו לַיַּעֲקֹב – שְׁלֵהוּיּוֹת "מִגִּיד דְּבָרָיו לַיַּעֲקֹב", שְׁהוּא מִבְּחִינַת "וַיָּלֹו מַיִם" – נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַקֶּרֶחַ, שְׁנִגְלֵד וְנִקְרָשׁ כַּעֲיֵן הַקֶּרֶחַ. וְכֵךְ הוּא בַּעֲנֵן הַשֶּׁלֶג, אֲלֵא שְׁהַשֶּׁלֶג הוּא בְּהִתְחַלְקוֹת טִיפִין טִיפִין, כִּי לִהְיוֹת יוֹרֵד הַהִשְׁפָּעָה מוֹכֶרֶחַ לִהְיוֹת עַל יְדֵי הִתְחַלְקוֹת. וְכֵמו שְׁנוּדַע מִ"גְּבוּרוֹת גִּשְׁמִים"¹² – שְׁיוֹרְדִים עַל יְדֵי הִתְחַלְקוֹת, שָׁאם לֹא כֵן הָיוּ מִבּוֹל¹³ חֲסִי־וְשִׁלּוֹם.

וְגַם י"ג תִּיקוּנֵי דִיקְנָא נִקְרָאִים בְּחִינַת "לְבוּשִׁים" עַל דְּרָךְ זֶה, שְׁהַהֲאָרָה הַיּוֹרֶדֶת דְּרָךְ הַשְּׁעָרוֹת, שֶׁהֵם חֲלוּלִים, הֵנָּה הַשְּׁעָרוֹת הֵם בְּחִינַת לְבוּשִׁים, וְהֵן בְּבָחִינַת פִּירוּר וְהִתְחַלְקוֹת – בְּבָחִינַת שֶׁלֶג, וְנִקְרָא "חִיּוּר" – שֶׁשָּׂרֵשׁ הַהִשְׁפָּעָה עֲצֻמָּה הִיא בְּחִינַת חֶסֶד (וְגַם הַשֶּׁלֶג יֵשׁ בּוֹ תוֹקֶף הַלְבֻנוּתִית יוֹתֵר מִבְּחִינַת "עֶמֶר נֶקָא"¹⁴), וְנִימִם שְׁיוֹרְדִים מִמְּקוֹם גְּבוּהָ לְמְקוֹם נְמוּךְ¹⁵ (אֲלֵא שְׁיוֹרְדִים בְּבָחִינַת עֲמֻצּוֹם וְהִתְחַלְקוֹת הַהִשְׁפָּעָה לְפִירוּרִים):

ב. וְהֵנָּה, מִבְּחִינַת "לְבוּשִׁיהָ כְּתֹלַג חִיּוּר" נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "שְׁעַר רִישִׁיהָ עֶמֶר נֶקָא", אֵלֹו הֵן פְּרִטֵי הַהֲלָכוֹת שֶׁבִּגְשָׁמִיּוֹת.

כִּמוֹ כָּל מַסְכַּת יוֹמָא, שְׁכָל הָרַעַשׁ שֶׁל הַכּוֹף גָּדוֹל, שְׁהוּא פּוֹרֵשׁ מִשְׁאָר הָעָם וְנִכְנַס לִפְנֵי וְלַפְּנִים, וְהִיָּה רַק פָּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, וְהִיָּה צָרִיךְ חֲמֵשׁ טְבִילוֹת וְעֶשְׂרֵה קִידוּשִׁין, וְכָל הָעֲבוּדָה הוּא שְׁמֻנָּה "מִדָּם הִפֵּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר" (פְּרָשְׁתוֹ טו, יח) בְּאַצְבָּע – אַחַת לְמַעַלָּה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וּמוֹנָה: אַחַת וְאַחַת כו',

וְהֵנָּה כֵּךְ זֶה שֵׁשׁ בִּגְשָׁמִיּוֹת דָּם הִפֵּר וְהַשְּׁעִיר לִהְיוֹת נוֹגֵעַ לְהַמְשִׁכַּת אֹור אִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא – הוּא דְרָךְ בְּחִינַת שְׁעָרוֹת, שֶׁהֵם הַמְשִׁכּוֹת מִצּוּמְצֻמוֹת, שֶׁהַשְּׁעָרָה הִיא הַמְשִׁכָּה לִהְיוֹת גִּילּוֹי אֹור אִי־סוֹף לְמַטָּה גַם כֵּן, אֲךָ הֵינּוּ דוֹקָא עַל יְדֵי בִיטוּל וּמִסִּירַת־נֶפֶשׁ.

וְעַל דְּרָךְ זֶה הִיָּה לִימוּד תְּנָאִים וְאַמּוֹרָאִים. וְכָל עֶסֶק רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי הִיָּה בְּגִלְגָּלָה¹⁶, כ"ד קוֹשִׁיּוֹת וְכ"ד

כִּי יֵשׁ מִסָּךְ בֵּין עוֹלָם לְעוֹלָם כו', וְיֵשׁ בֵּין הָא"ק לְאַצִּילוֹת מִסָּךְ, וְכֵן בֵּין הָאַצִּילוֹת לְבְרִיאָה כו', וְכָל הַמְּסָכִים נִקְרָאִים מִקְיָפִים. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְהֵנָּה הֶרֶם"ז רִישׁ פְּרִשְׁתָּא אֲמֹר, דָּף פ"ח, סוֹף עֲמוּד ב' גְּבִי "בְּשִׁמְן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ" (תהלים קלג, ב), כְּתָב:

שְׁגַם כְּתֵר אֲרִיךְ נִחְשָׁב מַעוֹלָם אִי־סוֹף כו', וְעִיקְרוֹ שֶׁל אֲצִילוֹת מִתְחִיל מִמוּחָא־סְתִימָאָה, שְׁהִיא חֲכֻמָּה־דְאֲרִיךְ. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְאִם כֵּן, עֵינֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת גְּבוּרָה־דַעֲתִיק בְּמוּחָא־סְתִימָאָה הוּא עֵינֵי הַהַמְשָׁכָה מֵאֹור אִי־סוֹף בְּרֵאשִׁית הָאַצִּילוֹת, וְעַל כֵּן הַתְּלַבְּשׁוֹת זֶה הוּא עַל יְדֵי מְקִיף זֶה וּמְסָךְ הַנ"ל.

וְאַפְשָׁר שֶׁזֶה גַם כֵּן עֵינֵי "קְרוּמָא דְאֲוִירָא כו"¹⁷. עֵינֵי בַּעַץ חַיִּים שְׁעַר אֲרִיךְ אֲנָפִין פֶּרֶק ז', שֶׁזֶהוּ עֵינֵי רִקִּיעַ ה"מְבַדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם" (בְּרֵאשִׁית א, ו).

וּמוֹנָה יוֹכֵן גַם כֵּן עֵינֵי "סִלְסָלָה וְתִרּוּמָמָךְ", שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲלִיל¹⁸, דַּעֲנִין הַהִתְרּוּמָמוֹת הוּא מִבְּחִינַת "לְבוּשִׁיהָ כְּתֹלַג" לְבָחִינַת וּמִדְּרַגַּת "שְׁעַר רִישִׁיהָ כו'", וְהֵינּוּ כִּי "שְׁעַר רִישִׁיהָ" הוּא מִבְּחִינַת כְּתֵר־אֲרִיךְ, שְׁהוּא מַעוֹלָם אִי־סוֹף, שֶׁלְמַעַלָּה מִהַמְּסָךְ וּמֵהָאַצִּילוֹת כו')

וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "לְבוּשִׁיהָ כְּתֹלַג חִיּוּר" – כִּמוֹ שֶׁלֶג, שֶׁתְּחַלַּת הַחִיּוּתוֹ מִמַּיִם¹⁹, וְנִקְפָּא וְנַעֲשֶׂה שֶׁלֶג, וְאַחֲרַי כֵּךְ חִיּוּר וְנִפְשָׁר וְנִמָּס וְהִיָּה לְמַיִם. וְזֶהוּ "חֲכֻמָּה בְּרֵאשׁ חֲכֻמָּה בְּסוֹף"²⁰.

וְהוּא עַל דְּרָךְ מִשְׁל, כִּמוֹ מִשְׁלִי שְׁלֵמָה אוֹ כִּמוֹ שֶׁהִרְבּ מִסְבִּיר שְׁכָל לְהַתְלַמִּיד עַל פִּי מִשְׁל, שֶׁבְּשַׁעוּמִד הַתְלַמִּיד עַל כּוֹוֹנַת רַבּוֹ בְּמִשְׁל זֶה, וּמִבֵּין הַשְּׁכָל עֲצֻמוֹ, הֵנָּה נַעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ גַם כֵּן בְּחִינַת חֲכֻמָּה כִּמוֹ שֶׁהִיָּה אֲצִל רַבּוֹ הַחֲכֻמָּה מִתְחַלָּה, רַק שְׁבִאֲמַצֵּעַ נִגְלֵד וְנִקְרָשׁ, לְפִי שֶׁהַחֲכֻמָּה לֹא הִיָּתָה נִתְפָּסֶת בְּשְׁכָל הַתְלַמִּיד כְּמוֹת שֶׁהִיא בַּעֲצֻמָּה בְּשְׁכָל הָרַב, רַק עַל יְדֵי מִשְׁל.

וְכֵךְ הוּא בְּחִינַת לְבוּשׁ עֲלִיּוֹן, הוּא בְּבָחִינַת שֶׁלֶג – שְׁנִגְלֵד וְנִקְרָשׁ עֲצֻמִּיּוֹת הַחֲכֻמָּה לְבִלְתִּי הִגְלוֹת נִגְלוֹת כְּמוֹת שֶׁהִיא בַּעֲצֻמָּה, רַק אַחֲרַי כֵּךְ חִיּוּר וְנִמָּס וְהִיָּה לְמַיִם

6. (זֶהר שִׁם).

7. (בְּדִפּוּסִים שֶׁלְפָנֵינוּ פֶּרֶק ו').

8. (לַעֲלִיל בְּפָנִים הַמֶּאֱמָר דְּבוּר הַמִּתְחִיל "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר" דָּף כו, סוֹף עֲמוּד א וְאַלְקֵךְ).

9. (רֵאָה אֹור הַתּוֹרָה ג"ך כֶּרֶךְ א עֲמוּד עו).

10. (זֶהר חֶלֶק א כו, ב. חֶלֶק ג רלח, סוֹף עֲמוּד א).

11. (נִימִם – בְּחִינַת נִזְקָהוֹ רֵאָה פֶּרֶדֶס שְׁעַר עֲרֵכִי הַכִּינּוּיִים בְּעִרְכּוֹ).

12. (בְּרִכּוֹת לג, א. תַּעֲנִית ב, א. וְעוֹד).

13. (רֵאָה בְּכָא בְּתֵרָא טו, א).

14. וְכֵמו שְׁנוּתִיבָאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "הַנּוֹתֵן שֶׁלֶג כְּצֶמֶר" (סִידוּר עַם דֹּא"ח סג, ב. סֵפֶר הַמֶּאֱמָרִים תַּקס"ז עֲמוּד קכח).

15. (עַל פִּי תַעֲנִית ז, א).

16. (רֵאָה לְקוּטִי שִׁיחוֹת חֶלֶק ז עֲמוּד 343 בְּהַעֲרָה דְּבוּר הַמִּתְחִיל "הַתָּנָא הַגְּדוֹל". אֲגִרַת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כו דָּף קמו, א. רֵאָה לְקוּטִי שִׁיחוֹת חֶלֶק כב עֲמוּד 328).

והנה, כדי להיות המשכת המצות למטה, הוא רק
כמו כן בבחינת שערות, "ושער רישיה בעמר נקא", שעל
ידי זה נמשך למטה בכהן גדול, כמו בסדר עבודת יום
הכפורים הנ"ל. וגם זה הוא על ידי ביטול, כי כהן גדול
נקרא "כהנא רבה"²⁴, בחינת ביטול. רק לפי שזה הביטול
הוא ביטול-היש, לכן תלוי בזמן ובמקום – בקדשי
קדשים דוקא.

אבל התורה, אף על פי שהוא איש זר²⁵, ולומד
בלילה, ד"לאו זמן הקרבה היא"²⁶, אף על פי כן מעלה
עליו הכתוב באלו הקריב²⁷ בזמנו ובמועדו, לפי
שהתורה היא בבחינת אין ממש.

והיינו, לפי שעיקר לימוד התורה, "ברעותא-דליבא
תליא מילתא", שיהיה בטל במחשבתו ודבורו. וזה יכול
להיות בעסקו בתורה, אבל במצוה, בעשייה גשמית על
ידי הגוף העושה, אין זה ביטול ממש, רק ביטול היש
לאין, שהוא עושה ומקיים מצות המלך, שזהו בחינת
עבד, שהוא נפרד. מה שאין כן עסק התורה הוא בבחינת
בן, וזהו "אם כבנים אם כעבדים כו"²⁸.

אף הנה "זה לעומת זה עשה האלקים" (קהלת ו, יד), וכל
סטרא-דקליפה הוא רק בחינת יש, "הקנאה והתאווה
והכבוד מוציאין את האדם מן העולם"²⁹.

ו"כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג, לה), שמי שהוא בבחינת

פירוקים¹⁷, וגם בכל פרק¹⁸ מפרקי המסכתות שבש"ס
נובר רבי שמעון, ואפילו בכלים ובנגעים ועוקצין; והיה
פטור מתפלה¹⁹, לפי שכל עסק תורתו היה על דרך זה.
וכמו שכתוב (ישעיה נט, כא): "ודברי אשר שמתי בפיה".

אף אין כח זה אלא בתורה עצמה, אבל המצות הן
"מצות המלך"²⁰, שהוא ביטול היש לאין – שיהיה יש
ויהיה בטל.

ומלכות נקרא בשם "לבוש", כמו שכתוב (תהלים צג, א):
"ה' מלך גאות לבש", שלהיות בחינת מלכות, ועל מי
מולך – הלא כל עצמיות הנבראים וחיותם הוא מבחינת
מלכות, ואיך שייך לשון מלוכה?

אלא כל ענין מלכות הוא למעלה רק בחינת לבוש,
שנעשה לבוש והסתר להיות בחינת מלכות. וכמו
שכתוב (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן ה' אלקים", שבחינת
"אלקים", הוא בחינת המלכות, היא בחינת "מגן", שהיא
בחינת לבוש²¹. רק בשרש העליון המצות הם גבוהים
יותר, שהמצות הן מבחינת "גולגלתא"²², ותורה היא
בחינת "מוחא". אלא שלפי שהמצות הם גבוהים יותר,
אינם יכולים להיות בבחינת התגלות כי אם בבחינת
לבוש, שהוא בחינת חיצוניות ומקין. אבל התורה,
שהיא בחינת מוחא, נעשית בחינת מזון – "ותורתך בתוך
מעיו"²³ (תהלים מ, ט).

17. (שבת לג, ב).

18. (ובבבלי פירק נז, "לבאורה קשה ממסכת חלה וכו'. ויש לישב דפוקתא לא
דק" – הערת כבוד קדושת אדמו"ר בהערות וצינונים).

ובלקוטי שיחות חלק יב עמוד 194 (מקשימת כבוד קדושת אדמו"ר).

"בבבלי פירק מפרקי המסכתות שבש"ס נזכר רבי שמעון ואפילו בכלים ובנגעים
ועוקצין". לבאורה, כמה פרקים ישנם שלא נזכר בהם – אלא הכוונה לאו דוקא
במשנה, כי אם גם בתוספתא וגמרא.

ומה שלא נזכר רבי שמעון בכל פרק שבמסכתות תמיד מדות קנים, "אין למדים
מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בהם חוץ" וערוכין כו, א. ואם יחסרון מפרקי
הש"ס פרקים אחרים – בכל זאת ראית הלכותי תורה חזקה היא.

ועוד: בלקוטי תורה מדבר על דבר זה שעסק רבי שמעון בנגלה בקושיות
ופירוקים כו' ומסכתות הנ"ל אין ענינם הנגלה, כי אם מדות בני אדם וכיוצא
בזה, שלכן לבמה מפרשים אין אבות נבנסת במנין סמ"ך מסכתות הש"ס. וכן
תמיד ומדות – אינם אלא סיפור כו' וכמו שכתוב בהקדמת פירוש המשנה
ולהרמב"ם.

(ועל פי זה מתורץ גם כן שלא יחלוק הסמ"ג שמונה ס"ג מסכתות – על שיר
השירים רבה ו, ט) שמונה ס' מסכתות של הנגלות.

ומה שמוסיף שנובר רבי שמעון ואפילו "בכלים ובנגעים ועוקצין" – במה נשתנו
מסכתות אלו, אשר, לבאורה, בהם לא היה צריך להיות נזכר רבי שמעון,
ומחדש דאפילו בהם נזכר.

יש לומר דהחדוש בכלים הוא, כי היא כבר היתה סודית מקודם לזמן רבי יוסי
כן דורו של רבי שמעון, וכדמוכח מדברי רבי יוסי (סוף פלים) "אשריך פלים כו".

תננים (והראשון דלשון המורגל בש"ס "נגעים ואהלות" נקט. וגם לאהלות
כוונתו, ואטו כי רובלאל לילל וליחשוב) – שהוא לימוד קשה ביותר. וכדמשמע
בבבא מציעא נט, א. ועיין גם כן חגיגה (יא, א, יד, א) סנהדרין (פו, א).

ועוקצין – מסכת שלמונה אינו מצוי. וכדמשמע בהוריות (יג, ב). ועיין גם כן
ברכות (כו, א) ועדין צריך עיון בכל זה.

19. (שבת יא, ב).

20. (מלכים ב' יח, לו. אסתר ג, ג. נחמיה יא, כג. ראה זהר חלק ג שלח קעה,
ב. צו, ג. ב ברעיא מהימנא. קדושים פב, ב. תהני זהר בהקדמה י, ב).

21. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "יונתי בחגיג" (לקמן שיר השירים
י, ב). מענין "פתי". ועיין סוף דבור המתחיל "ועשית בגדי קדש" (תורה
אור פב, ד). ובדבור המתחיל "ביאו לבוש מלכות" (תורה אור צ, ג).

22. (זהר חלק ג קט, א).

23. (ועיין ב"אגנת הקדש" (סימן כ דף קלא, ב) דבור המתחיל "איהו
וחיהו". ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מזמור שיר תנופת הבית"
(לקמן ברכה צח, ד). מענין מזון ולבוש כו').

24. (תרגום אונקלוס מסעי לז, כה).

25. (על פי קרח יז, ד: איש זר – אשר לא מנרע אהרן הוא").

26. (מעילה ב, א וברש"י).

27. (מנחות בסופה).

28. (פיס "היום הרת עולם" בתפילת מוסף של ראש השנה).

29. (אבות ד, כא).

עומקא-דליבא, שצועק הלב בקרבו, והיא בחינת אין²⁹
סוף שבנפשו, שעל ידי זה מעורר בחינת אין-סוף³⁰
ש"ממעמקים" – למעלה משם הויה.³¹

והיינו דוקא "ביום הזה", הוא יום הכפורים – עליית³²
המלכות³³ להיות פנים-בפנים, שהמלכות היא מקור³⁴
הנבראים ומחיה אותם, ועתה היא עולה לקבל פנים³⁵
עליונים דאין-סוף, "את פני הויה אבקש" (תהלים כו, ח).

ולכן אין עולים לתורה ביום הכפורים רק ששה³⁶,
לפי שהמלכות שהיא בחינת שביעית עלתה למעלה³⁷.

(ועיין בפירוש "לפני הויה" בזהר חלק ג', ס"ז, א'. ועל פי³⁸
פירוש ה"מקדש מלך" שם בשם הר"ח, מוכן כמו שנתבאר³⁹
כאן, ד"לפני" היינו למעלה יותר כו').

אכן בזהר תרומה, דף ק"ע, עמוד ב' פירש: כי "מלפני" הוא⁴¹
בחינה שלמעלה משם הויה, אבל "לפני" היינו בחינת מלכות,⁴²
שהיא בחינת שקודם לשם הויה – מלמשה-למעלה.⁴³

וגם לפירוש הזהוה אין סתירה למה שכתוב כאן דהוא⁴⁴
בחינת "ממעמקים", שלמעלה משם הויה, כי הנה יום הכפורים⁴⁵
הוא עליית המלכות בעתה. אם כן ב' הפירושים עולים בקנה⁴⁶
אחד, שהבחינת מלכות שהיא לפני שם הויה ממשה-למעלה,⁴⁷
עולה ביום הכפורים לבחינת אין-סוף שלמעלה משם הויה,⁴⁸
ולכן על ידי זה "תטהרו" גם אתם.⁴⁹

והיינו כמו שכתוב בזהר תצוה, דף קפ"ה, עמוד ב' על פסוק⁵⁰
"כי ביום הזה יכפר" – "יכפר ביום הזה, וינקי ליה בקדמיתא,⁵¹
וכל דא 'עליכם'. ופירש ב"מקדש מלך": תחלה יתוקן מדת⁵²
המלכות, שנקרא "היום הזה", ואחר כך ישראל. והיינו, שעל⁵³
ידי עליית המלכות באין-סוף, על ידי זה יתוקנו כל הפגמים, כי⁵⁴
"אנת הוא שלימותא דכולהו"⁵⁵!³⁸

חכמה, בחימ"ה, אין הכבוד עושה אותו יש. ולכן "מפני¹
שיבה תקום" (קדושים יט, לב). וכן "ועשית בגדי קדש לאהרן²
אחיק לכבוד כו'" (תצוה כח, ב). מה שאין כן מי שאינו³
בבחינת בחימ"ה, יכול להיות נמשך לבו אחר הכבוד,⁴
ונעשה יש וגם רוח. והוה עיקר עבודה ורה, שמחשיב את⁵
עצמו ליש, "דקרו ליה אלקא דאלהא"³⁰. ולכן אמרו⁶
רז"ל: "מי שיש בו גסות הרוח כו"³¹.

והנה, כמו שבקדושה יש ב' בחינות: תורה ומצות,⁸
שהן פנימיות וחינוניות כנ"ל, כך גם כן לעומת זה יש⁹
ב' דברים – חינוניות ופנימיות: חינוניות היינו גסות¹⁰
בבחינת לבושים ומקיפים, ופנימיות היינו תאוות "זולל¹¹
וסובא"³². והכל הוא בנוגה, שחינוניות שלה רע ופנימיות¹²
טוב, ולפעמים עולה הכל ונכלל בטוב, ולפעמים להפך.¹³
כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק ד'.¹⁴

והנה בחינה הפנימית יכולים להפך בעצמם מרע¹⁵
לטוב. כמו איש אשר בסובאי יין וזוללי בשר³³, אם¹⁶
למחר מתפלל בכח האכילה, הרי הרע עצמו מתהפך¹⁷
לטוב ונעשה מרע טוב, אבל החינוניות ולבושית אינו¹⁸
נעשה מהם דבר טוב, שיוכל לקבל הכבוד להיות נתפס¹⁹
בתוכו שלא יהיה יש.²⁰

ולכן "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם":²¹
"עליכם" דוקא, מה שהוא בחינת מקיף – "יכפר",²²
יקנה ויעביר לגמרי, "ואת רוח הטומאה אעביר" (וכריה יג,²³
ב); "כי תעביר ממשלת ודון"³⁴. אבל "מכל חטאתיכם" –²⁴
פנימיות שבכם, "לפני הויה תטהרו" – בעצמיכם.²⁵
והיינו "לפני הויה", דהיינו "ממעמקים קראתיך הויה"²⁶
(תהלים קל, א). כאדם הקורא לחבירו שיבא אצלו, כך²⁷
קוראין וממשיכים בחינת הויה על ידי "ממעמקים" –²⁸

30. (מקדש קי, א).

31. ("ראוי לגדעו באשירה". סוטה ה, א).

32. (לשון הכתוב תצא כא, ב).

33. (על פי משלי כג, א: כל תהי בסבאי יין וזוללי בשר למו').

34. (נוסח תפלת העמידה של ימים נוראים).

35. (פרי עץ חיים שער יום הכפורים סוף פרק א. לקמן שבת שובה סה, ד).

36. (מגילה כא, א במשנה. טור ושלחן ערוך, ושלחן ערוך אדמור הזקן סימן

תרכ"א סעיף א).

37. (ראה פרי עץ חיים שער יום הכפורים פרק ד. לקמן מסעי צ, ג).

38. (ועיין עוד על פסוק "כי ביום הזה כו" – בזהר: ונקרא, ט"ו, ב'.
ובפרשת אחרי, ס"ב, ב'. ס"ד, א'. ובפרשת אמור, דף ק"ב. האזינו, דף
ר"צ, סוף עמוד ב').

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

ידע מזה כלום. איך נעלם זה מן האדם והנחש ידע מזה⁴
כו'. דהנה מבואר למעלה בענין ידיעת אלקים טו"ר⁵
שהוא בבחי' מקיף עכ"פ כו'. אבל האדם לא ידע⁶

(יא) ואחר כל הנ"ל יתורץ הקושי' דלעיל מאין הי'¹
הנחש יודע דבר זה שבאכלם מעה"ד²
יפקחו עיניהם ויהיו כאלקים יודעי טו"ר כו' והאדם לא³

בבחי' עה"ד טו"ר דוקא. ע"כ ידע הנחש ממציאות
הרע בידיעה מורגשת דוקא היפוך האדם שהי' מופשט
ומושלל לגמרי מידיעה זאת. וזה אשר ראה והשיג
הנחש באדם ואשתו איך שהן למעלה ממציאו' עה"ד
לגמרי ונתקנא בהם וחשק מאד שידעו מעה"ד כמוהו.
(וכמ"ש בלק"ת שהנחש היה מסית לאדם שיראה ויביט
בהיכלות הקליפות להשיג בשורש מציאותן ולידע
אחריתן כו'. וע"י הבטה זאת הגם שלא הי' רק הבטה
והסתכלות מרחוק נמשך נפשו קצת אח"ז. וזה הי'
סיבה ששמע לקול אשתו בשבחי' שלה לעה"ד באמרה
כי טוב העץ למאכל כו'). וזהו הטעם שהאדם לא ידע
מעה"ד כלל והנחש היה יודע ממנו היטב:

והנחש היה ערום

בעה"ד טו"ר גם בבחי' מקיף מרחוק קודם שאכל
מעה"ד דהיינו שלא ידע ממציאות רע כלל וכלל גם
בידיעה מרחוק לפי שהי' כולו קדוש למעל' מעלה
מבחי' טו"ר כלל כנ"ל. רק באכלו מעה"ד נפקחו עיניו
לידע טו"ר בידיעה מורגשת ולא כידיעה אלקי' כנ"ל
הטעם באריכות. וזהו מפני שהאדם גם גופו מן האדמ'
הוא למעלה מבחי' עה"ד טו"ר כו' אך הנה הנחש
שרשו מבחי' עה"ד טו"ר דוקא להי' ידוע דנחש הוא
בחי' גבורו' חיצונו' הנופלות מבחי' אחוריי' דגבורו'
עליונו' דבחי' הקטנו' דיסוד ז"א כו'. (וכמ"ש במ"א
בענין (במדבר כא, ט) ויעש משה נחש נחשת כו'.
ובענין (שבת קמו, א) בא נחש על חוה כו'). שזהו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיו

מצות מינוי מלך פרשת שופטים:

למנות¹ מלך מישראל, שנאמר: "שום תשים עליך מלך" (תצ"ז):

הנה צריך להבין מה שקצף שמואל על בני ישראל כששאלו ממנו "תנה לנו מלך"².

וגם השם יתברך אמר לו: "כי לא אותך מאסו כו"³ - מה החרי אף הנה? הלא זוהי מצותו יתברך! במאמר רבותינו זכרונם לברכה: "ג' מצות נצטוו בני ישראל בכניסתם לארץ", ואחת מהם "למנות להם מלך".

הנה שרש ענין המבון במינוי המלך הוא, שבו ועל ידו יהיו הישראל בטילים לה'. כי כל ישראל צריכים להיות בטילים למלך וסרים למשמעתו בכל אשר יגזור, כמו שאמר שמואל ו"זה יהיה משפט המלך וגו'".

והנה המלך בעצמו בטל לאלהות. וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום: "אם לא שויתי ודוממתי"⁴, דהיינו שנגע הביטול לה' כל כך בלבבו, עד שגם בגשמיות לא היה יכול להרים עיניו ולהגביה לבו בבחינת יש ודבר מה, אלא היה כמו בחינת דומם, שאין לו תנועה.

וזהו העיקר במלך, שמחמת זה נקרא מלך - שהוא מרפבה למדת מלכותו יתברך שבאצילות. וידוע דפירוש "מרפבה" הוא בחינת הביטול כמו ביטול המרפבה לגבי הרוכב. ומאחר שהמלך הוא בטל למלכות שמים, וישראל בטילים למלך - הרי נמצא, בו ועל ידו הישראל בטילים לאלקותו יתברך. וזאת היא עבודת המלך תמיד - להיות בו ועל ידו הנבגאים בטילים לה' על ידי שהוא בטל והם בטילים אצלו כו'. ועוד יש טעם פשוט במינוי המלך: שינהיג את העם

(3) שופטים יז, טו. ובספרי על הפסוק: "שום תשים עליך מלך - זו מצות עשה".

(4) שמואל א ח, ו.

(5) "כי אתי מאסו ממלך עליהם" (שם, ז).

(6) סנהדרין כ, ב. ספרי פרשת ראה יב, י.

(7) שמואל שם, יא.

(8) תהלים קלא, ב. ובפירוש אבן עזרא: "שויתי - כמו נשתנה או שומתי, כמו "שויתי ה'". ודוממתי - מגזרת דומם". וראה ספר המאמרים קונטרסים חלק ג עמוד קה.

(1) טעמי מצוה נוספת מפרשת שופטים (על פי הסדר בספר החינוך) שנתבאר בספרי תורת הנסידות חב"ד - שלא להקים מצבה: אור התורה ובראשית ברך א ויצא (קצת, א). מרשימת כבוד קדושת אדמו"ר.

(2) מצות מינוי מלך: מאמר זה מיוסד על מיוסד על המאמרים "להבין מה שאמר שמואל לשאול" - מאמרי אדמו"ר הזקן נביאים חלק א עמוד א (הנחת אדמו"ר האמצעי), "להבין ענין כפל הע' שנה" - מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים חלק א עמוד קלא, וגם הגהות - אור התורה ענינים עמוד רי; עוד הגהות - דבור המתחיל "להבין מה שכתוב בזהר דאדם קדמא שאל ע' שני לך" - מאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרי רד"ל עמוד רי. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ואתחנן עמוד ריד ואילך בארובה. ספר המאמרים תרכ"ח עמוד סב. נתבאר בלקוטי שיחות חלק כד עמוד 104 ואילך. רשימות חוברת קנר.

אדרבה בחינת ביטול דוקא. ולכן הם צריכים למלך, כדי
שיתבטלו ביטול היש כביטול העבד לפני המלך, כמו
שכתוב "שום תשים עליך מלך", שהרי המלך בטל לה.

אבל הנשמות הגבוהות הנקראות "תלמידי חכמים",
הם בבחינת ביטול מצד עצם שרשן שלמעלה, כי "איהו
חכם - הוואה את הנולד"¹⁷, שהחכמה היא בחינת
ראיה, שרואה איך שנולד מאין ליש, ו"מחדש בכל יום
מעשה בראשית"¹⁸. והם שנקראים "אחים ורעים
למקום"¹⁹ או "בנים", הרי אינן צריכים למלך כלל להיות
מתבטלים על ידו "ביטול היש" בעבד לפני המלך, שהרי
הם בטילים מצד עצמן בבחינת ביטול שלמעלה
מ"ביטול היש"²⁰.

ולכן המלאכים יש עליהם מלך, מפני שהם גם כן
בחינת יש ודבר. כמו מיכאל וגבריאל, הגם שעומדים
באהבה ויראה תמיד, הרי מפל מקום הוא מציאות נפרד
לעצמו, ירא ה' ואהבו, על כן יש עליהם מלך - הוא
מה שכתוב²¹ "מלכותך מלכות כל עולמים". וכן הם
הנשמות דבי"ע כנ"ל.

אבל הנשמות הגבוהות כמו נשמת רשב"י וכיוצא,
הם בבחינת "בנים", והם למעלה מבחינת גדר קבלת
המלך בשר ודם שלמטה עליהם, שאינו אלא למי שהוא
עבד דייקא, דהיינו שהוא דבר נפרד כנ"ל, שהרי אפילו
על אלה בנים לא יקרא האב מלך (כי הם מבחינת אצילות,
שהוא אלהות ממש. עיין ביאור ב' מיני נשמות אלו מצד מ"ב
פרק ב'²²). ולכן לא רצה שמואל להמליך עליהם מלך, כי
רצה שיהיו כולם במדינה זו, ואז לא יצטרכו למלך
בשר ודם.

וזהו שאומרים "אבינו מלכנו" - ב' הבחינות²³.
וב' אבינו" אומרים "חטאנו", וחטא היינו בשגגה;
וב' מלכנו" אומרים "פשענו", ופשיעה היינו בודון:

מצות מינוי מלך. פרשת שופטים:

כראוי. כי "אלמלא מורא - איש את רעהו חיים
בלעו"⁹, ו"המלך במשפט יעמיד ארץ"¹⁰, להצדיק את
הצדיק ולהרשיע את הרשע¹¹.

והנה שני כוונות אלו שבמינוי המלך אינן שייכים
לצורך תלמידי חכמים שבשראל. כי הנה בנשמות
ישראל יש ב' מינים:

א' - אותן שאינן תלמידי חכמים, והם ריקנים מתורה
וחכמה, ואף על פי כן הם מלאים מצות וזהירים בתכלית
ב'סור מרע ועשה טוב"¹², ואפילו בדרדוק קל של דברי
סופרים. וזהו מצד מגו ותכונת שרשן שלמעלה, שאינו
ראוי לקבל בתוכו בחינת תורה וחכמה, רק בבחינת
מעשה בלבד. וכמו שאנו רואים בעליל, שיש כמה
אנשים שלומדים אצל רב, ומיד ביציאתם ממנו מניחים
התורה ומשכחים עליה כאילו לא היה, ועוסקים בחיי
עולם הזה.

והב' - הן הנשמות הגבוהות, אותן שהם תלמידי
חכמים, בעלי תורה המשכילים בחכמת ה', ובתורתו
יהגו יומם ולילה¹³.

והנה לפי ב' הטעמים הנ"ל אנו מוצאים, שהנשמות
הפשוטות הן לבד הצריכים למלך שינהיג אותן כראוי
על פי טעם הב'. אבל מי שתורתו אומנתו, יודע בעצמו
האסור והמוותר, והכל ברור לו כשמש, ואין צריך לומר
שבודאי הוא צדיק ולא יעשה בודון, כי סתם תלמיד
חכם הוא ירא שמים כו"¹⁴, הרי אינו צריך למלך כלל,
רק לנביא ושופט בשמואל וכיוצא.

וגם על פי טעם הראשון בענין הביטול לה' על ידי
המלך - זה אינו שייך גם כן אלא לאותן שאינן תלמידי
חכמים, שהם בחינת יש מצד עצם מציאותן למעלה,
שלא יאיון תלמידי חכמים, כי החכמה היא בחינת
ביטול, "כח מה"¹⁵. ועל כן "כל גיא שוטה"¹⁶, כי מבחינת
החכמה אי אפשר להיות הסתעפות הישות, אלא

(9) אבות פרק ג משנה ב.

(10) משלי כט, ד.

(11) על פי תצא בה, א: "והצדיק את הצדיק והרשע את הרשע".

(12) תהלים לד, טו.

(13) תהלים א, ב: "ובתורתו יהגו יומם ולילה".

(14) ראה בכורות ל, ב. רמב"ם הלכות מעשרות פרק י הלכה ב.

(15) זחר חלק ג בריעא מהימנא צו כח, א, לה, א. ועוד.

(16) הובא בכמה מקומות בדא"ת. ראה קהלת רבה ריש פרשה יב ובמתנות
כהונה שם. וראה פסחים סו, ב: "כל המתנהיר, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת
ממנו".

(17) תמיד לב, א.

(18) נוסח ברכת יוצר אור.

(19) זחר חלק ב קבא, ב: "וכו ישראל לאתקרי אחים לקודשא בריך הוא, דכתיב
(תהלים קכב) למען אחי ורעי וגו'." ח"ג ז, ב: "לקתר קרא לון בנים, הדיא הוא
דכתיב (דברים יד) בנים אתם ל' אלהיכם. לקתר קרא לון אחים, הדיא הוא
דכתיב למען אחי ורעי וגו'".

(20) "ואין נופל על זה לשון מלוכה, כמו שעל אלה בנים לא נקרא מלך, מפני
שאינו בבחינת עבד ויש כלל שיתבטל וקרא עליו מלך, שהרי הוא חלק ממנו,
'כרא בריעא דאבות' (אור התורה ענינים עמוד ריב).

(21) תהלים קמה, יג.

(22) מצות דין עבד עברי - לעיל פ, ב.

(23) נוסח ברכת "סלח לנו" בתפלת שמונה עשרה: "סלח לנו אבינו כי חטאנו.
מחל לנו מלכנו כי פשענו".

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובכ"ד בל"ק"ת, עד שמזכירי את הוי' צבאות הוא מה
שאות הוא בצבא דילי, וה"ה בבחי' רצון ותשוקה,
ועי"ז הם עומדי' ממעל לו היינו לבחי' ההתלבשות
בש' אד' שהוא בגימ' היכל היינו בחי' היכל לש' הוי'
המהוה מאין ליש בדרך ממילא ומאיליו כו'.
אמנם האופנים להיות כי הם בעשי', שבעשי' אינו
מאיר גילוי אלקות כ"כ כמו בבריאה, אשר
בריאה היא ראשית התהוות היש וקרובה להאין
משא"כ העשי', וגם יש עוד כמה בחי' בהפרש בין
עשי' לבריאה, ולכן כתי' אף עשיתיו להפסיק הענין,
והיא רגל שמאל דה' דבהבראם בה' בראם שרגל
השמאל נפסק מהגג, וכמ"ש במ"א, ולכן הם בבחי'
רעש על העדר השגתם, ונת' בד"ה את ה' האמרת הנ"ל
שמבחי' רעש נעשה שער שהוא בחי' שער בימין
כמ"ש בל"ק"ת, ולכן הם יכולי' להזכיר את השם אחר
שתי תיבות ע"י הרעש שלהם שע"ז נעשה יתרון האור
מהחשך כמשי"נ שם שהוא בחי' בירור התהו. ולכן הם
אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו פי' ממקורו ושרשו,
שהכוונה על מקורו ושרשו דבחי' כבוד עילאה כו'.

בס"ד. (ש"פ ד' ד' דל"ג רל"ג)

ענין שינוי מקום ושינוי השם כו' ברוך כבוד ה' ממקומו

ומעתה יובן ענין דכתיב ברוך כבוד ה' ממקומו.
דהנה ארז"ל בחולין דצ"א סע"ב חביבין
ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת כו' וישראל
מזכירין את השם לאחר שני תיבות שנא' שמע ישראל
הוי' ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר
שלש תיבות כדכתי' קדוש ק"ק הוי' (ישעי' וא"ו) וכו',
והאיכא ברוך, ברוך אופנים הוא דאמרי לי' (שהם
מכסא הכבוד עצמו וכי אמרינן אנן במלאכים, רש"י).
משמע שבדבר זה אופנים הם יותר נעלי' משרפי'.
והיינו ע"ד שנת' בד"ה את ה' האמרת (ל"ב) בענין
והאופנים וחייה"ק ברעש גדול, שענין הרעש שלהם
הוא מחמת העדר ההשגה, ע"ד בן כפר שראה כו',
והיינו כי השרפי' שהם בבריאה שהוא קרוב יותר
לבחי' האין המהוה היש דבריאה לכן הם משיגים את
בחי' כבוד ה' שהוא מ"ש ולכבודי בראתיו, שהוא ענין
הלבוש מל' שע"ז ארז"ל ר"י קארי למאנא מכבודותא
כמ"ש במ"א, ולהיות כי חיותם שבבריאה הנה הם
משיגים, ומשיגי' שאז"ס ב"ה הוא קדוש ומובדל
מהם לכן הם אומרים ג"פ קדוש בוא"ו כמ"ש במ"א

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

בחי' סוכ"ע בכלל דאינו שייך שם שום תואר שהרי
אז"ס מופשט מכל תואר כו', כ"א שייך שם תוארי
השלילה, דאנו אומרי' עד"מ שם חכם הכוונה לא
לתאר במדרי' החכ' כ"א לשלול כל מה שהוא היפך
החכ' כו' וא"כ ה"ז חכ' עכ"פ, ולכא"ו מהו השלילה
מאחר שסוף סוף הוא בחי' חכ', הענין הוא דהשלילה
היא שאינו כלל מערך וסוג בחי' החכ' דהשתל' גם לא
בהמקור דהשתל' כו' (דאל"כ לא היו צריכים לשלול
שה"ה חכ' רק שהיא במדרי' עליונה הרבה יותר, וכמו
ח"ס לגבי חכ' הגלוי' ה"ז מסוג בחי' החכ' כו',
וכמשנת"ל פצ"ו דכח המשכיל עם היותו מושלל
ממציאו' השכל אינו מושלל מענין השכל כו', ובאמת
בחי' החכ' דהשתל' אינו נחשב חכ' לגבי עצמות א"ס,
וכמו עד"מ גבי חכם גדול הרי חכמת החכם הקטן אינו

קא) והנה פנימי' בינה היא ג"כ השגה (דבינה בכלל
הו"ע השגה כו'), וההשגה בזה באה ג"כ
מבחי' חיצוני' בינה (דכשם שכללות ההשגה הזאת
שיש מה שבלתי מושג הוא מה שמוכרח מתוך ההשגה
כו' כנ"ל, כמו"כ השגת ענין הבלתי מושג הוא מהאור
הנגלה המושג כו'), רק שהיא השגה אחרת והוא השגת
ענין ההפלאה דעצמו' אז"ס ב"ה כו'. והענין הוא
דהנה ידוע שיש ידיעת החיוב וידיעת השלילה, ידיעת
החיוב הוא שמשיג מהות הדבר מה הוא והו"ע תוארי
החיוב שמתארי' את הדבר במהותו ומציאותו כו',
ותוארי השלילה הוא שאינם מתארים את הדבר כ"א
ששוללים ממנו את ההיפך, וכמו שם חכם הוא לא
לתאר במדרי' החכ' כ"א לשלול את ההיפך מהחכ' כו'.
וידוע דתוארי השלילה הן באז"ס שלמע' מהשתל'

באיזה מדרי' היינו באיזה מציאו' דבר ע"כ ה"ז באמת
למע' מהשגה דלית מח' תב"כ כו', רק שע"י ידיעות
ההשגה מה שאפשר להיות מושג וכאשר יודע לשלול
העניני' מאוא"ס ב"ה יהי' קצת ידיעה בענין ההפלאה
דאוא"ס ב"ה כו'. וי"ל כמו בענין ההתאמתות מבו'
במ"א שע"י הקדמת ההכרה בא לידי התאמתות שנותנים
זה מלמע' כו', כמו"כ ע"י הקדמת ידיעת השלילה באים
לידי ידיעת והרגש ההפלאה דאוא"ס ב"ה כו' (וכ"ז שייך
רק בבחי' חיצוני' דאוא"ס השייך אל העולמו' כו'), ואם
לא היו הגילויים מאתו ית' לא היינו יודעים כלל
מציאו' ההפלאה ומכ"ש שלא היו יודעים אופן ההפלאה
כ"א ע"י הגילויים דהיינו הע"ס יודעים מציאו' אוא"ס
ואופן ההפלאה דאוא"ס ב"ה כו', וגם מובן איך שכל
הגילוי' הם באין ערוך לגבי אוא"ס המופלא כו'.
קיצור. והנה פנימיות בינה ג"כ השגה, והיא ידיעת
השלילה, ובאה מחיצוניות בינה שהוא ידיעת
החיוב, דהנה השלילה בחכ' עד"מ היא מהעדר החכ'.
וא"כ ה"ה חכם, אך השלילה היא גם מהחכ' דהשתל',
וא"כ מידיעה טובה בבחי' החכ' יודעים ומכירים אופני
ההפלאה דאוא"ס בענין החכ', וכן ביכולת משלילת
היכולת דהשתל' יודעים ומכירים ההפלאה בענין
היכולת, וכ"ז אינו מדרי' כ"א הפלאה, וידוע מן הגילוי
דוקא.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

נחשב חכ' כלל, וכמו"כ ויותר מכן באין ערוך דלגבי
עצמות א"ס בחי' החכ' דהשתל' אינו נחשב לחכ'
(ועמ"ש לקמן בענין חכ' דתורה וחכ' דמע"ב) וכמ"ש
כולם בחכ' עשית, וכמו שכל המעשי לגבי חכמת אלקית
ומכ"ש לגבי למעלה מהחכ' כו'). ונמצא במה שאנו
אומרים תואר חכם רק בדרך שלילה הרי אנו שוללי' לא
רק מההיפך דחכ' כ"א גם מהחכ' דס' השתל' כו', ומאחר
ששוללים בחי' החכ' דס' השתל' מאוא"ס ב"ה, הרי ע"י
ידיעת החכ' דס' השתל' במהותה ומציאותה ובפרטי
המדרי' שבזה גבוה מעל גבוה כו', ואנו שוללי' פרטי
אופני המדרי' והגילוי' האלו מבחי' עצמו' אוא"ס ב"ה,
יש עי"ז ידיעה והכרה באופן ההפלאה דאוא"ס ב"ה
בענין החכ' כו'. וכמו"כ הוא בכל העניני' וכמו בענין
היכולת ובענין החיות שנק' חי בעצם ולא בחיים כו'
וכמ"ש במ"א, וכ"ז אינו בבחי' מציאות מדרי' באוא"ס,
שהרי כ"ז אינו בבחי' חיוב באוא"ס כ"א רק בדרך
שלילה, והיינו דזה שאנו אומרים שזהו חכ' עכ"פ הרי
א"ז בבחי' חיוב (דאז ה"ז בבחי' איזה מדרי') כ"א בבחי'
שלילה שאנו שוללים את היפך החכ' ואנו שוללים את
החכ' דסדר השתל', א"כ מה שהוא בבחי' חכ' עכ"פ א"ז
בבחי' איזה מדרי' כ"א שזהו הפלאה דאוא"ס בענין החכ'
וכן הפלאה דאוא"ס בענין היכולת וכו' (ועמ"ש לקמן
בעזה"י בענין הספי' באוא"ס הבל"ג), ומפני שאינו

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "בבל¹ דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר² והגדת לבנך ביום
2 ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"³.
3 בכל זמן שיהיה, ובכל דור שיהיה, על כל יהודי לחוש ש"עשה ה' לי בצאתי ממצרים", כי באמת
4 ענין הגלות והגאולה הוא ענין רוחני.
5 אף שגלות מצרים היא הגלות הראשונה, וגאולת מצרים היא הגאולה הראשונה, הרי גלות וגאולת
6 מצרים הן הוכחה לשאר הגלויות והגאולות.
7 עד כדי כך שעל הגאולה הנוכחית, האחרונה והנצחית, העתידה לבוא על ידי משיח צדקנו, כתוב⁴
8 "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", כי כל ענין הגלות והגאולה הוא ענין רוחני.

(2) שמות יג, ח.

(1) ראה את המאמר ד"ה בכל דור ודור הראשון (לעיל ע')

(240) [הערת כ"ק אדמו"ר].

1 יעקב אבינו לא הלך למצרים ברצונו, ולא בכוחותיהם יצאו בני ישראל ממצרים. ה' ברוך-הוא הביא
2 את יעקב אבינו עם שבעים הנפשות שלו למצרים על ידי מכירת יוסף, וה' ברוך-הוא, על-ידי משה רבינו,
3 הוציא את בני ישראל ממצרים.

4 כך גם בגלות הנוכחית, האחרונה, ובגאולה האחרונה והנצחית העתידה לבוא:
5 בני ישראל בדורו של רבי יוחנן בן-זכאי לא הלכו מארץ ישראל לארצות הגלות ברצונם, ובני ישראל
6 לא יכנסו לארץ ישראל בכוחם.

7 ה' ברוך-הוא, שבגלל מעשי חטאים מסוימים העניש אותנו וגירש אותנו מארץ אבותינו – כאשר
8 נעשה תשובה באמת, הוא ישלח לנו את הגואל צדק שיגאל אותנו מכל ארצות הגלות ויביא את כל בני
9 ישראל לארץ ישראל.

10 בכוחות האישיים לא עושים דבר, כי ענין הגלות והגאולה הוא סדר שמימי.
11 הגלות אינה ענין של רצון. בין אם רוצים ובין אם לא רוצים, שום דבר לא עוזר ומוכרחים לקבל
12 את עונש הגלות.

13 גם ענין הגאולה אינו ענין של כוח, אי אפשר לקחת אותו בכוחות האישיים, כמו שכתוב⁵ "לא בחיל
14 ולא בכוח, כי אם ברוחי אמר ה' צבאות".

15 לא על ידי אנשים רבים וכוח חזק יבנה המקדש בארץ ישראל, אלא ברצון האלקי.
16 גלות וגאולה הם סדר רוחני, והעם הנבחר מוכרח לבצע את הרצון האלקי בכל ארצות הגלות על-ידי
17 קיום תורה, מצוות ותשובה, שאז ה' ברוך-הוא ימלא את הבטחותיו לגאולה על-ידי משיח צדקנו.

18 כשם שבגלות מצרים, ה' שלח את משה רבינו, הגואל הראשון, לבצע את גאולת מצרים, על-ידי
19 זעקת התשובה של עם ישראל – כמו שכתוב⁶ "ונצעק אל ה' וגו'" – כך גם עתה, על-ידי זעקת
20 תשובה, ה' ברוך-הוא ישלח את הגואל-צדק.

21 כל ענין הגלות והגאולה הוא ענין רוחני שבני ישראל צריכים לבצע בעולם, כמאמר רז"ל⁷ שתכלית
22 הגלות היא כדי שיתוספו גרים בישראל.

23 בני ישראל צריכים לברר את ניצוצות הקדושה⁸, ובידורי הניצוצות הם על-ידי העבודה הפרטית של
24 כל יהודי בפרט, כי לכל יהודי יש שליחות-נשמתית שעליו לבצע בעולם.

25 זוהי המשמעות ש"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים"². יציאת מצרים
26 בגשמיות תלויה ביציאת מצרים הרוחנית.

27 על גלות מצרים כתוב⁹ "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך". המילה "בפרך" מתפרשת בגמרא¹⁰
28 בשני פירושים:

29 רבי אליעזר מפרש "בפרך" – "בפה רך" – בדיבור עדין, כמו שכתוב במדרש¹¹ איך פרעה מלך
30 מצרים רימה את בני ישראל. הוא דיבר אל בני ישראל דיבורים טובים כדי לברר כמה לבנים ניתן לייצר

(8) תורה אור ו ע"א.

(9) שמות א, יג.

(10) סוטה יא, ע"ב.

(11) שמות רבה, פרשה ה, יח.

(3) פסחים פרק י משנה ה.

(4) מיכה ז, טו.

(5) זכריה ד, ו.

(6) חוקת כ, טז. תבא כו, ז.

(7) פסחים פז ע"ב.

1 במאמץ הגדול ביותר, ואז הוא הכריח את בני ישראל לעבד כזו כמות של לבנים בכל יום ויום. זו הכוונה
2 ש"הפה רך" גרם ל"בפרך".

3 רבי שמואל בר נחמני אומר "בפרך" – שפרעה שבר את בני ישראל בגשמיות וברוחניות, וזהו
4 שכתוב¹² "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה".

5 בני ישראל בגלות מצרים, וכך גם בגלות האחרונה, שבורים כל כך בגשמיות וממורמרים ברוחניות
6 עד שאינם מקבלים נחמה.

7 קיצור. מבאר שכל יהודי בכל דור ובכל עת צריך לחוש כאילו הוא עצמו יצא מגלות מצרים. גלות
8 וגאולת מצרים מהוות הוכחה לכל הגלויות והגאולות שהן סדר שמימי-רוחני. הגלות אינה ברצון האישי,
9 זהו עונש, והגאולה אינה בכוח האישי. הגלות האחרונה המרה היא עונש, ועל-ידי תשובה ה' ברוך-הוא
10 ישלח את הגאול-צדק. כוונת הגלות היא שיכבדו את ניצוצות הקדושה. המרירות מהגלות מפריעה לנחמת
11 הגאולה.

בכל דור ודור [ניסן ה'תש"ה]

(12) שמות ו, ט.

ספר השיחות – ה'תש"ה בל"ה

ליל שבת פרשת וילך, שבת שובה, בסעודה

22 כ"ק אאמו"ר הרה"ק את השופרות ביום ראשון של
23 ראש-השנה. לתלות את הדבר בשכחה, בוודאי שלא
24 היה מקום לכך. השינוי השני שראיתי אז, אין אני
25 יכול לספר כעת.

26 כעבור זמן, שאלתי את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
27 על השינוי השני וענה לי. לאחר מכן חיך ואמר:
28 ויותר אין לך מה לשאול? ושאלתי על מה שלא סידר
29 את השופרות. ענה לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:
30 קשה להעמיד על דברי חלומות, נבואה גם-כן נקראת
31 חזיון, אך זה שונה, אבל על... גלוי ונוכחי כזה... אבי
32 – הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש – אמר לי: ביום
33 ראשון של ראש-השנה אין "הוא" צריך לדעת
34 שהולכים לתקוע בשופר. לקראת הברכה הרי
35 הולכים לקיים מצות-עשה, ולפני מצוה יש לו דרך-
36 ארץ. דינא רפיא¹ "הוא" מבולבל מהתקיעות
37 והתפילות – אז מותר לו לדעת.

38 מאז נהג הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שלא לסדר
39 את השופרות ביום הראשון. רק ביום השני של
40 ראש-השנה.

41 ב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כשהיה עולה
42 למפטיר בראש-השנה, היה מחזיק את המחזור בידי
43 באלכסון, מכוסה בטליתו ומעיניו זלגו דמעות.

1 א. בשנת תר"ס היו אצל הוד כ"ק אאמו"ר
2 הרה"ק כמה שינויים בהנהגה של אותו ראש-השנה.
3 בכל ראש-השנה היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
4 נוהג לסדר את השופרות לפני התקיעות. על שולחן
5 הקריאה היו מונחים שלשה שופרות – אחד מהם
6 היה ארוך מאד, היה זה שופרו של המהר"ל מפראג,
7 וגם אחרי שקיצרו אותו כמה פעמים בגלל הסדקים
8 שנתהוו בו, היה בכל זאת ארוך מאד, – והסדר היה
9 כך:

10 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מניח בתחילה
11 מטפחת לבנה, עליה מטפחת אדומה, ועליה את
12 השופרות, והיה מכסה אותם במטפחת לבנה. בשנים
13 הראשונות, היה מכסה את קצות המטפחת האדומה
14 במטפחת הלבנה התחתונה, אך ברוסטוב לא נהג כך.
15 יכול להיות שזה מחמת החולשה שחש בידי, ואילו
16 היה צריך לעשות זאת, זה לא היה נעשה במהירות
17 שאנשים מהצד לא ירגישו בכך, ולכן לא רצה בזה.
18 לפני הברכה, היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
19 מהפך את הצד הרחב של השופר לצד ימין, כדי שמיד
20 אחרי עשיית הברכה יהיה מוכן לתקוע.

21 אך באותו ראש השנה – תר"ס – לא סידר הוד

מלשון יראה, לכן אמרתי את הפסוק עוד פעם
בחשאי.
ג. מהשנים תרמ"ז-מ"ח בלויבאוויטש אני זוכר
את ר' מיכעלע, היו קוראים לו ר' מיכעלע העזעלע.
הוא היה אצל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי,
בשנים תקפ"ב-פ"ג-ד בערך. היה חוזר תמיד על
שני דברים ששמע מהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
האמצעי:
(א) הוא שמע את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
האמצעי אומר באמצע מאמר, שבשעה שאומרים
"אשמנו" צריכים להתכופף, ומאז היה הוא ר'
מיכעלע - נוהג כך. ר' מיכעלע היה אדם נמוך מאד,
וכשהיה מתכופף היה ראשו כמעט מונח על הספסל.
(ב) פעם שמע את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
האמצעי מתפלל ערבית בלילה הראשון של ראש-
השנה, ובאמצע התפילה צעק: איי, והקהל נפל
בחלשות כמו בשעת "כורעים". מאז היה ר' מיכעלע
בוכה רבות ביום הראשון של ראש-השנה, למרות
שבדרך כלל היה אביר לב.
כשהכרתי את ר' מיכעלע, היה כבר זקן מופלג
והיו מכבדים אותו בראש-השנה בעליה לתורה. וגם
כשהיו קוראים אותו לתורה, היה בוכה. פעם שאלתי
אותו אם הוא רוצה לטעום משהו ל"שהחיינו", וענה:
אה, והמשיך לבכות. ואילו ביום השני של ראש-
השנה לא היה בוכה.
ד. ר' מיכעלע - הנ"ל - היה שותף במסחר עם
אחד מבניו של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'.
כפי הידוע, התעסקו כל בני הוד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק 'צמח צדק' - במסחר. כלומר, שהיו
משתתפים עם סוחרים שונים במסחרם. כבוד דודי-
זקני הרב"ש השתתף במסחר של פשתן. כבוד דודי-
זקני מהרי"ל השתתף עם אחד שסחר בסוסים.
פעם אחת עשה דודי-זקני מהרי"ל חשבון של
העסק, וכשהגיע לכתיבת הסך-הכל, כתב: סך-הכל
לית אתר פנוי מיני'. ולא שהתכוון לכתוב כך.
ה. על* 'שבת שובה' היו מכינים אצל הרביים
'נרות תשובה'. היה זה נוסף על הנרות שהיו מכינים
ליום כיפור, שהיו קוראים להם 'נרות נשמה'. 'נרות
של חיים'. נרות יום כיפור היו⁵ צרים וארוכים, ואילו
'נרות שבת שובה' היום שמנים וקצרים.
הוד כ"ק רבינו הזקן היה מודד בעצמו את

בשנת תרס"ו, כאשר יום ראשון של ראש-השנה
חל בשבת, הנה אחרי שהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
אמר בהפטרה: "ומורה לא יעלה על ראשו"², הפסיק
לרגע, והרגשתי ששפתיו מרחשות משהו בחשאי בלי
קול. בחודש אדר שבאותה שנה, אירע האירוע של
'פועלי ציון' נגד 'תומכי תמימים' - הם לא רצו שאני
אהיה 'מנהל פועלי' של ישיבת 'תומכי תמימים' כי לא
היתה להם דריסת רגל בישיבה, ועוד עניינים. - דודי
הרז"א הכיר אחד בשם ברוק, שנודע לו מכל אשר
מכינים אצל 'פועלי ציון' והוא מסר את הדברים
לדודי הרז"א שסיפר את הדברים להוד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק.
דודי הרז"א לא היה פחדן. לדוגמא: דירתו
בלויבאוויטש היתה במקום שבעבר עמד שם בית
התפילה של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי.
בית הכנסת של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
האמצעי היה ארוך מאד, עד שהיו אומרים שאם
מתחילים "הודו" בצד אחד של בית הכנסת, יכולים
לסיים ב"עלינו" בצד השני של בית הכנסת.
פעם פרצה שריפה באמצע הלילה בלויבאוויטש.
וזה לא רחוק מביתו של דודי הרז"א, עוררוהו משנתו
ואמרו לו שהשריפה לא רחוקה מביתו. וענה,
כשתגיע השריפה לקיר שממול הבית, אז יעוררוהו,
הפך עצמו לצד השני ונרדם, ולא שעשה את עצמו
ישן, אלא ישן באמת.
אף-על-פי-כן כשסיפר להוד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק ממה שמכינים 'פועלי ציון', אמר: צריכים
להתחשב בזה, כי הם שקצים גדולים, ויכולים לחטוף
זעזוע.
ענה לו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק: לפחד לא שייך,
בפירוש אמרתי בראש-השנה "ומורה לא יעלה על
ראשו", כסף - נו... כתוב³ "לא יחרץ כלב", אבל
כשהוא כן "יחרץ" - צריכים להשליך לו מטבע.
דודי הרז"א היה ליטאי, וליטאי מאמין אחרי
שהוא סופר בפועל ומכניס לכיס. אף-על-פי-כן
מילות הפשיטות של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק עשו
עליו רושם גדול.
כשיצא דודי הרז"א, שאלתי את הוד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק מה אמר בחשאי בשעת ההפטרה ביום
הראשון של ראש-השנה. וענה לי: הפירוש הפשוט⁴
של הפסוק הוא מורה - תער, אבל אני אמרתי מורא

(* סעיפים ה"ו, ח - נדפסו גם בסה"מ ה'תש"ט ע' 73.

(5) ראה מג"א סתרע"ב סק"ג דנרות שובה ארוכות הם הידור מצוה.

ועל נרות דיוהכ"פ הרי דרשו רז"ל "על כן באורים כבדו הוי".

(2) שופטים יג, ה.

(3) שמות יא, ז.

(4) ראה ת"י רש"י ומפרשי התנ"ך (ש"א א, יא) ומשנה סוף מס' נזיר.

בשנת תרמ"ח סיפר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק,²⁷
 שהוד כ"ק רבינו (הזקן) היה רבי, וחיבר 'שולחן ערוך'²⁸
 וכו'.²⁹
 ה. ללכת לבקוע עצים, לחמם את המים, להמיס
 את השעוה במים - כל זה הכנות לעשיית הנרות
 הללו ל'שבת שובה' - היה ענין בשבילי, אך להניח
 פתילה לא ידעתי. אז - בשנת תרמ"ח - אמר לי הוד
 כ"ק אאמו"ר הרה"ק בוא ונלך אל הסבתא - כבוד
 אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע - שתניח פתילה
 עבורנו.³⁶
 ט. בזמנו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח
 צדק' היה חסיד בשם ר' נחום טוביה - רנ"ט - . הוא
 היה בקי בהרבה חסידות וקבלה, ונהג קצת בענייני
 נשיאות. הוא היה אומר על עצמו, שהוא יכול לתרץ
 כל ה"צ"ע" שבחסידות וקבלה. מורי הרשב"ץ אמר
 עליו, שהוא הקליפה של החסיד ר' הלל מפאריטש.⁴²
 פעם אחת אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח
 צדק' מאמר, ובהמשכו אמר: איי, סתירה לכך ממקום
 פלוני - הרי צריך עיון. כעבור זמן מסויים, התחיל
 רנ"ט לתרץ את הצ"ע הזה. הסיר הרשב"ץ את סנדלו,
 "נתן" לו על הראש, ואמר: הרבי אומר וצ"ע, ואתה
 רוצה לתרץ זאת?⁴⁸
 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא היה שבע-רצון
 ממה שרנ"ט עשה מסכתות בחסידות: מסכת אצילות,
 מסכת א"ק כו', ואף על גדול ממנו - הרה"ק הר"א
 מסטראשעלע - התרעם בגלל כך.⁵²

ליל שבת פרשת ויזך, שבת שובה, בסעודה, ה'תש"ה

הפתילות שהיו מניחים עבורו, ובשעת מעשה אומר:
 "נר הוי' נשמת אדם"⁶. גם הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
 האמצעי, למרות שלא היה מקפיד בעניינים חיצוניים,
 אף-על-פי-כן היה גם הוא שומר על מנהג זה. הוד
 כ"ק אאמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק' שהייתה לו
 משפחה גדולה, היה מניח פתילות עבור כל אחד
 ואחד ממשפחתו,⁷ עבור הבנים, הכלות, הבנות ועבור
 החתנים. לכן היו מכינים כמה נרות. פעם היו שלשה
 נרות, נכנסה הרבנית מוסיא, זוגתו של הוד כ"ק
 אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' - ואמרה לבעלה
 אדמו"ר 'צמח צדק': שלשה 'נרות תשובה'? הלוואי
 שיהיה כוח לחזור בתשובה פעם אחת.¹²
 אמר לה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק':
 אכן, ישנן שלש תשובות.¹⁴
 כפי שמוסבר ענין שלש התשובות ב'לקוטי
 תורה'⁸.¹⁶
 ו. לא רק עד הוד כ"ק רבנו הזקן - מלמטה
 למעלה - היו מנהגים אלה, אלא כפי הנראה גם
 לפני-זה.⁹¹⁹
 ז. עד בערך שנת תרמ"ח לא ידעתי אודות 'רבי'.
 ידעתי רק זאת שההורים היו אנשים גדולים. בדרך
 כלל היה שמשון המלמד מצליף בנו שלש פעמים
 ביום. אם אחד מן התלמידים היה עושה משהו, היה
 מצליף בי, באמרו, שמכל-שכן שאחרים צריכים
 לפחד, ולכן לא היה מונח לי בראש משהו אחר מלבד
 ה'חדר'.²⁶

בשיחת יום ב' דר"ה.

(8) ד"ר מה טובו.

(9) ראה ספר השיחות תש"ד שם.

(6) משלי כ, כז.

(7) באל"י רבא הביא מתרגום דמגלת אסתר, שמדליקין נרות בליל

יוהכ"פ "סכום בניהון, סכום אבהתהון". - ראה ג"כ ספר השיחות תש"ד

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"ה - מיגון לשמחה

היה זה בבוקרו של שבת קודש. יהודי ויטבסק התרכזו בבתי הכנסת לתפלה. לפתע הצטלצלו
 פעמוני כל הכנסיות שבעיר. משמעות הדבר הייתה מובנת לכל: הייתה זו קריאה להמונים
 להתאסף בכנסיה הראשית של העיר כדי לשמוע נאום מיוחד מפי ראש הכמרים.¹
 היהודים לא הלכו, כמובן, אל הכנסייה, אך שיערו כי הדבר כרוך בצרה חדשה עבורם. הם
 ידעו כי כל עניין כזה מביא לתוצאות לא טובות ליהודים.⁵

1 אמנם ראשי הקהילה והגביר ר' אברהם סג"ל שוחררו בערב שבת, לאחר שהחוכר העשיר
2 ר' זאב וולף, שנודע גם בשם משפחתו: עטינגר, נתן ערבותו בשבילם. אך העניין לא סודר עד
3 תום.

4 למושל היו סיבות מספיקות כדי לזעום על יהודי ויטבסק, ורצונו היה עז להתנקם בהם.
5 בהרגישם מראש, כי מתבשלת צרה חדשה הסתגרו היהודים בבתיהם לאחר שסיימו תפילתם.
6 הם לא העזו להיראות ברחובות.

7 מיד נודע כי נאומו של ראש הכמרים היה גדוש הסתה נגד היהודים. הדבר נעשה לפי בקשתו
8 של המושל. הלה ידע כי היהודים שלחו אישים בעלי השפעה לקראקא להשתדל בקשר לראשי
9 הקהל שנאסרו, וחש כי מעמדו אינו שפיר. משום כך זמם לבשל "דייסה" חדשה: שיסוי ההמון
10 הנוצרי ביהודים.

11 לפי פקודתו, השמיע הכומר נאום חוצב להבות שבו תיאר בצבעים קודרים כיצד היהודים
12 מוצצים את דמם של הגויים ומרוששים אותם. הם קונים מצרכים מן הפריצים בחצי המחיר
13 ובדרכי רמייה, ומוכרים אותם להמונים במחירים מופקעים.

14 כך עובר כל עמלם וכספם של הגויים אל היהודים המתעשרים מיום מעושק הגויים.
15 המזימה הייתה להביא לידי התנפלות של הגויים על היהודים, תוך בזיזת בתיהם ועסקיהם.

16 בכך התכוון המושל להציל את עורו אצל הממשלה המרכזית בקראקא, שכן בכך יוכיח כי
17 טיפולו התקיף היה דרוש דווקא כדי להגן על היהודים מזעם ההמונים, אלא שעל אף כל מאמציו
18 אלו לא יכול היה להרגיע לגמרי את הגויים הזועמים על היהודים.

19 כשהגיעו בשבת לרחובות היהודים הידיעות על מהלך נאומו של הכומר השתררה בהלה.
20 בכל בית פרצו בכיות, הפוגרום הצפוי עמד לפרוץ כל רגע.

21 מאוחר יותר הגיעה הידיעה שהכומר סיים את נאומו בהכרזה כי על כל הנוכחים לבוא
22 למחרת, יום ראשון בשבוע, לשמוע מפיו הוראות לדרכי פעולה נגד היהודים. אחדים ראו בכך
23 נחמה פורתא שאף על פי שצריכים להתכונן לפוגרום הרי הוא נדחה לפי שעה ליום המחרת.

24 אך כל זה היה רק חיי שעה, מעט נחמה, אך לא היה בכל זה לגרום שיהודי ויטבסק יהיו
25 רגועים.

26 כאשר הגיעה ידיעה זו לעילוי הצעיר ר' יוסף יצחק, התמיה אותו הדבר, ורצה לראות כאן
27 את ברכתו של הבעל-שם-טוב מתקיימת, שכן הוא זכר היטב את הבטחת הבעל-שם-טוב בדבר
28 הישועה הצפויה, הבטחה שאכן קויימה ביחס ליהודים שנאסרו, אך כאן צמחה צרה חדשה,
29 ולציבור היהודי כולו.

30 הוא האמין אמנם באמונה שלימה כי גם מצרה זו תבוא ישועה. ומצדו היה רוצה להודיע
31 על כך ליהודי העיר כדי שלא תושבת מנוחת השבת, אך הרי הבעל-שם-טוב ציוה שהדבר יישמר
32 בסוד. עדיין לא הגיע הזמן שיוכלו לדבר אודות הבעל-שם-טוב ורוח הקודש שלו באופן גלוי.

33 נאלץ, אפוא, רבי יוסף יצחק לשתוק. הוא דיבר על כך עם כלתו דבורה לאה, וכן עם
34 החסידים הנסתרים בוויטבסק, אך היה עליהם לשמור את ביטחונם בלבם.

1 אך תוך זמן קצר התברר כי אכן יש בסיס ממשי לביטחונם ואמונתם של ר' יוסף יצחק
2 והחסידים הנסתרים ברבם הקדוש. לפתע נשמעו שוב צלצולי הכנסיות הקוראים להמונים
3 להתאסף.

4 אך הפעם היו הצלצולים חגיגיים ומבשרי שמחה, בניגוד לצלצולים הנוגים ומעוררי
5 החלחלה שהיו בפעם הקודמת.

6 מה מבטאים צלצולים אלו? היהודים בבתייהם לא יכלו לדמיין לעצמם כי קרה כאן שינוי.
7 הם סברו כי אין כאן אלא מעשה רמייה למען יחשבו שהסכנה חלפה, כאשר באמת יחל עכשיו
8 הפוגרום והגויים יתנפלו עליהם, יכום, ואולי אף יהרגום, ויבזו את רכושם.

9 חלף זמן מה והתבררו פשר הדברים וסדר המאורעות.

10 ראשית התערב בעניין זאב וולף עטינגר, החוכר היהודי, ששבת אותה שבת בוויטבסק. הוא
11 מיהר לבית המושל ובכוח אישיותו המיוחדת וקשריו המיוחדים וניסיונו העשיר במציאת מסילות
12 ללב מושלים בפולין וליטא – השפיע על המושל לבטל את מזימותיו השטניות כלפי היהודים.

13 הוא הבהיר למושל כי ניתנת לו הזדמנות חייו לרכוש לו מעמד נכבד בעיני יהודי המדינה,
14 ובאמצעותם בעיני ראשי הממשל, אם ישכיל לקיים יחסים אנושיים ולבכיים עם יהודי עירו.

15 אך לא זה היה הגורם העיקרי בשינוי יחסו של המושל. עוד הם מדברים הגיע רץ אל המושל
16 בהודעה כי אחד מאישי הממשל הבכירים במדינה נמצא בדרכו לויטבסק. הלה נשלח מקראקא
17 כדי לחקור את פרשת מאסרם של ראשי הקהילה ור' אברהם סג"ל. עתה היה זקוק המושל
18 לשרותו של עטינגר כמליץ יושר. מה גם שהתברר כי האישיות המגיעה מקיימת קשרי ידידות
19 ישנים עם עטינגר עצמו.

20 מיד החליט המושל לארגן קבלת פנים חגיגית ונכבדה לאיש הבכיר נציג הממשלה המרכזית.
21 לשם, כך, אפוא, צלצלו הפעמונים את צלצוליהם החגיגיים. בד בבד יצאו כרוזים מטעם
22 המושל שקראו לתושבים – יהודים ושאינם יהודים – לצאת לרחובות בלבוש חג כדי לקבל את
23 פני השר הבכיר.

24 אנשיו של המושל פשטו על העיר עם הוראות מיוחדות איך לארגן את קבלת הפנים לאישיות
25 החשובה בה יוכלו לקחת חלק הן היהודים לפי דרכם הם והן שאינם יהודים לפי דרכם הם.

26 הרחובות היו מלאים בחיילים ופוליטיקאים וסתם עמך אשר היו לבושים חגיגית. וההסתה
27 נגד היהודים נמוגה.

28 עטינגר הכין בינתיים, בשיתוף עם ראשי הקהילה ועשיריה, תכנית של איסוף סכום גדול
29 של כסף להעמידו לצרכי הממשלה כהלוואה, במקום ההלוואה שנדרשה מסג"ל שלא יכול היה
30 להעמידה ואשר בעקבותיה הייתה העלילה שאין יהודי ויטבסק מוכנים לעזור לממשלה.

31 קבלת הפנים לשר התקיימה ברוב הדר. המושל הפגין בגאווה את כוחו לקבל בכבוד הראוי
32 את פני אישיות ממשלתית בכירה, כאשר כל תושבי עירו, כולל היהודים, נוטלים חלק פעיל בכך.

33 בערב קיים המושל נשף חגיגי בארמונו לכבוד האורח, ולאות הערכה מיוחדת כלפי עטינגר
34 היה הוא היהודי היחיד שהוזמן לנשף.

- 1 שאר היהודים, שלא קיבלו את ההזמנה, מחלו על הכבוד בלב שלם, הם היו מאושרים על
- 2 שניצלו מצרה.
- 3 רבי יוסף יצחק וחסידיו ויטבסק שמחו להיווכח שוב כי כל מה שחזה הבעל-שם-טוב התקיים
- 4 במלואו.
- 5 ויטבסק שבה למסלול חייה הרגיל, ורבי יוסף יצחק התכוון לנישואיו עם דבורה לאה.

אגרות קודש

ב"ה, ה' ניסן, תרצ"א

כבוד ידידי הנכבד, החכם הנעלה ואוהב
מושכלות, בעל מדות תרומיות, וו"ח
איי"א מוה"ר מיכאל שי

1 שלום וברכה!

2 חפץ אני לשאול את כבודו שי, אם למד דא"ח מעת
3 עזבו את ליובאוויטש (כוונתי לא על חלק העבודה
4 והמוסר, רק על חלק ההשכלה). יסלח לי כבודו על שאלה
5 כזו, שאולי אפשר אין מהדרך להעמיד שאלה שכזו, אמנם
6 אני מתעניין בזה לרגלי ענין אחד, שאני מתעניין בו זה כבר,
7 והוא אפשרות העתקה של ענינים שונים מדא"ח ואיזה
8 פרקים מספר התניא וכדומה לשפות אירופא (אשכנזית,
9 צרפתית, אנגלית) וגם לאידיש המדוברת בין היהודים.
10 אולי אפשר יוכל כבודו שי לקבל על עצמו דבר כזה, או
11 אולי אפשר יודע מי שהוא בין מכריו שיסכים לקבל על
12 עצמו עבודה כזו, וכאשר ישיבני את תשובתו על זה אז
13 אכתוב לו בפרטות מה חפצי בזה.

14 במשך נסיעותי בכלל, ובארה"ב בפרט, נודמן לי
15 להפגש עם אנשי מדע שונים בכלל, ועם הנוער היהודי

16 בפרט, וראיתי אשר הרבה מהנוער אם לא הי' קשה
17 עליהם ההבנה בלה"ק בכלל, והטרמינולוגי של דא"ח
18 בפרט הנה הרעיונות שבדא"ח היו קרובים ללבם והיו
19 מתקבלים להם. נפגשתי עם אברכים, בניהם ובני בניהם
20 של חסידים, מהם שעוד בעצמם בנערותם למדו דא"ח,
21 ומהם שרק ראו לומדי דא"ח, ובזמנים ידועים נתתי איזה
22 שעות עליהם, ועשה עליהם רושם גדול, וראיתי בהם רגש
23 חזק, ואם לא הי' קשה עליהם השפה והי' להם קצת
24 תפיסה בהענינים היו מתקבלים מאד על לבם. ומאז
25 מחשבתי וגעגועי לפתוח פתח צר להיכל האור לכגון אלו.
26 וסוף סוף הלא כי לא ידח ממנו נדח.

27 אני חושב אשר אם היו מתרגמים בשפה פופולרית
28 איזה ענינים מיוחדים מדא"ח ופרקים מתניא אשר חוג
29 האנשים הנ"ל היו יכולים להבנים הי' נותן בהם קו אור
30 בחייהם המוסריים.

31 מחכה אני לתשובת כבודו על שאלתי הנ"ל, ואז
32 אכתוב לו בפרטות חפצי בזה.

33 והנני ידיו מוקירו ומכבדו ומברכו

34 **יוסף יצחק**

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' א

12 רבי עקיבא 'קרובת גרושתו', אלא יש לקיים את גירסת המשנה
13 בדבריו 'קרובת חלוצתו'. ולפי זה חוזרת הקושיא, אלא מעתה ולד
14 'קרובת חלוצתו' לרבי עקיבא תו' ממזר, הלא אינה אסורה אלא
15 מדרבנן. מתרצת הגמרא: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,
16 היינו מעמיא דרבי עקיבא שולד קרובת חלוצתו ממזר, מכיון
17 שלשיטתו קרובת חלוצה אסורה מן התורה, משום דאמר קרא
18 בחליצה (דברים כה ט) 'בית חלוצי הנעל', חתוב קרא לחלוצה ביתו
19 (אשתו) של החולץ, והרי היא כאשתו שקרובותיה אסורות עליו
20 מן התורה.
21 הגמרא דנה בולד מחזיר גרושתו: אמר רב יוסף, אמר רבי שמעון
22 בר רבי, תכל מוידים כמחזיר גרושתו,

1 רבי שמעון התיימן, והביאה בשם חכמים כדי שנפסוק הלכה
2 כמותה. מקשה הגמרא: אם משום כן כתבה המשנה שמודים
3 חכמים בקרובת גרושתו, ליתני שאר חייבי כריתות, קרובת גרושתו
4 למה לי - למה נקטה דווקא קרובת גרושתו. אלא שמע מינה, שרבי
5 עקיבא איירי בה, ולא בקרובת חלוצתו.
6 שוב דוחה הגמרא: [וידלמא] לעולם לא איירי בה רבי עקיבא, אלא
7 בקרובת חלוצתו, ומה שנקטה המשנה שמודים חכמים בקרובת
8 גרושתו לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין לשאר חייבי כריתות,
9 ואיירי דתנא בדברי רבי עקיבא 'מחזיר גרושתו' ונושא חלוצתו
10 וקרובת חלוצתו, תני נמי בסיפא שמודים לו חכמים בקרובת
11 גרושתו שדומה לקרובת חלוצתו. ומעתה אין הכרח לגרוס בדברי

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 מזו « וידבר יהוה אל-משה אחרי מות שני בני
 אהרן בקרבכם לפני-יהוה וימתו: » ויאמר
 יהוה אל-משה דבר אל-אהרן אחיך ואל-יבא
 בכל-עת אל-הקדש מבית לפרכת אל-פני
 הכפרת אשר על-הארץ ולא ימות כי בענן
 אראה על-הכפרת: » פזאת יבא אהרן אל-
 הקדש בפר בן-בקר לחטאת ואיל לעלה:
 - בתנת-בד קדש ולבש ומכנסים-בד יהיו על-
 בשרו ובאבנט בד וחזר ובמצנפת בד יצנף
 בגדי-קדש הם ורחץ במים את-בשרו ולבשם:
 ה ומאת עדת בני ישראל יקח שני-שעירי עזים
 לחטאת ואיל אחד לעלה: ויהקריב אהרן
 את-פר החטאת אשר-לו וכפר בעדו ובעד
 ביתו: (ל) וילקח את-שני השעירים והעמיד
 אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ה ונתן אהרן
 על-שני השעירים גרלות גורל אחד ליהוה
 וגורל אחד לעזאזל: ויהקריב אהרן את-
 השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו
 חטאת: והשעיר אשר עלה עליו הגורל

לעזאזל יעמידתי לפני יהוה לכפר עליו לשלח
 אתו לעזאזל המדברה: « והקריב אהרן את-פר
 החטאת אשר-לו וכפר בעדו ובעד ביתו
 ושחט את-פר החטאת אשר-לו: (ישראל) י וילקח
 מלא-המחטה גחלי-אש מעל המזבח מלפני
 יהוה ומלא חפניו קמרת סמים דקה והביא
 מבית לפרכת: » ונתן את-הקמרת על-האש
 לפני יהוה וכפה ו ענן הקמרת את-הכפרת
 אשר על-העדות ולא ימות: ד וילקח מדם הפר
 והזה באצבעו על-פני הכפרת קדמה ולפני
 הכפרת וזה שבע-פעמים מן-הדם באצבעו:
 ו וישחט את-שעיר החטאת אשר לעם והביא
 את-דמו אל-מבית לפרכת ועשה את-דמו
 כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על-הכפרת
 ולפני הכפרת: ו וכפר על-הקדש מטמאת בני
 ישראל ומפשעיהם לכל-חטאתם וכן יעשה
 לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם:
 ח וכל-אדם לא-יהיה אהל מועד בבאו לכפר
 בקדש עד-צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד
 כל-קהל ישראל:

המשך מעמוד עה

לקוטי-שיחות – חג הפסח

- 7 ולפי כל האמור לעיל, הרי ההתבטלות העצמית
- 8 וקבלת-העול, הנדרשים כ"ראשית העבודה" בעבודת
- 9 הנפש האלקית עצמה, צריכים להיעשות בשמחה
- 10 ובחיות, תוך ידיעה שזוהי חירותו האמיתית
- 11 ומציאותו⁶¹ האמיתית של יהודי.

(משיחת אחרון של פסח תשל"ז)

- 1 ולכאורה יש לשאול: הלא אף אם אדמו"ר הזקן
- 2 היה שובר את המכסה, הרי היה זה לשם קיום מצוה⁶⁰,
- 3 ולא ענין של "שבירה" בפני עצמה?
- 4 אך הענין הוא כך: בקדושה מצד עצמה אין כלל
- 5 ענין של "שבירה", ולפיכך היה ברור ל"צמח צדק"
- 6 שאדמו"ר הזקן בודאי לא שבר את המכסה].

(61) להעיר שמציאותו של עבד הוא מציאות האדון שלכן מה שקנה עבד קנה רבו מלכתחילה (רשב"א קידושין כג, ב).

(60) ולהעיר משה"ע אדה"ז הל' שמירת גוף ונפש וכל תשחית סעף

לוח זמנים לשבוע אחש"פ בכל העולם (אחריימות באה"ק) - בערים שונות בעולם רפה

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:11	06:04	08:48	08:44	09:24	09:20	10:31	10:28	13:13	13:12	19:11	19:15	19:37	19:42	18:54	19:52
חיפה (ק)	06:08	06:01	08:46	08:41	09:22	09:18	10:29	10:26	13:12	13:11	19:14	19:19	19:39	19:43	18:45	19:54
ירושלים (ק)	06:09	06:02	08:46	08:41	09:22	09:18	10:29	10:26	13:11	13:10	19:14	19:18	19:36	19:41	18:38	19:52
תל אביב (ק)	06:10	06:03	08:48	08:43	09:23	09:19	10:31	10:27	13:13	13:12	19:11	19:16	19:38	19:43	18:53	19:54
אוסטריה, וינה (ק)	06:01	05:50	08:37	08:29	09:26	09:20	10:37	10:32	13:29	13:28	19:48	19:57	20:23	20:33	19:37	20:48
אוסטריה, מלבורן (ח)	06:48	06:54	08:55	08:57	09:32	09:34	10:29	10:30	12:50	12:49	17:52	17:44	18:19	18:12	17:26	18:23
אוקראינה, אודסה (ק)	06:07	05:56	08:43	08:35	09:30	09:24	10:40	10:36	13:31	13:30	19:47	19:55	20:21	20:30	19:36	20:44
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:36	05:25	08:11	08:03	09:00	08:54	10:11	10:07	13:03	13:02	19:22	19:30	19:57	20:06	19:11	20:21
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	05:46	05:35	08:21	08:13	09:11	09:05	10:22	10:17	13:14	13:13	19:34	19:42	20:09	20:19	19:23	20:34
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:08	05:56	08:42	08:34	09:35	09:28	10:46	10:42	13:40	13:39	20:03	20:12	20:40	20:50	19:52	21:06
אוקראינה, קייב (ק)	06:01	05:48	08:34	08:26	09:27	09:21	10:39	10:34	13:32	13:32	19:56	20:05	20:33	20:43	19:46	20:59
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:59	05:54	08:36	08:32	09:09	09:06	10:15	10:12	12:54	12:53	18:45	18:48	19:10	19:13	18:28	19:23
איטליה, מילאנו (ק)	06:35	06:24	09:11	09:04	09:57	09:51	11:07	11:03	13:57	13:56	20:14	20:22	20:45	20:54	20:00	21:07
אקוודור, קיטו (ח)	06:10	06:09	08:41	08:40	09:10	09:09	10:12	10:11	12:44	12:43	18:17	18:15	18:39	18:38	17:58	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:19	07:23	09:29	09:30	10:04	10:06	11:02	11:02	13:23	13:22	18:28	18:21	18:55	18:48	18:03	18:58
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:18	08:24	10:21	10:23	10:59	11:02	11:56	11:57	14:15	14:14	19:11	19:02	19:41	19:33	18:46	19:44
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:27	06:18	09:04	08:58	09:44	09:40	10:53	10:49	13:39	13:39	19:46	19:52	20:16	20:22	19:33	20:34
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:14	06:05	08:51	08:45	09:33	09:28	10:42	10:38	13:29	13:28	19:37	19:44	20:08	20:15	19:24	20:27
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:14	06:06	08:52	08:46	09:33	09:28	10:42	10:38	13:29	13:29	19:38	19:44	20:08	20:15	19:25	20:28
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:48	06:39	09:25	09:19	10:08	10:03	11:17	11:13	14:05	14:05	20:16	20:23	20:48	20:55	20:04	21:08
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:52	06:46	09:30	09:26	10:05	10:01	11:12	11:09	13:53	13:52	19:51	19:54	20:16	20:20	19:35	20:31
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:19	06:12	08:56	08:52	09:33	09:29	10:41	10:38	13:24	13:23	19:25	19:30	19:52	19:57	19:11	20:09
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:56	06:51	09:33	09:29	10:06	10:03	11:12	11:10	13:52	13:52	19:45	19:48	20:10	20:14	19:30	20:24
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:09	06:00	08:46	08:40	09:28	09:23	10:37	10:34	13:25	13:24	19:34	19:41	20:05	20:12	19:21	20:25
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:38	06:30	09:16	09:10	09:57	09:52	11:06	11:02	13:53	13:52	20:01	20:07	20:32	20:38	19:48	20:51
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:07	05:58	08:44	08:38	09:27	09:22	10:36	10:32	13:24	13:23	19:34	19:40	20:05	20:12	19:21	20:25
בוליביה, לה-פס (ח)	06:41	06:43	09:05	09:04	09:35	09:35	10:35	10:35	13:02	13:01	18:23	18:19	18:46	18:42	18:02	18:52
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:43	06:31	09:17	09:07	10:11	10:04	11:23	11:18	14:17	14:16	20:42	20:52	21:20	21:31	20:32	21:47
בלגיה, בריסל (ק)	06:44	06:32	09:18	09:09	10:11	10:05	11:23	11:18	14:17	14:17	20:41	20:51	21:19	21:30	20:31	21:45
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:21	06:24	08:40	08:41	09:12	09:12	10:11	10:11	12:36	12:35	17:55	17:50	18:15	18:11	17:29	18:20
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:09	06:11	08:28	08:28	08:59	09:00	09:59	09:59	12:24	12:23	17:40	17:35	18:04	17:59	17:18	18:09
בריטניה, לונדון (ק)	06:01	05:48	08:34	08:25	09:29	09:22	10:41	10:36	13:35	13:35	20:02	20:12	20:39	20:50	19:54	21:06
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:05	05:51	08:36	08:26	09:35	09:28	10:48	10:42	13:44	13:44	20:13	20:24	20:54	21:06	20:07	21:23
גרמניה, ברלין (ק)	06:05	05:52	08:37	08:27	09:34	09:27	10:46	10:41	13:41	13:41	20:10	20:21	20:48	21:00	19:59	21:16
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:29	06:17	09:03	08:54	09:55	09:48	11:07	11:02	14:00	13:59	20:22	20:32	20:59	21:10	20:12	21:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:24	06:27	08:41	08:42	09:13	09:14	10:12	10:13	12:37	12:36	17:56	17:50	18:14	18:09	17:27	18:19
הודו, מומבאי (ח)	06:20	06:16	08:56	08:53	09:27	09:24	10:32	10:30	13:10	13:09	18:56	18:58	19:20	19:22	18:40	19:32
הודו, פונה (ח)	06:17	06:12	08:52	08:49	09:23	09:21	10:28	10:26	13:06	13:05	18:52	18:54	19:16	19:18	18:35	19:27
הונגריה, בודפשט (ק)	05:52	05:41	08:27	08:19	09:16	09:10	10:26	10:22	13:18	13:17	19:36	19:44	20:10	20:20	19:25	20:34
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:19	05:10	07:56	07:50	08:37	08:32	09:46	09:43	12:33	12:33	18:42	18:48	19:13	19:20	18:29	19:32
יוון, אתונה (ק)	06:47	06:39	09:25	09:19	10:04	09:59	11:12	11:09	13:58	13:57	20:03	20:08	20:32	20:38	19:49	20:50

רפו לוח זמנים לשבוע אחש"פ בכל העולם (אחרי-מות באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	06:14	06:03	08:49	08:42	09:37	09:31	10:48	10:43	13:38	13:38	19:56	20:04	20:30	20:39	19:45	20:54
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:17	06:12	08:53	08:50	09:24	09:21	10:29	10:27	13:06	13:07	18:54	18:56	19:18	19:20	18:38	19:30
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:07	07:15	09:04	09:07	09:46	09:49	10:42	10:43	12:59	12:58	17:51	17:40	18:23	18:13	17:24	18:25
נפאל, קטמנדו (ח)	05:37	05:32	08:15	08:11	08:48	08:45	09:55	09:52	12:35	12:35	18:30	18:33	18:55	18:59	18:14	19:09
סין, בייג'ין (ח)	05:34	05:26	08:11	08:06	08:52	08:47	10:01	09:57	12:47	12:47	18:54	19:00	19:24	19:31	18:39	19:43
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	06:58	09:31	09:30	10:00	09:59	11:03	11:01	13:35	13:33	19:09	19:07	19:31	19:30	18:50	19:39
פולין, ורשא (ק)	05:35	05:22	08:07	07:58	09:03	08:56	10:16	10:11	13:11	13:10	19:37	19:48	20:17	20:28	19:28	20:45
פרו, לימה (ח)	06:13	06:14	08:39	08:39	09:09	09:08	10:10	10:09	12:38	12:37	18:02	17:59	18:25	18:22	17:41	18:31
צרפת, לאון (ק)	06:52	06:41	09:28	09:21	10:14	10:08	11:24	11:20	14:14	14:14	20:30	20:38	21:03	21:12	20:18	21:26
צרפת, פריז (ק)	06:56	06:45	09:31	09:23	10:21	10:15	11:33	11:28	14:25	14:24	20:47	20:56	21:21	21:31	20:35	21:46
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:47	08:21	08:20	08:50	08:49	09:54	09:52	12:26	12:25	18:03	18:02	18:25	18:25	17:44	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	06:31	06:22	09:08	09:02	09:52	09:47	11:02	10:58	13:51	13:50	20:06	20:13	20:36	20:43	19:51	20:57
קנדה, מונטריאול (ק)	06:05	05:55	08:42	08:34	09:28	09:22	10:38	10:34	13:28	13:27	19:44	19:52	20:17	20:25	19:32	20:39
קפריסין, לרנקה (ק)	06:11	06:04	08:49	08:44	09:26	09:22	10:34	10:31	13:18	13:17	19:19	19:24	19:47	19:52	19:05	20:04
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:49	05:35	08:19	08:08	09:21	09:13	10:34	10:28	13:31	13:31	20:04	20:15	20:46	20:59	19:55	21:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:20	05:06	07:49	07:36	08:53	08:45	10:07	10:01	13:05	13:05	19:43	19:55	20:23	20:36	19:32	20:55
רוסיה, חסוטוב-על-הדון (ח)	05:30	05:19	08:05	07:58	08:54	08:47	10:04	10:00	12:55	12:55	19:13	19:21	19:47	19:56	19:02	20:11
שווייץ, ציריך (ק)	06:34	06:23	09:10	09:02	09:58	09:52	11:09	11:04	14:00	13:59	20:22	20:31	20:52	21:02	20:07	21:16
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:04	06:01	08:39	08:36	09:09	09:07	10:13	10:11	12:49	12:48	18:32	18:33	18:55	18:56	18:14	19:05

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

עירוב תבשילין

ביום חמישי ערב יום טוב יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אני מְזַכֶּה לְכָל מִי שְׂרָצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל־עֲרוֹב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֲרוֹב:

בִּדְרִין יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאַפְנוֹי וּלְבָשׁוּלֵי וּלְאַטְמוֹנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעֲבַד

כָּל־צִרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת:

[=בְּזֶה יִהְיֶה מֵתָר לָנוּ לְאַפּוֹת וּלְבִשָּׁל וּלְהַטְמִין (אֲכֹל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וּלְעֲשׂוֹת

כָּל צִרְכָּנֵנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת]:

סדר מצות הדלקת נרות לשביעי ושבת אחרון של פסח

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני, ערב שבת קודש). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. בחול - או בארץ ישראל כשחג חג בערב שבת - נותנים בהדלקה של היום הראשון גם עבור היום השני.

ערב שביעי של פסח

יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות שלמחרת. זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

אין מברכין שהחיינו.

בחול"ל ערב שבת קודש – אחרון של פסח

אסור בשום אופן להדליק לאחר כניסת השבת. מדליקים את הנרות מנר דולק ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

אין מברכין שהחיינו.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

1 אחי בעלה, אלא רק קודם לכן בחייו. אָבֵל הָפָא במקדש את אחות
2 יבמתו ומתה אשתו, דְּאִיתָּסֵר ו-שנאסרה] היבמה לאחר שנפלה
3 ליבום משום אחות אשתו, אָפִילוּ רָבֵנָן מוֹדוּ לרבי אלעזר, שכל
4 שנאסרה שעה אחת אסורה עולמית.

משנה

5 הִיבְמָה לֹא תִחְלוּץ וְלֹא תִתְיַבֵּם, עַד שֶׁיֵּשׁ לָהּ הַמַּתָּנָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים
6 מִמֵּיתָה הַבֶּעַל. וְכֵן כָּל שְׂאֵר הַנָּשִׁים שִׁמּוֹתוֹ בַּעֲלֵיהֶן או נתגרשו, לֹא
7 יִתְאַרְסוּ וְלֹא יִנָּשְׂאוּ עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶן הַמַּתָּנָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. אֶחָד
8 בְּתוּלוֹת וְאֶחָד בְּעוֹלוֹת, אֶחָד גְּרוּשׁוֹת וְאֶחָד אֱלֻמָּנוֹת, אֶחָד נִשְׁוֹאוֹת
9 וְאֶחָד אֲרוּסוֹת, צְרִיכוֹת לַהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מִמֵּיתָה הַבֶּעַל או
10 מִהַגִּירוֹשִׁין עַד שֶׁיִּנָּשְׂאוּ לְאַחֲרֵיהֶם. וּבִגְמָרָא יִבְוֹאֵר טַעַם הַדְּבָרִים. רַבִּי
11 יְהוּדָה אֹמֵר, הַנִּשְׁוֹאוֹת שֶׁנִּתְאַלְּמָנוּ או נתגרשו יִתְאַרְסוּ ו-מותרות
12 לַהַתְאַרְסוֹן מִיד, וְאֵינָן צְרִיכוֹת לַהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֶלָּא בְּכִי
13

14 להינשא. וְהָאֲרוּסוֹת שֶׁהִתְאַלְּמָנוּ או שנתגרשו יִנָּשְׂאוּ ו-מותרות אף
15 להינשא מִיד, ורק גְּרוּשׁוֹת וְאֱלֻמָּנוֹת מִן הַנִּשְׁוֹאִין אֲסוּרוֹת לַהֲיָנָשׁ
16 עַד לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. חוּץ מִן הָאֲרוּסוֹת שֶׁבְּאַרְץ יְהוּדָה
17 שֶׁנִּתְגַּרְשׁוּ וְנִתְאַלְּמָנוּ, שְׂדֵינָן כְּנִשְׁוֹאוֹת וְצְרִיכוֹת לַהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה
18 חֳדָשִׁים כְּדִי לַהֲיָנָשׁ, כִּיּוֹן שֶׁבִּיהוּדָה הָיוּ מֵיִיחָדִים אֶת הַחֹתָן וְהַכֹּלָה
19 לִפְנֵי כְּנִיסָתָן לַחֻפָּה, כְּדִי שִׁיחָא רִגִּיל וּמִצְחָק עִמָּהּ, וְלֹא יִתְבַּיִישׁוּ זֶה
20 מִזֶּה בְּבִעֻלַּת מִצְוָה, וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּבֹו שֶׁל הַחֹתָן נָסָה בְּאֲרוּסוֹתָיו, יֵשׁ
21 לַחֹשׁ שֶׁמֶא כְּשֶׁהִתְיַחֵד עִמָּהּ בֹּא עֲלֶיהָ. וּבִגְמָרָא תְּבוּאֵר מִחֻלּוּקַת
22 זו.
23 רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אֲכַן כָּל הַנָּשִׁים הַנִּשְׁוֹאוֹת יִתְאַרְסוּ מִיד לֹלָא הַמַּתָּנָה
24 שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וּכְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁלֹּא גִזְרוּ אִירוּסִין מִשּׁוּם
25 נִשְׁוֹאִין, וּכְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, חוּץ מִן הָאֱלֻמָּנָה מִן הַנִּשְׁוֹאִין,
26 שֶׁאֲסוּרָה לַהַתְאַרְסָה עַד לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִמֵּיתָה בַּעֲלָהּ,

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתִתְּזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִיתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00831
17/04/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

